Colecția PHILOLOGIA NAPOCENSIS Coordonator: G.G. NEAMTU
Tehnoredactare computerizată: OLEG GARAZ şi MIHAI NEAMTU
Consilier editorial: ILIE RAD
Coperta: MĂRIA SÂRBU
Corectura: G.G. NEAMTU
Editura EXCELSIOR
3400 Cluj-Napoca, Grigore Alexandrescu 24 Tel.: 40-64-l61516
ISBN 973-99228-0-5
Editura Excelsior

G.G. NEAMTU

TEORIA ŞI PRACTICA ANALIZEI GRAMATICALE

Distincții şi ...distincții

Pentru cei care

- au în față, direct sau indirect, un examen de gramatică: elevi, studenți, profesori (la şcoală şi / sau acasă), părinți
- din pasiune pentru gramatică sau datorită profesiei îşi pun întrebări la care n-au un răspuns ori au mai multe

Editura EXCELSIOR
Cluj-Napoca
1999

Errare humanum est

OMAGIU

profesorului de *Limba şi literatura română,* PRIMUS INTER PARES

PREFAȚĂ

0. Apariția unei cărți din domeniul gramaticii sau al oricărei alte ştiințe, fie ea o carte nouă, o reeditare întocmai sau cu modificări calitative şi cantitative, cărora li se spune de regulă «îmbunătățiri», trebuie să aibă, cel puțin din punctul de vedere al autorului, o anumită justificare, una care să poată fi legată în vreun fel de cerința «pieții» în respectivul domeniu şi/sau de convingerea că aduce în fața publicului cititor lucruri noi sau măcar altfel ordonate, interpretate ori dintr-o altă perspectivă, adică, mai pe scurt, că e o carte utilă celui care o cumpără ca s-o citească, nu ca s-o pună pe raft sau s-o vândă la anticariat.

0.1. Cartea de față poate fi considerată o prelucrare substanțială a uneia mai vechi, apărută cu zece ani în urmă (G.G. Neămțu, *Elemente de analiză gramaticală. 99 de confuzii I distincții,* Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1989), în tiraj mare şi epuizată relativ repede din librării.

în varianta actuală, cu un titlu ce se impunea schimbat datorită completărilor masive, modificărilor operate şi lărgirii tematicii abordate prin includerea a numeroase «teme» noi, cu un grad sporit de complexitate ca fapte de limbă şi, de aici, cu un grad sporit de dificultate în analiză, cartea se oferă spre lectură utilă şi instructivă pe două niveluri, numite convențional NIVEL I (= cod şcolar) şi NIVEL II (= cod extraşcolar).

1. Problematica primului nivel se adresează într-adevăr unui «public larg», cel pe care îl constituie elevii claselor gimnaziale terminale (a VII-a, şi a VIII-a) şi mai cu seamă cei din liceele / clasele liceale cu profil filologic sau interesați de studiul gramaticii în vederea unui examen de admitere la o facultate ce prevede ca probă de concurs şi *Limba română.* în categoria celor care «învață» organizat gramatica îi includem şi pe studenții filologi şi pe cei de la colegiile universitare de institutori, învățământ de stat sau privat.

Se înțelege că cele cuprinse aici interesează, prin modelele explicative ce le conțin, inclusiv bibliografia fundamentală prezentată sau prelucrată, şi profesorii de limba română, care ar putea găsi aici observații şi sugestii utile în predarea cu randament sporit a acestui capitol de gramatică (= analiză

morfosintactică).
Fireşte că acestor categorii li se adaugă un public divers, pe care l-am numi "amator de gramatică", iară o tangenţă directă ca profesie cu analizele gramaticale. Convenim să numim destinatarul vizat de acest nivel întâi al cărţii, cel pe care îl interesează de voie sau de nevoie problemele de gramatică, prin termenul ANALIST.
întrucât temele cuprinse aici nu constituie un manual de gramatică, în care se face o prezentare a tuturor problemelor importante, obligatoriu într-o anumită ordine, una bine motivată atât prin structura acestei discipline, cât şi prin respectarea anumitor cerinţe ale «învăţării», pentru a fi utilă - singura ambiţie declarată a acestei părţi din carte - ea presupune anumite cunoştinţe preliminare (= elementare) în acest domeniu.
1.1. în esenţă, cartea (la nivelul I = codul şcolar) este un set de CONSULTAŢII DIRIJATE în materie de analiză gramaticală. După modul în care sunt concepute şi redactate (explicaţii, terminologie, aparat conceptual, exemple), acestea au o relativă autonomie faţă de un manual sau o bibliografie, dată de altfel sumar în note de subsol, adică se poate învăţa gramatică după ele şi singur.
1.1.1. O carte precum cea de faţă se justifică nu atât prin faptele analizate şi soluţiile date, ele găsindu-se într-o formă sau alta în orice manual mai consistent de gramatică liceală, cât prin aceea că aici se pune baza pe EXPLICAREA şi ARGUMENTAREA INTERPRETĂRILOR, formulându-se răspunsuri la întrebări «puse» şi «nepuse», dar oricând posibile. Autorul face explicit RAŢIONAMENTUL care ar trebui să stea la baza unei analize gramaticale corecte. încălcarea acestuia într-un punct sau altul duce inevitabil la confuzii şi greşeli.
1.1.2. După cum rezultă clar şi din titlu, această carte nu se ocupă de gramatică în ansamblu, ci doar de un segment al ei, ANALIZA GRAMATICALĂ, nu neapărat cel mai important ca raţiune de a învăţa gramatica. în ultima vreme are loc în şcoală o deplasare a centrului de pe latura teoretică şi de analiză gramaticală «tradiţională» pe aspectul normativ şi formativ al gramaticii, scopul fundamental al achiziţionării cunoştinţelor de şi despre gramatica limbii materne. (Vezi, mai cu seamă, punctul de vedere convingător şi constant susţinut în ultimii ani de Theodor HRISTEA în numeroase studii, articole şi luări de poziţie, punct de vedere prezentat sintetic în *Cuvântul introductiv* la cartea sa *Limba română. Teste rezolvate, texte de analizat şi un glosar de neologisme. în sprijinul celor care (se) pregătesc pentru admiterea în învăţământul superior, pentru olimpiade şi bacalaureat,* Bucureşti, Editura Petrion, 1998. p. 3-l7.)
Bineînţeles că nu putem reduce gramatica în şcoală doar la aspectul normativ. Alături de matematică, analizele gramaticale constituie un element esenţial în formarea şi ordonarea gândirii logice, în cristalizarea şi consolidarea puterii de argumentare, un pas important în procesul de instalare a abstractizărilor şi generalizărilor în mintea noastră.
1.2. Ideea fundamentală a cărţii, aceea de a face un compendiu de gramatică în termenii "distincţie / confuzie" sau "bine / rău", obligatoriu
în perechi, porneşte de la constatarea şi convingerea că însuşi faptul, în aparenţa neimportant, de a şti *ce* cu *ce* şi *de ce* se confundă - vezi sumarul (cuprinsul) acestei cărţi - constituie un pas deloc neglijabil în a nu mai ... confunda. Adăugăm aici că lucrarea de faţă nu este un caz singular în literatura gramaticală destinată unui public mai larg în care se insistă asupra confuziilor în analizele gramaticale. Manualele şcolare şi multe alte materiale auxiliare cuprind asemenea paragrafe. (Vezi, mai cu seamă, Popescu, 1983; Sintaxa, 1977; *Sinteze,* 1984.)
1.2.1. Este de la sine înţeles că - şi nu numai în analizele gramaticale -cauza generală a greşelilor este lipsa unor cunoştinţe complete, corecte, temeinice şi exacte din competenţa interpretativă a analistului. Tot de la sine înţeles este că în mintea celui ce săvârşeşte greşeala nu există conştiinţa că interpretarea dată este falsă, altfel ar fi o absurditate s-o mai susţină. Spunem de aceea că orice greşeală are o motivaţie sau alta în raţionamentul analistului, motivaţie realizată conştient (şi formulată explicit) sau inconştient.
Cauzele care facilitează confuziile şi creează, în acelaşi timp, analistului "impresia" că interpretarea lui este corectă se pot grupa în două:
(a) (CVASI)OBIECTIVE: anumite trăsături ale faptelor de limbă analizate (întrebări comune mai multor părţi de propoziţie (vezi, de exemplu, întrebările *ce, cum, care, de ce* etc), construcţii identice sau asemănătoare, înţelesuri similare etc);
(b) SUBIECTIVE: analogii greşite, raţionamente false, logică inconsecventă, defecţiuni în demonstraţie, asociaţii de suprafaţă etc.

Fără a încerca aici o abordare a mecanismului psiholingvistic al greşelii în analiza gramaticală, trebuie spus că adesea o anumită confuzie se face în ciuda unor cunoştinţe apreciabile privind modul de interpretare a fenomenului respectiv. Altfel spus, nu întotdeauna greşeala se motivează propriu-zis prin "neştiinţă", ci printr-un fel de "automatisme" sau "şabloane" cu poziţie privilegiată în stocul nostru de cunoştinţe, situate pe primele locuri în cronologia procesului de învăţare, care acţionează aproape ca un impuls natural împotriva cunoştinţelor teoretice mai recente, constituite într-un fel de corp artificial, "învăţat", cu reacţii întârziate.
Astfel, de exemplu, în multe cazuri de confuzie a diatezei pasive în realizarea "a *fi* + participiu (+ complement de agent exprimat)" cu un predicat nominal de tip *"a fi* (auxiliar predicativ) + adjectiv (nume predicativ)" «se ştie» teoretic faptul că gruparea *"a fi* + participiu" constituie diateza pasivă a unui verb predicativ şi trebuie interpretată ca predicat verbal. în mod similar, «se ştie» că la întrebarea *ce* nu răspunde
numai complementul direct, ci, printre altele, şi subiectul. în ciuda acestei "conştiinţe teoretice", primul «impuls», vizavi de un cuvânt care răspunde la întrebarea *ce,* este de a-l considera complement direct, ca şi cum altă funcţie n-ar putea avea. La fel se întâmplă lucrurile şi în stabilirea cazului la adjectivele posesive, respectiv, deşi se ştie că adjectivul, indiferent de felul lui, are cazul dictat, prin acord, de substantiv, se pune totuşi întrebarea *al (a, ai, ale) cui* şi se ajunge greşit la invariabilul genitiv.
1.3. în modul de realizare a distincţiilor, argumentaţia este întotdeauna astfel concepută şi dirijată, încât să se poată trage numai o anumită concluzie, cea care «trebuie», adică cea preconizată din punct de vedere didactic. în acest sens, acolo unde, în literatura de specialitate, există mai multe interpretări, ca «bun didactic», ce trebuie difuzat unui public larg, amator de gramatică, este reţinută interpretarea cea mai larg cunoscută, acceptată de cei mai mulţi specialişti şi, de regulă, în concordanţă cu *Gramatica Academiei* (1963).
Pentru motivele de mai sus, în majoritatea cazurilor a fost menţinută interpretarea tradiţională, fără a opera modificările, uneori de esenţă, ce s-ar impune în baza cercetărilor de gramatică din ultimele decenii, mai cu seamă în domeniul părţilor de vorbire şi al categoriilor gramaticale. Introducerea acestor noi puncte de vedere ar fi implicat o regândire de ansamblu a unor întregi capitole din gramatică. Din această cauză am tratat, "în continuare", pe *cel (cea, cei, cele)* ca articol şi pronume, pe *al (a, ai, ale)* ca articol posesiv (genitival), posesivele ca pronume şi adjective, numeralul ca parte de vorbire de sine stătătoare etc.
în acelaşi sens, nu se vorbeşte de (semi)auxiliare de modalitate, verbe ca *a putea, a trebui* etc. fiind considerate predicative propriu-zise, iar participiul (infinitivul, conjunctivul) de după ele ca funcţii sintactice autonome.
1.4. în mod firesc, e greu, dacă nu chiar imposibil, de inventariat toate confuziile posibile în *analiza* gramaticală, generate de o cauză sau alta şi în funcţie de nivelul de instrucţie gramaticală. Teoretic vorbind, nu există funcţie (parte de propoziţie sau subordonată corespondentă) care să nu fie susceptibilă de confuzii, întrucât nici o funcţie nu se individualizează absolut, adică în totalitatea realizărilor ei şi prin toate componentele ce contribuie la identificarea ei (termen regent, înţeles, construcţie, cuvinte introductive, întrebări etc), ci are şi note comune cu alte funcţii. Pe de altă parte, fiecare funcţie are trăsături suficiente care să o individualizeze şi să permită deosebirea ei de altele. Selectarea acestor tipuri de greşeli - şi nu a altora - se motivează, la modul general, prin gradul sporit de frecvenţă şi prin posibilitatea de a fi eliminate relativ uşor prin cunoştinţe exacte, legi şi reguli (algoritmi),

fâcându-se mai puţin apel la «intuiţie», la «simţul» analizei gramaticale sau la aptitudini deosebite. în acest sens, confuziile selectate, sunt «elementare», vizând structurile fundamentale, de bază, şi nu construcţii speciale, nu «capcane». Inventarul dat nu constituie prin urmare o listă a «dificultăţilor» în analiza gramaticală. în mod normal, realizarea distincţiilor prezentate ar trebui să constituie un fel de «automatisme», câştigate prin aplicarea în exerciţii a unui stoc de cunoştinţe exacte, conştient şi logic asimilate. (Intenţia autorului este aceea de a apela cât mai mult la elemente formale şi de a opera cu acestea după modelul rezolvării unui exerciţiu de matematică.) Până la un anumit nivel, numit elementar, analiza gramaticală nu pretinde aptitudini deosebite, ci se poate efectua corect pe baza aplicării şi respectării unui anumit set de reguli şi definiţii. Este ceea ce numim NIVELUL ALGORITMIC al analizei gramaticale, în care intuiţia are un rol secundar.

Abordarea faptelor de limbă confundabile este elementară şi din punctul de vedere al gradului de detaliere, atât pe "verticală" (= nivel de aprofundare şi rafinament), cât şi pe "orizontală" (= numărul de funcţii luat în considerare şi, în cadrul acestora, numărul de fenomenalizări). Din motive lesne de înţeles, la acest nivel nu se insistă prea mult asupra excepţiilor de la diferite reguli şi principii de analiză gramaticală. (Fiecare lege are şi excepţii, dar aceasta nu înseamnă că este mai puţin lege.) Lăsarea «în umbră» a excepţiilor este aici o operaţie deliberată, tocmai pentru a nu crea impresia că excepţiile «întunecă» regula, că acestea sunt mai multe şi mai importante decât regulile, că totul este foarte ...relativ.

1.5. Cu foarte puţine excepţii, PRINCIPIUL adoptat aici în tratarea greşelilor este cel BINAR, respectiv elementele confundabile sunt luate în perechi. Din această cauză au fost descompuse în opoziţii binare (a / b) şi confuziile care antrenează trei sau patru termeni, precum şi cele îngemănate, dublându-se şi generându-se unele pe altele. Din prima categorie reţinem grupul de funcţii confundabile datorită întrebării *ce* (nume predicativ (predicativă) / subiect (subiectivă), nume predicativ (predicativă) / complement direct (completivă directă), completivă indirectă / completivă directă), iar din a doua categorie, confuziile, în corelaţie, subiect / complement direct şi nominativ / acuzativ.

1.5.1. Examinarea unui număr mare de greşeli, teoretic posibile toate, permite stabilirea unei orientări în comiterea «infracţiunii». Vorbim, de aceea, de confuzii direcţionate sau ÎN UNISENS, respectiv, dacă doi termeni (funcţii, părţi de vorbire, propoziţii subordonate) *a* şi *h* se confundă, cel mai adesea *a* este interpretat greşit drept *b,* nu şi invers. Astfel, de exemplu, se interpretează greşit subiectul drept complement direct, nu şi invers, articolul hotărât *lui* drept pronumele personal *lui,*
completiva indirectă drept completivă directă, numele predicativ drept complement de mod ş.a.m.d.
O motivaţie, subiectivă sau de altă natură, se poate întotdeauna găsi, de regulă, în notele comune, de formă sau de conţinut. Aproape la fiecare dintre «greşelile» enumerate s-a încercat formularea unei motivaţii nu numai a confuziei, ci şi a sensului acesteia, sesizându-se punctul în care analistul «infractor» deviază de la raţionamentul corect. întrucât adesea este vorba de automatisme ce scapă unui control riguros, este posibil ca unele motivaţii date să aibă caracter subiectiv.
în principiu, şi cel puţin teoretic, profesorul (specialistul) poate prevedea *ce* cu *ce* se va confunda într-un text dat, precum şi sensul confuziei.
Mai rar, confuziile sunt neorientate, adică ECHIPROBABILE ÎN AMBELE SENSURI.

1.5.2. Majoritatea confuziilor reţinute în inventar se situează pe AXA PARADIGMATICĂ, respectiv din cele două funcţii sintactice sau părţi de vorbire este prezentă în text numai una, cealaltă fiind exclusă. Vorbim în acest caz de confuzie *in absentia.* în asemenea situaţie se pune problema care dintre cele două funcţii este cea prezentă, una excluzând-o pe cealaltă (sau subiect, sau complement direct; sau pronume, sau adjectiv pronominal; sau nominativ, sau acuzativ; sau genitiv, sau dativ etc).
Mai rar, cele două funcţii confundabile sunt coprezente, exprimate, fireşte, fiecare prin alt cuvânt, problema fiind repartizarea lor pe poziţiile de drept (subiect - nume predicativ, subiect - complement direct, subiectivă -predicativă etc). Vorbim în acest caz de confuzii pe AXA SINTAGMATICA sau *in praesentia.* în mod normal, aprecierea greşită a uneia, în cazul unui raţionament corect, atrage după sine aprecierea greşită şi a celeilalte (= greşeală dublă).
De la un anumit nivel de cunoştinţe gramaticale se produc şi aşa-numitele GREŞELI INVERSE faţă de sensul obişnuit şi previzibil al confuziilor, apărute în general pe un fond al «conştiinţei» confuziilor. Altfel spus, ştiind că a se ia (greşit) drept *b* şi, prin urmare, e nevoie de "atenţie sporită" pentru a nu face această confuzie, se ajunge, ca reacţie inversă, la a-l interpreta pe *b* drept *a.* Dintre confuziile de acest tip (= în sens invers) reţinem: pronumele luat drept adjectiv pronominal, predicatul nominal interpretat ca diateză pasivă, completiva directă - drept completivă indirectă ş.a.
Examinând inventarul confuziilor, se poate remarca faptul că aproape toate sunt de NATURĂ SINTACTICĂ, prea puţine de natură morfologică în sensul strict al cuvântului.

Cele mai multe confuzii vizează REALIZĂRILE PERIFERICE ale unor funcţii care se îndepărtează de «modelul-tip», care constituie, în cadrul realizărilor, nucleul, uşor de recunoscut şi analizat atât din punctul de vedere al exprimării, cât şi al conţinutului. Pe măsură ce ne îndepărtăm de acest "centru", asemănările cu modelul se estompează ca esenţă gramaticală în favoarea unor deosebiri aparente, luate ca realitate. Se face astfel "saltul" (greşit) la altă funcţie, aparent mult mai asemănătoare, dar care, în realitate, poate fi apropiată sau total diferită. Aşa stau lucrurile în cazul confuziei subiectului cu

complementul direct, al complementului de scop cu cel de loc, al numelui predicativ cu circumstanţialul de mod etc.
1.5.3. Ordonarea materialului este doar aproximativă, deoarece, prin forța lucrurilor, confuziile sunt disparate.
în principiu, succesiunea temelor este de la morfologie spre sintaxă, iară a putea trasa o linie de demarcație. (Aproape fiecare temă este în fapt de morfosintaxă.)
Titlul fiecărei teme cuprinde elementele confundabile *(a* şi *b)* în modelul *alb.* (Bara oblică din titlu este simbolul pentru confuzie vs. distincție.) Acolo unde este vorba de confuzii direcționate (= în unisens) -şi acesta este cazul în majoritatea situațiilor - primul element al confuziei, cel din stânga barei, indică termenul carp se interpretează greşit drept celălalt în cadrul confuziei *in absentia.*
Exemplu: T 74 SUBIECTIVĂ / COMPLETIVĂ DIRECTĂ = se interpretează greşit subiectiva drept completivă directă, nu (sau mai rar) şi invers.
Structura fiecărei teme cuprinde următoarele puncte: A. STRUCTURI-TIP (cu elementele confundabile *(a* şi *b)* subliniate şi dispuse în exemple-perechi - (1) şi (2)); B. SOLUȚII (reproducerea elementelor confuziei *(a* şi *b)* corespunzătoare numerelor (1) şi (2) şi interpretarea lor corectă); C. COMENTARIU.
Se înțelege că, în cadrul fiecărei teme (T), esențial este cel de-al treilea (C). în principiu, aici, de la caz la caz, sunt prezentate succint structurile confundabile cu notele comune şi diferențiatoare, insistându-se asupra cauzelor - subiective sau de *altă.* natură - care generează sau favorizează confuzia. Un deziderat principal este surprinderea şi prezentarea *cât* mai explicită a mecanismului interior al raționamentului care duce sau ar trebui să ducă în mintea analistului la formularea unei soluții, corecte sau greşite.
Intenția autorului a fost aceea de a parcurge împreună cu analistul elementele care, dispuse în ordinea simplu - complex,' mai uşor - mai puțin uşor, concret - abstract, constituie un raționament corect şi trebuie să ducă la o soluție corectă. în scopul unei capacități sporite din punct de vedere explicativ, se fac şi se refac demonstrații, se argumentează şi

reargumentează lucruri clare şi bine ştiute de specialist, dar care, la nivelul analizei gramaticale elementare, se însuşesc aproximativ şi se greşesc pe măsură. Lucrarea de față vine în întâmpinarea acestor cunoştințe «aproximative», încercând dirijarea analizei gramaticale, chiar la nivel elementar, după seturi de reguli ferme, clare, conştientizate după o logică a gramaticii, cu putere de lege.
Formulate în aceşti termeni şi reținute ca atare - nimic nu se poate învăța fără a şi memora - distincțiile ar trebui să ducă la obținerea unui grad sporit de exactitate şi siguranță în analiza gramaticală. Regulile şi distincțiile, ca principiu general, fac apel, în majoritatea cazurilor, la elementul de expresie, mai exact şi mai adecvat algoritmizării şi formalizării analizei. Prin aceasta nu înseamnă că este eliminat factorul "înțeles", ci doar că nu acesta este elementul fundamental.
1.6. Aproape la toate temele, autorul este constrâns să facă apel şi la practica ÎNTREBĂRILOR, atât de bine instalată în tradiția analizelor gramaticale, mai ales de tip şcolar. Deşi cartea este într-un continuu «război» cu acestea, aprecierea realistă a situației de fapt îl face pe autor să poarte acest război la modul «tolerant» şi «cu negocieri».
1.7. Cartea are la sfârşit o ANEXĂ, ce constă într-un TEST-GRILĂ de morfosintaxă a propoziției, cuprinzând 20 de poziții analizate şi comentate, un fel de APLICAȚIE practică a cunoştințelor teoretice. Intenția autorului a fost aceea de a oferi un MODEL de rezolvarea a unei grile, desfăşurând un întreg ansamblu de cunoştințe gramaticale şi raționamente care duc la singura soluție corectă. Scopul acestei grile fiind unul didactic, adică de a învăța ceva din ea, care să ne folosească la orice altă grilă similară, se examinează toate variantele date, arătând, la fiecare dintre cele greşite, de ce sunt ...greşite.
Detalii tehnice: (1) punctaj maxim = 9,00 puncte (+ 1 punct «din oficiu» = 10); (2) fiecare poziție = 0,45, punctaj care se câştigă integral sau se pierde integral.
2. Problematica celui de-al doilea nivel se adresează în primul rând profesorilor de limba română, studenților filologi sau de la colegiile universitare de institutori şi cercetătorilor profesionişti.
Aici sunt cuprinse aspecte mai complicate, unele nerezolvate, altele cu rezolvări discutabile, iar altele cu mai multe rezolvări în literatura de specialitate. Fireşte că în tratarea acestora autorul susține puncte de vedere personale sau de circulație restrânsă, aparținătoare unei grupări sau orientări în cercetarea gramaticală, nu neapărat sau exclusiv celei clujene.

2.1. Repunerea unora dintre acestea în discuție este făcută constant de pe poziția dascălului, care ar putea fi pus în situația de a le «preda» (elevilor sau studenților), iar pentru a reuşi trebuie să le înțeleagă el însuşi

mai întâi, să se convingă pe sine că lucrurile stau într-un fel şi nu într-altul, să utilizeze un aparat terminologic şi conceptual cât mai clar şi mai puțin sofisticat, găsind lungimea de undă comună cu a celorlalte cunoştințe «sigure» din capul lui şi al celor cărora li se adresează. în funcție de argumentația logică pe care o poate construi, a lui sau după un model al altora, poate decide ce şi cât se poate preda, cu gândul că ar putea convinge-

2.2. Bineînțeles că autorul acestei cărți nu pretinde nici pe departe că în acest perimetru a rezolvat definitiv lucrurile, ci, dimpotrivă, soluțiile, discuțiile şi sugestiile sunt gejieratoare de alte întrebări la care n-a găsit un răspuns propriu-zis sau a găsit mai multe, unele în contradicție evidentă. Este un îndemn de a reflecta asupra lor şi de a vedea ce soluții pot fi nu numai argumentate ştiințific, ci şi predate în şcoală.

Faptul de a putea argumenta mai solid o interpretare nu înseamnă neapărat că aceasta este unica posibilă sau că ea şi numai ea reprezintă adevărul, care, fireşte, nu poate fi decât unul singur. E vorba mai degrabă de un coeficient diferit de aproximare a adevărului. Nu trebuie scăpat din vedere că gramatica, deşi este considerată adesea cea mai exactă, mai matematică dintre ştințele limbii, nu este totuşi... matematică, pentru că ea operează nu cu numere, ci cu altceva - cuvinte, propoziții, fraze, care au înțelesurile lor, multe, variabile şi adesea condiționate de numeroşi factori.

Prin urmare, când vorbim de distincții vs. confuzii, nu la situații de acest tip ne referim. Acestea motivează de altfel a doua componentă a subtitlului acestei cărți: distincții ...ŞI DISTINCȚII, adică distincții discutabile sau chiar false din punctul de vedere al autorului. A taxa, în asemenea situații, drept confuzie sau greşeală o interpretare ce nu coincide cu cea a autorului sau a unui grup restrâns de cercetători ar fi un gest justificat numai prin orgoliu personal.

2.3. în corpul lucrării, toate aceste probleme sunt marcate cu un asterisc în stânga [*], semn ce vrea să atragă atenția asupra felului cum trebuie citite, respectiv asupra valabilității «relative» a celor afirmate. Ele pot constitui subiectul unei întregi teme, al unor capitole dintr-o temă, al unor paragrafe sau numai al unor observații şi/sau note. Deoarece nu sunt cuprinse în programele şcolare sau au alte rezolvări decât acolo, autorul nu indică să fie utilizate întocmai la clasă sau la un examen de admitere. (Indiferent de distanța care separă soluția din manuale de cea care este adevărată din punct de vedere ştiințific, programa e programă şi aceeaşi pentru toți cei care se află în postura de «examinați».)

3. Deşi autorul, ca majoritatea filologilor, nu este convins de justețea ştiințifică sau de altă natură a unor modificări ortografice recente (scrierea cu î din a [= â] şi înlocuirea formelor sînt cu sunt, sîntem cu suntem şi

sînteți cu **sunteți),** dată fiind obligativitatea acestora în şcoală (iar cartea de față se adresează în primul rând şcolii), s-a adoptat şi aici această ... «nefericită inovație».

3.1. în cazul în care s-au strecurat unele greşeli de (tehno)redactare neobservate şi deci necorectate (câte un semn de punctuație ori câte o literă în plus sau în minus, câte o despărțire în silabe rebelă (= la mijlocul rândului) etc), cititorul este rugat să fie înțelegător. (Chiar şi computerul mai greşeşte, darmite când e ajutat de om ...). Atât pentru acestea, cât şi, mai ales, pentru cele de conținut, responsabilitatea este în întregime a autorului.

*** * ***

Concepția gramaticală de ansamblu a acestei cărți, una de orientare neotradițională, logică şi parțial structuralistă, este tributară, în ceea ce are mai bun, lucrărilor lui D.D. Draşoveanu, sintactician de mare profunzime şi originalitate, profesor de excepție, printre ai cărui elevi îmi place să mă număr, alături de majoritatea gramaticienilor clujeni, şef de necontestat al **Şcolii gramaticale clujene postbelice.** îl rog să găsească şi aici expresia sentimentelor mele de sinceră şi aleasă gratitudine pentru cele ce m-a învățat de-a lungul a peste treizeci de ani.

AUTORUL

TO APROPO DE ...ÎNTREBĂRI

0. Ce] mai adesea "condamnate" şi taxate drept "periculoase" în practica analizei gramaticale, ÎNTREBĂRILE se înscriu totuşi printre cele mai "la îndemână" şi mai des solicitate mijloace de

identificare a funcțiilor sintactice şi a cazurilor.
în afara tradiției în acest sens, promovată de manualele şcolare ,dar nu numai de ele, această situație se explică, mai mult sau mai puțin motivat, prin părerea - aproape generală până la un anumit grad de instrucție gramaticală - că întrebările oferă mai direct şi mai concret observației noastre conținutul gramatical ai'unei funcții sintactice.
Fără a le nega în totalitate rolul şi importanța sau a încerca eliminarea lor "în bloc" dintre procedeele analizei gramaticale, se cuvin totuşi făcute unele precizări, de ansamblu sau de amănunt, în legătură cu SFERA de fapte gramaticale în care utilizarea întrebărilor poate fi de ajutor, modul de lucru cu acest "instrument", precum şi greşelile generate de folosirea exclusivă a întrebărilor, de absolutizare a rolului pe care credem că-l au în identificarea funcțiilor şi a cazurilor.
1. Din punctul de vedere al părții de vorbire, toate întrebările folosite în analiza gramaticală sunt formate, cum e şi firesc, pe baza CUVINTELOR INTEROGATIVE.
După EXTENSIUNEA lor, deosebim două categorii de întrebări:
(1) SIMPLE - formate numai din cuvinte interogative, însoțite sau nu de prepoziții, respectiv:
(a) PRONUME interogative: *care, cine, ce, cât (câtă, câți, câte), al câtelea (a câta),* inclusiv formele lor flexionate *{căruia, căreia, cărora, cui, câtor)* sau însoțite de prepoziții, indiferent de cazul cerut *{cu cine, despre cine, de ce, în jurul cui, datorită cui* etc);
(b) ADVERBE interogative: *unde (încotro), când, cum, cât,* inclusiv formele cu'prepoziții *(de unde, până unde, de când, pe când* etc);
(2) COMPUSE - formate dintr-un cuvânt interogativ (= adjectiv interogativ) şi un substantiv, cu sau fără prepoziție, având într-o oarecare măsură un sens unitar şi specializat, respectiv:
(a) pe bază de *ce: din ce cauză, din ce pricină ,cu ce scop, cu ce condiție, în ce privință, ce fel de, în ce mod etc;*
(b) pe bază de *cât: cât timp, câtă vreme, de câte ori, a câta oară* etc;
(c) pe bază de *care: în ciuda cărui fapt.*
2. In cadrul analizei gramaticale, ÎNTREBĂRILE sunt solicitate în două situații:
15
(1) pentru a IDENTIFICA FUNCȚIA SINTACTICĂ a unui cuvânt în propoziție sau a unei propoziții subordonate în frază;
(2) pentru A PRECIZA CAZUL unui substantiv (substitut) în propoziție.
In realitate, întrebările "vizează" în primul rând funcțiile sintactice şi doar în măsura în care o anumită funcție se realizează exclusiv printr-o anumită formă cazuală, întrebarea funcției "contează" şi pentru caz.
Că lucrurile stau aşa (întrebările = substitute de funcții), nu altfel, se poate uşor dovedi prin acele limbi care nu cunosc flexiunea *cazuală. (*= substantivul (pronumele ...) nu are cazuri, nu se declină), dar, ca toate limbile, au cuvinte interogative (= întrebări) pentru diferite funcții.
în ce priveşte limba noastră, marea majoritate a întrebărilor indică sau, mai exact, APROXIMEAZĂ numai funcția, nu şi cazul. Acest lucru trebuie în mod deosebit subliniat, pus în față ca "avertisment", deoarece în practică nu de puține ori se interpretează greşit anumite întrebări ale funcțiilor ca — sau şi ca - întrebări pentru cazuri[1].
2. Utilizarea întrebării pentru aflarea funcției sintactice constă, ca mecanism logic, în stabilirea, pe baza unei intuiții mai mult sau mai puțin empirice şi exacte, a unui raport de echivalență (= egalitate) între întrebare (= interogativ), ca "etalon funcțional cert", şi un anumit cuvânt (construcție sau propoziție subordonată).
Această "egalitate" se prezintă sub forma ocupării alternative a aceleiaşi poziții sintactice faşă de partenerul de relație de către interogativ (= întrebare) şi cuvântul dat (propoziția dată).
Se vede astfel că "întrebarea" din LIMBAJUL uzual se deosebeşte substanțial de 'întrebarea" folosită în analiza gramaticală, în METALIMBAJ.
în primul caz, întrebarea se pune pentru a obține un răspuns, O INFORMAȚIE care nu se cunoaşte sau presupunem că nu se cunoaşte dinainte, întrucât răspunsul nu a fost formulat ca expresie înaintea întrebării, (în mod normal, răspunsul urmează întrebării, altfel, cunoscând adică răspunsul, n-are sens să mai... întrebăm.)
Dimpotrivă, întrebarea despre care discutăm, cea folosită în metalimbajul analizei gramaticale, nu se pune pentru a obține propriu-zis un răspuns concret, întrucât acesta este preexistent, se află adică explicit formulat în cuvântul însuşi de analizat. Altfel spus, într-un exemplu ca *Ion s-a dus la piață,* nu

punem întrebarea "unde" pentru că nu ştim "unde s-a dus", ci pentru a obţine alt tip de informaţie, de natură gramaticală.

[1] Vezi, pentru acestea, T 96.

16

întrebările încorporează - sau credem că încorporează - anumite sensuri (logico-) gramaticale foarte generale, situate, din acest punct de vedere, în vecinătatea categoriilor gramaticale. Numărul lor, mai mare sau mai mic, în funcţie de intuiţie şi, mai ales, de cunoştinţe, exerciţiu, experienţă etc. în "materie" de gramatică, este relativ bine fixat în mintea celui ce analizează: *unde* pentru complementul circumstanţial de LOC, *când* pentru complementul circumstanţial de TIMP, *din ce cauză* pentru complementul circumstanţial de CAUZĂ, *ce fel de* pentru ATRIBUT etc.

O dată instalate acestea în competenţa noastră gramaticală, credem că putem opera, "testând" diferite funcţii sintactice[2] şi punându-le etichete.

în realitate, pentru marea majoritate a cazurilor, întrebările sunt artificii, mai mult sau mai puţin, gratuite de analiză, care creează doar "iluzia" că prin ele se află funcţia.

Când am formulat o întrebare cu scopul de a afla funcţia sintactică a unui cuvânt dintr-un text dat, în mintea noastră există DEJA un răspuns, bun sau rău, cu privire la funcţia acestui cuvânt, încât operaţia de alegere şi potrivire a întrebării nu face decât să dubleze un raţionament deja încheiat. Dacă lucrurile s-ar petrece altfel, n-am putea justifica, de exemplu, de ce, într-un exemplu ca *Ion se duce la piaţă,* punem pentru *la piaţă* întrebarea *unde,* nu alta *{când, cum, de ce* etc). De altfel e firesc şi logic să fie aşa, din moment ce analistul ia contact în primul rând cu ceea ce este exprimat efectiv în text, atât ca formă (parte de vorbire, caz, prepoziţie etc), cât şi ca înţeles materializat în acea formă. "Prima idee" despre funcţie ne-o dă deci textul concret, nicidecum întrebarea, care, cronologic şi operaţional, este ulterioară.

Ceea ce pare în schimb a se realiza prin întrebări sau ANUMITE întrebări, devenite în analiza gramaticală aproape "automatisme", este VERIFICAREA funcţiilor sintactice (prin echivalenţa sau nonechivalenţa, ca poziţie sintactică, a întrebării cu termenul de analizat), confirmarea sau infirmarea raţionamentului anterior întrebării, în aparenţă simultan şi inseparabil de întrebare. De aceea, în practică, prima decizie formulată verbal (= exprimată ca atare) privind funcţia unui cuvânt apare de regulă după punerea întrebării.

Cât priveşte "proprietatea" întrebărilor de a verifica funcţia, trebuie spus că aceasta caracterizează DOAR ANUMITE ÎNTREBĂRI - şi de aceea utile, nu inventarul total de întrebări, însă, prin puterea obişnuinţei şi a analogiei, se pun întrebări la toate funcţiile, cu convingerea sau părerea că peste tot ne ajută în aceeaşi măsură.

Vezi, pentru o descriere a unor funcţii sintactice după acest procedeu, Guţu Romalo, 1973, passim.

17

Deosebim astfel două categorii:

(1) întrebări SPECIALIZATE: toate întrebările compuse cu un substantiv *(din ce cauză, cefei de, cât timp, de câte ori* etc). Specializarea funcţională se *realizează,* de fapt nu prin adjectivul interogativ, ci prin sensul lexical al substantivului din structură şi de aceea le numim întrebări LEXICALIZATE. Prin substantivul pe care-l conţin, ele indică DIRECT *(din ce* cauză - complement circumstanţial de CAUZĂ, *cu ce* scop -complement circumstanţial de SCOP, *în ce* **mod** - complement circumstanţial de MOD, *cu ce* **condiţie** - complement circumstanţial condiţiona], *cât* **timp** - complement circumstanţial de TIMP etc.)[3] sau INDIRECT *(ce* **fel** *de* - ATRIBUT, *de câte* **ori** - complement circumstanţial de TIMP, *în ce* **privinţă** - complement circumstanţial de RELAŢIE etc.) NUMELE funcţiei pe care o substituie.

(2) întrebări NESPECIALIZATE: aproape tot marele rest al întrebărilor (pe bază de *cine, ce, cum),* substitute ale foarte multor funcţii. Calitatea lor de interogative aproape "pure" le face improprii pentru verificarea propriu-zisă a funcţiilor sintactice. Ele n-au cum să dezvăluie mai "clar" şi mai exact funcţia unui cuvânt decât cuvântul însuşi. Toate informaţiile privind o funcţie cuprinse în întrebările de acest tip sunt cuprinse şi în cuvântul de analizat, care oferă în schimb şi informaţii în plus, inexistente la interogativ. Astfel, spre exemplu, în *Seamănă* **cu mine;** *A venit* **cu trenul;** *S-a spart* **un** geam, e puţin probabil că întrebările *(cu cine, cu ce, ce)* ne-ar putea spune mai clar ce funcţii au cuvintele subliniate decât cuvintele înseşi integrate în text. în plus, prin operaţia de ALEGERE a întrebării nu facem altceva decât să verificăm dacă întrebarea respectivă este ... cea bună, dacă am pus adică bine întrebarea pentru cuvântul dat.

Se poate astfel formula concluzia că e mai simplu şi mai economic să analizăm direct cuvântul din text decât să mai facem un "ocol" pentru găsirea întrebării. Dacă totuşi se foloseşte întrebarea, cum de regulă se procedează, trebuie avut în vedere caracterul ei de substitut polifuncţional (vezi, mai jos, 2.2.).

2.2. între întrebări, ca substitute interogative, şi funcţii NU EXISTĂ în general O CORESPONDENŢĂ BIUNIVOCĂ, în sensul că o întrebare nu substituie totdeauna aceeaşi funcţie şi invers, o funcţie nu răspunde întotdeauna la aceeaşi întrebare. Această situaţie, "deranjantă" în analiza gramaticală, este *cauzata* de mai multe fapte, obiective sau subiective:

(1) Privite lucrurile în ansamblu şi cantitativ, numărul cuvintelor interogative şi al întrebărilor lexicalizate (compuse) formate pe baza lor este mai mic decât numărul funcţiilor sintactice cu care se operează în analiza

Vezi, *Guţu* Romalo, 1973 ,passim.

gramaticală. (Contează la număr ca funcţii şi subdiviziunile atributului şi complementului.)

(2) Aceeaşi întrebare este comună mai multor funcţii sintactice (vezi, de exemplu, *ce, cum* etc.) şi viceversa, aceeaşi funcţie sintactică, în raport de un anumit înţeles şi mod de construcţie, răspunde la mai multe întrebări sau nu răspunde la nici una.

(3) în practica anafizei gramaticale apar adesea "incidente" cauzate de mânuirea greşită a întrebării, respectiv.

(a) neataşarea ei la un termen regent, aşa-numita întrebare "fără adresă", care are ca rezultat cel mai adesea substituirea înrtrebărilor *care* şi *cefei de* prin *unde, când, cum* şi, de aici, interpretarea greşită a atributului drept complement;

(b) "copierea" construcţiei cuvântului de analizat în formularea întrebării, nesocotindu-se propriu-zis înţelesul funcţiei (vezi întrebările *la cine, de la cine, pe cine, pe ce* ş.a, pentru *unde);*

(c) punerea greşită a întrebării, respectiv *de ce* pentru *din ce cauză* (sau *cu ce scop), ce* pentru *de ce {la ce, în ce* etc);

(d) existenţa unui "decalaj" de înţeles între funcţie şi întrebare, cum este în cazul întrebării *unde* şi complementul circumstanţial de scop, sau inexistenţa unor întrebări propriu-zise^pentru anumite funcţii (complementul indirect în genitiv cu prepoziţie, complementul consecutiv etc).

Toate cele de mai sus ne fac să vedem în întrebări de acest fel NU un mijloc de IDENTIFICARE-VERIFICARE, ci doar de APROXIMARE, de circumscriere a unei funcţii UNUI GRUP de funcţii. Identificarea exactă a funcţiei dintr-un grup şi delimitarea ei de alte poziţii sintactice uzează, de la caz la caz, de alte mijloace şi procedee. în ansamblu putem spune că "randamentul" întrebărilor în analiza gramaticală este scăzut.

T 1 NOMINATIV (ACUZATIV) / GENITIV (DATIV)

A. STRUCTURI-TIP:

(1) Elevii *au organizat o excursie (Am fost* **cu elevii** *în excursie).*

(2) *Am apreciat iniţiativa* **elevilor** *(Profesorul le-a făcut* **elevilor** *o surpriză).*

B. SOLUŢIE:

(1) *elevii (cu elevii)* = nominativ (acuzativ)

(2) *elevilor (elevilor)* = genitiv (dativ)

C. COMENTARIU

0. Excluzând substantivele feminine la singular, care realizează distincţia între cele două perechi de cazuri (NAc / GD) prin desinenţe *((o) masă I (unei) mese, (o) carte I (unei) cărţi),* celelalte substantive au din punct de vedere formal toate cele patru cazuri identice:

N *(un)* elev

G *(al...) (unui)* **elev**

D *(unui)* **elev**

Ac *(pe) (un)* **elev**

- *(nişte)* **elevi**

- *(al...) (unor)* **elevi**

- *(unor)* elevi

- *(pe) (nişte)* **elevi**

Examinând modelul dat, se observă că în cursul declinării se schimbă nu substantivul propriu-zis *(elev*

= NAcGD; *elevi* = NAcGD), ci articolul însoțitor. (La fel se pune problema pentru neutre (singular, plural) şi feminine la plural.)
Datorită acestei identități formale (= omonimie cazuală), deosebirea dintre cazuri se realizează în cea mai mare parte prin alte mijloace, atât între cele două perechi de cazuri, de care ne ocupăm mai jos, cât şi în interiorul perechilor (nominativ / acuzativ - vezi T 2) - şi genitiv / dativ -vezi T 3). (Pentru situația aparte a vocativului în raport cu restul cazurilor, vezi T 6.)
Aceleaşi mijloace (vezi mai jos) justifică gruparea în perechi a genitivului cu dativul (forma de GD) şi a nominativului cu acuzativul (forma de NAc).
20
1. Mijloacele de «marcare» a genitiv-dativului şi în acelaşi timp elemente de deosebire a acestei forme cazuale de nominativ-acuzativ sunt trei: (a) articolul hotărât; (b) articolul nehotărât; (c) adjectivele pronominale proclitice (= antepuse substantivului).
Articolul şi adjectivele pronominale proclitice pot servi la deosebirea NAc / GD, deoarece ele au întotdeauna forme cazuale distincte prin desinențe pentru cele doua perechi de cazuri.
Vom avea deci următoarele situații de genitiv-dativ:
1.1. Substantiv articulat cu ARTICOL HOTĂRÂT (enclitic): *studentului, studentei, studenților, studentelor.*
Formele de GD articulat enclitic se opun formelor de NAc, indiferent dacă acestea din urmă sunt sau nu articulate. Deci: *studentului /studentul (student); studentei / studenta (studentă), studenților / studenții (studenți); studentelor / studentele (studente)[1]".*
Altfel spus, o formă ca *studentului,* indiferent de context, nu poate fi decât genitiv sau dativ, niciodată şi nicidecum nominativ sau acuzativ.
OBSERVAȚIE. Tot aici se încadrează situația în care substantivul este precedat de un adjectiv propriu-zis, caz în care pozițional se articulează adjectivul: *harnicului elev* (comp. cu *elevului), splendidei dimineți* (comp. cu *dimineții).*
întrucât serveşte la marcarea cazului (GD) şi este postpus substantivului, formând cu acesta o singură unitate grafică şi de pronunțare, articolul hotărât se apropie de statutul unei desinențe cazuale. (Dacă n-am şti de la "şcoală" că *-lui* din *fratelui* este articol hotărât, deci altceva decât substantivul căruia îi este ataşat, e puțin probabil că în *fratelui* am vedea două "cuvinte", nu unul[5].) Spunem de aceea că articolul hotărât constituie punctul «forte» în declinarea românească la toate substantivele. (Pentru rolul "femininelor", vezi mai jos.)
Pentru simplificare, avem în vedere aici doar codul scris al limbii, în care articolul hotărât enclitic *—i* este marcat (= notat) separat de desinența *—i {elevii, studenții* etc), chiar dacă din punct de vedere fonologie (= în pronunțare) cei doi *i* (= desinența şi articolul) redau (împreună) o unitate fonologică, vocala *i,* una singură şi nesegemntabilă (în transcriere fonetică: [i], adică felevi], [studenți] etc.)
De aici interpretarea mai nouă (la unii gramaticieni) a articolului nu ca parte de vorbire de sine stătătoare (= cuvânt), ci ca element component în paradigma (= flexiunea) substantivului, numit MORFEM AL DETERMINĂRII.
21
OBSERVAȚIE. Aşa se explică şi faptul că în practica analizei grmaticale de tip şcolar forma cazualâ de GD articulat enclitic este cel mai puţin supusă confuziei cu forma de NAc.
1.2. Substantiv articulat cu ARTICOL NEHOTĂRÂT (proclitic): **unui** *student,* **unei** *studente,* **unor** *studenți,* **unor** *studente.*
Şi aici deosebirea NAc / GD este clara, deoarece articolul nehotărât la NAc are alte forme decât la GD: *un/unui, o/unei, nişte/unor.*
1.3. Substantiv determinat de ADJECTIV PRONOMINAL **PROCLITIC: acestui** *student,* **acestei** *studente,* ***acestor*** *studenți,* **acestor** *studente* (comp. cu forma de NAc: *acest student, această studentă, aceşti studenți, aceste studente).* Modelul lui *acestui (acestei, acestor)* îl regăsim la majoritatea adjectivelor pronominale proclitice: *acelui (acelei, acelor), cărui (cărei, căror), altui (altei, altor), nici unui (nici unei), vreunui (vreunei), oricărui (oricărei, oricăror), atâtor* etc. (Adjectivul nehotărât *toți (toate)* pretinde substantiv articulat enclitic, încât avem o dublă marcare a cazului: *tuturor studenților.)*
OBSERVAȚIE. Aceeaşi posibilitate de a-i marca substantivului genitiv-dativul o are numeralul colectiv *ambii, ambele (ambilor băieți, ambelor fete).* Precedat de un numeral cardinal propriu-zis sau ordinal, substantivul are marcat genitiv-dativul în articolul demonstrativ: *celor două fete (celor doi băieți), celui de-al doilea copil.* (Pentru articolul hotărât proclitic *lui,* vezi T 12.)
2. Cele de până aici ne permit două concluzii de ansamblu:

2.1. în timp ce substantivul la nominativ-acuzativ poate apărea atât singur, cât şi însoţit de articol sau adjectiv pronominal, la genitiv-dativ reclamă cu obligativitate un însoţitor (articol sau adjectiv pronominal), al cărui rol este şi acela să-i marcheze cazul (GD). Altfel spus, la genitiv-dativ, substantivul nu poate apărea singur, neputându-se exprima cazul. (Acest lucru este valabil şi pentru substantivele feminine la singular, cu toate că ele au desinenţă de GD, alta decât cea de NAc.)
2.2. Genitiv-dativul, excluzând femininele la singular, nu se marchează în corpul fonetic al substantivelor, ci în acela al însoţitorului lor obligatoriu (articol, adjectiv pronominal), contând însă pentru întregul grup ("articol (adjectiv pronominal) + substantiv"). Desinenţele celor trei însoţitori (articol hotărât, articol nehotărât, adjectiv pronominal proclitic) sunt aceleaşi pentru GD *(-ui, -ei, -or),* respectiv:
- ui (masculin, singular): *elevului, unui elev, acestui elev;*
- ei (feminin, singular): *unei eleve, acestei eleve;*

- or (plural, ambele genuri): *elevilor (elevelor), unor elevi (eleve), acestor elevi (eleve).*
Articolul feminin de singular are forma -i (nu *-ei* sau *-lei),* fapt explicabil prin provenienţa şi evoluţia sa fonetică.
Toate aceste desinenţe *(-ui, -ei, -or)* sunt, prin origine, de tip pronominal şi le regăsim la majoritatea prenumelor.
OBSERVAŢIE. Declinarea cu articol enclitic *(studenţilor, studentei...)* se numeşte decimare articulată sau propriu-zisă, iar declinarea cu PREDETERMINANT (articol nehotărât PROCLITIC sau adjectiv pronominal PROCLITIC) se numeşte declinare nearticulată *(unui student, acestui student...).* Se atrage atenţia că în cadrul declinării cu predeterminant *(unui elev, acestui elev* etc), chiar dacă substantivul are formă de NAc, el trebuie considerat ca fiind în GD şi analizat în consecinţă. GD este marcat prin desinenţe distincte în corpul fonetic al predeterminantului, dar semnificaţia lor (de GD) priveşte grupul în întregime, inclusiv, şi în primul rând, substantivul. (Vezi, pentru alte detalii, T 17).
3. Dată fiind această omonimie cazuală cvasitotală, respectiv, excluzând vocativul, o singură formă cazuală pentru masculine (neutre), o singură formă cazuală pentru feminine la plural şi două forme cazuale pentru feminine la singular, se pune întrebarea de ce în gramatica limbii noastre vorbim totuşi de existenţa a patru (cu vocativul cinci) cazuri.
Sistemul cazual cu patru (cinci) membri (N, Ac, G, D, (V)) se argumentează, în principiu, folosind ANALOGIA şi ECHIVALENŢA FUNCŢIONALĂ.
3.1. Prin existenţa anumitor desinenţe proprii (- *(ul)e, -o, -lor),* altele decât ale nominativului, cel puţin la câteva categorii de substantive, din forma cazuală unică se desprinde vocativul ca un caz aparte *(Ioane, băiete, domnule* etc), obţinându-se prima diviziune: V / NAcGD.
3.2. Prin analogie cu substantivele feminine la singular, care opun prin desinenţe genitiv-dativul *(-e, -i* etc. - GD: *(unei)* cose, *(unei) grădini, (unei) cărţi)* nominativ-acuzativului *(-ă, e* etc. - NAc: *(o) casă, (o) grădină, (o) cartt),* acceptăm, în baza aceleiaşi poziţi sintactice, că si celelalte substantive opun cele două perechi de cazuri. Avem astfel a doua diviziune: NAc / GD.
Această opoziţie este întărită de prezenţa ei, ca mijloace de marcare în planul expresiei, atât la articole şi adjective pronominale, cât şi la pronume, ca substitute ale substantivului şi echivalente funcţional cu acesta (comp. *elevul / elevului* cu *altul / altuia, eleva / elevei* cu *alta / alteia, elevii /elevilor* cu *alţii /altora* etc).

3.3. Pentru degajarea în continuare din cele două forme cazuale (NAc şi GD) a membrilor propriu-zişi, ultimi şi ireductibili, ai categoriei cazului românesc (N / Ac şi G / D), uzăm de analogia şi substituţia cu formele pronumelui personal, care are, cel puţin la câte o persoană, forme diferite la N de Ac şi/sau la G de D.
(1) Argumentarea distincţiei N / Ac se realizează în două «faze»:
(a) La persoanele I şi a H-a, singular, pronumele personal realizează opoziţia N / Ac prin forme diferite: N - *eu, tu I* Ac - *(pe) mine, (pe) tine.* Faţă de nominativ, acuzativul utilizează formele *mine, tine* numai cu prepoziţie sau cu *pe* (semnul gramatical al acuzativului-complement direct, aşa-numitul *pe* "morfem") şi are, în plus, forme neaccentuate *(mă, te),* care apar fie singure (Mă *cheamă la şcoală;* Te *doare capul),* fie ca dublante ale celor accentuate (Pe mine mă *cheamă la şcoală;* Pe tine te *doare capul).* (Prin raportare la formele *mă, te,* formele *mine, tine* se numesc accentuate.) Aceeaşi opoziţie - N / Ac - se realizează şi la persoana a IlI-a, chiar daca formal nu este marcată, în afară de

absența / prezența prepoziției sau a lui pe: *el /pe el, ea /pe ea, ei /pe ei, ele /pe ele.* La aceasta trebuie adăugată existența formelor neaccentuate *(îl, o, îi, le),* care sunt absolut de acelaşi tip ca *mă, te* (= dublează forma accentuată sau reprezintă singure acuzativul). Prin urmare, *el /pe el îl, ea /p^ ea o, ei /pe ei îi* şi *ele /pe ele le* reprezintă două cazuri distincte (N / Ac) la fel ca *eu /pe mine mă* şi *tu /pe tine te* (N / Ac). (Formele persoanelor I şi a Ii-a, plural, care nu prezintă importanță pentru discuția de față, se interpretează similar.)

(b) Prin substituție cu formele *el /pe el îl, ea /pe ea o* etc. acceptăm că şi substantivele înlocuite reprezintă gramatical două cazuri distincte -N / Ac: *Ion /pe Ion* (comp. cu *el /pe el); pe profesor /pe el;* Pe Ion // *caută un prieten* (comp. cu Pe el *îl caută un prieten).* Substantivul în acuzativ neprepozîțional poate fi înlocuit cu un pronume personal neaccentuat *(îl, o, îi, le),* ceea ce demonstrează că într-adevăr reprezintă un acuzativ, nu nominativ *(citesc* un roman - îl *citesc).* De asemenea, cel puțin teoretic, orice substantiv care este în acuzativ neprepozițional poate fi dublat (= reluat) printr-o formă neaccentuată: *romanul* îl *citesc, cartea* o *citesc* etc. (Raționamentul este următorul: dacă *îl* este în acuzativ şi dublează cazual (şi funcțional) substantivul *romanul,* înseamnă că şi acesta din urmă este tot în acuzativ.) (Pentru acuzativul nedublabil şi nesubstituibil prin pronume personal, vezi T 10.)

(2) în mod similar se argumentează şi degajarea din forma *a~* GD a celor două cazuri - genitivul şi dativul, respectiv:

(a) Pronumele personale de persoanele I şi a Ii-a (singular şi plural) au forme specifice pentru dativ, accentuate *(mie, ție, nouă, vouă)* şi

neaccentuate *(îmi, îți, ne, vă),* care nu se opun unui genitiv, întrucât la aceste persoane nu există genitiv. La persoana a IH-a (singular şi plural), pronumele personal se utilizează în ambele cazuri cu aceeaşi formă *(lui, ei, lor).* Detaşarea dativului din această unică formă se face prin raportare la celelalte persoane, prin identitate de poziție şi posibilitate de dublare cu forma neaccentuată: dacă *mie îmi* este în dativ, atunci şi *lui îi (ei îi, lor le)* tot în dativ este.

O dată degajat dativul, ceea ce rămâne este genitivul. Prin urmare: *lui /lui îi* (G / D), *ei /ei îi* (G / D), *lor / lor le* (G / D). (Nu avem în vedere situații speciale ale dativului (cel posesiv sau pe lângă un adjectiv), care, în fapt, se identifică tot prin raportare la dativul-tip.)

(b) Prin substituție cu aceste forme, la care cele două cazuri sunt dovedite, acceptăm acelaşi lucru şi la substantivele substituite: *cartea* lui -*cartea elevului* (G) *I* Lui *i-am dat o carte - Elevului i-am dat o carte* (D). (în rest, argumentația este ca la N / Ac.)

T 2 NOMINATIV / ACUZATIV

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *I s-a furat* **maşina.** ;

(2) *I-a furat* **maşina.**

B. SOLUȚII:

(1) *maşina* = nominativ

(2) *maşina* = acuzativ

C. COMENTARIU

0. Problema distincției «elementare» nominativ / acuzativ se pune în situația în care cele doua cazuri sunt absolut **identice formal,** prepoziția excluzându-se, şi răspund la aceeaşi întrebare - *ce: Pe pod s-a* întâmpla t **un accident** *stupid* (N) / *Pe pod* am văzut **un accident** *stupid* (Ac). Deosebirea în discuție se suprapune celei dintre subiect şi complement direct (vezi T 72).

OBSERVAȚIA 1. Nu intră propriu-zis în jocul confuziei N / Ac aşa-numitul ACUZATIV AL DURATEI TEMPORALE (A călătorit *toată* **noaptea;** A stat *două* **luni** *la specializare),* acesta impunându-se ca acuzativ (neprepozițional) prin forța evidenței. (Vezi, pentru deosebirea de ADVERBELE DE TIMP, TIO.) - OBSERVAȚIA 2. Deşi verbul este absent ca partener de relație, confuzia N / Ac vizează uneori şi «apoziția» - falsă sau reală *{L-am văzut* p e doctorul **Popescu;** *L-am văzut* pe Ion, **colegul),** ca urmare a interpretării greşite a acesteia ca fiind «acordată» cu termenul regent sau antecedent (şi, de aici, acuzativ în loc de nominativ) — vezi, pentru acestea, inclusiv terminologia, T 78.

0.1. Măcar că exigențele teoretice ar cere altfel, în practica *analizei* gramaticale elementare, deosebirea celor două cazuri nu se face direct, prin ele înseşi, ci indirect, prin reflexele lor - funcțiile sintactice, operând cu un raționament răsturnat, cam după modelul: nominativ, deoarece e subiect, acuzativ, deoarece e complement direct ş.a.m.d.

Acest demers în sens invers, substituind cauza cu efectul, îşi are probabil explicația în aceea că funcția

sintactic (subiect, nume predicativ, complement direct etc), în pofida unui ridicat grad de abstractizare, este totuşi apreciată ca fiind mai «concretă», mai materială decât cazul, cea mai abstractă categorie gramaticală.
26
La aceasta se mai poate adăuga un element ce ține de o carență a programelor şcolare de gramatică - lipsa unor noțiuni mai «de substanță» despre REGIMUL VERBAL (tranzitiv sau intranzitiv). Or, fără acestea, e într-adevăr mai greu să se înțeleagă şi să se argumenteze exclusiv formal-gramatical distincția N / Ac, fără întrebări şi fără a se recurge la funcții.
0.2. Stabilind un raport de solidaritate «expresie-conținut» între CAZ şi FUNCȚIE (nominativ-subiect şi acuzativ-complement direct), în mod firesc aprecierea greşită a funcției (complement direct în loc de subiect) are ca rezultat şi aprecierea greşită a cazului (acuzativ în loc de nominativ). Confuzia de funcție generează confuzia de caz, mai rar invers.
La fel ca în cazul confuziei S / CD, şi aici confuzia este în unisens, respectiv se ia drept acuzativ nominativul, nu şi invers.
în argumentarea cazului - N sau Ac - recurgem în cele de mai jos la soluția de «sprijin reciproc», bazându-ne în principal pe RAPORTAREA LA VERB, ca element fundamental în organizarea opoziției N / Ac, şi numai în subsidiar pe alte elemente (funcții, întrebări, înțeles, grad de evidență etc). (La deosebirea S / CD, fără a neglija cazurile şi regimul verbal, accentul s-a pus pe specificul funcțiilor - vezi T 72.)
1. Dacă verbul este INTRANZITIV sau contextual INTRANZI -TIVIZAT prin pronume reflexiv în acuzativ *{mă, te, se* etc), diateza pasivă (inclusiv particpiu) sau printr-un alt complement direct, forma cazuală de NAc nu poate reprezenta decât NOMINATIVUL. Numărul nominativelor poate fi unul sau două.
1.1. Dacă verbul este un AUXILIAR PREDICATIV («copulativ»), sunt posibile următoarele situații:
(1) în structuri IMPERSONALE - un nominativ (nume predicativ): *E* **păcat** *să nu ştii asta; E* **o aberație** *să susții aşa ceva.*
(2) în structuri PERSONALE:
(a) DOUĂ NOMINATIVE (al subiectului şi al numelui predicativ): Muzica *e* **viața** *mea;* Masa-/ masă *şi* casa-/ casă (vezi, pentru repartizarea pe funcții, T 63).
(b) UN NOMINATIV (al subiectului), poziția celuilalt nominativ fiind ocupată de predicativă: *Nu întotdeauna* **maşina** *e ce-şi închipuie omul.* (Pentru cazurile când subiectul este neexprimat, vezi T 71.)
1.2. Dacă verbul ESTE PREDICATIV, avem:
(1) UN NOMINATIV (al subiectului): Tremură *şi* **hainele** *de pe el;* S-a defectat **clanța** *de la uşă;* Au fost achiziționate *noi* **utilaje;** îmi **place literatura;** S-a întâmplat **un accident;** I-a mai venit **o idee.**
(2) DOUĂ NOMINATIVE (al subiectului şi al elementului predicativ suplimentar): **Prietenul** *mea a plecat* **(ca) tehnician** *la o întrepindere din*
27
Turda, iar după şase ani s-a întors- **inginer; Câinele** *e considerat* **prietenul** *cel mai apropiat al omului* (vezi, pentru alte detalii, T 85).
Spunem deci că în situația prezentată mai sus apariția acuzativului (neprepozițional) este exclusă prin definiție: verbul intranzitiv(izat) refuză un acuzativ-complement direct. Nesocotirea regimului verbal (intranzitiv) duce la confuzia N / Ac, confuzie de tip *in absentia.*
Orientarea confuziei (în unisens), dinspre N spre Ac, nu şi invers, este în general nu rezultatul unei aprecieri greşite a regimului verbal, respectiv tranzitiv în loc de intranzitiv, fie că nu se cunoaşte regimul verbal, fie că nu este luat în considerare, ci consecința confuziei SUBIECT / COMPLEMENT DIRECT, orientată în acelaşi sens. (Pentru motivația acesteia din urmă, vezi T 72.)
2. Dacă verbul este TRANZITIV, în mod normal acesta permite sau cere ocuparea ambelor poziții, respectiv cea de nominativ şi cea de acuzativ: **Tractorul** ară **pământul; Maşina** *de spălat* stoarce rufele.
2.1. Gradul de obligativitate a ocupării celor două poziții este diferit, întrucât diferite sunt relațiile în care intră verbul cu ocupanții celor două poziții:
(1) Cu nominativul (-subiect), verbul intră în relație cu ACORD (în număr şi persoană), relație care, judecată strict formal, face din verb termenul subordonat. De aceea poziția nominativului (-subiect), excluzând verbele impersonale, nu poate fi vidă.

OBSERVAȚIE. Dintr-un motiv sau altul, subiectul poate fi neexprimat, dar nu inexistent (subiect inclus, subînțeles, nedeterminat în conținut - vezi T 71). Şi în această situație, poziția nominativului există în modelul structural al propoziției, dovadă că verbul îşi orientează acordul în număr şi persoană spre acesta.
(2) în raport cu verbul (tranzitiv), acuzativul (-complement direct) se constituie în subordonat şi, ca orice subordonat, el poate să apară sau să nu apară. Ca atare, poziția acuzativului-complement direct pe lângă. verb, între anumite limite semantice, nu se reclamă cu obligativitate ocupată. De aceea, în general, nu se vorbeşte de subînțelegerea complementului direct, ci, în situația în care verbul tranzitiv apare fără complement direct, spunem că respectivul verb NU ARE complement direct, fiind utilizat ABSOLUT.
Dacă într-un text dat există o singură formă de NAc, aceasta reprezintă acuzativul numai după ce nu poate reprezenta nominativul, el fiind încorporat într-un subiect inclus sau subînțeles. Ca atare, numai o

formă de NAc, care nu reprezintă nominativul, reprezintă în mod sigur acuzativul.
Verificare suplimentară: substituția cu pronumele personale neaccentuate în acuzativ *(îl, o, îi, le),* ca reprezentante absolute ale unui acuzativ-complement direct: Citea **un roman - îl** *citea.*
2.2. Dacă în structură sunt prezente ambele forme de NAc, una va reprezenta nominativul-subiect, iar cealaltă, acuzativul-complement direct: **Banii nu** aduc **fericire; Fumatul** favorizează **bolile; Gâtul** susține **capul; Excepția** confirmă **regula.**
în această situație, ambele forme fiind prezente, problema de rezolvat vizează repartiția lor pe cazuri. Inversarea lor se va solda cu o confuzie *in praesentia.*
întrucât cele două cazuri se asociază fiecare cu câte o funcție, nominativul cu subiectul şi acuzativul cu complementul direct, iar criteriile de repartiție sunt aceleaşi la cazuri şi funcții, nu le dăm aici (vezi, pentru prezentarea lor, T 72).
OBSERVAȚIA 1. Dacă verbul este bitranzitiv, pot apărea două acuzative *(Profesorul* ascultă **copiii lecția** *învățată* - vezi T 52).
OBSERVAȚIA 2. Dacă pe lângă un verb tranzitiv apare şi un element predicativ suplimentar exprimat substantival şi neprepozițional, acuzativele vor fi două: îl consider om de *omenie* (vezi, pentru detalii, T85).
OSERVAȚIA 3. în toate situațiile aici discutate am avut în vedere ocuparea poziției de N sau Ac printr-un singur termen sau un grup format prin coordonare: *Pentru serbare,* **băieții *şi* fetele** (N) au învățat **dansuri, cântece *şi* poezii (Ac).**

T 3 GENITIV / DATIV

A. STRUCTURI-TIP:
(1) Ziua **mamei** *e în martie.*
(2) I-a m oferit **mamei** *un mărțişor*
B. SOLUȚII:
(1) *mamei* = substantiv în GENITIV
(2) *mamei* — substantiv în DATIV
C. COMENTARIU
0. Confuzia genitiv / dativ, în sensul interpretării eronate a genitivului ca dativ, mai rar invers, are drept cauză principală identitatea formală a celor două cazuri, la care se adaugă adesea «întrebarea» greşit pusă. Uneori această greşeală se prelungeşte prin consecințele ei sintactice - interpretarea substantivului în genitiv drept complement (indirect) şi, mai rar, a dativului ca atribut.
Deosebirea între cele două cazuri, deosebire de natură sintactică, se poate realiza în mai multe feluri:
1. GENITIVUL POATE FI PRECEDAT DE ARTICOLUL *al (a, ai, ale)*[6], în timp ce DATIVUL ÎL EXCLUDE.
(a^ *Maşina de spălat* **a vecinului** *s-a defectat* (G).
(b,) **Vecinului** *îi* plac *maşinile* (D).
Altfel spus, dacă substantivul are formă de GD şi este precedat de *al (a, ai, ale),* cazul este fără discuție genitiv, excluzându-se dativul. Articolul *al (a, ai, ale)* se numeşte GENITIVAL tocmai pentru că este un SEMN al genitivului.
2. GENITIVUL are ca REGENT un SUBSTANTIV, față de care este de regulă postpus:
(a_2) Explicațiile **profesorului** *au fost convingătoare* (G).
Din această cauză, substantivul în genitiv are funcția de atribut (substantival genitival).
DATIVUL are ca REGENT un VERB, mai rar un adjectiv, sau o interjecție:

[6] în codul gimnazial şi, de altfel al multor specialişti, *al (a, ai, ale)* este considerat articol posesiv (genitival), element component în structura genitivului şi a posesivului, fapt pentru care în temele adresate în mod special învăţământului preuniversitar se menţine această încadrare gramaticală cu numele aferent.

(b_2) **Elevilor** le place *gramatica.*

(b_{2i}) Ieri a fost o vreme favorabilă **automobilismului.** (b_2b) Bravo **echipei** *noastre campioane!*

2.1. Mai rar, DATIVUL apare şi pe lângă UN SUBSTANTIV. Deosebim două tipuri de situaţii:

(1) DATIV în construcţie învechită:

(b_{2c}) Preot **deşteptării** *noastre,* **semnelor** *vremii* profet (M. Eminescu); domn **Ţării de Jos;** nepot **tatălui** *meu;* floare **iubirii** *noastre.*

Substantivele care pot avea în subordine un dativ sunt obligatoriu NEARTICULATE ENCLITIC, iar ca înţeles se încadrează în sfera celor care denumesc grade de rudenie, atribuţii şi funcţii sociale.

OBSERVAŢIE. Imediat ce substantivul regent se articulează (enclitic), dativul devine genitiv: cumnat **mamei** *mele* (D) -cumnatul **mamei** *mele* (G)[7]. Acest dativ, deşi apare pe lângă un substantiv nearticulat enclitic, ar trebui să fie obligatoriu precedat de *al (a, ai, ale):* comp. Nepot **tatălui** *meu* **(D) cu** n **e** p o t **al tatălui** *meu* (G).

(2) DATIV în construcţie modernă (actuală):

(b_{2d}) *Am asistat* la decernarea *de premii* **echipelor** *artistice fruntaşe.*

Acest tip de dativ apare pe lângă substantive de origine verbală (infinitiv lung, mai rar supin (fără *de)* substantivat), limitate ca provenienţă la verbele "atribuirii" *(a da, a acorda, a oferi, a conferi, a atribui* etc.)[8]. Apariţia dativului pe lângă un substantiv se explică aici prin originea verbală a regentului. De la Am împărţit *daruri* **copiilor,** în care dativul *(copiilor)* apare în poziţia lui firească, adică pe lângă un verb, s-a obţinut, prin substantivarea verbului, împărţirea *de daruri* **copiilor,** în care dativul îşi menţine constant regentul, în speţă verbul *(am împărţit),* devenit substantiv *(împărţirea)*[9].

3. Alt mijloc de deosebire a celor două cazuri, cel AL ÎNTREBĂRILOR, este frecvent utilizat (mai ales de elevi): *al (a, ai, ale) cui?* pentru

Deoarece substantivul în dativ are aici înţelesul specific unui genitiv (= exprimarea posesorului), acest dativ se încadrează în sfera mai largă a DATIVULUI POSESIV (vezi, pentru acesta, T 9).

Acest dativ are conţinutul gramatical propriu dativului (= atribuirea) şi, ca atare, deşi are funcţia de atribut (substantival datival), nu este un dativ posesiv şi nici n-are nimic de a face cu acesta. [9] Vezi, pentru atributul în dativ, Avram, 1965, p. 405-428.

GENITIV, respectiv *cui?* pentru DATIV, întrebări puse pe lângă regent, în speţă pe lângă substantiv (pentru genitiv) sau verb (adjectiv, interjecţie) (pentru dativ):

(a_3) Apa **mării** *era liniştită* (a **cui** A p ă ? —> genitiv).

(b_3) Să acordăm *mai multă atenţie* exerciţiilor **(cui** *să acordăm...?* —> dativ).

Cele două întrebări se deosebesc prin prezenţa / absenţa articolului genitival *al (a, ai, ale).* Altfel spus, dacă în întrebare apare acest articol, cazul pentru care am pus întrebarea este în mod sigur genitiv.

întrebările prezintă însă pericolul de a fi GREŞIT puse, respectiv de a utiliza aceeaşi întrebare, *cui,* pentru ambele cazuri şi, în consecinţă, de a interpreta şi genitivul tot... dativ: Cartea **elevului...** -Cartea **cui?** —> dativ (!); Dau **elevului....** -Dau **cui?** —» dativ.

Pentru a preveni această greşeală, se cere ca întrebarea să se pună ÎNAINTEA (= în stânga) REGENTULUI, nu după el.

Dacă pentru dativ poziţia întrebării nu are importanţă, întrucât e aceeaşi *(cui)* şi conduce numai la dativ (DAU **cui?** —> dativ sau **cui** DAU? —> dativ), are în schimb pentru genitiv: pusă în faţă, ea este *al (a, ai, ale) cui,* conducând (corect) la genitiv; pusă după regent, ea devine *cui,* conducând (greşit) la dativ (Cartea **elevului...: a cui** carte?—> *G;* cartea **cui?** —> D).

Punând întrebarea în faţa regentului (substantivului), aceasta va apărea obligatoriu cu *al (a, ai, ale)* dacă e vorba de un genitiv (a *cui carte?,* nu şi **cui carte?).*

în fapt, prin antepunerea întrebării încercăm **să** obţinem apariţia lui *al (a, ai, ale),* pentru a avea sau nu dovada genitivului.

OBSERVAŢIE. întrebarea este utilizabilă pentru a afla cazul la substantive (substitute), nu şi la adjective. (Pentru «necazurile» create de întrebarea *al (a, ai, ale) cui* în aflarea cazului la posesive, vezi T 18, T 19, T20, T 21.)

3.1. «Catalizarea» apariţiei lui *al (a, ai, ale)* în faţa genitivului şi ca SEMN al acestuia poate fi provocat şi prin:

(1) antepunerea substantivului subordonat (în genitiv): cartea **elevului** —» **a elevului** c a r t e (nu şi **elevului carte);*

(2) eliminarea articolului enclitic de la substantivul regent: cartea elevului —> (o) c a r t e **a elevului** (nu şi * *(o) carte elevului);*

(3) inserarea unui determinant între substantivul regent şi genitiv: cartea **profesorului** -^cartea *aceea* **a profesorului.**

OBSERVAȚIE. întrebarea şi poziția'nu sunt concludente pentru dativul aflat pe lângă un substantiv ("dativ adnominal"), întrucât sunt posibile ambele întrebări: domn inimii *mele* (cui d o m n? —> D; al cui d o m n ? —> G). (Vezi, pentru acesta, mai sus 2.).
4. Când genitivul şi dativul apar cu prepoziții, acestea constituie criteriul de deosebire, întrucât prepozițiile celor două cazuri sunt diferite:
(a_4) *Luptăm* împotriva *fumatului.* (G)
(b_4) *S-a îmbolnăvit* datorită *fumatului.* (D)
într-o asemenea situație, celelalte criterii nu ne mai ajută - articolul genitival *al (a, ai, ale)* se exclude, întrebarea de după prepoziție este aceeaşi *(împotriva* cui?, *datorită* cui?), iar regentul poate fi în ambele situații atât verbul (vezi a_4 şi b_4), cât şi substantivul:
(a_{4a}) Campania împotriva fumatului... (G)
(b_{4a}) îmbolnăvirea datorită fumatului... (D)
în consecință, singurul criteriu de deosebire a celor două cazuri îl constituie aici prepozițiile specifice lor (vezi, pentru acestea, T 4 şi T 5).
OBSERVAȚIE. în cazul în care substantivele în genitiv (cu prepoziție) sunt coordonate, începând de regulă cu al doilea genitiv coordonat, prepoziția nu se repetă, ea fiind reprezentată de articolul genitival *(al, a)* de acelaşi gen cu articolul conținut în finala prepoziției:
(a_{4b}) Campania împotriva războiuliu *şi* a înarmărilor...; De-a lungul şoselelor *şi* al căilor ferate...

T4
GENITIV *FĂRĂ* PREPOZIȚIE / GENITIV *CU* PREPOZIȚIE
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Nu cunosc exact datele* **problemei.**
(2) *Se învârte* **în jurul problemei.**
B. SOLUȚII:
(1) *problemei* = genitiv fără prepoziție
(2) *în jurul problemei* = genitiv cu prepoziție
C. COMENTARIU
0. Spre deosebire de genitivul neprepozițional, relativ «simplu» în analiză atât ca identificare (prin raportare directă la substantiv şi întrebarea *al (a, ai, ale) cui* pusă în fața regentului - vezi T 3), cât şi ca funcție (în esență atribut), genitivul însoțit de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale apare cu un plus de dificultate, începând cu identificarea şi terminând cu stabilirea funcției.
1. Cele mai multe greşeli în interpretarea acestui tip de genitiv îşi au sursa în ne(re)cunoaşterea prepozițiilor şi locuțiunilor prepoziționale, dublată de unele deficiențe mai generale privind modul de stabilire a funcției sintactice a unui cuvânt şi realizarea practică a deosebirii dintre atribut şi complement (vezi T 75).
1.1. Interpretarea greşită a prepozițiilor şi locuțiunilor prepoziționale cu genitivul drept adverbe sau locuțiuni adverbiale (vezi T 28) se prelungeşte automat în interpretarea sintactică: luate separat, ca adverbe sau locuțiuni adverbiale, li se va da funcție sintactică independentă, alta decât a substantivului de după ele. Fie exemplul: *Se plimbă* de-a **lungul lacului.** în interpretarea greşită: *de-a lungul* = locuțiune adverbială (de loc), complement circumstanțial de loc; *lacului* = ?. ÎN INTERPRETAREA CORECTA: *de-a lungul lacului* = substantiv în genitiv cu locuțiune prepozițională, complement circumstanțial de loc. Dacă locuțiunile prepoziționale sunt pe bază de substantiv, sesizat imediat ca atare, aproape sigur substantivul în genitiv, dacă locuțiunea nu este recunoscută, va fi luat (greşit) atribut substantival genitival: *S-a oprit* în fața casei *{în fața* = substantiv în acuzativ (sau locțiune adverbială), complement circumstanțial de loc, iar *casei* = atribut substantival genitival, față de INTERPRETAREA CORECTA: *în fața casei* = complement

curcumstanțial de loc, substantiv în genitiv cu locuțiune prepozițională). Prin urmare, în loc de o funcție, se ajunge greşit la două funcții.
Confuzia se face şi în sens invers, respectiv interpretând greşit o grupare de tip "prepoziție + substantiv articulat în acuzativ" *(cu scopul, din cauza, în timpul* etc.) drept locuțiune prepozițională cu genitivul, în mod firesc rezultatul nu poate fi decât greşit: o funcție sintactică în loc de două.
Fie exemplul: *N-a ajuns la timp* **din cauza ploii.** INTERPRETAREA GREŞITĂ: *din cauza ploii* = complement circumstanțial de cauză, substantiv în genitiv cu locuțiune prepozițională.
INTERPRETAREA CORECTĂ: *din cauza* = complement circumstanțial de cauză, substantiv în

acuzativ cu prepoziție; *ploii* = atribut substantival genitival, substantiv în genitiv.
1.2. Cea mai frecventă greşeală legată de necunoaşterea acestor prepoziții (locuțiuni prepoziționale) vizează cazul substantivului (pronumelui) de după ele, în speță interpretarea eronată a genitivului drept DATIV. Cauza confuziei, în acest sens (genitiv —> dativ), nu invers, este rezultatul punerii întrebării pentru aflarea cazului. Aceasta nu poate fi ataşată decât pe lângă prepoziție şi totdeauna după ea. în consecință, întrebarea rezultată va fi *cui.* Imposibilitatea antepunerii întrebării nu permite transformarea lui *cui* în *al (a, ai, ale) cui,* situație în care am avea «semnul» genitivului —comp. *împotriva altora (împotriva cui?,* nu şi **a cui împotrivă?),* cu *dorința altora (dorința cui?,* dar şi a *cui dorință?* —> genitiv). Neputându-se ajunge nicicum la *al (a, ai, ale) cui,* se dă, greşit, câştig de cauză dativului.
Adăugând că cele două cazuri sunt identice formal şi, în prezența prepoziției, au sau pot avea acelaşi termen regent, nu rămâne decât un singur criteriu de deosebire - PREPOZIȚIA diferită ca regim (cazual). De aceea cunoaşterea prepozițiilor celor două cazuri este un element indispensabil.
OBSERVAȚIE. întrucât prepozițiile (locuțiunile prepoziționale) ale genitivului sunt destul de multe, deosebirea lor de cele ale dativului poate fi practic uşor realizată memorându-le pe cele ale dativului, care sunt în total şase (trei prepoziții propriu-zise *(datoria, grație, mulțumită)* şi trei provenite din adverbe -*potrivit, contrar, conform* - vezi T 5).
1.2.1. Interpretarea genitivului prepozițional drept dativ are consecințe imediate asupra încadrării funcționale la complement indirect, motivată fals prin întrebarea *cui* şi calitatea de dativ. (Chiar dacă ar fi dativ, funcția

de complement indirect s-ar exclude, căci dativul cu prepoziție nu poate fi complement indirect - vezi T 5.)
1.3. Chiar identificat corect ca fiind genitiv (cu prepoziție), se greşeşte adesea la funcție, în sensul interpretării invariabile ca... atribut, ca şi cum genitivul n-ar putea avea altă funcție decât cea de atribut. Or, prin prepoziție, genitivul poate intra în relație cu verbul şi în consecință poate avea funcție de complement (de diferite feluri).
1.3.1. Dăm câteva dintre funcțiile mai importante ale genitivului prepozițional:
(l)ATRIBUT SUBSTANTIVAL (PRONOMINAL) PREPOZIȚIONAL: *Copacul* **din fața casei** *s-a uscat.*
(2) NUME PREDICATIV: *Noi suntem* **contra fumatului.**
(3) COMPLEMENT INDIRECT: *Ne pronunțăm ferm* **împotriva înarmărilor.**
(4) COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL: DE LOC: *Se învârte* **în jurul casei.**
DE TIMP: *Ne întâlnim* **în jurul amiezii.**
CONCESIV: **în ciuda insistențelor** *noastre, el n-a plecat la mare.*
CONDIȚIONAL: **în locul profesorului,** *eu aş fi procedat altfel.*
DE SCOP: *Se pregăteşte intens* **în vederea examenelor.**
DE **MOD:** *înoată* **contra curentului;** *Au acționat* **în baza** / **pe baza legii.'**
Cea mai frecventă funcție exprimată prin genitivul prepozițional este COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE LOC, fapt explicabil de altfel, întrucât cele mai multe prepoziții ale genitivului au SENS LOCATIV *(în jurul, împrejurul, înaintea, înapoia, dedesubtul, în fața, în spatele, de-a lungul, de-a latul, de-a curmezişul, deasupra, în dosul* etc).
OBSERVAȚIE. Se atrage atenția că întrebarea de identificare a funcției genitivului prepozițional, acolo unde este posibilă şi, prin gradul de proprietate, utila, se pune pe lângă un termen extern prepoziției (verb, substantiv), nu pe lângă prepoziția însăşi: *A sosit la şcoală înaintea elevilor (când a sosit?,* nu *înaintea cui a sosit?); A recitit o carte despre campania împotriva lui Napoleon (care campanie?,* nu *împotriva cui?).*

T 5 DATIV *FĂRĂ* **PREPOZIȚIE / DATIV** *CU* **PREPOZIȚIE**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *î-am cumpărat* **copilului** *meu o servietă.*
(2) *Face multe greşeli* **datorită neatenției.**
B. SOLUȚII:

(1) *copilului* = dativ fără prepoziţie (complement indirect)
(2) *datorită neatenţiei* = dativ cu prepoziţie (circumstanţial de cauză)
B. COMENTARIU
0. Dativul neînsoţit de prepoziţie, exceptându-l pe cel LOCATIV şi pe cel POSESIV (vezi T 9), nu pune probleme deosebite în analiză nici ca recunoaştere şi nici ca funcţie - complement indirect *{l-am scris* **prietenului** *meu o scrisoare lungă).*
0.1. însoţit de prepoziţii (vezi mai jos), dativul intră în jocul a două tipuri de greşeli, una vizând prepoziţia ca atare, iar alta, încadrarea funcţională.
1. Prepoziţiile cu dativul, foarte puţine în română, pot fî grupate în două categorii:
(1) Prepoziţii PROPRIU-ZISE: *datorită, mulţumită* (la origine participii feminine ale verbelor *a datori* şi a a *mulţumi)* şi *graţie* (la origine' substantiv, neologism provenit din franceză).
(2) «Prepoziţii ADVERBIALE» (= adverbe cu întrebuinţare prepoziţională, la rândul lor provenite din adjective): *conform, potrivit, contrar.*
Făcând abstracţie de unele "nuanţe", prepoziţiile *datorită, mulţumită* şi *graţie* sunt SINONIME, iar cele de provenienţă adverbială sunt ANTONIME, respectiv *potrivit (conform) I contrar*[10].
1.1. *Datorită, graţie, mulţumită,* fiind totdeauna prepoziţii, n-au, cel puţin teoretic, cu ce să se confunde. Aceeaşi probabilitate scăzută de a fi interpretată greşit, altceva decât dativ, o are şi forma cazuală de după ele. (Oricum s-ar pune "întrebarea", aceasta nu poate fi decât *cui* şi va conduce la dativ.) Cât priveşte FUNCŢIA dativului prepoziţional, aceasta este frecvent apreciată greşit, respectiv complement indirect. Or, prepoziţia,
In unele gramatici, acestora li se mai adaugă două: *asemenea* şi *aidoma.*

prin propria-i semnificaţie, modifică radical sensul gramatical al acestui dativ, devenit incompatibil cu funcţia de complement indirect. Spunem că DATIVUL PREPOZIŢIONAL NU ARE NICIODATĂ ROL DE COMPLEMENT INDIRECT. Subordonat unui verb[11], dativul cu prepoziţie este ÎNTOTDEAUNA COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL, respectiv:
(1) CIRCUMSTANŢIAL DE CAUZĂ cu prepoziţia *datorită,* atunci când are sens negativ, fiind sinonimă cu *din cauza, din pricina:* A m î n r t â r z i a t **datorită autobuzului;** A dat în bară **datorită** *slabei sale* **pregătiri;**
(2) CIRCUMSTANŢIAL INSTRUMENTAL cu prepoziţia *datorită,* atunci când are sens pozitiv, fiind sinonimă cu *prin intermediul, cu ajutorul,* precum şi cu prepoziţiile *graţie, mulţumită,* cu acelaşi sens: A reuşit *la examen* **datorită** *bunei sale* **pregătiri; Graţie (mulţumită) intervenţiei** *tale,* a scăpat *basma curată.*
1.2. Dativul precedat de *contrar, conform* sau *potrivit* prezintă în analiză un grad mai ridicat de dificulate din cauza valorilor morfologice multiple pe care cele trei cuvinte le au în română: ADJECTIVE, ADVERBE, PREPOZIŢII. La valoarea prepoziţională se ajunge prin excluderea celorlalte. Examinarea se poate *realiza* în următoarele etape:
(1) Dacă *potrivit, contrar, conform* sunt în relaţie prin acord cu un substantiv, ele sunt adjective şi nu se mai pune problema de a fi nici adverbe şi nici prepoziţii. Valoarea adjectivală este «evidentă» când au formă de feminin sau de plural (masculin, feminin): o a t i t u d i n e **contrară** *bunului simţ,* o v r e m e **potrivită** *pescuitului,* situaţii **conforme** *realităţii.*
Când forma lor este de masculin (singular), aceeaşi cu a adverbelor, valoarea adjectivală se verifică prin acord în număr - schimbând singularul în plural, trebuie să se producă aceeaşi schimbare şi la adjectiv: (un) gest **contrar...** -gesturi **contrare...;** timp **potrivit...** -timpuri **potrivite...** *Conform* este utilizat rar ca adjectiv: meci **conform** *regulamentului* - meciuri **conforme** *regulamentului.*
OBSERVAŢIE. De^reţinut că *potrivit, contrar, conform* sunt urmate de un dativ şi ca adjective, dar interpretarea sintactică este analitică: adjectivul are funcţie sintactică singur (atribut adjectival sau nume predicativ), iar dativul, care nu este deci prepoziţional, altă funcţie, cea proprie lui -complement indirect: *Rezultatele au fost* **contrare** (nume predicativ) **aşteptărilor** (complement indirect).
[11] Vezi Draşoveanu, 1980.

(2) Dacă acordul nu se realizează (= imposibil) sau relaţia vizează un verb, *potrivit, contrar, conform* pot fi adverbe sau prepoziţii. Deosebirea prepoziţie / adverb se realizează astfel:
(a) Dacă sunt urmate de un dativ, se încadrează la prepoziţii: *S-a comportat* **contrar aşteptărilor;** *Am procedat* **potrivit indicaţiilor** *primite; Meciul s-a desfăşurat* **conform regulamentului.**
OBSERVAŢIE. în combinaţie cu prepoziţia *cu,* se obţin locuţiunile prepoziţionale cu acuzativul *conform cu* şi *potrivit cu,* sinonime cu *confom* şi *potrivit.* (în aceste locuţiuni avem ADVERBELE *potrivit* şi *conform,* nu

prepozițiile *potrivit* şi *conform!)*
Dacă nu sunt urmate de un dativ, situație mai rară de altfel, ele se încadrează la adverbe: *Ei au procedat* **contrar (potrivit).** *Conform* nu poate fi utilizat ca adverb. *{Contrar* şi *potrivit,* ca adverbe, au funcție sintactică autonomă - complement de mod.)
*OBSERVAȚIE. De fapt, calitatea de prepoziții, nu de adverbe, în situația data, a acestor trei cuvinte *(potrivit, contrar, conform),* la care se adaugă şi celelalte două *(asemenea, aidoma),* nu este tocmai clară în gramatica limbii noastre, existând argumente deopotrivă pentru una şi pentru alta. (Faptul că cer după ele un dativ este valabil atât pentru prepoziție, cât şi pentru adverb, neputându-le astfel diferenția propriu-zis.) Interpretarea lor ca prepoziții are unele consecințe deloc neglijabile, dintre care reținem:
(a) Face aproape inexistent adverbul ca termen regent pentru complementul indirect.
(b) Dezorganizează conversiunea "adjectiv —> adverb" prin introducerea unui al treilea membru (= prepoziția).
(c) Instituie o echivalență funcțională (= de statut morfologic) mai puțin obişnuită: *conform* (prepoziție cu dativul) - *conform cu* (locuțiune prepozițională cu acuzativul), *potrivit* (prepoziție cu dativul) - *potrivit cu* (locuțiune prepozițională cu acuzativul). A se compara cu: *aproape* (adverb, niciodată prepoziție) - *aproape de* (locuțiunune prepozițională), *împreună* (adverb, niciodată prepoziție) - *împreună cu* (locuțiune prepozițională).
Retragerea calității de prepoziție în favoarea celei adverbiale are şi dezavantaje:
(a) *Conform* nu apare singur, ci doar urmat de un dativ, ceea ce i-ar pune în dificultate statutul de adverb, deşi există şi alte cuvinte care nu pot apărea decât cu regimul (cazual sau prepozițional) satisfăcut (a *se deda la..., a se preta la...;* vezi şi verbul *a se conforma* din aceeaşi familie lexicală cu *conform).*
(b) Sensul concesiv clar al lui *contrar,* echivalent cu cel din locuțiunile preopziționale *în ciuda* şi *în pofida,* evidențiază o deplasare semantică față de adverbul de mod *contrar,* nemailăsând loc unei fiincții concesive. (Altfel
39
spus, dacă aici *contrar* este adverb urmat de un complement indirect în dativ,
dispare compelementul concesiv, căci nu avem un adverb concesiv *contrar,*
ci doar unul de mod, ceea ce este mai greu de acceptat.)
1.2.1. Nici dativul precedat de *contrar, conform, potrivit* nu are funcție de complement indirect, ci, subordonat unui verb, este complement circumstanțial (de mod, concesiv, de relație ş.a.).
(1) Verificarea funcției de circumstanțial de mod se face prin transformarea dativului prepozițional în subordonată modală, introdusă prin:
(a) *cum* (precedat sau nu de *aşa),* pentru prepozițiile *conform* şi *potrivit: N-ați acționat* **conform normelor** *în vigoare* - *N-ați acționat* **(aşa) cum indică (precizează, stipulează...) normele în vigoare;**
(b) *decât,* precedat de *altfel,* pentru *contrar: Ați acționat* **contrar normelor** *în vigoare* - *Ați acționat altfel* **decât prevăd normele în vigoare.**
(2) Verificarea funcției de complement circumstanțial concesiv se face prin înlocuirea prepoziției *contrar* cu *în ciuda (în pofida),* sensul rămânând, fireşte, acelaşi: **Contrar aşteptărilor** *noastre, el s-a dus (totuşi) la mare (contrar aşteptărilor noastre = în ciuda aşteptărilor noastre).*
OBSERVAȚIE. Mai rar, dativul prepozițional se subordonează unui substantiv, situație în care are funcția de atribut substantival prepozițional: *Rezolvarea* **conform regulamentul!** *a acestui caz cade în sarcina noastră (conform regulamentului* = atribut substantival prepozițional).
40
T 6 VOCATIV / NOMINATIV
A. STRUCTURI-TIP:
(1) **Ion,** *mai cântă la pian!*
(2) **Ion** *mai cântă la pian.*
B. SOLUȚII:
(1) *Ion*= vocativ
(2) *Ion* = nominativ
C. COMENTARIU
0. în practica analizei gramaticale, greşeala cea mai frecventă care vizează vocativul este confundarea acestuia cu nominativul, iar consecința acesteia este interpretarea eronată a substantivului drept subiect. în principiu, putem deosebi aici două cauze, una legată de formă şi alta , de înțeles.
0.1. Vocativul se individualizează în foarte mică măsură prin desinențe proprii. Acestea (- *(ul)e, -o, -lor)* caracterizează un număr restrâns de substantive, în timp ce majoritatea au formă identică la vocativ şi nominativ[12].

0.2. Cauza propriu-zisă a confuziei vocativ / nominativ (V / N) se află la nivelul înțelesului şi se

propagă dinspre funcţie (subiect) spre caz (nominativ). în rezumat, avem în vedere următoarele:
(1) Fiind în esenţă o formă de adresare directă, persoana denumită de substantivul în vocativ se constituie în interlocutor al celui care vorbeşte, adică, din punct de vedere gramatical, pe poziţia persoanei a II-a[13] şi substituibilă cu aceasta: **Ioane,** *du-te la culcare! (Ioane = tu); Ce mai faceţi,* **fetelor?** *(fetelor = voi).*
Când verbul-predicat este la persoana a II-a, având deci ca subiect un pronume de persoana a II-a *{tu, dumneata, voi, dumneavoastră),* apare o persoană identică la vocativ şi subiectul propoziţiei: **Măria,** *unde mi-ai pus ochelarii? (Măria — tu);* **Copii,** *să fiţi mai atenţi cu avutul obştesc! (copii - voi).*
(2) în majoritatea cazurilor, subiectul pe lângă un predicat (verb) la persoana a II-a nu se exprimă, el fiind "inclus" şi totdeauna acelaşi *(tu, dumneata, voi, dumneavoastră).* întâlnirea celor două fapte de limbă aici
12
VeziLRC, I, 1974, p. 165-l66. [3]VeziVlad, 1970, p. 275-283.
discutate - un vocativ (interpretat ca persoana a Ii-a) şi un verb la persoana a Ii-a (interpretat greşit ca lipsit de subiect) - produce o «deviere» în raţionamentul gramatical, ce are ca rezultat interpretarea substantivului drept... subiect. Astfel apreciat funcţinoal, se produce, în mod firesc, o «deviere» şi în identificarea cazului - nominativ în loc de vocativ.
(3) în situaţia în care predicatul este la altă persoană decât a doua şi, prin urmare, vocativul nu coincide ca înţeles cu subiectul propoziţiei, probabilitatea interpretării greşite a vocativului drept nominativ (subiect) este mai scăzută: **Carmen,** *unde s-au dus* **colegii** *tăi?; Stimaţi* colegi, **adunarea** *noastră a luat sfârşit.*
0.3. Interpretarea vocativului ca un caz fără funcţie sintactică - deci nici subiect - se *bazează,* pe următoarele:
(1) Virgula, în vorbire pauza, constituie semnul izolării gramaticale, al lipsei unui raport între vocativ şi predicat, iar în lipsa relaţiei sintactice nu se poate vorbi de funcţie sintactică.
(2) Identitatea de înţeles a vocativului cu subiectul nu este obligatorie: **Ioane,** *ţi-au rămas la noi ochelarii (Ioane* (V) *& ochelarii* (subiectul)).
(3) Faptul că vocativul, ca ocupant al poziţiei de persoana a Ii-a, apare cu un verb nu numai la persoana a doua (imperativ sau nu), ci şi la alte persoane, arată că nu se poate pune problema unui acord al verbului (predicat) cu vocativul. în situaţia în care vocativul apare cu un verb la persoana a Ii-a, subiectul este inclus (pronumele *tu, voi, dumneata, dumneavoastră).*
1. Gradul de probabilitate a confuziei vocativ / nominativ este dependent de mai mulţi factori: identitatea sau nonidentitatea formală a vocativului cu nominativul, modul verbului din propoziţie şi, poate, în primul rând, identitatea sau nonidentitatea de sens a substantivului în vocativ cu subiectul propoziţiei. Ca atare şi identificarea vocativului în text se poate face după mai multe criterii, de altfel complementare.
1.1. Dacă vocativul are desinenţă specifică (- *(ul)e, -o, -lor)[14],* alta decât a nominativului (articulat sau nearticulat), elementul formal este suficient pentru recunoaştere: *Lasă-ma în pace,* **omule!;** *Ce faci acolo,* **stimabile?**
[14] Prezintă mai mică importanţă aici faptul că e vorba de o desinenţă propriu-zisă *(-e, -o)* sau/şi de un articol hotărât enclitic (-/-, *-lor),* al cărui rol tot de tip desinenţial este, adică de semn (= morfem) al cazului vocativ.

1.2. Dacă desinenţa nu este specifică, ci comună cu a nominativului[15], vocativul se pune în evidenţă prin următoarele:
(1) VOCATIVUL ESTE FORMĂ DE ADRESARE DIRECTĂ, fapt uşor de sesizat de la «prima lectură» a textului, datorită INTONAŢIEI. (Chiar şi o lectură vizuală a textului, fără sonorizare, se asociază ca PERCEPŢIE cu O RIDICARE INTONAŢIONALĂ a vocativului, deoacere nu putem citi sau înţelege un text decât în cuvinte pronunţate, «tare» sau «în gând», iar o comunicare închegată este de neconceput în afara intonaţiei, ca trăsătură inerentă ei.)[16]
(2) VOCATIVUL NU ESTE SUBIECTUL PROPOZIŢIEI. Prin urmare, o dată degajat subiectul, operaţie uşor de realizat (vezi mai jos), substantivul cu formă de nominativ-vocativ nu mai poate fi subiect şi deci nici nominativ. (Alte tipuri de nominativ (nume predicativ, apoziţie, element predicativ suplimentar) nu intră în discuţie.) în mod firesc, prin eliminare, nu mai rămâne decât vocativul.

în identificarea subiectului şi, implicit, separarea lui de vocativ, în funcție de persoana (şi numărul) verbului-predicat avem următoarele situații mai importante:
(a) Dacă verbul este la persoana a **III-a,** în mod normal subiectul este exprimat sau uşor dedus din context: **Petrică,** *au sosit* **ziarele?** (subiect = *ziarele).*
(2) Dacă verbul este la persoana I, subiectul este sau inclus, sau exprimat prin pronumele *eu, noi* (de aceeaşi persoană cu verbul): **Ioane,** *plec în oraş* (subiect inclus = (eu)). Prin urmare, substantivul cu formă de NV rămas, ca unul ce este pe poziția persoanei a Ii-a *{tu, voi),* nu mai poate fi subiect şi nici nominativ. (Predicatul pretinde în principiu subiect la aceeaşi persoană, în speță, aici, de persoana I.) Vorbim în acest caz ce OMONIMIE desinențială sau desinențe OMONIME. In acest sens spunem că vocativul este dublu marcat:
(a) prin DESINENȚĂ (identică sau nu cu a nominativului);
(b) prin INTONAȚIE ascendentă (= «ridicare a vocii») asociată obligatoriu cu un ACCENT mai puternic. (Deoarece aceste mărci (= intonația şi accentul) ne apar oarecum situate sau eşalonate pe deasupra corpului fonetic al cuvântului, care se desfăşoară linear, ca segmente (= vocale şi consoane) ale unui knț, ele se numesc mijloace SUPRASEGMENTALE, spre deosebire de desinențe, care, ocupând un loc în linearitatea cuvântului, se încadrează la mijloace SEGMENTALE (alături de sufixe).)
(3) în cazul în care verbul este la persoana a Ii-a, frecvent imperativ, dar nu obligatoriu, şi există deci identitate de înțeles între vocativ şi subiect, PAUZA, în scris VIRGULA, care separă verbul-predicat de substantivul în discuție, este semnul sigur că acesta din urmă nu este subiect şi deci nici nominativ, căci subiectul nu se desparte de predicat prin virgulă (pauză): *Gigei, du-te la culcare!; Gigei, ce-ai făcut cu pixul meu?* Excluzându-se nominativul, din nou, nu mai rămâne decât vocativul iară funcție sintactică.
44
VOCATIV + VOCATIV / VOCATIV + NOMINATIV
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Ce mai faci,* vere Ioane?
(2) *Ce mai faci,* vere Ion?
B. SOLUȚII:
(1) *vere Ioane* = vocativ + vocativ
(2) *vere Ion* = vocativ + nominativ
C. COMENTARIU
0. Adesea, pentru adresare se foloseşte un grup nominal format din două sau chiar trei substantive, contând împreună ca formulă de adresare: *tovarăşe Popescu (director, colonel, comandant), domnule Ionescu (preşedinte, procuror, profesor), doctore Georgescu, maestre Stan, vecine Iuliu, mătuşă Veronică, unchiule Mihai, cumnată Viorica, tanti Aurica, bade Vasile, nene Grigore, vere Dumitru, tovarăşe inginer Popescu, domnule doctor Deatcu* etc.
Cel de-al doilea substantiv din grup este un nume propriu sau unul care denumeşte profesii, funcții, titluri *(profesor, inginer, şef preşedinte, căpitan, academician* etc).
1. Din punctul de vedere al cazului, substantivele din grup se prezintă astfel:
1.1. Primul substantiv este, fireşte, în vocativ (şi fără funcție sintactică), indiferent dacă forma lui este aceeaşi cu a nominativului sau deosebită de a acestuia: *cumnată Mariana, tovarăşe Pândele, bade Tudore.*
1.2. Pentru cel de-al doilea substantiv se pune problema stabilirii cazului - vocativ, ca şi primul, sau nominativ. Strict teoretic, se poate-vorbi de această alternativă, întrucât:
(1) Există situații în care, fără nici o deosebire de conținut, al doilea substantiv poate apărea atât cu forma proprie de vocativ *(bade Ioane, nene Iancule, cumnate Ioane, vere Tudore),* cât şi cu forma comună celor două cazuri - nominativ şi vocativ *(bade Ion, nene Iancu, cumnate Ion, vere Tudor),* aceasta din urmă putând fi interpretată tot ca un vocativ, întrucât, se ştie, cel mai adesea forma vocativului coincide cu a nominativului.
(2) în majoritatea grupurilor de acest fel, substantivul al doilea are formă de nominativ şi nici nu permite utilizarea formei de vocativ, formă care, în lipsa primului substantiv, este posibilă şi normală: **mătuşă Mario,*
45
dar *Mario; *prietene Radule,* dar *Radule; ^domnule Popescule,* dar *Popescule; *tovarăşe maistre,* dar

maistre etc.
Ca atare, cu excepția unui număr restrâns de situații, substantivul în vocativ (primul) blochează apariția unui al doilea substantiv cu formă proprie de vocativ.
Aceasta ar conduce la interpretarea celui de-al doilea substantiv cu formă de nominativ-vocativ drept nominativ, urmând ca numai în situația în care forma lui este diferită de a nominativului să fie luat vocativ. Deci: *bade* **Ion** *{Ion* = nominativ) / *bade* **Ioane** *{Ioane* = vocativ). Pentru acele substantive care nu au niciodată formă proprie de vocativ *{Fosile, Gheorghe, Mihai, preşedinte* etc), problema încadrării cazuale nu s-ar mai pune, ele, ca ocupante ale celei de-a doua pozițiii în grup, fiind totdeauna în nominativ.
(3) Ne apar astfel trei situații:
(a) Substantivul al doilea are formă de vocativ: *vecine* **Ioane.**
(b) Substantivul al doilea are formă de nominativ şi exclude forma de vocativ, deşi singur poate fi utilizat cu formă proprie de vocativ: *tovarăşe* **Rusu** (nu şi * *tovarăşe* **Rusule,** dar **Rusule).**
(c) Substantivul al doilea are formă de nominativ, aceeaşi întotdeauna şi pentru vocativ: *tovarăşe* **Bodea (Bodea).**
(4) Excluzând situația de la (a) - substantiv în vocativ cu formă proprie de vocativ *{prietene* **Dumitre),** în rest, situațiile (b) şi (c), se impune interpretarea celui de-al doilea substantiv ca fiind în nominativ.
Argumentul îl constituie faptul că grupurile în discuție apar, chiar fără să fie forme de adresare, cu primul substantiv în diferite cazuri, iar cu al doilea mereu în nominativ: *Domnul* (N) *doctor* (N) *absentează azi; Cabinetul tovarăşului* (G) *doctor* (N) *este la stânga; I-am telefonat tovarăşului* (D) *doctor* (N); *Am o întâlnire cu tovarăşul* (Ac) *doctor* (N).
Este firesc deci ca al doilea substantiv să-şi perpetueze cazul (nominativ) şi în combinație cu un substantiv în vocativ: *Ce mai faceți, domnule* **doctor?**
OBSERVAȚIE. Când grupul e format din trei termeni, ultimii doi sunt în nominativ: *tovarăşe* **inginer Rusu** (comp. cu *tovarăşului* **inginer Rusu).**
Se vede astfel că situația (a) - al doilea substantiv în vocativ *{coane* **Mişule,** *prietene* **Dumitre,** *vere* **Ioane)** - constituie mai degrabă o abatere de la modelul general (substantiv + substantiv în nominativ).
(5) Din punct de vedere funcțional, al doilea substantiv din grup, indiferent în care din cele două situații, este atribut substantival în

nominativ ("falsă apoziție""). Această funcție o are deci şi când este un vocativ *{prietene* **Dumitre),** stând de fapt pe poziția unui nominativ (nici nu se desparte de primul prin pauză (virgulă) şi având funcție sintactică, probabil singurul de acest tip. Ca ocupant al poziției nominativului, poate fi numit VOCATIV PRONOMINATIVAL.
Vezi, pentru antinomia^/â/sa şi *reala* apoziție, Draşoveanu, 1982, p. 37-39.

T 8 VOCATIV *FĂRĂ* FUNCȚIE / VOCATIV *CU* FUNCȚIE

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Ce mai faci,* **prietene?**
(2) **Dragă** *prietene, am primit scrisoarea ta.*
B. SOLUȚII
(1) *prietene* = substantiv în vocativ, fără funcție sintactică
(2) *dragă* = adjectiv în vocativ, cu funcție sintactică (atribut adjectival)
C. COMENTARIU
0. Când spunem că vocativul n-are funcție sintactică, avem de fapt în vedere doar substantivul şi pronumele personal de persoana a Ii-a *{tu, voi),* întrucât numai aceste clase de cuvinte sunt izolate de restul propoziției, numai ele exclud relația cu verbul-predicat.
Absolutizându-se caracterul nefuncțional al vocativului manifestat în orice parte de vorbire, se ajunge la greşeala de a nu acorda funcție sintactică nici altor părți de vorbire ce gravitează, ca determinanți, în jurul substantivului în vocativ. Deosebim două asemenea situații, în funcție de modul de raportare a determinanților la substantivul în vocativ:
1. Indiferent de felul lor (propriu-zise, pronominale, participiale etc), adjectivele care apar pe lângă substantivele în vocativ SE ACORDĂ cu acestea şi prin urmare stau tot în vocativ: *De ce-ai întârziat,*

stimate tovarăşe? *{tovarăşe* = substantiv în vocativ; *stimate* - adjectiv în vocativ, prin acord cu *tovarăşe); Mi-e tare dor de tine,* copilul **meu drag!** *{copilul* = substantiv în vocativ; *meu* = adjectiv posesiv în vocativ; *drag* = adjectiv în vocativ).
1.1. ADJECTIVUL, indiferent de cazul în care stă, se acordă cu substantivul, îl DETERMINĂ şi are funcție de ATRIBUT ADJECTIVAL. De la această regulă nu fac excepție nici adjectivele în vocativ. (în exemplele date: *stimate, meu, drag*— atribute adjectivale.)
2. Vocativul apare uneori însoțit de unul sau mai mulți determinanți, adjectivali sau de altă natură, izolat în totalitatea extensiunii lui de restul propoziției: *De câte ori nu v-am pomenit,* **bunii mei** prieteni **din liceul uitat de vreme în marginea Transilvaniei!**
Este clar că nu grupul în totalitate este lipsit de funcție sintactică, ci numai substantivul în vocativ, cel care este «centrul» grupului (în

exemplul dat, *prieteni).* Ceilalți componenți se analizează sintactic «normal», având funcțiile fireşti, determinate de clasa de cuvinte cărora aparțin, de mijloacele de subordonare şi de calitățile morfologice ale termenului regent. (în exemplul dat: *bunii* şi *mei* = adjective în vocativ, atribute adjectivale; *din liceul* = substantiv în acuzativ cu prepoziție, atribut substantival prepozițional; *uitat* = adjectiv participial, atribut adjectival; *de vreme* = substantiv în acuzativ cu prepoziție, complement de agent ş.a.m.d.) >~
OBSERVAȚIE. Grupul nominal (în vocativ) este analizabil asemenea linei apoziții dezvoltate.

T 9 DATIV POSESIV / ADJECTIV POSESIV
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Mai termină cu poveştile-ți*
(2) *Mai termină cu poveştile* **tale!**
B. SOLUȚII:
(1) *-ți* = pronume personal în dativ posesiv
(2) *tale* = adjectiv posesiv (acuzativ)
C. COMENTARIU
0. în mod obişnuit, pronumele personale neaccentuate în dativ - forme de bază *(îmi, îți, îi* etc.) şi variante condiționate fonetic *(-mi; mi-, ți-, -ți* etc), variabile după număr şi persoană - APAR pe lângă UN VERB, îl DETERMINA şi au funcție de COMPLEMENT INDIRECT al cărui conținut gramatical îl reprezintă exprimarea obiectului căruia i se atribuie o acțiune: **Inii** *place muzica;* Ne *trimit vederi.*
în această ipostază, pronumele personale în discuție nu pun în analiză gramaticală probleme de nici un fel.
0.1. De la această regulă generală se abate aşa-numitul DATIV POSESIV, abatere graduală în funcție de înțeles şi de partenerul de relație. Deosebim de aceea două tipuri mai importante de dativ posesiv, după natura morfologică a termenului căruia i se ataşează: ADNOMINAL (= pe lângă substantiv) şi ADVERB AL (= pe lângă verb).
1.1. Dativ POSESIV ADNOMINAL: *Dute-n* t reabă-ți, *omule!; Nu asta era* intenția -mi; Cu ambiția-i *recunoscută a reuşit să facă multe;* C o p i i i **-i *sunt deja mari;*** Ochii -mi *sunt încă plini de lacrimi.*
Supunând atenției pronumele subliniate din exemplele de mai sus, observăm următoarele:
(a) Toate, din punctul de vedere al formei gramaticale, sunt pronume personale neaccentuate.
(b) Stau pe lângă substantive, postpuse lor şi legate prin liniuță de acestea, de unde şi denumirea de forme CONJUNCTE.
(c) Determină substantivele după care sunt aşezate şi, în mod firesc, au funcție de atribute.
OBSERVAȚIE. în cazul în care substantivul este precedat de un adjectiv, pronumele face corp comun cu adjectivul, dar rămâne tot

determinantul substantivului: *Cu fireasca-i modestie, trecea aproape neobservat.*
(d) Conținutul lor gramatical, diferit de al unui dativ propriu-zis, sesizat imediat, este POSESIA. Mai exact spus, aceste pronume exprima nu obiectul căruia i se atribuie o acțiune, în favoarea sau defavoarea căruia se face ceva, ci POSESORUL, asemenea unui adjectiv posesiv sau pronume (substantiv) în genitiv. Echivalența cu acestea se verifică prin substituire: *în treaba-ți = în treaba* ta; *intenția-mi - intenția* mea; *ambiția-i = ambiția* sa *(ambiția* **lui,** *ambiția* ei); *copiii-i = copiii* **săi** *(copiii* **lui,** *copiii* ei); *ochii-mi = ochii* mei.

De la această particularitate de a exprima posesorul îi vine şi numele: dativ posesiv. Altfel spus, forma este de DATIV, dar înţelesul este al unui adjectiv posesiv sau pronume în genitiv.
1.1.1. Deoarece asemenea pronume exprimă posesia şi sunt foarte strâns legate ca înţeles de substantive, probabilitatea de a fi interpretate sintactic altceva decât ATRIBUTE este foarte mică, la fel ca în cazul oricărui pronume (substantiv) în G sau adjectiv posesiv în dependenţă imediată de un substantiv. De altfel, acest conţinut gramatical este identificat tocmai prin înlocuirea pronumelor în dativ posesiv cu adjective posesive sau pronume (în G), percepute ca fapte echivalente.
Pe de altă parte, acelaşi conţinut posesiv, care ajută aici la stabilirea atât a regentului (= substantiv), cât şi a funcţiei (= atribut), poate genera greşeli în interpretarea morfologică.
Cea mai probabilă, datorită înţelesului identic, este confuzia cu adjectivul posesiv corespondent *(-mi: meu, mei, mea, mele; -ţi: tău, ta tăi, tale* etc). Consecinţele sunt immediate: încadrarea morfologică greşită, categorii gramaticale greşite (mai cu seamă cazul interpretat ca rezultat al acordului sau în genitiv), denumirea greşită a atributului etc.
Pentru evitarea unor asemenea interpretări, analiza se va axa numai pe formă, raţionamentul desfăşurându-se pe etape, în funcţie de gradul de evidenţă cu care se impun observaţiei diverse aspecte:
(1) Sunt forme NEACCENTUATE şi deci PRONUME, întrucât numai pronumele are forme accentuate şi neaccentuate.
(2) Sunt pronume PERSONALE, întrucât numai pronumele personale au forme neaccentuate în corespondenţă cu cele accentuate. Prin aceasta se exclude posibilitatea de a fi posesive (adjective sau pronume) şi în acelaşi timp eventualitatea unui acord în gen, număr şi caz cu substantivul. (Pentru reflexive posesive, vezi mai jos.)
(3) Sunt în DATIV sau în ACUZATIV, deoarece numai la aceste cazuri există forme neaccentuate. Se exclude deci posibilitatea de a fi în alte cazuri, în speţă la genitiv.
(4) Sunt în DATIV, nu în acuzativ, prin evidenţa formei. (Nu avem decât să comparăm forma dată cu inventarul de forme neaccentuate ale celor două cazuri şi să vedem cu care dintre ele coincide. Forma *le,* comună celor doua cazuri se diferenţiază valoric prin trecerea la singular *(îi (-i)* - dativ şi *îl (o)* - acuzativ). Acelaşi procedeu e valabil şi pentru *ne, vă.)*
OBSERVAŢIE. Decizia pentru dativ, nu acuzativ, se poate face şi mai simplu: pronumele personale neaccentuate în acuzativ nu stau pe lângă substantive şi, ca atare, în situaţia de faţă se exclude acuzativul, rămânând dativul.
(5) Ca determinant al substantivului, pronumele nu poate fi decât atribut. Exprimat prin pronume în dativ, acesta va fi un ATRIBUT PRONOMINAL DATIVAL.
OBSERVAŢIE. Dativul posesiv adnominal, frecvent în română până în secolul trecut inclusiv, a devenit azi o construcţie uşor învechită, livrescă, utilizată mai mult în stilul beletristic.
1.2. DATIV POSESIV ADVERBAL: *Nu ţi-s ochii obosiţi de atâta citit?; l-i amară gura de medicamente; V-au sosit prietenii din concediu?; Vecina ne-a invitat musafirii la ea; Tacă-ţi gura aceea!;* Ţi *s-a aşezat pe mână o albină;* I *s-au pierdut urmele; l-au murit toţi peştii din lipsă de oxigen în apă;* Mi-a? *văzut câinele?*
Această specie de dativ posesiv constituie o construcţie curentă în româna actuală.
în legătură cu *analiza* acestui dativ posesiv sunt de reţinut următoarele:
(1) Prin poziţia sa specifică dativului, se recunoaşte uşor atât partea de vorbire (pronume personal neaccentuat), cât şi cazul - dativ. (A se compara: Mi-a *luat umbrela* "dativ posesiv" - Mi-a *cumpărat o carte* "dativ «neposesiv»".)
(2) Conţinutul său posesiv, datorită vecinătăţii verbului, se dezvăluie mai anevoie, dar posibilitatea de înlocuire a lui cu un adjectiv posesiv sau pronume personal în genitiv nu lasă dubii asupra conţinutului posesiv: I-i *amară gura de medicamente - Gura* sa **(lui,** ei) *este amară de*

medicamente; Vecina ne-a *invitat musarifii la ea - Vecina a invitat musafirii* noştri *la ea.*
Se poate observa că cel mai adesea transformarea dativului posesiv adverbal în adjectiv posesiv are drept rezultat construcţii mai puţin uzuale şi frecvente.
OBSERVAŢIE. în multe limbi dativul posesiv adverbal are o întrebuinţare cu mult mai restrânsă decât în limba noastră. De aceea foarte adesea, în traducere, corespondentul dativului adverbai românesc este în acele limbi un adjectiv posesiv: comp. rom. *Mi-au sosit prietenii* cu germ. Meine *Freunde sind angekommen* sau cu fr. Mes *amis sont arrives.*
(3) Dificultăţi reale comportă dativul posesiv în interpretarea sintactică - stabilirea TERMENULUI

REGENT şi, consecinţă a acestuia, FUNCŢIA SINTACTICĂ.
Până astăzi, în gramatica limbii române nu s-a căzut de acord asupra unei interpretări unitare a acestei poziţii sintactice, considerându-se adesea că ea face trecerea de la ATRIBUT (prin raportarea ca ÎNŢELES la SUBSTANTIV) la COMPLEMENT (prin DEPENDENŢA FORMALĂ faţă de VERB). Dacă încadrarea funcţională nu are de ales decât între complement şi atribut, motivaţia se face într-un fel sau altul, în funcţie de criteriul căruia i se acordă prioritate - celui de formă sau celui de conţinut. Excluzând unele construcţii ambigue sau cu valori amestecate[18], în literatura de specialitate şi argumentate două interpretări:

(1) COMPLEMENT INDIRECT, prin posibilitatea dativului posesiv de a fi dublat prin forma pronominală accentuată sau prin substantiv în dativ: *\-i amară gura* —> Lui *i-i amară gura; Ochii ţi-s plini de lacrimi* —> Ţie *ţi-s ochii plini de lacrimi*[19].

(2) POZIŢIE (= funcţie) SINTACTICĂ APARTE, distinctă atât de complementul indirect, cât şi de atribut (= atributul «obişnuit»), numită totuşi ATRIBUT PRONOMINAL, cu menţiunea că este "de tip special"[20].

în favoarea acestei interpretări pledează o serie de trăsături sintactice şi semantice, care nu permit dativului posesiv să fie un determinant al verbului (= un complement), deşi se integrează într-o structură verbală[21].

în *Mi-ai adus casetofonul, mi* poate fi dativ posesiv *(mi* = meu) sau dativ obişnuit. în alte construcţii poate fi un amestec de valori: îşi *povesteau amintirile din tinereţe* (reflexivul *îşi* este un dativ posesiv *(îşi = (amintirile) lor)* şi reciproc -*povesteau unul altuia).* Vezi, pentru acestea, Pană Dindelegan, 1994, p. 131.

[19] Vezi, în acest sens, Şuteu, 1962, pp. 267-276.

[20] Vezi Pană Dindelegan, 1994, p. 131.

[21] Vezi Pană Dindelegan, 1994, p. 129-l31.

Acceptând această soluţie ($D_{POSESIV}$= atribut), trebuie subliniat că specificul construcţiei cu dativ posesiv trebuie căutat în prezenţa obligatorie a verbului în structură, prin care se explică trăsăturile atipice ale acestui atribut pronominal. Dativul posesiv face parte dintr-o structură ternara (= cu trei termeni), din care un termen este regentul atributului (= substantivul), iar celălalt (= verbul) este CONDIŢIONANTUL REALIZĂRII RELAŢIEI. Prin urmare, prin structură ternară nu înţelegem sintagmă ternară, adică dativul posesiv nu se subordonează şi verbului. Rolul acestuia este comparabil cu cel pe care îl are, în aceeaşi calitate de factor condiţionant, în realizarea funcţiilor de nume predicativ şi element predicativ suplimentar[22], în acest fel se explică:

(a) Posibilitatea dublării dativului posesiv printr-un pronume personal neaccentuat sau substantiv în dativ, trăsătură proprie complementului indirect în dativ[23] cu regent verbal. în absenţa verbului, respectiv cu adjectiv sau adverb ca termen regent, complementul indirect nu mai este dublabil şi se exprimă doar prin forme accentuate (sau substantive): *fată* dragă **ţie,** *lucruri* utile **oamenilor,** *trăsături* proprii *tuturor* **vieţuitoarelor.** Prin urmare, posibilitatea dublării dativului posesiv nu conduce neapărat la un complement indirect.

(b) Dobândirea de către substantiv a disponibilităţii (= a valenţei) ca termen regent unui dativ, cu care, în absenţa verbului, nu intră în relaţie.

(c) Dislocarea atributului de termenul regent (= un atribut la distanţa).

(d) Apariţia ca termen regent pentru un dativ a pronumelor neaccentuate: *Eu ţi-am văzut* câinele, *dar tu nu* **mi** 1 - *ai văzut (l- <r- mi)*

Credem de aceea că această poziţie sintactică poate fi numită, în lipsa altui termen, ATRIBUT PRONOMINAL DATIVAL CONDIŢIONAT, trimiţând explicit la condiţia de realizare a structurii (= prezenţa verbului), termen care de altfel înseamnă acelaşi lucru cu cel de ATRIBUT PRONOMINAL DATIVAL "de tip special".

1.2.1. Valoare posesivă mai poate avea şi pronumele reflexiv în dativ, verificabilă în acelaşi fel: *Dă-ţi pantofii jos! (ţi = tăi);* **îmi** *caut pixul (îmi = meu);* **îşi** *pune pălăria în cuier; E urât că \-aţi abandonat vechii prieteni; Nu ştiai că ne-am vândut maşina?*

Valoarea posesivă a pronumelui reflexiv şi raportarea lui la substantiv sunt mai evidente decât la pronumele personal. Acest fapt este dovedit cu

[22] Verbul este obligatoriu prezent în structură, dar nu este termen regent. Vezi, în acest sens, Draşoveanu, 1973, p. 269.

[23] Complementul direct (în acuzativ), dublabil şi el, nu interesează aici.

54

prisosință prin imposibilitatea de a fi dublat printr-o formă accentuată: *îşi bate nevasta - *Sie îşi bate nevasta; Şi-a vândut maşina - *Sie şi-a vândut maşina* (comp. cu un reflexiv care nu e posesiv: îşi *dă o palmă* - Lui (sie, sieşi) *îşi dă o palmă).* (în afară de persoana a III-a, problema dublării prin forme accentuate nu se pune, întrucât reflexivul nu are forme accentuate la aceste persoane.)

Prin urmare, dacă pronumelui reflexiv i se dă funcție sintactică, reflexivul posesiv va fi atribut (pronominal datival).

55

TIO

CUVINTE CU SENS **TEMPORAL** -*ADVERBE/ SUBSTANTIVE*

A. STRUCTURI-TIP:

(1) **Vara** *merg la mare.*

(2) Vara *viitoare merg la* ***mare.***

B. SOLUȚII:

(1) *vara* = adverb de timp

(2) *vara* = substantiv (în Ac)

C. COMENTARIU

0. Partea de vorbire prin care se exprima lexical timpul este prin excelență adverbul de timp: *azi, mâine, odinioară, altădată, oricând, cândva* etc. Din această cauză adverbul de timp este oarecum specializat ca funcție sintactică - cel mai adesea complement circumstanțial de timp: **Uneori** *se mai înşală şi el;* **Mâine** *avem meci cu clasa paralelă;* **Acum** *sunt destul de ocupat; Reveniți* **mâine** *sau* **poimâine.**

Sens lexical temporal au şi anumite substantive, respectiv acelea care denumesc timpul în general *(vreme, timp* etc.) sau diverse unități de timp *(zi, noapte, lună, an perioadă, moment, iarnă* etc).

în cadrul acestei clase relativ numeroase de substantive cu sens temporal, se individualizează trei grupe, cărora în anumit contexte li se retrage calitatea de substantive, conferindu-li-se în schimb cea de adverbe de timp şi ca urmare, într-o analiză corectă, adică în conformitate cu soluțiile şi exigențele gramaticii şcolare, ele trebuie deosebite ca statut morfologic atît de ele înseşi ca substantive în acuzativ, cât şi de marele rest al substantivelor cu sens temporal (în acuzativ cu sau fără prepoziție).

1. Se transformă în adverbe de timp substantivele care denumesc PĂRȚILE ZILEI *(dimineața, seara, ziua, noaptea),* ZILELE SĂPTĂMÂNII *(lunea, marțea, miercurea* etc.) şi ANOTIMPURILE *(vara, toamna, iarna, primăvara).* Ca adverbe, ele trebuie să se supună următoarelor trei restricții:

56

(a) să fie articulate cu articol hotărât enciclic; (b) să fie la numărul singular[24] şi (c) să nu aibă determinanți pe lângă ele: **Seara** *se culcă devreme;* **Lunea** *sunt liber;* **Toamna** *se numără bobocii.*

Prin aceste construcții se exprimă un complement circumstanțial de timp DURATIV sau ITERATIV *{seara* = în fiecare seară, de regulă seara)[25].

OBSERVAȚIA 1. Substantivele care denumesc zilele săptămânii pot fi utilizate adverbial şi cu forma nearticulată. în funcție de caracterul şi timpul verbului sau prezența / absernța altui determinant al verbului, înțelesul temopral poate fi:

a. ITERATIV (durativ): *Totdeauna venea la noi* **luni** *(luni = lunea);*

b. NONITERATIV sau momentan (punctual): *A venit la noi* **luni** *(luni = într-o anumită luni, lunea aceasta, lunea trecută)*[26].

OBSERVAȚIA 2. Din funcția de complement circumstanțial de timp se obține, prin conversiunea sau înlocuirea verbului cu un substantiv ca termen regent, un atribut adverbial: *venirea ta la noi* ***seara....;*** *plimbatul prin cameră noaptea...; topirea bruscă a zăpezilor* **primăvara...**

2. O dată ce analistul a acceptat în analiza gramaticală valoarea adverbială pentru aceste unități, apare greşeala «inversă», aceea de a le interpreta ca adverbe şi în alte situații, mai ales când sunt însoțite de determinanți: *Am stat în casă* **toată iarna;** *Citeşte* **toată noaptea** *romane polițiste;* ***Ziua*** **întreagă** *nu face aproape nimic;* **Vara viitoare** *merg la mare;* **Duminica aceasta** *sunt la bunici.*

Or, se vede clar, prezența unui adjectiv exclude calitatea adverbială, întrucât forma de feminin *(toată, întreagă, viitoare* etc.) se justifică prin acord cu un substantiv. Cum un adjectiv nu se acordă cu un adverb, ca atare, în asemenea situații, unitățile *vara, noaptea, ziua* etc. sunt substantive în acuzativ, de regulă fără prepoziție.

*3. Argumentele ce stau la baza interpretării ca adverbe a acestor substantive sunt, în rezumat, următoarele[27]:

(1) Nu pot fi substituite, în pozițiile date, cu pronume în acuzativ (nici forme accentuate, nici forme

neaccentuate), ci cu adverbe de timp pe

Rar şi accidental, cele care denumesc zilele săptămânii pot apărea şi plurarl: **Duminicile** *băzâiam în strună;* **Sâmbetele** *sunt liberi.* Cele două forme (de singular şi plural) pot fi considerate în variaţie liberă sau variante opţionale, fără repercusiuni asupra înţelesului gramatical. [25] Vezi, pentru acestea, LRC, I, 1974, p. 279. [6] Vezi, pentru întreaga problemă, Neamţu, 1979, p. 63-73. [27] Vezi, pentru toate, LRC, I, 1974, p. 279.

lângă un verb, contextul specific adverbului *(...se călătoreşte* noaptea - *se călătoreşte* atunci).

(2) Nu intră în contextele diagnostice ale substantivului, respectiv nu se pot combina (a) cu un adjectiv calificativ, (b) cu un adjectiv demonstrativ sau (c) cu un adjectiv pronominal posesiv: **se călătoreşte noaptea lungă* sau **se călătoreşte noaptea mea*[28].

(3) Se pot combina direct cu *până* (până *seara,* pânăyo*), asemenea adverbelor (până *mâine,* până *atunci,* până *acolo* etc), spre deosebire de substantive care reclamă prezenţa unei prepoziţii (până spre *dimineaţă,* până la *toamnă,* până în *vară).*

(4) Elementele terminale ale acestor cuvinte *(-a, -le),* coincidente formal şi etimologic cu articolul hofărât enclitic *(-a, -le),* au rolul unor "particule adverbiale", asemenea lui *-a* şi *—le* din structura unor adverbe *(acuma, aicia, altmintrele* etc.)[29].

3.1. în realitate, nici unul din argumentele formulate nu sunt de natură să infirme propriu-zis statutul de substantive al acestor cuvinte, ci doar să le individualizeze ca pe o grupă prin care se exprimă ACUZATIVUL TIMPULUI în română, iar analogia cu fapte similare de limbă confirmă acest lucru.

(1) Imposibilitatea substituirii cu un pronume poate fi o trăsătură sintactică a unor substantive în anumite contexte, fără a le anula statutul morfologic de substantive. în această situaţie sunt şi substantivele în acuzativ cu funcţie de EPS *(L-au ales* director), dativul locativ *(Stai* locului!), al doilea complement direct al verbelor bitranzitive *(Te învăţ* gramatică), complementul circumstanţial de timp exprimat prin substantive cu sens temporal însoţite de determinanţi cantitativi *(Te-am aşteptat două* seri *la rând)* etc.

(2) Substituţia cu un adverb de timp *(atunci, când, cândva* etc.) nu este concludentă pentru calitatea de adverb de timp, ci pentru cea de complement circumstanţial de timp.

(3) Prin imposibilitatea combinării cu vreun adjectiv se caracterizează şi substantivele din locuţiuni verbale *(a-şi da* seama, *a ţine* cont, *a avea* în vedere, *a pune* ochii etc), dar calitatea de substantive nu li se poate contesta.

(4) Distribuţia cu *până* nu confirmă, dar nici nu infirmă statutul adverbial sau substantival, deoarece: în construcţii de tip *Vine* noaptea *aceasta,* este vorba de un substantiv în acuzativ cu prepoziţie eliptică. [29]VeziLRC, I, 1974, p. 279.

(a) Toate (cuvintele date) se pot dispensa de *până,* rămânând cu aceleaşi funcţii, dar pierzând trăsătura "limită a extensiunii": *L-am căutat* **până toamna** *târziu - L-am căutat* **toamna** *târziu.*

(b) *Până* apare în faţa unei funcţii deja construite, indiferent de modul de realizare a acesteia (flexiune, joncţiune, juxtapunere).

(5) Anularea calităţii de articole a segmentelor *-a* şi *—le* în favoarea celei de "particule adverbiale" este insuficient probată, întrucât:

(a) Se invocă în sprijin o trăsătură care, ea însăşi, nu este dovedită şi ca atare conţine un viciu în raţionament: dacă aceste cuvinte sunt într-adevăr adverbe, atunci *-a* nu este (= nu poate fi) articol, ci particulă adverbială, şi invers, dacă ele sunt substantive, *-a* nu este (= nu poate fi) particulă adverbială, ci articol.

(b) Dacă acceptăm că *-a* din *seara, lunea* etc. subordonează în locul prepoziţiei (comp. *a venit seara - a venit* **spre** *seară),* înseamnă că *-a* este mijloc de subordonare, element flectival aglutinat radicalului, adică morfem cazual de tip articol. (Adverbul este incompatibil cu flexiunea cazuală, el subordonându-se fie prin joncţiune (= prepoziţii), fie prin juxtapunere.)

(c) Lipsa sau prezenţa unor determinanţi nu poate motiva interpretarea diferită a aceluiaţi *-a* în *Toamna stau la ţară* (particulă adverbială) şi *Toată toamna stau la ţară* (articol)[30].

în concluzie, există cel puţin tot atâtea argumente şi în favoarea calităţii substantivale.

Vezi, pentru alte argumente în sprijinul calităţii substantivale, Neamţu, 1979, p. 63-73.

Tll

SUBSTANTIVE / ADVERBE DERIVATE DIN SUBSTANTIVE

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *De ce mai ai* nevoie?
(2) *Te descurci cam* **anevoie.**
B. SOLUȚII:
(1) *nevoie* = substantiv
(2) *anevoie* = adverb de mod
C. COMENTARIU
0. Această confuzie, cu probabilitate redusă şi printre puținele de natură morfologică propriu-zisă, are în vedere un număr foarte restrâns de adverbe, unele utilizate şi ca adjective[31], derivate din substantive cu prefixul (la origine prepoziție) *a-:* - DE LOC: *acasă* (<a + casă); - DE MOD: *alene* (<a + lene), *aminte* (<a + minte), *anevoie* (<a + nevoie), *anume* (<a + nume), *aparte* (<a + parte, după fr. *ă part); -* DE **TIMP:** *aseară* (<a + seară), *azi* (<a + zi).
Excluzând adverbul *anume,* celelalte provin din substantive de genul feminin. Dintre acestea o frecvență mai ridicată au *acasă, aseară* şi *aminte* (în locuțiunile verbale *a-şi aduce aminte, a lua aminte* şi locuțiunile substantivale provenite de la ele: *aducere-aminte, luare-aminte).*
0.1. Deşi fonetic ele nu coincid propriu-zis cu substantivele, căci au în plus pe *a-,* confuzia semnalată are într-o oarecare măsură suporturi atât de conținut, cât şi de formă.
(1) Ca ÎNȚELES, adverbele în discuție includ sensul substantivelor de la care provin: *acasă* = "la sau spre *casa* în care locuieşti"; *aseară* = " în *seara* zilei precedente"; *alene* = "într-un ritm încet, fără grabă" (vezi adjectivul (substantivul) *leneş* "încet, fără energie..."); *anume* = "cu numele de..." etc. (Sensurile sunt date după DEX.)
(2) Ca EXPRESIE, respectivele adverbe conduc nemijlocit la substantive, fapt înlesnit de aspecte formale APARENTE, interpretabile eronat ca reale: formă de singular, înşelătoare apartenență la genul feminin

31 Vezi, mai jos, 2.1.

(mai puțin *anume),* întrebări greşit atribuite substantivelor în acuzativ *[unde? - acasă; ce? - aminte; cum? - alene, anevoie, anume; când? -aseară).*
Trecând la verificarea presupuselor calități substantivale, observăm că:
(1) Deşi substantivele *seară, minte, casă, nevoie* etc. au plural, derivatele *aseară, aminte, acasă, anevoie* nu pot trece la plural *(*aseri, *aminti, *anevoie* etc). (La *alene* nu se pune problema unui plural, întrucât nici substantivul *lene* nu-l are.)
(2) Presupunând că ar fi substantive, forma lor, prin analogie cu a substantivelor *casă, seară, nevoie* etc, ar trebui să fie nearticulată şi, ca orice substantiv, ar trebui să permită articularea cu articol hotărât enclitic. Or, formele rezultate suni inexistente în română: * *amintea, *anevoia, *acasa, *alenea, *aseară, * anume le* etc. Cum substantiv nearticulabil nu există, înseamnă că respectivele cuvinte nu sunt substantive.
(3) în acelaşi sens, dacă ar fi substantive, ele ar trebui să permită pe lângă ele adjective. Grupările obținute nu sunt însă posibile în română: **acasă frumoasă, *'aseară caldă, *am.inte strălucită* etc. Prin urmare, cuvintele în discuție nu sunt substantive şi, cum nu exi&tă o altă încadrare decât la adverbe, rămâne ca ele să fie ADVERBE.
2. Cu excepția lui *aminte,* care nu are funcție sintactică autonomă, deoarece apare numei în locuțiuni (verbale sau substantivale), celelalte au funcțiile sintactice ale adverbelor.
(1) Pe lângă un verb (adverb, adjectiv):
(a) COMPLEMENTE CIRCUMSTANȚIALE (de mod, de loc, de timp), în corespondență cu felul adverbului: *A venit* **aseară** (CCT); *Nu l-am găsit* **acasă** (CCL); *A sosit cam* **anevoie** (CCM);
(b) complemente circumstanțiale (CCT, CCL, CCM) ÎN CONSTRUCȚIE COMPARATIVĂ: *Azi a fost mai frig* **decât ieri;** *îi place mai mult pe străzi* **decât acasă;** *Se descurcă mai mult prost* **decât anevoie;**
(2) Pe lângă un substantiv (substitut):
(a) ATRIBUTE ADVERBIALE (cu şi fără prepoziție): *Plecarea lui* **de acasă** *ne-a intrigat, Meciul* **de aseară (de azi)** *a fost formidabil; Statul* **acasă** *de unul singur mă plictiseşte; Sosirea lui* **aseară (azi)** *ne-a bucurat, Mersul* **alene** *este odihnitor;*
(b) NUME PREDICATIVE (în prezența unui auxiliar predicativ (= verb copualativ)): *înaintarea era*

destul de **alene.**
OBSERVAȚIE. Adverbele de timp şi de loc *(azi, aseară, acasă)* nu pot fi nume predicative, deoarece nu apar pe lângă auxiliare predicative, ci doar pe lângă verbe predicative: *Ziarul este* **de azi** *(este = datează); Spectacolul a fost*

aseară *{a fost = a avut loc); Ion este* **acasă?** *(este = se află); Mâncarea este* de **acasă** *(este = provine).*
2.1. *Anume, anevoie* şi *aparte* au un statut morfologic deosebit prin aceea că, în funcție de context, sunt adverbe (de mod) sau adjective invariabie (provenite din adverbe prin conversiune), respectiv în combinație cu un VERB sunt ADVERBE, iar în combinație cu un SUBSTANTIV (substitut) sunt ADJECTIVE: **Anume** *ți-a spus asta ca să te enerveze /Aveți o preferință* **anume?** *(Doriți ceva* **anume?;** *Ați discutat cu cineva* **anume?);** *Reforma merge cam* **anevoie** / *Este o operație cam* **anevoie;** *El s-a comportat întotdeauna* **aparte** / *A avut întotdeauna păreri* **aparte** *(Comportarea lui este una* **aparte)**[32]**.**
Ca funcții sintactice, ele vor fi:
(1) complemente circumstanțiale (pe lângă verbe);
(2) atribute adjectivale (pe lângă substantive sau substitute);
(3) nume predicative (pe lângă substantive sau substitute în prezența unui auxiliar predicativ): *Drumul era* **anevoie**[33]**;** *Privirea lui era* **aparte.**
OBSERVAȚIE. *Anume,* de regulă precedat de *și,* apare şi ca adverb explicativ, fără funcție sintactică autonomă, în fața unei apoziții sau propoziții apozitive, încadrându-se în seria *adică, anume, și anume, respectiv: După structură, substantivele sunt de două feluri,* **şi anume:** *simple şi compuse; Asta nu-mi place la tine,* **şi anume** *că nu eşti parolist.*
[32] De fapt, acelaşi comportament îl are şi *alene,* care, nejustificat, este considerat numai adverb de mod. Asemenea oricărui adjectiv, utilizat într-o expresie impersonala, *anevoie* redevine adverb de mod: *E* **anevoie** *să le faci pe toate acestea.*

T 12 *LUI-* **ARTICOL HOTĂRÂT / PRONUME PERSONAL**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) **Lui** *Ionel îi place muzica.*
(2) **Lui** îi place muzica.
B. SOLUȚII:
(1) *lui*= articol hotărât (proclitic)
(2) *lui* = pronume personal v
C. COMENTARIU
0. în funcție de context, *lui* poate fi în limba română articol hotărât proclitic sau pronume personal[34]. Obişnuința de a-l întâlni pe *lui* în general ca pronume personal şi forma comună cu a articolului hotărât *lui* creează adesea o confuzie din «neatenție», respectiv interpretarea articolului drept pronume, prea puțin probabil invers.
0.1. Criteriul distincției derivă din esența celor două clase de cuvinte (articol, pronume): ca articol, *lui* va fi întotdeauna urmat de un substantiv, pe care să-l «articuleze»; ca pronume *lui* ține locul unui substantiv şi, de aceea, îl exclude după el. Prin urmare: *lui [*+ substantiv] = articol; *lui* [-substantiv] = pronume. Comp.: *prietena* **lui** cu **lui** *Vasile.*
1. Ca pronume personal de persoana a III-a, singular, masculin, *lui* este forma de genitiv-dativ de la *el,* aliniindu-se celorlalte pronume personale de persoana a III-a în genitiv-dativ: *ei* (de la *ea)* şi *lor* (de la *ei, ele).*
în calitate de pronume - şi ca orice pronume - *lui* are funcție sintactică, respectiv atribut pronominal genitival (în genitiv), complement indirect (în dativ) sau alte funcții când este însoțit de prepoziții ale celor două cazuri: *Ideea* **lui** *o găsesc interesantă;* **Lui** / *se cuvine mai mult;* **In jurul lui** *s-a adunat lumea ca la circ*[35].
Cei doi *lui* sunt identici formal şi etimologic. [35] Pentru distincția *lui, ei, lor /său, sa, săi, sale,* vezi T 21.

OBSERVAȚIE. Se înțelege că lipsa din structură a unui substantiv cu care să se afle în relație directă exclude orice apropiere a pronumelui *lui* de articolul *lui* (Lui *îi place muzica).*
2. Ca articol hotărât, *lui* apare la genitiv-dativ (singular) în fața unor substantive care nu se pot articula enclitic sau se pot articula în două feluri (enclitic şi proclitic), fireşte, nu simultan. Acestea sunt:

- nume proprii de persoane masculine şi feminine (cu terminaţii străine femininelor): lui *George* (nu şi **Georgelui),* lui *Vasile,* lui *Carmen,* lui *Ulrike,* lui *Mary* etc;
- numele gradelor de rudenie, masculine sau feminine, urmate de posesive conjuncte, articularea proclitică fiind în variaţie liberă cu cea enclitică: lui *taică-meu* (comp. cu *tatălui meu),* lui *soră-sa* (comp. cu *surorii sale),* lui *vară-ta,* lui *naşu-tău* etc.

OBSERVAŢIE. După modelul lui *Carmen* (lui *Mary* etc), lui se extinde şi la substantive proprii feminine (nume de persoane) care cunosc articularea enclitică «normală»: lui *Mariana,* lui *Rodica,* lui *Măria* (comp. cu *Marianei, Rodicăi, Măriei).* (Formele cu articol proclitic sunt considerate neliterare şi trebuie evitate.)

2.1. în baza echivalenţei funcţionale dintre articolul proclitic *lui* şi articolul enclitic la acelaşi număr (singular) şi aceleaşi cazuri (genitiv-dativ) *(-lui, -i),* se poate utiliza ca mijloc practic de verificare a calităţii de articol înlocuirea substantivului precedat de *lui* cu un substantiv comun oarecare (de acelaşi gen şi număr), ceea ce va face ca articolul *(lui)* să-şi ocupe locul de drept, adică la sfârşitul substantivului, în forma *—lui* sau *—i: ideea* lui *Vasile - ideea colegului, rochia* lui *Lili - rochia fetiţei.* Dimpotrivă, dacă *lui* ar fi pronume, el ar trebui să accepte înlocuirea cu un substantiv de genul masculin, singular, la genitiv-dativ (comp. *intenţia* lui cu *intenţia* şoferului). Or, în situaţia de faţă o asemenea substituţie se exclude. De altfel, se vede «clar» că *lui* nu poate fi un înlocuitor al substantivului (şi deci nici pronume), întrucât substantivul care ar fi «de înlocuit» este prezent, imediat după *lui.*

2.2. Asemenea substantivelor articulate enclitic, şi cele articulate proclitic pot fi însoţite, când stau în genitiv, de articolul genitival *al (a, ai, ale),* având, prin urmare, două articole - unul hotărât propriu-zis proclitic şi altul hotărât genitival (tot) proclitic, *poşeta aceasta* a lui *Irinel; Ion* al lui *Hancu.* (Comp. cu *poşeta aceasta* a *mamei, Ion al farmacistului.)*

*2.3. Spre deosebire de articolul hotărât enclitic corespondent *(-lui, -i), lui* nu realizează o "determinare" propriu-zisă a substantivului în faţa căruia stă, întrucât acesta, propriu fiind sau similar ca grad de cunoaştere

de către vorbitor, este determinat prin forţa lucrurilor. Se spune de aceea că *lui,* ca articol hotărât proclitic, are exclusiv rolul de a-i marca substantivului cazul (genitiv sau dativ), asemenea unei desinenţe. De altfel, substantivele proprii nearticulabile enclitic exclud în mod normal articolul nehotărât *{unui, unei)* şi adjectivele pronominale, încât singura lor modalitate de a-şi marca genitiv-dativul este articolul proclitic *lui*[36].

2.4. Ca articol, *lui* nu are, se înţelege, funcţie sintactică autonoma, ci se cuprinde în analiza substantivului, constituind împreună cu acesta o singură funcţie sintactică. (în analiza substantivului se menţionează că este "articulat cu articol hotărât proclitic" sau că este "precedat de articol hotărât".) Formularea "precedat de articol hotărât proclitic" trebuie evitată, ea fiind pleonastică.)

OBSERVAŢIE. Dacă *lui* este analizat morfologic, asemenea lui *unui* sau *—lui (-i),* menţionându-i-se numărul (singular), cazul (genitiv sau dativ), în privinţa genului ne orientăm după cel al substantivului: masculin (lui *Ion),* feminin (lui *Kati).*

*3. *Lui* ca AFIX PROCLITIC de genitiv-dativ reprezintă un caz de flexiune cazuală analitică, esenţial deosebită ca realizare formală atât de flexiunea sintetică propriu-zisă, realizată prin desinenţe + articol hotărât enclitic *(cartea fetei, băiatul mamei, jucăriile copiilor* etc.) sau de cea realizată prin prefixaţie, respectiv cu ajutorul articolului nehotărât proclitic *{cartea unei fete, băiatul* unei *colege, jucăriile* unor *copii),* cât şi de cea cu predeterminant *{cartea acestei fete, băiatul altei colege, jucăriile acelor copii).* Echivalenţa acestor structuri în privinţa cazului (genitiv-dativ) este doar funcţională, nu şi formală, deoarece mijloacele de realizare a valorii cazuale sunt diferite.

(1) în structurile cu *lui* ca afix proclitic, forma substantivului nu este de genitiv-dativ, ci de nominativ-acuzativ, fapt evidenţiat prin desinenţa (sau articolul) de nominativ-acuzativ a femininelor şi forma de nominativ-acuzativ, nu de genitiv-dativ, a adjectivelor posesive conjuncte: *năravurile lui soacră-sa {soacră* - forma de nominativ-acuzativ / *soacre* = formă de genitiv-dativ; *-sa* = formă de nominativ-acuzativ / *sale* - formă de genitiv-dativ; comp. *lui soacră-sa cu soacrei sale); pasiunea lui Carmen a* ta (nu: *^pasiunea lui Carmen a* tale); *prăjiturile lui momi a* mea (nu: * *a* mele); *lui Lili* cea frumoasă (nu: *Hui Lili* celei frumoase); vezi, pentru masculine: *fata lui* tata).

[36] Vezi, în acest sens, Vasiliu, 1952, p. 32-36; SMLRC, 1967, p. 171.

Prin analogie, putem accepta că forma precedată de *lui* tot de nominativ-acuzativ este şi în restul situaţiilor, când nu se realizează desinenţial opoziţia nominativ-acuzativ / genitiv-dativ sau lipseşte un determinant care să marcheze strict formal cazul *{lui George, lui nenea, la sfârşitul lui 1989* etc).
Ca atare-, în structurile date, mai potrivit este să vorbim de un genitiv-dativ ANALITIC sau de CONSTRUCŢII ECHIVALENTE CU GENITIV-DATIVUL, aşa ca, de exemplu, *în mamă* a *trei* copii, *domn* a *toată* suflarea *românească.*
Afixul proclitic *lui* nu numai că este un morfem cazual, dar este şi singurul (pentru substantivele ce-i urmează) şi de alt tip decât articolul hotărât enclitic *{-lui* sau -/).
(2) în celelalte situaţii, în care avem genitiv-dativ propriu-zis *(fata mamei, culoarea basmalei, la sfârşitul zilei, umbrela unei fete, hotărârea unui arbitru, culoarea acestei flori, intenţia altui deputat* etc), valoarea cazuală are ca suport două morfeme în cooperare (= desinenţa de genitiv-dativ a substantivului" şi desinenţa de genitiv-dativ a articolului[38] sau a predeterminantului, aflate într-o corespondenţă perfectă, adică au deopotrivă forma şi înţeles de genitiv-dativ: *fetei (-e* = desinenţă de genitiv-dativ; -/ = articol în genitiv-dativ); *unei colege (-e* = desinenţă de genitiv-dativ; *unei* = articol cu desinenţă de genitiv-dativ).

[37] Prezintă mai mică importanţă faptul că în afară de substantivele feminine la singular, celelalte substantive au aceeaşi desinenţă (pozitivă sau negativă) la toate cazurile.

[38] La feminin singular, articolul *-i {fetei, şoselei* etc.) nu mai este analizabil ca structură internă, dar în mod cert este o formă de genitiv-dativ, singular, feminin.

13 *UN, O* - **NUMERAL CARDINAL / ADJECTIV NEHOTĂRÂT / ARTICOL NEHOTĂRÂT**

A. STRUCTURI-TIP:

(1) Un *curs ştie, două nu.*
(2) Un *client intră, altul iese.*
(3) *Azi a primit* un *pachet de la părinţi.*

B. SOLUŢII:

(1) un *(curs)* = numeral cardinal
(2) un *(client)* = adjectiv nehotărât
(3) un *(pachet)* = articol nehotărât

C. COMENTARIU

0. în afara valorii cantitative, cea de NUMERAL CARDINAL (în seria *doi (două), trei, patru* ş.a.m.d.), valoare primară prin provenienţă (<lat. *unus, una* - numeral), segmentele *un* şi *o,* întotdeauna antepuse unui substantiv, mai au încă două valori, respectiv de ARTICOL NEHOTĂRÂT, opus articolului hotărât *(-(u)l, -le, -a),* şi de ADJECTIV NEHOTĂRÂT, provenit din pronumele nehotărât *unul, una*[39].
0.1. întrucât forma este absolut identică, iar în absenţa unui context nu se poate opera nici o diferenţiere de înţeles în cadrul lui *un (o),* aceste elemente, forma şi înţelesul, luate în sine, nu pot servi la identificarea, într-un text dat, a uneia sau alteia dintre cele trei valori.
Cum valoarea pe care o materializează cel mai adesea *un (o)* este cea de articol nehotărât, iar sensul lexico-gramatical al determinării prin numeralul sau adjectivul nehotărât *un (o),* asociat imediat cu o funcţie sintactică, separată de a substantivului, se dezvăluie mai anevoie, se înţelege că de regulă confuzia ce se poate face între cele trei valori este în UNISENS, interpretându-se greşit numeralul şi adjectivul nehotărât drept articol nehotărât.
O dată apreciat (greşit) ca articol, în loc de numeral sau adjectiv, în mod firesc, *un(o)* va fi văduvit de funcţia sintactică şi de analiza morfologică aferentă celorlalte părţi de vorbire (număr, gen, caz). Prin
Vezi, pentru întreaga problemă, Zdrenghea, 1960, p. 37-39.

urmare, prima greşeala, exclusiv morfologica, produce în mod obligatoriu o a doua, sintactică şi morfologică.
0.2. Operaţia de degajare a valorilor poate fi realizată în două feluri, după cum avem în vedere un «plural» al acestora, ca termen opozant lor (a), sau raporturile cu alte unităţi din text (b).
(a) Potrivit primului model, *un, o,* se încadrează la:
(a,) articol nehotărât când la plural îi corespunde / i-ar corespunde *nişte;*
(a_2) adjectiv (pronominal) nehotărât când la plural îi corespunde / i-ar corespunde *unii, unele;*

(a_3) numeral cardinal când se opune / s-ar opune lui *doi (două), trei* etc.[40]
De fiecare dată, termenul în opoziție (= corelație) aparține aceleiaşi părți de vorbire (a^ articol - articol; a_2: adjectiv nehotărât - adjectiv nehotărât; a_3: numeral - numeai).
Principalul neajuns practic al acestui procedeu, care-i şi conferă de altfel o funcționalitate redusă, constă în aceea că operează cu raporturi *in absentia* (= în planul paradigmatic), respectiv termenul opozant (= corelativ) invocat *{nişte, unii (unele), doi (două), trei* etc.) nu se află în textul concret supus analizei şi ca atare nu este supus observației directe, ci este doar presupus ca membru probabil şi virtual al opoziției. De aceea, analistul nu poate avea certitudinea că *un, o* se opune, de ex., lui *nişte,* nu lui *unii (unele)* sau *doi, trei* etc, toate cele trei opoziții fiind deopotrivă posibile.
Astfel, întru-n exemplu ca *Trecea* un *om pe stradă, un* este articol dacă-l opunem lui *nişte,* adjectiv nehotărât dacă-l opunem lui *unii* şi numeral dacă-l opunem lui *doi, trei* etc.
(b) în cazul celui de al doilea procedeu, cel recomandat aici, operația de separare a valorilor lui *un, o* se realizează progresiv, de la «mai concret» spre «mai puțin concret» şi numai în funcție de context, mai restrâns sau mai larg. Lucrând cu textul concret, relațiile şi/sau corelațiile cu anumiți membri ai acestuia elimină sau reduc substanțial ambiguitățile, conducânt, motivat, prin eliminări succesive la una dintre cele trei valori.
Ordinea de degajare, potrivit celor de mai sus, este următoarea: (1) numeral cardinal; (2) adjectiv nehotărât; (3) articol nehotărât.
1. Un (o) este NUMERAL CARDINAL (cu întrebuințare adjectiyală) când:
[40] Procedeu indicat de regulă în manualele şcolare.

(a) servind la numărare, se încadrează explicit în seria lui *doi (două), trei, patru* etc, fiind în opoziție cu alte numerale exprimate în context (Un *elev vine,* **doi** *pleacă);*
(b) apare pe lângă substantive ce denumesc unități de măsură - spațiu, timp, greutate, valoare etc. - în construcții cu sens cantitativ *(A stat* o *zi la munte; A mai parcurs* un *kilometru; A cumpărat* un *kilogram de mere; Pachețelul costă* un *dolar);*
(c) este precedat de unele adverbe de mod ce exprimă restricția, aproximarea, precizarea etc.) *{numai (cel puțin, doar, măcar* etc.) un *elev);*
(d) este însoțit de adjectivul *singur {singură),* având împreună semnificația *numai* un (o); un *singur gând (—* numai un gând);
(e) chiar în lipsa altor indicii, este accentuat în vorbire *(Am cumpărat **o** carte).*
OBSERVAȚIA 1. împreună cu adverbul distributiv *câte, un (o)* formează numeralul distributiv cu întrebuințare adjectivală câte un *(student),* **câte** o *(studentă).* Deci într-un exemplu ca *Mai rezolvăm* **câte** ***o*** *problemă, o* nu aparține, ca articol, substantivului, acesta fiind nearticulat, ci, împreună cu *câte,* formează numeralul distributiv (cu valoare adjectivală) *câte o.*
*OBSERVATIA 2. Adverbul distributiv *câte* nu apare numai în structura numeralului (numit tocmai de acea) distributiv, ci şi în fața câtorva pronume: *Le-a dat şi lor* **câte** *ceva; Am primit* **câte** *puțin din toate; Mai venea* **câte** *cineva şi pe la ei; Se mai întâlnea cu* **câte** *unul altul din satul său..* De aceea, mai potrivit ar fi să vorbim de o CONSTRUCȚIE DISTRIBUTIVĂ (= numeral (cardinal) în construcție distributivă, pronume (nehotărât) în constrcuție distributivă)'".
*Dacă acceptăm, după DEX, că *oleacă* (= puțin, nițel) este adverb de mod, atunci avem şi adverbe în construcție distributivă: *Mai bea şi el* câte *oleacă; Mai stai şi pe la noi* câte *oleacă, nepoate!* în cazul în care, în ciuda etimologiei diferite, se face legătura între substantivul *leac* (< si. *leku),* din expresii ca *nici de leac,* "deloc, câtuşi de puțin" şi «adverbul» *oleacă* (<ngr. olighâki), cu sensul de *puțin, nițel,* se poate observa că de fapt acesta *(oleacă)* funcționează după modelul *un pic, o țâră,* adică e vorba de substantive în acuzativ precedate de *un, o,* care, în prezența lui *câte* sunt numerale cardinale: *câte un pic, câte o țâră, câte o leacă,* iar în prezența lui *nici,* adjective pronominale nehotărâte din structura adjectivelor negative: *nici un pic, nici o țâră, nici o leacă.* Spre o asemenea interpretare ne conduc:
(a) formele lor diminutivale tipic substantivale: *un picuț (un piculeț), o țirucă, o lecuță;*
(b) prezența după ele a prepoziției *de* cu sens partitiv: *un pic de, o țâră de, o leacă de,* de neconceput după un adverb (de mod) cantitativ.

Dacă într-un text dat *un (o)* nu poate fi încadrat uneia din cele cinci situații, mai sus date, se exclude valoarea de numeral.
OBSERVAȚIE. Ca numeral cardinal, *un (o)* nu poate avea plural şi, prin urmare, formele *unii, unele* nu constituie pluralul numeralului *un (o).* Altfel spus, *unii (unele)* nu este niciodată numeral cardinal. în analiza morfologică a lui *un (o)* vom indica deci numai GENUL şi CAZUL (nu şi numărul).

2. O dată degajat sensul CANTITATIV EXACT (= de numeral cardinal), lui *un (o)* îi mai rămâne o largă zonă a determinării CALITATIVE NEDEFINITE, repartizată pe două clase de cuvinte -adjectiv nehotărât şi articol henotărât, între care, nu rareori, distincţia rămâne problematică.
Situaţia cea mai «clară» a lui *un (o)* ca ADJECTIV NEHOTĂRÂT ne-o oferă contextele în care acesta se află în opoziţie cu pronumele nehotărât *altul (alta),* cu adjectivul nehotărât corespunzător *{alt, altă)* sau cu demonstrativul de diferenţiere *celălalt, cealaltă:* un *creion roşu şi* **altul** *verde;* un *creion roşu şi* **alt** *creion verde; se uita când cu* un *ochi, când cu* **celălalt.** Ca adjectiv nehotărât, *un (o)* provine de la pronumele nehotărât *unul (una).*
O situaţie mai puţin clară are *un (o)* când se află într-o dublă corelaţie, cu un numeral în stânga şi cu un pronume (adjectiv nehotărât (demonstrativ) de diferenţiere) în dreapta: *Are* **doi** *fraţi mai mari,* un *frate în Turda şi* **altul** / **celălalt** *în Dej.* Dând prioritate corelaţiei de dreapta, îl vom considera pe *un* adjectiv nehotărât, nu numeral cardinal.
Accidental, *nici un (nici o)* poate fi urmat de un adverb de tip *măcar, barem, cel puţin* sau poate avea structură întreruptă de inserţia aceloraşi adverbe:. *N-a venit nici un student* **măcar;** *N-a venit nici* **măcar** *un student.*
Deşi construcţia prezintă o oarecare ambiguitate, preferăm să vorbim şi aici de un adjectiv negativ, chiar în cazul în care elementele îi sunt dislocate, deoarece aceste adverbe pot apărea şi cu nehotărâtele compuse *vreun, vreo*[42] *(vreunul, vreuna)* în a căror structură intră acelaşi *un (o)*
Prin urmare, în ciuda echivalenţei semantice cu *puţin* (adverb, pronume) a grupărilor *o leacă (oleacă), un pic, o ţâră,* acestea din urmă sunt discutabile adverbe (locuţiuni adverbiale).
[42] în limba română există doi "vreo": adjectivul nehotărât feminin *vreo* (în . opoziţie cu singularul *vreun),* antepus exclusiv unui substantiv (vreo *pisică,* vreo *casă)* şi adverbul *vreo,* de regulă antepus unui numeral cardinal (propriu-zis sau
70
(unul, una): De-ar veni măcar vreun *student!; A apărut cel puţin* vreunul *dintre ei?* Or, în cazul acestora din urmă *{vreun, vreo, vreunul, vreuna)* nu se pune problema de a fi numerale.
OBSERVAŢIE. Tot adjectiv (nehotărât) este *un (o)* când face parte din structura adjectivului negativ nici un *(argument),* nici o *(greşeală).* (Comp. cu pronumele negativ, *nici unul, nici una.)* Prin urmare, într-un exemplu ca *N-a sosit încă* nici un *musafir,* substantivul *musafir* este nearticulat, deoarece *un* nu este articol, ci împreună cu adverbul de negaţie *nici* formează adjectivul (nehotărât) negativ *nici un.*
Indiferent dacă este numeral cardinal sau adjectiv nehotărât, *un (o)* se interpretează separat de substantiv, atât morfologic (gen şi caz la numeral, număr, gen şi caz la adjectiv - categorii «citite» de la substantiv), cât şi sintactic. Determinând un substantiv şi acordându-se cu acesta, *un (o)* are funcţia de ATRIBUT ADJECTIVAL.
3. Ceea ce rămâne în afara situaţiilor mai sus discutate este valoarea de articol nehotărât: *Trecea* un *om pe stradă.*
Altfel spus, dacă *un (o)* nu poate fi nici numeral cardinal şi nici adjectiv nehotărât, va fi articol nehotărât.
Cu această calitate, *un (o)* este inclus în analiza substantivului şi, ca orice articol, nu are funcţie sintactică autonomă.
OBSERVAŢIE' Tot un articol este *un (o)* şi atunci când apare în faţa pronumelui (adjectivului) nehotărât *altul (alt):* un *altul* (un *alt caz), o altă situaţie).*(Construcţiile de acest tip par a fi un calc după germană sau franceză - comp. cu *ein anderer, un autre)*
4. Aceleaşi valori (numeral cardinal, adjectiv nehotărât şi articol nehotărât) şi în aceleaşi condiţii le are *un (o)* şi la genitiv-dativ, singular *{unui, unei).*
5. Formele de plural au, de asemenea, mai multe valori: (1) *unii, unele* (nominativ-acuzativ) sunt:
(a) pronume nehotărâte: *Sunt* unii *care cred că...;* Unele *îmi plac, altele nu;* Unii *dintre prietenii mei sunt crescători de câini*[43]*;*
adverbial) şi, mai rar, unui pronume cu sens cantitativ: *Am discutat cu* vreo *doi (participanţi); L-am întâlnit de* vreo *două ori; Au mai sosit şi ieri* vreo *câţiva. (Vreo* este considerat adverb (de mod) din imposibilitatea de a fi încadrat la altă clasă de cuvinte.)
In combinaţie cu *nici* formează pronumele negative *nici unii (nici unele),* mai rar utilizat: *Nu ne-am sunat* nici unii. Aceste forme, ca, de altfel, şi cele de
71
(b) adjective (pronominale) nehotărâte (antepuse unui substantiv la plural, cu care se acordă în gen, număr şi caz): **Unii** *prieteni l-au cam uitat;* **Unii** *oameni sunt prea bogaţi, iar alţii, prea săraci.*

OBSERVAȚIE. Indiferent de context, *unii (unele)* nu poate fi nici articol nehotărât şi nici numeral cardinal.
(2) Forma de genitiv-dativ *unora* este întotdeauna pronume nehotărât: *N-a ținut seama de părerile* **unora** *dintre vorbitori; Unora le place căldura"*[4].
(3) Forma de genitiv-dativ plural *unor*[45] poate fi, asemenea celei de singular *(unui, unei):*
(a) adjectiv pronominal nehotărât - în opoziție cu *altor (a)* sau *celorlalți (celorlalte):* **Unor** *copii le place fotbalul, iar* **altora / celorlalți** *tenisul;*
(b) articol nehotărât - în lipsa acestei opoziții: *Le-am dat* **unor** *copii ciocolată.*
singular *(nici unul, nici una),* nu trebuie confundate cu pronumele nehotărâte propriu-zise coordonate copulativ în prezența cuplului adverbial negativ *nici... nici* (opozantul celui pozitiv de tip *şi... şi): N-au venit nici* **unii,** *nici* **alții;** *N-a discutat nici* **cu unii,** *nici* **cu alții;** *Nu copiază nici* **unul,** *nici* **altul;** *Nu se bazează nici* **pe unul,** *nici* **pe altul.** (Comp. cu: *Au venit şi* **unii,** ***şi*** **alții;** *A discutat şi* **cu unul, *şi* cu altul).** în asemenea situații, adverbul de negație *nici* nu intră în structura pronumelui.
Unora este pronume nehotărât indiferent dacă apare sau nu în corelație cu un alt pronume nehotărât sau demonstrativ. [45] Fără amplificativul pronominal *-a.*
72
14 *NIŞTE* - **ARTICOL NEHOTĂRÂT / ADJECTIV NEHOTĂRÂT**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *M-am întâlnit cu* **nişte** *colegi de liceu.*
(2) *Frige* **nişte** *carne.*
B. SOLUȚII:
(1) *nişte* = articol nehotărât
(2) *nişte* = adjectiv nehotărât
C. COMENTARIU
0. Cuvântul *nişte* **(lat.** *nescio quid* "nu ştiu ce") are în limba română două valori morfologice:
t
0.1. ARTICOL NEHOTĂRÂT de plural pe lângă substantive la plural, indiferent de gen, cazurile nominativ şi acuzativ: **nişte** *oameni de treabă,* **nişte** *fete,* **nişte** *tablouri.* Ca articol de plural, *nişte* corespunde la GD formei *unor (ideile* **unor** *elevi, caroseriile* **unor** *maşini),* cu care, din punct de vedere etimologic, nu are nici o legătură. (Forma *unor* coincide cu cea a adjectivului nehotărât *unor,* de care se deosebeşte, foarte greu de altfel, numai contextual.)
0.2. ADJECTIV NEHOTĂRÂT (invariabil) pe lângă substantive la singular: **nişte** *apă (vin, carne, unt, lapte, vopsea, miere* etc). Ca adjectiv, *nişte* are sens cantitativ PARTITIV (= o cantitate de (din), "un pic de") şi apare pe lângă substantive care denumesc materii şi substanțe, în general defective de plural.
Se mai cuvin reținute următoarele:
(1) Spre deosebire de alte adjective nehotărâte, *nişte* nu are un corespondent pronominal, nu există adică un pronume nehotărât *nişte.*
(2) în fața unui substantiv la singular (defectiv de plural), precum cele de mai sus, *nişte* nu poate fi articol, întrucât la singular formele articolului nehotăt sunt *un* şi *o.*
(3) Cînd este adjectiv nehotărât, *nişte* are şi funcție sintactică - atribut adjectival.
73
T 15 *CEL (CEA, CEI, CELE)* - **ARTICOL DEMONSTRATIV / PRONUME DEMONSTRATIV**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Elevul* **cel** *harnic a fost premiat.*
(2) **Cei** *din casă nu-i cred* pe **cei** *de afară.*
B. SOLUȚII:
(1) *cel* = articol demonstrativ
(2) *cei (pe cei)* - pronume demonstrativ
C. COMENTARIU
0. Potrivit *Gramaticii Academiei* (1963), manualelor şcolare şi materialelor de uz didactic, precum şi în consens cu interpretarea multor specialişti, inclusiv în momentul actual, *cel (cea, cei, cele)* şi formele declinate *{celui, celei, celor)* se încadrează, în limba română, în două clase de cuvinte (părți de vorbire): (a) articol; (b) pronume.

1. Ca articol, *cel (cea, cei, cele)* poartă denumirea de (ARTICOL) DEMONSTRATIV sau ADJECTIVAL.
Se numeşte (articol) DEMONSTRATIV, deoarece, ca formă, provine de la pronumele (adjectivul) demonstrativ de depărtare *acela (aceea, aceia, acelea)* cu care seamănă foarte mult, ceea ce şi duce, în anumite situații, la confundarea celor două clase de cuvinte, confuzie dinspre articol spre pronume, mai rar invers.
Cât priveşte înțelesul "demonstrativ" (= de A ARĂTA (a indica) un obiect aflat în raport de depărtare față de vorbitor), acesta se prezintă mult atenuat în cazul articolului față de cel al pronumelui, dar fiind vorba, în principiu, doar de un grad diferit de abstractizare în cadrul aceluiaşi conținut de bază, criteriul «înțelesului» se dovedeşte puțin operant în practica analizei diferențiate a celor două părți de vorbire.
Acelaşi articol mai poartă şi numele de (articol) ADJECTIVAL, nu pentru că ar avea valoare adjectivală sau ar lega adjectivul de substantiv (adjectivul se «leagă» singur, prin acord), ci pentru că stă de regulă ÎN FAȚA (= în stânga) unui ADJECTIV sau numeral (cardinal, ordinal), acesta din urmă fiind tot un fel de adjectiv (cantitativ). Această POZIȚIE PREADJECTIVALĂ permite formularea criteriului de individualizare şi deosebire practică a articolului de pronume: ori de câte ori *cel (cea, cei,*
IA
cele) apare în fața unui adjectiv sau numeral este articol şi se exclude valoarea de pronume.
1.1. Adjectivul (numeralul), la rândul sau, poate însoți sau nu, ca determinant, un substantiv. Obținem astfel următoarele situații, după cum apare sau nu şi substantivul în structură:
1.1.1. Cu substantiv în structură: (a;) *A prins* vulpe **cea** *şireată.*
(a_2) *Au sosit* **cele** *trei* vagoane *cu cereale.* (a_3) **Cea** *de-a doua* repriză *a fost mai bună.*
1.1.2. Fără substantiv în structură: (a_{la}) **Cei** *harnici au fost premiați.*
(a_{2a}) *Despre* **cei** *trei s-a discutat detaliat.* (a_{3a}) *In sfârşit, a sosit şi* **cel.***de-alpatrulea.*
OBSERVAȚIE. Tot articol demonstrativ este *cei (cele)* şi în fața adjectivului nehotărât cu sens cantitativ *câțiva (câteva):* **cei** *câțiva prieteni pe care-i mai are;* **cele** *câteva cărți primite.*
Articolul demonstrativ este variabil după gen, număr şi caz.
1.1.3. Aici mai sunt de reținut următoarele:
(1) în ambele situații (1.1.1. şi 1.1'.2.), articolul demonstrativ se cuprinde în analiza adjectivului (numeralului), neavând funcție sintactică separată, la fel ca toate articolele. în exemplele date: *{&$_x$) cea şireată* = atribut adjectival, exprimat prin adjectiv..., PRECEDAT de articol demonstrativ; (a_2) *cele trei* = atribut adjectival, exprimat prin numeral cardinal cu întrebuințare adjectivală..., PRECEDAT de articol demonstrativ. (Aceeaşi interpretare se dă şi pentru (a_3).)
OBSERVAȚIE. Modelul "substantiv + articol demonstrativ + adjectiv" *(fata* **cea** *cuminte)* îl găsim şi la unele substantive proprii compuse: *Ştefan cel Mare, Mircea cel Mare, Măriuca cea Vitează, Prâslea cel Voinic* etc. Fiind substantive proprii compuse, analiza sintactică nu pătrunde în interiorul lor pentru a distinge un atribut adjectival exprimat prin adjectiv precedat de articol demonsrativ.
(2) în lipsa substantivului din structură (1.1.2.), articolul demonstrativ, ca alte articole, substantivează adjectivul şi numeralul. Vorbim în acest caz de adjectiv substantivat şi numeral substantivat, cu funcții sintactice proprii substantivului. în exemplele date: (a_{la}) *cei harnici* = subiect, exprimat prin adjectiv substantivat prin articulare cu articolul demonstrativ *cei* (masculin, plural, N); (a_{2a}) *despre cei trei* = complement
75
indirect, exprimat prin numeral cardinal substantivat prin articulare cu articolul demonstrativ *cei* (masculin, plural, Ac).
(3) întrebuințat în fața numeralului, *cel (cea, cei, cele)* îi marchează acestuia cazurile genitiv şi dativ *(celor doi, celor două, celui de-al şaselea, celei de-a treia),* numeralul - de la *doi, două (al doilea, a doua)* în sus -neputându-se altfel decima.
1.2. Tot «un fel» de articol este *cel (cea, cei, cele)* în structura superlativului relativ la adjective şi adverbe:
(a_4) *Măria este eleva* **cea** *mai bună din clasă.* (a_5) *Ei învață* **cel** *mai bine.*
Şi în această situație, articolul se cuprinde în analiza sintactică a adjectivului (adverbului).
OBSERVAȚIE. în structura superlativului relativ al adverbului, articolul demonstrativ se foloseşte invariabil, identic formal cu masculinul singular (ce/). Se înțelege că aici îl numim impropriu articol.
1.2.1. în lipsa unui substantiv din structură, față de care să fie atribut (adjectival) sau nume predicativ, superlativul relativ se foloseşte substantival: *cel (cea, cei, cele),* după ce realizează superlativul relativ, substantivează adjectivul:
(a_{4a}) **Cei** *mai buni au fost numiți în funcții de conducere; cei mai buni* = subiect, exprimat prin adjectiv la superlativ relativ, substantivat, nominativ, masculin, plural.

1.3. Din superlativul relativ al adverbelor *târziu, mult, puțin* etc. *(cel mai târziu, cel mai mult, cel mai puțin)* s-au obținut locuțiunile adverbiale de tipul: *cel târziu, cel mult, cel puțin, cel devreme,* în a căror structură intră articolul demonstrativ *cel* (în poziție adverbială).
2. în orice altă situație în afara celor prezentate mai sus, *cel (cea, cei, cele)* este PRONUME DEMONSTRATIV, chiar dacă este identic formal cu articolul demonstrativ, prezentând în schimb «mici» deosebiri față de pronumele demonstrativ. Dintre situațiile mai mai frecvente reținem:
(1) Urmat de PREPOZIȚIE + SUBSTANTIV sau ADVERB: (b,) Cei *din casă nu-i cred* pe **cei** *de afară.*
OBSERVAȚIE. Tot pronume este *cel (cea, cei, cele)* şi în combinație cu adverbul *înăutru:* **cei** *dinăutru.*
(2) în GRUPURILE PRONOMINALE *cel ce (ceea ce, cei ce, cele ce)* şi *cel care (cea care, cei care, cele care):* (b_2) *Să vină* **cei** *care-au fost chemați.*
76
(3) Mai rar, *cel (cea, cei, cele)* apare în combinație cu un substantiv, pe care îl determină şi cu care se acordă, devenind astfel ADJECTIV DEMONSTRATIV (de depărtare): (b_3) *Pe* **cel** *deal, pe* **cel** *colnic, / Trece mândru un voinic* (folclor); *cina* **cea** *de taină; oceanul* **cel** *de gheață; pâinea noastră* **cea** *de toate zilele.*
2.1. *Cel (cea, cei, cele)* este în aceste situații O VARIANTĂ SCURTA a pronumelui demonstrativ de depărtare *acela (aceea, aceia, acelea),* de care se deosebeşte printr-o AUTONOMIE sintactică LIMITATĂ: nu poate apărea singur, ci doar însoțit de un determinant (atribut sau atributivă): comp. **Acela** *este prietenul meu* cu **Cel** *de colo este prietenul meu* (nu şi **Cel este prietenul meu)* şi *Cel care învață ştie* (nu şi ** Cel ştie).*
2.2. Ca pronume, *cel (cea, cei, cele)* se constituie (singur) în funcție sintactică, asemenea celorlalte pronume (subiect, atribut, complement etc): **Cei** *dintr-a VIII-a A sunfbuni la fotbal {cei* = pronume demonstrativ (de depărtare), N, subiect); *O fată* **din cele** *de lângă geam este sora lui (din cele* = pronume demonstrativ (de depărtare), Ac cu prepoziție, atribut pronominal prepozițional); ***Celor*** *ce-au sosit primii li s-au oferit flori {celor* = pronume demonstrativ (de depărtare), D, complement indirect.)
*3. în unele studii de specialitate, CALITATEA DE ARTICOL a lui CEL (CEA, CEI, CELE) este CONTESTATĂ, fie în toate situațiile[46], fie numai în absența substantivului (vezi I.I.2.)[47], fiind asimilat pronumelui, ca o subclasă specială din punct de vedere distribuțional, clasă care-l include şi pe *al, a, ai, ale.* (Numele sub care sunt cunoscute este acela de pronume (demonstrative / posesive) semiindependente.)
*[6] Vezi Neamțu, 1993, p.191 - 203 şi Neamțu, 1996, p.7 - 15. [47] Vezi, mai ales, Pană Dindelegan, 1994, p. 42 - 46.
77
T16
AL (A, AI, ALE) - **CERE GENITIV / NU CERE GENITIV**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Cei doi copii* ai *vecinului sunt deja* ***mari.***
(2) *Cei doi copii* ai *săi sunt mari.*
B. SOLUȚII:
(1) *ai:* impune genitivul *(vecinului* = genitiv)
(2) *ai:* nu impune genitivul *(ai săi &* genitiv)
C. COMENTARIU
0. Greşeala frecvent comisă aici nu vizează atricolul ca atare, ci aprecierea CAZULUI părții de vorbire de după *al (a, ai, ale).* în cea mai mare parte această interpretare greşită îşi are cauza în NUMELE DUBLU al articolului *al (a, ai, ale)* - POSESIV (GENITIVAL). întrucât cele două calificative - posesiv şi genitival - se utilizează ca SINONIME (de aici şi formularea "articol posesiv sau genitival"), iar cel de-al doilea - genitival - trimite în mod explicit la GENITIV, se înțelege de ce confuzia de caz este în UNISENS, respectiv se interpretează greşit un alt caz.
1. *Al (a, ai, ale)* apare în cadrul unui raport de POSESIE, stabilit între doi termeni, numiți în gramatică OBIECT POSEDAT şi POSESOR. în acest raport, *al (a, ai, ale)* se află totdeauna pe locul OBIECTULUI POSEDAT, fie că (1) îl REPREZINTĂ (=îi ține locul), asemenea unui pronume - Ai *vecinului au plecat* (comp. *Am discutat* **cu părinții** *tăi),* fie că (2) îl DUBLEAZĂ prin reluare sau anticipare - *Aceşti* **prieteni** ai *mei nu te-au convins;* Ai *noştri* **tineri** *la Paris învață...*[48]
în funcție de genul şi numărul substantivului - obiect posedat pe care îl reprezintă - cazul (1) sau pe care îl dublează - cazul (2), articolul posesiv (genitival) se foloseşte cu una dintre formele: *al* (masculin (neutru), singular), *a* (feminin, singular), *ai* (masculin, plural), *ale* (feminin (neutru), plural).

48
Vezi, pentru unele aspecte, Zdrenghea, 1965, p. 1029-l032; Gruiță, 1969, p. 143-l46.

78

în situația de la (2) - dublarea poziției obiectului posedat, articolul are acelaşi gen şi acelaşi număr[49] cu substantivul - obiect posedat: un băiat (masculin, singular) **al** (masculin singular) *vecinei;* **o fată** (feminin, singular), **a** (feminin, singular) *vecinului; cei mai buni* **copii** (masculin, plural) **ai** (masculin, plural) *vecinei; cele mai bune* **fete** (feminin, plural) **ale** (feminin, plural) *vecinului.*

2. Cel de-al doilea termen al raportului de posesie discutat, POSESORUL, se exprimă fie (1) printr-un POSESIV - *Ai* **tăi** *sunt la film; Nu mă prea încântă prietenii aceştia ai* **tăi,** fie (2) printr-un SUBSTANTIV (PRONUME) ÎN GENITIV - *Maşina din spate este a* **doctorului** *Udrescu; Cei doi reprezentanți ai* **firmei** *s-au declarat mulțumiți; Ai* **lor** *s-au întors mai devreme.*

în situația de la (2), *al (a, ai, ale)* este urmat de UN GENITIV, ceea ce face ca acest articol să fie numit şi "genitival". întrucât, urmat de un substantiv (pronume, în afară de posesiv), *al (a, ai, ale)* cere totdeauna genitiv, el devine un semn gramatical al genitivului.

Având în vedere că orice genitiv exprimă posesorul, dar nu orice posesor se exprimă printr-un genitiv, este preferabil să utilizăm diferențiat cele două calificative ("posesiv" şi "genitival"), respectiv:

(a) articol POSESIV - când e urmat de un posesiv *{meu, tău, său* etc);

(b) articol GENITIVAL - când e urmat de un genitiv (substantiv, pronume).

Utilizând pentru situația de la (a) exclusiv calificativul "posesiv", există o şansă în plus de a evita interpretarea eronată a cazului posesivelor drept genitiv. (Altfel spus, atâta timp cât menținem în numele lui *al (a, ai, ale)* urmat de posesive calificativul "genitival", chiar dacă îl asociem cu "posesiv", «tentația» de a acorda posesivului cazul genitiv este justificată terminologic.)

2.1. A treia situație, diferită distribuțional, în care apare *al (a)* este cea de component al numeralului ordinal - **al** *doilea* (a *doua),* **al** *treilea* (a *treia).* Aici *al (a)* nu este nici "posesiv" şi nici "genitival". L-am putea numi ARTICOL ordinal. (El nu intră în discuția de față.)

După natura părții de vorbire cu care este în distribuție, *al (a, ai, ale)* se repartizează şi se denumeşte astfel: (a) articol POSESIV **(al** *meu);* (b) articol GENITIVAL **(al** *vecinului);* (c) articol ORDINAL **(al** *doilea).*

49
Această potrivire în gen şi număr este de regulă încadrată la ACORD. In realitate, este impropriu a vorbi aici de acord, acesta având în set şi cazul. Or, *al (a, ai, ale),* cu această formă, nu poate fi decât în nominativ-acuzativ.

79

OBSERVAȚIE. Se înțelege că în nici una dintre cele trei ipostaze *al (a, ai, ale)* nu are întocmai valorile unui articol. Având în vedere tradiția în analiza gramaticală şcolară, potrivit căreia este numit articol şi, cuplat cu termenul de după el, constituie o singură unitate sintactică (pronume (adjectiv) posesiv, substantiv (pronume) în genitiv, numeral ordinal), îl preluăm şi numim aici ca atare[50].

3. Reluând şi sistematizând distribuția lui *al (a, ai, ale)* prin prisma CAZULUI părții de vorbire ce-i urmează, avem:

3.1. ARTICOL GENITIVAL - impune cazul GENITIV oricărei părți de vorbire apărute după el, respectiv:

(a) SUBSTANTIVULUI: *o strălucită victorie* **a echipei** *naționale, un creion* **al colegului;**

(b) PRONUMELUI declinabil (se înțelege, în afara celui posesiv): *o carte* **a ei (lor, oricui, tuturor, aceluia, dumnealui** etc);

3.2. ARTICOL POSESIV - NU IMPUNE GENITIV. în legătură cu acesta sunt de reținut următoarele:

(1) în cele mai multe gramatici ale limbii noastre, gruparea "a/ *(a, ai, ale)* + posesiv" *(al meu, a mea, ai noştri, ale voastre* etc.) se interpretează ca o singură parte de vorbire, NEDISOCIABILĂ (= neanalizabilă) SINTACTIC în interior - PRONUME POSESIV.

. (2) Strict analitic vorbind, în interiorul pronumelui posesiv se manifestă un ACORD tipic ADJECTIVAL (în gen, număr şi caz) dinspre posesiv *(meu, mea, mei, mele)* înspre articol *(al, a, ai, ale),* acord realizat întocmai ca în *băiatul meu (fetița mea, băieții mei, fetițele mele).* De aceea, de ex., *al meu* este o formă corectă *(al* = masculin, singular; *meu* = masculin, singular), în timp ce **ai meu* nu este corectă *(ai* = masculin, plural; *meu* = masculin, singular).

Se vede astfel că posesivul de după *al (a, ai, ale)* se acordă întotdeauna cu acesta şi, prin urmare, cazul pe care îl are *al (a, ai, ale)* este şi cazul posesivului. în acelaşi timp, deoarece gruparea în discuție se interpretează ca o singură parte de vorbire şi prin urmare i se dă un singur caz, ca şi cum ar fi un singur cuvânt, cazul lui *al (a, ai, ale)* «contează» pentru întregul grup: Al **meu** *este mai bun (al meu* = nominativ, întrucât *al* = nominativ); *Despre* **ale sale** *nu discută (despre ale sale* = acuzativ, deoarece *despre ale* = acuzativ)[51].

[50] Pentru o altă interpretare morfologică a lui *al (a, ai, ale),* inclusiv a grupurilor ce-l conțin *(al meu, al vecinului),* vezi, aici mai jos, 4.
[51] Pentru forma de genitiv-dativ plural, urmată exclusiv de posesiv *(alor mei, alor noştri),* vezi T 18.

***4.** în anumite cercetări, mai vechi sau mai recente, cu o oarecare audiență în literatura de specialitate, lui *al {a, ai, ale)* i se contestă calitatea de articol posesiv, inclusiv cea de marcă a genitivului, fiind trecut, în totalitate sau numai în anumtie contexte, în clasa pronumelor, alături de *cel* constituind aşa-numita grupă a pronumelor semiindependente[52].
Dată fiind diversitatea de contexte în care apar grupările "a/ + posesiv" *{al meu, a mea, ai mei* etc.) şi *"al* + genitiv" *(ai vecinului, a lui, ale tuturor* etc), contexte relevante pentru interpretarea gramaticală, o soluție unitară şi globală este greu de formulat.
Din lipsă de spațiu pentru o expunere monografică argumentată, ne limităm la a prezenta contextele mai importante şi soluțiile posibile din punctul nostru de vedere[53], soluții care se înscriu pe această linie a interpretării lui *al* ca pronume.
4.1. în lipsa substantivului-nume al obiectului posedat: *Copiii lui au plecat la mare, iar* **ai mei** *au rămas acasă. Prietenii mei sunt din Turda, iar* **ai vecinului** *din Oradea. Cărțile sunt* **ale elevului.** *Discuțiile* cu **ai mei** *au fost furtunoase.*
SOLUȚIE: *al* + posesiv (genitiv) = o sintagmă posesivă, în care:
-*al* = pronume posesiv (substitut al numelui obiectului posedat), cu toate atributele morfologice şi sintactice ale clasei (gen, număr, caz, funcție);
- posesivul = adjectiv pronominal posesiv, în relație prin acord cu *al* şi funcție de atribut adjectival;
- genitivul (substantiv sau substitut) = atribut genitival. CONSECINȚE: nu există un pronume posesiv cu structura *al meu (al*
tău etc.) şi nici genitiv cu *al,* care devine extragenitival: **al** (a, **ai, ale)** este întotdeauna PRONUME (posesiv), iar **meu (tău** etc.) este întotdeauna ADJECTIV (pronominal posesiv).
4.2. în prezența substantivului-nume al obiectului posedat: **ai** *noştri tineri,* **al** *patriei* **oştean, copilul** *cel mic* **al** *vecinului, cel mai bun* **prieten al** *meu.*
SOLUȚIE: *al* = PRONUME posesiv DUBLANT (prin anticipare sau reluare) al numelui obiectului posedat, nu şi al cazului şi funcției acestuia. Prin imposibilitatea de a-i dovedi un alt caz decât nominativul şi a-i
[52] Vezi, Guțu Romalo, 1967; Manoliu Manea, 1968; Draşoveanu, 1969; Gruiță, 1969; *LRC,* I, 1974; Florea, 1983; *Sinteze,* 1984; Pană Dindelegan, 1994.
Expuse în *Cursul de morfologie a limbii române contemporane* (vezi, Neamțu, 1995).

argumenta o funcție anume, *al* dublant este exclusiv în NOMINATIV şi NU ARE FUNCȚIE SINTACTICĂ.
Posesivul sau genitivul se subordonează, peste *al,* substantivului-nume al obiectului posedat:
„ , . . I X I I. X I . *Cei doi prieteni a i mei.*
(între *prieteni* şi *ai* şi între *ai* şi *mei* nu există o relație gramaticală marcată.)
4.3. în coordonare: **prietenii** *mei* ***şi*** **ai** *tăi,* **dorința** *lui şi* **a** *celorlalți din jur.*
SOLUȚIE: *al* = pronume posesiv «normal», regent în a doua sintagmă posesivă şi, indiferent de interpretarea semantică a grupului, coordonat cu termenul regent din prima sintagmă posesivă:
prietenul ş± *a[*
meu *tău*
4.4. Pe POZIȚIA unei PREPOZIȚII (locuțiuni prepoziționale) cu GENITIVUL: **în jurul** *casei şi* **al** *curții,* **contra** *mea şi* **a** *ta.*
SOLUȚIE: *al (a)* = substitut de prepoziție = «PROPREPOZIȚIE», în cazul în care *contra, împotriva, în jurul* etc. sunt prepoziții. (Dacă ele sunt asimilate formal substantivelor, ca un fel de substantive semiindepen-dente, *al (a)* rămâne ... pronume.)
Indiferent de interpretare, adjectivul pronominal posesiv este în acuzativ (= prin acord), iar substantivul (pronumele) în genitiv.
4.5. în construcții cu prepoziția *de: o prietenă* **de-a mea** / *o prietenă* de-ale mele; *unei prietene* **de-a mele** / *unei prietene* **de-ale** mele; *un prieten* **de-al meu** / *un prieten* de-ai **mei.**
NOTĂ. Deşi varianta corectă din punct de vedere gramatical este considerată cea cu posesivul la plural (o *prietenă* **de-ale mele,** *un prieten* **de-ai mei),** datorită sensului (presupus) PARTITIV al lui *de (de = dintre),* construcția cu *de* + singular *(de-al..., de-a ...)* este cea uzuală şi, ca atare pentru analiză trebuie avute amândouă în vedere.

SOLUȚIE: *de + al (a, ai, ale)* = PRONUME posesiv în acuzativ cu prepoziție şi funcție de atribut pronominal prepozițional; posesivul (genitivul) = subordonat lui *al (a, ai, ale),* cu funcție de atribut adjectival (atribut genitival).
AMENDAMENT: Este posibil ca *de* să-şi piardă / să-şi fi pierdut calitatea de element relațional, devenind un cuvânt de umplutură (= un *de*
82
"expletiv"), situație în care interpretarea construcției ar fi identică celei de la 2., respectiv posesivul (genitivul) să se subordoneze direct substantivului , peste *de* şi *al,* ca şi cum n-ar fi şi aceste elemente în structură.
83
T 17 ADJECTIVE PRONOMINALE / PRONUME
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *A dat* **altor** *copii mingea.*
(2) *A dat copiilor* **altora** *mingea.*
B. SOLUȚII:
(1) *altor* = adjectiv pronominal (nehotărât)
(2) *altora* = pronume (nehotărât)
C. COMENTARIU
0. Cu excepția prenumelor personale propriu-zise, de politețe şi reflexive[54], celelalte PRONUME, când stau pe lângă SUBSTANTIVE, LE DETERMINĂ şi SE ACORDA cu acestea în gen, număr şi caz, se transformă din punct de vedere gramatical în adjective, numite, datorită provenienței lor, ADJECTIVE PRONOMINALE: Fiecare *a primit câte un pix roşu* (pronume) / Fiecare copil *a primit câte un pix roşu* (adjectiv).
Se pot transforma prin urmare în adjective următoarele categorii de pronume: demonstrative, nehotărâte, interogative, relative, posesive şi de întărire.
Membrii subclaselor de adjective pronominale sunt aceiaşi cu ai subclaselor de pronume corespondente, toți sau numai unii, dar nu alții decât cei pronominali.
OBSERVAȚIA 1. Nu se pot transforma în adjective: pronumele interogativ (sau relativ) *cine,* pronumele nehotărâte compuse pe bază de *cine (oarecine, fiecine* etc), pronumele nehotărâte compuse cu *alt-* şi *-va (altcineva, altcareva, altceva)* şi pronumele negative *nimeni, nimic.*
OBSERVAȚIA 2. Formele *însumi (însămi), însuți (însăți), însuşi (însăşi)* etc. sunt, la nivelul românei actuale adjective (de întărire). Pentru problemele deosebite pe care le ridică în analiză, posesivele (pronume sau
[54] în varianta interpretării analitice a grupărilor binare de tip *al meu, al vecinului,* al, ca reprezentant sau dublant al numelui obiectului posedat, este, de asemenea, numai pronume. Vezi, pentru detalii, T 16, 4.
84
adjective) sunt tratate separat şi ca atare necuprinse aici (vezi T 18, T 19, T20, T 21).
0.1. Cele mai multe adjective pronominale sunt identice formal cu pronumele corespondente, iar deosebirile, acolo unde există, sunt nesemnificative.
Dintre acestea reținem:
(1) Particula terminală *-a* (= amplificativ pronominal) în plus la unele pronume față de adjectivele corespondente: *căruia / cărui (student), altuia / altui (elev), acesteia / acestei (studente)* — vezi însă şi: *acela / (băiatul) acela, aceştia / (copiii) aceştia.*
(2) Prezența segmentelor *-(u)l, -a, -i, -le* în plus la unele pronume nehotărâte față de adjectivele corespondente: *altul I alt (băiat), alta / altă (fată); alții /alți (băieți), altele /alte (fete)* etc.
0.2. Şi din punctul de vedere al flexiunii, pronumele şi adjectivele pronominale sunt identice. Se cuvin reținute aici DESINENȚELE generale de GENITIV-DATIV: **-ui(a)** pentru masculin singular *(altuia I altui bărbat);* **-ei** *(a)* pentru feminin singular *(alteia / altei femei);* -or(a) pentru plural ambele genuri *(altora / altor bărbați, altor femei).* Prin urmare, orice pronume (adjectiv pronominal) cu una dintre aceste desinențe nu poate fi, în mod obiectiv, decât în genitiv sau dativ.
0.3. Cele mai multe adjective pronominale sunt ANTEPUSE sub-stantivuui: **alt** *elev,* **vreo** *problemă,* **atâtea** *maşini,* **fiecărui** *copil,* **oricărei** *femei* etc. Demonstrativele pot fi atât antepuse, cât şi postpuse: **acest** *copil — copilul* **acesta, acele** *cărți - cărțile* **acelea** etc.
0.4. Ca aşezare lineară, adjectivul pronominal stă de regulă în imediata vecinătate a substantivului **(orice** *fleac,* **acest** *pix,* **altă** *chestiune* etc), dar poate fi şi separat printr-un determinant, în general adjectival (propriu-zis, pronominal, numeral): **acest** *minunat* tablou *de Țuculescu,* **toți** *aceşti* copii, fiecare *al doilea* student etc.

Mai trebuie reținut aici:
(1) Adjectivele pronominale nu pot fi despărțite de substantiv prin verbe, nici măcar prin auxiliarul predicativ *a fi. O* dată apărut un verb în structură, adjectivul pronominal redevine pronume: copilul acela (adjectiv demonstrativ) *ştie multă geografie* /copilul *este* acela (pronume demonstrativ) *care ştie...;* **Care** (adjectiv interogativ) p r o b l e m ă *îți pare mai grea? /* **Care** (pronume interogativ) *este* problema *cu pricina?*
(2) între adjectivul pronominal şi substantiv este exclusă prepoziția. O dată apărută o prepoziție, în mod sigur forma pronominală actualizează un pronume, nu un adjectiv pronominal, chiar dacă există coincidență de
85
gen şi număr între substantiv şi pronume: oameni **de aceştia,** un b ă i a t **ca acela** (vezi şi: u n b ă i a t **ca aceia),** o f a t ă **ca oricare,** pixuri **din acestea** etc. (Uneori combinația vizează două pronume: una **ca asta,** unele **ca acestea.)**
0.5. Consumându-şi existența ca determinanți ai substantivului, mai rar ai altor pronume, în lipsa unei prepoziții sau a unui verb, adjectivele pronominale au o singură funcție sintactica: ATRIBUT ADJECTIVAL.
1. Greşeala care se face de regulă este confuzia dinspre adjectivul pronominal spre pronume, adică interpretarea eronată a adjectivului pronominal drept pronume. Mai rar şi numai de la un anumit nivel de cunoştințe gramaticale, apare şi greşeala în sens invers. (La aceasta din urmă motivația se află în absolutizarea ca importanță a vecinătății unui substantiv pentru calitatea adjectivală.)
Confuzia în discuție se prelungeşte aproape sigur în alte greşeli care afectează funcțiile sintactice atât ale substantivului, cât şi ale adjectivului.
1.1. O dată apreciat greşit ca pronume, adjectivul pronominal nu va mai fi intepretat, fireşte, ca atribut adjectival, ci va fi luat - la întâmplare -atribut pronominal, în cazul că este sesizată legătura cu substantivul (regent), sau i se va da funcția pe care ar avea-o ca pronume, fâcându-se tacit abstracție de prezența substantivului. Ex.: **Acestui** *elev nu-i place gramatica {acestui* = (greşit) complement indirect (dativ), în loc de atribut adjectival); *L-am văzut pe* **celălalt** *coleg al tău (pe celălalt* — (greşit) complement direct (Ac cu *pe,* măcar că *pe* nu-i aparține), în loc de atribut adjectival).
1.2. Cât priveşte substantivul, acesta este interpretat «normal», ca şi cum n-ar fi însoțit de adjectiv şi nu i s-ar fi dat deja falsului pronume funcția lui.
2. Dintre cauzele confuziei adjectivelor pronominale cu pronumele reținem:
2.1. Elementul fundamental este CONȚINUTUL, care acționează prioritar asupra formei. în acest sens, conceptul de ADJECTIV este asociat în mintea analistului în primul rând cu acela de ÎNSUŞIRE propriu-zisă a obiectelor denumite de substantive *{bun, rău, frumos, harnic, înalt* etc.) şi numai în al doilea rând este legat de formă, de un cuvânt ACORDAT (în gen, număr şi caz cu un substantiv). Or, din acest punct de vedere, al înțelesului, adjectivele pronominale se depărtează sensibil de adjective, ele neexprimând însuşiri propriu-zise, ci diverse aspecte ale determinării (apropiere, depărtare (de vorbitor), caracter nehotărât etc), mai greu concepute ca însuşiri. Cum aceleaşi sunt notele
86
de conținut şi când sunt pronume, adjectivele pronominale, în mod firesc, se situează în sfera pronumelor, nu a adjectivelor.
De aceea la însuşirea noțiunii de adjectiv trebuie insistat în mod special asupra trăsăturilor gramaticale ale acestei părți de vorbire, mai ales asupra acordului.
2.2. Deosebirile formale față de pronumele corespondente sunt reduse (vezi mai sus), iar acordul este adesea mai puțin vizibil, deoarece multe adjective pronominale, asemenea pronumelor de la care provin, nu au forme diferențiate prin desinențe pentru gen şi număr sau le au numai la anumite cazuri. Aşa sunt, de exemplu: *care (-* singular sau plural, masculin sau feminin) (la fel toate nehotărâtele pe bază de *care), ce (=* invariabil), *căror* (= masculin sau feminin) etc.
2.3. Un oarecare rol în favorizarea confuziei îl are şi poziția proclitică a celor mai multe adjective pronominale, poziție care, pe de-o parte, este mai puțin firească adjectivului propriu-zis, iar, pe de altă parte, «eclipsează» substantivul de după el, respectiv impune atenției în primul rând adjectivul pronominal, care, luat în sine, fără o raportare imediată la substantivul de după el, nu poate părea decât... pronume.
La acestea se mai adaugă un fapt ce ține de cronologia învățării: se predau şi se învață dintâi pronumele, cu trăsătura lor caracteristică, aceea de substitute al substantivului şi de aici «avantajul»,

ca grad de asimilare şi de instalare în competenţa gramaticală a analistului, a «primului lucru învăţat». Cel mai adesea, la adjectivele pronominale corespondente învăţate după aceea se trece sub tăcere sau nu se insistă suficient asupra faptului că ele nu mai sunt substitute ale substantivului, nu apar în locul acestuia, ci «pe lângă» el, determinându-l asemenea unui adjectiv oarecare. Prin urmare, prin adjectiv pronominal nu înţelegem că este în acelaşi timp şi adjectiv, şi pronume (= substitut), ci că este un adjectiv provenit dintr-un pronume[55].
OBSERVAŢIE. Denumirea uzuală de "adjectiv pronominal" este după modelul "adjectiv participai" (= adjectiv provenit din participiu), "adjectiv gerunzial" (= adjectiv provenit din gerunziu) etc. Deoarece adjectivele pronominale provin toate din pronume[56] şi, asemenea acestora, sunt de mai multe feluri (demonstrative, interogative,
Un statut special au posesivele *(meu, tău, nostru* etc), care FORMAL sunt ADJECTIVE, iar în CONŢINUT, stând pe poziţia POSESORULUI, sunt PRONUME (=substitute).
Un caz special reprezintă adjectivul pronominal de ÎNTĂRIRE *(însumi, însuţi* etc), care, la nivelul limbii române actuale, nu mai are drept corespondent un
87
relative etc.), s-ar putea chiar renunţa la calificativul intermediar "pronominal", utilizând denumiri mai economice: adjectiv demonstrativ, adjectiv interogativ etc.[57] (în mod similar, despre o formă verbală ca *mergând* spunem de regulă că este verb la gerunziu, iară a mai insera intermediarul «modul nepersonal», subînţelegând că gerunziul este un mod nepersonal, la fel ca infinitivul, supinul.)
3. Elementul care deosebeşte adjectivele pronominale de pronume, elementul fundamental şi de altfel unicul operant în analiza practică, este ACORDUL în gen, număr şi caz cu substantivul. Acesta este o potrivire formală obligatorie (= are caracter de lege) şi vizează toate cele trei categorii gramaticale comune substantivului şi adjectivului - genul, numărul şi cazul. De aceea spunem că acordul adjectivului pronominal cu substantivul este OBLIGATORIU şi TOTAL. Pentru analiza practică, acest fapt are importanţă imediată: acordul, o dată dovedit gramatical într-o categorie, îl acceptăm ca existent şi în celelalte.
3.1. Probabilitatea ca un pronume dintre cele menţionate (vezi mai sus) să se transforme în adjectiv pronominal este condiţionată de PREZENŢA UNUI SUBSTANTIV (pronume) în structură, iară ca acesta să fie despărţit de presupusul adjectiv prin prepoziţie sau verb (vezi mai sus). Prin urmare, dacă pronumele nu apare pe lângă substantiv (pronume), nici nu se mai pune problema de a avea un adjectiv pronominal[58].
3.2. Simpla prezenţă a substantivului nu este întru totul probantă pentru calitatea de adjectiv. De aceea condiţia absolut necesară şi suficientă pentru a vorbi de un adjectiv este acordul cu substantivul, acord care trebuie verificat şi dovedit.
După numărul de operaţii necesare pentru verificarea acordului şi implicit a calităţii adjectivale, deosebim următoarele situaţii:
3.2.1. Orice formă pronominală antepusă unui substantiv şi nelegată de acesta prin prepoziţie se transformă obligatoriu în adjectiv pronominal.
Afirmaţia este valabilă indiferent dacă adjectivul pronominal este VARIABIL şi exprimă prin desinenţe numărul, genul şi cazul (alt *băiat,* altă *fată,* alţi *băieţi,* alte *fete /* altui *băiat,* altei *fete,* altor *băieţi,* altor *fete)* sau este INVARIABIL, TOTAL *(ce fată,* ce *băiat, ce fete,* ce *băieţi)* sau PARŢIAL (nu marchează opoziţia de gen la anumite cazuri sau la
«pronume» de întărire *şi* ca atare nu putem vorbi, în plan sincronic, de o conversiune a pronumelui de întărire în adjectiv pronominal de întărire.
Posesivele au un statut aparte nu numai ca denumire, ci şi prin raportarea la calitatea de substitute. Vezi, pentru acestea, T 22.
Pentru situaţia de excepţie a posesivelor din structuri de tipul *contra mea, în jurul meu,* vezi T 29.
88
singular are numai nominativ-acuzativ: câtor *femei* - câtor *bărbaţi;* cât *timp* - câtă *vreme).*
OBSERVAŢIE. Se presupune, bineînţeles, că respectiva formă pronominală determină substantivul. în caz contrar, «vecinătatea» şi coincidenţa de categorii nu conduc la adjectiv pronominal: Fiecăruia *profesorul i-a dat alt subiect (fiecăruia* = pronume henotărât, nu adjectiv).
întrucât excepţie nu există, verificarea acordului este de prisos. Vom mai reţine aici următoarele:
(1) Acordul este vizibil formal la adjectivele variabile, de tip: *alt (altui), altă (altei), alţi (altor), alte (altor).* Prin analogie cu acestea se acceptă şi la celelalte.
(2) Cele care se utilizează şi la genitiv-dativ au desinenţele specifice: *-ui, -ei, -or.*

(3) întrucât, exceptând substantivele de genul feminin singular, celelalte substantive au formă unică pentru toate cazurile, genitiv-dativul este marcat în corpul adjectivului pronominal antepus şi «contează», ca semnificație, pentru grup în întregime. (Se înțelege că, deşi desinența de genitiv-dativ o poartă adjectivul pronominal, nu vom trage concluzia că substantivul se acordă cu adjectivul pronominal şi nu invers.)
Rolul pe care îl are adjectivul pronominal în marcarea genitiv-dativului la substantiv este la fel de important ca cel al articolului nehotărât: comp. *unui băiat (unei fete, unor băieți, unor fete)* cu *acestui băiat (acestei fete, acestor băieți, acestor fete).*
(4) Identificarea cazului substantivului şi, o dată cu al acestuia, şi al adjectivului pronominal antepus se poate face în două feluri:
(a) fie după desinența de la adjectivul pronominal, cazul fiind acelaşi la substantiv şi adjectiv,
(b) fie eliminând adjectivul pronominal şi articulând substantivul cu articol hotărât enclitic, situație în care rolul de a exprima cazul revine articolului hotărât: *Acestui copil îi place gramatica* - *acestui copil* = dativ (caz marcat la *acestui)* sau *copilului* = dativ (caz marcat de articolul hotărât). Stabilirea exactă a cazului (nominativ sau acuzativ, genitiv sau dativ) se realizează după procedeele cunoscute (vezi T2 şi T3).
OBSERVAȚIE. Deoarece substantivul precedat de adjectivul nehotărât *tot (toată, toți, toate)* este articulat, în forma *tuturor elevilor (tuturor elevelor)* cazul este dublu marcat.
3.2.1.1. Toate formele pronominale de genitiv-dativ (cu desinențele *-ui, -ei, -or),* cu excepția demonstrativelor (vezi mai jos), prin postpunere

față de substantiv, devin, cu sau iară unele modificări de formă, PRONUME, nu adjective pronominale, indiferent de genul, numărul şi cazul substantivului. în eventualitatea că cele trei categorii sunt identice la substantiv şi pronume, aceasta nu se datorează acordului, ci COINCI-DENȚEI. Prin urmare: **altui (vreunui, fiecărui, oricărui, nici unui)** copil/copilul **altuia (vreunuia, fiecăruia, oricăruia, nici unuia)** -ADJECTIV PRONOMINAL / PRONUME. La fel: **altei (vreunei, fiecărei, oricărei, nici unei)** cărți/cartea **alteia (vreuneia, fiecăreia, oricăreia, nici uneia); altor (multor, atâtor)** c o p i i **/c** o p i i i **altora (multora, atâtora); altei** fetițe /fetiței **alteia; altui** copil /copilului **altuia; altor** dorințe/dorințelor **altora** etc.
Faptul că între forma pronominală postpusă şi substantiv nu există acord poate fi evidențiat prin posibilitatea apariției oricărei forme de gen şi număr pe lângă unul şi acelaşi substantiv: fetița *alteia,* dar şi f e t i ț a *altuia,* fetița *altora;* băiatul *altuia,* dar şi băiatul *alteia,* băiatul *altora;* fetițele *altora,* dar şi fetițele *altuia,* fetițele *alteia;* băieții *altora,* dar şi băieții *altuia,* băieții *alteia.*
Forma pronominală postpusă substantivului este în genitiv, caz identificat după procedeul de la substantiv (comp. cu b ă i a t u 1 *vecinului,* băiatul *vecinei,* băiatul *vecinilor).*
3.2.2. Demonstrativele, cu excepția celor de identitate, pot apărea şi postpuse substantivului (articulat enclitic), având aceeaşi formă cu pronumele.
3.2.2.1. Utilizate cu forma de nominativ-acuzativ, ele sunt exclusiv adjective.
Inventar de forme:
(a) de apropiere: bradul *acesta,* salcia *aceasta,* brazii *aceştia,* sălciile *acestea;*
(b) de depărtare: bradul *acela,* salcia *aceea,* brazii *aceia,* sălciile *acelea;*
(c) de depărtare compuse (= de diferențiere sau nonidentitate): bradul *celălalt,* salcia *cealaltă,* brazii *ceilalți,* sălciile *celelalte.*
3.2.2.2. Formele de genitiv-dativ pot apărea în trei situații, asociate cu valori morfologice diferite:
(1) SUBSTANTIV (articulat enclitic) cu formă de NOMINATIV-ACUZATIV + DEMONSTRATIV cu formă de GENITIV-DATIV -indiferent de coincidența/necoincidența categoriilor de gen şi număr cu ale subsantivului, demonstrativul este PRONUME (în genitiv): cartea *acestuia (acesteia, acestora);* cărțile *acestuia (acesteia, acestora);*

copilul *aceluia (aceleia, acelora);* băieții *celuilalt (celeilalte, celorlalți, celorlalte)* etc.
Lipsa de acord este evidenta la nivelul cazului (substantivul în NAc, iar demonstrativul în GD, respectiv, aici, G), ceea ce exclude acordul şi la celelalte categorii.
(2) SUBSTANTIV (articulat enclitic) cu formă de GENITIV-DATIV + DEMONSTRATIV cu aceeaşi formă cazuală (GENITIV-DATIV):
(a) între SUBSTANTIV şi DEMONSTRATIV există DIFERENȚE DE GEN ŞI/SAU NUMĂR: copilului *acesteia (aceleia, celeilalte),* COPILULUI *acestora (acelora, celorlalți, celorlalte),* fetiței *aceluia (acelora, acestora, celorlalți, celorlalte)* etc.

Neexistând acord într-una din categorii (gen, număr), nu există nici în celelalte şi prin urmare avem din nou pronume demonstrativ (în genitiv), nu adjectiv. (Comp. *rochia* fetiței **acelora** cu *rochia* fetiței **vecinilor;** *scriu* copilului **celorlalți** cu *scriu* copilului **vecinilor.)**
(b) SUBSTANTIVUL şi DEMONSTRATIVUL au ACELAŞI GEN şi ACELAŞI NUMĂR: băiatului *acestuia,* fetiței *aceleia,* băieților *celorlalți,* fetelor *acelora* etc.
(bj) Neavând cum verifica dacă identitatea în gen, număr şi caz este o coincidență sau se datorează legii acordului, aceste construcții sunt ambigue sintactic. Strict formal ele pot fi luate însă ca adjective demonstrative.
(b_2) Prin marcarea dublă a cazului în grup *(copilului acestuia),* combinațiile de acest tip par destul de «greoaie» şi sunt puțin folosite, preferându-se construcțiile cu demonstrativul antepus *(acestui copil),* mai clare sintactic şi mai economice.
3.2.3. Dacă o formă pronominală apare între două substantive, în mod sigur aceasta reprezintă un adjectiv pronominal, fie pe lângă substantivul din față, fie pe lângă substantivul de după el.
3.2.3.1. Ca adjective pe lângă primul substantiv apar, fireşte, demonstrativele: hainele **acestea** *ale copiilor, culoarea* hainelor **acestora** *ale copiilor,* pantofii aceia *ai fetiței* etc.
Articolul genitival *al (a, ai, ale)* desparte în mod clar primul substantiv cu adjectivul său de cel de-al doilea substantiv. Prin urmare, demonstrativul nu poate fi raportat la substantivul din dreapta, nici chiar în situațiile în care categoriile de gen, număr şi caz coincid la cei trei membri ai grupului. Prin acord cu substantivul din stânga, adjectivul demonstrativ poate sta în orice caz.
3.2.3.2. Ca adjective pe lângă al doilea substantiv pot apărea numai acelea care au formă de genitiv-dativ şi sunt antepuse. Acordându-se cu

substantivul din dreapta, ele vor fi totdeauna în cazul genitiv: *tatăl* **acestui (acelui, celuilalt, aceluiaşi, altui vreunui, oricărui, fiecărui, nici unui** etc.) copil; *mama* **acestei (acelei, celeilalte, aceleiaşi, altei vreunei, oricărei, fiecărei, nici unei** etc.) fetițe ; *părinții* **acestor (acelor, celorlalți, aceloraşi, altor, oricăror, multor, atâtor** etc.) copii.
Cuplarea adjectivului pronominal cu al doilea substantiv reiese clar din acordul în dreapta, nu în stânga, acord realizat obligatoriu în fiecare dintre cele trei categorii (gen, număr, caz).
Astfel, într-un exemplu ca *Prietenului* **acestui** băiat *îi datorez multe,* acordul se face cu *băiat,* nu cu *prietenului,* dovadă că primul substantiv poate fi pus şi la plural sau poate fi înlocuit cu unul de genul feminin, fără ca adjectivul *{acestui)* să fie obligat la schimbări similare: *prietenului acestui băiat,* dar şi *prietenilor acestui băiat, prietenei acestui băiat.*
Dimpotrivă, schimbând numărul celui de-al doilea substantiv sau înlocuindu-l cu unul de genul feminin, în mod obligatoriu se produc schimbări identice la adjective: *prietenului acestui băiat,* dar *prietenului acestei fete* (nu şi **prietenului acestui fete), prietenului acestor băieți* (nu şi *^prietenului acestui băieți)* etc.
Aceeaşi segmentare a grupului în "substantiv" şi "adjectiv + substantiv" *{cartea - acestei fetițe)* ne-o dovedeşte şi articolul *al (a, ai, ale),* a cărui apariție poate fi catalizată prin aşezarea după primul substantiv a unui determinant oarecare: *cartea acestei fetițe - cartea ilustrată a acestei fetițe.*
4. De regulă, adjectivele pronominale apar pe lângă substantive (vezi toate exemplele de mai sus), dar, mai rar, pot apărea şi pe lângă pronume.
Se pare că singurele adjective pronominale în această situație sunt nehotărâtele. Deosebim următoarele situații:
(1) Nehotărâtul *toți, toate* (mai rar *tot, toată)* pe lângă:
(a) Pe lângă un pronume DEMONSTRATIV: *toți aceştia, toate acestea (aceştia toți, acestea toate), toți aceia, toate acelea (aceia toți, acelea toate), toți ceilalți, toate celelalte (ceilalți toți, celelalte toate).* în aceste grupări, nehotărâtul, indiferent de poziție, este adjectiv, iar demonstrativul, pronume: **Toți** aceştia *sunt prietenii mei;* **Toate** celelalte *mă lasă rece.*
Acelaşi statut adjectival îl are *{toți, toate)* şi în combinație cu demonstrativul semiindependent *cei (cele):* **Toți** c e i *care au plecat nu s-*

au mai întors.; Mi-a adus **d i n toate** cele *care mă interesează;* **Tuturor** celor *care mi-au scris le-am răspuns*[59].
OBSERVAȚIE. Dacă apar pe lângă un substantiv, atât demonstrativul, cât şi nehotărâtul sunt adjective: toți aceşti oameni, toate celelalte probleme.
(b) Pe lângă un posesiv: toți ai mei, toate ale voastre *(Aici se odihnesc* **toți** *ai mei, duşi pentru totdeauna în lumea celor ce nu mai sunt)*[60].

(2) Nehotărâtul *atâția, (atâtea)* pe lângă nehotărâtul *alții (altele):* atâția alții, atâtea altele.
(3) Interogativul (relativul) *câți (câte)* pe lângă nehotărâtul *alții (altele): C u* **câți** alții *ai mai discutat?; Nu-mi amintesc* **câte** altele *mi-a mai spus.*
(4) Acestui model (adjectiv + pronume) se încadrează şi grupările *mulți alții (puțini alții), multe altele (puține altele): Au venit Popescu, Ionescu, Georgescu şi* **mulți** alții *pe care nu-i cunoşti.; In grădina lui cultivă cartofi, morcovi, roşii, castraveți şi* **multe** altele.
4.1. Aceleaşi demonstrative şi nehotărâte îşi păstrează statutul pronominal în combinație cu un numeral cardinal: alții doi, ceilalți doi, acelea două etc.
4.2. O situație aparte au grupările de tip *nimic altceva, nimeni altcineva, nimeni altul* etc, în care ambele componente sunt pronume, indiferent dacă sunt încadrate sau nu într-o construcție exceptivă: *N-a mai spus* nimic altcev a?; *Domnul din față nu este* nimeni altul *decât fostul meu director; N-a mai fost* nimeni altcineva *decât colegii lui?*
Argument pentru statutul de pronume (nu de adjectiv) al lui *cei (cele)* -subordonata atributivă de după demonstrativ, introdusă prin *care* sau *ce,* asemenea situației în care lipseşte *toți (toate): Cei care au venit... - toți cei care au venit.*
în structuri de acest tip, calitate pronominală propriu-zisă are numai *ai, (ale).* Vezi, pentru detalii, T 16, 4.
93
T 18 PRONUME POSESIVE -
NOMINATIV(ACUZATIV) / GENITIV (DATIV)
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Cățeluşii aceştia sunt* **ai tăi.**
(2) *N-ai respectat dorința* **alor tăi.**
B. SOLUȚII:
(1) *ai tăi* = pronume posesiv în nominativ
(2) *alor tăi* = pronume posesiv în genitiv
C. COMENTARIU
0. Gruparea "a/ *(a, ai, ale)* + posesiv" *(al meu, a mea, ai mei, ale mele* etc), în lipsa unui substantiv cu care să **se** acorde, este PRONUME POSESIV. *Au câştigat* **ai noştri;** *S-a dus* **la ai** săi. (Vezi, pentru deosebirea dintre pronume posesive şi adjective posesive, T 19.)
în analiza gramaticală, foarte rar nu se recunoaşte pronumele posesiv, dar foarte adesea i se interpretează greşit cazul, în speță GENITIV în loc de nominativ. Cauza, de fiecare dată, este necunoaşterea cazului articolului posesiv *al (a, ai, ale),* care dă cazul său posesivului.
1. Ca element component în structura pronumelui posesiv, *al (a, ai, ale),* cu această formă, are numei două cazuri - NOMINATIV şi ACUZATIV, între care distincția nu se face morfologic, ele fiind identice formal, ci sintactic. Prin urmare şi pronumele posesive au numai două cazuri (nominativ şi acuzativ).
Forma de nominativ este, fireşte, fără prepoziție, iar cea de acuzativ, în general cu prepoziție. Funcțiile sintactice îndeplinite sunt cele fireşti pentru pronumele în cazurile menționate.
1.1. NOMINATIV:
1.1.1. SUBIECT: *Creionul tău este verde, iar* **al meu** *este roşu;* **Ai tăi** *sunt foarte nelinişțiți din cauza examenului.*
în general, recunoaşterea pronumelui posesiv şi a cazului (nominativ) în această ipostază nu ridică probleme.
1.1.2. NUME PREDICATIV (de regulă pe lângă auxiliarul predicativ *a fi): Pixul acesta nu este* **al meu;** *Uzina e* **a noastră;** *Toate cărțile acestea sunt* **ale tale?**
94
Confuziile de caz şi de parte de vorbire care vizează pronumele posesive se fac de regulă în această situație.
(1) Cel mai adesea pronumele posesiv cu funcție de nume predicativ este interpretat greşit ca fiind un GENITIV, în loc de NOMINATIV.
Raționamentul pleacă de la întrebarea *al (a, ai, ale) cui,* specifică genitivului, singura posibilă aici, corelată cu două trăsături aparente ale construcției: prezența lui *al (a, ai, ale)* şi identitatea de conținut a posesivului, ca substitut al numelui posesorului, cu un substantiv (pronume) în genitiv. (Comp. *Cartea este* a sa şi *Cartea este* a vecinei sau *Cartea este* a ei.)
Nici una din cele trei trăsături nu este concludentă aici pentru calitatea de genitiv: cazul posesivelor nu se află prin întrebări, *al (a, ai, ale),* ca artic61 posesiv, nu cere genitiv, iar conținut identic nu înseamnă în mod obligatoriu şi expresie (formă) identică aici.
Calitatea de NOMINATIV, nu de genitiv, se evidențiază astfel:

(a) Cazul posesivului *{al meu, al tău, a sa, ale noastre* etc.) îl dă *al (a, ai, ale),* cazul său contând pentru pronumele posesiv în întregime (vezi T 16). Ca reprezentant în pronumele posesiv al numelui obiectului posedat, *al (a, ai, ale)* poate fi înlocuit cu substantivul care denumeşte acest obiect posedat: *Cartea este* a mea -» *Cartea este* cartea *mea; Cărţile acestea sunt* ale *tale? —> Cărţile acestea sunt* cărţile *tale?*
în structura astfel obţinută, echivalentă cu cea înlocuită, poziţia lui *al (a, ai, ale)* de după *a fi* este ocupată de un substantiv, al cărui caz, nominativ, este evident. (Acuzativul se exclude, întrucât nume predicativ în acuzativ fără prepoziţie nu există.)
(b) Dacă posesivul propriu-zis de genul feminin, numărul singular *{mea, ta, sa noastră, voastră)* ar fi în genitiv, ar trebui să aibă altă formă, identică cu a adjectivului posesiv, respectiv *mele (tale, sale, noastre, voastre).* Trecând posesivul din Ţara mea *este bogată (mea* = NOMINATIV, prin acord cu *ţara)* la genitiv, obţinem *Oamenii* ţării mele *sunt harnici şi ospitalieri (mele* = GENITIV (tot singular), prin acord cu *ţării).* Prin urmare, este evident că genitivul de la *mea* este *mele,* de la *ta* este *tale* etc. Or, în situaţia discutată *{Cartea este a* mea), forma *mele* este imposibilă (**Cartea este a mele)* şi, ca atare, nu e vorba de un genitiv. Prin analogie, acceptăm că atât formele de masculin (singular), cât şi cele de plural (ambele genuri), care nu disting nominativ-acuzativul de genitiv-dativ, stau tot în nominativ, nu în genitiv *{Cărţile sunt* ale noastre; *Musafirii sunt* ai voştri etc).

OBSERVAŢIE. Se înţelege că un substantiv sau pronume (în afară de posesive) precedat de *al (a, ai, ale)* în aceeaşi poziţie va fi în genitiv: *Terenul este* **al patronului;** *Câinele este* **al lor.**
(2) Uneori interpretarea greşită vizează calitatea morfologică, respectiv se consideră pronumele drept adjectiv pronominal posesiv. Motivaţia logică a acestei interpretări constă în identitatea obligatorie de gen, număr şi caz a posesivului cu substantivul-subiect, identitate asimilată greşit conceptului de acord adjectival, dinspre posesiv spre substantiv: **Maşina** *este* **a ta** *{maşina* = singular, feminin, nominativ; *a ta* = singular, feminin, nominativ); comp. cu **Maşina** *este* **nouă** *{maşina* = singular, feminin, nominativ; *nouă* = singular, feminin, nominativ.)
împotriva calităţii de adjectiv pledează următoarele fapte:
(a) Nu există adjective pronominale despărţite de substantivul regent prin verb, inclusiv *a fi* (auxiliar predicativ), şi de aceea nici nume predicativ exprimat prin adjectiv pronominal. (Vezi, pentru detalii, T 17.)
(b) Ca reprezentant al obiectului posedat după *a fi, al (a, ai, ale)* are, în mod firesc, numărul, genul şi cazul substantivului-obiect posedat care ar apărea în locul lui, identic în structura de faţă cu cel care are funcţia de subiect: *Maşina este* **a mea** - *Maşina este* **maşina** *mea (a* din primul exemplu stă pe poziţia substantivului *maşina* din exemplul al doilea). Cum un substantiv nu se acordă cu alt substantiv, nici *al (a, ai, ale),* ca înlocuitor al acestuia, nu se poate acorda.
1.2. ACUZATIV - diverse funcţii sintactice: *I-am văzut* **pe ai noştri** *intrând pe teren* (complement direct); *Eu mă referеam la problemele mele, iar tu,* **la ale tale** (complement indirect); *A fost ajutat de* **ai** săi (complement de agent); *Am ajuns acasă* **o dată cu ai mei** (compl. circ. de timp); *S-a dus* **la ai mei** *şi m-a pârât* (compl. circ. de loc); **Dintre** *toţi* **ai tăi,** *cel mai al dracului este văru-tău* (compl. circ. comparativ): *Cu toate pilele şi* cu *toţi* **ai săi** *în spate n-a reuşit să intre la o facultate de stat* (compl. circ. concesiv).
Prin faptul că este însoţit de prepoziţie, nu ridică probleme în recunoaşterea cazului.
2. Mai rar, articolul posesiv se utilizează LA PLURAL şi cu formă de genitiv-dativ: *alor.* în această situaţie, se înţelege că pronumele posesiv *{alor mei, alor tăi, alor noştri* etc.) va sta în genitiv sau dativ: Hotărârea **alor mei** *a fost să amânăm totul pe a doua zi (alor mei* — pronume posesiv în genitiv); **Alor voştri** *nu le convine situaţia creată (alor voştri* = pronume posesiv în dativ).

OBSERVAŢIA 1. Utilizate în genitiv-dativ, pronumele posesive au funcţiile sintactice aferente celor două cazuri. (în exemplele date: *alor mei* = atribut pronominal genitival; *alor voştri* =• complement indirect). Alte exemple: *Maşina* **din faţa alor mei** *costă o avere* (atribut pronominal prepoziţional); *Toţi au fost* **contra alor noştri** (nume predicativ cu prepoziţie); *Am sosit acasă* **înaintea alor mei** (compl. circ. de timp); *A dat-o în bară* **datorită alor săi** (compl. circ. de cauză). Cît priveşte deosebirea genitiv / dativ, aceasta se face ca la orice pronume sau substantiv. (Vezi, în acest sens, T 3.)
OBSERVAŢIA 2. Genitiv-dativul pronumelor posesive este dat de **alor,** în structura căruia recunoaştem desinenţa de genitiv-dativ, plural *-or,* comună tuturor pronumelor (adjectivelor pronominale) declinabile. (Comp. cu *acestor, altor, multor* etc.)

3. în rezumat: pronumele posesive cu *al (a, ai, ale)* sunt în nominativ (acuzativ), iar cele cu *alor* în genitiv(dativ).

T 19 *AL MEU (AL TĂU* ETC.) - **ADJECTIV POSESIV/ PRONUME POSESIV**

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Cei doi* REPREZENTANȚI **ai noştri *s-au descurcat foarte bine.***

(2) Ai noştri *s-au descurcat foarte bine.*

B. SOLUȚII:

(1) *ai noştri* = adjectiv posesiv

(2) *ai noştri* = pronume posesiv

C. COMENTARIU

0. Din punctul de vedere al formei, adjectivele posesive cu articolul posesiv *al (a, ai, ale)* sunt identice cu pronumele posesiv: **Ale noastre** *au fost mai bune (ale noastre* = pronume posesiv); *Cele două aeromodele* **ale noastre** *au fost mai bune (ale noastre* = adjectiv posesiv)

OBSERVAȚIE. Luate în ansamblu, adjectivele posesive cu *al (a, ai, ale)* sunt cu mult mai rar folosite decât cele fără *al (a, ai, ale).* (Vezi, pentru acestea din urma, T 20.)

Datorită identității formale menționate, confuzia adjectivelor posesive (de acest tip) cu pronumele posesive este mai frecventa decât a celor fără *al (a, ai, ale).* Din cauza aceluiaşi *al (a, ai, ale),* interpretat greşit ca articol genitival (în loc de posesiv) şi asociat cu întrebarea *al (a, ai, ale) cui,* se înțelege de ce şi cazul este adesea interpretat eronat, de regulă ca genitiv, indiferent de cazul substantivului.

1. Toate posesivele cu *al (a, ai, ale)* când stau pe lângă un substantiv şi nu sunt legate de acesta printr-o prepoziție se acordă obligatoriu în gen, număr şi caz cu substantivul şi ca atare sunt adjective şi numai adjective (posesive). în practica analizei gramaticale este suficient să «observăm» că stau pe lângă un substantiv, antepuse ori postpuse (vezi mai jos) şi îl determină, pentru a decide, fără nici o altă verificare sau demonstrație, că sunt adjective posesive. Este exclusă prin urmare posibilitatea ca o formă de tipul *al meu (al tău, ale sale* etc.) aflată pe lângă un substantiv să nu fie adjectiv posesiv.

OBSERVAȚIE. Se înțelege că posesivul pe lângă substantiv este adjectiv numai dacă îl şi determină. Altfel spus, simpla vecinătate nu este concludentă: *Un lup,* al **meu** *încă n-a văzut (al meu* = pronume posesiv, nu adjectiv, întrucât nu determină substantivul *un lup).*

Probabilitatea şi motivația interpretării greşite a cazului sunt alimentate de comportamentul morfologic «neobişnuit» al lui *al (a, ai, ale)* în cadrul grupului:

(a) Pe de o parte, el dublează, prin anticipare **(ale** *mele probleme)* sau reluare *(cel mai bun prieten* al *meu)* substantivul succedent sau antecedent în calitatea lui de nume al obiectului posedat, reeditându-i categoriile de gen şi număr (în exemplele date: feminin, plural - feminin, plural; masculin, singular - masculin, singular). Aceleaşi categorii (gen şi număr) apar şi la posesivul propriu-zis *(mele, meu),* prin acord cu substantivul şi, de aici, identitatea în linie *(al* - posesiv - substantiv) a categoriilor de gen şi număr.

(b) Pe de altă parte, *al (a, ai, ale)* nu are, în mod obiectiv, decât nominativ-acuzativ[61] şi ca atare, în ceea ce priveşte cazul, nu se pune problema acordului, ci doar a unei coincidențe de caz a lui *al* cu substantviul. într-un exemplu ca *lucrarea unei colege a mele,* este mai mult decât evident că substantivul este în genitiv, iar *a,* prin forța lucrurilor, nu poate fi în genitiv, căci nu are formă decât de nominativ-acuzativ.

în acelaşi fel se pune problema şi la plural: *Lucrările unor colege ale mele* (forma de genitiv-dativ de la *ale* este ... *alor).* De aici putem trage două concluzii:

(1) *Al (a, ai, ale)* nu se acordă sintagmatic cu substantivul, neavând cum, ci doar adjectivul pronominal posesiv propriu-zis *(meu, tău, său* etc), evidențiind un acord adjectival tipic, unul realizat «peste» *al (a, ai, ale),* ca şi cum acesta di nurmă nici n-ar fi în structură: *aceşti p r i e t e ni ai* **tăi[62].**

(2) Constituenții acestor grupări binare *(al* + posesiv) se comportă morfologic diferit.

Când, potrivit tradiției şi prescripțiilor din manualele şcolare, spunem că grupul "a/ + posesiv" *(al meu, a ta, ai săi* etc.) constituie o singură parte de vorbire cu structură binară (= adjectivul pronominal posesiv), trecem «sub tăcere» acest caracter neunitar, acceptând că adjectivul pronominal posesiv în întregime (= cu *al* cu tot) se acordă cu substantivul.

Forma de genitiv-dativ *alor* este exclusă din aceste contexte.
fi")
Se cere astfel abandonată o reprezentare lineară a relațiilor din aproape în aproape: *prieteni* ai şi a i **mei** *(aceşti prieteni <— ai <— mei).*

în consecință, categoriile de gen, număr şi caz ale adjectivului pronominal posesiv «se citesc» de la substantiv, ele, datorită acordului, fiind identice. Oricât de «tentantă» ar fi utilizarea unei întrebări, în speță *al (a, ai, ale) cui,* pentru aflarea cazului, trebuie să se renunțe la ea.
1.1. Spre deosebire de pronumele posesive corespondente, adjectivele posesive (cu *al, (a, ai, ale))* au toate cele cinci cazuri, prin acord cu substantivul determinat: O prietenă **a mea** *este profesoară de chimie (a mea* = nominativ); *Mama* unei prietene **a** mele *este medic (a mele* — genitiv); *Scriu* unei prietene **a** mele *{a mele* = dativ); *Am discutat* despre o prietenă **a mea** *din copilărie (a mea* -acuzativ); *Mi-e dor de tine, dragă şi bună* prietenă **a** mea! *(a mea* = vocativ).
Opoziția cazuală NAc / GD este marcată formal numai la adjectivele posesive de genul feminin, numărul singular: *a mea / a mele, a ta / a tale, a sa / a sale, a noastră / a noastre, a voastră / a voastre* (vezi şi exemplele de mai sus). Toate celelalte adjective posesive au o singură formă pentru toate cazurile. Interpretarea acesteia într-un text dat ca materializând unul sau altul dintre cazuri se ghidează exclusiv după cazul substantivului.
în legătură cu statutul adjectival al posesivelor aici în discuție mai trebuie reținute următoarele:
(1) Nu există adjective posesive cu articolul *alor.* Orice posesiv precedat de *alor* este pronume posesiv, în genitiv sau dativ (vezi T 18). Prin urmare coincidența de gen şi număr între un posesiv cu *alor* şi un substantiv regent nu se încadrează la acord şi nu generează calitatea de adjectiv. A se compara: *Aceşti* suporteri **ai noştri** *sunt cam gălăgioşi (ai noştri* = adjectiv posesiv, acordat cu substantivul *suporteri,* NOMINATIV, masculin, plural) cu Suporterii **alor noştri** *au fost mai gălăgioşi ca oricând (alor noştri* = pronume posesiv, GENITIV, masculin, plural).
(2) Prezența unei prepoziții între posesiv şi substantiv, chiar dacă e vorba de identitate în gen, număr şi caz, exclude adjectivul: Despre un copil ca **al tău** *nu se pot spune decât lucruri bune (ca al tău* — pronume posesiv, acuzativ cu prepoziție); Pe banii de **la ai tăi** *mi-am cumpărat un aparat de radio (de la ai tăi* = pronume posesiv, acuzativ cu prepoziție)[63].
2. Adjectivele posesive cu *al (a, ai, ale)* pot fi considerate VARIANTE CONDIȚIONALE CONTEXTUAL ale celor fără *al, (a, ai, ale):* dorințele **noastre - ale noastre** dorințe.
Pentru structurile cu *de (o prietenă de-a mea, o prietenă de-ale mele* etc), vezi T 16, 4.

Deosebim două situații, în funcție de poziția față de sustantiv şi articularea acestuia:
(1) Adjectivele posesive sunt ANTEPUSE substantivelor, acestea din urmă fiind obligatoriu NEARTICULATE ENCLITIC: **ai noştri** tineri, **ale noastre** dorințe etc. Datorită invariabilității cazuale a lui *al (a, ai, ale),* adjectivele pronominale posesive antepuse substantivului îi blochează acestuia variabilitatea cazuală, adică nu-i permit alt caz decât nominativ-acuzativul.
(2) Adjectivele posesive sunt POSTPUSE substantivului:
(a) NEARTICULAT ENCLITIC: un copil **al meu,** *aceste* d o -r i n ț e **ale voastre,** *cele două* reprezentante **ale noastre;** *a doua* carte **a sa** etc.;
(b) ARTICULAT ENCLITIC, dar între substantiv şi adjectivul posesiv se mai află un cuvânt: p r i e t e n u l *acela* **al tău,** fata *cea mică* **a ta** etc.
3. Adjectivele posesive cu *al (a, ai, ale),* asemenea celor fără *al (a, ai, ale),* au funcție de ATRIBUT ADJECTIVAL.

T 20 ADJECTIVE POSESIVE / PRONUME POSESIVE
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Părinții* **tăi** *sunt la mare.*
(2) **Ai tăi** *sunt la mare.*
B. SOLUȚII:
(1) *tăi*= adjectiv posesiv
(2) *ai tăi* = pronume posesiv
C. COMENTARIU
0. Ca ADJECTIVE, posesivele se caracterizează, aşa ca toate adjectivele pronominale (vezi T 17), prin (a) apariție pe lângă substantive şi (b) calitatea de a fi ACORDATE în gen, număr şi caz cu substantivele.

Spre deosebire de alte adjective pronominale, posesivele au două serii de forme, respectiv o serie cu articolul posesiv *al (a, ai, ale),* identică prin urmare cu seria pronumelor posesive[64], şi alta fără *al (a, ai, ale),* singura specifică lor: *l-am văzut pe cei doi prieteni* **ai tăi** *la teatru; I-am văzut pe prietenii* **tăi** *la teatru.*
0.1. Posesivele fără *al (a, ai, ale)* - singurele reţinute aici (vezi, pentru celelalte, T 19) - sunt totdeauna adjective posesive şi, excluzând o singură situaţie ("prepoziţie cu genitivul + posesiv", vezi T 29), apar numai pe lângă SUBSTANTIVE şi POSTPUSE acestora: Fetiţa mea *este elevă; Am discutat* cu profesorul **tău** *de sport;* Ţara **noastră** *este bine cunoscută* prin acţiunile **sale** *consacrate păcii si dezarmării.*
După cum se vede din exemplele de mai sus, substantivul regent este ARTICULAT DEFINIT ENCLITIC, iar adjectivul posesiv este situat IMEDIAT după substantiv.
OBSERVAŢIE. Dacă substantivul este precedat de un adjectiv, articolul hotărât enclitic este ataşat acestuia, iar posesivul apare după adjectivul articulat: *dragul meu copil, bunii mei prieteni, bogata noastră ţară*

[64] De o identitate absolută putem vorbi de fapt numai la nominativ-acuzativ *(ale mele - ale mele păţanii),* căci *al (a, ai, ale)* nu are decât nominativ-acuzativ. La genitiv-dativ, identitatea este parţială, respectiv valabilă doar pentru posesivul propriu-zis, nu şi pentru *al (a, ai, ale).*

etc. în ultimă instanţă, adjectivul posesiv reclamă în faţă un cuvânt articulat enclitic, indiferent dacă acesta este substantiv sau adjectiv. (Termenul regent al posesivului va fi, se înţelege, totdeauna substantivul: *buna* **noastră** p r i e t e n ă *din Călăraşi.)*
0.2. Un număr relativ restrâns de substantive, de regulă denumind grade de rudenie, pot apărea şi nearticulate, adjectivul posesiv fiind conjunct (= legat de substantiv prin liniuţă): *Nu l-am mai văzut de mult pe frate-său; Nevastă-sa nu e din satul nostru; Ce e taică-tău?* (La genitiv-dativ, aceste substantive apar articulate proclitic, cu articolul *lui: sora lui naşă-sa, maşina lui frate-meu* etc.)
1. Judecând lucrurile exclusiv după formă, identificarea adjectivului posesiv şi deosebirea lui de pronumele posesiv n-ar trebui să pună nici o problemă în analiza gramaticală. Spre deosebire de alte adjective pronominale, cele posesive se deosebesc de pronumele corespondente printr-un element de formă, imposibil de trecut sub tăcere: absenţa lui *al (a, ai, ale).* Din acest punct de vedere, opoziţia este netă, întrucât nu există pronume posesive fără *al (a, ai, ale).* Prin urmare, chiar dacă «nu s-ar observa» acordul cu substantivul, simplul fapt că *al (a, ai, ale)* lipseşte ar fi suficient ca formele *meu, tău, său* etc. să fie excluse dintre pronumele posesive.
Dacă totuşi greşeala apare, ea nu are cauze speciale, altele decât cele care generează confuzia mai largă "pronume / djective pronominale" (vezi T 17).
2. Greşeala cea mai frecventă în analiza posesivelor este legată de caz, în speţă aprecierea acestuia ca fiind, invariabil, GENITIV. Dintre toate adjectivele pronominale, numai cele posesive sunt vizate de acest tip de greşeală. Cauza principală o constituie, se înţelege, necunoaşterea sau nesocotirea rolului pe care îl are acordul în identificarea cazului nu numai la adjectivele posesive, ci la adjective în general. Aici, la adjectivele posesive, acţionează însă în mod special, ca factor perturbant, CONŢINUTUL, acelaşi cu al genitivului manifestat în substantive şi pronume. Şi unele, şi altele denumesc sau substituie numele posesorului: *cartea* sa - *cartea* ei - *cartea* elevei. Considerându-se că exprimarea numelui posesorului este nota specifică a genitivului, însuşi conţinutul său, se ajunge prin absolutizare la interpretarea posesivelor ca fiind în genitiv. Un rol deloc neglijabil în această analogie îl au pronumele personale în genitiv *(lui, ei, lor)* (vezi T 21).
O dată încadrat conţinutul posesivelor la cel genitival, pentru aflarea cazului se utilizează, în mod firesc, ÎNTREBAREA, iar aceasta, ca la orice genitiv, nu poate fi decât *(al, a, ai, ale) cui.* Altfel spus, dacă pentru

aflarea cazului la adjectivele posesive se utilizează întrebarea, nu se poate ajunge, în cazul că întrebarea este "corect" pusă, decât la genitiv. A se compara: *cartea ei (elevei)* - **a cui** *(carte)!* —» genitiv; *cartea sa (mea...)* - **a cui** *(carte)?* —> genitiv.
2.1. Raţionamentul corect trebuie să plece de la PREMISA GENERALĂ CÂ ORICE PRONUME (fără prepoziţie) pe lângă un substantiv AR PUTEA fi adjectiv pronominal. Urmează a se verifica trăsătura gramaticală fundamentală a adjectivului - ACORDUL. Verificarea cea mai «simplă» vizează genul şi numărul. Se observă imediat că acestea sunt identice cu ale substantivului *(cartea mea: cartea* = feminin, singular; *mea* = feminin, singular). Pentru a elimina eventualitatea unei coincidenţe, se verifică acordul prin schimbare de număr la substantiv, schimbare care va atrage în

mod sigur o schimbare similară la posesiv (cartea mea - cărţile *mele,* nu şi *c ă r ţ i 1 e *mea).* Prin aceasta avem proba ca posesivul este ÎNTR-ADEVĂR acordat şi prin urmare adjectiv. Cum acordul cu substantivul este TOTAL, adică în toate categoriile, el vizează în mod cert şi *cazul,* care nu mai trebuie verificat, ci se CITEŞTE direct de la substantiv, orice întrebare fiind nu numai de prisos, ci şi contraindicată.

2.2. Concluzia este imediată: adjectivele posesive, prin acord cu un substantiv, pot sta în ORICARE DIN CELE CINCI CAZURI, inclusiv genitiv. Se înţelege astfel că analiza corectă a adjectivului posesiv (gen, număr, CAZ) reclamă mai întâi analiza morfologică a substantivului. Exemple: Copilul **meu** *este şcolar (copilul* = nominativ, deci *meu* = nominativ); *Am semnat notele* copilului **meu** *(copilului* — genitiv, deci *meur*= genitiv); copilului **meu** *îl place chimia (copilului* = dativ, deci *meu* = dativ); *Mă vedea adesea plimbându-mă* cu copilul **meu** *(cu copilul* = acuzativ, deci *meu* = acuzativ); *Ce te doare,* c o p i -Iul **meu** *drag? (copilul* = vocativ, deci *meu* = vocativ).

în legătură cu marcarea formală a cazului sunt de făcut două observaţii:

(1) Adjectivele posesive, spre deosebire de restul adjectivelor pronominale, nu au desinenţele specifice de genitiv-dativ: - *ui, -ei, -or* (vezi toate exemplele de mai sus).

(2) Dintre toate adjectivele posesive, numai cele de genul feminin, numărul singular realizează la nivelul expresiei opoziţia "nominativ (acuzativ) / genitiv (dativ)": Clasa **mea (ta, sa, noastră, voastră)** *este fruntaşă (mea, ta, sa, noastră, voastră* = nominativ) / *Echipa de fotbal a clasei* **mele (tale, sale, noastre, voastre)** *este campioană pe şcoală (mele, tale, sale, noastre, voastre* = genitiv).

Se observă că desinenţa de genitiv (dativ) nu este *-ei* (comp. cu *acestei echipe, altei fete),* ci *-le* (comp. cu *grea-grele)* sau *-e* (comp. cu *albastră-albastre),* ca la adjectivele calificative.

Celelalte adjective posesive (la masculin singular şi plural (ambele genuri)) au câte o singură formă pentru toate cazurile, a cărei valoare (= care anume caz este) se deduce, prin acord, de la substantiv.

T 21 *LUI (EI, LOR /SĂU (SA, SĂI, SALE)* - **PRONUME PERSONAL / ADJECTIV PRONOMINAL POSESIV**

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Mama* ei *lucrează la o benzinărie.*

(2) *Mama* sa *lucrează la o benzinărie.*

B. SOLUŢII:

(1) *ei* = pronume personal

(2) *sa* = adjectiv pronominal posesiv

C. COMENTARIU

0. Confuzia adjectivului pronominal posesiv cu pronumele personal (în genitiv), confuzie în ambele sensuri, vizează în special persoana a III-a: *său (sa, săi, sale) /lui (ei, lor).* Dintre cauze, reţinem mai ales două:

0.1. Formele adjectivului posesiv *său (sa, săi, sale)* au conţinut identic cu pronumele personale în genitiv *lui, ei,* exprimând deopotrivă un singur posesor. Comp. *băiatul* **său** cu *băiatul* **lui** *{băiatul* ei), *fata* sa cu *fata* ei *(fata* **lui)** etc.

0.2. Adjectivul posesiv care exprimă mai mulţi posesori nu are forme pentru persoana a IlI-a, în locul lor utilizându-se pronumele personal *lor* (genitiv, plural, persoana a IlI-a). Acceptând identitatea de conţinut -exprimarea posesorului, *lor* este încadrat în virtutea acestui fapt la posesive, construindu-i-se astfel o serie «completă»: *nostru, vostru (lor); noştri, voştri (lor); noastră, voastră (lor); noastre, voastre (lor).*

1. în vederea evitării confuziei reţinem:

1.1. *Lui, ei, lor* sunt TOTDEAUNA PRONUME PERSONALE, niciodată posesive (pronume sau adjective).

îşi confirmă calitatea de pronume personal în genitiv (sau dativ) prin:

(1) DESINENŢELE *-ui* (masculin, singular), *-ei* (feminin, plural), *-or* (plural, ambele genuri), pe care posesivele nu le au. Ca atare, în mod obiectiv, datorită desinenţelor *(-ui, -ei, -or),* nu pot fi decât în genitiv (dativ) şi nici un fel de acord nu poate anula semnificaţia acestor desinenţe.

(2) Se încadrează în mod clar în PARADIGMA PRONUMELUI PERSONAL de persoana a IlI-a, ale cărei forme de nominativ (acuzativ)

sunt *el, ea, ei, ele.* Or,.un pronume personal în nominativ (acuzativ) nu poate deveni pronume (adjectiv) posesiv în genitiv (dativ).

(3) Ca pronume ce sunt, ele NU SE ACORDĂ în nici una din categorii (gen, număr, caz). Aşa se explică faptul că după un substantiv de genul masculin, bunăoară, pot apărea deopotrivă *lui* (masculin), dar şi *ei* (feminin), iar după un substantiv la plural pot apărea şi *lor* (plural), dar şi *lui, ei* (singular) ş.a.m.d.: băiatul **lui,** băiatul ei, băiatul **lor;** fetiţa **lui,** fetiţa ei, fetiţa **lor;** băieţii **lui,** băieţii ei, băieţii **lor;** fetiţele **lui,** fetiţele ei, fetiţele **lor.** Dacă s-ar acorda, ar fi excluse combinaţii de tipul: fetiţa (feminin) **lui** (masculin); băiatul (masculin) ei (feminin); băieţii (masculin, plural) ei (feminin, singular).

(4) Coincidenţa de categorii la substantiv şi pronume este străină categoriei acordului: *rochia* fetiţei (singular, feminin, genitiv) ei (singular, feminin, genitiv); *stiloul* băiatului (singular, masculin, genitiv) **lui** (singular, masculin, genitiv). Dacă *ei,* de exemplu, ar fi acordat şi deci adjectiv, trecerea substantivului la plural ar trebui să ceară cu necesitate formă de plural şi presupusului adjectiv, ceea ce nu se întâmplă în cazul de faţă. Combinaţiile *fetiţei ei* şi *fetiţelor ei* sunt deopotrivă posibile şi corecte. (în *exemplultfetiţelor* **lor,** forma de plural *lor* nu se datorează acordului, dovadă că avem şi *fetiţei* **lor.)**

în consecinţă, chiar dacă n-am şti că *lui, ei, lor* sunt totdeauna pronume, am putea verifica şi dovedi în orice context că nu sunt adjective.

OBSERVAŢIE. Problema unei interpretări greşite (ca adjective pronominale posesive) se pune bineînţeles numai când sunt în genitiv *{fetiţa* ei, *băiatului, băieţii* **lor),** nu şi în dativ **(Lui** *îi plac bomboanele).* Dativul nu are nimic comun cu exprimarea posesorului. (Vezi, pentru situaţia specială a "dativului posesiv", T 9.)

Lui, ei, lor în genitiv (fără prepoziţie) pe lângă un substantiv au funcţia de ATRIBUTE PRONOMINALE GENITIVALE.

1.2. Dimpotrivă, *său, sa, săi, sale* sunt TOTDEAUNA ADJECTIVE PRONOMINALE POSESIVE, niciodată pronume personale. Chiar dacă n-am şti că formele de posesiv fără *al (a, ai, ale)* sunt exclusiv adjective (posesive), putem verifica şi dovedi acordul lor şi deci calitatea adjectivală. Luând exemplul *fetiţa sa,* se observă imediat identitatea de categorii la posesiv şi substantiv. Trecând substantivul la plural *{fetiţele),* posesivul îşi schimbă obligatoriu forma într-una de plural *(mele), deci fetiţele mele,* nu şi **fetiţele mea.* Acordul în număr fiind dovedit, acceptăm acordul şi în

gen, şi în caz, iară a mai face operaţia de verificare. Concluzia este imediată: adjectiv posesiv. Aşa ca la toate adjectivele, pronominale sau nu, genul, numărul şi cazul se «citesc» de la substantiv. Prin urmare, cu referire specială la caz, nu vom pune întrebarea (aici) «nefastă» *al {a, ai, ale) cui,* căci aceasta ne va da, invariabil, genitiv. (Adjectivul posesiv *său (sa, săi, sale),* poate apărea, fireşte, şi în genitiv, dar acest fapt se datorează acordului cu un substantiv în genitiv: *Comportarea* copiilor (genitiv) **tăi** (genitiv) este *intolerabilă.)* Funcţia sintactică, indiferent de caz, va fi mereu una şi aceeaşi: ATRIBUT ADJECTIVAL.

T 22 SINGULAR / PLURAL

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Vecinul* **nostru** *este* ***strungar.***

(2) *Vecinii* **mei** *sunt artişti.*

B. SOLUŢII:

(1) *nostru* = adjectiv pronominal posesiv la SINGULAR

(2) *mei* = adjectiv pronominal posesiv la PLURAL

C. COMENTARIU

0. Adjectivele pronominale posesive sunt printre rarele părţi de vorbire la care se comit greşeli şi în identificarea NUMĂRULUI (singular / plural). Această confuzie, oarecum mai aparte, se explică prin existenţa unei reale contradicţii între formă şi conţinut în ce priveşte categoria numărului, la care se adaugă, bineînţeles, nesocotirea acordului.

Sunt de semnalat aici două fapte:

0.1. Adjectivele - ca şi pronumele - posesive au două serii de forme atât pentru singular *(meu, mea - nostru, noastră; tău, ta - vostru, voastră; său, sa - x),* cât şi pentru plural *(mei, mele - noştri, noastre; tăi, tale -voştri, voastre; săi, sale - x),* fapt singular în gramatica limbii noastre.

în interiorul fiecărei serii, opoziţia de număr (singular / plural) se realizează morfematic: me-u / *me-i, nostr-u I noştr-i* (comp. cu *zme-u I zme-i, ministr-u I miniştr-i), mea-0 I me-\e, noastr-ă I noastr-e* (comp. cu *stea-0 I ste-le, glastr-ă I glastr-e).*

în gramatică, atunci când vorbim de opoziția singular / plural, avem în vedere această opoziție morfematică, realizată LA NIVELUL FORMEI (prin desinențe). In acest sens, spunem că numărul este o categorie (gramaticală) de FLEXIUNE (cu doi membri: singular şi plural).
OBSERVAȚIE. Prezintă mai mică importanță aici faptul că opoziția SINGULAR / PLURAL, realizată desinențial, corespunde unei opoziții de conținut (= un obiect - singular / mai multe obiecte - plural), ca în cazul substantivului şi substitutelor *(codru /codri, clasă /clase, altul /alții, celălalt /ceilalți),* sau are doar caracter formal, rezultat al acordului cu un substantiv sau substitut, ca în cazul adjectivului sau verbului la mod personal. Informația de număr (singular / plural) marcată prin desinețele acestora trimite nu la însuşirea (acțiunea) exprimată prin adjective (verbe), ci la

obiectele[65] cărora le aparțin, obiecte denumite de substantive. Altfel spus, de exemplu, forma de plural *frumoase* din *fete frumoase* nu trimite la un plural al «frumuseții» (însuşirea nu se defineşte în raport cu numărul), ci la pluralul obiectului purtător *(=fete).*
în mod similar se pune problema şi pentru numărul verbului la mod personal, (în *Copiii învățau,* forma de plural *învățau* nu trimite la mai multe acțiuni sau la o repetare a acțiunii de a învăța, ci la pluralul obiectului (= *copiii)* care efectuează această acțiune.)
Acordul în număr (asociat cu cel în alte categorii - gen, caz, persoană) este pe de-o parte un fenomen de redundanță, de repetare a unei informații, iar pe de altă parte, un element de coeziune şi dezambiguizare sintactică (= ştim la care obiect se referă cutare sau cutare însuşire sau acțiune).
în cazul de față, al posesivelor, opoziția SINGULAR / PLURAL, *marcata* desinențial, este de tip adjectival, adică nu se referă la singularul / pluralul posesorilor reprezentați prin adjectivul pronominal posesiv[66], ci la singularul / pluralul substantivului cu care se acordă şi care denumeşte obiectul posedat. Altfel spus, opoziția singular / plural corespunde întocmai opoziției UN OBIECT POSEDAT / MAI MULTE OBIECTE POSEDATE.
Opoziția de număr se asociază, ca la toate adjectivele, cu cea de gen (masculin / feminin) şi cea de caz (nominativ, acuzativ, genitiv, dativ, vocativ).
0.2. O a doua opoziție de număr, la nivelul ÎNȚELESULUI, realizată LEXICAL, prin RADICALUL posesivelor, opune seria "un singur posesor" *{meu-mea, tău-ta, său-sa, mei-mele, tăi-tale, săi-sale)* seriei "mai mulți posesori" *(nostru-nocfstre, vostru-voastră, noştri-noastre, voştri-voastre).* Această opoziție se asociază obligatoriu cu cea de persoană (pers. I, a Ii-a, a Hl-a), realizată şi ea tot lexical (=prin radical): *meu/tău/ său, mei / tăi / săi, nostru / vostru, noştri / voştri*[67]. Existența acestor categorii (număr + persoană) în solidaritate individualizează adjectivele pronominale posesive în cadrul adjectivelor pronominale prin aceea că:
(a) alături de cele de întărire *(însumi, însuți, însuşi etc),* au PERSOANĂ şi NUMĂR cu aceleaşi semnificații ca la pronumele personale (propriu-zise, reflexive, de politețe), adică nedatorate acordului, cum este cazul formelor verbale personale;
OBIECTE în sens gramatical, adică ființe, lucruri, fenomene ale naturii etc.
65
66 *Meu* şi *mei* trimit deopotrivă la un singur posesor, după cum *nostru* şi *noştri trimit* deopotrivă la mai mulți posesori.
67 Genul, ca unitate de conținut, altul decât cel formal, datorat acordului adjectival, nu are un suport explicit în expresie, nici în corpul radicalului, nici în acela al desinenței.

(b) în ciuda acordului tipic adjectival, ele au şi caracter pronominal, respectiv substituie sau reprezintă numele posesorului[68] - comp. *cartea* **fetei** - *carte* ei - *cartea* **sa** (şi, prin analogie, şi la celelalte persoane: *cartea* **mea,** *cartea* **ta,** *cartea* **noastră,** *cartea* **voastră);**
(c) evidențiază contradicția FORMĂ / CONȚINUT, adică în formă sunt adjective, iar în conținut sunt pronume.
De aceea numele lor complet este acela de ADJECTIVE PRONOMINALE POSESIVE, în care "pronominal" înseamnă în fapt nu "provenit din pronume", ci "(şi) pronume".
în timp ce prima serie (pentru un posesor) are (în totalitate) "înțeles" de SINGULAR, cea de-a doua (pentru mai mulți posesori) are "înțeles" de PLURAL. Reamintim că opoziția singular / plural la nivelul înțelesului nu se realizează prin desinențe, ci prin radicali diferiți. De ex., *meu* se opune lui *nostru* ca număr (real) nu prin desinență, căci aceasta este comună (-«) şi, deopotrivă, pentru singular, după cum la fel *mei* se opune lui *noştri* ca număr real tot prin radical, nu prin desinență, aceasta fiind comună (-/) şi indicând pluralul.

0.3. Se ajunge astfel la următoarele situații privind numărul:
(1) *meu-mea, tău-ta, său-sa* = singular în formă, singular în conținut;
(2) *mei-mele, tăi-tale, săi-sale* = plural în formă, singular în conținut;
(3) *nostru-noastră, vostru-voastră* = singular în formă, plural în conținut;
(4) *noştri-noastre, voştri-voastre* = plural în formă, plural în conținut. Cum în gramatică se consideră opoziție de număr (singular / plural)
cea realizată prin desinență, nu prin radical, atât formele *meu-mea, tău-ta, său-sa,* cât şi *nostru-noastră, vostru-voastră* sunt la singular, după cum deopotrivă sunt la plural *mei-mele, tăi-tale, săi-sale* şi *noştri-noastre, voştri-voastre.*
Neglijând acest aspect formal (gramatical propriu-zis) în favoarea conținutului (lexical) sau amestecându-le, se ajunge la a considera forme ca *nostru-noastră, vostru-voastră* drept forme de plural şi viceversa, forme ca *mei-mele, tăi-tale, săi-sale* drept forme de singular.
Se vede astfel că vizate de confuzii sunt seriile centrale, la care există o discordanță între numărul real (= ca înțeles) şi cel formal. De fiecare dată interpretarea greşită, se bazează pe faptul că se are în vedere doar înțelesul.
Interpretarea corectă din punct de vedere gramatical ne-o oferă desinențele, iar ele reflectă la fiecare din cele două serii (un posesor / mai mulți posesori) opoziția SINGULAR / PLURAL corespunzătoare
Conceptul de POSESOR nu poate fi imaginat în afara substantivului sau substitutelor sale.

opoziției UN OBIECT POSEDAT / MAI MULTE OBIECTE POSEDATE. Altfel spus, numărul posesorilor nu are nici un «amestec» în realizarea formală a numărului. Apariția formei de singular sau a celei de plural este dictată, fireşte, de legea acordului cu substantivul *(copilul* **meu,** nu şi **copilul* **mei).**
1. în analiza gramaticală a adjectivului pronominal posesiv trebuie să apară CINCI INFORMAȚII, împărțite pe două tipuri de categorii:
(1) ADJECTIVALE, datorate acordului: gen, număr, caz;
(2) PRONOMINALE, realizate lexical: persoana şi «numărul» posesorilor.
Ex.: *în grădina* **noastră** *avem doi nuci bătrâni,*
noastră = adjectiv pronominal posesiv, singular, feminin, acuzativ, pers. I, mai mulți posesori.
OBSERVAȚIA 1. Mențiunea cu privire la numărul obiectelor posedate (aici: un obiect posedat) este de prisos, întrucât se suprapune informației cuprinse în numărul gramatical (aici: singular), dublându-se inutil.
OBSERVAȚIA 2. înlocuirea, în analiză, a informației de număr gramatical (singular / plural) cu cea de tip UN OBIECT POSEDAT / MAI MULTE OBIECTE POSEDATE, care înseamnă de fapt acelaşi lucru, o considerăm mai puțin fericită, deoarece lasă afară o categorie gramaticală (= numărul) din setul celor trei, obligatoriu trei, solidare şi realizate sincretic (= printr-o singură unitate de expresie): gen + număr + caz. (La toate adjectivele, pronumele şi substantivele variabile dăm obligatoriu în analiză aceste trei categorii gramaticale.)
OBSERVAȚIA 3. înlocuirea informației "mai mulți posesori" cu cea de tip "plural" sau "plural în conținut", care ar atrage după sine şi un număr (singular / plural) în «formă», ar complica inutil lucrurile.

T 23 PRONUME REFLEXIV / PRONUME PERSONAL
A. STRUCTURI-TIP:
(1) Mă *duc la gară.* v
(2) Mă *duce la gară.*
B. SOLUȚII:
(1) *mă* = pronume reflexiv
(2) mă = pronume personal
C. COMENTARIU
0. Confuzia aici în discuție, în general dinspre pronumele reflexiv spre cel personal, are drept cauză principală identitatea formală a celor două pronume la toate persoanele în afară de a III-a - este vorba, fireşte, de formele neaccentuate - şi apariția lor deopotrivă pe lângă un verb. De aceea deosebirea între ele se face prin mijloace sintactice.

1. Pronumele reflexiv în română are două cazuri (dativ şi acuzativ), trei persoane şi ambele numere. Luând câte un verb-model la diateza reflexivă, în mod obligatoriu însoțit de un pronume reflexiv (în dativ sau în acuzativ), şi conjugându-l, de exemplu, la indicativ prezent, obținem următorul inventar de forme:
(1) în DATIV: **îmi** *(amintesc),* **îți** *(aminteşti),* **îşi** *(aminteşte),* ne *(amintim),* vă *(amintiți),* **îşi** *(amintesc).*
(2) în ACUZATIV: mă *(gândesc), te (gândeşti),* se *(gândeşte),* ne *(gândim),* vă *(gândiți),* se *(gândesc).*
OBSERVAȚIE. Forme accentuate, rar folosite, sunt doar la persoana a III-a: *sie (şi)* pentru dativ şi (prepoziție +) *sine* pentru acuzativ.
Inventarul de forme aici prezentat permite următoarele constatări de ordin practic:
1.1. Pronumele reflexiv are forme proprii, exclusiv ale lui, doar la persoana a III-a, singular şi plural: D = *îşi (-şi, şi-, -şi-);* Ac = *se (s-, -s-).*
(a,) M* şi-a *închipuit aşa ceva.*
(a_{la}) *Se plimbă cam mult.*
113
Se înțelege că la această persoană, cel puțin teoretic, reflexivul n-are cu ce se confunda, căci forme neaccentuate mai are doar pronumele personal, dar acestea sunt diferite de ale reflexivului: D = îi *(i, -i, i-, -i-),* le *{le-, -le, -le-, li);* Ac = îl (-/, /-, *-l-),* o *{-o, o-, -o-),* îi (-/, *i-, -i-),* le *{le-, -le, -le-).*
(b[) // *dă mai mult decât merită.*
(b_{la}) // *caută directorul.*
La persoana a III-a nu există alte pronume reflexive decât *îşi* şi *se (*+ variantele lor condiționate fonetic: *s-, -s-, şi* etc).
OBSERVAȚIE. Tot pronume reflexiv este considerat şi *se* de la verbe impersonale (propriu-zise, pasive sau folosite impersonal): se *înserează,* se *doarme,* se *poate,* se *consideră* etc.
1.2. Pentru celelalte persoane, pronumele reflexiv are aceleaşi forme cu pronumele personal neaccentuat, la aceleaşi cazuri şi aceleaşi numere. Altfel spus, pronumele *îmi, îți, ne, vă* pot fi reflexive sau personale (în dativ) si la fel, reflexive sau personale, cele în acuzativ *{mă, te, ne, vă). A* se compara:
(a_2) **îmi** *cumpăr un palton nou* (reflexiv în D).
(b_2) **îmi** *cumpără un palton nou* (personal în D).
(a_{2a}) Mă *scol în fiecare dimineață la ora şapte* (reflexiv în Ac).
(b_{2a}) Mă *scoală în fiecare dimineață la ora şapte* (personal în Ac).
CRITERIU DE DEOSEBIRE: dacă pronumele dat are aceeaşi persoană (si acelaşi număr) cu verbul, este reflexiv, dacă are altă persoană decât verbul, este personal. (Excepții nu există.)
Exemple: Mă *trezesc devreme (mă* = persoana I, *trezesc* = persoana I; —> *mă* = reflexiv); Mă *trezeşte devreme (mă* = persoana I, *trezeşte* = persoana a III-a; —> *mă* = personal).
CRITERIU SUPLIMENTAR: dacă trecem verbul "cu pronume cu tot" la persoana a III-a şi dacă aici apare *îşi* sau *se,* pronumele este reflexiv şi invers. Exemplu: mă *pregătesc* —» te *pregăteşti* —> se *pregăteşte.* (întrucât la persoana a III-a apare *se,* care este în mod sigur reflexiv, înseamnă că şi *mă (te)* este tot reflexiv.)
1.2.1. La plural, persoanele I şi II-a au aceleaşi forme la ambele cazuri: *ne* = dativ sau acuzativ; *vă* = dativ sau acuzativ.
(a,) Ne *amintim cu drag de voi* (Vă *amintiți cu drag de noi).*
(a_{3ii}) Ne-am *supărat pe voi (V-ați supărat pe noi).*
Distincția cazuală se poate realiza fie prin trecerea la persoana a III-a, unde cele două cazuri au forme distincte (îşi *(amintesc)* = dativ; se
114
(supără) — acuzativ), fie prin trecerea la singular, a oricărei persoane **(îmi** *amintesc* - dativ; mă *supăr* - acuzativ).
1.3. O confuzie frecventă, în sensul interpretării greşite a pronumelui personal drept reflexiv, vizează pronumele personal (în dativ sau acuzativ) de pe lângă o serie de verbe şi expresii unipersonale ca formă:
(b_3) **îmi** *place muzica;* **îți** *trebuie un costum nou;* Ne-a *venit o idee salvatoare; Nu* vă *convine situația;* **îmi** *pare bine;* Ți-e *dor de copii; Mi-era greu şi rău.*

(b_{3a}) Mă *doare capul.*
în toate exemplele de mai sus, pronumele însoţitor este PERSONAL, nu reflexiv, fapt ce poate fi dovedit în mai multe feluri:
(1) Toate verbele însoţite sunt unipersonale, ceea ce înseamnă că au numai PERSOANA A IlI-a, singular sau plural. Acest lucru se observă imediat ce încercăm să conjugăm un asemenea verb: schimbarea formală după persoană priveşte nu verbul, ci pronumele personal în dativ sau acuzativ *(mă doare (capul), te doare, ne doare, vă doare; îmi place, îţi place, ne place, vă place;* comp. cu *mă plimb, te plimbi, se plimbă* etc).
Prin urmare, pronumele *îmi, îţi, mă, te, ne, vă,* fiind de altă persoană decât a III-a, nu pot fi reflexive.
(2) Trecând aceste pronume la fprma corespondentă de persoana a III-a, obţinem *îi, le* pentru dativ *(îi place, le place),* respectiv *îl, o, îi, le* pentru acuzativ *(îl doare, o doare, îi doare, le doare),* adică pronume personale, nu reflexive.
2. Această identitate de persoană (şi număr) a pronumelui reflexiv cu verbul însoţit NU este o simplă coincidenţă, dar NU poate fi încadrată nici la ACORD: pronumele, prin definiţie, nu se acordă sintagmatic[69] cu nici o parte de vorbire, nici în persoană şi număr[70] şi nici în altceva.
Identitatea obligatorie de persoană (şi număr) se explică şi se motivează prin:
[69] Tipul de acord - SINTAGMATIC (= *in praesentia) I* PARADIGMATIC *(in absentia)* - opune tranşant adjectivul pronumelui. Acesta din urmă are obligatoriu aceleaşi categorii cu ale substantivului înlocuit şi deci absent din structură **(Elevului** *îi place gramatica* (dativ, masculin, singular) - **Acestuia** *îi place gramatica* (dativ, masculin, singular)).
Numai verbul la modurile (numite tocmai de aceea) PERSONALE se acorda în număr şi persoană cu pronumele sau substantivul-subiect. (Substantivul nu cunoaşte categoria persoanei, dar, în raport cu verbul la mod personal, ocupă poziţia unui pronume apersonal, adică exclusiv de persoana a III-a, singular sau plural.)

(1) acordul (sintagmatic) în persoană şi număr al verbului-predicat cu subiectul (substantiv sau substitut): eu (pers. I, sg.) *mă* **plimb** (pers. I, sg.); tu (pers. a H-a, sg.) *te* **plimbi** (pers. a Ii-a, sg.) etc;
(2) identitatea obligatorie ca persoană şi număr a pronumelui reflexiv cu subiectul, ca urmare a coreferenţialităţii lor[71]. în acest sens spunem că reflexivul (în acuzativ sau dativ) este ipostaza de obiect a subiectului sau dedublarea subiectului în obiect[72]: eu (pers. I, sg.) mă (pers. I, sg.) *plimb;* tu (pers. a Ii-a, sg.) te (pers. a **II-a,** sg.) *plimbi* etc.
Persoana impusă verbului de subiect prin acord (1) este, fireşte, aceeaşi cu persoana impusă reflexivului de subiect (2): eu (pers. I, sg.) mă (pers. I, sg.) **plimb** (pers. I, sg.).
Se vede astfel că pronumele reflexiv are aceeaşi persoană atât cu subiectul, cât şi cu verbul-predicat, încât verificarea identităţii de persoană cu a unuia sau cu a altuia duce la acelaşi rezultat. în practica analizei gramaticale se recomandă centrarea atenţiei asupra verbului, nu asupra subiectului, deoarece subiectul este adesea neexprimat (= inclus sau subînţeles), în timp ce verbul pe care-l însoţeşte reflexivul este în mod firesc şi obligatoriu prezent.
OBSERVAŢIE. în cazul reflexivelor impersonale *(se zice, se spune, se călătoreşte, se cuvine, se poate* etc), forma verbală trimite prin acord la poziţia unui subiect de persoana a IlI-a, singular, poziţie obligatoriu neocupată în română printr-o unitate lingvistică determinată. La ipostaza de obiect a acestui subiect inexprimabil trimite reflexivul de persoana a IlI-a (singular) *se,* la fel ca verbul impersonal.
2.1. Dintre modurile nepersonale, pot fi însoţite de pronume reflexive doar infinitivul şi gerunziul[73]: *înainte de a* se *culca, bea o cană de lapte; Culcându-se prea târziu, se scoală dimineaţa obosit; Dându-şi seama de greşeală, m-a sunat imediat; E o mare plăcere* ***a-ţi*** *aştepta musafirii în poartă*
[71] Nici în acest caz nu este vorba de acord (al pronumelui reflexiv cu subiectul).
[72] "Pronumele reflexiv ţine locul obiectului asupra căruia se exercită direct sau indirect acţiunea verbului şi care e identic cu subiectul verbului." (GLR, 1963, voi. r, p. 152).
[73] Numai acestea se caracterizează în raport cu categoria diatezei (activă, pasivă, reflexivă): *a bate / a fi bătut, -ă, -i, -e / a se bate; bătând /fiind bătut, -ă, -i, -e / bătându-se.* Supinul şi participiul, cele mai apropiate forme verbale de părţile de vorbire de tip nominal (substantive, adjective), nu se combină cu un reflexiv şi, de altfel, rămân în afara categoriei de diateză.

Ca forme verbale nepersonale, ele nu realizează opoziţii de persoană şi număr marcate desinenţial (= nu au desinenţe) şi de aceea nici nu indicăm în *analiză* aceste categorii. Prin urmare, aici nu se poate valida calitatea de reflexiv prin identitatea de persoană cu verbul, el neavând-o.
Acest lucru nu înseamnă că verbele la aceste moduri nu se pot raporta / nu se raportează la o persoană gramaticală, una dintre cele trei (pers. I, a Ii-a, a IH-a, singular şi plural), ca subiect. Verbele la infinitiv sau gerunziu trimit întotdeauna la un subiect exprimat sau neexprimat, care poate fi acelaşi cu al verbului la mod personal, în subordinea căruia se află infinitivul sau gerunziul, sau diferit de al acestuia.
în primul caz, subiectul ocupă explicit o singură poziţie sintactică, de regulă pe lângă verbul la mod personal: **Ion** *a plecat Jară a se gândi prea mult* (subiect identic, exprimat (o singură dată) = *Ion); Am recitat poezia fără a mă încurca deloc* (subiect identic, neexprimat (inclus) = [eu]).
în cazul al doilea, subiectul verbului la mod personal şi cel al infinitivului (gerunziului) ocupă două poziţii sintactice distincte: *Retrăgându-se* **Ion,** *nici* **ceilalţi** *n-au mai rămas (Ion* = subiect al gerunziului; *ceilalţi* = subiect al verbului la mod nepersonal); *înainte de a mă adresa în scris directorului, aţi crezut că doar glumesc* ([eu] = subiect neexprimat (inclus) al infinitivului; [voi] = subiect neexprimat (inclusv) al verbului la mod personal).
Prin urmare, stabilirea calităţii de reflexiv sau personal a pronumelui neaccentuat ce însoţeşte un gerunziu sau un infinitiv se bazează pe IDENTITATEA / NONIDENTITATEA de persoană (şi număr) a pronumelui cu subiectul verbului la mod nepersonal (gerunziu sau infinitiv).
A se compara:
(1) *Fără a-mi aminti exact detaliile, am reuşit totuşi să fac faţă* (subiectul infinitivului, identic cu al verbului la mod personal = [eu], pers. I, sg.; *-mi* = pers. I, sg.; —> *-mi* = pronume reflexiv) - *Fără a-mi trimite aici cele solicitate, nu veţi avea gata lucrarea în timp util* (subiectul infinitivului identic cu al verbului la mod personal = [voi], pers. a II-a, pi.; *-mi* = pers. I, sg.; —» *-mi* - pronume personal).
(2) *Chiar oprindu-mă din când în când, am ajuns la timp* (subiectul gerunziului, identic cu al verbului la mod personal = [eu], pers. I, sg.; *-mă* = pers. I, sg.; —> *-mă* = pronume reflexiv) - *Chiar oprindu-mh cu forţa, tot nu mă veţi depăşi,* (subiectul gerunziului, identic cu al verbului la mod personal = [voi], pers. a II-a, pi.; *-mă* = pers. I, sg.; —> *-mă* = pronume personal).
117
Alte exemple cu pronume reflexive: *Nebăgându-te în treburile lor, te vor lăsa în pace* ([tu] - *te); încep a* mă *obişnui cu noua situaţie* ([eu] *-mă); Ce-aţi rezolvat supărându-vă pe mine?* ([voi] - vă); *Mai gândeşte-te înainte de* ***a-ţi*** *da demisia!* ([tu] - *ţi); L-am întâlnit plimbându-ne prin parc* ([noi] - *ne)*[14].
OBSERVAŢIE. Considerat la modul absolut, adică nu în relaţie explicită cu vreun subiect anume, ci doar ca o disponibilitate relaţională virtuală, infinitivul ca formă-tip sau formă-simbol a unei paradigme verbale (= «etichetă», «nume»)[75], aşa cum apare în dicţionar, când este însoţit de un reflexiv, acesta este de persoana a III-a: *a* se *duce, a* se *uita,* a-şi *aminti,* a-şi *da seama,* **a-şi** *imagina* etc[76].
în vecinătatea acestuia se află şi infinitivul predicativ cu valoare de imperativ: *A* **se** *agita înainte de întrebuinţare!; A nu* **se** *fuma în sală!; A nu* **se** *călca pe iarbă!*
2.1.1. Un statut aparte, ca poziţie şi persoană, are pronumele reflexiv în gruparea *"a putea* + infinitiv (fără a)": *nu* ***mă*** *pot* **scula** *devreme, te poţi* **baza** *pe el,* ***se*** *poate* **descurca** *şi singur, ne putem* **duce** *şi noi,* **vă** *puteţi* **da** seama, *nu-şipot* **rezolva** *treburile* etc.[77]
Deşi pronumele reflexiv aparţine verbului la infinitiv, el ocupă obligatoriu poziţie în faţa lui *a putea* şi are aceeaşi persoană (şi număr) cu acesta, ca şi cum i-ar aparţine lui.
Faptul că reflexivul este al infinitivului, nu al lui *a putea,* se poate uşor verifica:
[74] Pronumele reflexiv se constituie într-un mijloc sintactic de marcare a persoanei verbelor la gerunziu şi infinitiv, apropiindu-le sensibil de modurile personale. (Acesta este unul dintre argumentele invocate în sprijinul ideii că şi gerunziul şi infinitivul au funcţie de predicat, unul condiţionat de prezenţa obligatorie în enunţ a încă unui predicat, exprimat prin verb la mod personal. Potrivit acestei interpretări, gerunziul şi infinitivul, stând pe poziţia predicatului, sunt "moduri condiţionat predicative". Vezi Hazy, 1997, p. 81 şi urm.)
[75] Asemenea nominativului absolut, corespondentul său între cazuri.
Forma de persoana a III-a a reflexivului marchează în fapt disponibilitatea relaţională cu un subiect nedeterminat, general, pe poziţia unei persoane a III-a (= *oricine, indiferent cine* etc).
[77] Aceeaşi construcţie, dar mai mult în limbaj popular, o avem în română şi cu verbul *a şti: nu* **se** *ştie* **descurca,** *nu* **mă** *ştiu* **da** *cu săniuţa, nu* vă *ştiţi* **apăra** *drepturile* etc.
118
(a) fie prin transformarea infinitivului în conjunctiv, cu care din punctul de vedere al conţinutului

gramatical este echivalent: *nu* se *poate* **gândi** *la...* —> *nu poate* să se gândească *la ...,* fie
(b) prin utilizarea infinitivului cu *a,* din construcţii, ce-i drept, mai puţin uzuale, dar nu în afara corectitudinii şi a gramaticalităţii: *nu* se *poate* **gândi** *la...* —> *nu poate* a se **gândi *la...***
în urma ambelor tipuri de operaţiuni, reflexiul îşi ocupă locul "de drept", respectiv pe lângă verbul căruia îi aparţine. (Vezi, pentru alte detalii, T 70.)
2.1.2. Pe lângă verbele IMPERSONALE ABSOLUTE sau cele folosite impersonal, pronumele reflexiv este la persoana a III-a singular, cu forma *se* (de acuzativ), în concordanţă cu aceeaşi persoană a acestor verbe, care, ca formă, sunt unipersonale: se *întunecă,* se *înserează,* se *călătoreşte (anevoie),* se *cuvine (să...),* se *cade (să...), se pare (că...)* etc.
*3. Dacă din punct de vedere formal este relativ simplu să identificăm pronumele reflexive şi să le deosebim de cele personale omonime, nu acelaşi lucru îl putem spune despre ROLUL GRAMATICAL al acestora, deşi pe toate, indiferent de context, le numim, cu acelaşi termen generic, PRONUME REFLEXIVE.
în esenţă, problematica reflexivelor se referă la calitatea lor de PRONUME, adică substitute, ca toate pronumele, şi de MORFEME, semne gramaticale (specializate) ale unei DIATEZE, numită, tocmai de aceea, REFLEXIVĂ.
Interpretarea într-un fel sau altul are consecinţe imediate în ce priveşte AUTONOMIA SINTACTICĂ (=au sau nu au funcţie sintactică de sine stătătoare) şi statutul diatezei reflexive (= este sau nu o categorie gramaticală propriu-zisă situată în sfera morfologicului, chiar dacă se realizează analitic).
Se înţelege că, dacă le considerăm pronume, ele au / trebuie să aibă toate atributele clasei, inclusiv funcţie sintactică, iar prin aceasta se refuză ca subunităţi morfematice în structura diatezei reflexive.
(în cadrul unei forme verbale cu o anumită funcţie sintactică (predicat, complement, atribut etc.) nu mai putem găsi încă o funcţie sintactică, cea realizată prin reflexiv.)
Dimpotrivă, dacă sunt morfeme ale diatezei reflexive, de tipul unor afixe mobile, de regulă proclitice, ele încetează de a mai fi pronume în sensul uzual al termenului, având doar modelul formal şi etimologic al unor pronume, adică un fel de pronume «auxiliare». (în situaţie asemănătoare se află aşa-numitele verbe auxiliare, respectiv, strict formal, se încadrează unui model verbal, dar rolul lor este nu verbal propriu-zis, ci instrumental, adică de morfeme în structura modurilor şi timpurilor

compuse.) Se înţelege că un reflexiv, oricare, nu poate fi în acelaşi timp pronume propriu-zis, cu funcţie sintactică, şi morfem al diatezei reflexive.
Pe de altă parte, deoarece la reflexive, ca, de altfel, la toate pronumele, nu se pune problema unui sens lexical propriu, iar apariţia lor este condiţionată de prezenţa verbului, în jurul căruia gravitează sintactic şi/sau semantic, statutul lor morfosintactic este strict determinat de conţinutul lexico-semantic al verbului. Acest lucru face posibil ca, cel puţin teoretic, unul şi acelaşi reflexiv să aibă, în afară de trăsătura gramaticală constantă şi specifică, REFLEXIVITATEA[78], diferite alte semnificaţii gramaticale particulare, în funcţie de verbul însoţit. Se vorbeşte astfel de mai multe TIPURI DE REFLEXIV, ca sensuri gramaticale particulare actualizate, a căror identificare şi individualizare, mai mult sau mai puţin exactă, se realizează numai în cadrul grupării "reflexiv + verb".
Dintre acestea reţinem:
(1) Reflexivul OBIECTIV: *a se spăla, a se îmbrăca, a se pieptăna, a-şi aminti, a-şi face (ceva)* etc. Pronumele reflexiv ţine locul obiectului, identic cu subiectul, asupra căruia se exercită acţiunea.
(2) Reflexivul POSESIV (numai în dativ): *a-şi aştepta (musafirii), a-şi certa (copiii), a-şi face (temele).* Pronumele reflexiv posesiv este echivalent gramatical cu un adjectiv pronominal posesiv sau cu un pronume personal în genitiv.
(3) Reflexivul RECIPROC: *a se certa (unul pe / cu altul), a se bate (unul cu altul), a-şi povesti (unul altuia), a se urî (unul pe altul), a se iubi (unul pe altul), a-şi împărţi (ceva)(unul altuia)* etc. Pronumele reflexiv reciproc substituie sau este echivalent cu o contrucţie complexă prin care se exprimă reciprocitatea acţiunii făcute de doi sau mai mulţi agenţi, fiecare suferind efectele acţiunii celuilalt.
(4) Reflexivul DINAMIC: *a se gândi, a se apuca, a se teme, a-şi închipui, a-şi imagina, a-şi reveni* etc. Prin reflexivul dinamic se exprimă faptul că acţiunea este fecută cu participarea intensă din partea subiectului.
(5) Reflexivul PASIV: *se votează (de către...), se ştie (de către...), se învaţă (de către...)* etc. Construcţia se utilizează numai al pers. a III-a (singular şi plural), fiind echivalentă cu construcţia pasivă propriu-zisă *(a fi* + participiu).

(6) Reflexivul IMPERSONAL: *se cade, se cuvine, se întâmplă, se zice (că...), se consideră (că...)* etc. Reflexivul impersonal, după cum îi arată şi numele, este o marcă a construcţiilor impersonale.
[78] în cele din urma, reflexivitate înseamnă «întoarcerea», într-un fel sau altul, a «acţiunii» subiectului spre sine însuşi ca obiect.
120
(7) Reflexivul EVENTIV: *a se îngălbeni, a se îmbogăţi, a se însera, a se înnopta, a se însenina* etc. Reflexivul eventiv este semnul trecerii dintr-o stare în alta, semnul modificării. La unele dintre verbele la reflexiv eventiv este prezent şi sensul impersonal *{a se întuneca, a se însera* etc).
3.1. Dacă aceste «valori»[79] ale reflexivului nu pot fi contestate şi, de la un anumit nivel de instrucţie gramaticală[80], ele pot fi concepte operante în analiză, interpretarea lor gramaticală este, în schimb, destul de complicată, dovadă fiind lipsa, până la ora actuală, a unei soluţii unitare şi unanim împărtăşite de specialişti în privinţa statutului pronominal sau morfemâtic al reflexivelor şi, de aici, controversata problemă a diatezei reflexive[81]. (Se înţelege că această stare de fapt se reflectă, puţin simlificată şi ajustată, şi în soluţiile din programele şi manualele şcolare.)
în ansamblu, există TREI «DIRECŢII» clar distincte:
3.1.1. Toate reflexivele, atât cele în dativ, cât şi cele în acuzativ, sunt considerate MORFEME ale diatezei reflexive şi, ca atare, intră în structura acestei categorii gramaticale cu realizare analitică. în această interpretare, problema funcţiei sintactice a reflexivelor nu se mai pune. Elementul comun tuturor grupărilor de tip "pronume reflexiv + verb" este sensul gramatical de REFLEXIVITATE[82].
3.1.2. Toate reflexivele, atât *cele în* dativ, cât şi cele în acuzativ, sunt PRONUME (reflexive) propriu-zise, determinanţi cu funcţie de complemente (directe, indirecte) sau atribute.
ARGUMENTELE sunt din domeniul sintaxei şi au ca punct de sprijin TEZA UNICITĂŢII funcţiilor în subordonare, prin care se înţelege "faptul de a nu putea exista - într-o relaţie de subordonare - decât o singură parte de propoziţie de acelaşi fel (un complement direct, un complement indirect, un subiect...)"[83] sau "imposibilitatea unei a doua funcţii, identică cu prima şi necoordonată cu aceasta".[84]
[79] Şi altele, în funcţie de conceptele şi detalierile cu care operează un specialist sau altul.
Cel mai devreme după ciclul gimnazial.
[81] De la ediţia a Ii-a a *Gramaticii Academiei* (1963) s-a scris destul de mult despre reflexive, atât în perimetrul gramaticii clasice, cât şi în cel al orientărilor structuraliste, generativiste, semantice, semiotice etc, cu rafinări, detalieri, elemente noi etc, dar soluţiile în circulaţie sunt în esenţă tot cele din *Gramatica Academiei* (1963).
[2] Punct de vedere susţinut şi argumentat de Toşa, 1983, p. 193-l99. Argumentele invocate sunt de natură logico-gramaticală cu elemente filozofice şi ontologice. [83] Draşoveanu, 1997, p. 60.
Idem., ibidem.
121
în baza acesteia, se afirmă că orice pronume reflexiv în acuzativ (dativ) satisface (=actualizează, consumă) unica valenţă acuzativală (dativală) a verbului căruia îi este subordonat, îndeplinind astfel funcţia de complement direct (complement indirect), ceea ce explică imposibilitatea apariţiei unui alt (= al doilea) complement direct (complement indirect)*[5].
Afirmaţia se poate verifica la toate tipurile de «reflexive», atât în acuzativ, cât şi în dativ.
în acest sens:
(a) Un verb tranzitiv ca *a sparge,* de exemplu, prin apariţia reflexivului *(se)* nu mai poate avea în subordine un complement direct, dovadă că poziţia de complement direct a fost ocupată de reflexiv - comp. *A spart* un geam *(un geam* = complement direct) - S-a *spart* un geam *(un geam* — subiect).
(b) Un verb de tip *a adresa,* cu valenţă dativală (= cu complement indirect în dativ), prin apariţia reflexivului *îşi* nu mai permite un complement indirect în dativ - comp. îi *face o casă (băiatului) (îi* = complement indirect) - îşi *face o casă (^băiatului) (îşi* = complement indirect).
(c) Un verb tranzitiv personal prin apariţia reflexivului «impersonal» îşi consumă valenţa de tranzitivitate, refuzând o completivă directă -comp. Zice *că va veni (că va veni* = completivă directă) - Se zice *că va veni (că va veni &* completivă directă, ci subiectivă).
Acelaşi lucru este valabil şi pentru reflexivul pasiv: Poezia *o citeşte cu plăcere (poezia* = complement direct) - *Poezia* se citeşte *cu plăcere (poezia* * complement direct, ci subiect).
(d) Apariţia unui reflexiv în acuzativ *(se),* cu funcţia de complement direct, pe lângă verbe intranzitive (reflexiv impersonal) de tip *se călătoreşte, se merge, se zboară* etc. se explică fie ca

imitație a unui model străin[86], fie prin analogie cu reflexivul impersonal pasiv al verbelor tranzitive *(se zice, se spune, se consideră* etc).
(e) Reflexivul «nedetaşabil» în cazul unor verbe ca *a se căi, a se văieta, a se cuveni, a se întâmpla, a se însera, a-şi imagina, a-şi da seama* etc. poate fi considerat un determinant obligatoriu (complement direct, comlement indirect) al acestor verbe[87].
Potrivit acestei interpretări, gruparea "pronume reflexiv + verb" constituie, în toate situațiile, o SINTAGMĂ, mai mult sau mai puțin liberă, un grup de două funcții sintactice. Concluzia este imediată: o
' Pentru funcția de "atribut" a reflexivelor în dativ posesiv, vezi mai jos. [1] Vezi Iordan, 1956, p. 388-389. Vezi, pentru "determinanți obligatorii", Stați, 1968, p. 183-l90.

unitate, în speță reflexivul, care are funcție sintactică autonomă (complement direct, complement indirect) nu poate fi decât cuvânt propriu-zis, aici PRONUME, nu MORFEM al unei categorii gramaticale. (Morfemul este incompatibil cu funcția sintactică în accepțiunea uzuală dată acestor termeni.)
Prin aceasta se contestă calitatea de categorie gramaticală a diatezei reflexive în oricare dintre fenomenalizările ei.
3.1.3. Potrivit celei de-a treia interpretări, cea mai frecventă şi mai larg împărtăşită de specialişti, prezentă inclusiv în unele manuale şcolare, reflexivele nu sunt tratate în bloc, în termenii "sau morfeme (toate), sau pronume (toate)", ci diferențiat, în funcție de sensurile gramaticale dezvoltate de grupările "reflexiv + verb".
în acest sens, în unele situații reflexivele sunt pronume ca atare, cu toate atributele clasei, iar în altele, doar morfeme.
în corespondență cu acest statut diferențiat, şi grupările "reflexiv + verb" se interpretează în două feluri:
(a) ca sintagme propriu-zise, respectiv pronume reflexiv în acuzativ (dativ) cu funcție de complement direct (complement indirect) şi verb la diateza ₜ.jtivă (= diateza activă pronominală)[88];
(b) ca verbe la diateza reflexivă (cu realizare analitică), pronumele reflexiv fiind morfemul, semnul gramatical al diatezei reflexive, omonim cu pronumele reflexiv[89].
Calitatea de pronume a reflexivului şi implicit a verbului ca fiind la diateza activă se pune în evidență cel mai adesea, indiferent de tipul de reflexiv, prin posibilitatea înlocuirii acestuia cu un pronume personal neaccentuat sau substantiv în acelaşi caz, adică, de fapt, prin posibilitatea verbului de a apărea şi fără reflexiv: *M-am spălat pe față - Te-am spălat pe față; M-am plimbat cu maşina - L-am plimbat cu maşina;* Se *supără că nu vii* - II *supără că nu vii;* Se *ceartă pentru păduri* - îi *ceartă pentru păduri; Nu-şi vorbesc de multă vreme — Nu* le *vorbim de multă vreme;* **îmi** *amintesc adesea de satul meu* - **îți** *amintesc adesea de satul meu; De ce* vă *puneți bețe-n roate? — De ce ne puneți bețe-n roate?;* **îşi** *face palton nou* -Ii *face palton nou; S-a îmbolnăvit de foame - Foamea \-a îmbolnăvit; Hîrtia s-a îngălbenit - Timpul a îngălbenit hîrtia.*
După cum se vede din exemplele de mai sus, înlocuirea se poate face, de la caz la caz, în trei feluri:
[88] Neaparținând verbului, se înțelege că nu se subliniază împreună cu verbul ca făcând parte din predicat.
[89] în mod similar se vorbeşte de prepoziția *pe* devenită morfem, de verbele *a avea, a fi, a vrea* devenite auxiliare ale unor moduri şi timpuri compuse.

(a) pronumele personal are aceeaşi persoană cu reflexivul şi cu verbul: se *supără* - îl *supără;*
(b) persoana verbului rămîne constanta, dar se schimbă persoana pronumelui personal: mă *spăl* - îl *spăl;*
(c) pronumele personal are aceeaşi persoană cu reflexivul, dar se schimbă persoana la verb: îți *aminteşti* - îți *amintesc.*
Tot prin înlocuire (cu un pronume personal în genitiv sau cu un adjectiv pronominal posesiv) se validează şi calitatea de pronume a reflexivului în dativ posesiv: îşi *aşteaptă cu nerăbdare copiii - Ii aşteaptă cu nerăbdare pe copiii* săi; *Şi-a văzut maşina avariată - A văzut maşina* lui / sa *avariată.*
în multe situații, pronumele reflexiv poate fi dublat prin forme pronominale accentuate[90] în acelaşi caz şi la aceeaşi persoană, indiferent dacă forma dublantă este proprie reflexivului sau este a pronumelui personal: îmi *cumpăr un BMW* - Mie îmi *cumpăr un BMW (, nu ție); Pregătindu-mă* pe mine, *te pregătesc şi pe tine;* Se *iubeşte numai* pe sine[91].

Identitatea de persoană a reflexivului şi a dublantului este obligatorie[92].
în cazul reflexivului reciproc este posibilă dublarea printr-o întreagă construcţie care exprimă ideea de reciprocitate: îşi *zic prieteni* unul altuia; Se *iubesc* unul pe altul; Se *ceartă* unul pe altul.
Se poate observa din exemplele de mai sus că în cele mai mutle cazuri există o modalitate de a pune în evidenţă caracterul pronominal şi funcţia sintactică a reflexivului, iar prin acestea încadrarea formei verbale la diateza activă.
Ar rezulta de aici că reflexivul nu mai este pronume[93], ci doar MORFEM al diatezei reflexive exclusiv în cazurile (construcţiile) în care nu putem aplica nici unul dintre procedeele mai sus enumerate, respectiv la:
(a) verbele ÎNSOŢITE OBLIGATORIU de reflexive, indiferent de sensul gramatical dezvoltat de acestea, cel mai adesea din sfera reflexivului dinamic: *a se căi, a se teme, a se avânta, a se încumeta, a se*
[90] Vezi, Avram, 1986, p. 157.
[91] Dublarea reflexivului, deşi corectă şi «agramaticală», este relativ rară şi comportă un anumit grad de artificialitate.
De aceea în construcţii de tipul: *M-am supărat* pe mine *însumi,* nu este vorba de o dublare, ci de o simplă coincidenţă de persoană - comp. cu *M-am supărat* pe tine / pe ei (pe voi) etc.
93
Şi deci nici nu mai are funcţie sintactică autonomă.
124
gândi, a se înverşuna, a se împotrivi, a se preta, a-şi da seama, a-si închipui etc.;
(b) verbele IMPERSONALE sau folosite impersonal, cu sau fără sens pasiv, indiferent de regimul de origine (= tranzitive sau intranzitive): *se întunecă, se înserează, se desprimăvărează, se călătoreşte, se merge, se doarme, se întâmplă, se cuvine, se pare, se consideră, se spune* etc.
în legătură cu baza ştiinţifică a acestei compartimentări a verbelor în «reflexive» şi «nereflexive», inclusiv utilitatea ei în practica analizei gramaticale, se cuvin spuse următoarele:
(1) Aplicarea unuia sau altuia dintre procedeele de tip «înlocuire» în vederea validării / invalidării caracterului pronominal al reflexivului are adesea caracter mecanic şi poate duce la mari deosebiri de sens, fie lexical, fie gramatical: *a se uita* şi *a uita* sunt două verbe diferite; *a se duce* şi *a duce* sunt verbe diferite sau e vorba de unul şi acelaşi verb?; *merge, doarme* şi *se merge, se doarme* se opun după modelul PERSONAL / IMPERSONAL etc.
(2) Redusă la aceste categorii de verbe (= cele cu reflexivul obligatoriu), ele înseşi cu treceri de la o categorie la alta, cu numeroase complicaţii semantice şi distribuţionale, în mare măsură determinate de semantica lexicală atât de diferită a verbelor, diateza reflexivă, ca sens gramatical, nu poate fi propriu-zis definită (pozitiv sau negativ) în opoziţie cu diatezele activă şi pasivă. Altfel spus şi pe înţelesul oricui: ce exprimă, în cele din urmă, un verb la diateza reflexivă?
Luând o definiţie uzuală, nu neapărat şi exclusiv şcolară[94], potrivit căreia un verb la diateza reflexivă arată că subiectul gramatical FACE şi SUFERĂ acţiunea[95], se observă că această definiţie corespunde în fapt tocmai verbelor cu reflexiv detaşabil şi înlocuibil (în mare măsură din sfera reflexivului obiectiv), nicidecum celor obligatoriu însoţite de reflexiv, adică... viceversa.
Extinderea definiţiei, de fapt diluarea ei, cu menţiunea că alteori subiectul participă INTENS la acţiune sau că acesta are un interes special în săvârşirea ei, vizând reflexivul dinamic, nu face cu nimic mai clare lucrurile, deoarece «participarea intensă» nu este măsurabilă, fiind un concept de o inconsistenţă evidentă şi de aceea prea puţin operant.
(3) Obligativitatea reflexivului pe lângă anumite categorii de verbe nu se constituie «de la sine» în argument decisiv pentru calitatea de morfem al diatezei reflexive, deoarece, la o adică, în aceeaşi situaţie sunt multe alte verbe însoţite obligatoriu de un PRONUME PERSONAL în dativ, adică
[94] Vezi, de exemplu, Bejan, 1995, p. 198.
[95] Adică acţiunea, părăsind sau nu subiectul gramatical, îl vizează pe acesta.
125
active pronominale: *a-i plăcea, a-i conveni, a-i părea, a-i da prin cap, a-'\ păsa, a-i şedea* etc.
Deosebirea consta în aceea că într-un caz pronumele este reflexiv, iar în celălalt, personal.
(4) E adevărat că *se* din construcţiile impersonale îşi pune mai greu în evidenţă calitatea de pronume (= substitut) şi cea de reflexiv (în ipostaza de obiect al unui subiect care nu există), dar din punct de vedere sintactic nu se poate contesta faptul că ocupă poziţia unui complement direct. Oricât de nedeterminat ar fi înţelesul său, el consumă valenţa de tranzitivitate (= acuzativală) a verbului,

făcând imposibil după el un complement direct[96].
(5) într-o situație asemănătoare reflexivului nedetaşabil sunt pronumele cu sens neutral *o* (în acuzativ) şi *i* (în dativ) din numeroase locuțiuni şi expresii: *a* o *lua la fugă {la goană, la sănătoasa), a* o *băga pe mânecă, a* o *scrânti, a* o *feşteli, a* o *încurca, a* o *sfecli, a* o *nimeri, a* o *drege, a-i da (înainte), a-i da (cu bere, cu vin, cu "Trăiască 23 August"), a-i trage (un pui de somn, o cântare).*
Şi în cazul acestora, caracterul de substitut propriu-zis este mai greu de probat în latura referențial-semantică, dar ocuparea poziției de complement direct (complement indirect)[97] este în afara oricărei îndoieli[98]
(6) Deosebirile, de toate felurile, dintre verbele reflexive şi verbele active pronominale (= însoțite de pronume reflexive) nu par a fi de domeniul esenței, ci mai degrabă al fenomenalizărilor funcțiilor de complement direct (complement indirect), deci deosebiri fragile, mişcătoare şi adesea subiective, dovadă fiind interpretarea, în multe cazuri, diferită de la un specialist la altul, de la un manual la altul. Or, o asemenea «libertate» de interpretare este cam neobişnuită pentru o categorie gramaticală.
în baza celor de mai sus suntem de părere că atâta timp cât vom păstra această împărțire a verbului însoțite de reflexive în active (pronominale) şi reflexive, de la caz la caz, o soluție unitară, clară, fermă şi verificabilă, fără ambiguități şi întortochieri sofisticate, mai ales la nivelul analizei gramaticale şcolare (gimnaziale şi liceale), nu se va găsi, prelungindu-se la
Aşa după cum, echivalentul semantic al lui *se* impersonal din română în alte limbi satisface valența nominativalâ (= ocupă poziția de subiect) a verbului (vezi germ. *man,* fr. *on).*
Cu înțeles nedeterminat. Probabil această trăsătură face ca adesea acestor pronume să nu li se dea funcție sintactică, ceea ce, evident, este o eroare din punct de vedere sintactic. [98] Vezi, în acest sens, Vulişici Alexandrescu, 1995, p. 5l-52.

infinit o discuție teoretică, ale cărei consecințe sunt alimentarea relativismului analizei şi a «nesiguranței» analistului".
Credem prin urmare că ar trebui adoptată una dintre celelalte două interpretări, extreme, e adevărat, dar simple şi tranşante: ori diateză reflexivă în toate situațiile, rămânând ca reflexivul să fie exclusiv morfem al acestei categorii gramaticale, ori diateză activă (pronominală) în toate situațiile, reflexivul find totdeauna pronume şi totdeauna cu funcție sintactică autonomă (compelement direct, complement indirect, atribut pronominal datival). Cum în orice situație este mai uşor de dovedit că pronumele reflexiv are funcție sintactică, adică nu este morfem, decât că n-are, am opta, cu riscul ieşirii din tradiție, pentru varianta analitică, respectiv a interpretării reflexivului ca poziție sintactică autonomă, necuprins în paradigma verbală. Se înțelege că aceasta echivalează cu a spune că nu există categoria gramaticală a diatezei reflexive.
OBSERVAȚIE. O a patra soluție, respectiv ca reflexivul să fie pronume şi să aibă FUNCȚIE sintactică ÎN INTERIORUL DIATEZEI REFLEXIVE, o excludem din capul locului, pentru că o unitate dată nu poate fi concomitent şi morfem al unei categorii gramaticale (= morfologice), şi funcție sintactică.
99
De aici frecventa, obişnuita întrebare la întâlnirile şi pregătirile cu profesorii de română în vederea susținerii definitivatului sau a gradului didactic II - ce facem cu reflexivele?

, 1,1.
T24
ADJECTIV *FĂRĂ* PREPOZIȚIE / ADJECTIV *CU* PREPOZIȚIE
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *El este unul dintre* cei **mai** *buniprieteni ai mei.*
(2) *O ştiu* de mică.
B. SOLUȚII:
(1) *cei mai buni* = adjectiv fără prepoziție
(2) *de mică* = adjectiv cu prepoziție
C. COMENTARIU
0. în mod obişnuit, prepoziția nu apare cu adjectivul, întrucât acesta are cazul impus de acordul său cu

substantivul, după cum acelaşi acord este şi mijlocul său de subordonare (faţă de substantiv): Elevul (substantiv în N) **harnic** (adjectiv în N prin acord) *învaţă bine;* **Tuturor** (adjectiv în D prin acord) copiilor (substantiv în D) *le place muzica.* De aceea în analiza gramaticală identificăm cazul adjectivului după al substantivului.

0.1. Când spunem că adjectivul nu apare cu prepoziţie ne referim nu la vecinătatea imediată a prepoziţiei cu adjectivul, ci la faptul că nu se «cuplează» gramatical cu adjectivul. Altfel, din punctul de vedere al topicii, PREPOZIŢIA apare adesea ÎN FAŢA ADJECTIVULUI, dar nu are nici o legătură cu el: *poezii* de *o neasemuită frumuseţe, un atac* în *toată regula,* după *prostul său obicei, discuţii* cu *fiecare elev în parte,* împotriva *acestui bun prieten al meu,* graţie *neaşteptatei sale intervenţii* etc.

Cauza apariţiei prepoziţiei în faţa adjectivului se datorează poziţiei acestuia în faţa substantivului, dislocând grupul "prepoziţie + substantiv". Dacă schimbăm ordinea, prepoziţia îşi evidenţiază imediat apartenenţa la substantiv: *cu bunii mei prieteni —> ou prietenii mei buni.* Prin analogie şi generalizare acceptăm acelaşi statut al prepoziţiei şi în situaţiile în care adjectivul are topică fixă, de regulă când este aşezat în faţa substantivului *{cu fiecare om, despre altă problemă, la doi băieţi, pe ambele caiete* etc).

Ajungem astfel la formularea cu valoare de lege: în orice grup de cuvinte format dintr-un substantiv şi unul sau mai multe adjective

(antepuse, postpuse), prepoziţia din faţa întregului grup aparţine exclusiv substantivului. Necunoaşterea sau nesocotirea acestui fapt are consecinţe deloc neglijabile în stabilirea cazului şi a funcţiei atât la adjectiv, cât şi la substantivul regent. De obicei, gruparea prepoziţiei cu adjectivul antepus lasă substantivul fără prepoziţie, al cărui caz nici n-ar mai putea fi identificat propriu-zis, ci doar «nimerit». Se atrage atenţia mai cu seamă asupra situaţiilor în care substantivul cu adjective antepuse este în genitiv sau dativ cu prepoziţie: împotriva *oricărui* amestec *extern,* în jurul *acestor* probleme, datorită *prostului său* obicei etc. Marca formală a cazului fiind preluată de adjectivul antepus, substantivul poate conduce prin formă la interpretarea greşită ca nominativ-acuzativ. Or, sesizând prepoziţia din faţa grupului, este clar că substantivul stă în genitiv (dativ). (Vezi, pentru alte aspecte, T 17.)

1. De la regula generală mai sus formulată există câteva excepţii care evidenţiază prepoziţii cuplate cu adjectivul, cuplare obligatorie, întrucât adjectivul însoţit de prepoziţie nu este în relaţie cu un substantiv exprimat, ci cu un verb, fapt pentru care îndeplineşte funcţia de complement:

(1) *Te cunosc* de mică; *Ne ştim* de tineri (complement de timp);

(2) *Plânge* de supărată; *Nu se poate ridica din pat* de bolnavă (complement de cauză);

(3) Din roşie *s-a făcut verde la faţă de supărare* (complement indirect);

(4) De frumoasă, *e frumoasă;* De harnic, *e harnic băiatul* (complement de relaţie)[100].

1.1. întrucât prepoziţia din faţa adjectivului nu poate fi eliminată fără a modifica structura sau a o face imposibilă *(Ne ştim* de tineri (complement circumstanţial de timp) - *Ne ştim* tineri *(tineri* * complement circumstanţial de timp, ci element predicativ suplimentar); Din roşie *s-a făcut verde* - *Roşie *s-a făcut verde;* De harnic, *e harnic* - *Harnic, *e harnic),* se poate trage concluzia că prepoziţia îşi îndeplineşte rolul ei relaţional, acela de mijloc al subordonării (= cuvânt de relaţie) adjectivului faţă de verb.

1.2. în ce priveşte cazul adjectivelor cu prepoziţie, trebuie spuse următoarele:

(1) Dacă le interpretăm ca adjective propriu-zise, nu ca adjective «substantivate»[101], trebuie să acceptăm, cel puţin teoretic, că ele se acordă

100

Pentru situaţia adjectivelor posesive însoţite de prepoziţie, vezi T 29.

şi în caz, adică în toate cele trei categorii comune cu ale substantivului (gen, număr, caz), nu doar în cele două foarte «evidente» (= gen şi număr). (2) în ce priveşte regimul cazual (=acuzatival) al prepoziţiilor *(de, din)* care însoţesc adjectivul, acesta este aici ANULAT de acord, care, potrivit ierarhizării funcţionale a cazurilor[102], se dovedeşte mai «tare» decât prepoziţia. Prin urmare, adjectivul are cazul dictat de substantivul (pronumele) cu care se acordă, adică nu, invariabil, acuzativ impus de prepoziţie. în exemplele date: NOMINATIV: *Ne ştim* **tineri** (partener de acord = [noi]); *Plânge* **de supărare** (partener de acord = [ea]); la fel în exemplele din (3) şi (4)); ACUZATIV: *Te cunosc* **de**

mică (partener de acord = [te])[103].
1.3. întrucât atât acordul, cât şi prepoziţia sunt mijloace de relaţionare, puse în slujba subordonării, iar prezenţa lor deopotrivă în aceste construcţii este incontestabilă, trebuie să acceptăm că adjectivul cu prepoziţie este dublu subordonat.
1.4. O analiză mai detaliată reclamă adjectivul (însoţit de prepoziţie) cu funcţia de circumstanţial de timp, care ar putea comporta eventuale discuţii în privinţa cazului în sensul interpretării lui întotdeauna ca nominativ, unul perpetuând nominativul adjectivului cu funcţie de nume predicativ dintr-o construcţie preexistentă mai amplă, iar a prepoziţiei *de* ca «rest» de la poziţia ocupată de adverbul relativ: *Te cunosc* [de când erai] *mică* —> *Te cunosc* de **mică[104].**
O asemenea «istorie» generativă, posibilă de altfel, nu poate servi ca argument pentru nominativ, întrucât ar trebui să procedăm similar şi la elementul predicativ suplimentar adjectival în acuzativ rezultat dintr-un fost nume predicativ în nominativ: *Te văd că eşti cam supărat* —■> *Te văd cam supărat,* ceea ce, evident, este mai greu de acceptat.
*1.4.1. O situaţie realmente complicată în privinţa cazului (stabilit prin acord) are adjectivul cu prepoziţie din construcţiile temporale în urma substantivării verbului-predicat, fostul regent, şi a trecerii nominativului

[101] Vezi construcţiile similare cu substantive însoţite de aceleaşi prepoziţii şi cu aceleaşi funcţii: *Se cunoşteau de studenţi; Plânge de bucurie; De ce faci din ţânţar armăsari; De frate, frate să-mi fii, dar...*
[102] în ordinea: caz, (neprepoziţional), caz $_2$ (acordat), caz $_3$ (prepoziţional) . Vezi, Draşoveanu, 1997, p. 94-96.
[103] Vezi, în acest sens, Draşoveanu, 1995, p. 12; Bejan, 1995, p. 93.
[104] La celelalte construcţii nu se pune problema, deoarece nu au o istorie derivativă care să conducă la un nominativ. (Construcţia circumstanţialului de cauză permite o prelungire cu o subordonată *(Plânge de supărată* [ce este]), dar este nerelevantă pentru cazul adjectivului.)

(acuzativului) - fostul partener de acord - în genitiv: E a *a plecat* d e mică *printre străini —> Plecarea* ei de mică *printre străini...; A fost trimisă* de tânără *într-un lagăr de muncă —> Trimiterea* e i *de tânără într-un lagăr de muncă...*
în noile construcţii, adjectivul însoţit de prepoziţie, cu funcţie de atribut (prepoziţional adjectival) pe lângă substantivul provenit din verb[105], în mod cert nu se acordă în nici o categorie cu termenul regent, dovadă că schimbând genul şi/sau numărul pronumelui în genitiv se schimbă genul şi/sau numărul adjectivului, în timp ce substantivul regent rămâne acelaşi: *plecarea* (fem., sg.) *lui* (mase, sg.) *de tânăr* (mase, sg.) ...; *plecarea* (fem., sg.) *lor* (masc./fem., pi.) de *tineri* (mase, *p\.)/tinere* (fem., pi.)...
Identitatea de gen şi număr a adjectivului cu pronumele (substantivul) în genitiv, care poate fi considerată acord, nu se asociază cu o identitate cazualâ: pronumele (substantivul) este în genitiv, iar adjectivul are formă de nominativ-acuzativ, incontestabil vizibilă la feminin: *plecarea* e i **de tânără...** (La genitiv *tânără* ar trebui să fie *tinere* - comp. cu *unei femei* **tinere.)[106]**
OBSERVAŢIE. în aceeaşi situaţie se află şi adjectivul fără prepoziţie dintr-un fost element predicativ suplimentar: *A venit* **singură** *la discotecă —> Venirea* e i **singură** *la discotecă...; A fost trimisă* **singură** *în delegaţie —> Trimiterea* ei **singură** *în delegaţie...*
Acest «dezacord» în caz al adjectivului (cu sau fără prepoziţie), sesizabil de către oricine, nu caracterizează doar situaţiile în discuţie, ci pare a fi o tendinţă mai largă în română[107].
Interpretarea, în cazul de faţă, a formei adjectivale de nominativ-acuzativ ca reprezentând un nominativ sau un acuzativ, aşa cum este în tradiţia analizei sintactice (nu neapărat şcolare), nu se poate propriu-zis baza pe fapte, ci doar pe unele speculaţii care privesc generarea acestor construcţii. în acest sens, putem considera adjectivul ca fiind în nomina-

Prin transformare, termenul regent rămâne acelaşi. (Compară pentru similitudine: Trimitem *felicitări* **prietenilor** —^Trimiterea, *de felicitări* **prietenilor...**).
Prepoziţia blochează acordul.
107
Vezi, pentru alte detalii, inclusiv explicaţii şi consideraţii normative, Gruiţă, 1994, p. 126-l28.

tiv, având în vedere că genitivul (pronume, substantiv) provine dintr-un nominativ-subiect[108].

[108] Numit tocmai de aceea GENITIV **SUBIECTIV. în** alte situaţii, mai cu seamă la atribute, se poate invoca, în sprijinul nominativului, şi un substantiv în nominativ cu rol de apoziţie, dublant al unui genitiv sau dativ: *pe baza legii nr...,* **publicată** *în... -pe baza legii nr...,* [lege] **publicată** *în...*

T 25 ADVERB DE MOD / ADJECTIV

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Ar fi* **minunat** *să poţi veni şi tu.*

(2) *Spectacolul a fost* **minunat.**
B. SOLUȚII:
(1) *minunat* = adverb de mod
(2) *minunat* = adjectiv
C. COMENTARIU
0. O confuzie frecventă în analiza gramaticală are ca obiect adverbul de mod şi adjectivul (de genul masculin, singular), de regulă în direcția interpretării eronate a adverbului de mod drept adjectiv. Se înțelege că aprecierea greşită a statutului morfologic are consecințe pe măsură la nivelul analizei categoriilor gramaticale - gen, număr şi caz la adverb, respectiv lipsa acestora din analiza adjectivului. Problema se pune pentru un mare număr de adverbe de mod *{clar, evident, frumos, greu, limpede, sigur, uşor* etc.) provenite din adjectivele cu aceeaşi formă la masculin, singular *{clar, evident, frumos, greu* etc).
La baza confuziei stau două cauze şi, în acelaşi timp, note comune ale celor două părți de vorbire, una vizând CONȚINUTUL, iar alta, FORMA:
0.1. Atât adjectivul, cât şi adverbul de mod exprimă ÎNSUŞIRI. Primul exprimă însuşiri ale obiectelor (ființe, lucruri, fenomene ale naturii etc), denumite prin SUBSTANTIVE (substitute) şi de aceea adjectivul apare de regulă ca determinant al unui substantiv: *Are* un câine **rău.**
Adverbul de mod are drept conținut tot însuşirile, dar ale PROCESELOR (acțiuni, stări, deveniri etc), exprimate prin VERBE şi de aceea adverbul apare cel mai adesea ca deteminant al unui verb: N- a procedat **rău.**
OBSERVAȚIE. Apariția adverbului de mod şi pe lângă adjective sau alte adverbe are o frecvență scăzută şi nu prezintă importanță pentru discuția de față.
0.2. Când adjectivul este de genul masculin, singular, el coincide ca formă cu adverbul de mod provenit de la el (comp. câine **urât** cu scrie **urât).**
Din aceste cauze, deosebirea dintre cele două clase de cuvinte se face aici SINTACTIC, după cum urmează:
1. Adjectivul apare pe lângă un substantiv (substitut), căruia i se subordonează, fie în absența verbului, având funcția de atribut (adjectival), fie în prezența unui verb (auxiliar predicativ sau predicativ), având funcția de nume predicativ, respectiv element predicativ suplimentar:
(a_x) în grădină avem un măr **frumos.**
(a_2) *Mărul din grădină este* **falnic.**
(a_3) *Copilul se joacă* vesel.
în toate cele trei exemple, cuvintele subliniate *{frumos, falnic, vesel)* îşi dovedesc calitatea de ADJECTIVE prin ACORD (în gen, număr şi caz) cu câte un substantiv *{un măr, mărul, copilul).*
Verificarea acordului se poate face prin schimbarea numărului substantivului, care va atrage în mod obligatoriu o modificare similară în forma adjectivlui:
($a_{]a}$) *In grădină avem (nişte) meri* **frumoşi.**
(a_{2a}) *Merii din grădină sunt* **falnici.**
(a_{3a}) *Copiii se joacă* **veseli.**
O dată dovedit acordul în număr, acesta vizează obligatoriu şi celelalte două categorii (genul şi cazul). Prin urmare, în ceea ce priveşte cazul, nominativ sau altul, acesta se «citeşte» direct de la substantiv (substitut), nu se află prin întrebare *{care, cefei, cum),* întrebare care, oricum, nu este a vreunui caz (nici a nominativului şi nici a altui caz - vezi, pentru detalii, T 96).
în concluzie:
(1) înainte de a ne pronunța asupra unui cuvânt cu formă şi înțeles de adjectiv sau adverb ca fiind adjectiv, trebuie să vedem dacă în propoziția dată există sau nu există un substantiv (subsitut) cu care să se acorde.
(2) După identificarea presupusului termen regent, care poate fi şi subînțeles sau inclus (dacă este subiect), se verifică acordul, acesta fiind obligatoriu şi total (= în gen, număr şi caz). Numai după dovedirea acordului se poate interpreta cuvântul respectiv ca fiind în mod sigur adjectiv.
(3) Dacă în propoziție nu există un substantiv (substitut), ca partener de relație pentru presupusul adjectiv, acesta în mod sigur nu este adjectiv şi, de altfel, nici nu se mai pune o asemenea problemă.
2. Adverbele de mod cu aceeaşi formă ca adjectivele *{clar, frumos, limpede* etc.) apar în mai multe situații, cu grade diferite de dificultate în analiză:
2.1. Pe lângă un verb predicativ, căruia i se subordonează şi au funcția de complement circumstanțial

de mod, indiferent dacă verbul-predicat are sau nu subiect:
(b[) *Ionel* citeşte **frumos.**
(b_{1a}) *Cu acceleratul acesta* se călătoreşte comod.
Raportarea la verb, invariabilitatea formală uşor verificabilă şi calitatea adverbială fiind cât se poate de evidente, este puţin probabilă o confuzie cu adjectivul.
2.2. Pe lângă auxiliarul predicativ *a fi,* mai rar alte auxiliare predicative, în EXPRESII IMPERSONALE:
(b_2) *Nu e* frumos *să faceţi una ca asta.*
Alte asemenea expresii (date la indicativ prezent): *e clar, e evident, e firesc, e limpede, e (im)posibil, e normal, e rău, e uşor, e greu, e probabil, pare ciudat, devine imposibil* etc.
în situaţii de acest tip se pune propriu-zis problema interpretării greşite a adverbului de mod drept adjectiv.
Calitatea de adverb, nu de adjectiv, a numelui predicativ de pe lângă *a fi* (sau alt auxiliar predicativ) se evidenţiază astfel:
(1) Ca premise avem:
(a) Numele predicativ este sau adjectiv, sau adverb, nu şi una, şi alta, sau nici una, nici alta.
(b) Excluderea unuia implică, automat, confirmarea celuilalt - dacă nu e adjectiv, e adverb şi viceversa.
(2) Ceea ce este comun tuturor acestor expresii cu *a fi* este inexistenţa în ele a unui subiect - exprimat sau neexprimat (inclus, subînţeles) - şi, de aici, prezenţa după ele a unei subordonate subiective introduse cel mai adesea prin *că* sau *să: Nu e uşor* să conduci maşina.
OBSERVAŢIE. Se atrage atenţia că este greşit să introducem sau sa presupunem în regentă termeni precum *ceva, asta, acest lucru, acest fapt* etc, ca şi cum ar fi vorba de subiecte subînţelese sau eliptice.
(3) în ipoteza că numele predicativ ar fi adjectiv, el ar trebui să se acorde (în gen, număr şi caz) cu substantivul (substitutul)-subiect, ca orice nume predicativ adjectival (comp. cu **P** â r â u **1** *e* **limpede** - **P** â r a i e 1 e *sunt* **limpezi).** Or, expresiile date sunt lipsite de subiect, deci presupusul adjectiv cu funcţie de nume predicativ n-are cu cine să se acorde şi ca
atare... nu se acordă. Cum adjectiv neacordat nu există, înseamnă că numele predicativ în discuţie nu este adjectiv, ci ADVERB.
(4) Termenul vizat de numele predicativ pentru acord este numai subiectul, nu şi altă parte de propoziţie. Prin urmare, în exemple ca: *Mi-e imposibil să mai amân; Vecinului îi era greu să mai aştepte o zi; îţi pare ciudat că am venit aşa târziu?,* nici nu se pune problema ca numele predicativ să se acorde cu *mi-, vecinului, îţi,* acestea fiind complemente indirecte în dativ, nu subiecte în nominativ.
2.2.1. Expresiile aici discutate îşi păstrează caracterul impersonal şi când auxiliarul predicativ *a fi* este la mod nepersonal, ceea ce înseamnă că numele predicativ din componenţa lor este tot adverb de mod:
(b_{2a}) *Fiindu-i* **mai greu** *să-ţi scrie, te va suna la telefon.*
(b_{2b}) *înainte de a fi* **clar** *ce avem de făcut, nu întreprindem nimic.*
OBSERVAŢIE. Deoarece *a fi* este la mod nepersonal, el nu constituie cu adverbul de mod («nume predicativ») un predicat nominal, ci altă parte de propoziţie, cel mai adesea complement circumstanţial cu structură complexă (în exemplele date: (b_{2a}) *fiind mai greu* = circumstanţial de cauză; (b_{2b}) *înainte de a fi clar* = circumstanţial de timp).
2.2.2. Calitatea de adverb şi-o păstrează numele predicativ şi atunci când pe lângă aceste expresii locul subiectivei este luat de un subiect exprimat prin verb la mod nepersonal (infinitiv, supin):
(b_{2c}) *E* **uşor** *a promite, mai ales pe socoteala altuia.*
(b_{2d}) *E* **simplu de** zis, mai **greu** *e de făcut.*
Infinitivul şi supinul sunt forme verbale şi în această calitate nu au gen, număr şi caz, încât un presupus adjectiv n-ar avea cum să li se subordoneze: adjectivul intră în relaţie prin acord în gen, număr şi caz, categorii pe care nu şi le poate potrivi după infinitiv sau supin, întrucât acestea nu le au.
în consecinţă, *uşor, simplu* şi *greu* din exemplele date nu pot fi decât adverbe.
*2.2.3. O structură sintactică mai complicată avem în enunţuri de tipul: *credem util (necesar) să...; Considerăm /se consiedră util (necesar) să...; Ni se pare rezonabil (normal, echitabil, cinstit, ruşinos) să...,* în care adverbul de mod este «restul» dintr-o subordonată introdusă prin *că*[109], al cărei predicat este o expresie impersonală, urmată în mod firesc de o subiectivă: *Considerăm că este necesar să ne abţinem de la orice comentarii; Ni se pare că este normal să-şi ceară scuze.*

Conjuncția obişnuită pentru subordonatele de după *a crede, a aprecia, a considera, a se părea* etc.
Prin suprimarea conjuncției subordonatoare *că* şi a auxiliarului predicativ din expresia impersonală, fostul nume predicativ exprimat adverbial *(util, necesar, normal* etc.) devine circumstanțial de mod, iar *să* de la subiectiva din subordinea expresiei impersonale continuă să fie introductiv al noii subordonate rămase după comprimare, care este tot subiectivă, indiferent de caracterul personal sau impersonal al verbului regent - comp. *Credem util* să.../ *Se consideră necesar* să...
2.3. Adverbul poate apărea, ca poziție, între un substantiv şi un adjectiv (participiu), determinânu-l pe acesta din urmă şi având funcția de complement circumstanțial[110]: *copil* **prost** *crescut, comportament* **uşor** *anacronic, un tânăr* **decent** *îmbrăcat, roman* **recent** *apărut, gest* **rău** *intenționat, exemplu* **prost** *ales* etc.
Când substantivul este de genul masculin (neutru), ca în exemplele de mai sus, coincidența de formă a adverbului cu cea a adjectivului şi prezența în stânga lui, pe poziția «normală», a unui substantiv constituie elemente ce pot favoriza interpretarea greşită a adverbului ca adjectiv, acordat cu substantivul. Nu se observă că «falsul» adjectiv nu determină substantivul, ci «adevăratul» adjectiv (participiu) de după el, cel care se acordă cu substantivul. Trecând la plural un exemplu ca *buchet frumos aranjat,* obținem *buchete frumos aranjate.* în această structură, coincidențele fiind excluse, sensul relațiilor şi repartiția pe valori morfologice se impun prin forța evidenței: acordat cu substantivul *buchete* şi determinant al acestuia este participiul adjectival *aranjate, va frumos,* care, dovedindu-şi invariabilitatea, nu poate fi decât adverb, în mod obligatoriu subordonat participiului adjectival, nu substantivului. (Dacă l-ar determina pe acesta, în mod sigur s-ar acorda şi ar fi adjectiv.) în exemplul:
buchet frumos aranjat: buchet = substantiv, *frumos* = adverb; *aranjat* = particpiu adjectival).
2.3.1. Prezența în stânga adverbului a unui substantiv (pronume), interpretat greşit ca parener de relație al adverbului, perturbă uneori nu numai analiza gramaticală, ci şi utilizarea ca atare în comunicare, ducând la o "flexiune nejustificată"[111] a adverbului în forma unui acord, ca şi cum ar fi adjectiv. Situații mai frecvente:
Adjectivul ca determinant al unui substantiv este atribut, dar ca determinat (= regent) are în subordine numai complemente.
Avram, 1986, p. 206. (Tot de aici sunt luate tipurile de construcții şi exemplele.)

(1) adverb + adjectiv (propriu-zis sau participial): *nou-născuți,* **proaspăt** *sosiți,* **total** *vinovați,* **uşor** *ridicoli,* **puțin** *distrați,* **iremediabil** *pierduți* etc. (forme greşite: *noi-născuți,* **proaspeți** *sosiți,* **totali** *vinovați,* **uşori** *ridicoli,* **puțini** *distrați,* **iremediabili** *pierduți);*
(2) adverbul *cât* + adjectivele *mult, puțin* la comparativ de superioritate, plural (inclusiv substantivate): **cât** *mai mulți,* **cât** *mai puțini* (forme greşite: **câți** *mai mulți,* **câți** *mai puțini);*
(3) adverb + de + adjectiv: **destul** *de buni,* excesiv *de scumpi,* **suficient** *de atenți* etc. (forme greşite: **destui** *de buni,* **excesivi** *de scumpi,* **suficienți** *de atenți);*
(4) adverbele *bine, rău, prost, scump* etc. la superlativ relativ cu *cel* devenit variabil: **cel** *mai bine plătiți,* **cel** *mai rău cotați,* **cel** *mai prost situați* etc. (forme greşite: cei *mai bine plătiți* / **cele** *mai bine plătite;* **cei** *mai rău cotați* / **cele** *mai rău cotate,* **cei** *mai prost plătiți).*
Uneori această variabilitate a lui *cel* este prezentă şi în context cu verbul: *Ei s-au descurcat* **cei** *mai bine.*
3. Gradul de probabilitate a contuziei în sens invers, respectiv a interpretării adjectivului ca adverb, este foarte redus. AVem în vedere mai ales situațiile în care adjectivul, ca nume predicativ sau element predicativ suplimentar, este de genul masculin, singular, iar subiectul propoziției este neexprimat. Decizia - greşită - de încadrare la adverb se bazează pe aprecierea propoziției ca fiind fără subiect, nesesizându-se faptul că acesta este inclus sau subînțeles: *Eram* **sigur** *că mă va înțelege; Era* **plin** *de imaginile lumii în care pătrunsese; Venea* **grăbit** *de la fabrică.*
Prin operația de trecere la plural avem dovada că numele predicativ (elementul predicativ suplimentar) nu aparține unei construcții impersonale şi deci nu este adverb, ci adejctiv: *Era* **plin** *de ... - Erau* **plini** *de...; Venea* **grăbit** ... - *Veneam* **grăbiți...** (Dacă ar fi o construcție impersonală, trecerea la plural ar fi imposibilă: *Era clar că n-are dreptate - *Erau clari că n-are dreptate.)*
OBSERVAȚIE. Când în regenta unei subiective se află auxiliarul predicativ *a fi* "personal", numele predicativ este adjectiv, nu adverb, deşi n-are cu cine să se acorde, poziția subiectului fiind ocupată de o subiectivă: *Cine ştie asta e* **inteligent.** In acest caz dovada calității adjectivale o obținem prin raportare la cuplul *bun / bine,* unicul

caz în care adjectivul *(bun)* şi adverbul corespondent *(bine)* au forme diferite. în acest sens, observăm imediat că poziția numelui predicativ ar fi ocupată de adjectivul *bun,* nu de adverbul *bine (Cine ştia asta e* **bun).** Se vede astfel că subiectiva pe lângă un verb personal corespunde unui subiect de tip "el".
138
3.1. Se înțelege că vizate în primul rând de interpretare greşită (= ca adverbe) sunt adjectivele invariabile. Pe acestea le putem grupa în două:
(1) Adjective invariabile care nu pot fi niciodată adverbe: *gata, cumsecade, atare"²* + cele mai multe din spațiul semantic al culorilor *{bej, oliv, crem* etc).
(2) Adjectivele invariabile *aşa* şi *asemenea,* care au o distribuție mai largă:
(a) pe lângă un substantiv pot fi considerate adjective ca atare: aşa *om,* asemenea *situație;*
(b) în prezența verbului ele sunt adverbe, indiferent dacă aparțin sau nu unor expresii impersonale: *El e* **aşa** *cum îl ştii; Nu-i* **aşa** *că vii şi tu?; El este* asemenea *altora; A procedat* **aşa** *cum a crezut de cuviință.*
3.2. Ca o prelungire a confuziei adjectiv / adverb apare şi confuzia locuțiune adjectivală / locuțiune adverbială, mai ales când locuțiunea are funcție de nume predicativ. Reținem dintre acestea locuțiunea adjectivală (= totdeauna adjectivală) *în stare,* foarte frecventă în română, îndeplinind toate cele trei funcții de bază ale adjectivului echivalent (= *capabil, -ă, -i, -e):*
(a) ATRIBUT: *Am întâlnit oameni* **în stare** *de crimăpenru bani.*
OBSERVAȚIE. în ciuda echivalenței, semantice în primul rând, cu un adjectiv, locuțiunea adjectivala, prin structura ei şi modul de relaționare cu termenul regent, ca atribut se încadrează la atributul substantival prepozițional[113], nu la cel adjectival[114].
(b) NUME PREDICATIV: *Nu e* **în stare** *de nimic"⁵.*
(c) EPS: *Nu te credeam* **în stare** *de aşa ceva.*
Atare ca adverb nu apare decât însoțit de *ca,* formând o locuțiune adverbială: *A procedat* ca atare. în ce-l priveşte pe *gata,* acesta apare numai cu un substantiv *{costum* **gata)** sau cu un auxiliar predicativ, trimițând, ca nume predicativ, la un subiect (substantiv, pronume): *Planul e* **gata;** ***E*** **gata** *de plecare.*
Majoritatea locuțiunilor adjectivale au structura "prepoziție + substantiv în acuzativ" *{în stare, cu stare, de vină, în vârstă, de seamă, de frunte* etc). Dacă au în structură un pronume, se înțelege că atributul va fi pronominal *{om de nimic, ca acela* etc).
Vezi, penru afirmația făiă echivoc, Avram, 1986, p. 97.
Se atrage atenția că gruparea *a fi în stare,* deşi poate fi echivalentă cu *a putea,* nu este locuțiune verbală, pentru că nu există locuțiuni verbale în a căror structură să intre auxiliare predicative. (Orice locuțiune verbală are la bază un verb predicativ.)
139
Verificarea calității de locuțiune adjectivală se face prin substituirea cu adjectivul echivalent, aşa-numitul "termen de identificare": *Nu vă credeam* în **stare** *să...* —> *Nu vă credeam* **capabili** *să...*
3.2.1. O greşeală frecventă în analiza locuțiunilor adjectivale este aceea de a le interpreta ca adjective propriu-zise, adică de a le da genul, numărul şi cazul adjectivului echivalent, ca şi cum, asemenea acestuia, s-ar acorda cu termenul regent. Or, datorită structurii lor, cel mai adesea de tip "prepoziție + substantiv (pronume)", locuțiunile adjectivale n-au cum se acorda[116].
Locuțiunile adjectivale, prin structura lor fixă, nesupusă variabilității în caz, gen, număr, rămân aceleaşi, indiferent de cazul (genul, numărul) regentului: *bărbat* în **vârstă,** *femeie* în **vârstă,** *bărbați* în **vârstă,** *femeilor* în **vârstă** etc. (comp. cu adjectivul echivalent: *bărbat* **vârstnic,** *femeie* **vârstnică,** *bărbați* **vârstnici,** femeilor **vârstnice).**
Prin urmare, în analiza locuțiunii adjectivale vor apărea nu categoriile gramaticale ale adjectivului echivalent, ci categoriile componentelor[117].
Ex.(l): *în caz de forță majoră, sunt* **în stare** *de orice; în stare* = nume predicativ, exprimat prin locuțiune adjectivală, formată din substantiv (comun, simplu, feminin, singular, nearticulat) în ACUZATIV cu prepozție (nu masculin, singular, nominativ, prin acord cu subiectul inclus [eu]).
Ex.(2): // *ştiam eu* **al dracului,** *dar nu chiar aşa.;* al *dracului* = element predicativ suplimentar, exprimat prin locuțiune adjectivală, formată din substantiv (comun, ...) în GENITIV (nu acuzativ, prin acord cu/7)[118].
în acelaşi fel se analizează şi locuțiunile adjectivale la alt grad de intensitate (comparație) decât pozitivul: *Ion este* **mai** în **vârstă** *decât Gigei;* **Cei mai de frunte** *sportivi ai anului au fost premiați[119].*
OBSERVAȚIE. Nu este vorba de acord al locuțiunii adjectivale nici în situația în care aceasta este la superlativ relativ cu demonstrativul *cel (cea,*
[116] Vezi, în acelaşi sens, Avram, 1986, p. 97.
Acelaşi lucru este valabil, în ce priveşte analiza componentelor, pentru orice tip de locuțiune, inclusiv adverbială.
[11] Eventual se poate face mențiunea că locuțiunea adjectivală este echivalentă cu un adjectiv la un anumit caz,

gen şi număr, categorii rezultate din context. [119] Numărul acestora este relativ mic.

140

cei, cele) variabil în gen, număr şi caz: **Celor mai de seamă** *reprezentanţi ai sportului românesc li s-au dedicat o emisiune specială.* Demonstrativul *cel* (aici: *celor)* nu face ca locuţiunea adjectivală *{de seamă)* să fie în dativ (prin acord cu *reprezentanţi),* ci este semnul că această locuţiune este echivalentă cu un adjectiv de genul masculin, plural, în dativ.

141

T26 *NUMERALUL-* **ATRIBUT ADJECTIVAL/ ATRIBUT SUBSTANTIVAL**

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Propunerea* **celor patru** *colegi este interesantă.*

(2) *Propunerea* **celor patru** *este interesantă.*

B. SOLUŢII:

(1) *celor patru* = atribut adjectival

(2) *celor patru* = atribut substantival

C. COMENTARIU

0. Deşi este considerat parte de vorbire de sine stătătoare (una din cele zece), numeralul nu beneficiază din punct de vedere morfosintactic de un tratament propriu, ci este asimilat, mai mult sau mai puţin «deghizat», altor părţi de vorbire[120].

1. Spre deosebire de alte părţi de vorbire, la numeral se vorbeşte de TIPURI DE ÎNTREBUINŢĂRI (VALORI) spgfcifice altor clase de cuvinte, respectiv[121]:

1.1. Când stă pe lângă un substantiv, îl determină (fără prepoziţiei) şi se acordă cu el, . numeralul are ÎNTREBUINŢARE (VALOARE) ADJECTIVALĂ. în afară de numeralele adverbiale (de repetiţie)[122], toate celelalte pot fi în această situaţie[123]: *Are* **un** *băiat şi* **două** *fete* (numerale cardinale (cu valoare adjectivală)); *Clasa* **a şasea** *este fruntaşă* (numeral ordinal); **Amândoi** *copiii sunt şcolari* (numeral colectiv); *Le-a dat* **câte două** *pixuri* (numeral distributiv); *Anul acesta am obţinut o recoltă* **întreită** *faţă de acum zece ani* (numeral multiplicativ).

[120] Nu este aici locul unei treceri în revistă a «părerilor» exprimate în literatura de specialitate în legătură cu statutul gramatical «controversat» al numeralului. Vezi, pentru bibliografia problemei, Gruiţă, 1987, p. 28; Irimia, 1987, p. 187-l89.

121

Vezi GLR, 1963, voi. I, p. 186-201.

Nu intră în discuţie, pentru motivele arătate (vezi, aici mai jos 2.2., OBSERVAŢIA 3), numeralul «fracţionar».

[123] în ce priveşte numeralul cardinal propriu-zis *(unu, doi, trei...),* nu trebuie confundată «valoarea substantivală» *{Am mai mulţi prieteni, dintre care* **doi** *sunt din Franţa)* cu «substantivul» provenit din numeral prin articulare *(A primit* un **doi** *la istorie).*

142

1.2. Când substituie un substantiv sau se leagă de acesta prin prepoziţie, numeralul are ÎNTEBUINŢARE (VALOARE) SUBSTANTIVALĂ: **poi[124]** *se bat,* **al treilea** *câştigă;* **Tustrei** *sunt prietenii mei; Li s-au dat* **câte două** *la fiecare.*

OBSERVAŢIA 1. Nu pot fi întrebuinţate substantival numeralele multiplicative şi cele adverbiale (de repetiţie).

OBSERVAŢIA 2. Grupările de tip "numeral cardinal + *de* + substantiv" *(douăzeci de copii),* pot fi interpretate sintactic în două feluri:

(a) Numeralul = termen regent, iar substantivul cu *de* = subordonat (atribut substantival prepoziţional), soluţie argumentată prin posibilitatea numeralului de a apărea şi singur ca ocupant al aceleiaşi poziţii **(Douăzeci** *au venit, iar zece* n«.)[125]în«această interpretare, relaţia sintactică a substantivului subordonat cu prepoziţia în stânga este una «normală», adică de la dreapta la stânga (la fel ca în *casă* **de piatră)[126].**

(b) Substantivul = termen regent, iar numeralul cu *de* = subordonat (atribut substantival prepoziţional), soluţie argumentată prin acordul cu substantivul, nu cu numeralul, al unui adjectiv (atribut, nume predicativ sau element predicativ suplimenatr): *Au apărut douăzeci de* băieţi **gălăgioşi** / *Au apărut douăzeci de* fete **gălăgioase[127].** In această interpretare, *de,* prin situare în dreapta numeralului ca suburdonat, nu mai este o prepoziţie propriu-zisă, ci o postpoziţie **(douăzeci de** *copii* - comp. cu *drum* **de piatră)[128],** la fel ca **în destul de** *bun,* direcţia legăturii fiind de la stânga la dreapta.

Indiferent de interpretarea sintactică, numeralul din aceste grupări are valoare substantivală, *de* anulând acordul. La numeralele terminate în unităţi *(douăzeci şi* **unu** / *douăzeci şi* **una,** *douăzeci şi* **doi** etc), valoarea substantivală este şi mai evidentă. *(Unu, una* nu pot avea nicidecum valoare adjectivală, pentru aceasta fiind specializate formele *un, o.)*

OBSERVAŢIA 3. în grupările de tip: **zeci** *de probleme,* **sute** *de datorii,* **mii** *de oameni* etc, cuvintele *zeci, sute,*

mii etc. nu sunt numerale (cu valoare substantivală), ci substantive propriu-zise (la plural).
Numeralele cu întrebuinţare substantivală trimit, în calitatea lor de substitute, la substantive (idenficabile din context) şi, în acelaşi timp, exprimă numărul (ordinea, asocierea etc.) acestora, asemenea unui pronume, care substituie un substantiv, dar dă şi anumite informaţii cu privire la obiectul denumit de substantivul înlocuit. (De ex., pronumele *acesta* din **Acesta** *este colegul meu,* exprimă şi raportul spaţial dintre vorbitor şi obiect, acela de apropiere.)
Vezi, pentru întrega argumentaţie, Draşoveanu, 1997, p. 54-56.
Vezi, pentru conceptul de DIRECŢIE aplicat relaţiilor sintactice, Draşoveanu, 1997, p. 52-57.
MI
Vezi, Gruiţă, 1987, p. 26-27. [128] Vezi, pentru conceptul de POSTPOZIŢIE, Draşoveanu, 1997, p. 57.

1.3. Utilizate pe lângă verb (mai rar adjectiv sau adverb), numeralele au valoare adverbială. în această situaţie sunt numeralele multiplicative *(Producem* **înzecit)** şi cele de repetiţie, acestea din urmă fiind şi numite în consecinţă - numerale adverbiale *(M-a căutat* de trei **ori;** *Bicicleta lui a fost* de două ori *mai scumpă decât a mea).*
OBSERVAŢIE. Cu totul accidental pot fi utilizate adverbial şi numeralele ordinale:"Om învăţat e *întâi* cine nu ştie nimic, *al doilea,* cine ştie ceva şi se miră el singur, iar *al treilea* cel care ştiind ceva nu se mai miră..." (N. Iorga) - *întâi* = "în primul rând", *al doilea* = "în al doilea rând", *al treilea* = "în al treilea rând". împreună cu adverbul *mai,* ordinalul *întâi* formează locuţiunea adverbială *mai întâi.*
2. Acest tratament al numeralului se reflectă şi la nivelul tipurilor de funcţii sintactice, respectiv:
2.1. Numeralul cu valoare adjectivală are funcţia de bază a adjectivului - ATRIBUT ADJECTIVAL (vezi exemplele de la l.l.)[129].
OBSERVAŢIE. Numeralele cardinale şi cele ordinale cu valoare adjectivală pot fi precedate de articolul demontrativ *cel (cea, cei, cele),* situaţie în care, potrivit manualelor şcolare, îndeplinesc funcţia de atribut adjectival împreună cu acesta: cei trei *muşchetari,* cel de-al doilea *război mondial.*
Prin urmare, numele "complet" al atributului exprimat prin numeral cu valoare adjectivală este cel de "atribut adjectival", nu altfel sau doar "atribut". Nesesizarea valorii adjectivale poate conduce la interpretarea lui greşită funcţional ca fiind pe poziţia substantivului, ca şi cum acesta n-ar fi prezent în structură. Greşeala este de acelaşi tip cu cea generată de nerecunoaşterea adjectivelor pronominale (vezi T 17).
O atenţie deosebită necesită identificarea cazului numeralului, stabilit, ca la orice adjectiv, prin «citire» de la substantiv, nu prin întrebări. Acestea, indiferent care ar fi *{câţi (câte), al câtelea (a câta), ce fel de, care),* nu sunt de fapt întrebări pentru cazuri (vezi T 96).
De fapt, aceasta este singura funcţie pe care o au, asemenea adjectivelor pronominale. Ca şi acestea, o dată despărţite de substantiv prin verb (auxiliar predicativ sau predicativ propriu-zis), recapătă valoarea substantivală: *Plecat-am* nouă *din Vaslui...; Eram* doi *la părinţi.*

2.2. Numeralul cu valoare substantivală are funcţiile tipice substantivului (subiect, nume predicativ, element predicativ suplimentar, diferite subspecii de atribute şi complemente).
Reţinem dintre acestea funcţia de atribut, care, prin denumire, este una aparte, ATRIBUT SUBSTANTIVAL.
OBSERVAŢIA 1. în acest punct încetează, în raport cu substantivul, paralelismul pronume - numeral, respectiv: ADJECTIV pronominal cu funcţie de ATRIBUT ADJECTIVAL - numeral întrebuinţat ADJECTIVAL cu funcţie de ATRIBUT ADJECTIVAL, dar PRONUME (substitut al substantivului) cu funcţie de ATRIBUT PRONOMINAL - NUMERAL întrebuinţat substantival (substitut al substantivuui) cu funcţie de ATRIBUT SUBSTANTIVAL, nu (atribut)... numeral.
*OBSERVAŢIA 2. în cazul în care se recunoaşte fără echivoc numeralul ca parte de vorbire de sine stătătoare, adică numeral... şi atât, fără valori ale altori părţi de vorbire[130], se înţelege că şi denumirea atributului trebuie să-i urmeze, adică ... atribut NUMERAL[131]. (Acesta ar îngloba atributul adjectival exprimat prin numeral şi atributul substantival exprimat prin numeral.)
*OBSERVAŢIA 3. Dacă numeralul este integral trecut la o altă parte de vorbire, în speţă la PRONUME (= pronume de cuantificare), cum apare în unele lucrări de specialitate[132], atributul va fi PRONOMINAL *(discuţia* c u d o i **dintre ei** ...), respectiv ADJECTIVAL) **(Doi** băieţi, clasa **a cincea),** cuplu terminologic corespunzător celui de tip "pronume / adjectiv pronominal".
Un inconvenient al interpretării ca pronume, singurul de altfel din punctul nostru de vedere, îl reprezintă comportamentul "nepronominal" al numeralului faţă de categoria gramaticală a numărului: spre deosebire de pronume, cele variabile, se înţelege, care, deşi nenumărabile, realizează în general desinenţial opoziţia de număr (singular / plural) - *acesta / aceştia, căruia / cărora, altul / alţii, el / ei* etc.[133], numeralele, exceptând un număr
[130] Vezi Gruiţă, 1987, care vorbeşte de numeral cantitativ **(doi** *băieţi,* **douăzeci** *de băieţi),* numeral de identificare *{pagina* 5, *anul* **504,** *tramvaiul* 2, *cifra* zece etc.) şi numeral ordinal *(clasa* **a treia,** *ora* **a doua).**

[131] Vezi Bejan, 1995, p. 173.
[132] Vezi Irimia, 1987, p. 153 şi urm.
Contează mai puţin faptul că la pronumele personale (propriu-zise, reflexive, de politeţe etc.) de pers. I şi a Ii-a, opoziţia singular / plural este una aparte, în sensul că pluralul are caracter ETEROGEN din punctul de vedere al persoanei gramaticale: *noi ^ eu + eu + eu ...,* ci *noi = eu + tu + alţii* (pers. I + pers. a Ii-a + pers. a III-a); *voi j£tu+tu++tu ...,* ci *voi = tu + alţii* (pers. a Ii-a + pers. a III-a). (De aici denumirea de plural INCLUSIV [= care include şi alte persoane decât cea marcată prin forma de plural a pronumelui] sau ETEROGEN [= amestecat ca persoane].)

redus de membri[134], nu se flexionează după număr, ci au numărul, unul exact, NUMERIC, realizat lexical, «absorbit de bază». (Altfel spus, opoziţia *unu* (şi celelalte derivate de la *unu) I doi, trei ...* nu este de acelaşi tip ca, de ex., *acesta /aceştia.* Nu putem spune că *doi (trei...)* este pluralul de la *unu* sau că *unu* este singularul de la *doi, trei ...* Numeralul formează o serie infinită de unităţi distincte lexical, fiecare având altă semnificaţie.
2.2.1. Potrivit celor de mai sus, atributul astfel exprimat se supune clasificării atributului substantival şi are denumirile acestuia:
(1) atribut substantival APOZIŢIONAL (= apoziţia propriu-zisă): *Ion şi Vasile,* **amândoi,** *sunt colegii mei; Cărţile împrumutate de la tine,* **cele trei,** *le-au citit şi prietenii mei; La exerciţiul mai lung,* **(cel de-)al doilea,** *am lucrat o oră;*
(2) atribut substantival GENITIVAL: *în cortul* **celor doi** *plouă; Dintre maşinile parcate aici, culoarea* **celei de-a treia** *îmi place în mod deosebit; Să ascultăm părerile* **amândurora;**
(3) atribut substantival ÎN DATIV: *prieten* **celor trei,** *soră* **celui de-al treilea,** *acordarea de premii* **celor patru;**
(4) atribut substantival PREPOZIŢIONAL: *discuţia* cu **doi** *dintre ei; scaunul liber* **de lângă al treilea;** *decizia* **împotriva celor cinci.**
2.2.2. Un statut mai puţin clar, ca tip de atribut (realizat cazual sau prepoziţional), au numeralele cardinale şi cele ordinale flexionate analitic, formând aşa-numitele "construcţii echivalente cu genitivul (dativul)": *mama* **a trei** *dintre ei (mamă* **a trei** *dintre ei); mama* **la al treilea** *dintre ei (mamă* **la al treilea** *dintre ei).*
Interpretarea ca atribut impune alternativa:
(1) sau atribute substantivale GENITIVALE (DATIVALE)[135], dându-se prioritate ÎNŢELESULUI gramatical[136], situaţie în care *a* şi *la* încetează de a mai fi prepoziţii propriu-zise,, trecând la morfeme,
[134] Realizează opoziţia singular / plural numeralele ordinale *primul / primii (prima / primele), întâiul / întâii (întâia / întâiele),* al căror comportament substantival-adjectival este evident. In ce priveşte numeralele «multiplicative» *(îndoit, întreit, însutit...),* în fapt participii ale unor verbe derivate de la numerale *(a îndoi, a întrei, a însuti ...*), acestea nu funcţionează ca substitute, ci doar ca adjective (adverbe), iar aşa-numitul numeral «fracţionar» este substantiv propriu-zis, dovadă că: (a) «se numără» şi realizează opoziţia singular / plural: *un sfert / trei sferturi, o treime /două treimi* etc; (b) are un gen propriu (= fix), ca orice substantiv.
VeziGLR, 1963, voi. II, p. 121.
135
[136] în această variantă am avea un genitiv (dativ) sintetic şi un genitiv (dativ) analitic: *dorinţa a trei dintre ei... - dorinţa celor trei...* (La fel se pune problema şi
pentru dativ.)

(2) sau atribute substantivale PREPOZIŢIONALE (= în acuzativ cu prepoziţie), dând prioritate formei, *a* şi *la* urmând a fi interpretate ca prepoziţii propriu-zise (cu acuzativul)[137].
2.3. Referitor la funcţiile numeralelor adverbiale sau folosite adverbial reţinem:
(1) Numeralul multiplicativ are numai funcţie de circumstanţiale de mod: *Au câştigat* **întreit.** »
(2) Numeralele adverbiale (de repetiţie):
(a) cardinale:
(aj) circumstanţial de timp pe lângă un verb: *V-am căutat* **de trei ori** *la telefon[1]™;*
(a_2) circumstanţial de mod pe lângă un adjectiv sau adverb la comparativ de superioritate (inferioritate): *Grădina lor este* **de trei ori** *mai îngrijită decât a voastră; Ion câştigă* **de două ori** *mai mult decât mine;*
(a_3) atribut adverbial: *Sancţionarea lui* **de două ori** *pentru aceeaşi faptă mi se pare suspectă;*
(b) ordinale[139]:
(b]) circumstanţial de timp: *Am discutat cu el* **a patra oară;** (b_2) atribut adverbial: *Plecarea lui* **a treia oară** *în delegaţie ne-a surprins[140].*
OBSERVAŢIE. Dintre numerale, în accepţiunea cea mai larga, numeralele de repetiţie (adverbiale) au cele mai

puține trăsături ale clasei numeralului. Dacă le menținem totuşi în această clasă, ele ar trebui numite prin nota specifică a conținutului lor gramatical (= repetiția), ca toate

[137] Deosebirea de valoare gramaticală *mama* a **trei** *dintre ei* (construcție echivalentă cu GENITIVUL = atribut (substantival) genitival) / *mamă* a **trei** *dintre ei* (construcție echivalentă cu DATIVUL = atribut (substantival) datival) este aceeaşi ca în *domnul* **țării** (GENITIV = atribut substantival genitival) / *domn* **țării** (DATIV = atribut substantival datival).

Calitatea de circumstanțial de timp, nu de mod, se susține prin identitatea de conținut gramatical cu subordonata temporală de repetiție (iterativă) introdusă prin locuțiunea adverbială relativă temporală iterativă *de câte ori:* De câte ori îl **caut,** *nu-i acasă.*

Dacă acceptăm numeralele adverbiale cardinale *(o dată, de două ori, de trei ori...)* ca aparținând clasei numeralului, trebuie să le acceptăm şi pe cele ordinale *(prima dată (oară), a doua oară, a treia oară* etc), întrucât opoziția dintre ele *(de trei ori / a treia oară)* este identică celei dintre numeralul cardinal propriu-zis şi cel ordinal *(trei /al treilea).* Vezi, Zdrenghea, 1972, p. 158.

Numeralele adverbiale (cardinale sau ordinale), asemenea adverbelor, nu au gen, număr, caz.

147

celelalte numerale (numărul[141] (= cantitatea exactă), ordinea, distribuția, asocierea etc), adică numerale de REPETIȚIE. Numele lor curent (= numerale adverbiale) nu trimite la conținut, ci la distribuție (de tip adverbial), în ultimă instanță la o trăsătură sintactică.

Calificativul "cardinal" pentru numeralul care exprimă cantitatea exactă, numerică (= numeralul cardinal) este unul cu înțeles mai degrabă figurat decât propriu (= numeral fundamental, numeral care stă la baza celorlalte numerale -comp. cu *problemă cardinală, puncte cardinale, cardinal la Vatican).* De aceea s-au propus şi termeni cu înțeles propriu, adecvat - numeral cantitativ şi numeral de identificare (vezi, Gruiță, 1987, p. 173).

148

T 27 PREPOZIȚIE - IMPUNE CAZ / NU IMPUNE CAZ

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *S-a întors* de *sărbători.*

(2) *S-a întors* de *aseară.*

B. SOLUȚII:

(1) *de* = prepoziție, impune caz (Ac)

(2) *de* = prepoziție, nu impune caz

C. COMENTARIU

0. Specificul gramatical al prepoziției ca element de relație este acela de a ocupa poziție în fața unui substantiv (substitut), impunându-i acestuia un anumit CAZ (G, D, Ac). De aceea spunem că prepoziția are REGIM NOMINAL-CAZUAL[142]. Formularea "substantiv..., precedat de prepoziția. .., cazul..." a devenit în analiza practică aproape un automatism[143].

0.1. Foarte adesea prepozițiile apar pe lângă unele clase de cuvinte ce nu cunosc categoria cazului, adică nu se declină. în asemenea situații, prepoziția nu-i poate satisface regimul cazual, nu poate impune nici un caz. Dintre părțile de vorbire nedeclinabile însoțite de prepoziții reținem adverbele (mai cu seamă de loc şi de timp) şi verbele la mod nepersonal, în special infinitivul şi supinul.

Ca atare, în asemenea situații, nu vom indica în analiză, «furați» de prepoziție, cazul nici la adverb şi nici la verb.

1. Prepozițiile care apar cu verbe şi adverbe sunt toate din categoria prepozițiilor cu acuzativul *{de, la, în, din* etc).

(1) PREPOZIȚIE + ADVERB: *Te cunosc* de *undeva* (de *aici,* de *acolo); L-am sunat* de *acasă;* Pe *aici nu se trece; A luat-o într-acolo; întâlnirea se amână* pe *mâine;* **Pentru** *poimâine aveți de învățat două poezii; A pornit* în *sus, spre cinema; Locuieşte pe strada* **din** *jos.*

în fapt regim cazual-substantival, deoarece, deşi în *nume* se cuprinde de regulă şi adjectivul, cazul acestuia însă nu este dat (= impus) de prepoziție.

Formularea dată, dacă explicităm termenii, este pleonastică: prepoziție = stă ÎN FAȚĂ; *a preceda* = a sta în față, a fi / a se desfăşura înainte. Ea poate fi evitată prin formulări de tipul: substantiv cu prepoziție, substantiv însoțit de prepoziție.

149

în unele cazuri prepoziția s-a contopit cu adverbul, formând un singur cuvânt: *înapoi* (<în + apoi).

(2) PREPOZIȚIE + VERB (la mod nepersonal): *învățăm* **pentru** *a şti; Şi-a manifestat dorința* de *a pleca; A terminat* de *cules porumbul; A plecat* la *pescuit*[144].

Trebuie remarcat aici că prepoziția, deşi nu poate impune caz (Ac), îşi îndeplineşte misiunea relațională. Altfel spus, într-un exemplu ca *A trecut* pe *aici,* prepoziția *pe* este cea care subordonează

adverbul *aici* față de verb.
Prepoziția nu mai are nici acest rol relațional când intră în structura unor locuțiuni (prepoziționale, conjuncționale, adverbiale), ocupând poziția din stânga grupului: *în loc de, în caz de, în legătură cu, în timp ce, în caz că, cu toate că, într-adevăr, în veci, la fel* etc. Se poate vorbi aici de o satisfacere a regimului prepozițional în interiorul locuțiunii (în cazul în care locuțiunea are substantiv)[145].

[144] Are mai mică importanță faptul că unele prepoziții *(de, în, la ...)* intră în structura supinului.

[145] Pentru "prepoziție + adjectiv", situație în care, de asemenea, prepoziția nu impune caz, vezi T 24. Pentru situația lui *de* ca POSTPOZIȚIE, vezi T 31. Pentru *de* din sintagmele posesive, vezi T 16.

T 28 *PREPOZIȚII* **(LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE)**
CU GENITIVUL /ADVERBE **(LOCUȚIUNI ADVERBIALE)**

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Se uită* **înapoia** *garajului.*
(2) Privește **înapoi** *cu mânie.*

B. SOLUȚII:
(1) *înapoia* = prepoziție (cu genitivul)
(2) înapoi = adverb (de loc)

C. COMENTARIU
0. Prepozițiile și locuțiunile prepoziționale cu genitivul se formează de la alte părți de vorbire, adverbe (locuțiuni adverbiale), adjective și substantive însoțite de prepoziții cu acuzativul (în majoritatea situațiilor prepoziția *în,* mai rar compunerea prepozițională *de-a).* Având formă identică sau asemănătoare cu a părților de vorbire «de origine» și perpetuându-le de regulă înțelesul, convertit din lexical în gramatical, ele se confundă adesea cu primele, iar de aici decurg alte greșeli, vizând în principiu funcția sintactică (vezi T 30).
1. INVENTAR (aproximativ): *contra, împotriva, asupra, deasupra, înaintea, înapoia, în ciuda, în pofida, în fața, în afara, în preajma, în vederea, împrejurul, în jurul, în dosul, dedesubtul, înăuntrul, de-a lungul, de-a latul, de-a curmezișul, în susul, în josul, în dreptul, în locul* etc.
1.2. Toate prepozițiile (locuțiunile prepoziționale) cu genitivul sunt obținute prin schimbarea valorii gramaticale (= conversiune) a unor adverbe (locuțiuni adverbiale), mai rar a unor substantive cu prepoziție, în urma articulării cu articol hotărât enclitic: *înainte + -a > înaintea; în față + -a> în fața, înjur + -(u)l > în jurul* etc.
Articularea concretă se realizează întocmai ca la substantive, adică după gen și desinență, având ca punct de plecare locuțiunile în structura cărora se află un substantiv de genul feminin *(în față > în fața)* sau masculin-neutru *(în jur > în jurul))* iar apoi, extins prin analogie, funcționează la locuțiunile pe bază de adverbe *(în sus > în susul)* și la adverbe *(împrejur > împrejurul).*
Deosebim astfel în finala aces.tdrprepo'ziții ^următoarele articole:
A*' **%**
(1) ARTICOLUL FEMININ -a, pentru cele terminate în:
(a) -ă: *împotrivă + -ă> împotriva, în ciudă + -a> în ciuda, contră + -a > contra* (ca adverb, *contră* este nefolosit în romåna contemporană), *în față + -a > în fața* etc. (comp., ca articulare, cu: *în casă + -a > în casa);*
(b) -e: *înainte + -a > înaintea* (comp. cu *parte + -a > partea;*
(c) —i: *înapoi + -a > înapoi a* (comp. cu *joi + -a > joia);*
(2) ARTICOLUL MASCULIN -(u)l, pentru cele terminate în CONSOANA sau în -u: *înjur + - (u)l > în jurul; împrejur + - (u)l > împrejurul, înăuntru + -l > înăuntrul* etc. (comp. cu *șnur + - (u)l > șnurul; codru + -l > codrul);*
(3) ARTICOLUL MASCULIN -le, pentru cele terminate în *-e: în spate + -le > în spatele* (comp. cu *câine + -le > câinele).*
Subliniem aici că finala acestor prepoziții *{-a, -(u)l, -le)* este numai formal și ca proveniență articol, nu și ca înțeles.
OBSERVAȚIE. Câteva dintre prepozițiile (locuțiunile prepoziționale) date în inventar au aceeași formă - articulată - și când sunt folosite ca locuțiuni adverbiale: *de-a lungul, de-a latul, de-a curmezișul, (pe) deasupra* etc.
2. Deși au proveniență adverbială și un sens destul de concret (loc, timp, opoziție etc), același cu al

adverbelor (locuțiunilor adverbiale) originare şi motivat prin acestea, prepozițiile şi locuțiunile prepoziționale cu genitivul trebuie deosebite de adverbele (locuțiunile adverbiale) corespondente. în realizarea acestei departajări uzăm de două criterii: MORFOLOGIC (1) şi SINTACTIC (2).

2.1. Din punct de vedere morfologic, prepozițiile (locuțiunile prepoziționale) sunt formal «articulate». A se compara: *Mergem* **înainte** (adverb) -*Mergem* **înaintea** *oaspeților* (prepoziție); *S-a uitat* **în jur** *şi n-a văzut nimic* (locuțiune adverbială) - *S-a uitat* **în jurul** *lui şi...* (locuțiune prepozițională); *Locuieşte în camera* **din față** (locuțiune adverbială) -*Maşina* din fața *casei este a vecinului* (locuțiune prepozițională).

2.2. Din punct de vedere SINTACTIC, prepozițiile cu genitivul, ca toate prepozițiile de altfel, reclamă cu obligativitate prezența unui substantiv (pronume) căruia să-i impună genitivul şi, de acea, ele nu pot apărea singure: * *Mergem înaintea;* **Se învârtea* în jurul; **S-a vârât* **înăuntrul.** Dimpotrivă, cel puțin în principiu, adverbele şi locuțiunile adverbiale nu reclamă prelungirea enunțului cu încă un termen: *Mergem* **înainte;** *Se învârte* **în jur;** *A rămas* **înăuntru.**

Acest aspect prezintă importanța deosebită mai cu seamă în realizarea distincției "prepoziție (cu genitivul) / adverb" în cazurile când forma este identică, adică deopotrivă articulată: *deasupra, de-a lungul, în stânga, de-a curmezişul* etc. Prin urmare, dacă o unitate dintre cele date aici este urmată de un substantiv (pronume) ea se dovedeşte prepoziție (locuțiune prepozițională) cu genitivul şi invers, neurmată de un substantiv (pronume), este adverb. A se compara: *El iese totdeauna* **deasupra** (adverb) - *Avionul zbura* (pe) **deasupra** *norilor* (prepoziție); *Intrarea este* **în dreapta** (locuțiune adverbială) - *Copilul stă* **în dreapta** *tatălui* (locuțiune prepozițională); *A aşezat masa* **de-a** *lungul* (locuțiune adverbială) - *A înşirat cărțile* **de-a lungul** *coridorului* (locuțiune prepozițională).

3. O dată identificate ca prepoziții (locuțiuni prepoziționale) cu genitivul, ele, ca toate prepozițiile, nu au funcție sintactică autonomă, ci doar împreună cu substantivul (pronumele) în genitiv. Dimpotrivă, adverbele şi locuțiunile adverbiale se constituie singure în funcții sintactice. A se compara: *S-a aşezat* **înainte** *(înainte* = adverb de loc, complement circumstanțial de loc) - *S-a aşezat* **înaintea celorlalți** *(înaintea celorlalți* = pronume (demonstrativ de diferențiere) în genitiv cu prepoziție, complement circumstanțial de loc)[146].

[146] Pentru distincția "locuțiune prepozițională cu genitivul / prepoziție + substantiv în acuzativ", vezi T 30.

T 29 *CONTRA (ÎMPOTRIVA...)* - **PREPOZIȚII** + **GENITIV / ACUZATIV / DATIV**

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Ne-am pronunțat* **împotriva ei.**

(2) *Ne-am'pronunțat***împotriva sa.**

(3) *Ne-am pronunțat* **împotriva-i.**

B. SOLUȚII:

(1) *împotriva* = prepoziție + genitiv

(2) *împotriva* = prepoziție + acuzativ

(3) *împotriva* = prepoziție + dativ

C. COMENTARIU

0. Fie următoarele exemple:

(1) *El este mereu* **împotriva mea.**

(2) împrejurul tău *ai numai prieteni.*

1. Secvențele subliniate permit următoarele constatări:

1.1. Prepozițiile *împotriva* şi *împrejurul* sunt prepoziții-tip pentru genitiv, atunci când au după ele substantive sau pronume: *împotriva războiului, împrejuul parcului, împotriva tuturor* etc. Calitatea de a cere genitiv (nu dativ sau acuzativ) se datorează articolului din finala lor *(-a, -(ul)[),* aliniindu-se formal unor substantive articulate.

OBSERVAȚIE. Genitivul în limba română nu apare decât în două situații:

(a) după un «cuvânt» articulat enclitic, indiferent ce este acesta ca parte de vorbire (substantiv, adjectiv, prepoziție... cu genitivul) şi indiferent dacă i se subordonează sau nu lui: *copilul vecinuuli, frumosul vecinului copil, în dreptul vecinului;*

(b) după posesivul *al (a, ai, ale): al vecinului, bunul copil al vecinului, cei doi ai vecinului, grădina este a vecinului, acela al vecinului, al doilea al vecinului* etc.

1.2. Posesivele *mea* şi *tău,* în ciuda prepoziţiilor cu genitivul, nu sunt în genitiv. în stabilirea cazului plecăm de la forma de feminin *mea,* care, ca toate femininele, realizează distincţia nominativ (acuzativ) / genitiv
154
(dativ): *(în) casa* **mea** / *geamurile casei* **mele** (şi la fel: *(în) grădina* **noastră** / *gardul grădinii* **noastre).** De aici rezulta imediat că forma de genitiv (dativ) pentru posesivele feminine la singular *mea, noastră* este *mele, noastre,* adie?, nu *mea (noastră),* cum avem în exemplul dat *(împotriva mea* sau *împotriva noastră).* Prin urmare, *mea* din *împotriva mea* nu poate fi în genitiv, căci ar trebui să fie *^împotriva mele.* Prin analogie cu acestea, acceptăm că nici formele masculine din *împrejurul meu (tău, său), în jurul nostru (vostru)* nu sunt în genitiv, măcar că ele nu disting formal cele două perechi de cazuri. Singura soluţie care ne rămâne este să le considerăm în nominativ sau acuzativ.
1.3. Din punct de vedere morfologic, posesivele *(mele, meu, tău, noastră* etc.) NU SUNT PRONUME, ci ADJECTIVE. Calitatea adjectivală se argumentează în felul următor:
1.3.1. Aceste posesive nu au în componenţa lor posesivul *al (a).* (Or, se ştie, pronumele posesive îl conţin obligatoriu pe *al (a, ai, ale.)*
1.3.2. între posesiv şi articolul din finala propoziţiei se stabilei.^ un acord orientat dinspre posesive spre prepoziţie. Acest acord se evidenţiază clar în gen şi număr: *contra (-a* = articol feminin, singular) **mea** (adjectiv feminin, singular); *în jurul (-l* = articol masculin, singular) **meu** (adjectiv masculin, singular). Dacă n-ar fi vorba de un acord, ar trebui să fie posibile şi combinaţii de tipul: **contra meu, *în jurul mea, *deasupra noştri, *în ciuda voa-jre* etc.
Acordul explică de ce toate prepoziţiile (locuţiunile prepoziţionale) cu genitivul terminate în articolul feminin, singular —*a* sunt urmate de adjective posesive feminine la singular, iar cele terminate în articolul de masculin, singular -/ sunt urmate de posesive de genul masculin, numărul singular.
1.3.3. Apariţia acestui acord "particular" (între un adjectiv (posesiv) şi o prepoziţie) poate fi presupusă în două etape, având la bază de fiecare dată acţiunea analogiei:
(1) De la grupuri de tipul: *în casa mea, în vremea noastră, din cauza ta* etc.(substantiv cu prepoziţie urmat de adjectiv posesiv), în care adjectivul se acordă în mod normal cu substantivul în toate cele trei categorii solidare: gen, număr, caz (aici: feminin, singular, ACUZAIIV), acordul s-a extins şi asupra locuţiunilor prepoziţionale cu aceeaşi structură formală - "prepoziţie + substantiv" *(în faţa mea, în ciuda voastră, în jurul meu* etc), toate în acuzativ. Analogia a acţionat aici pe baza IDENTITĂŢII STRUCTURALE. Altfel spus, pentru posesiv, ca partener de acord, secvenţele *în faţa, în ciuda, în jurul* etc. au funcţionat şi funcţionează din pur :t de vedere formal ca... substantive în acuzativ cu prepoziţie şi, în consecinţă, este absolut normal ca adjectivul, prin acord,
să fie tot în ACUZATIV. Prin urmare, dintre cele două cazuri posibile, nominativ şi acuzativ, posesivul actualizează un acuzativ nu pentru că un adjectiv cu prepoziţie nu poate fi în nominativ[147], ci pentru că se acordă (total) cu o prepoziţie asimilată formal unui substantiv (articulat enclitic) în acuzativ.
(2) De la locuţiunile de tipul "prepoziţie + substantiv articulat" *(în faţa mea, în jurul tău* etc), în care adjectivul posesiv se acordă cu substantivul din locuţiune, acordul s-a extins şi la prepoziţiile (locuţiunile prepoziţionale) care nu au în structura lor un substantiv *(contra mea, înaintea noastră, împrejurul vostru* etc). Analogia a acţionat aici pe bază de IDENTITATE FUNCŢIONALĂ, dublată uneori de o sinonimie parţială *(în faţa mea - înaintea mea, în jurul meu - împrejurul meu* etc). Asimilarea acestora unor substantive în acuzativ este facilitată de prezenţa în structura lor[148] a unei prepoziţii cu acuzativul, uşor degajabilă prin deglutinare *(înaintea, împrejurul, împotriva* etc.[149]
Ilustrând cu un exemplu, evoluţia acordului apare astfel:
1. *în intenţia mea;* II. *în faţa mea;* III. *înaintea mea*[150].
Vom reţine în concluzie că orice posesiv însoţit de o prepoziţie a genitivului *(contra, împotriva* etc.) este ADJECTIV (posesiv) în ACUZATIV. Cum toate prepoziţiile genitivului se termină în articol la singular, toate adjectivele posesive în această situaţie sunt la numărul singular.
2. Greşelile care pot apărea în analiza gramaticală a adjectivelor posesive sunt uşor previzibile şi explicabile prin caracterul «aparte» al situaţiei, comportând faţă de ceea ce considerăm lege de respectat în analiză, două «devieri» importante:
(1) adjective (posesive) ÎN LIPSA unui SUBSTANTIV[151];
(2) prepoziţii CU GENITIVUL care NU AU după ele... GENITIV[152]. O analiză superficială, efectuată în virtutea obişnuitei, va conduce
imediat la pronume posesive în genitiv.

Vezi ex. de tipul: *Ne ştim de tineri,* unde *tineri* = adjectiv în nominativ, însoţit de prepoziţie.
Mai puţin la prepoziţia *contra,* care, de altfel, este un neologism - vezi, însă, şi prepoziţia compusă *în contra.* [49] A se vedea etimologiile acestor prepoziţii.
[150] Vezi Draşoveanu, 1969, p. 81.
[151] în interpretarea gramaticală curentă, *contra, împotriva* etc. sunt considerate, în cele din urmă şi prin tradiţie, prepoziţii, nu ... substantive.
"Aparte" e un fel de a spune, căci, la drept vorbind, «straniu», prin blocarea acordului, ar fi fost să stea în oricare alt caz decât acuzativul.
156
Probabilitatea unei asemenea interpretări eronate este şi mai mare la adjectivele posesive *său, sa,* care au drept corespondente pronumele personale în genitiv *lui, ei,* stabilindu-se între ele un raport de echivalenţă: comp. *împotriva* **sa** (adjectiv posesiv în acuzativ) cu *împotriva* **ei, lui** (pronume personale în genitiv); *în jurul* **său** (adjectiv posesiv în acuzativ) cu *în jurul* **ei, lui** (pronume personale în genitiv).
2.1. Funcţiile adjectivelor posesive însoţite de aceste prepoziţii sunt aceleaşi cu ale pronumelor (substantivelor) în genitiv prepoziţional. Trăsătura particulară a acestor funcţii este în modul de construcţie, unul dublu, adică PREPOZIŢIONAL-ADJECTIVAL[153].
Dintre acestea reţine m:
(1) Atribut prepoziţional-adjectival: *copacul* **din faţa ta,** *oamenii* **din jurul nostru,** *decizia* **împotriva voastră[154]** etc.
(2) Nume predicativ: *Nu suntem* **contra voastră.**
(3) Element predicativ suplimentar: *Te ştiam* **contra mea.**
(4) Complement indirect: *Şi tu ai votat* **contra noastră?**
(5) Circumstanţial de timp: *A ajuns la gară* **înaintea mea.**
(6) Circumstanţial de loc: *S-au adunat* ***în*** **jurul tău** *numai duşmanii.*
(7) Circumstanţial condiţional: **în locul tău,** *eu n-aş merge.*
3. Aceleaşi "prepoziţii", de regulă cu formă nearticulată, pot fi urmate de formele neaccentuate ale pronumelor personale sau reflexive în dativ posesiv[155]: *înjuru-ţi, deasupra-i, asupră-şi, de-a lungu-i, în preajmă-i, în contră-i* etc.
în legătură cu acestea sunt de reţinut următoarele:
(1) Frecvenţa acestor construcţii este relativ rmică în română, aşa ca dativul posesiv adnominal în general.
(2) Cazul dativ (nu genitiv sau acuzativ) al acestor pronume nu trebuie argumentat, el impunându-se prin forţa evidenţei. (Formele de tip *—mi, -ţi, -şi* etc. nu aparţin genitivului, care nu are forme neaccentuate, iar ale acuzativului sunt altele.)
(3) Nici calitatea de pronume personale (reflexive) nu trebuie argumentată, căci numai aceste pronume au forme accentuate, nu şi altele sau şi adjectivele (pronominale) posesive.
(4) Deşi coincid sau pot coincide cu adverbele (locuţiunile adverbiale) corespondente, secvenţele ce ocupă poziţie în faţa dativului posesiv
[153] Vezi, Draşoveanu, 1995, p. 12.
Numele atributului se constituie aici din trei termeni, spre deosebire de numele atributului adjectival obişnuit, care conţine doi termeni, indiferent de felul adjectivului.
Vezi, pentru acesta, T 9.
157
(deasupra, în preajmă, în contră etc.) sunt prepoziţii (locuţiuni prepoziţionale), nu adverbe (locuţiuni adverbiale), pentru că acestea nu pot fi urmate de forme pronominale neaccentuate, nici în dativ, nici în acuzativ.
(5) La fel ca în cazul adjectivelor (pronominale) posesive cu prepoziţii, funcţiile sintactice, în principiu aceleaşi, ale pronumelor în dativ însoţite de aceste prepoziţii au mijloc dublu de realizare (prepoziţie + caz (dativ)), adică sunt funcţii prepoziţional-cazuale (= prepoziţional-dativale). Cu alte cuvinte, acest dativ, deşi apare cu prepoziţie, nu este, în ierarhia funcţională a cazurilor, un dativ prepoziţional propriu-zis, adică un $dativ_3$[156] , aşa cum este, de ex. în *datorită mie,* căci dativul nu este impus de prepoziţie. (De altfel, formele pronominale neaccentuate (în dativ sau acuzativ) nu cunosc decât ipostaza de caz_b neimpus de prepoziţie.) Un atribut exprimat prin dativul din aceste construcţii va fi deci un atribut (pronominal) prepoziţional-datival: *Oamenii* **din juru-ţi** *sunt prietenoşi.*
OBSERVAŢIE. A se observa şi terminologic deosebirile la nivelul MODULUI DE CONSTRUCŢIE şi, în parte,

al PĂRŢII DE VORBIRE prin care se exprimă atributul în următoarele trei exemple, în ciuda conţinutului gramatical aproximativ acelaşi:
(a) *Copiii* **din jurul lui** *sunt ascultători: din jurul lui* = atribut (pronominal) prepoziţional, exprimat prin pronume personal, în genitiv cu prepoziţie.
(b) *Copiii* **din jurul său** *sunt ascultători: din jurul său* = atribut prepoziţional-adjectival, exprimat prin adjectiv (pronominal) posesiv cu prepoziţie, în acuzativ.
(c) *Copiii* **din juru-i** *sunt ascultători: din juru-i* = atribut prepoziţional-datival, exprimat prin pronume personal cu prepoziţie, în dativ.
4. Româna are numai prepoziţii cu regim monocazual, respectiv cu regim genitival, datival, acuzatival. Nu există, ca în unele limbi, prepoziţii care, în funcţie de natura verbului cu care se construiesc, să impună dativ sau acuzativ (vezi, de ex., în germană, prep. *in, an* etc).
De la această regulă nu fac excepţie nici prepoziţiile discutate aici *(contra, împotriva, de-a lungul* etc). Ele au doar regim genitival, adică singurul caz (= caz$_3$) regizat, impus de ele este genitivul. Alt caz nu cer (cu necesitate).
Apariţia după ele şi a unor forme de dativ sau de acuzativ nu se datorează regimului lor, ci altor cauze.
156
Vezi, pentru această clasificare a cazurilor, Draşoveanu, 1997, p. 94 şi urm.

OBSERVAŢIA 1. Formulări de tipul *a fi (a vota, a se pronunţa* etc.) **pentru / contra** sunt trunchiate, lipsind prepoziţiilor (= rămân prepoziţii!) *pentru* şi *contra* termenul regizat (în acuzativ, respectiv în genitiv). Cauzele neexprimării acestora, uşor de formulat, sunt de natură extralingvistică. De aceea în denumirea de genitiv$_3$ se cuprinde prepoziţia şi e de prisos (= pleonastic) să spunem genitiv$_3$ cu prepoziţie.
Apariţia după ele şi a unor forme de dativ *(înjuru-i)* sau de acuzativ *(în jurul tău)* se datorează altor cauze, nu regimului lor. (Altfel spus, *-i* din *în juru-i* nu este în dativ pentru că îl cere prepoziţia şi nici *tău* nu este în acuzativ pentru că îl cere *în jurul* ca prepoziţie.)
De aceea aici dativul şi acuzativul nu sunt cazuri$_3$, ci dativ! cu prepoziţie, respectiv acuzativ$_2$ cu prepoziţie.
OBSERVAŢIA 2. Prepoziţia *contra,* ca neologism, intră în numeroase compuneri pe postul unui pseudoprefix, tară regim cazual *(contraatac, contracurent, contraproiect, contratimp, contravaloare* etc). După acest model avem şi compusele *contra cost, contra hrană, contra pace* etc. (= cu sensul: *în schimbul, pentru).*

T30
LOCUŢIUNI PREPOZIŢIONALE CU GENITIVUL /«FALSE» LOCUŢIUNI PREPOZIŢIONALE CU GENITIVUL
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Mi-am făcut mari proiecte* **m faţa** *vacanţei.*
(2) *Mi-am amânat multe treburi* **din cauza** *concediului.*
B. SOLUŢII:
(1) *în faţa* = locuţiune prepoziţională
(2) *din cauza* = "falsă" locuţiune **prepoziţională** (^ **locuţiune** prepoziţională)
C. COMENTARIU
0. Structură identică sau asemănătoare cu locuţiunile prepoziţionale ale genitivului, în a căror componenţă intră un substantiv *(în ciuda, în pofida, în faţa, în jurul, în spatele* etc), au foarte multe alte grupuri formate din "prepoziţie + substantiv articulat", constituind expresii relativ fixe, cu sensuri lexicale specializate (cauză, scop, timp, loc, excepţie etc.) şi urmate de genitiv ca termen obligatoriu sau posibil: *din cauza, din pricina, pe motivul, în cazul, cu condiţia, în scopul, cu scopul, cu ajutorul, cu sprijinul, cu concursul, în sensul, la marginea, în marginea, în alternativa, cu excepţia, în timpul, în vremea, în privinţa, cu intenţia, în mijlocul, în centrul* etc.
Asemănarea (identitatea) de structură şi/sau corespondenţa de înţeles existente între ele şi unele prepoziţii (locuţiuni prepoziţionale) cu genitivul sau cu alte cazuri - comp. *cu excepţia* şi *în afara* (locuţiune prepoziţională), *în mijlocul* şi *în jurul* (locuţiune prepoziţională), *din cauza* şi *datorită* (prepoziţie cu dativul), *cu ajutorul* şi *mulţumită* (prepoziţie cu dativul), *pe motivul* şi *pe motiv de* (locuţiune prepoziţională cu acuzativul) etc. - fac dificilă trasarea unei linii de demarcaţie între ele şi de aici frecvenţa interpretării lor oscilante sau greşite.

1. în lipsa unui criteriu unic şi unitar, se pot formula doar câteva mijloace, în general complementare, de deosebire[157]:
1.1. Dacă substantivul din grupare poate fi determinat de un adjectiv pronominal, mai cu seamă DEMONSTRATIV, acesta nu formează locuţiune cu prepoziţia - şi invers, dacă adjectivul

demonstrativ se exclude, putem considera gruparea locuțiune prepozițională cu genitivul. Decizia se *bazează,* pe principiul că un adjectiv, în afara celui posesiv[158], nu poate determina prin acord un substantiv dintr-o locuțiune prepozițională, căci, în acest caz, ar trebui să acceptăm că adjectivul este atribut adjectival pe lângă o locuțiune prepozițională.

(1) SUNT LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE: **în ciuda** - **în ciuda aceasta (*în această ciudă);* **în pofida** - **în pofida aceasta (*în această pofidă);* **în fața** - **în fața aceasta (*în această față);* **în spatele** - * *în spatele acesta (*în acest spate);* **în jurul** - **în jurul acesta (*în acest jur)* etc.

(2) NU SUNT LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE: **din cauza -** *din cauza aceasta (din această cauză);* **din pricina** - *din pricina aceasta (din această pricină);* **cu scopul** - *cu scopul acesta (cu acest scop);* **în cazul** -*în cazul acesta (în acest caz);* **cu condiția** - *cu condiția aceasta (cu această condiție);* **pe motivul** - *pe motivul acesta (pe acest motiv)* și la fel: **cu ajutorul, cu sprijinul, cu gândul** etc.

OBSERAȚIE. Nu răspund în favoarea calității nelocuționale grupările: *prin intermediul, în mijlocul, în centrul, în apropierea.* Construcția *în marginea aceasta (în această margine)* este ambiguă.

1.2. Dacă GENITIVUL poate fi ANTEPUS substantivului din gruparea "prepoziție + substantiv articulat", catalizând apariția posesivului *al (a),* gruparea nu constituie o locuțiune. Dimpotrivă, dacă antepunerea se exclude, gruparea este o locuțiune prepozițională: *pe acoperișul* casei -*pe* **al casei** *acoperiș.* Luăm ca "genitiv de lucru" pronumele relativ *care: căruia (căreia)* "postpus" - *al (a) cărui (cărei)* "antepus".

(1) Locuțiunile prepoziționale nu permit această schimbare de poziție: *în pofida căruia - *în a cărui pofidă; în fața căruia - *în a cărui față; în jurul căruia - *în al cărui jur; în spatele căruia - *în al cărui spate.*

(2) Celelalte grupuri de "prepoziție + substantiv articulat" răspund toate pozitiv la acest test: *din cauza căruia - din a cărui cauză; cu*

[157] O graniță tranșantă nu va putea fi de fapt niciodată stabilită, deoarece, lucru firesc, sensul evoluției acestor grupări este spre abstractizare și gramaticalizare, adică spre locuțiuni prepoziționale.

[158] Vezi, pentru aceasta, T 29.

ajutorul căruia - cu al cărui ajutor; în marginea căruia - în a cărui margine; în mijlocul căreia - an îl cărei mijloc; în centrul căruia - în al cărui centru; în apropierea căruia - în a cărui apropiere, prin intermediul căruia -prin al cărui intermediu etc.

OBSERVAȚIE. Cele două mijloace de verificare fiind complementare, faptul ca un grup "prepoziție + substantiv articulat" să răspundă pozitiv la unul dintre teste este suficient pentru a lua decizia aferentă[159].

1.3. Nu pot fi folosite ca mijloace de deosebire următoarele:

(1) ECHIVALENȚA (ca înțeles) cu alte PREPOZIȚII: *datorită = din cauza,* dar *datorită* este prepoziție, iar *din cauza,* nu;

(2) combinația cu un posesiv *(mea, meu, ta, tău* etc), căci acesta este posibil la toate grupurile în baza substantivului ce-l conțin *(în fața mea -în apropierea mea; în jurul meu - în gândul său* etc).

(Adjectivul posesiv este de altfel cerut de articolul din finala prepoziției. Vezi, pentru detalii, T29.)

[159] Aproximativ aceleași indicii apar și la Drașoveanu, 1980.

T 31 "ADVERB + *DE"* - FORMEAZĂ "LOCUȚIUNE PREPOZIȚIONALĂ" / NU FORMEAZĂ LOCUȚIUNE PREPOZIȚIONALĂ

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Locuiește* **dincolo de** ***gară.***

(2) *Am citit o carte* **extrem de** ***interesantă.***

B. SOLUȚII:

(1) *dincolo de* = locuțiune prepozițională **(cu acuzativul)**

(2) *extrem de &* locuțiune prepozițională

C. COMENTARIU

0. Fie următoarele două serii de exemple:

(a) **aproape de** *(gară),* **departe de** *(adevăr),* **dincolo de** *(bine și rău),* **înainte de** *(premieră),* **în afară de** ***(el)*** **etc;**

(b) grozav de *(bun - bine),* **teribil de** *(frig),* **admirabil de** *(reușită),* **colosal de** *(repede),* **groaznic de** *(cald),* **nemaipomenit de** *(frumoasă),* **nespus de** *(dulce)* etc.

0.1. în ciuda structurii lor formale identice (= adverb + *de),* cele două serii impun, în privința grupării "adverb + *de",* deosebiri importante, atât la nivelul valorii morfologice, cât şi în interpretarea sintactică.
1. Gruparea de tip (a) este urmată de substantive (pronume, numerale), cărora le impune cazul acuzativ, fiind o LOCUŢIUNE PREPOZIŢIONALĂ CU ACUZATIVUL[160].
2. Gruparea de tip (b) este urmată de adjective sau adverbe, cărora le ajută în formarea GRADULUI SUPERLATIV ABSOLUT, fiind deci elemente componente în structura acestui grad de comparație[161], realizat analitic în limba română.
Vezi, pentru acestea, T 33.
[61] în fapt, grad de INTENSITATE a însuşirii. Pozitivul şi şuperlavitul absolut nu sunt propriu-zis grade de comparaţie, ele nefiind legate de categoria comparaţiei, care este un raport între doi termeni (A şi B), care «se compară» în baza unei însuşiri comune *(Ion* (A) *este mai harnic* (însuşire) *decât Vasile* (B)). Vezi, pentru o pertinentă şi detaliată descriere a intensităţii şi comparaţiei, Iordan-Robu, 1978, p. 406-407.
163
Acest rol al lor este verificabil prin posibilitatea de a le substitui cu adverbul-tip din structura superlativului absolut, *foarte:*
Ea este **extrem** de *serioasă - Ea este* **foarte** serioasă.
Gruparea "adverb + *de"* în această situaţie nu este nici locuţiune adverbială, nici locuţiune prepoziţională.
(a) Nu este locuţiune adverbială, deoarece, în pofida echivalenţei cu un adverb *{foarte),* conţine o prepoziţie[162], care leagă adverbul *(teribil, extrem* etc.) de adjectiv (adverb), iar locuţiuni adverbiale terminate în *de* nu există[163].
(b) Nu este nici locuţiune prepoziţională, deoarece este echivalentă cu un adverb *(foarte)* şi nu apare niciodată în contextul unei prepoziţii - nu admite pronumele *mine, tine (*extrem de mine, *teribil de tine* etc). Ca atare acest *de* nu poate impune nici caz, în speţă acuzativ.
2.1. Adjectivele la gradul superlativ constituit cu gruparea "adverb + *de"* nu au cazul impus de prepoziţia *de* (Ac), ci acela pe care-l dă acordul cu substantivul (pronumele): EL *este* **extrem** de **conştiincios** *la serviciu (conştiincios* = N, prin acord cu *el); îl neliniştea gândul* unei pers-p e c t v i v e **extrem de sumbre** *{sumbre* = G, prin acord cu *unei perspective).*
Se înţelege că adjectivul poate sta şi în Ac, dar tot ca urmare a acordului: *Are* un prieten grozav de arţăgos *{arţăgos* = Ac, prin acord cu *un prieten).*
Se impune deci, în asemenea situaţii, atenţie sporită la cazul adjectivului - nu «automat» Ac, datorită lui *de,* ci un caz, fie el şi Ac, identificat prin acord cu substantivul (substitutul).
Când superlativul absolut de acest tip (cu "adverb + *de")* este al unui adverb, se înţelege că problema cazului nu se mai pune.
2.2. Aparţin aceluiaşi model şi au aceeaşi valoare (elemente componente în structura superlativului absolut) şi câteva adverbe al căror conţinut expresiv este mai puţin evident, datorită sensului lor destul de general: *aşa* (aşa *de bună), atât* **(atât** *de util), cât* **(cât** *de bine), oricât* **(oricât** *de mult).* Aceste structuri îşi dezvăluie sensul superlativ atât - şi mai ales - în construcţii exclamative *(E* **aşa de bine** *afară!; E* **atât de frumoasă!; Cât de mare** *te-ai făcut!),* cât şi neexclamative *(Nu ştiam că e*
O numim prepoziţie numai pentru a respecta terminologia gramaticală tradiţională. în realitate acest *de* nu ocupă poziţie ÎN FAŢA termenului subordonat (comp. cu *temă* de casă), ci după el **(teribil de** *arţăgos).* De aceea termenul care se vehiculează tot mai mult este cel de POSTPOZIŢIE. (vezi, Draşoveanu, 1997, p. 55).
Accidental, pe poziţia adverbului apare o locuţiune adverbială *(peste măsură, peste poate, peste orice limită)* urmată de *de.*
164
atât de *urgentă plecarea ta; A cântat* **aşa** de *frumos, că i-a impresionat pe toţi; Abia atunci ţi-ai dat seama* **cât de *mult*** *ţineai la el).*
Se atrage atenţia mai cu seamă asupra superlativului cu *cât de* şi *oricât de,* a cărui identificare e uneori mai dificilă, întrucât adverbele *cât* şl *oricât* apar în frază şi cu valoare relaţională (subordonatoare), adesea între *cât (oricât)* şi *de* apărând alte cuvinte: **Oricât** *ar fi cartea aceasta* **de** interesantă, *nu-mi pot permite s-o cumpăr (oricât... de interesantă = foarte interesantă).*

Cât *e el* **de isteț,** *şi tot n-a ghicit unde-ai plecat (cât... de isteț = foarte isteț).*
OBSERVAȚIE. Mai rar, pe poziția lui *cât* poate apărea *cum,* în aceeaşi construcție dislocată: *Nu-şi poți imagina* **cum** *cântă* de *frumos (cum... de frumos = cât de frumos).*
2.3. Fără a constitui un superlativ absolut propriu-zis, au aceeaşi structura şi grupările **destul de** *{harnic),* **suficient de** *{bogat),* **de-ajuns** de *{viclean),* prin care se exprimă "intensitatea suficientă"[164].
Iordan-Robu, 1987, p. 407.

T32
PREPOZIȚII EXPRIMATE / PREPOZIȚII NEEXPRIMATE
A. STRUCTURI-TIP:
(1) In vara *aceea a fost o arşiță cumplită.*
(2) **Vara** *aceea a fost o arşiță cumplită.*
B. SOLUȚII:
(1) *în vara* = substantiv în acuzativ cu prepoziție exprimată
(2) *vara* = substantiv în acuzativ cu prepoziție neexprimată
C. COMENTARIU
0. Din cele cinci cazuri existente în română, numai trei pot apărea cu prepoziții, situație în care ele sunt cazuri prepoziționale sau cazuri$_3$: genitiv prepozițional (= G_3), dativ prepozițional (= D_3), acuzativ prepozițional (= Ac_3)[165].
OBSERVAȚIA 1. Când vorbim de caz prepozițional (caz^) avem în vedere numai cazul impus[166] de prepoziție, manifestat în substantiv şi substitute, nu şi cel datorat acordului la adjectivele care, în anumite construcții, au prepoziție[167].
OBSERVAȚIA 2. *Pe* de la acuzativul compelmentului direct *(L-am văzut* pe *Ion; Cartea* pe *care am citit-o aseară m-a impresonat în mod deosebit)* nu este prepoziție propriu-zisă, deşi coincide formal şi etimologic cu prepoziția *pe,* ci MORFEM, semn gramatical al acuzativului. Prin urmare, acuzativul cu morfemul *pe* nu este unul preopozițional (Ac_3), ci neprepozițional (Ac!)[168].
în mod firesc, fiecare din cele trei cazuri (G, D, Ac) este ori prepozițional, ori neprepozițional. Din acest punct de vedere, într-adevăr,
[165] Vezi, pentru cazuri,, cazuri $_2$, cazuri $_3$, Draşoveanu, 1997, p. 95.
[166] Nu intiă deci în discuție dativul posesiv cu prepoziție *(înjuru-i).*
[167] Vezi, pentru acesta, T 27, T 28. Datorită circulației mai restrânse a conceptului de caz$_3$, utilizăm în cele ce urmează sinonimul sau, acela de caz prepozițional.
[168] Vezi, pentru distincția *pe* "morfem" / *pe* "prepoziție", Draşoveanu, 1997, p. 107 şi urm., care-l numeşte "flectiv".

prepoziția apărută în text (= exprimată) în fața unui substantiv (substitut) obligă la considerarea cazului ca fiind prepozițional: *Merge* **la** *mare (la mare* = substantiv în Ac_{prep}). Dimpotrivă, dacă în fața unui substantiv (substitut) nu apare exprimată o prepoziție, cazul acestuia, fără a schimba sensul construcției, este cu siguranță neprepozițional numai dacă prepoziția este în mod necesar exclusă, adică imposibilă: *Cartea* **elevului** *este pe masă (elevului* = genitiv neprepozițional). în schimb, dacă ea poate fi presupusă, neexprimarea ei datorându-se unor factori diverşi, cazul este în realitate prepozițional: **Toamna** *următoare aveam să-l reîntâlnesc la Arad (toamna* = [în] *toamna* = acuzativ cu prepoziție).
Cazul prepozițional cunoaşte deci două variante: cu prepoziție exprimată şi cu prepoziție neexprimată. Acestea, între anumite limite, pot fi considerate ECHIVALENTE FUNCȚIONAL.
1. Prepozițiile neexprimate pot fi subînțelese sau eliptice.
1.1. Fenomenul SUBÎNȚELEGERII prepoziției apare în cadrul coordonării a două sau mai multe cazuri prepoziționale. Adesea, numai primul din şirul de substantive (substitute) coordonate are prepoziția exprimată, la celelalte, ea fiind aceeaşi, nu se mai repetă. Oricare din cele trei tipuri de prepoziții (cu genitivul, cu dativul şi acuzativul) poate apărea în această ipostază: *Opinia publică internațională se pronunță tot mai clar* **împotriva războiului *şi* (a) înarmărilor (G_{prep} + G_{prep}); Datorită inteligenței *şi* muncii** *perseverente a reuşit să ajungă în fruntea clasei* (D_{prep} + D_{prep}); *Au fost construite noi blocuri* **din beton *şi* sticlă (Ac_{prep} +)**
OBSERVAȚIE. Se înțelege că un atribut exprimat printr-un substantiv cu prepoziția subînțeleasă va fi (atribut) substantival PREPOZIȚIONAL: *O viață cu bucurii şi* **necazuri** ([cu] *necazuri* = atribut substantival prepozițional).
1.1.1. în legătură cu subînțelegerea prepoziției mai trebuie reținute următoarele:

(1) în cadrul unei serii de genitive prepoziționale coordonate, prepoziția, începând cu al doilea genitiv, este de regulă «reprezentată» de *al (a):* **în jurul** *casei şi* **al** *parcului a fast plantată o perdea de plopi;* **în ciuda** *zăpezilor şi* **a** *ploilor abundente din primăvară, nivelul apelor Dunării n-a atins cotele periculoase.* Apariția lui *al* (masculin) sau *a* (feminin) este în funcție de genul articolului *{-{u)l* sau *-a)* din finala prepoziției cu genitivul.
(2) Dacă substantivele coordonate sunt în dativ cu prepoziție, uneori, după modelul genitivului prepozițional, apare GREŞIT *al (a)* şi în fața
167
dativului: **datorită** *ploilor şi* a(l) *zăpezilor;* **grație** *trenului şi* a(l) *autobuzului.*
(3) Dacă substantivele coordonate sunt în acuzativ cu locuțiune prepozițională, începând cu al doilea substantiv, aceasta poate fi total neexprimată (o **dată cu** *Gigei şi Petrică... = o dată cu Gigei* şi [o dată cu] *Petrică...)* sau poate fi reprezentată de prepoziția din finala locuțiunii (în **legătură cu** *predicatul şi* **cu** *subiectul s-a scris foarte mult — cu subiectul* = [în legătură] *cu subiectul).*
OBSERVAȚIE. Subînțeles poate fi şi morfemul*pe* de la acuzativul cu funcție de complement direct: *De ziua lui i-a invitat* pe *Ionel,* [pe] *Georgel şi* [pe] *Mihai.*
(4) în fața substantivelor cu formă de NAc fără prepoziție având rol de apoziție nu subînțelegem prepoziția, chiar dacă termenul antecedent o are: *Discutau* **despre fotbal, sportul** *lor preferat (sportul* = substantiv în nominativ, nu în acuzativ cu prepoziția *despre* subînțeleasă). Aceeaşi este situația şi pentru morfemul *pe: L-a căutat* **pe domnul** *Vişinescu,* **profesorul** *de istorie (profesorul* = substantiv în nominativ, nu în acuzativ cu *pe* subînțeles).
1.2. Prepoziții ELIPTICE pot fi numai câteva, toate ale acuzativului: (1) Prepozița ÎN pe lângă substantive care denumesc în general **TIMPUL** *(an, vară, toamnă, lună, săptămână, zi, noapte, dimineață, marți, miercuri* etc), însoțite de un număr restrâns de adjective *(acesta, acela, celălalt, viitor, trecut, precedent, următor* ş.a.): **Iarna** *aceasta merg la schi (iarna aceasta* = [în] *iarna această);* **Anul** *trecut l-am întâlnit la Braşov (anul trecut* = [în] *anul trecut);* **Joia** *viitoare avem teză la română (joia viitoare = [în] joi a viitoare).*
*(2) Prepoziția *ca* în construcții cu înțeles comparativ: *Stă singur* **cuc** *(cuc* = [ca un] *cuc); E înghețat* **bocnă;** *Doamne* **buştean;** *E prost* **cizmă;** *L-am găsit beat* **mort;** *L-a bătut* **măr;** *E rea* **viperă** (frumoasă foc); *S-a strâns* colac. Prin analogie cu aceste grupări, în care prepoziția *(ca)* este în mod evident eliptică, putem interpreta, la fel, prepoziția ca fiind eliptică şi în construcții ce permit mai greu sau deloc inserarea lui *ca: Fuge* glonț; *I-a întins un pahar plin* **ochi;** *Strânge florile* **mănunchi;** *Merge* **şnur.**
OBSERVAȚIE. Preferam, prin urmare, interpretarea acestor unități ca substantive în acuzativ cu prepoziție eliptică (Ac_3), nu ca adverbe de mod,
168
cum tot mai des se afirmă în ultima vreme[169]. (Ca funcție sintactica, ele vor fi complemente circumstanțiale comparative.)[170]
(3) Accidental, şi mai ales în limbaj popular, este eliptică prepoziția *de* în fața pronumelui interogativ *ce:* Ce *mă tot bați la cap cu aiurelile tale? (ce* = [de] *ce); Măi mândruț de lângă vale, / Ce-ți tot faci la noi cărare?* (folclor).
Faptul că nu reacționează pozitiv la aşa-numitele contexte diagnostice ale substantivului (combinația cu un demonstrativ, cu un posesiv şi cu un adjectiv calificativ) nu le anulează calitățile substantivale, fiind vorba doar de o întrebuințare sintactică specială. în caz contrar, foarte multe substantive sunt în aceeaşi situație şi ar trebui, contextual, să le considerăm ... adverbe.
Prezintă mai mică importanță faptul că unele dintre ele constituie şi mijloace expresiv-sintactice de realizare a ideii de superlativ (absolut).
169
T33
LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE / LOCUȚIUNI CONJUNCTONALE
A. STRUCTURI-TIP:
(1) în **caz** de *incendiu anunțați pompierii.*
(2) în **caz că** *izbucneşte un incendiu, anunțați pompierii.*
B. SOLUȚII:
(1) *în caz de* = locuțiune prepozițională
(2) *în caz că* = locuțiune conjuncțională
C. COMENTARIU

0. Definirea celor două tipuri de locuțiuni se face prin raportare la părțile de vorbire corespondente.
(1) LOCUȚIUNILE PREPOZIȚIONALE sunt grupuri de cuvinte cu înțeles unitar şi VALOARE DE PREPOZIȚIE: **Despre** *acest subiect vom mai discuta* - **In legătură cu** *acest subiect vom mai discuta (în legătură cu* = locuțiune echivalentă cu prepoziția *despre).*
(2) LOCUȚIUNILE CONJUNCȚIONALE sunt grupuri de cuvinte cu înțeles unitar şi VALOARE DE CONJUNCȚIE: **Dacă** *ai nevoie de ajutorul meu, sună-mă* - în **caz că** *ai nevoie de ajutorul meu, sună-mă (în caz că* = locuțiune echivalentă cu conjuncția *dacă).*
0.1. întrucât nu orice locuțiune prepozițională (conjuncțională) are drept corespondent o prepoziție (conjuncție), în identificarea lor şi deosebirea de alte grupuri de cuvinte se utilizează criteriul structural *(-* al elementelor componente). Acelaşi criteriu ne furnizează şi deosebirea fundamentală dintre cele două tipuri de locuțiuni:
(1) LOCUȚIUNILE PREPOZIȚIONALE SE TERMINĂ OBLIGATORIU ÎN PREPOZIȚIE *(de, cu, la* - vezi mai jos), în timp ce LOCUȚIUNILE CONJUNCȚIONALE SE TERMINĂ OBLIGATORIU ÎN CONJUNCȚIE sau cuvând cu valoare conjuncțională *(că, să, ce* etc. -vezi mai jos).
Elementul terminal - prepoziție sau conjuncție - este cel care acordă valoare relațională de tip prepozițional sau conjuncțional întregului
170
grup[171]. Locuțiunile prepoziționale (conjuncționale) formează expresii fixe neanalizabile sintactic în interior, fără posibilitatea ca vreuna din componente să aibă determinanți şi nici să îşi schimbe locul.
1. LOCUȚIUNILE PREPOZIȚIONALE cu acuzativul, singurele de care ne ocupăm aici, se termină obligatoriu într-una din prepozițiile *de, cu, la.* Gradul lor de «sudură» interioară scade progresiv de la cele cu *de* spre cele cu *la.* în componența lor, în afară de prepoziția din finală, mai intră un ADVERB (în general adverb de *loc* la cele cu *de,* respectiv adverb de mod la celelalte două tipuri), însoțit sau nu de o prepoziție, şi un SUBSTANTIV, obligatoriu nearticulat, în general cu prepoziție.
1.1. Locuțiuni prepoziționale terminate în de: *alături de, (în) afară de, aproape de, departe de, (de) dincolo de, (de) dincoace de, (de) vizavi de, înainte de, împrejur de, în sus de, în jos de (de) dinainte de, față de, pe motiv de, din cauză de, în loc de, în timp de, în vreme, din pricină de, în caz de, în chip de, peste drum de, de din vale de* etc.
1.2. Locuțiuni prepoziționale terminate în cu: *împreună cu, dimpreună cu, alături cu, o dată cu, deodată cu, laolaltă cu, potrivit cu, asemănător cu, asemenea cu, contrar cu, conform cu, comparativ cu, la un loc cu, de față cu, în raport cu (*= față de), *în comparație cu, la fel cu, la rând cu, în rând cu, în legătură cu* etc.
***1.2.1.** Statutul morfologic al acestor grupări (1.1. şi 1.2.) nu este întru totul clarificat în gramatică. Deosebim două categorii relativ distincte:
(1) Grupări pe bază de ADVERBE (locuțiuni adverbiale) care pot apărea şi fără prepozițiile terminale *{de, cu),* păstrând acelaşi înțeles fundamental şi funcțiile sintactice «normale» ale adverbelor (circumstanțiale de loc, de mod, de timp, în conformitate cu felul adverbului): *Locuieşte* **aproape (departe, vizavi);** *A luat-o* **în sus (în jos);** *Au venit* **împreună (deodată);** *Stau* **alături;** *Se comportă* **la fel;** *A pus toate lucrurile* **la un loc; înainte** *era mai bine.*
Din această cauză, asemenea grupări pot fi interpretate şi ca îmbinări libere, respectiv ca adverbe sau locuțiuni adverbiale cu funcție sintactică autonomă, ca şi când n-ar fi urmate de *cu* sau *la,* determinate de complemente indirecte prepoziționale. (în sprijinul acestei interpretări vine şi faptul că unele dintre aceste adverbe au grade de comparație şi/sau intensitate: *Locuieşte* **foarte aproape** *de facultate; Stă* **mai departe** *de gară.*
Prin urmare, într-un enunț ca *A sosit înainte de sărbători,* analiza grupării *înainte de* poate fi făcută în două feluri:
Criteriul este formulat explicit la Draşoveanu, 1968, p. 23.
171
(a) *înainte de sărbători* - circ. de timp, exprimat prin subst. *(sărbători)* în acuzativ cu locuțiune prepozițională *(înainte de);*
(b) *-înainte* = circ. de timp, exprimat prin adverb de timp (comp. cu *A sosit înainte);*
- *de sărbători* = compl. indirect, exprimat prin subst. în acuzativ cu prepoziție *(de).*
OBSERVAȚIE. Se atrage atenția că în varianta de interpretare analitică (b), circumstanțial (de timp, de mod etc.) este NUMAI adverbul (locuțiunea adverbială), nu şi cel cu prepoziție, care este întotdeauna complement indirect prepozițional, ce are ca termen regent un adverb (locuțiune

adverbială)[172].

(2) Grupări pe bază de substantive, în general[173], care nu pot apărea fără prepoziţiile terminale *de* şi *cu: S-a comportat *faţă; N-a venit *pe motiv; Sună-mă *în caz; A procedat bine *în comparaţie; S-a discutat mult *în legătură,* etc. Din această cauză ele nu pot fi interpretate altceva decât locuţiuni prepoziţionale (cu acuzativul) şi, ca orice prepoziţie, nu au funcţie sintactică autonomă.

Ex: N-a venit **pe motiv de boală.**

- *pe motiv de boală* = circ. de cauză, exprimat prin subst. *boală,* în acuzativ cu loc. prep. *pe motiv de* (nu şi: *pe motiv* = circ. de cauză, exprimat prin subst. în acuzativ cu prepoziţie; *de boală* = atribut substantival prepoziţional, exprimat prin subst. în acuzativ cu prepoziţie).

1.3. Locuţiuni prepoziţionale terminate în la: *privitor la, referitor la, relativ la, cu referire la, cu privire la* (sinonime între ele). Eliminând prepoziţia *la,* nu pot funcţiona ca adverbe (substantive) şi prin urmare aceste grupări sunt numai locuţiuni prepoziţionale.

OBSERVAŢIA 1. Structură aparte au locuţiunile prepoziţionale *cât despre* şi *cât pentru* (rar). Locuţiunile prepoziţionale terminate în alte prepoziţii decât cele date aici *(de, cu, la, despre, pentru)* nu există în limba română. Alte grupări cu valoare prepoziţională şi terminate în prepoziţie se încadrează la prepoziţii COMPUSE. Acestea sunt formate numai din prepoziţii: *de la, de pe la, pe lângă, de către, pe sub* etc.

De regulă, când se ilustrează calitatea de termen regent a adverbului pentru complement indirect, asemenea situaţii se au în vedere. (Vezi GLR, 1963, voi. II, p. 162).

[73] Adverbele în această situaţie sunt rare: *Au procedat *conform; Se descurcă bine *comparativ.*

OBSERVAŢIA 2. Un statut controversat au grupările cu *până: până pe, până la, până în, până sub* etc, a căror interpretare depinde de statutul morfologic al *Impână* - prepoziţie sau adverb.

(a) Dacă/jânâ este prepoziţie, grupările date *(până la, până sub* etc.) sunt prepoziţii compuse. Această variantă este mai mult decât discutabilă, deoarece *până* nu permite în dreapta lui un substantiv (pronume) în acuzativ decât însoţit de o prepoziţie *{până la noi,* nu *şi:*până noi; până la mine,* nu şi: **până mine, până în centru,* nu şi: **pănă centru).* Rezultă de aici *ci. până* nu este propriu-zis o prepoziţie cu acuzativul[174] şi ca atare nici grupările *până pe, până la* etc. nu sunt prepoziţii compuse.

(b) Dacă *până* nu este preopziţie, înseamnă că este adverb, o a treia variantă excluzându-se.

Ca adverb, *până* exprimă LIMITA EXTENSIUNII în timp sau spaţiu[175] şi de aceea apare în fJtţa unor funcţii deja construite, fie prin juxtapunere, fie prin prepoziţie **(până** *mâine,* **până** *acolo,* **până** *în pânzele albe,* **până** *la mare* etc.)[176]

Din acest punct de vedere, *până* se aliniază aşa-numitelor adverbe de modalitate[177] *(fi, chiar, numai, doar, tocmai, măcar, barem* etc), cu o distribuţie foarte largă şi o autonomie limitată.

Considerăm prin urmare că aceste grupări *(până* + prepoziţei) nu au nici trăsăturile unei locuţiuni prepoziţionale, aşa cum nu le au nici grupările de tip *chiar (numai, doar, tocmai* etc.) + prepoziţie *(chiar în (la, pe, sub...), tocmai în (la, pe, sub...)* etc. Altfel spus, este vorba de substantiv (pronume) în acuzativ cu prepoziţie însoţite de adverbul limitativ *până.*

2. LOCUŢIUNILE CONJUNCŢIONALE subordonatoare, singurele reţinute aici, se termină obligatoriu într-un cuvânt subordonator, după cum urmează:

2.1. Locuţiuni conjuncţionale terminate în CONJUNCŢIE SUBORDONATOARE:

(1) că: *măcar că, chit că, în afară că, din cauză că, din pricină că, în caz că, cu toate că, pentru că, mai ales că, pe motiv că, după ce că* etc.

(2) să: *măcar să, înainte (ca) să[m], până să, pentru ca să, fără (ca) să, în loc să* etc. :

Posibilitatea ca *până* să fie, eventual, prepoziţie cu genitivul sau dativul nu intră în discuţie.

Este vorba, evident, de alt *până* decât cel sinonim cu *chiar.* **Până** *şi el crede că...* = **Chiar** *şi el crede că...*

I7fi

Pentru afirmaţia explicită *că. până* este adverb, nu prepoziţie, vezi Hazy, 1971, p. 345-348. [77] Numite adesea şi SEMIADVERBE. (Vezi, Ciompec, 1985, p. 37).

Dacă acceptăm dublă interpretare pentru *înainte de* (vezi, supra, 1.2.1.), ar trebui să acceptăm acelaşi lucru şi pentru gruparea conjuncţională corespondentă

(3) dacă: *chiar dacă, în caz dacă* (rar);

(4) de: (= dacă): *chiar de.*

2.2. Locuţiuni conjuncţionale terminate în relativul ce: *de vreme ce, din moment ce, în vreme ce, în timp ce, pe măsură ce, o dată ce, îndată ce, de îndată ce, imediat ce, numai ce, după ce, până ce[119].*

OBSERVAŢIE. în mod cert toate grupările terminate în *ce* sunt locuţiuni subordonatoare. Un argument în plus îl

constituie statutul morfologic al lui *ce* din interiorul locuţiunii. De regulă utilizăm formularea "relativul ce", fără a preciza dacă este vorba de "pronumele" relativ *ce* sau de "adjectivul" relativ *ce,* pentru că *ce* ocupă aici o poziţie în care nu apare nici adjectivul relativ şi nici pronumele relativ *ce.* De aceea nici nu i se poate preciza cazul. (Formularea dată, relativul *ce,* este cea mai precaută.)
2.3. Locuţiuni conjuncţionale terminate în adverbe relative: *ca şi cum, ca şi când.*
2.3.1. Locuţiuni conjuncţionale subordonatoare terminate în alte cuvinte decât cele date aici *{că, să, dacă, de, ce, cum, când)* nu există.
*OBSERVAŢIA 1. *De parcă* nu este locuţiune conujuncţională subordonatoare şi, la drept vorbind, nu este locuţiune de nici un fel, ci o grupare care conţine o conjuncţie subordonatoare *{de),* aproximativ echivalentă cu *încât,* şi un adverb de mod *(parcă).*
OBSERVAŢIA 2. Grupările *de câte ori* şi *ori de câte ori,* care au în interior, nu în poziţie terminală, un adjectiv relativ *(câte),* sunt locuţiuni adverbiale relative (temporale iterative), aproximativ echivalente cu *când (oricând)*[180]. Asemenea lui *când,* locuţiunea *de câte ori* poate fi interogativă
înainte să, ceea ce ar însemna ca într-un enunţ de tipul *Am discutat cu el înainte să plece în concediu,* interpretarea subordonatei să aibă două variante.
(a) *înainte să plece în concediu* = circumstanţială de timp, introdusă prin loc. conj. *înainte să;*
(b) *să plece în concediu* = completivă indirectă, subordonată conjunctivală (= mijlocul de subordonare este însuşi morfemul conjunctivului *(să).* (Adverbul *înainte,* rămas în regentă, are funcţie de circumstanţială de timp.) Din motive de tradiţie, recomandăm varianta *a.*
[9] Adesea locuţiunea conjuncţională/?ând *ce,* ca, de altfel, şi gruparea *până. când* (adverbul relativ *când* precedat de *până),* este redusă în enunţ la *până,* relativul *(ce* sau *când)* fiind eliptic: *Stai aici* **până ce / când** *mă întorc eu - Stau aici* până *mă întorc eu.* (Deoarece este vorba doar de neexprimarea lui *ce / când,* nu de inexistenţa lui, nu ne vom. grăbi să spunem că *până* este ... conjuncţie subordonatoare.)
Deosebirea dintre *de câte ori* şi *ori de câte ori* este aceeaşi ca între *când* şi *oricând,* respectiv "relativ / relativ nehotărât" (comp. cu *care / oricare).*
174
(De **câte ori** *ai greşit?),* ceea ce este exclus pentru o locuţiune conjuncţională.
""OBSERVAŢIA 3. *Cum de* nu este locuţiune conjuncţională subordonatoare, ci un grup de două cuvinte subordonatoare (adverbul relativ *cum* + conjuncţia subordonatoare *de),* reclamând subînţelegerea unui verb (la mod personal) după *cum: Nu ştim* **cum** de *n-a venit. - Nu ştim* cum [se face, se întâmplă etc] de *n-a venit.*
OBSERVAŢIA 4. Locuţiuni conjuncţionale subordonatoare aparte sunt *după ce că* şi *cum că,* în a căror structură intră două elemente subordonatoare (un relativ *{ce, c,um)* şi conjuncţia *că): **După ce că** nu învaţă, mai este şi obraznic; Mi-a spus* **cum** că *nu-l interesează oferta*[181]. în situaţia dată, cele două elemente relaţionale constituie, împreună, un singur mijloc de subordonare.
încadrarea grupării *cum că* la conjuncţii compuse, cum apare în GLR, 1963, v°l. I, p. 385, este nejustificată.
175

T 34 PRONUME (ADVERBE) - *INTEROGA TIVE / RELATIVE*

A. STRUCTURI-TIP:
(1) **Care** *sunt ultimele ştiri?*
(2) *Materia* **care-/** *place în mod deosebit este gramatica.*

B. SOLUŢII:
(1) *care* = pronume interogativ
(2) *care* = pronume relative

C. COMENTARIU

0. Sub numele de cuvinte INTEROGATIVE-RELATIVE sunt cunoscute în gramatica limbii române următoarele cuvinte:
(a) PRONUME: **cine, ce, care, cât (câtă, câţi, câte), al câtelea (a câta),** plus formele lor declinate la GD **(cui, căruia, (căreia, cărora), câtor)** sau însoţite de prepoziţii **(contra cui, în jurul căruia, despre ce, la câţi, pentru al câtelea etc);**
(b) ADVERBE: **cum** *(după cum precum),* **când** *(de când, până când, pe când),* **unde** *(de unde, pe unde, până unde, încotro), cât (de).*
0.1. Numele compus "interogative-relative" dă. socoteală de faptul că, în funcţie de întrebuinţare, ele sunt sau interogativ, sau relative. Această antinomizare (interogativ / relativ), uzuală în practica analizei gramaticale, are în vedere doar absenţa / prezenţa calităţilor relaţionale la nivel interpropoziţional (= în frază), feră a ţine seama de trăsăturile "interogative" ale relativelor din aşa-numita "interogativa indirectă"
1. Pronumele (adverbiale) interogative apar în propoziţii principale interogative şi ţin locul părţilor de

propoziție așteptate ca răspuns: **Cine** *a venit?* (RĂSPUNS: *noi, cineva, amicul meu* etc); **Unde** *ai fast?* (RĂSPUNS: *acasă, la școală, undeva* etc).
Prin forța lucrurilor, cuvintele interogative nu sunt relaționale.
în legătură cu interogativele trebuie să mai reținem următoarele lucruri, cu implicații directe în analiza *frazei:*
(1) In mod normal, ele se află în fruntea propozițiilor interogative, fiind «introductivele» acestora.
176
(2) Cuvintele interogative implică în mod necesar existența unui predicat, exprimat sau neexprimat: *Unde te-ai întâlnit cu amicii tăi? ; Văd că ai primi o scrisoare... - De la cine* [e] *?*
(3) Cuvântul interogativ, ocupând poziție în fruntea unei propoziții, îi conferă acesteia, împreună cu intonația specifică, un caracter interogativ. (Propoziția interogativă care are cuvânt interogativ se numește interogativă parțială, iar cea fără cuvând interogativ *(Ai fost ieri la meci?),* interogativă totală.) Semnul caracterului interogativ este, în scris, semnul întrebării.
(4) Interogația «trecând» de fiecare dată prin predicat, între cuvântul interogativ și predicat raportul cantitativ este de 1:1. Ca atare, într-o singură propoziție interogativă (parțială) există un singur cuvânt interogativ, nu două sau mai multe. Dacă totuși apar două sau mai multe în succesiune, coordonate în aparență, se impune subînțelegerea predicatului existent pe lângă interogativele care nu-l au: *Cum, când și pe unde ai intrat?* = Cum [ai intrat], *când* [ai intrat] *și pe unde ai intrat?*
(5) Cuvintele interogative, ca pronume și adverbe ce sunt, au rolul sintactic al părților de propoziție așteptate ca răspuns (subiect, nume predicativ, complement etc).
2. Aceleași cuvinte *(cine, care, unde* ,etc), apărând în fruntea unei propoziții secundare, devin elemente subordonatoare, asemenea conjuncțiilor subordonatoare: *Nu știu* cine *m-a căutat ieri la telefon; L-am întrebat* când *se pleacă în excursie; Stai acolo* unde *te-am pus; Casa* în care *locuiesc este din cărămidă* (comp. cu *Nu știe* că *am plecat la mare).*
în această ipostaza, de cuvinte subordonatoare, pronumele (adverbele) în discuție devin RELATIVE sau relaționale. (în practica analizei frazei se «încercuiesc» și se barează în stânga, marcând începutul subordonatei: *L-am întrebat [ce face mâine].)*
în legătură cu relativele sunt de reținut următoarele:
2.1. Calitățile relaționale apar în procesul trecerii de la întrebarea directă (Ce *faci la masă?)* la întrebarea indirectă, «prefigurată» printr-un cuvând de «informare» de tip *a întreba, a zice, a spune* etc. *(Te întreb* ce *faci la masă)* și de aici la alte situații, care nu mai presupun nici un fel de întrebare *(Fac* ce *pot).* De aceea, în principiu, pot fi relative acele pronume (adverbe) care sunt și interogative. (Pentru excepții, vezi mai jos.)
2.2. Făcând abstracție de măsura în care ele mai păstrează sau nu și calități interogative, aceste cuvinte se cuvin numite numai *relative,* nu și interogative, rețiunându-se, ca atare, în denumire constanta, aceea de a fi cuvinte relaționale, și introducându-se opoziția INTEROGATIVE (= nesubordonatoare) / RELATIVE (= subordonatoare).
177
2.3. în principiu, sunt cuvinte relative acelea care pot fi și interogative. Ca urmare a raporturilor complexe ce se stabilesc în cadrul frazei, pot funcționa ca relative, fara a cunoaște ipostaza de interogative, și pronumele (adverbele) nehotărâte compuse cu particula *ori-* pe baza de relative: *oricine, orice, oricare, oricum, oricând* etc. *(Vine* **oricând** *îl chemi; îți aduce* **orice-/** *rogi.)*
2.4. Asemenea interogativelor, relativele stau în fruntea unei propoziții, sunt în raport de 1:1 cu predicatul subordonatei și au aceleași funcții sintactice (vezi, pentru acestea, T 83).

178
T35 CUVINTE SUBORDONATOARE INTERPROPO-ZITIONALE - *CONJUNCȚII/RELATIVE*
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Nu mi-a adus cartea,* **deși** *îmi trebuia*
(2) *Nu mi-a adus cartea*$_i$ *care-mi trebuia.*
B. **SOLUȚII:**

(1) *deşi* = conjuncție subordonatoare
(2) *care* = pronume relativ
C. COMENTARIU
0. Raporturile de subordonare în frază se realizează prin cuvinte total sau parțial specializate în acest sens, repartizate morfologic în trei părți de vorbire:
(a) CONJUNCȚII (locuțiuni conjuncționale) subordonatoare - *că, dacă, deşi, fiindcă, încât, cu toate că, de vreme ce, în caz că* etc: *Nu mai vine pe la noi,* **fiindcă** *e supărat) A ajuns la gară cu zece minute înainte de plecarea trenului,* **cu toate că** *a pierdut autobuzul.*
(b) PRONUME (adjective) RELATIVE - *care, cine, ce, cât (câtă, câți, câte), al câtelea (a câta):* **Cine** *nu munceşte, nu mănâncă; Nu mi-a spus* **ce** *probleme are.*
(e) ADVERBE RELATIVE - *cum, cât (de), când, unde, încotro: îl găseşti* **unde** *nu te aştepți.*
0.1. TRĂSĂTURA COMUNĂ celor trei grupuri de cuvinte este deci aceea de a lega subordonatele de regente. Din punctul de vedere al trăsăturilor relaționale, între ele nu se poate opera nici o discriminare cantitativă sau calitativă, în sensul că nu sunt unele «mai subordonatoare» sau altfel subordonatoare decât celelalte. Faptul de a "a lega" este reprezentat în numele cuvintelor în discuție *(conjuncții* şi *relative),* încât formularea frecventă "pronume (adverb, adjectiv) relativ cu rol (funcție) de conjuncție" este de evitat, întrucât conține un pleonasm. (Explicând termenii "relativ" şi "conjuncție", formularea de mai sus devine "pronume de legătură cu rol de... «legătură».)
1. Deosebirea fundamentală între conjuncții (subordonatoare) şi relative constă în aceea că relativele au funcție sintactică, sunt adică părți

de propoziție, în timp ce conjuncțiile se caracterizează negativ din acest punct de vedere[182].
Conjuncțiile (locuțiunile conjuncționale) subordonatoare, asemenea relativelor, fac parte efectivă din propoziția subordonată[183], care, în lipsa lor, nu mai este subordonată sau se dezorganizează complet. Ele sunt semnul calității de subordonată şi doar linear le vedem ca elemente situate între propoziții. (în fraza segmentată, ele nu apar între propoziții, ci încadrate în subordonate. Altfel spus, subordonatele încep cu ele, nu după ele.) Prin aceasta, toate cuvintele subordonatoare se deosebesc fundamental de conjuncțiile coordonatoare, indiferent de felul acestora, care generează raporturi de coordonare (= sunt elemente de relație), dar nu aparțin nici uneia dintre propozițiile coordonate, situându-se echidistant de acestea. (în fraza segmentată, cu marcarea prin perechi de bare a propozițiilor ([...] pentru secundare şi /.../ pentru principale), conjuncțiile coordonatoare se situează între bare: *IA venit la noii* şi / *mi-a adus casetofonull; /Mă deranjează/ [că bei]* şi *[fumezi cam mult]).*
OBSERVAȚIE. Cuvintele coordonatoare, atât dintre propoziții (= interpropoziționale), cât şi dintre părți de propoziție (= intrapropoziționale), sunt toate numai conjuncții.
Această deosebire derivă din statutul lexico-gramatical al claselor de cuvinte (= părți de vorbire) cărora le aparțin.
1.1. Conjuncțiile subordonatoare sunt cuvinte specializate exclusiv ca elemente de relație între propoziții, rol care le şi epuizează ca esență şi fenomenalizări. (Nu există conjuncții care să aibă (şi) alt rol decât acela de a subordona sau să nu aibă acest rol.)
(a) Asemenea prepozițiilor, auxiliarelor morfologice şi articolelor, conjuncțiile sunt LIPSITE DE SENS LEXICAL şi de aceea nu pot forma părți de propoziție. Spunem despre conjuncție că este un INSTRUMENT GRMATICAL.
(b) Sensul (înțelesul) conjuncțiilor este exclusiv GRAMATICAL, foarte adesea precizat numai în context. Conjuncția, plasată în fruntea unei propoziții, o raportează pe aceasta la altă propoziție, care îi devine regentă.
(c) Oricât de extins ar fi corpul fonetic al unei conjuncții (locuțiuni conjuncționale) şi oricâtă aparentă autonomie ar avea, sensul rămâne gramatical şi numai gramatical.
[182] Vezi, Draşoveanu, 1968, passim.
în aceeaşi situație sunt şi prepozițiile care fac parte din structura părții de propoziție.

Altfel spus, *fiindcă, deoarece, întrucât* etc. şi *din cauză că, din pricină că, pe motive că* sau *dacă* şi *în caz că* sunt deopotrivă lipsite de sens lexical şi ca atare în egală măsură fără funcție sintactică.
Se impune deci reținută distincția între sensurile gramaticale de cauză, condiție, scop etc. şi funcțiile sintactice respective (complemente circumstanțiale de cauză, de condiție, de scop etc).
1.2. Relativele, ca unități lexicale (= cuvinte) încadrate la pronume (adjective) sau adverbe, calitatea

lor originară şi de bază, se caracterizează, ca toate pronumele (adjectivele) şi adverbele, prin:
(a) ÎNȚELES LEXICAL DE SINE STĂTĂTOR, chiar dacă nu este unul propriu, ci mereu altul, în funcție de situația de comunicare (= cuvântul substituit).
OBSERVAȚIE. înțelesul propriu-zis al pronumelor (de toate felurile) şi al adverbelor pronominale, din care fac parte şi relativele, este de fapt unul foarte abstract, reprezentând doar matricea unei părți de vorbire de aspect nominal sau adverbial, matrice care se «completează», «se umple» cu înțelesul lexical al părții de vorbire substituite. Spunem de aceea că înțelesul lor lexical este unul intermediat[184].
(b) FUNCȚIE SINTACTICĂ AUTONOMĂ, consecință firească a existenței unui sens lexical şi a relaționării pronumelui (adverbului) cu alte cuvinte din propoziție.
De aceea spunem că relativele funcționează:
(1) la nivel de FRAZĂ (= interpropozițional) ca ELEMENTE DE RELAȚIE (asemenea conjuncțiilor subordonatoare);
(b) la nivel de PROPOZIȚIE (= intrapropozițional = în interiorul propoziției) ca PĂRȚI DE PROPOZIȚIE (asemenea tuturor pronumelor, adverbelor, substantivelor, adjectivelor etc, exclusiv elementele de relație).
Cel puțin teoretic, relativele au toate funcțiile sintactice pe care le au membrii claselor de cuvinte la care se încadrează (pronume, adjective pronominale, adverbe). (Vezi, pentru detalii, T 83.)
în terminologia lui E. Coşeriu, substitutele au doar înțeles categorial, nu şi lexical, fiind numite cuvinte CATEGOREMATICE, în opoziție cu cele LEXE-MATICE (substantive, adjective, verbe, adverbe nesubstitute) şi INSTRUMENTALE sau morfematice (conjuncții, prepoziții etc). Vezi, pentru o prezentare detaliată şi bine comentată a acestor concepte, Nica, 1988, p. 59 şi urm.
181
T36
CUVINTE **SUBORDONATOARE - POZIȚIE INIȚIALĂ / POZIȚIE POSTINIȚIALĂ**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Prietenul* **[căruia** *îi scriu] e un bun matematician.*
(2) *Elevul [cu părinții* **căruia** *am discutat acum o lună] s-a îndreptat la învățătură.*
B. SOLUȚII:
(1) *căruia* = pronume relativ în poziție inițială
(2) *căruia* = pronume relativ în poziție postinițială
C. COMENTARIU
0. Poziția firească şi normală a cuvântului subordonator este în fruntea propoziției subordonate, al cărei cuvânt introductiv este: *Mi-a comunicat la telefon* că *soseşte mâine; Nu s-au întâlnit în ziua* care *fusese programată.* Spunem de aceea că, în succesiunea lineară a cuvintelor, cuvântul subordonator ocupă POZIȚIA INIȚIALĂ într-o subordonată, cu el "începe" subordonata.
1. De la această regulă generală există şi unele excepții, respectiv situații în care cuvântul subordonator nu mai ocupă poziția inițială propriu-zisă şi ca atare subordonata nu începe cu elementul telațional. Convenim să numim această poziție ca fiind POSTINIȚIALĂ
OBSERVAȚIE. Prepoziția şi articolul *al (a, ai, ale),* ca unele ce aparțin cazului relativului[185], nu se considera poziții distincte. Prin urmare, cuvântul subordonator este format din relativ cu prepoziție (articol), iar în analiza frazei se «încercuiesc» împreună: *Nu-şi mai amintea* [despre ce *mai discutaseră cu o seară înainte]; A$ vrea să ştiu ți eu* [a **cui** *a fost ideea aceasta].* Ca ocupanți ai unei poziții în propoziție sunt considerate cuvintele ce aparțin unor părți de vorbire care pot avea funcții sintactice autonome (substantive, adverbe, pronume etc).
[185] Pentru a nu complica analiza, *al (a, ai, ale)* se interpretează, la nivel şcolar, ca articol. Pentru interpretarea pronominală, vezi T 16, 4.
182
Dăm în cele de mai jos trei asemenea situații în care cuvântul subordonator se abate de la poziția inițială absolută.
1.1. Dacă relativul este un cuvânt cu flexiune cazuală, în speță pronumele *cine, care,* acesta poate sta, ca orice pronume declinabil, şi în GENITIV. în cazul în care el este atribut (pronominal genitival), în mod firesc trebuie să aibă un substantiv ca termen regent, situat obligatoriu în aceeaşi propoziție cu el. Din punct de vedere topic sunt posibile două situații:
(1) PRONUMELE RELATIV în genitiv este ANTEPUS TERMENULUI REGENT şi precedat de articolul *al (a, ai, ale): îi fu prezentat un domn de* **al cărui** nume *parcă mai auzise; Şi eu m-am întrebat pe* **a cui** cheltuială *a făcut el atâtea călătorii; Nu-şi mai amintea* din **al cui** ordin *executase*

lucrarea; în sfârşit, avea în mână cartea **a cărei** aparţine *fusese o veritabilă surpriză pentru lumea literară; Trebuia îndeplinită cu orice preţ dorinţa acestui unchi,* **al cărui** nepot *preferat se considera; Aruncă furios scrumiera* **a** cărei culoare *verzuie n-o putea suporta; Am nişte prieteni* **ai căror** copii *mă scot din sărite.*
Substantivul regent (postpus) stă în cazurile nominativ sau acuzativ (cu sau fără prepoziţie), fapt uşor de verificat prin raportare la verb, iar relativul, în genitiv, caz reclamat de *al (a, ai, ale)* şi recunoscut ca atare (genitiv) cu ajutorul acestuia. De aceea problema posibilităţii ca relativul să fie adjectiv este exclusă.
Dacă substantivul este în acuzativ cu prepoziţie, relativul în genitiv ocupă loc între prepoziţia substantivului şi substantiv: *pe* **a cui** *cheltuială, din* al **cui** *ordin.* Aceeaşi este situaţia genitivului antepus, indiferent de partea de vorbire în care se materializează: *pe* **al patriei** *altar, despre* **ale civilizaţiei** *binefaceri, cu* **a lui** *învoire.*
în analiza frazei se încercuieşte deci numai relativul în genitiv, fără prepoziţie, care nu-i aparţine, dar bara se pune în faţa prepoziţiei, ca element component al părţii de propoziţie exprimate prin substantivul în acuzativ: *Nu mi-a spus* [despre **a cui** avansare *e vorba] {despre... avansare* = complement indirect în Ac cu prepoziţie).
întrucât prepoziţia nu poate fi «mutată» din faţa relativului în faţa substantivului *(*Nu mi-a spus a cui despre avansare e vorba),* iar ea face parte din acuzativul substantivului, spunem că relativul este în POZIŢIE INIŢIALĂ INTERCALATĂ, adică situat între prepoziţie şi substantiv.
(2) PRONUMELE RELATIV în genitiv stă DUPĂ SUBSTANTIVUL REGENT şi nu mai are articol genitival. Reluând unele exemple date la (1), obţinem:

îi fu prezentat un domn de numele **căruia** *parcă mai auzise; Şi eu m-am întrebat* pe cheltuiala **cui** *a făcut atâtea călătorii.*
Dacă substantivul este fără prepoziţie, antepunerea substantivului nu este posibilă, în sensul că produce enunţuri mai puţin obişnuite în română: *Avea în mână cartea* **a cărei** apariţie *fusese o surpriză pentru lumea literară,* nu şi **Avea în mână cartea* apariţia **căreia** *fusese o surpriză pentru lumea literară.*
Structurile de acest tip, respectiv cu genitivul postpus, reprezintă poziţia «normală» a genitivului în română - comp. cu numele **studentului,** cartea **profesoarei,** dorinţele **copiilor** etc.
Relativul ocupă în acest caz poziţia POSTINIŢIALĂ PROPRIU-ZISĂ.
Teoretic vorbind, este greu de spus care este aici topică directă şi care topică inversă, întrucât, pe de-o parte, poziţia normală a relativului este la începutul subordonatei, deci în faţa substantivului regent *{cu* **ai** cărui p r i e t e n i), iar pe de altă parte, tot poziţie normală este şi situarea genitivului după substantivul regent (cu prietenii **căruia).**
1.1.1. Absolutizându-se poziţia iniţială a relativului şi nesesizându-se calitatea de regent a substantivului pentru relativul în genitiv de după el, se ajunge la a lăsa substantivul în regentă: *Familia printre invitaţii [căreia mă număram] era originară din Maramureş* (faţă de segmentarea corectă: *Familia [printre invitaţii căreia mă număram] era originară din Maramureş).*
Aici se nesocoteşte faptul că relativul în genitiv şi substantivul regent trebuie să fie în aceeaşi propoziţie. Prin urmare, relativul în genitiv se «încercuieşte» singur, fără substantivul cu prepoziţie, dar bara de separare a subordonatei de regentă se pune în faţa substantivului (cu prepoziţie cu tot): *Dintre piesele aflate la dosar, \de autenticitatea* **cărora** *nu mă îndoiesc], vă prezint doar una.*
Consecinţele segmentării greşite sunt imediate:
(1) Atât pronumele relativ din subordonată, cât şi substantivul, rămas greşit în regentă, sunt interpretate ca funcţie şi caz «la întâmplare», respectiv fără vreo argumentare gramaticală, din moment ce termenul regent al fiecăruia este în altă propoziţie. în exemplul dat mai sus: *de autenticitatea* în raport cu *piesele* (—» complement), iar *cărora* (în G) în raport cu *de autenticitatea* (—> atribut).
(2) Aceeaşi interpretare şi în ceea ce priveşte subordonata introdusă prin relativ, respectiv:
(a) în cazul în care pronumele relativ are un antecedent (substantiv), funcţia subordonatei greşit delimitate coincide cu cea a subordonatei corect delimitate - atributivă, întrucât singurul termen regent posibil este

I

un substantiv, indiferent dacă acesta este antecedentul (= termenul regent «adevărat») sau substantivul regent relativului în genitiv (= termenul regent «fals»): *Am văzut* filmul *[despre realizarea căruia mi-ai povestit atâtea]* (ATRIBUTIVĂ - termen regent corect identificat = substantivul (filmul) - *Am văzut*

filmul despre realizarea *[căruia mi-ai povestit atâtea]* (ATRIBUTIVĂ - termen regent greşit identificat = substantivul *realizarea).*
(b) Dacă relativul n-are antecedent, distanţa dintre interpretarea corectă şi cea greşită este mai evidentă:
(bi) Subordonata ESTE ATRIBUTIVĂ în cazul în care substantivul (= regentul relativului în genitiv) rămâne în propoziţia regentă şi este apreciat ca termen regent al subordonatei: *Nu-mi dau seama* la părerea *[căruia dintre noi vă referiţi]* (singurul termen regent «cât de cât» posibil = substantivul *părerea;* —> atributivă).
(b_2) Subordonata NU ESTE în mod necesar ATRIBUTIVĂ dacă substantivul trece în subordonată împreună cu relativul, singurul termen regent rămânând verbul: Nu-mi dau seama *[la părerea căruia dintre noi vă referiţi]* (termen regent = locuţiunea verbală *nu-mi dau seama;* —» completivă (indirectă)).
1.2. O a doua situaţie în care cuvintele subordonatoare, nu numai relativele, ci şi conjuncţiile subordonatoare, apar în poziţie postiniţială este creată de o serie de adverbe plasate în faţa cuvântului subordonator şi «trecute» cu acesta în subordonată: *Face* [numai ce *vrea].*
Este vorba de un număr restrâns de adverbe de mod, cu sensuri lexicale destul de abstracte, indicând aproximaţia, restricţia, întărirea, negaţia, proximitatea etc.: *numai, doar, tocmai, barem, cel puţin, şi, nici, măcar* etc.: *Vin la voi [numai ca să nu crezi] că sunt supărat pe tine; A câştigat concursul [tocmai cine nu ne aşteptam]; Nu vine [nici dacă-l tai]; Dai de el [şi când n-ai nevoie].*
1.2.1. Gramaticile limbii române apreciază că aceste adverbe n-au funcţie sintactică autonomă şi nici nu constituie locuţiuni cu elementele relaţionale de după ele.
Excepţii (= locuţiuni conjuncţionale subordonatoare): *chiar dacă, chiar de, măcar că, măcar să, şi dacă* (= chiar dacă)[186].
De aceea, în analiza frazei cuvântul subordonator se încercuieşte singur, fără adverbul precedent, dar bara se pune în faţa adverbului: *A*
Vezi, pentru "adverb + conjuncţie", Bejan, 1971, p. 313-322.
185
sosit [tocmai **când** *nu ne aşteptam]; A plecat [numai* **pentru că** *nu i s-a dat locul de onoare].*
întrucât aceste adverbe nu au funcţie sintactică, spunem că poziţia cuvântului subordonator este CVASIPOSTINIŢIALă.
1.3. Tot poziţie postiniţială se *creează,* prin inversiuni, cel mai adesea în versuri: *[Străin şi făr'de lege* de *voi muri] - atunce / Nevrednicu-mi cadavru în uliţă l-arunce* (M. Eminescu). Repoziţionând, obţinem: [de *voi muri străin şi jar'de lege].*
186

T 37 CUVINTE SUBORDONATOARE - POZIŢIE POST-INIŢIALĂ / «FALSĂ» POZIŢIE POSTINIŢIALĂ

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Internatul [între pereţii* **căruia** *am stat cinci ani] a fost renovat.*
(2) *Nu te-am mai căutat acasă, crezând* [că *eşti plecat].*
B. SOLUŢII:
(1) *căruia* - pronume relativ în poziţie postiniţială
(2) *că* = conjuncţie subordonatoare în poziţie iniţială (= **«falsă» poziţie** postiniţială)
C. COMENTARIU
0. Nesesizarea cuvântului subordonator sau nesocotirea lui ca SEMN de început al unei sobordonate se soldează obligatoriu cu GREŞELI în analiza frazei, greşeli vizând FELUL PROPOZIŢIILOR (principale în loc de secundare) sau EXTENSIUNEA acestora.
1 2 3
Fie fraza: */Ştia bine/[că unul[***căruia** *i s-a luat pe nedrept pământul de* 2 4
5 6
către un altul] nici n-are] şi *[nici nu-i* vwe][să *dea unui avocat plata][ce i se cuvine]...* (apud CT, p. 207).
Dacă nu este identificat (încercuit şi barat) un singur cuvânt subordonator, pronumele relativ *căruia,* analiza frazei va avea cel puţin cinci (!) greşeli:
- DE SEGMENTARE, vizând propoziţiile 2 şi 3 *{că unul căruia i s-a luat pe nedrept...,* în loc de *căruia i s-a luat...,* şi *nici n-are,* în loc de *că unul... nici n-are);*

- DE INTERPRETARE: propoziţia 2 luată greşit completivă directă în loc de atributivă, iar propoziţiile 3 şi 4 luate principale, în loc de completive directe.
0.1. Nesocotirea poziţiei iniţiale a cuvântului subordonator, respectiv plasarea lui în interiorul propoziţiei, ca şi cum ar fi în poziţie postiniţială (vezi, pentru aceasta, T 37), constituie semnul sigur că fraza este greşit segmentată.
187
Este vorba în aceste cazuri de o «falsă» poziţie postiniţială. Dăm în cele de mai jos două asemenea cazuri.
1. Gerunziul, indiferent dacă este sau nu izolat de verbul regent, urmat imediat de un cuvânt subordonator şi nedespărţit de acesta prin virgulă, este adesea «cuplat» cu elementul relaţional şi trecut - greşit - în subordonată:
(1) *Nu te-am căutat de multă vreme,* **ştiind că** *eşti foarte ocupat (..., [ştiind că...,* faţă de segmentarea corectă: *... ştiind [că...);*
(2) încercând să *te comporţi mai civilizat, ai avea vreo şansă de a sta de vorbă cu ea ([încercând să...,* faţă de segmentarea corectă: *încercând [să...);*
(3) **Alergând** *să-ţi deschidă poarta, s-a-mpiedicat şi-a căzut {^Alergând să...,* faţă de segmentarea corectă: *Alergând [să...);*
(4) *Nu te-am sunat la ora aceea,* **teraându-mă că** *eşti deja culcat (..., [temându-mă că,..,* faţă de segmentarea corectă: *...temându-mă [că...).*
Motivele, în parte gramaticale, care justifică în mintea analistului o asemenea segmentare, sunt diverse, între care nu pe ultimul loc este «impresia» că înţelesurile celor două propoziţii se "separă" în faţa gerunziului, acesta fiind mai strâns legat de subordonată decât de verbul regent. Se adaugă la aceasta, chiar dacă nu explicit formulată, tratarea grupării "gerunziu + cuvând subordonator" ca un fel de "locuţiune" specializată, după înţelesul gramatical al gerunziuuli, în introducerea anumitor subordonate, având ca model locuţiunile conjuncţionale. în speţă, funcţia sintactică autonomă şi sensul lui lexical sunt concepute ca «topite» în falsa locuţiune, căreia în mod firesc i-ar imprima un anumit specific funcţional, transmis subordonatei în întregime.
Cât priveşte funcţia gerunziului, înglobată în falsa locţiune, aceasta, ca la orice gerunziu, se «recepţionează» de către analist de regulă intermediat, adică prin substituirea cu subordonata apreciată, intuitiv sau altfel, ca echivalentă: **Văzând** *că lucrurile merg prost, a hotărât să... (văzând* = când a văzut / deoarece a văzut —> funcţie temporală / cauzală).
O dată trecut împreună cu relativul sau conjuncţia în subordonată, fireşte că analistul nu-şi mai pune problema vreunui raport între gerunziu şi subordonată, fiind exclusă posibilitatea ca gerunziul să fie regentul subordonatei.
Dacă probabilitatea de a aprecia propoziţia ce conţine cuvântul subordonator, greşit cuplat cu gerunziul, drept principală este foarte redusă, interpretarea ei ca subordonată, dar de alt fel decât cel corect, este, în schimb, aproape sigură.
188
Greşeala care se comite aici este aceea că se dă subordonatei funcţia pe care o are gerunziul «intrus», respectiv în exemplele date: cauzala (1), condiţională (2), temporală (3), cauzală (4).
Prin forţa evidenţei, gerunziul nu poate constitui locuţiune conjuncţio-nală cu elementul relaţional ce-i urmează, încât nu mai insistăm asupra acestui lucru. Prin urmare, în segmentarea frazei, gerunziul rămâne în stânga, în regentă, iar cuvântul subordonator, "încercuit" singur, trece în dreapta, ocund poziţia iniţială, de drept, în subordonată.
OBSERVAŢIE. Excluzând cazul lui *fiindcă (<fiind + că* = conjuncţie subordonatoare), nu există locuţiuni conjuncţionale pe bază de gerunziu. în acest sens, nici gruparea *dat fiind că,* deşi pare a fi expresie fixă, nu constituie o locuţiune conjuncţională. *Că* din aceasta grupare introduce o subiectivă, al cărei regent este gerunziul pasiv impersonal *dat fiind (- fiind dat),* rămas în regentă, unde are funcţia de complement circumstanţial de cauză: *IDat fiind* [că *lucrurile se complică], nu mai contaţi pe mine/.*
(a) Gerunziul, încadrat în regentă, are funcţie sintactică autonomă prin raportare la termenul regent (complemente circumstanţiale de timp, de cauză, de scop etc.)[187].
(b) Subordonata introdusă exclusiv prin relativ (conjuncţie) se raportează la gerunziul rămas în stânga, având pe lângă acesta diferite funcţii (completivă directă, completivă indirectă etc). în exemplele date mai sus: (1) *ştiind* = complement circumstanţial de cauză; *că este foarte ocupat* = completivă directă[188]; (2) *încercând* = complement circumstanţial condiţional; *să te comporţi...* =

completivă directă; (3) *alergând* = complement circumstanțial de timp; *să-ți deschidă poarta* = circumstanțială de scop; *temându-mă* = circumstanțial de cauză; *că eşti deja culcat* = completivă indirectă.
2. Relativele *care, ce, cât (câtă, câți, câte)* apar frecvent precedate de alte pronume, în speță de *cel (ce(e)a, cei, cele)* şi *tot (toată, toți, toate),* dând impresia unor grupuri nedisociabile: *tot ce, toate câte, toți câți, cel care (cea care, cei care, cele care), cel ce (ceea ce, cei ce, cele ce).*
187
De fapt, în majoritatea situațiilor, gerunziul, cu sau fără subiect propriu (= diferit de al verbului la mod personal) este nucleul unei contrageri, numită, tocmai de aceea, CONTRAGERE GERUNZIALĂ. în funcție de subordonata cu care este echivalentă, contragerea poate fi cauzală, temporală, condițională etc. (în interiorul contragerii, gerunziul este pe poziția unui predicat, numit adesea propredicat, predicat condiționat, predicat al contragerii etc. Vezi, pentru acesta şi contrageri în general, Draşoveanu, 1997, p. 244-275; Hazy, 1997, p. 8l-94.)
Sau contragere (a unei cauzale, a unei condiționale, a unei temporale etc).

în realitate, din aceste grupuri, cuvântul subordonator, încercuit şi barat, este numai relativul *(ce, care, cât),* nu şi pronumele antecedent, care rămâne în stânga, în regentă: *A făcut tot {ce i-am spus]; Nu tot* [ce zboară] *se mănâncă; După toate [câte s-au întâmplat] nu mă miră nimic; S-au prezentat toți [câți au fost convocați]; Cei [care au absentat] vor fi traşi la răspundere; Cel [ce naşte] pătimeşte, cel [ce moare] odihneşte.*
în toate exemplele date, subordonata introdusă prin relativ *(care, ce, cât)* este o atributivă, al cărei termen regent este pronumele nehotărât (demonstrativ) rămas în stânga, în propoziția regentă.
*2.1. Un statut special are gruparea pronominală CEEA CE, cu formă invariabilă de nominativ-acuzativ şi sens neutru, a cărei interpretare până astăzi este în două feluri în literatura de specialitate: ANALITICĂ (= pronume demonstrativ + pronume relativ)[189] şi SINTETICĂ (= pronume relativ compus[190]).
în funcție de o interpretare sau alta, subordonata relativă este (întotdeauna) ATRIBUTIVĂ (Fă *ceea [ce te-am rugat])* sau de diferite feluri - subiectivă *(Nu-i place [ceea ce a văzut]),* completivă directă *(Mănâncă [ceea ce-i dai]),* compeltivă indirectă *(Se teme[de ceea ce i-ai putea spune])* etc.
2.1.1. în sprijinul calității de pronume relativ compus a lui *ceea ce* se aduc următoarele două argumente importante[191]:
(1) Din punctul de vedere al flexiunii cazuale, *ceea ce* se comportă ca un pronume invariabil în totalitatea componentelor sale, adică are numai formă de nominativ-acuzativ, nu şi de genitiv-dativ. (Valoarea cazuală de genitiv se exprimă analitic, cu prepoziția *a: Pe baza* **a ceea ce** *am constatat...; Confirmarea* **a ceea ce** *credeam că ...)*
Prin această trăsătură, *ceea ce* nu pare a face parte, ca formă de feminin, din paradigma grupului pronominal *cel ce (cei ce, cele ce, celui ce, celor ce),* care, prin variabilitatea cazuală a primei componente, se dovedeşte perfect analizabil. (Altfel spus, *ceea ce* ar fi pronume relativ compus, iar *cel ce (cei ce ...),* nu.)
ARGUMENT pentru *cel ce* interpretabil analitic *(^* pronume relativ compus): este de neconceput ca un cuvânt compus să aibă variație cazuală pe componente şi funcții sintactice corespunzătoare acesteia: *Mă închin* **celui** ce *a venit (celui* = dativ, compl. indir.; *ce* = nominativ, subiect). Un
[189] Vezi, Draşoveanu, 1997, p. 70.
[190] Vezi, LRC, I, 1974, p. 267. Vezi, mai ales pentru examinarea amănunțită,
relativ recentă, Pană Dindelegan, 1994, p. 44-48.
191
Argumentele sunt date după Pană Dindelegan, *lucr. cit,* p. 44-48.

cuvânt, dacă e un singur cuvânt, fie el şi compus, nu poate fi simultan în două cazuri (aici: dativ şi nominativ) şi cu două funcții distincte (aici: complement indirect şi subiect). Prin urmare, *cel ce {cei ce, cele ce, cei ce)* este indiscutabil analizabil.
(2) Datorită sensului neutru, *ceea ce* nu mai este simțit ca formă pronominală de genul feminin, dovada fiind faptul că nu impune unui adjectiv femininul prin acord: **ceea ce este bună, *ceea ce este interesantă* (comp. cu: *cel ce este bun, cei ce sunt buni, cele ce sunt bune)*[192].
Alte trăsături exclusive nu are, respectiv:
(a) Caracterul nedisociabil al grupului *ceea ce* printr-o prepoziție apare şi la *cel ce (cu ceea ce,* nu şi **ceea cu ce; despre cei ce,* nu şi **cei despre ce* etc), deosebindu-le de *cel care (cel cu care, cu cel despre care, cu aceia cu care* etc). Cele două tipuri de grupări *(cel ce, ceea ce ...* şi *cel care, cea*

care ...) se deosebesc prin gradul diferit de sudură a elementelor componente.
(b) Contextele comune cu relativul *ce (Mă întristează* ce *s-a întâmplat - Mă întristează* ceea ce *s-a întâmplat; Se gândeşte* la ce *s-a întâmpat; Se gândeşte* la ceea *s-a întâmplat* etc), ca şi cele diferite *(întrebarea* ce *mi-ai pus-o,* nu şi *^întrebarea* ceea ce *mi-ai pus-o)* nu infirmă, dar nici nu confirmă calitatea de pronume compus a lui *ceea ce*[193].
(c) în fapt, româna are doi *ceea ce,* unul cu sens neutru, invariabil cazual (= numai cu formă de nominativ-acuzativ) şi un altul fără sens neutru, utilizat cu forma de genitiv-dativ *celei (celei ce),* marcând fără echivoc femininul: *în amintirea* celei ce *a fost atât de bună şi de iubitoare...* Această din urmă formă este perechea masculinului *celui ce,* adică face parte din paradigma lui *cel ce* şi este, fără discuţie, analizabilă.
2.1.2. Dintre argumentele ce pot fi aduse în sprijinul interpretării ANALITICE a grupării *ceea ce* (cu sens neutru şi formă invariabilă cazual)[194], reţinem următoarele:
(1) *Ceea ce,* ca presupus relativ compus, nu cunoaşte ipostaza de interogativ, după cum n-o cunosc nici grupările *cel ce* şi *cel care.* Or, se ştie, relativele provin din interogative.
(2) Argumentul sintactic de bază îl găsim în domeniul VALENŢELOR CAZUALE văzute prin prisma UNICITĂŢII FUNCŢIILOR. în acest sens, cele două componente ale grupului *ceea ce* evidenţiază trei trăsături:
Vezi, Pană Dindelegan, *lucr. cit.,* p. 46.
Vezi, pentru acestea, Pană Dindelegan, *lucr. cit.,* p. 47.
Celelalte forme *(celui ce, celei ce ...),* după cum s-a văzut, nu ridică probleme.

(a) Actualizează / pot actualiza valori cazuale diferite, respectiv: *ceea* = nominativ sau acuzativ (cu sau fără prepoziţie), iar *ce* = nominativ sau acuzativ (exclusiv neprepoziţional), fără a fi condiţionat cazul uneia de cazul celeilalte.
(b) îndeplinesc / pot îndeplini funcţii sintactice diferite, de asemenea necondiţionate una de alta, dar în corespondenţă cu valorile cazuale, respectiv: *ceea* = subiect, nume predicativ, element predicativ suplimentar, complement direct, complement indirect etc, iar *ce* = subiect, nume predicativ, element predicativ suplimentar, complement direct.
(c) Atât valorile cazuale, cât şi funcţiile sintactice sunt impuse de partenerii de relaţie din cele două propoziţii, parteneri obligatoriu diferiţi, unul pentru *ceea* şi altul pentru *ce.*
Se vede astfel că gruparea *ceea ce* se dezmembrează oarecum «de la sine», din moment ce componentele au cazuri şi funcţii diferite. Exemplul 1: *Mi-a dat* ceea *ce-mi trebuia.*
(a) Verbul *a da* este (mono)tranzitiv (= cu o valenţă acuzativală), iar verbul *a trebui* este intranzitiv (= cu valenţă nominativală), adică unul cere complement direct, iar celălalt, subiect.
(b) Cele două valenţe sunt satisfăcute simultan, cea acuzativală prin *ceea* (= complement direct), iar cea nominativală prin *ce* (= subiect).
Exemplul 2: *Am discutat* despre ceea ce *am văzut la meci.*
Verbul *a discuta* are valenţă prepoziţională (= *a discuta despre* ...), ocupată (= satisfăcută, consumată) de *despre ceea* (= complement indirect), iar verbul *a vedea* are valenţă acuzativală, ocupată de *ce* (= complement direct).
Exemplul 3: *în amintirea* a ceea ce *am trăit împreună, îi mai scriu din când în când.*
Substantivul *amintirea* cere un genitiv, realizat aici printr-o construcţie prepoziţională (= aşa-numita construcţie echivalentă cu genitivul, strict formal un acuzativ cu *a),* cu funcţie de atribut (= *a ceea),* iar verbul *a trăi,* folosit tranzitiv, are valenţa acuzativală satisfăcută prin *ce* (= complement direct).
Exemplu. 4: *A făcut* ceea ce *i-ai cerut.*
Ambele verbe sunt tranzitive şi fiecare are valenţa acuzativală satisfăcută prin câte un complement direct, respectiv *ceea* pentru *a face* şi *ce* pentru *a cere.* (Prin urmare, chiar şi în situaţiile în care demonstrativul *ceea* şi relativul *ce* au, accidental, acelaşi caz şi aceeaşi funcţie, ele trebuie separate[195].)
[195] Vezi, Draşoveanu, 1997, p. 70-71.

(3) în sprijinul aceleiaşi interpretări analitice a grupului *ceea ce* poate fi adus un argument de natură pragmatică şi metodologică. într-un exemplu ca *Nu înţelege mare lucru* **din** ce-/ *spui,* explicăm prepoziţia *din* în subordonată nu prin verbul acesteia, care o refuză *(*a spune din* ...), ci prin verbul din regentă *(a înţelege din...),* făcând apel la o construcţie de bază preexistentă cu demonstrativul *ceea,* căruia îi aparţinea prepoziţia: *Nu înţelege mare lucru* **din** ceea *ce-i spui.*

în aceasta din urmă, pozițiile sintactice sunt cele fireşti şi normal realizate *{din ceea* = complement indirect prepozițional, iar *ce* = complement direct). Or, este nelogic ca într-o structură în care îl avem deja pe *ceea,* cu funcția sintactică cerută de verbul din regentă, alta decât a lui *ce,* să procedăm invers, adică să-l cuplăm cu *ce,* ajungând de unde am plecat.
în ultimă instanță, în toate situațiile în care relativele au forma cazuală sau prepoziția impuse de verbul din regentă apelăm la acelaşi artificiu de analiză pentru a justifica forma relativului: *Du-te* **la cine** *te-a chemat -Du-te* **la** acela **care** *te-a chemat; Se îndrepta* **spre care** *îi era mai drag — Se îndrepta* **spre** cel **care** *îi era mai drag; Nu-ți băga nasul* în ce *nu te priveşte — Nu-ți băga nasul* în ceea ce *nu te priveşte.*
Asemenea construcții, fără a fi «decomprimate» (= refăcute prin introducerea demonstrativului), nu sunt, de fapt, analizabile.
(4) în ceea ce priveşte calitatea lui *ceea ce* de a introduce o apozitivă, funcționând ca un "substitut propozițional sau chiar frazai"[196] *(Nu învață, nu-i atent la lecții şi absentează mereu,* **ceea** ce *arată că nu-l interesează şcoala)* reținem următoarele:
(a) Pe poziția lui *ceea* poate apărea şi un substantiv cu înțeles foarte general şi abstract: *lucru (ce /care...), problemă (ce /care...), motiv (ce / care...), afacere (ce /care...i), chestie (ce /care...)* etc. Mai mult, grupul în întregime poate fi înlocuit cu un substantiv + conjuncție: *Nu învață, nu-i atent la lecții...,* **lucru care** *mă supără enorm* **/dovadă că** *nu-l interesează şcoala.* Or, despre aceste grupări nu putem spune că sunt relaționale în totalitatea componentelor, că ar fi adică un fel de locuțiuni conjuncționale.
(b) Apoziție este de fapt numai primul element al grupului (demonstrativul *ceea* sau substantivul: *lucru, problemă, dovadă* etc), o APOZIȚIE REZUMATIVĂ INTERPROPOZIȚIONALÂ[197], apărută din necesitatea atributivei determinative de a avea un termen regent. Prin urmare, din nou:..., *ceea [ce* ...]; ..., *lucru [care* ...]; ..., *dovadă [că*...] (nu: ..., *[ceea ce* ...]; ..., *[lucru care* ...]; ..., *[dovadă că* ...]).
[196] Pană Dindelegan, 1994, p. 47.
în fraza segmentată, apoziția de acest tip «se lasă» în ultima propoziție «rezumată», ca sâ nu avem «resturi» neîncadrate nicăieri.
193
Relativul se încadrează în subordonata atributivă şi are funcție sintactică în aceasta.
Toate cele de mai sus ne îndreptățesc să susținem varianta analitică de interpretare a grupurilor pronominale de tip "demonstrativ + relativ", inclusiv a grupării *ceea ce* cu sens neutru şi formă cazuală invariabilă. Dincolo de motivația sinactică, această interpretare este mai simplă şi cu mai mare grad de generalitate[198].
2.2. Acelaşi statut analizabil îl au grupările adverbiale *aşa cum, acolo unde, atunci când,* indiferent dacă sunt dislocate *(aşa ... cum, acolo ... unde, atunci ... când)* sau în succesiune neîntreruptă: *Aşa să faci [cum îți spun] - Să faci aşa [cum îți spun].*
Relativele din aceste grupări introduc subordonate circumstanțiale (de mod, de loc, de timp), ce au ca termen regent adverbul nerelativ (= «corelativ») din stânga, rămas în regentă.
Grupările adverbiale *aşa cum, acolo unde, atunci când* sunt perechile celor pronominale de tip *cel care (cea care ...)* şi *cel ce (ceea ce* ...) ca statut analitic identic şi simetrie în segmentarea frazei *(aşa [cum* ...] - *cel [care...]).*
NOTĂ. Se atrage atenția, mai cu seamă în perimetrul analizei gramaticale gimnaziale, asupra greşelii (posibile) de a interpreta subordonatele circumstanțiale (introduse prin *cum, unde, când)* drept ... atributive, utilizând, greşit, se înțelege, întrebarea pe lângă adverbe, după modelul şi cu obişnuința de la pronume *(care* cel?, *care* ceea? şi, de aici, *care* unde?, *care* când?).
198
Elimină singura excepție de la marcarea prin încercuire a relativului singur.
194

T 38 *SĂ* "SUBORDONATOR" / *SĂ* "NESUBORDONATOR"

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Nu vrea* ***să*** *procedeze altfel.*
(2) *Nu ştie cum* să *procedeze.*
B. SOLUȚII:
(1) *să* = subordonator

(2) *să* = nesubordonator

C. COMENTARIU

0. în limba română, *să* este întotdeauna element component al conjunctivului, semn prin care persoanele I şi a Ii-a (singular şi plural) ale acestui mod se deosebesc de cele ale indicativului: *(eu) merg* (indicativ) / *(eu)* **să** *merg* (conjunctiv), *(tu) mergi {\nâic?Aiv)l (tu)* **să** *mergi* (conjunctiv) etc. De aceea spunem că *să* face parte din verb, iar în practica analizei grmaticale se subliniază (împreună cu verbul propriu-zis) ca făcând parte din predicat: *Aş vrea* **să** *mai* **discutăm.**

Mai rar, conjunctivul poate apărea şi fără *să,* de regulă în propoziţii principale: *Mulţi ani* **trăiască!; Ducă-se** *naibii!*[199]

La persoana a III-a, conjunctivul se deosebeşte de indicativ nu numai prin *să,* ci şi prin desinenţe, alternanţe fonetice sau are chiar forme diferite (total sau parţial): *(el) lucrează I (el)* **să** *lucreze; (el)* este / *(el)* să fie etc.

0.1. Prin faptul că provine dintr-o conjuncţie, este separat de corpul fonetic al verbului, acesta putând apărea (la conjunctiv) şi fără *să* (vezi mai sus), iar conjunctivul este un mod subordonat (= propoziţia în care se află este subordonată), *să* figurează în acelaşi timp printre conjuncţiile subordonatoare de bază ale limbii române, alături de *că* şi *dacă.* (De aici denumirea tot mai frecvent folosită pentru *să,* aceea de CONJUNCŢIE-MORFEM sau, şi mai exact, de morfem (= MORFEM DE CONJUNCTIV), în mod similar, lui *pe* de la acuzativul complementului direct îi

199 r>-
Dintre subordonate, mai ales în concesive poate apărea conjuctivul fără *să: îşi dorea de mult o casă la ţară, cu grădină,* **fie** *ea oricât de mică (fie = să fie).*

spunem MORFEM DE ACUZATIV, articolului proclitic *lui* (din **lui** *Ion,* **lui** *Carmen,* **lui** *nenea* etc.) îi spunem MORFEM DE GENITIV / DATIV etc). în această ultimă calitate, cea de conjuncţie subordonatoare, *să,* ca toate cuvintele subordonatoare din frază, se încercuieşte şi se barează în analiza sintactică a frazei, ea introducând o subordonată: *Nu mai vrea* [să *treacă pe la voi].*

*OBSERVAŢ1E. în realitate, o dată devenit morfem (= subunitate gramaticală a unui cuvânt), asemenea, de exemplu, unui auxiliar verbal, *să* încetează de a mai fi conjuncţie propriu-zisâ (= cuvânt)[200]. De aceea subordonata cu verbul-predicat la conjunctiv nu este o subordonată conjunc-ţională, ci una conjunctivală. Mijlocul ei de subordonare este însuşi modul conjunctiv, prin morfemul *să,* aşa cum, de exemplu, pentru gerunziu este sufixul său *(-ând, -ind).* în consecinţă, acest *să* nici n-ar trebui «încercuit» ca un conectiv oarecare. Dacă totuşi o facem, aceasta se justifică numai printr-o tradiţie bine instalată ca tehnica şi practică a segmentării frazei.

0.2. în combinaţie cu diferite prepoziţii (adverbe), *să* dă naştere unor locuţiuni conjuncţionale subordonatoare: *ca să, pentru ca să, fără să, fără ca să, măcar să, înainte să, înainte casă* etc, a căror finală o constituie *să: A plecat* fără să *mă anunţe.*

Uneori, elementele componente ale acestor locuţiuni sunt DISLOCATE[201], respectiv între *să* şi celelalte componente *(ca, pentru ca, fără, fără ca, înainte ca)* apare un cuvânt sau un grup de cuvinte. în această situaţie, marcarea locuţiunii conjuncţionale se realizează prin "semicercuri", bara punându-se în mod firesc în faţa primului element **(fără**...să, fără ca... să) etc): *A plecat* [fără ca *cel puţin să-şi ia rămas bun.*

în analiza gramaticală se comit aici adesea trei tipuri de greşeli, uşor previzibile:

(1) interpretarea eronată a primelor elemente drept conjuncţii, fără nici un «amestec» al lui *să:* **Pentru** ca *la întoarcere să n-aibă surprize, a lăsat în locul său un om de nădejde;*

(2) încercuirea şi bararea doar a lui *să,* având ca rezultat o segmentare greşită a frazei: *A plecat cu o oră mai devreme de-acasă, pentru ca la sosirea profesor lui [să fie şi el de faţă];*

200
Contează mai puţin faptul că *să,* asemenea auxiliarelor, nu este contopit cu radicalul verbului, încadrându-se în categoria aşa-numitelor afixe mobile. (Vezi, pentru acestea, Guţu Romalo, 1968, passim.

201
Vezi, Draşoveanu, 1966, p. 12.

(3) încercuirea separată a componentelor locuţiunii, ca şi cum subordonata ar fi introdusă prin două cuvinte subordonatoare.

1. în anumite situaţii[202], *să* îşi pierde calitatea de element subordona-tor, funcţionând exclusiv ca semn al conjunctivului (şi subliniat, fireşte, în predicat). în acest caz, *să* nu se încercuieşte şi nici nu se barează. Situaţiile sunt următoarele:

1.1. Conjunctivul (cu *să)* formează împreună cu verbul auxiliar *a avea* (la indicativ prezent) sau cu auxiliarul invariabil "o"[203] VIITORUL ÎNTÂI AL INDICATIVULUI: **Am** să **plec** *mâine la oraş (am să plec = voi pleca);* **O să rezolvăm** *mai multe probleme (o să rezolvăm = vom rezolva).*
A avea, ca auxiliar de viitor, se conjugă normal: **am** *(să merg),* **ai** *(să mergi),* **are** (să *meargă),* **avem** *(să mergem),* **aveți** *(să mergeți),* au *(să meargă).*
Necunoaşterea acestei forme de viitor şi încercuirea «automată» a lui *să,* ca şi cum ar fi două verbe oarecare la mod personal (comp. *am să studiez* cu *vreau să studiez),* se prelungesc ca greşeală şi în analiza frazei: două predicate şi deci doua propoziții, în loc de una singură.
Prin urmare, în analiza gramaticală, gruparea "a *avea* + conjunctiv" va fi interpretată ca fiind UN SINGUR VERB la indicativ, nu conjunctiv, timpul viitor (întâi). (Verbul conjugat la indicativ viitor se «citeşte» de la componenta a doua, cea care formal este la conjunctiv. într-un exemplu ca *are să insiste,* verbul la indicativ viitor este *a insista.)*
OBSERVAȚIE. Se înțelege că verbul la viitorul de acest tip poate apărea atât în propoziții principale (Are să *să te mai caute* wâine), cât şi în propoziții secundare (subordonate), în acest din urmă caz mijlocul de subordonare fiind un cuvânt relațional oarecare *(Mi-a spus* că *are să revină).*
1.2. Conjunctivul (cu *să)* apare în propoziții INTEROGATIVE, obligatoriu PRINCIPALE. Acestea pot avea cuvânt interogativ (pronume (adjective) şi adverbe interogative: *care, cine, ce, unde, când, cum* etc.) sau nu:
(1) *Cu cine să mai discut? ; Unde să plece?; Cât să-ți dau?*
(2) *Să vin mâine la voi?; Să vă aştepte la ieşire?*
202 „
Vezi, Draşoveanu, 1966, p. 13.
Ti ▪
Proveniența acestui "o este controversată: fie de la *a vrea (voi > oi, o),* fie de la *a avea.* (Vezi, pentru acesta, ILR, 1978, p. 315.) Fiind vorba de o formă verbală [a] unui auxiliar, e bine să-i spunem pe nume (= auxiliar), nu "particulă", termen ambiguu şi impropriu.
197
1.3. *Să* este precedat de un alt cuvând subordonator, în speță de un pronume (adverb) relativ *{care, cine, ce, cât, unde, cum* etc.) sau de conjuncție *dacă:*
(1) *Nu ştie* **ce** *să mai facă de durere; Nu mi-a spus* **unde** *să-l caut.*
(2) *L-am întrebat* **dacă** *să mai încerc sau nu.*
în această situație, cuvântul subordonator (introductiv), barat şi încercuit, este numai primul, *să* rămânând exclusiv component al conjunctivului: *Spune-mi* **[cu cine** *să discut în această chestiune].*
în consecință, nu e vorba de "două" cuvinte subordonatoare, astfel încât atât încercuirea cuvântului subordonator *(ce, unde, dacă* etc.) împreună cu *să* **([ce** să, **[unde să, [dacă să** etc), cât şi încercuirea şi bararea lor separată **([ce** [să, **[unde** [să, **[dacă [să** etc), ca şi cum ar introduce fiecare altă subordonată sau ar introduce una singură, dar... «de două ori», constituie deopotrivă greşeli.
1.4. Conjunctivul (cu *să),* indiferent de persoană, are valoare de IMPERATIV şi, în mod fiersc, apare în propoziții principale: Să **vii** *mâine la noi! (să vii = vino);* **Să ne ducem** *cu toții la film!;* Să se **acorde** *mai multă atenție ortografiei!;* **Să nu** *mă mai* **cauți!** *(să nu mă mai cauți = nu mă mai căuta).*
Nerecunoaşterea acestei valori a conjunctivului şi, în consecință, marcarea lui *să* drept cuvânt subordonator conduc la interpretarea greşită a unei principale ca propoziție subordonată.
198
X 39 *RELATIV* + **PREDICAT EXPRIMAT / PREDICAT NEEXPRIMAT**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Nu mi-a spus* **când** *vine.*
(2) *De venit, vine, dar nu ştiu* **când.**
B. SOLUȚII:
(1) *când-* adverb relativ cu predicat exprimat
(2) *când* = adverb relativ cu predicat neexprimat (subînțeles: *vine)*
C. COMENTARIU
0. între cuvântul relativ (subordonator) şi predicatul subordonatei introduse se stabileşte raportul obligatoriu de 1:1 (= la un singur cuvânt subordonator un singur predicat subordonat, nu mai multe sau nici unul)[20];.
1. în situația în care, dintr-un motiv sau altul, verbul predicat reclamat de relativ NU ESTE

EXPRIMAT, poziția lui sintactică este liberă şi avem de-a face cu fenomenul SUBÎNȚELEGERII. Nu spunem că nu există predicat, ci doar că nu este exprimat. Nesocotirea acestui fapt, adică "nesubînțelegerea" predicatului, are consecințe imediate asupra analizei frazei, respectiv aprecierea falsă a numărului de propoziții şi a felului acestora.
La modul general, deosebim două tipuri de situații în care prezența cuvântului relativ reclamă subînțelegerea unui predicat.
1.1. în frază apar două sau mai multe cuvinte relative (subordonatoare) ÎN SUCCESIUNE şi un singur predicat subordonat, exprimat fie după ultimul cuvânt relativ, fie după primul:
Spune-mi **unde, când** *şi* **cum** v r e i *să ne întâlnim; Nu mi-a comunicat exact* **când** va v **e** n i**, cu ce *şi* pe unde.**
Relația 1:1 între relative şi predicate subordonate mai sus amintită obligă la subînțelegerea predicatului existent pe lângă fiecare relativ. Coordonarea se stabileşte aşadar nu între relative, ci între propozițiile subordonate introduse prin acestea: *Spune-mi* **unde** [vrei], **când** [vrei] *şi*
204 . . .
vezi, pentru întreaga problemă, Draşoveanu, 1971, p. 330.

cum vrei *să ne întâlnim; Nu mi-a comunicat exact* **când** va veni, cu ce [va veni] *şi* **pe unde** [va veni].
Coordonarea se realizează de obicei între subordonate de acelaşi fel, dar, mai rar, şi între subordonate diferite: *Vine* **când** [poate] *şi* **cum** *poate* (circumstanțială de TIMP + circumstanțială de MOD; *Dă* **cât** [vrea] *şi* **cui** *vrea* (circumstanțială de MOD CANTITATIVĂ + COMPLETIVA INDIRECTĂ).
1.2. Relativul apare la sfârşitul unei propoziții (principale sau secundare), dând «impresia» că propoziția este completă, întreagă, nelipsindu-i nimic:
(1) La sfârşitul unei propoziții în raport de coordonare cu alta, relativul apărând sau în prima, sau în a doua coordonată:
(a) verbul subînțeles se află în coordonata a doua: *Nu ştiu* de ce [mă enervează], *dar parcă mă* enervează *persoana lui; Nu-mi dau seama* **cum** [s-a descurcat], *dar* e/s-a descurcat;
(b) verbul subînțeles se află în prima coordonată, cea din stânga: V o i veni *în mod sigur, dar nu ştiu* **când** [voi veni]; *Mi-a transmis că* v a trece *pe la voi, dar n-aprecizat* **când** [va trece],
(2) La sfârşitul unei secundare necoordonate cu altă secundară; S-a supărat *pe toată lumea, fără să ştiu* de ce [s-a supărat]; // *ascultă orbeşte, fără să ştie* **de** ce [îl ascultă] *şi* **până când** [îl va asculta]; S e plânge *de toată lumea, deşi n-are* **de** ce [să se plângă]. (Vezi, pentru cazurile de «nesubînțelegere» a predicatului, T 40.)
1.3. Asupra necesității de a subînțelege un verb şi deci de a prelungi enunțul cu încă o propoziție ne atrage atenție, la modul explicit, şi poziția cuvântului subordonator, una nefirească, adică ... la sfârşitul propoziției. Or, cuvântul subordonator, ca introductiv ce este, trebuie să se afle la început, nu la sfârşit. Acest lucru înseamnă că propoziția pe care o introduce / trebuie s-o introducă şi al cărei semn gramatical este verbul la mod personal nu este exprimată, dar trebuie subînțeleasă.
*1.3.1. Abatere reală de la această poziție introductivă[20'] a conectivului interpropozițional, care nu reclamă subînțelegerea unui verb şi nici repoziționarea conectivului (din finala subordonatei în fruntea acesteia)[206], o constituie gruparea "verb + verbul *a şti* (la forma negativă) + pronume (adverb) relativ", semnalată şi analizată în detalii de D.D.
" Indiferent dacă e inițială propriu-zisă, postinițială, cvasipostinițială, ea, oricum, este inversul celei finale (= terminale).
Nu este vorba deci de inversiuni sau de construcții inverse.

Draşoveanu[207], dovedind astfel existența, şi la nivelul interpropozițional, a unor relații sintactice sub ordonatoare INVERSE ca direcție (= de la stânga la dreapta) datorită poziției conectivelor (= în dreapta subordonatului).
Este vorba despre construcția cristalizată *nu ştiu unde (când, cum, cine, ce, cui* etc), care actualizează diferite tipuri de subordonate, în funcție de verbul regent şi construcția / înțelesul gramatical al conectivului:
(1) *S-a dus nu ştiu* unde / când / cum (subordonată circumstanțială de loc / de timp / de mod);
(2) *I-a scris nu ştiu* cui (subordonată completivă indirectă);
(3) *A venit nu ştiu* cine / cu cine / pentru ce ... (subiectivă, sociativă, circumstanțială de scop ...)[208].
NOTĂ. Conectivele din aceste construcții *(cum, când, cine, cui* ...) sunt perechea lui *de* "postpoziție" din *grozav* de *harnică*[209].

1997, p. 57-58. De aici sunt luate unele exemple, iar altele sunt construite după modelul acestora.
<-u totul alt fenomen sintactic avem în grupările *un "nu ştiu ce", un "nu ştiu cum "* folosite substantival.
Vezi Draşoveanu, *lucr. cit,* p. 55. Vezi şi T 31.

T40
CUVINTE RELATIVE - «SUBORDONA-TOARE» / «NESUBORDONATOARE»
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Nu mi s-a comunicat* **care** *dintre ei va veni cu trenul.*
(2) *Nu mi s-a comunicat* **care** *când va veni.*
B. SOLUŢII:
(1) *care* = pronume relativ «subordonator»
(2) *care* — pronume relativ «nesubordonator»
C. COMENTARIU
0. Fie următoarele tipuri de exemple:
(1) *în concediu face cine ce-l taie capul; Adă repede cui ce-i trebuie şi s-o luăm din loc; La casa lui mănâncă cine ce are; De sărbători se îmbracă cine cu ce are mai frumos.*
(2) *La nuntă a dansat cine cu cine a vrut; în război bate cine pe cine poate.*
(3) *După-masă ne-am plimbat care cu care a vrut; în timpul încăierării, a dat care în care a nimerit.*
(4) *în graba mare, s-a îmbrăcat care cu ce-a apucat; La urmă a primit care ce-a meritat.*
(5) *N-are decât să facă cine cum îi place; Să vină cine când poate.; După program, s-a dus cine unde a vrut.*
(6) *Din sala de concurs nu iese care când pofteşte; Apostrofează pe care cum îl vede pe coridor.*
1. Examinând exemplele de mai sus, putem constata următoarele:
1.1. In fiecare cuplu (regentă + subordonată) se «întâlnesc» câte două cuvinte relative, cel puţin formal, în succesiune obligatorie: (1) *cine + ce;* (2) *cine + cine;* (3) *care + care;* (4) *care + ce;* (5) *cine* + adverb relativ *(cum, când, unde);* (6) *care* + adverb relativ *(cum, când* etc).

1.2. Ca poziţie în frază, primul relativ se situează la sfârşitul regentei, iar cel de-al doilea, în fruntea subordonatei. Ele se repartizează clar pe funcţii: primul în regentă, iar al doilea în subordonată, ceea ce exclude apartenenţa lor la aceeaşi propoziţie: *Vine care [cândpoate}.*
1.3. Frazele astfel constituite sunt COMPLETE şi de aceea nu permit subînţelegerea vreunui verb, încât să avem "la un cuvânt subordonator un predicat subordonat". Prin aceasta, grupările aici discutate se deosebesc atât de cele de tipul *Fără să ştie de ce, a început să râdă (= Fără să ştie de ce* [râde], *a început să râdă),* cât şi de cele de *tipul Nu ştie când şi cu ce va veni* (= *Nu ştie când* [va veni] *şi cu ce va veni),* în care subînţelegerea unui verb este obligatorie.
1.4. întrucât din cele două - şi numai două - propoziţii ale *frazei,* doar una, cea de-a doua, este subordonată şi are cuvântul subordonator în poziţia lui firească (= introductivă), înseamnă că din grupurile *cine + cine, cine + ce, cine + când* etc, numai unul îşi poate exercita rolul subordonator, şi anume cel de-al doilea, care se încercui este şi se barează: *Vine care* **[când** *poate].*
Cât priveşte primul «relativ» *(cine, care),* acesta este doar ca formă relativ, înţelesul lui fiind acela al unu PRONUME NEHOTĂRÂT compus, dovadă că îl şi putem înţelege astfel în text: *Merge care unde vrea = Merge fiecare unde vrea; Nu poţi da întotdeauna la care ce-i trebuie = Nu poţi da întotdeauna la fiecare ce-i trebuie.*
Dimpotrivă, înţelegerea ca "nehotărât" a relativului din fruntea subordonatei se *exclude:*Merge care fieunde vrea; *A dat care în fiecare s-a nimerit.*

Acelaşi sens "nehotărât" îl are şi *cine, care* poate fi substituit în primul când cu *fiecare,* asemenea lui *care,* şi mai puţin, dar nu imposibil, cu *fiecine,* întrucât pronumele nehotărât *fiecine* este rar utilizat în româna actuală: *A dansat cine cu cine-a vrut = A dansat fiecare cu cine-a vrut; Adă repede cui ce-i trebuie... - Adă repede fiecăruia ce-i trebuie...*

OBSERVAŢIE. într-un anumit fel, *cine şi care* ca pronume relative • •. nerelaţionale sunt reversul pronumelor nehotărâte *oricare* şi *oricine* folosite cu valoare relaţională: *Discută acelaşi lucru cu oricine se întâlnea.*

203

2. Când subordonata este o interogativă indirectă, având ca regent un verb "de informare" *(a întreba, a şti, a afla, a spune* etc), *cine* şi *care* "nesubordonatoare" (= fiecine, fiecare) refuză încadrarea în regentă, fiind cerute de verbul din subordonată: / *Nu ştiu / [care la ce oră a intrat în cămin] {care* = subiect în subordonată, nu în regentă).

în asemenea situaţii se perpetuează structura din ÎNTREBAREA DIRECTA (= principală) TRANSFORMATĂ în ÎNTREBARE INDIRECTĂ (= subordonată interogativă indirectă): *Cui ce-i place din cartea aceasta? —> Mă întreb [cui ce-i place din cartea acesta]; La care ce musafiri i-au venit? —> Nu-mi dau useama [la care ce musafiri i-au venit]; Care încotro a luat-o? —> Spune-mi [care încotro a luat-o].*

Operând transformarea lui *care (cine)* în *fiecare (fiecine),* se cere plasat în subordonată pe poziţia normală reclamată de relaţia sa cu verbul: *Nu ştiu care la ce oră vine —> Nu ştiu la ce oră vine fiecare; Mă întreb cui ce-i place din cartea aceasta —> Mă întreb ce-i place fiecăruia din cartea aceasta.* (A se observa şi fenomenul dublării complementului indirect (-/... *fiecăruia); N-am văzut care când a trecut linia de sosire —> N-am văzut când a trecut fiecare linia de sosire.*

OBSERVAŢIE. Aceeaşi repoziţionare se cere efectuată şi în principalele interogative care, în vorbirea indirectă, au devenit subordonate interogative indirecte: *Care ce-a spus? —> Ce-a spus fiecare?; Care încotro a luat-o? —> Încotro a luat-o fiecare?*

Se vede astfel că numai unul din pronume (adverbe) este interogativ, nu amândouă. (O propoziţie nu poate fi dublu interogativă.) Ca atare, dintr-un grup precum *care ce,* numai al doilea este pronume interogativ «în acţiune».

3. In denumirea acestor cuvinte relative, care nu sunt de fapt ... relative, utilizăm termenul "pronume relative nesubordonatoare", nu pentru că ar elimina nonsensul din "pronume relativ nerelativ", ci pentru că, fiind format prin alăturarea a două cuvinte indirect antonime, «maschează» oarecum nonsensul. Ele s-ar putea numi de altfel pur şi simplu ... NEHOTĂRÂTE.

204

X 41 «REALE» LOCUŢIUNI CONJUNCŢIONALE / «FALSE» LOCUŢIUNI CONJUNCŢIONALE

A. STRUCTURI-TIP:

(1) în **caz** că *ai timp, treci pe la noi.*

(2) **în cazul că** *ai timp, treci pe la noi.*

B. SOLUŢII:

(1) *în caz că* = «reală»locuţiune conjuncţională condiţională

(2) *în cazul că* - «falsă» locuţiune conjuncţională (= substantiv în acuzativ cu prepoziţie + conjuncţia *că)*

C. COMENTARIU

0. Reţinând aici doar locuţiunile conjuncţionale în care intră un substantiv (vezi, pentru celelalte, T 33), este de remarcat că acesta este în cazul acuzativ cu prepoziţie şi obligatoriu NEARTICULAT: *din acuză că, din pricină că, pe motiv că, în caz că, în loc să, de vreme ce, din moment ce, în timp ce, în vreme ce* etc.

OBSERVAŢIE. în analiza sintactică a frazei, locuţiunea conjuncţională se «încercuieşte» în totalitatea elementelor ei componente: **[De** vreme ce *tot ai venit], /apoi stai/.*

0.1. Imediat ce substantivul se articulează, locuţiunea conjuncţională se «distruge», respectiv cuvânt subordonator (introductiv) este doar conjuncţia din finala grupului, încercuită şi barată

(în stânga), iar substantivul articulat (în acuzativ cu prepoziție) rămâne în stânga, în propoziția regentă:

(a,) *N-a mai participat la ședințele noastre,* **[pe motiv că** *a fost bolnav].*

(b,) *N-a mai participat la ședințele noastre, pe motivul* [că *a fost bolnav].*

205

Consecințe:

(1) Substantivul rămas în stânga, fost component al locuțiunii, devine termen regent pentru propoziția de după el, propoziție care, din această cauză, este o atributivă.

(2) Funcția fostei circumstanțiale este preluată de substantivul articulat rămas în regentă, care devine astfel un complement circumstanțial.

Reluând exemplele de mai sus, avem:

(a,) *pe motiv că a fost bolnav* = CIRCUMSTANȚIALĂ DE CAUZĂ, introdusă prin locuțiunea conuncționalăpe *motiv că;*

(bj) *că a fost bolnav* = ATRIBUTIVĂ, introdusă prin conjuncția *că;* termen regent = substantivul *pe motivul* (din regentă). Acesta din urmă, *pe motivul,* are în cadrul regentei funcția de complement circumstanțial de cauză.

1. După modelul *pe motivul (în cazul că)* avem în română multe alte grupuri care «seamănă» cu o locuțiune conjuncțională, dar care, toate, se *analizează,* după modelul dat, substantivul rămânând în regentă şi având acolo diferite funcții sintactice, iar conjuncția, de regulă *că* sau *să,* introducând o atributivă." *cu condiția să..., cu scopul să..., cu intenția să..., cu speranța că* (sau *să)..., în alternativa că, în eventualitatea că..., pe lângă faptul că..., în afară de faptul că...* etc.

în unele grupări, substantivul este în genitiv *{în afara faptului că..., în ciuda faptului că..., din cauza faptului că...)* sau în dativ *(datorită faptului că...)* sau chiar în nominativ *{dat fiind faptul că...).*

1.1. Necunoaşterea modelului de interpretare a acestor grupuri («false» locuțiuni) se soldează cu producerea a trei tipuri de greşeli: (1) o segmentare eronată a frazei; (2) o subordonată atributivă interpretată drept circumstanțială; (3) un cuvânt cu funcție sintactică autonomă *{în cazul, pe motivul, în alternativa etc.)* rămas neanalizat sintactic, o dată ce e cuprins în «falsa» locuțiune.

206

X 42 *CE-* **PRONUME / ADJECTIV / ADVERB**

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *L-am întrebat ce-a văzut în oraş.*

(2) *L-am întrebat ce film a văzut în oraş.*

(3) Ce *splendidă zi e azil*

B. SOLUȚII:

(1) *ce*= pronume

(2) *ce* = adjectiv

(3) *ce* = adverb

C. COMENTARIU

0. Valoarea originară şi fundamentală a lui *ce* este de PRONUME INTEROGATIV, din care prin trecerea vorbirii directe *(Ce-ați Jacut în oraş?)* în vorbire indirectă *(Nu mi-ați spus ce-ați Jacut în oraş)* a rezultat calitatea de PRONUME RELATIV, înțeles aici ca element subordonator.

1. Ca pronume (interogativ sau relativ), *ce* este INVARIABIL, având o singură formă, utilizată atât pentru nominativ, cât şi pentru acuzativ, îndeplinind funcțiile sintactice proprii celor două cazuri (subiect, nume predicativ, element predicativ suplimentar, complement direct, complement indirect, diverse complemente circumstanțiale). Ilustrăm cu exemple câteva dintre ele:

(a) Ce *s-a întâmpat? (Nu ştiu* ce 5-a *întămpat)* - subiect (N);

(b) Ce *este el de meserie? (Am aflat* ce *este el de meserie)* - nume predicativ (N);

(c) Ce *se consideră el? (El nu-i* ce *se consideră el)* — element predicativ suplimentar (N);

(d) *Ce-ai primit de ziua ta? (Nu-mi dau seama ce-ai primit de ziua ta)* - complement direct (Ac);

(e) Ce *te consideră colegii? (Ştiu şi eu* ce-/ *consideră colegii)* -element predicativ suplimentar (Ac);
(f) La ce *te pricepi mai bine? (Mi-a spus* la ce *te pricepi mai bine)* -complement indirect (Ac);
(g) **Spre ce** *te îndrepţi acum? (Spune-mi* **spre** ce *te îndrepţi acum)* -complement circumstanţial de loc (Ac);

(h) De ce *plângi? {Spune-mi* **de** ce *plângi)* - complement circumstanţial de cauză (Ac);
(i) **După ce** *s-a dus Ion la magazin? (Nu mi-ai spus* **după** ce *s-a dus Ion la magazin)* - complement circumstanţial de scop[210] (Ac);
(j) **Din** ce *e rochia ta? (Nu-mi dau seama* **din** ce *e rochia ta)* - nume predicativ (Ac).

OBSERVAŢIA 1. Relativul *ce* ca introductiv al unei atributive (= relativ propriu-zis, utilizat numai fără prepoziţie)[211] este destul de rar, locul lui fiind luat de *care: Fata ce-a intrat acum este vecina mea; Prietenia* ce *i-o port este de-o viaţă.*

OBSERVAŢIA 2. Tot pronume relativ este *ce* în grupările *cel ce (ceea ce, cei ce, cele ce), tot ce* etc.

2. Urmat de un substantiv, obligatoriu nearticulat, pe care-l determină şi cu care, dacă forma i-ar permite, s-ar acorda «vizibil» la nivelul expresiei în gen, număr şi caz, *ce* se transformă în ADJECTIV (interogativ, relativ): Ce *treburi ai pe la noi? (Nu ne interesează* ce *treburi ai pe la noi).*

Aspectul formal invariabil îi face mai greu sesizabilă calitatea de adjectiv (= cuvânt acordat în gen, număr şi caz). Ca probă a acordului se poate folosi însă. substituirea lui *ce* cu interogativ-relativul *cât (câtă, câţi, câte),* care marchează prin desinenţe atât genul, cât şi numărul: *Nu ştii* ce probleme *are? - Nu ştii* câte probleme *are?* (nu şi *câţi *probleme,* * **cât** *probleme* etc).

Şi în ipostaza de adjectiv, *ce* are numai două cazuri, nominativ şi acuzativ, ca rezultat al acordului cu substantivul de după el, care, în această poziţie, nu poate avea decât aceste două cazuri.

Funcţia sintactică a adejctivului *ce,* indiferent de caz, este cea de ATRIBUT ADJECTIVAL, ca la toate adjectivele pronominale.

2.1. Greşelile posibile în interpretarea lui *ce* (adjectiv) sunt două: nesesizarea calităţii de adjectiv şi prin urmare considerarea lui drept pronume relativ şi invers, interpretarea sa ca adjectiv atunci când este de fapt pronume, prin raportare greşită la substantivul (pronumele) antece-

Deosebirea dintre cele două funcţii (circumstanţial de cauză / circumstanţial de scop) se poate realiza adesea numai într-un context mai larg, deoarece prepoziţiile uzuale *(de, pentru)* sunt aceleaşi.

[211] Nu avem în vedere atributiva ca interogativă indirectă (pe lângă substantive de tipul: *întrebare, chestiune, problemă* etc), situaţie în care *ce* poate fi însoţit, cel puţin teoretic, de orice prepoziţie a acuzativului: *Mi-a pus întrebarea* de ce / cu ce / **pentru** ce / **fără** ce ... *am venit.*

dent din regentă: *Simpatia* ce *ţi-o port este sinceră.* (Vezi, pentru toate aceste probleme, T 17).

OBSERVAŢIE. *Ce* este element component în numeroase locuţiuni conjuncţionale. (Vezi T 33, T 44, T 45.)

3. în limba română, *ce* mai apare într-o ipostază, în care nu e nici pronume şi nici adjectiv, ci are£> VALOARE ADVERBIALA[212], cel mai adesea exclamativă: Ce *bine-mi pare!*

Deosebim două situaţii:

3.1. Apărut în faţa unor adjective sau adverbe, *ce* "adverbial", echivalent cu *cât de (aşa de, atât de* etc.) sau cu *foarte,* le dă acestora gradul superlativ absolut: Ce *frumoasă e pădurea vara! ;* Ce *departe stai!;* Ce *târziu te-ai culcat!*

OBSERVAŢIA 1. în ce priveşte funcţia lui *ce* în aceste structuri, problema se pune în acelaşi fel ca la echivalentele lui *(cât de, aşa de, grozav de* ...) şi depinde de acceptarea / neacceptarea superlativului absolut cu aceste realizări ca membru al categoriei intensităţii şi/sau comparaţiei. Dacă da, *ce* nu are funcţie sintactică autonomă, iar dacă nu, *ce* este circumstanţial de mod.

*OBSERVAŢIA 2. O situaţie mai puţin clară ca organizare sintactică are structura "ce + substantiv + adjectiv": *Nu ftii ce fată frumoasă s-a făcut Nora; Ai văzut* ce *casă mare are?*

Aici, *ce* poate fi interpretat fie ca ADJECTIV PRONOMINAL situat în poziţie proclitică faţă de substantiv, poziţia firească a adjectivului relativ (comp. cu *Nu ştiu* ce *cărţi mi-a adus),* fie ca ADVERB din structura superlativului absolut al adjectivului de după substantiv, prin echivalenţă gramaticală de ansamblu cu construcţia în care *ce* stă în faţa adjectivului *(Nu ştii* ce *frumoasă fată s-a făcut Nora; Ai văzut* ce *mare casă au?).* Optăm pentru prima variantă *(ce* = adjectiv), deoarece, situat în faţa substantivului, *ce* nu este înlocuibil cu *cât de* (= termenul de identificare) şi, de altfel, e greu de acceptat o asemenea dislocare prin substantiv a superlativului absolut.

* OBSERVAŢIA 3. în ce priveşte statutul morfologic al lui *ce* din gruparea cu valoare exclamativă "ce *de* +

substantiv" (ce *de oameni, ce de bani, ce de bombe, ce de țuică, ce de pește* etc), considerăm că acesta nu este adverb (ce ?t *cât de),* ci adjectiv pronominal pe lângă un SUBSTANTIV cu înțeles cantitativ superlativ ELIPTIC (= *mulțime, groază, cantitate, mare, puzderie* etc.)
în ciuda sensului cantitativ evident, nu se poate accepta gruparea ce *de* ca fiind locuțiune (adjectivală sau adverbială), deoarece nu există asemenea locuțiuni terminate în prepoziție.
212
Vezi LRC, I, 1974, p. 276.
209
3.2. Antepus unui verb, *ce* are înțelesul de *cât de mult, cât de bine* etc. (un adverb de mod la gradul superlativ): Ce *le mai știi, prietenei;* Ce *se mai agită...!*
.
Se înțelege că în această din urmă situație (3.2.), *ce* are funcția autonomă, și anume de complement de mod. Tot adverb este *ce* când poate fi echivalat, aproximativ, firește, cu adverbul relativ *cum: De prost* ce este, *nu știe nici ce-i NATO; De leneș* ce este, *nu se spală nici pe dinți; De mare* ce se crede, *nu mai salută pe nimeni.* (Funcțiile sintactice ale acestui *ce* în subordonata modală introdusă sunt aceleași cu ale relativului *cum:* nume predicativ în primele două exemple, element predicativ suplimentar în al treilea. Adjectivul (cu prepoziție) rămas în stânga (= în regentă) este un circumstanțial de cauză construit prepozițional-adjectival.)
3.3. *Ce* "adverbial" poate apărea și ca relativ, valoarea exclamativă atenuându-i-se: *Nu știi* ce *bine-mi pare; Abia acum și-a dat seama* ce
frumoasă era; Să fi văzut ce *se mai mândrea cu pantofii cei noi.*
210

X 43 *CUM-* **NUME PREDICATIV / COMPLEMENT DE MOD / ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR**

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *El nu mai e* **cum** *era înainte.*
(2) *N-ai idee* **cum** *se descurcă.*
(3) *El nu mai e* **cum** *îl știi.*
B. SOLUȚII:
(1) *cum* = nume predicativ
(2) *cum* = complement circumstanțial de mod
(3) *cum* = element predicativ suplimentar
C. COMENTARIU
0. Valoarea fundamentală a lui *cum,* în calitate de adverb interogativ (sau relativ), este modală, indiferent de subordonata pe care o introduce în ipostaza de relativ. »
Ca adverb ce este, *cum* se încadrează ca membru în propoziția introdusă, având o anumită funcție sintactică.
1. Obișnuiți să acordăm adverbului funcția sintactică în strictă dependență de conținutul său lexical (adverb de timp - complement circumstanțial de timp; adverb de loc - complement circumstanțial de loc; adverb de mod - complement circumstanțial de mod) și după «întrebare», lui *cum* i se rezervă funcția de complement circumstanțial de mod, funcție pe care o are în general, dar nu întotdeauna.
Prin raportare la situația concretă din propoziția în care se încadrează, *cum* are trei funcții mai importante:
1.1. NUME PREDICATIV - în prezența unui auxiliar predicativ, cel mai adesea *a fi:* **Cum** *va fi vremea mâine?; Nu știu* **cum** *va fi vremea mâine.*
Argumentarea funcției de nume predicativ se poate face în două feluri:
(a) prin substituirea lui *cum* interogativ cu răspunsul, obținând pe Poziția lui *cum* un adjectiv-nume predicativ foarte «clar»: Cum *e Prietenul tău?* —» *Prietenul meu e* **inteligent;**
(b) prin imposibilitatea de a avea altă funcție: auxiliarul predicativ are nevoie atât de nume predicativ, cât și de subiect. Cum adverbul nu poate fi subiect, rămâne ca substantivul (pronumele) în nominativ să fie subiect,
211
iar nume predicativ să fie adverbul *cum.* (Propozițiile *Cum este el?; Vezi cum este el?* și *El este harnic* sunt considerate ca având aceeași structură -aceleași funcții și în același fel repartizate.)
1.2. Dacă în propoziție verbul nu este auxiliar predicativ, ci verb predicativ propriu-zis, numele predicativ se

exclude cedând locul complementului circumstanțial de mod. Dovada o obținem prin același procedeu al substituirii: 1. *Nu-mi dau seama cum* se va descurca. 2. **Cum** se va descurca? 3. Se va descurca **bine (rău, acceptabil).**

1.3. ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR: *Popescu a rămas* **cum** *îl știi;* **Cum** *îl consideri?;* **Cum** *te cheamă?*

Deoarece elementul predicativ suplimentar se identifică nu atât prin particularitățile verbului însoțit - nu există verbe care să «ceară» în mod necesar această funcție - cât prin modul de construcție (parte de vorbire, caz, prepoziție, acord), în lipsa răspunsului la întrebarea **cum** este dificil să stabilim dacă e vorba de un element predicativ suplimentar sau de un complement circumstanțial de mod. La o întrebare de tipul: **Cum** *ți-ai găsit colegii? ,* răspunsul poate fi (a) *ușor, cu greu, anevoie, întâmplător* etc. (—> complement circumstanțial de mod) sau (b) *sănătoși, veseli, supărați, îmbătrâniți* etc. (—> element predicativ suplimentar).

1.3.1. Tot element predicativ suplimentar este *cum* (interogativ sau relativ) pe lângă verbele *a (se) numi, a chema, a (-i) zice:* **Cum** *te numești?;* **Cum** *te cheamă?;* **Cum** *îți zice? (Nu știu* **cum** *te numești I* **cum** *te cheamăl* **cum** *îți zice).*

Se înțelege că și substantivele care stau pe această poziție sunt tot elemente predicative suplimentare: *Mă cheamă G.G.N.; Mă numesc G.G.N; îmi zice G.G.N.*

*OBSERVAȚIE. în privința cazului elementului predicativ suplimentar exprimat prin substantiv din acest construcții, reținem:

(a) pe lângă *a se numi,* elementul predicativ suplimentar stă în nominativ, ca subiectul la care se referă și căruia îi este subordonat, subordonare realizată prin flexiune cazuală simultană sau concomitentă, la fel ca în *Ion a fost numit* **ambasador** *în Chinei*[13].

(b) Pe lângă *a chema,* elementul predicativ suplimentar stă în acuzativ, asemenea complementului direct *(mă, te, îl ...)* la care se referă și căruia îi este subordonat prin aceeași flexiune cazuală simultană (comp. cu *Pe Ion l-au numit* **ambasador** *în China.)*[114]

213 214

Vezi, pentru variație cazuală concomitentă, Drașoveanu, 1997, p. 130. Subiectul propoziției este neexprimat și nedeterminat *(Te cheamă Popescu - [lumea I oamenii...] te cheamă Popescu).*

(c) Pe lângă *a(-i) zice,* elementul predicativ suplimentar este în acuzativ, un acuzativ apărut, prin blocarea variației cazuale simultane, în locul unui dativ *{îți* (dativ) *zice Popescu* (acuzativ)), unul pe care îl numim, tocmai de aceea, acuzativ prodatival.

Toate cele trei funcții date aici se exprimă prin adverbul (interogativ / relativ) de mod *cum.* Acest *cum* se numește *cum* "modal".

*2. Echivalent cu *când* sau locuțiuni cu sens temporal *{după ce, îndată ce, imediat ce* etc), *cum* dobândește înțeles temporal și introduce o subordonată temporală: **Cum** *intră în casă, văzu dezastrul;* **Cum** *veniră, se făcură toți o apă si-un pământ (M. Eminescu).* Acest *cum* se numește *cum* "temporal".

încadrarea lui *cum* temporal la adverbe relative (de timp), prin echivalență cu *când,* sau la conjuncții subordonatoare temporale, prin echivalență cu *după ce {imediat ce, îndată ce* etc), este problematică. Datorită sensului temporal, relativ concret, optăm pentru valoarea adverbială. (Se înțelege că, dacă îl considerăm adverb relativ de timp, are funcție sintactică (= circumstanțial de timp), iar, dacă îl considerăm conjuncție subordonatoare temporală, n-are funcție sintactică.)

3. Echivalent cu o conjuncție (locuțiune conjuncțională) subordonatoare cauzală *(fiindcă, deoarece, din moment ce, odată ce ...), cum* s-a transformat în CONJUNCȚIE SUBORDONATOARE CAUZA-LĂ, introductiv al unei subordonate cauzale: **Cum** *timp mai aveam, ne-am dus la un film.* Acest *cum* se numește *cum* "cauzal".

Conjuncție fiind, *cum* "cauzal" n-are funcție sintactică. Poziția subordonatei cauzale introduse prin *cum* este, de regulă, în fața subordonatei.

în rezumat, româna are trei *cum: cum* "modal", *cum* "temporal", *cum* "cauzal".

T 44 *DIN CA UZĂ CĂ/ DIN CE CA UZĂ*

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Absentează* **din cauză că** *este bolnav.*

(2) *Nu știu* **din ce cauză** *absentează.*

B. SOLUȚII:

(1) *din cauză că*= **introduce cauzală**

(2) *din ce cauză* = nu **introduce cauzală**

C. COMENTARIU

0. Asemena altor cuvinte interogative, întrebările SPECIALIZATE *{din ce cauză, pe ce motiv, cu ce scop, în ce mod, în ce vreme* etc), trecute din vorbirea directă în cea indirectă, devin CUVINTE SUBORDONA-TOARE, menţinându-şi aceeaşi structură: **Din ce cauză** *n-a ajuns la timp? - Mă întreb* **din ce cauză** *n-a ajuns la timp;* **în ce vreme** *o fi sosit? -Nu-mi dau seama* în **ce vreme** *o fi sosit.*

în aceeastă ultimă situaţie, ca introductive ale unor subordonate, ele sunt pe poziţia unor locuţiuni conjuncţionale şi «seamănă» foarte mult cu acestea atât ca STRUCTURĂ, datorită cuvântului relaţional propriu-zis pe care-l conţin şi substantivului nearticulat din componenţa lor, de regulă acelaşi, cât şi ca ÎNŢELES, unul (aproape) identic, impus de sensul lexical al substantivului. Ilustrăm cele spuse mai sus prin *sensul* CAUZAL:

(a) *din cauză că, din pricină că, din moment ce* etc.: *N-a participat la şedinţă* **din cauză că** *a fost plecat din localitate;*

(b) *din ce cauză, din ce pricină, pe ce motiv: Nu ştiu* **din ce cauză** *a fost plecat din localitate.*

Existenţa acestor asemănări de formă şi de înţeles face destul de probabilă interpretarea lor identică, respectiv deopotrivă locuţiuni conjuncţionale după tipul (a), interpretare GREŞITĂ, cu urmări pe măsură şi deloc neglijabile în analiza frazei şi a propoziţiei.

1. Toate grupările de sub (a) - *din cauză că, în vreme ce, din moment ce* etc. - sunt locuţiuni conjuncţionale (pe bază de *că* sau *ce).* Dimpotrivă, nici una dintre grupările de sub (b) - *din ce cauză, din ce pricină, pe ce motiv, din ce moment, în ce timp, în ce vreme,* la care se pot adăuga şi altele, fără corespondente conjuncţionale *{cu ce scop, cu ce intenţie, cu ce condiţie, în ce măsură* etc.) - nu este locuţiune conjuncţională, deoarece

poziţia cuvântului relaţional nu este în finala grupului. A se compara: *din moment* ce *(*= locuţiune conjuncţională) / *din* ce *moment fe* locuţiune conjuncţională).

2. Grupările de la (a) sunt echivalente şi substituibile cu conjuncţii, cele de la (b), nu, în limitele păstrării aceluiaşi sens al propoziţiei introduse. A se compara: *N-a venit* **din cauză** că *n-a fost invitat = N-a venit* **deoarece** *n-a fost invitat / Am aflat* **din ce cauză** *n-a fost invitat & *Am aflat* **fiindcă** *n-a fost invitat.*

3. Ca locuţiuni conjuncţionale, grupurile de sub (a) nu sunt analizabile sintactic, iar înţelesul lor este exclusiv gramatical. Spunem că în cadrul locuţiunii conjuncţionale sensul lexical al substantivului este convertit în sens gramatical (cauzal, temporal etc), imprimat subordonatei introduse (cauzală, temporală etc). Locuţiunea conjuncţională nu are funcţie sintactică autonomă (nu este complement de cauză, de timp etc), funcţionând exclusiv ca element subordonator. (în practica analizei gramaticale, ea se «încercuieşte» în totalitatea elementelor ei componente: *Nu te mai deranjez* **[din moment ce** *eşti ocupat].*

Dimpotrivă, grupurile de sub (b) evidenţiază clar o structură binară (= din două componente), perfect analizabilă sintactic:

(1) Substantivul, de regulă în acuzativ cu prepoziţie, îşi păstrează sensul lexical (= negramaticalizat), nu este cuvânt subordonator şi nici nu este «antrenat» în realizarea raportului de subordonare a propoziţiei. El intră în relaţie sintactică «normală» cu verbul din propoziţia subordonată, în care se află, şi, în funcţie de sensul său lexical, are rol de complement circumstanţial:

(a) DE *CA\JZĂ:Spune-mi* **din** *ce* **pricină** *ai întârziat;*

(b) DE TIMP: *Nu-şi mai amintea* **din** *ce* **vreme** *datează manuscrisul acela;*

(c) DE SCOP: *întrebarea este* **cu** *ce* **scop** *m-a căutat ieri atât de insistent;*

(d) CONDIŢIONAL: *Mi-e clar* **cu** *ce* **condiţie** *acceptă colaborarea;*

(e) DE MOD: *Nu-mi dau seama* în *ce* **mod** *va reuşi să rezolve toate acestea.*

Din punct de vedere morfologic, substantivul se analizează ca orice alt substantiv (fel, gen, număr, caz, prepoziţie).

(2) *Ce* este un adjectiv relativ, ocupând poziţia firească a adjectivelor pronominale antepuse substantivului. Ca orice adjectiv pronominal, *ce* are funcţie sintactică autonomă, şi anume aceea de ATRIBUT ADJECTIVAL.

Prin urmare, grupurile în discuţie sunt formate din câte două funcţii sintactice (un complement circumstanţial şi un atribut adjectival).

(3) Din acest grup, subordonator şi marcat ca atare, este numai adjectivul relativ, fără substantiv şi fără prepoziţia acestuia: *Nu mi-a comunicat [cu* ce *condiţie acceptă propunerea mea].*

4. Sensul lexical al substantivului se manifestă diferit în (a) faţă de (b):

(1) în grupurile de la (a), substantivul INDUCE (= imprimă) specificul său semantic (cauză, timp) ca sens gramatical. De aceea locuţiunile conjuncţionale *din cauză că, în timp ce* etc. sunt specializate în

a introduce subordonate circumstanțiale de cauză, de timp.
(2) în grupurile de la (b), substantivul îşi păstrează sensul lexical propriu, imprimat şi reflectat în funcția sa sintactică din interiorul subordonatei (diferite complemente - vezi, mai sus, 3.), «necolorând» în nici un fel prin înțelesul său adjectivul relativ. De aceea adjectivul relativ *ce* din grupurile (b) nu introduce nici o subordonată circumstanțială cu vreuna din funcțiile sintactice ale substantivelor din grupuri şi, se înţelege, nici cu aceeaşi funcție ca a substantivului situat, în interiorul ei, după *ce.* Altfel spus, *ce* din *cu ce scop* nu introduce o finală, dar nici o cauzală, temporală, modală etc, *ce* din *din ce cauză* nu introduce o cauzală, dar nici o finală, condițională etc. Din acest punct de vedere, *ce* este un cuvânt subordonator nespecializat în introducerea anumitor subordonate. Asemenea altor pronume (adjective) relative sau chiar adverbe relative, *ce* introduce subordonate necircumstanțiale (subiective, completive directe, completive indirecte, atributive, predicative), toate ca interogative indirecte al căror fel este impus de situația din regentă şi identificat în consecință.
*4.1. Nici grupările *cât timp* şi *câtă vreme* nu sunt locuțiuni conjunctio- nale sau de alt fel: **Cât timp** / **câtă vreme** *eu repar maşina, tu fă cumpărăturile.*
Motivația este aceeaşi: în structura lor se află un adjectiv pronominal relativ *{cât, câtă)* în acord «evident» cu substantivul de după el, îndeplinind de aceea funcția de atribut adjectival. Substantivul regent *{timp, vreme)* este în acuzativ, un acuzativ al timpului[215], cu funcție de circumstanțial de timp.
La fel ca în *multă vreme, atâta timp, atâta vreme.* Se vede astfel că eventuala şi posibila substituire a lui *cât timp {câtă vremei)* cu o locuțiune conjuncțională temporală de tip *în timp ce, în vreme ce* etc. nu este probantă.
216
OBSERVAȚIE. Inversând ordinea componentelor şi operând anumite modificări din *cât timp* obținem *în timpul cât (şi-n* **timpul cât** *s-au cununat...),* grupare analizabilă: *în timpul* = complement circumstanțial de timp, substantiv în acuzativ cu prepoziție; *cât* = complement circumstanțial de timp. adverb relativ temporal cantitativ[216], introductiv al unei subordonate atributive.
216
O eventuală interpretare a lui *cât* ca pronume relativ (din paradigma *cât, -ă, -i, -e)* într-un acuzativ (neprepozițional) al timpului, printr-o echivalență cu *în care,* este discutabilă, deoarece o asemenea echivalență putem invoca şi pentru *când (în vremea* **când** ... - *în vremea* **în care** ...), dar nu vom spune despre *când* că este ... pronume.
217
T45
CUVINTE SUBORDONATOARE INTERPROPOZI-ȚIONALE - SPECIALIZATE / NESPECIALIZATE
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *N-a venit la noi,* **cu toate că** *l-am invitat insistent.*
(2) *Nu mi-a spus* că *m-ai căutat.*
B. SOLUȚII:
(1) *cu toate că* = locuțiune conjuncțională specializată (concesivă)
(2) *că* = conjuncție subordonatoare nespecializată
C. COMENTARIU
0. Cuvintele subordonatoare interpropoziționale permit gruparea în:
(a) SPECIALIZATE, ca elemente introductive, pe anumite tipuri de subordonate, totdeauna sau de regulă aceleaşi;
(b) NESPECIALIZATE pe tipuri de subordonate, adică, între anumite limite, introductive ale unui mare număr de propoziții subordonate.
în cazul (a), subordonatele pot fi aproximate sau recunoscute după cuvintele introductive, scutind analistul de eforturi suplimentare (= utilizarea altor procedee de identificare), în timp ce la (b), cuvintele introductive nu indică în nici un fel specia subordonatei, aceasta identificându-se, de la caz la caz, după alte criterii.
1. în legătură cu GRADUL de specializare trebuie să mai reținem în ansamblu următoarele:
(1) Fiecare subordonată circumstanțială dispune de câte o CONJUNC-ȚIE-TIP, eventual două sau mai multe apreciate ca echivalente gramatical şi deopotrivă specializate.
(2) Unele conjuncții (locuțiuni conjuncționale) au o DUBLĂ sau TRIPLĂ specializare, fapt verificabil prin sinonimie, în aceeaşi poziție, cu alte conjuncții specializate.
(3) Tot prin echivalență cu unele conjuncții (locuțiuni) specializate se utilizează cu aceeaşi valoare anumite cuvinte subordonatoare dintre cele nespecializate, fiind vorba cel mai adesea de o schimbare

sensibilă de sens gramatical. Avem în acest caz conjuncții INTERMEDIAT specializate.
(4) Se poate vorbi de specializare (una sau mai multe) la un cuvânt subordonator numai dacă este posibilă degajarea unui SENS GRAMATICAL INDIVIDUALIZAT, relativ AUTONOM şi CON-
218
STANT, obligatoriu acelaşi cu al subordonatei introduse. în acest sens spunem că, de exemplu, *fiindcă* este conjuncție CAUZALĂ şi, plasată în orice context, va introduce mereu o cauzală.
Aşa cum vorbim de un sens lexical autonom sau de sine stătător, putem vorbi şi de un sens gramatical autonom.
(5) Gradul de specializare pe tipuri de subordonate este mai evident la conjuncții decât la locuțiuni conjuncționale, deoarece acestea din urmă conțin cel mai adesea în structura lor substantive cu sensuri lexicale specializate.
1.2. REPARTIZATE PE SUBORDONATE introduse, cele mai importante conjuncții (locuțiuni conjuncționale) subordonatoare sunt următoarele:
1.1.1. CAUZALE (introductive ale circumstanțialelor cauzale): *deoarece, fiindcă, pentru că, întrucât, căci, mai ales că, din cauză că, din pricină că, pe motiv că, o dată ce, din moment ce, de vreme ce:* **Din moment ce** *n-ai telefonat, am crezut că nu eşti acasă.*
1.1.2. FINALE (introductive ale circumstanțialelor finale sau de scop): *pentru ca (...) să:* **Pentru ca** *totul* să *meargă bine, mai trebuie puse la punct unele detalii.*
1.1.3. CONDIȚIONALE (introductive ale circumstanțialelor condiționale): *în caz că:* **în caz** că *ai timp, treci pe la mine azi după-masă.*
1.1.4. TEMPORALE (introductive ale subordonatelor circumstanțiale temporale):
(1) pe bază de *să: înainte (ca) să, până să;*
(2) pe bază de *ce: după ce, îndată ce, de îndată ce, imediat ce, până ce, în timp ce, în vreme ce.*
Până să *ajung eu, trenul plecase;* **După ce** *s-a mutat de pe strada noastră, nu ne-am mai văzui*[211].
1.1.5. CONCESIVE (introductive ale subordonatelor circumstanțiale concesive): *deşi, cu toate că, măcar că, chit că, măcar să, chiar dacă, chiar de:* **Deşi** *e tânăr, ştie multe; Fumează,* **cu toate că** *medicul i-a interzis; Nu plânge,* **chiar dacă-/** *bați.*
1.1.6. CONSECUTIVE (introductive ale subordonatelor circumstanțiale consecutive): *încât: Era aşa de frumos acolo,* **încât** *n-aş mai fi plecat.*
1.1.7. OPOZIȚIONALE (introductive ale subordonatelor circumstanțiale opoziționale): *în loc să:* **în loc** să *învețe, ascultă muzică.*
* Pentru posibila interpretare a grupărilor pe bază de *ce* ca locuțiuni adverbiale relative temporale, vezi Neamțu, 1979, p. 9-l5. în ce priveşte grupul *până să,* acesta conține eliptic un *când (până* [când] *să).*
219
1.1.8. EXCEPTIVE [introductive ale subordonatelor de excepție sau exceptive): *în afară că:* **In afară că** *ai cumpărat apă minerală, azi n-ai*
jacut nimic altceva.
1.1.9. CUMULATIVE (introductive ale subordonatelor circumstanțiale cumulative): *plus că, pe lângă că, după ce că:* **După ce că** *n-ai învățat, mai eşti şi obraznic.*
1.2. Fiecare dintre subordonatele circumstanțiale date dispune şi de alte cuvinte subordonatoare în afara celor din inventar, fie că sunt dublu (triplu) specializate, fie că sunt intermediat specializate.
1.2.1. CAUZALE: *cum* "cauzal" *(-* fiindcă, deoarece etc), *dacă* (= fiindcă, deoarece etc), *că* (= deoarece, fiindcă etc): **Cum** *timp mai aveam, am mers la un film;* **Dacă** *tot ai venit, apoi stai; Nu vine pe la noi* că-/ *supărat.*
1.2.2. FINALE: *să* şi *ca să {*= pentru ca... să): *Vino* să *mă vezi.*
1.2.3. CONDIȚIONALE: *dacă* şi *de* (= în caz că), *să (= dacă = în caz că):* **Dacă** *ai timp, treci pe la noi; Ce n-aş da* să *mai am douăzeci de ani!*
în legătură cu implicațiile conjuncției *dacă* în practica analizei gramaticale, sunt de reținut următoarele:
(1) în limba română există doi "dacă", unul CONDIȚIONAL (= în caz că) şi altul EXTRACONDIȚIONAL. (în unele limbi este redat prin două conjuncții -vezi germ. *wenn* "condițional" şi *ob* "extracondițional".)
(2) *Dacă* EXTRACONDIȚIONAL (* în caz că) apare în subordonate necircumstanțiale INTEROGATIVE INDIRECTE (totale): *Nu ştiu* **dacă** *mai trece azi pe la noi.* (Suprimând conjuncția

dacă, propoziția devine o interogativă directă (totală): *Mai trece azi pe la noi?)* Apariția acestui *dacă* este condiționată de prezența unui cuvânt "de informare" în regentă *(a întreba, a zice, a spune, a şti* etc).
(3) Al doilea *dacă,* cel condițional, apare exclusiv în subordonate circumstanțiale, în primul rând ca introductiv al circumstanțialei condiționale. De aceea spunem că *dacă* are sens fundamental condițional şi în majoritatea cazurilor condiționala se introduce prin *dacă.*
♦OBSERVAȚIE. Celelalte valori gramaticale ale lui *dacă* (temporal, concesiv, cauzal ş.a.) s-au dezvoltat toate de la acest *dacă,* nu de la cel din întrebarea indirectă. Tot condițional în ultimă instanță este şi aşa-numitul *dacă* "optativ" din propoziții de tipul **Dacă** *aş ajunge mai repede acasă!,* în care propoziția regentă este eliptica *{Ce m-aş bucura* **dacă...;** *Ce n-aş da* **dacă...;** *Ce bine ar fi* dacă...).
220
1.2.4. TEMPORALE: *cum* "temporal" (= imediat ce, îndată ce...), *dacă* "temporal" (= după ce): **Cum** *intră în cameră, observă că ceva nu e în regulă;* **Dacă** *văzui că nu-l interesează haina, o vândui altcuiva.*
1.2.5. CONCESIVE: *că (*= deşi, chiar dacă), *să* (= chiar dacă), *fără (ca) să* (= deşi), *dacă* (= chiar dacă): *Popa,* **că** *e popă, şi tot nu toacă de două ori pentru o babă surdă; Să, fie de aur, şi tot nu-mi trebuie;* **Fără** să-/ *fi chemat, el totuşi a venit;* **Dacă** *tu nu eşti de acord, eu tot o cumpăr.*
OBSERVAȚIE. Un statut mai complex au pronumele (adjectivele) şi adverbele nehotărâte compuse pe bază de relative cu particula *ori- {oricine, orice, oricare, oricât, oricum, oricând, oriunde),* care, de regulă, în corelație cu adverbul concesiv *tot(uşi)* din regentă, introduc subordonate concesive. Sensul concesiv al acestora poate fi «catalizat» prin introducerea în structură a locuțiunii conjuncționale specializate *chiar dacă:* **Oricâte** *ar avea alții, tot mai bine-i acasă;* **Oriunde** *te-ai ascunde, tot de prind.* (Cu postpoziția *de,* relativul *cât* şi nehotărâtul (cu valoare relativă) *oricât,* păstrându-şi sensul concesiv, intră în componența unui superlativ absolut: **Oricât** *de mare ți-ar fi durerea, trebuie în cele din urmă să ți-o înfrângi.)*
1.2.6. CONSECUTIVE: *de* (= încât), *că* (= încât), *ca să* (= încât să): *E aşa de frumos afară,* **de** *ai tot sta; Aşa de tare s-a supărat,* **că** *nici n-a mai dat un telefon; Prea se potriveau toate* ca *safe adevărate.*
1.2.7. OPOZIȚIONALE: *dacă, în vreme ce, unde (pentru) ca să.* Sensul lor opozițional se pune în evidență nu prin locuțiunea specializată *în loc să,* ci prin echivalarea acestui raport opozițional cu unul adversativ din cadrul coordonării, realizat prin *iar, dar:* Dacă *la Paris e timp frumos, la Dijon în mod sigur plouă;* **în vreme ce** *cu maşina îi place foarte mult, trenul îl indispune* (comp. cu *îi place foarte mult cu maşina,* **dar** *trenul îl indispune);* **De unde** *până ieri eram prieteni, acum ne evităm; Am ocolit stopul din centru,* ca să *dăm la periferie peste altele două*[218].
1.2.8. EXCEPTIVE: *decât (*= în afară că): *Nu face altceva* **decât** *să mă enerveze.*
1.2.9. MODALE: *fără (ca) să, ca şi cum, ca şi când, decât: A plecat* **fără să** *mă anunâe; Se comportă* ca şi **cum** *n-ar mai fi el; A venit mai devreme* **decât** *mă aşteptam.*
OBSERVAȚIE. *Ca şi cum (ca şi când)* introduce şi predicative: *Asta e* ca şi **cum** *n-ar fi.* Conjuncția *decât* - de proveniență adverbială - poate fi considerată dublu specializată: exceptivă (vezi 1.2.8.) şi modală comparativă (vezi 1.2.9.).
21X
Vezi, în acest sens, GLR, 1963, voi. II, p. 333-334.
221
1.3. în cadrul clasificării CUVINTE SUBORDONATOARE SPECIALIZATE / CUVINTE SUBORDONATOARE NESPECIALIZATE, o situație aparte au adverbele relative *unde, când* şi *cum* ca introductive ale subordonatelor circumstanțiale (de loc, de timp, de mod): *Nu s-a dus* **unde** *l-ai trimis; Vino* **când** *vrei; Procedează* **cum** *crezi de cuviință.*
întrucât sensul lor lexical (local, temporal, modal) coincide cu sensul gramatical al subordonatei introduse şi, într-o oarecare măsura, «imprimat» subordonatei *{Merge* **unde** *i-ai spus* - circumstanțială de loc, *unde* = adverb de loc; *Merge* **când** *i-ai spus* - circumstanțială de timp, *când* = adverb de timp; *Merge* **cum** *i-ai spus* - circumstanțială de mod, *cum* = adverb de mod), se poate vorbi şi în acest caz de o specializare gramaticală coincidentă cu cea lexicală.
OBSERVAȚIE. în ceea ce priveşte pronumele relative, acestea pot fi considerate «oarecum» specializate numai ca introductive ale atributivei, adică în situația în care ele realmente reprezintă în subordonată un cuvând din regentă: *îi place foarte mult să umble cu haina* pe care *a primit-o de ziua lui.* (Ca introductive ale unei circumstanțiale de loc, echivalente cu *unde (de unde* etc), ele apar foarte rar: *Du-te* la **cine** *te-a chemat.)*
2. Cuvintele subordonatoare nespecializate introduc, în principiu, cele şase subordonate necircumstanțiale (predicativă, subiectivă, atributivă, completivă directă, completivă indirectă şi completivă de agent). Ele se împart în două grupe:
(a) cu sens lexical: RELATIVELE (pronume şi adverbe): *care, cine, ce cât (câtă, câți, câte), al*

câtelea (a câta), unde, când, cum, cât (de);
(b) fără sens lexical: CONJUNCȚIILE subordonatoare *că, să, dacă* ***(de).***
Lipsa de specializare constă în aceea că fiecare conjuncție (relativ) din inventarul dat poate introduce mai multe tipuri de subordonate necircumstanțiale, după cum fiecare subordonată necircumstanțială se poate introduce prin mai multe conjuncții (relative).
2.1. Conjuncțiile *că, să* (inclusiv *ca să), dacă (de)* se caracterizează printr-un înalt grad de abstractizare a sensului gramatical, fiind elemente relaționale aproape «pure». (în afara unui context, n-am putea spune, «ce înseamnă» *că, să, dacă.)* Ele pot introduce toate subordonatele necircumstanțiale, exceptând completiva de agent, după cum urmează:
2.1.1. *SĂ:*
(1) PREDICATIVĂ: *Problema este* să *mai găsim magazinele deschise;*
222
(2) SUBIECTIVĂ: *Ar trebui* să *mai dai şi tu pe la birou; Era de aşteptat* **ca** *la prima ocazie să fie avansat;*
(3) ATRIBUTIVĂ: *De mult avea intenția să-ți scrie;*
(4) COMPLETIVĂ DIRECTĂ: *Nu vrei să mergem la un film?*
(5) COMPLETIVĂ INDIRECTĂ: *Din păcate sunt obligat* să *refuz invitația dumneavoastră.* (Pentru subordonatele circumstanțiale, în care *să* este conjuncție intermediat specializată, vezi mai sus.)
2.1.2. *CĂ:*
(1) PREDICATIVĂ: *Adevărul este* **că** *nu le prea ştie;*
(2) SUBIECTIVĂ: *E clar* că *a greşit.*
(3) ATRIBUTIVĂ: *Se bucură la gândul* **că** *în sfârşit se vor revedea;*
(4) COMPLETIVĂ DIRECTĂ: *Nu cred* că *ai dreptate;*
(5) COMPLETIVĂ INDIRECTĂ: *Se temea* **că** *va ajunge prea târziu.* (Pentru subordonate circumstanțiale introduse prin *că, vezi* mai sus.)
2.1.3. *DACĂ:*
(1) PREDICATIVĂ: *întrebarea e* **dacă** *mai găsesc numărul său de telefon;*
(2) SUBIECTIVĂ: *Nu se ştie* **dacă** *va mai reveni în satul natal;*
(3) ATRIBUTIVÂ: *Nu mi-ai răspuns la întrebarea dacă vii sau nu la mare cu noi;*
(4) COMPLETIVĂ DIRECTĂ: *Nu i-ai comunicat* **dacă** *eşti de acord cu propunerea lui;*
(5) COMPLETIVĂ INDIRECTĂ: *Nu-mi dau seama* dacă *a primit scrisoarea ta.* (Pentru subordonate circumstanțiale introduse prin *dacă,* vezi mai sus.)
Pentru fiecare din cele cinci subordonate putem spune, în principiu, că elementul intorductiv este indiferent față de felul subordonatei şi ca atare neconcludent pentru identificarea practică a subordonatei. Felul acesteia, oricare ar fi cuvântul introductiv *{că, să, dacă),* este determinat de situația din regentă. De aceea, în esență, *că, să, dacă,* se pot înlocui, ca elemente introductive, unul prin celălalt, fără să afecteze felul subordonatei: *Problema e* **că** *nu le ştie — Problema e* să *să le ştie — Problema e* **dacă** *le Ştie* (predicativă); *Nu-şi dă seama* **că** *a greşit - Nu-şi dă seama să fi greşit ~ Nu-şi dă seama* dacă *a greşit* (completivă indirectă).
Ca introductive ale acestor subordonate, *că, să, dacă* NU POT FI ÎNLOCUITE PRIN ALTE CONJUNCȚII SUBORDONĂTOARE fără ca funcția subordonatei să se schimbe.
2.2. Relativele au situație asemănătoare conjuncțiilor *că, să, dacă.* De exemplu, subiectiva se poate introduce prin fiecare dintre ele: *Nu se ştie* **cine** *a venit* (- **care** *a plecat,* — ce *s-a întâmplat,* ~ **câți** *l-au căutat;* al
223
câtelea *a fost pe listă,* - **unde** *s-a dus,* **-cum** *s-a descurcat,* ~ **când** *s-a întors).*
Pronumele relative introduc în plus şi o completivă de agent: *A fost aşteptat* **de cine** *trebuie* (~ **de câți** *au fost programați,* ~ **de al câtelea** *am spus noi* etc).
Introduse prin relative, subordonatele necircumstanțiale se identifică în funcție de situația din regentă, nu după cuvântul subordonator, acesta neconstituind un indicator funcțional pentru subordonată.
OBSERVAȚIE. Gruparea *(ori)* de *câte ori* este asimilabilă funcțional lui *(ori)oănd* şi introduce o temporală de repetiție.
2.2.1. în practica analizei gramaticale, confuziile direct sau indirect legate de adverbele relative, toate în unisens şi potențate de întrebări, corect sau greşit puse, vizează încadrarea la circumstanțialele de mod, loc şi timp a subordonatelor necircumstanțiale.

Cauza fundamentală o constituie echivalarea sensului lexical al adverbelor relative *(cum* = mod, *când* = timp, *unde* = loc) cu un sens gramatical, fapt care duce la înglobarea acestora, ca indicatori de subordonate, în clasa conjuncțiilor, aproximativ după următorul raționament: dacă, de exemplu, *fiindcă* are sens gramatical cauzal şi introduce o cauzală, atunci şi *cum,* care are sens modal, va introduce o modală ş.a.m.d.
Această concordanță între sensul lexical al adverbului şi specia de subordonată se manifestă numai în cazul celor trei subordonate: modală *(cum* "modal"), temporală *(când* "temporal") şi locală *(unde* "local"). Absolutizând concordanța în discuție, după modelul conjuncțiilor specializate funcțional, se ajunge la concluzia greşită că adverbul introductiv este întotdeauna indicator al felului subordonatei, respectiv că *unde* ar introduce totdeauna circumstanțială de loc, *când,* circumstanțială de timp, iar *cum,* circumstanțială de mod, ceea ce, fireşte, este fals.
Trebuie să reținem deci că sensul lexical al adverbului şi cel gramatical, ca introductiv al subordonatei, pot să nu coincidă şi foarte adesea nici nu coincid. Astfel, de exemplu, *cum,* excluzând situațiile când este conjuncție, îşi păstrează sensul lexical modal, indiferent de felul subordonatei (modală, predicativă, subiectivă, atributivă, completivă). (Nu am cuprins în cele de mai sus şi predicativa suplimentară.)
*2.2.2. O confuzie frecventă vizează circumstanțialele condiționale, de mod, de loc, de timp şi subiectiva introduse prin *dacă, unde, când, cum* pe lângă o regentă cu verb impersonal sau expresie verbală impersonală: *Nu i-ar plăcea* **dacă** *n-ar avea slujbă (E greu* **dacă** *n-ai slujbă); Nu-i place* **cum** *a făcut lucrarea (Nu-i uşor* **cum** *zici tu); Nu-i place* **unde** *s-a mutat*

(Nu i-i uşor **unde** *s-a mutat); Nu-i place* **când** *plouă (E plăcut* **când** *nu eşti şomer).*
în toate enunțurile date, subordonatele sunt circumstanțiale, iar verbele (expresiile verbale) sunt folosite ca impersonale absolute, adică fără subiect şi fără subiectivă[219].
ARGUMENT pentru circumstanțiale: echivalarea lui *dacă* cu *în caz că* (locuțiune cnodițională specializată), iar în celelalte situații, posibilitatea înlocuirii subordonatei cu un adverb echivalent funcțional cu o circumstanțială: *Nu-i place* aşa - *Nu-i uşor* aşa; *Nu-i place* **acolo** - *Nu i-i uşor; Nu-i place* **atunci** - *E plăcut* **atunci.** (Despre aceste adverbe care pot ocupa poziția subordonatei *{aşa, acolo, atunci)* nu vom spune că au funcția de ... subiecte, ci de circumstanțiale - de mod, de loc, de timp.)
Aceeaşi evidențiere a calității de circumstanțiale o putem realiza prin introducerea adverbului corelativ *{aşa, acolo, atunci)* cu menținerea subordonatei. Atât adverbul introdus, cât şi subordonata vor avea funcție circumstanțială: adverbul pe lângă verbul impersonal (expresia verbală impersonală) din regentă, iar subordonata, pe lângă adverb.
Exemplu: */Nu-iplăcut* **atunci/** *[cândn-ai bani].*

219 Vezi, în acelaşi sens, Vulişici Alexandrescu, 1995, p. 64.

T 46 VERBE PREDICATIVE / AUXILIARE PREDICATIVE (I)

A. STRUCTURI-TIP:.
(1) A **angajat** *un inginer bun.*
(2) **A devenit** *un inginer bun.*
B. SOLUȚII:
(1) *a angajat* = verb predicativ
(2) *a devenit* = auxiliar predicativ
C. COMENTARIU
0. Asemenea altor părți de vorbire, verbul se constituie în membru al unei propoziții (= parte de propoziție) prin două componente: CONȚINUTUL LEXICAL-SEMANTIC şi FUNCȚIA SINTACTICĂ.
0.1. Din punctul de vedere al înțelesului, gramaticile împart verbele în două grupe:
(1) ASEMANTICE (= fără înțeles lexical sau cu înțeles lexical zero), reprezentate, în afara auxiliarelor propriu-zise (= de mod, de timp, de diateză), printr-un singur verb - *a fi (Ion este harnic);*
(2) SEMANTICE (= cu un anumit înțeles lexical, obligatoriu diferit de zero), la rândul lor ierarhizate după gradul de AUTONOMIE sau SUFICIENȚĂ LEXICALĂ în:
(2a) verbe CU ÎNȚELES DE SINE STĂTĂTOR (= suficiente ca înțeles pentru o comunicare) - aproape toate verbele din limbă *(a merge, a lucra, a cânta* etc);

(2b) verbe FĂRĂ ÎNȚELES DE SINE STĂTĂTOR (= insuficiente ca înțeles pentru o comunicare), reclamând obligatoriu prezența pe lângă ele a altor cuvinte - *a deveni, a se face, apărea* etc. (vezi mai jos).
Capacitatea de a îndeplini o funcție sintactică fiind condiționată în esență de prezența unui înțeles lexical de sine stătător, verbele apar împărțite, potrivit celor de mai sus, în:
(a) verbe care NU POT CONSTITUI SINGURE PĂRȚI DE PROPOZIȚIE - verbele asemantice *{a fi)* şi o parte din cele fără înțeles de sine stătător (= insuficiente semantic) *(a deveni, a se face, apărea* etc);
226
(b) verbe care POT FORMA SINGURE PĂRȚI DE PROPOZIȚIE -verbele cu înțeles de sine stătător şi o parte (cealaltă) din verbele fără înțeles de sine stătător.
OBSERVAȚIE. în stabilirea inventarului de la (a), gramaticile utilizează, în afara criteriului semantic, o serie de criterii sintactice, pe care nu le discutăm aici[220].
0.2. Din punctul de vedere al funcției sintactice, verbul apare în două ipostaze fundamentale: CU FUNCȚIE PREDICATIVĂ şi CU FUNCȚIE APREDICATIVÂ.
(1) Funcția predicativă sau de PREDICAT, numită şi funcție comunicativă sau asertivă, este singura proprie verbului şi numai verbului. Ea este condiționată de o anumită categorie gramaticală - MODUL PERSONAL (indicativ, conjunctiv, condițional-optativ, imperativ, prezumtiv). Verbul utilizat la un mod personal este în relație directă şi marcată formal (prin desinențe) cu o anumită persoană gramaticală. Ca înțeles, aceasta poate fi autorul propriu-zis al acțiunii, implicată în acțiune sau nu poate fi precizată **(Ion** *citeşte;* **Lui Ion** *îi place muzica; Ploua).*
Persoana şi numărul, care îi sunt inerente, asociate cu modul, timpul şi diateza, sunt indicii de predicație, adică elementele prin care verbul devine generatorul propoziției.
întrucât verbul are funcție predicativă numai la moduri personale, acestea se mai numesc şi moduri PREDICATIVE.
(2) Funcția APREDICATIVĂ sau extrapredicativă (= în afara predicatului, fără nici o legătură cu predicatul) este nespecifică verbului, aliniindu-l pe acesta celorlalte părți de vorbire (substantiv, adjectiv, adverb etc). Ea este de tip subiect, atribut, nume predicativ, complement, element predicativ suplimentar. îndeplinirea acestei funcții este condiționată de asemenea de o anumită categorie gramaticală, totdeauna aceeaşi - MODUL NEPERSONAL (infinitiv, gerunziu, participiu, supin). De aceea modurile nepersonale se mai numesc şi (moduri) NEPREDICATIVE sau APREDICATIVE: *E uşor* **a zice...** *(a zice* = verb la infinitiv, subiect); *N-are maşină* de **scris** *(de scris* = verb la supin, atribut); *La şedință, părerile au fost* **împărțite** *(împărțite* = verb la participiu, nume predicativ); *Trece strada* **alergând** *(alergând* = verb la gerunziu, complement).
220 v .
vezi, pentru o trecere în revistă a acestora, inclusiv comentariile aferente, Neamțu, 1986, p. 53-l09.
227
1. Raportând funcția predicativă, singura specifică verbului, la clasificarea de la 0.1. (verbe care constituie singure o parte de propoziție / verbe care nu constituie singure o parte de propoziție), gramaticile împart verbele în două categorii:
(1) PREDICATIVE = formează singure un predicat, numit, tocmai de aceea, PREDICAT VERBAL: *Ion* **învață;** *Fetița* **cânta** *la pian;*
(2) NEPREDICATIVE = nu formează singure un predicat verbal: *Ion* **este** *harnic; Vecina lui* **a devenit** *ingineră.*
Se atrage atenția că ambele calificative (predicativ şi nepredicativ) au în vedere verbul la mod personal, adică verbul care, prin indicii de predicație (persoană, număr etc), este FORMAL în funcție predicativă. Se înțelege că la un mod nepersonal nici nu se mai pune problema ca un verb să fie predicat, ci (numai) altă parte de propoziție.
1.1. Reluând conceptul de "verb nepredicativ", subliniem că acesta nu trebuie înțeles ca "verb care nu este predicat" sau "verb care este în afara predicatului", ci "verb care nu funcționează singur ca predicat". Având toți indicii formali ai predicatului (persoană + număr, mod + timp, diateză), verbul «nepredicativ» la mod personal trimite prin forța Ierurilor la un predicat, în care el este însă doar O PARTE COMPONENTĂ, cea constantă, cea mai importantă din punct de vedere gramatical.
Pentru a forma un predicat cu «înțeles de sine stătător» reclamat de îndeplinirea funcției lui

comunicative, verbul «nepredicativ» îşi asociază încă un cuvânt, al cărui înţeles lexical este «deplin». Fiindcă acest al doilea termen este de regulă UN NUME (substantiv sau substitut) şi FACE PARTE DIN PREDICAT, el este denumit în gramatica limbii noastre NUME PREDICATIV. Se cuvine subliniat deci faptul că "predicativ" din "nume predicativ" nu înseamnă "care este predicat" sau "care constituie un predicat", ci "care face parte din predicat", "care este componentul nominal al predicaruui". (Altfel, prin el însuşi, numele (substantivul, de exemplu) nu poate fi predicat, lipsindu-i indicii de predicaţie.)

OBSERVAŢIA 1. Prin analogie funcţională, numele acestui component este acelaşi - NUME «PREDICATIV» - şi în situaţia în care el se exprimă prin părţi de vorbire ce nu aparţin propriu-zis numelui (adjective, numerale) sau nu aparţin deloc numelui (adverbe, verbe la mod nepersonal): *Tu eşti* **harnic;** *El este* **altfel;** *Datoria ta este de* a învăţa.

OBSERVAŢIA 2. Tot NUME PREDICATIV îi spunem acestui însoţitor al verbului nepredicativ şi în situaţia când el este component al unei funcţii extrapredicative (atribut, complement etc): *Fiind harnic, i-a*

întrecut pe mulţi (fiind **harnic** = complement; *harnic* = nume predicativ «nepredicativ»).

1.2. Predicatul astfel format, adică dintr-un verb «nepredicativ» şi un «nume predicativ» *(Ion* **a rămas repetent),** este numit PREDICAT NOMINAL. Se observă deci că numele acestui tip de predicat este dat doar de a doua componentă (NUMELE PREDICATIV), adică de cea care aduce în cadrul predicatului înţelesul propriu-zis. Prin urmare, "predicat nominal" nu înseamnă "predicat exprimat prin nume" (în opoziţie cu "predicat verbal" - exprimat prin verb), ci predicat în componenţa căruia intra şi "un nume".

OBSERVAŢIE. Ţinând seama de faptul ca, în afară de *a fi,* celelalte verbe nepredicative nu sunt asemantice, ci doar insuficiente semantic, uneori predicatul de acest tip (= pe baza altui verb decât *a fi)* este numit "predicat verbal-nominal" sau "predicat nominal-verbal", fiind reprezentate astfel în denumire ambele componente[221].

1.3. Cele două componente ale predicatului nominal se raportează deopotrivă la subiect, fiecare prin mijloace proprii, respectiv verbul nepredicativ prin acord în număr şi persoană, iar numele predicativ, în funcţie de partea de vorbire prin care este exprimat, prin acord (adjectivul), prepoziţie (substantivul, pronumele, verbul la infinitiv şi supin etc.), caz (substantivul, pronumele, numeralul) etc. De aceea predicatul nominal se raportează pe componente la subiect: *Ei sunt harnici (ei sunt:* acord în număr şi persoană; *ei... harnici:* acord în gen, număr şi caz); *Cerul este fără nori (cerul este:* acord (în număr şi persoană); *cerul... fără nori:* prepoziţie).

Se vede astfel foarte clar că, din punct de vedere gramatical, numele predicativ, indiferent prin ce parte de vorbire este exprimat, nu se leagă de subiect prin intermediul verbului nepredicativ, oricare ar fi acesta, inclusiv *a fi* "asemantic"[222]. O atare interpretare eronată, devenită aproape un loc comun în analizele gramaticale, a făcut posibilă apropierea verbului nepredicativ, mai cu seamă a lui *a fi,* de cuvintele de legătură (= relaţionale) şi, de aici, denumirea curentă "verb copulativ" (= verb de legătură, verb de relaţie).

221

22 Vezi, în acest sens, Diaconescu, 1957, p. 102-l20.

Pentru formularea acestei teze, a nonsubordonării numelui predicativ faţă de *a fi* şi lipsa oricărui raport gramatical marcat între aceştia, vezi Draşoveanu, 1967, P- 238 şi idem., 1973, p. 266.

Or, cum verbele nepredicative nu sunt câtuşi de puţin relaţionale, se cuvine evitată o asemenea denumire, chiar dacă, pentru *a fi,* termenul "copulă" este uzual în logică[223]. Din punct de vedere gramatical, acest termen nu trimite în nici un fel la predicat (nominal sau verbal), ci mai degrabă la cuvintele de relaţie (vezi, de ex., "conjuncţii copulative").

1.4. Aceleaşi verbe nepredicative sunt numite uneori "auxiliare sintactice", opunându-se celor "morfologice" prin rolul pe care-l au şi prin nivelul la care se manifesta, potrivit împărţirii tradiţionale a gramaticii în morfologie şi sintaxă:

(1) auxiliare MORFOLOGICE - ajută la formarea categoriilor morfologice de timp, mod, diateză *{a fi, a avea, a vrea);*

(2) auxiliare SINTACTICE - ajută la formarea unor categorii sintactice, în speţă a unor părţi de propoziţie (predicat (nominal) sau părţi de propoziţie extrapredicative: subiect, atribut etc.)[224].

OBSERVAŢIE. în măsura în care MODALITATEA şi ASPECTUL sunt categorii cu realizare mai

degrabă sintactică decât morfologică, verbele cu conținut modal *(a putea, a trebui* etc.) sau aspectual *(a începe, a termina, a continua* etc.) ar putea fi considerate tot auxiliare sintactice. (în lucrarea de față, dat fiind statutul lor insuficient clarificat, nu sunt luate în considerare.)[225]

întrucât funcția specifică auxiliarelor sintactice *este aceea* de compo -nente ale predicatului nominal, din care derivă şi cea de componente ale altor părți de propoziție, le numim AUXILIARE PREDICATIVE.

Dintre cele trei denumiri inventariate aici - verbe nepredicative, verbe copulative, auxiliare predicative - este de preferat ultima, întrucât:

(1) prin calificativul "predicativ" trimite explicit la predicat, nu-l neagă, precum "nepredicativ";

(2) prin termenul "auxiliar" transpare calitatea de component al unui predicat;

(3) nu conține terminologic ideea că ar fi relațional, cum o spune explicit "copulativ".

OBSERVAȚIA 1. Deşi «strică» o frumoasă simetrie (auxiliare morfologice / auxiliare sintactice) şi o posibilă subclasificare, în funcție de partea de propoziție al cărei component este (auxiliar sintactic predicativ / auxiliar sintactic nepredicativ), preferam termenul "auxiliar predicativ" în

[223] Vezi, pentru critica acestui termen, Neamțu, 1986, p. 186-l89.

[224] Vezi Neamțu, 1971, p. 355-363.

[225] Vezi, pentru o abordare de ansamblu recentă, Hazy, 1997, p. 33-81.

locul celui (mai general) de "auxiliar sintactic" având în vedere o altă opoziție, de mai mare importanță, în analiza practică: VERBE PREDICATIVE / AUXILIARE PREDICATIVE. (în fapt, procedăm la fel şi în cazul verbelor predicative: *a citi,* de ex., este numit verb "predicativ" indiferent dacă, fiind la mod personal, are funcția de predicat sau altă funcție, fiind la mod nepersonal.)

OBSERVAȚIA 2. Având în vedere caracterul preponderent DIDACTIC al cărții de față care, tocmai de aceea, încearcă să se încadreze principiilor, conceptelor, clasificărilor şi terminologiei unei aşa-zise gramatici «oficiale» ce stă la baza programelor şi manualelor şcolare, nu prezentăm aici şi un alt punct de vedere, unul mai nou şi cu audiență mai restrânsă, potrivit căruia toate verbele la mod personal sunt... predicative, având toate semnele predicativității verbale[226].

2. Indiferent de criteriile care au fost folosite pentru delimitare, majoritatea gramaticilor, inclusiv manualele şcolare, ^consideră INVENTARUL AUXILIARELOR PREDICATIVE («verbe nepredicative», «verbe copulative») format din cel puțin următorii membri: (l) *a fi;* (2) *a deveni* şi cele trei sinonime contextuale ale lui: *a se face, a ieşi, a ajunge;* (3) *a rămâne;* (4) *apărea.*

OBSERVAȚIE. De la autor la autor, de la gramatică la gramatică, inventarul este când mai extins, când mai restrâns, cel mai adesea încheiat cu un "etc."[227].

2.1. Fiecare dintre acestea poate apărea şi ca verb propriu-zis ("verb predicativ"), şi anume când are anumite sensuri lexicale, de regulă cele originare. (Vezi, pentru prezentarea lor, T 47 şi T 50).

2.2. Interpretarea corectă, din punct de vedere sintactic, a acestor verbe prezintă o dublă importanță în gramatică, întrucât, pe de-o parte, conduce la deosebirea celor două tipuri de predicat (nominal şi verbal), iar, pe de altă parte, de aceasta depinde analiza altor termeni ce «gravitează» în sfera de influență a verbului. Dintre cele mai frecvente şi mai grave confuzii legate de ne(re)cunoaşterea auxiliarelor predicative sunt de reținut: (1) nume predicativ / subiect *(vezi* T 63); (2) nume predicativ / complement direct (vezi T 61); (3) nume predicativ / comple-

226 -r,

vezi, pentru această teză (istoric, susținători, argumente ştiințifice şi consecințe ªsupra analizei gramaticale în ansamblu, inclusiv avantajele în procesul didactic a^predării gramaticii), Neamțu, 1986.

Vezi, pentru discutarea inventarului, Guțu Romalo, 1973, p. 143; Grădinaru, 19?5, p. 129-l43; Neamțu, 1986, p. 94-l05.

ment circumstanțial de mod (vezi T 62). La acestea se adaugă greşelile similare din analiza frazei.

3. Pentru analiza gramaticală se cuvin avute în vedere următoarele trei trăsături ale auxiliarelor predicative:

(1) Toate auxiliarele predicative sunt INTRANZITIVE şi ca atare nu pot fi niciodată determinate de un complement direct (completivă directă). Cuvântul (propoziția) care răspunde pe lângă ele la întrebarea *ce* şi care «ar trebui» să. fie complement direct (completivă directă) va fi nume predicativ (subordonată predicativă). Compară: El a g ă s i t un meşter *bun {meşter* = complement direct); *El* a d e v e n i t **un meşter** *bun (un meşter* = nume predicativ).

(2) Nici un auxiliar predicativ NU ESTE DETERMINAT SINGUR DE UN COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD (SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD). Cuvântul (propoziția) care răspunde la întrebarea *cum* pe lângă ele şi care «ar trebui» să fie complement

circumstanțial de mod (subordonată circumstanțială de mod) va fi nume predicativ (subordonată predicativă). Compară: *El* cântă **frumos** *{frumos* = complement circumstanțial de mod); *El* pare **frumos** *{frumos* = nume predicativ).
(3) Nici un auxiliar predicativ nu intră, ca element component, în structura unei locuțiuni verbale. Nu există locuțiuni verbale pe bază de auxiliare predicative, oricât de «fixate» ar fi grupurile ca "expresii". Afirmația se *bazează,* pe faptul că un verb, dovedit ca auxiliar predicativ, își cere prin definiție numele predicativ, împreună cu care formează un predicat nominal. O dată stabilită funcția de predicat nominal, grupul nu poate fi locuțiune verbală, aceasta fiind, tot prin definiție, predicat verbal, nu nominal. (Pentru exemple la fiecare auxiliar în parte, vezi T 47).
232

X 47 VERBE PREDICATIVE / AUXILIARE PREDICATIVE (II)

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Ionel* a **ajuns** *târziu la gară.*
(2) *Ionel* a **ajuns** *inginer.*
B. SOLUȚII:
(1) *a ajuns* - verb predicativ
(2) *a ajuns* = auxiliar predicativ
C. COMENTARIU
0. în prezentarea de mai jos, cu excepția lui *a fi,* care este tratat separat (vezi T 50), fiecăruia dintre verbele susceptibile de a fi întrebuințate ca auxiliare predicative îi sunt date în paralel cele două categorii de sensuri, verificate prin sinonime. (Descrierea este făcută în principiu după DEX.) întrucât toate aceste verbe, ca auxiliare predicative, sunt doar insuficiente semantic, nu asemantice, descrierea făcută, în esență, pe baza opozițiilor de înțeles pleacă de la auxiliarul predicativ spre verbul predicativ. (La *a fi,* din motive explicate acolo - vezi T 50 — orientarea este inversă, de la verb predicativ spre auxiliarul predicativ.)

1. A DEVENI

1.1. Aproape întotdeauna este AUXILIAR PREDICATIV, având sensul de "a se transforma, a se preface în, a ajunge să fie...": *Gigei* a **devenit** *şofer; Pe zi ce trece* **devine** *tot mai frumoasă; Cum* **devine** *cazul?*
OBSERVAȚIE. Accidental este folosit şi impersonal: *începe* să devină *clar că ne-am înşelat.*
1.2. Ca VERB PREDICATIV (= predicat verbal), *a deveni,* cu acelaşi sens, apare foarte rar şi numai în limbaj filozofic, de regulă în corelație cu *o fi,* creând opoziția "stare / devenire": *^univers nimic nu e static, ci totul* **devine.**
233

2. A SE FACE, A IEŞI, A AJUNGE

2.0. Cele trei verbe sunt considerate AUXILIARE PREDICATIVE atunci când sunt sinonime cu *a deveni: Ion* **a devenit** *inginer - Ion* s-a **făcut** *inginer - Ion* **a ajuns** *inginer - Ion* **a ieşit** *inginer (a devenit = s-a făcut = a ajuns = a ieşit).* Este vorba, fireşte, de o sinonimie contextuală, niciodată perfectă. Identificarea calității de auxliar predicativ se face prin înlocuirea cu *a deveni,* înțelesul şi structura propoziției rămânând neschimbate. în ciuda sinonimiei, ele nu pot fi substituite întotdeauna perfect cu *a deveni,* consecință a conservării unor note din sensurile lor originare, predicative. în asemenea situații, dovedirea trăsăturii de auxiliare predicative se realizează, de la caz la caz, prin alte mijloace.
2.1. A SE **FACE**
2.1.1. AUXILIAR PREDICATIV:
(1) Prin sinonimie «clară» cu *a deveni: Până la anul fetița* **se va face** *mare şi cuminte.*
OBSERVAȚIA 1. Acest verb poate fi auxiliar predicativ numai la diateza reflexivă cu pronume în acuzativ *{a se face).* La altă diateză (activă -*a face,* pasivă - *a fi făcut, -ă, -i, -e)* sau cu pronume reflexiv în dativ (<a-şi *face)* nici nu se pune problema de a fi auxiliar predicativ. (Compară: *Doi cu doi* **fac** *patru (fac* = verb predicativ); *Doi cu doi* se **fac** *patru (se fac = devin*— auxiliar predicativ.)
OBSERVAȚIA 2. Auxiliar predicativ este *a se face* şi în câteva expresii, considerate adesea, din cauza echivalenței cu un verb, drept locuțiuni verbale, interpretare evident greşită: a se **face** *galben (la față),* a se **face** *vânăt (verbe, negru, albastu* etc), **a se face** *stăpân pe ...,* a se **face** *de ruşine (de minune, de ocară, de râsul târgului...).*
*(2) Ca termen simetric cu auxiliarul predicativ *a fi* în cadrul opoziției "devenire / stare" din grupări cu caracter impersonal, prin care se exprimă stări sufleteşti, fiziologice sau atmosferice: **a** / **se face** *frică (dor, scârbă, groază, ruşine* etc.) / a-/ fi *frică (dor, scârbă, groază, ruşine* etc); a / se **{ace** *frig (cald, sete, foame* etc.) / a-/ *Ti frig (cald, sete, foame* etc); **a se face** *ziuă (noapte, întuneric, vreme (frumoasă), lumină* etc.) / a fi *ziuă (noapte,*

întuneric, vreme (frumoasă), lumină etc).
♦OBSERVAŢIE. Potrivit acestei interpretări *(a se face* = auxiliar predicativ), substantivul în nominativ de după el este nume predicativ, nu
ii

subiect. (Tot nume predicativ este şi după *a fi* din expresiile amintite: *mi'-i* foame, /-/ foame, *e* noapte, *e* vară)[228]. Dacă, dimpotrivă *a se face* şi opozantul său semantic, *a fi,* sunt predicative, cum sunt cel mai adesea considerate, inclusiv în manuale, substantivul este, în ambele tipuri de construcţii, subiect.
Cum cele două interpretări sunt, prin argumentaţia ce le stă la bază, posibile şi justificate, ele trebuie amândouă acceptate (= soluţie dublă).
2.1.2. VERB PREDICATIV, când are unul dintre sensurile:
(1) *a se produce, a se fabrica, a se confecţiona* etc. *{din): Vinul* **se face** *şi din struguri;*
(2) *a se preface, a simula; El* **s-a făcut** *că pleacă;*
(3) *a fi posibil: Cum* **se face** *că nu ştii asta?;*
(4) *a se întâmpla: Ce* **s-a făcut** *cu el?;*
(5) *a se părea* (impersonal): Se **tăcea** *că eram la mare şi ne plimbam pe faleză;*
(6) *a se desfăşura, a se deschide înaintea ochilor.* Se **tăcea** *o vale lungă (o bifurcaţie* etc).
2.1. A AJUNGE
2.2.1. AUXILIAR PREDICATIV: i
(1) Prin sinonimie cu *a deveni: Copilul acesta* **va ajunge** *cineva.*
(2) Prin opoziţie cu *a fi:* **Ai ajuns** *în mintea copiilor (de râs, de plâns, de nerecunoscut...);* **A ajuns** *să nu se mai înţeleagă cu nimeni.*
OBSERVAŢIE. Tot auxiliar predicativ este *a ajunge* şi în expresia *a ajunge rău (bine).*
2.2.2.VERB PREDICATIV - cu alte sensuri, dintre care sunt de reţinut:
(1) sinonim cu *a sosi* (intranzitiv): A **ajuns** *mai devreme acasă;*
(2) sinonim cu *aprinde, a apuca* (tranzitiv): **N-a** *mai* **ajuns** *trenul;*
(3) sinonim cu *a fi suficient, a fi de-ajuns:* **Nu-i ajunge** *niciodată timpul;* **Ajunge** *că ai făcut asta, nu mai e nevoie şi de cealaltă;* **Nu ajunge** *să spui, trebuie să şi demonstrezi;* **Ajunge** *cu pălăvrăgeala..*
22 X
Vezi, pentru discutarea acestor expresii, T 50, 2.

<
2.3. A IEŞI
2.3.1. AUXILIAR PREDICATIV - prin sinonimie aproximativa cu *a deveni:* **Au ieşit** *biruitori;* **A ieşit** *primul la concurs.*
2.3.2. VERB PREDICATIV - cu celelalte sensuri, respectiv *a părăsi* (un interior), antonim al lui *a intra, a merge, a pleca, a reieşi, a rezulta, a răsări* etc: **A ieşit** *din casă; Nemulţumită, mulţimea* **a ieşit** *în stradă; De aici* n-o **să iasă** *nimic bun;* **N-a ieşit** *rezultatul; încă* **n-au ieşit** *ghioceii.*
OBSERVAŢIE. Folosit cu pronume reflexiv în dativ *(a-şi ieşi),* formează cu diferite substantive în acuzativ (cu prepoziţia *din)* locuţiuni verbale: *a-şi ieşi din sărite, a-şi ieşi din ţâţâni (din pepeni, din balamale* etc).
2. A RĂMÂNE
3.1. AUXILIAR PREDICATIV, cu unul dintre sensurile:
(1) *a păstra* (pe mai departe) *o calitate:* **A rămas** *profesor în satul lui;*
(2) *a dobândi o calitate,* sinonim cu *a deveni:* **Ai rămas** *repetent;* **A rămas** *asistent la catedră;* **A rămas** *perplex (gură-cască, împietrit, înlemnit* etc), *când a auzit una ca asta; Făcând aşa ceva, tu* **vei rămâne** *de minciună (de ruşine), nu el*[m]*'.*
3.2. *Verb predicativ:*
(1) cu sensul său FUNDAMENTAL (= *a sta pe loc, a nu pleca):* **Rămâi** *o zi, două la noi;* **A rămas** *în casă toată ziua;*
(2) folosit IMPERSONAL, sinonim cu *a urma (să), a trebui (să):* **Rămâne** *să mai discutăm;* **Rămâne** *de văzut;* **Rămâne** *a vedea în continuare dacă ...*[230]*;*
(3) cu sensul de *a persista, a fi {a exista) în continuare: Mi-au mai* **rămas** *zece lei; Deşi a folosit noul detergent,* **au rămas** *câteva pete*
foarte vizibile.
3. APĂREA
Indiferent de statut (auxiliar predicativ sau verb predicativ), *a părea* are acelaşi sens (= exprimă APARENŢA) şi de aceea deosebirea între auxiliarul predicativ şi verbul predicativ nu se poate face «prin înţeles», ci sintactic, respectiv.
[229] Vezi Guţu Romalo, 1973, p. 139-l43.
[230] După *a rămâne* "impersonal" avem subiectivă sau subiect ce stă pe poziţia subiectivei, adică exprimatprin supin sau infinitiv.

236

4.1. AUXILIAR PREDICATIV - folosit PERSONAL, cu sau fără pronume personal neaccentuat în dativ: *Tu* **pari** *un om inteligent; Voi mi-afi* **părut** *totdeauna cam indisciplinați; Soluția aceasta îmi* **pare** *rezonabilă;* **Păreau** *că nu se interesează de copilul lor.*

OBSERVAȚIE. Cu subiect la persoana a III-a, singular sau plural, *a părea* poate fi însoțit de reflexivul *se,* opoziția "personal / impersonal" neutralizându-se în favoarea personalului: *Cartea (îmi)* **pare** *interesantă -Cartea (mi) se* **pare** *interesantă; Ei (îmi)* **par** *oamenii de treabă - Ei (mi)* se **par** *oameni de treabă.*

4.2. VERB PREDICATIV - folosit IMPERSONAL, de regulă cu un pronume personal neaccentuat în dativ şi/sau cu reflexivul *se:* [i]

(1) caracter impersonal "marcat" (cu *se):* **Se pare** *că va ploua; Mi* se **pare** *că ai cam încurcat-o;*

(2) caracter impersonal "nemarcat" (fără *se): îmi* **pare** *că te lauzi cam mult;* îi **pare** *că i-a dat prea puțin.*

Fără *se* şi fără pronume personal neaccentuat în dativ, *a părea* impersonal este utilizat mai rar: **Părea** *că totul s-a terminat;* **Părea *că*** *lucrurile se vor schimba în bine.*

OBSERVAȚIA 1. Deoarece opoziția "auxiliar predicativ / verb predicativ" nu se bazează în cazul lui *a părea* pe o opoziție de sens, e mai greu de precizat statutul acestui verb în expresiile *a-i părea bine* şi *a-i părea rău:* auxiliar predicativ, component al predicatului nominal (comp. *îmi* **pare bine cu** *mi-e* **bine)** sau verb predicativ, component într-o locuțiune verbală (comp. **a-i părea rău cu a regreta, *a-i* părea bine cu a se bucura;** vezi şi locuțiunile substantivale *părere de rău* (= "regret"), *părere de bine* (= "bucurie") care, ca locuțiuni substantivale, nu pot proveni decât de la locuțiuni verbale). Considerăm de aceea că trebuie acceptate ambele variante de interpretare, respectiv predicat nominal *(a părea* "auxiliar predicativ" + nume predicativ exprimat prin adverb de mod) şi predicat verbal exprimat prin locuțiune verbală.

OBSERVAȚIA 2. Aceeaşi soluție dublă trebuie acceptată şi în privința felului subordonatei (introduse prin *că* sau *să)* de după aceste predicate impersonale:

(a) sau SUBIECTIVĂ, datorită caracterului impersonal,

(b) sau COMPLETIVĂ INDIRECTĂ, datorită echivalenței cu un complement indirect prepozițional: *îmi pare bine* **că ai venit** *(îmi pare bine* **de venirea** *ta).* în această din urmă interpretare, spunem că expresia impersonală este folosită absolut, adică fără subiect şi fără subiectivă.

237

5. Fiecare dintre cele trei auxiliare predicative - *a deveni* (şi sinonimele sale: *a se face, a ieşi, a ajunge), a rămâne* şi *a părea* - se opune semantic lui *a fi,* generând trei tipuri de opoziții:

5.1. *a fi I a deveni* - STARE / DEVENIRE: *El* este *inginer I El* devine *inginer,*

5.2. *a fi I a rămâne* - EXISTENȚĂ / PERSISTENȚĂ (a unei calități): *El* **a fost** *profesor I El* **a rămas** *profesor;*

5.3. *a fi I a părea* - REALITATE / APARENȚĂ: *El* **este** *doctor I El* **pare** *doctor.*

OBSERVAȚIE. Devenirea "pură" se exprimă doar prin *a deveni]* celelalte trei verbe ale devenirii (a *se face, a ieşi, a ajunge)* conțin şi elemente semantice adiacente, resturi din sensurile lor de bază (ca verbe de mişcare).

238

T 48 *A FI-* **AUXILIAR DE TIMP / AUXILIAR DE DIATEZĂ / AUXILIAR PREDICATIV / PREDICATIV**

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Ieri* ar fi *bătut covorul cu plăcere, dar azi nu mai poate.*

(2) *Prietenul meu* ar fi *impresionat de acest gest.*

(3) *Dacă ai proceda aşa, prietenul meu* ar fi *într-adevăr bucuros.*

(4) *Spunea că stația* ar fi *prin apropiere.*

B. SOLUȚII:

(1) *ar fi* = auxiliar de perfect (condițional)

(2) *ar fi* = auxiliar de diateza pasivă

(3) *ar fi* = auxiliar predicativ

(4) *ar fi* = predicativ

C. COMENTARIU

0. Prin opoziții BINARE - gramaticale şi/sau de înțeles - putem distinge în etape succesive mai multe ipostaze ale lui *a fi,* denumite în final prin termeni ce trimit direct la rolul gramatical.

0.1. Prin raportare la calitățile SEMANTICE (= de înțeles) şi, derivate din acestea, PREDICATIVE, obținem prima diviziune: *a fi* "semantic" / *a fi* "asemantic" (= cu înțeles lexical / fără înțeles lexical). Primul *a fi* ("semantic") formează, când este la mod personal, un PREDICAT VERBAL şi de aceea este PREDICATIV: *Ion este la şcoală azi.* îl numim *a fi* "predicativ" *(a fi_{vved}).* Celălalt *a fi* nu formează

singur un predicat verbal şi este numit NEPREDICATIV sau AUXILIAR.
0.2. în cadrul lui *a fi* "auxiliar" distingem a doua opoziţie, vizând nivelul gramatical la care funcţionează ca auxiliar - SINTACTIC / MORFOLOGIC (= ajută la formare unei categorii sintactice (predicat nominal sau altă parte de propoziţie) / ajută la formarea unei categorii morfologice.
Primul *a fi* se numeşte AUXILIAR PREDICATIV sau, cu un termen niai puţin fericit, «copulativ» *{a fi*$_{avx\ pred}$): *Măria* este *harnică; Ion* este *student.*
239
0.3. *A fi* "auxiliar morfologic", prin raportare la categoria gramaticală pe care o generează, se divide la rândul sâu *în a fi* "auxiliar de diateza pasivă" *(afi*$_{avxpas}$*)* şi *a fi* "auxiliar de timp" *(afi*$_{amtimp}$*).* în rezumat:
a fi
a fi predicativ
a fi nepredicativ
a fi aux pred
a fi aux morfologic
a fi aux pas
a fi aux timp
Formaţiile terminale din stânga reprezintă termenii clasificării: *afi,*$_{preă}$*,*
^*y^auxpred> ^*y*auxpas> ^*y^aux timp-
OBSERVAŢIA 1. Din seria lui *a fi* lipseşte un al cincilea termen: aşa-numitul (*e/n/)AUXILIAR DE MODALITATE şi/sau de ASPECT: Era *să mă calce o maşină; Ce mai* e *de adăugat?; Când* fu *să plece, îşi aduse aminte de ceva.* E vorba de construcţii prin care se exprimă necesitatea, iminenţa unei acţiuni etc. (Gradul de complexitate a problemei depăşeşte nivelul analizei elementare şi de aceea un asemenea *a fi* nu este reţinut aici[231]. în principiu, potrivit dicţionarelor, acest *a fi* este asimilat lui *afi^^.*
OBSERVAŢIA 2. Deoarece conceptul de "nepredicativ", aşa cum apare din schemă, este destul de general, putând însemna deopotrivă "auxiliar predicativ", "auxiliar de diateza pasivă", "auxiliar de timp", în analiza gramaticală nu-l folosim de regulă, locul lui fiind luat direct de termenii ultimi ai clasificării (auxiliar predicativ, auxiliar de diateză, auxiliar de timp). Acelaşi lucru este valabil şi pentru verbele din seria *a deveni, a se face, a ieşi* etc, respectiv le spunem direct "auxiliare predicative", nu «nepredicative».
1. Ca obiect susceptibil de interpretări greşite, în practica analizei gramaticale, seria celor patru *a fi* se prezintă diferenţiat atât ca frecvenţă, cât şi ca grad de complexitate. Având în vedere termenii ultimi ai clasificării, cel puţin teoretic sunt posibile următoarele confuzii:
Vezi Guţu, 1956, p. 57-83; Hazy, 1965, p. 289-297; Hazy, 1997, p. 33-81.
240
1.1. *A* Auxtimp / o^pred - [cel] [ma]i puţin probabilă, întrucât deosebirile de înţeles sunt foarte mari: *Dacă* aş fi *eu acolo... (afi*$_{prsd}$*) I Dacă* aş fi *citit mai atent... (afi^xtimp)---*
Avem aici opoziţia semantică [+ înţeles] / [- înţeles] şi gramaticală (unitate / subunitate) propriu-zişă între un verb şi un auxiliar, între o parte de vorbire şi o componentă a unei părţi de vorbire. Includerea auxiliarului (de timp) în clasa verbului (= parte de vorbire) se justifică numai prin originea verbală şi calitatea He purtător formal al desinenţelor de număr şi persoană.
1.2. ^Auxpr* / «Aᴍpred - confuzie generată de identitatea formală în toate situaţiile, aceeaşi paradigmă completă (la toate modurile şi timpurile) şi aceeaşi lipsă de înţeles: *El* este *ghinionist (afi*$_{aaxpieA}$*) I El* este *urmărit de ghinion (afi*$_{mxp3}$*j.* Teoretic vorbind, confundarea lor este echiprobabilă în ambele sensuri. Deosebirea nu se poate realiza decât în şi prin prezenţa celui de-al doilea component al grupării - particpiu cu sens pasiv, element component al diatezei pasive *(a fi^* $_{pas}$), respectiv orice alt cuvânt cu funcţie de nume predicativ, element component al predicatului nominal *(a* Auxpred)- (Vezi, pentru detalii, T 54, T 55.)
1.3. *Afi*$_{im}$ t^p / *a fi*$_{aux\ pas}$: *Acest roman l-Hf* fi *citit cu plăcere I Acest roman, tradus în română,* ar fi *citit cu plăcere de elevi.* (Vezi, pentru detalii, T 49.)
1.4. *Afi*$_{3Wi\ pred}$ / *afi*$_{pred}$*.:* Ai fost *nervos azi la şcoală I* Ai fost *azi la şcoală?* (Vezi, pentru detalii, T 50.)
2. Din punctul de vedere al paradigmei, cei patru *a fi se* grupează astfel:
(aMAred, «Auxpred *V* «Auxpa* au paradigmă identică şi completă (= au forme pentru toate modurile şi timpurile, toate cele trei persoane şi ambele numere, asemenea oricărui alt verb). De aceea distincţia dintre ei nu se poate realiza după «formă».
(b) v4 Auxtimp [are] paradigmă aparte şi incompletă, fiind utilizat:
(bj) cu forma de infinitiv prezent (invariabilă, fireşte): *a fi;*
(b_2) cu forma de conjunctiv prezent invariabil *(să fi)*[232]*;*
(b_3) cu formele de condiţional prezent şi de viitor întâi, variabile după număr + persoană şi identice cu

ale celorlalţi *a fi (aş fi, ai fi ..., voi fi, vei*
fi)
2^9
La origine, auxiliarul *a fi* din structura conjunctivului perfect a fost variabil *(să fiu, să fii* etc), asemenea lui *a fi* "obişnuit". Invariabilizarea lui se datorează foarte probabil necesităţii de a se evita omonimia cu structuri pasive. De aceea se consideră forma (invariabilă) *să fi* drept conjunctiv prezent, nu *"să* + infinitiv". (Infinitivul exclude morfemul *să.)*
241
Se vede astfel că auxiliarul de timp *a fi* este în română semnul gramatical al ANTERIORITĂŢII acţiunii verbale (faţă de prezent), adică al timpurilor trecute - infinitiv perfect, condiţional perfect, conjunctiv perfect *(a fi mers, să fi mers, aş fi mers).* în ce priveşte viitorul anterior *{voi fi mers),* acesta tot o anterioritate exprima, de aici şi numele său, dar faţă de o acţiune în viitor (= un «trecut» în viitor)[233].
OBSERVAŢIE. în structura fiecăreia dintre formele (modal-) temporale menţionate intră un singur auxiliar, *a fi,* el însuşi la diferite forme. Ca atare, de exemplu, în *aş fi mers* sau *voi fi mers* nu vom spune că sunt câte două auxiliare *{a avea + a fi,* respectiv *a vrea + a fi),* ci unul singur, *a fi,* al cărui timp la rândul lui are un auxiliar «normal» (comp. *aş fi* ca auxiliar cu *aş fi* ca predicativ, *voi fi* ca auxiliar cu *voi fi* ca predicativ).
[233] Excepţie face prezumtivul prezent *{să fi venind, ar fi venind, va fi venind),* cu o structură morfologică mai «deosebită» prin includerea unui gerunziu ca subunitate. Prezumtivul perfect, în schimb, identic formal cu viitorul anterior, conjunctivul perfect şi condiţionalul perfect, de care se deosebeşte numai contextual, exprimă anterioritatea asemenea formelor cu care este omonim.
242
X 49 *A FI-* **AUXILIAR DE TIMP / AUXILIAR DE DIATEZĂ**
A. STRUCTURl-TIP:
(1) *Dacă ar fi avut timp,* ***i-ar*** fi *aşteptat la gară*
(2) *Dacă ar avea prieteni cu maşină,* ar fi *aşteptat de ei la gară.*
B. SOLUŢII:
(1) *arfi = afi*$_{xax6mp}$
(2) *arfi = afi*$_{wxpxi}$
C. COMENTARIU
0. Confijzia în discuţie este probabilă în cazurile în care participiul din diateza pasivă este de genul masculin, numărul singular şi coincide formal cu participiul invariabil din structura unui timp trecut compus. (Se înţelege că sunt vizate numai participiile verbelor tranzitive, singurele care pot avea diateza pasivă.)
Coeficientul de probabilitate a greşelii >este în funcţie de raportul formal dintre *afi*$_{mxpas}$ şi *afi*$_{mxtimp}$. omonimie totală (= formă identică) sau omonimie parţială (= formă asemntoare).
1. OMONIMIE TOTALĂ:
1.1. Indicativ, VIITOR ANTERIOR, DIATEZA ACTIVĂ / indicativ, VIITOR (PROPRIU-ZIS), DIATEZA PASIVĂ: *Pe când vei sosi tu, fiică-ta* va fi *bătut deja covorul* (va fi = *afi*$_{mix\ timp}$*) I Pe când vei sosi tu, covorul* va fi *deja bătut de fiică-ta (va fii = afi^*$_{xpas}$*).*
Aceeaşi este situaţia şi când viitorul anterior are valoare de prezumtiv: Va fi *aşteptat el cât* va fi *aşteptat scrisoarea ta, dar în cele din nurmă a renunţat (va fi = afi*$_{mxtimpimod)}$*) I El* va fi *aşteptat la gară de părinţi (va fi =*
«AuxpJ-
1.2. Condiţional-optativ, PERFECT, DIATEZA ACTIVĂ / condiţi-onal-optativ, PREZENT, DIATEZA PASIVĂ: Nw *ştiu dacă* aş fi *acceptat propunerea ta(aş fi. = a fi*$_{am}$ timp *) / (Nu ştiu dacă* aş fi *acceptat de societatea ta (aşfi= afi*$_{m7}$*j.*
1.3. Infinitiv, PERFECT, DIATEZA ACTIVĂ / infinitiv, PREZENT, DIATEZA PASIVĂ: *Trebuia să-i spui asta înainte de* a-/ fi *prezentat situaţia (a fi = a* ^$_{aux}$ ^p) / *Proiectul de plan a fost discutat amănunţit înainte de* **a** fi *prezentat adunării generale a cţionarilor (a fi = afi^^.*
243
Distincţia între cei doi *a fi,* asociată cu distincţia între diateza activă şi cea pasivă, se *realizează.* în două etape:
(1) Prin opoziţia "participiu invariabil / participiu variabil" degajăm ^ sau *afi*$_{mxpKi}$. Participiul invariabil va conduce la *a*
pe a^$_{auxtim}$p de ^ *p*
fimxtimp, iar cel variabil, la *afi*$_{mxpas}$ sau *afi*$_{mxprci}$. Caracterul "variabil / invariabil" al participilui se

evidențiază prin modificarea numărului subiectului la care se referă gruparea "a *fi* + participiu" (artificiu de analiză): dacă nu se schimbă numărul participiului, acesta este invariabil şi invers, dacă se schimbă, participiul este variabil. Primul trimite la un *afi*$_{mx\ timp}$ şi deci gruparea "a *fi* + participiu" este un timp trecut al unui verb la diateza activă, în timp ce al doilea trimite la un *afi*$_{mxpas}$ şi deci gruparea "a *fi* + participiu" constituie timpul prezent al unui verb la diateza pasivă.
(2) O dată dovedit că *a fi* nu este auxiliar de timp, prin proba complementului de agent se argumentează "definitiv" calitatea de *afi*$_{wxpas}$, nu de (eventual) *afi^*$_{pt}$^\
Ex.: *El va fi* citit *referatul până mâine* - *Ei vor fi* citit *referatul până mâine (citit — citit* —> participiu invariabil —> *afi*$_{mx\ timp}$ - *a citi* la indicativ, viitor anterior, diateza activă) / *Referatul va fi* citit *până mâine -Referatele vor fi* citite *până mâine (citit & citite* —» participiu variabil; *citit (de către cineva)* —> *afi*$_{xyxpas}$; *a citi* la indicativ, viitor (propriu-zis), diateza pasivă).
OBSERVAȚIE. Se înțelege că timpurile trecute compuse ale unui verb la diateza pasivă vor conține obligatoriu două participii: unul invariabil, cel al lui *a fi^* t;,,,,,, şi altul variabil, al verbului de conjugat: *Copilul ar fi fost* încântat *de această jucărie — Copiii ar fi* fost încântați *de această jucărie; înainte de a fi* fost citit *romanul la cenaclu... - înainte de a fi* fost citite *romanele la cenaclu...*
în asemenea grupări nici nu se mai pune problema de a fi altceva decât un verb la diateza pasivă. Se vede astfel că, în cadrul diatezei pasive, opoziția de timp se realizează prin *a fi*$_{wx\ pas}$: *M-aş bucura dacă* aş fi *aşteptat la gară de cineva (afi*$_{mxpas}$ la condițional-optativ, prezent) / *M-aş fi bucurat dacă* aş fi fost *aşteptat la gară de cineva (a fi*$_{mx\ pas}$ la condițional-optativ, perfect).
2. OMONIMIE PARȚIALĂ: conjunctiv, PERFECT, DIATEZA ACTIVĂ / CONJUNCTIV, PREZENT, DIATEZĂ PASIVĂ: *Trebuia* să fi *analizat până acum această situație (să fi = afi*$_{aux\ top}$) / *Trebuia* să fie *analizat până acum cazul său (să fie = afi*$_{ampas}$*).*
Vezi, pentru distincția *"af*$_{huxp!is}$ *I afi*$_{imptc<b}$ T 54 şi T 55.
244
Deosebirea formală este suficientă pentru a evita confuzia: *a fi*$_{mx\ timp}$ (din structura conjunctivului perfect, diateza activă) = INVARIABIL *(să fi) / a fi*$_{3m\ pas}$ (din structura conjunctivului prezent, diateza pasivă) = VARIABIL *(să fiu, să fii, să fie, să fim, să fiți, să fie).*
Obligatoriu *a fi*$_{mx\ timp}$ se asociază cu un participiu invariabil, iar *a fimx* pas se asociază cu un particpiu variabil: *eu (tu, el, noi, voi, ei, ele) să fi* **bătut - ay?**$_{auxtimp}$ / *eu să fiu* **bătut (bătută),** *tu să fii* **bătut (bătută),** *el să fie* **bătut** *(ea să fie* **bătută),** *noi să fim* **bătuți (bătute),** *voi să fiți* **bătuți (bătute),** *ei să fie* **bătuți** *(ele să fie* **bătute)** - *afi*$_{3UKpas}$.
OBSERVAȚIE. Conjunctivul perfect al unui verb la diateza pasivă va conține obligatoriu două participii: al lui *afi^^* (invariabil) şi al verblui de conjugat (variabil): *(eu) să fi* **fost bătut,** *(noi) să fi* **fost bătuți** etc.
245

T 50 *A FI* - **PREDICATIV / AUXILIAR PREDICATIV**

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Pe pod* a fost *un accident.*
(2) *Accidentul* **a fost** *inevitabil.*
B. SOLUȚII:
(1) *a fost* = predicativ
(2) *a fost* = auxiliar predicativ
C. COMENTARIU
0. Pentru realizarea distincției între *a fi* "predicativ" *{a ^*$_{pred}$) şi *a fi* "auxiliar predicativ" *(a fi*$_{mx\ pred}$), în practica analizei gramaticale elementare se utilizează de regulă criteriul ÎNȚELESULUI. Potrivit majorității gramaticienilor, între cei doi *a fi* există o opoziție semantic-lexicală totală: *afi*$_{ampieA}$ este COMPLET DESEMANTIZAT (= asemantic lexical = înțeles lexical zero), asemenea auxiliarelor de mod şi timp, fără a fi însă asimilat acestora, în timp ce *afi*$_{weă}$ are un înțeles lexical propriu-zis, ca toate verbele predicative şi este asimilabil acestora: *Ion* este *silitor (a I Ion* este *în curte (afi*$_{prei}$*).*
Prin urmare, înțelesul luii *a fi*
aux pred
s-ar reduce la unul exclusiv
gramatical, respectiv suma informațiilor gramaticale (mod, timp, număr, persoană) comunicate prin sufixele şi desinențele sale. Radicalul ar servi doar ca element fonetic (material) pe care să se «grefeze» sufixele şi desinențele[235].
Fiind vid lexical, *afi^^* nu are sinonime în limbă, întrucât nu există nici un alt verb în această situație. De aici

decurge esența criteriului

*[235] Afirmație aproape unanimă în gramatica românească, fapt pentru care este preluată aici şi utilizată didactic în vederea «simplificării» opoziției *a fi* "auxiliar predicativ" / *a fi* "predicativ". în realitate, această teză a delexicalizării complete a lui *a fi* este discutabilă, pentru că ea conduce la excluderea lui *a fi* ("auxiliar predicativ") dintre verbele propriu-zise şi încadrarea lui la auxiliarele morfologice, care, în ultimă instanță, sunt morfeme (= formații morfematice) cu înțeles exclusiv gramatical, asemenea unor sufixe sau desinențe. Or, aşa ceva este greu de acceptat. (De regulă, aceste consecințe, prin care *a fi* este «retrogradat», sunt trecute «sub tăcere».) Vezi, pentru întreaga problematică, G.G.Neamțu, 1986, p. 67-76.

246

utilizat în deosebirea celor doi *a fi:* dacă într-o situație dată *a fi se* poate substitui cu un sinonim, al cărui înțeles este în mod obligatoriu diferit de zero, înseamnă că respectivul *a fi* are înțeles lexical şi prin urmare este vorba nu de *a fi*$_{mx}$ pred, ci de *a fi*$_{pTed}$. Procedeul deosebirii lui *a fi*$_{pTSd}$ de *a fiwx* pred constă deci în «sesizarea» unui înțeles lexical diferit de zero, înțeles aproximat prin posibilitatea înlocuirii lui cu un verb, indiferent care, acesta devenind astfel sinonimul său contextual. (Fireşte că echivalența de înțeles este doar aproximativă, nu perfectă.) Decizia de încadrare a lui *a fi* (predicativ sau auxiliar predicativ) se face ținându-se seama de contextul în care apare.

0.1. O dată dovedit un *a fi* ca predicativ, se exclude automat posiblita-tea de a mai fi auxiliar predicativ şi viceversa. De aceea, teoretic, operația de identificare poate începe din orice direcție, respectiv dinspre *afii*$_{pieâ}$ spre *a fi*$_{mx}$ pred sau invers. Cum însă *afi*$_{mxpred}$ apare cel mai frecvent în vorbire, iar numărul sensurilor lexicale distincte ale lui *a fi*$_{pred}$, identificabile şi verificabile prin sinonime, este relativ redus (vezi mai jos), în practica analizei gramaticale se porneşte de regulă dinspre *a fi*$_{pred}$ spre *a fi*$_{xa}$ pred, adică se examinează mai întâi posiblitatea de a fi predicativ. în acest sens, presupunând cunoscut setul de sensuri lexicale virtuale ale lui *afi*$_{wsd}$, se testează succesiv fiecare sens prin câte un sinonim. Primul sens lexical identificat la care se ajunge prin înlocuirea cu un sinonim, construcția rămânând în rest neschimbată, face de prisos continuarea operației, fiind deja dovedită calitatea de verb predicativ a lui *a fi.* în general, operația se derulează într-o variantă redusă - una, două «încercări», deoarece analistul sesizează «rapid» care sens lexical este actualizat.

1. Se consideră că *a fi* are conținut lexical «deplin» şi deci este predicativ *(afi*$_{piBd}$*)* în următoarele situații (date în esență după DEX):

1.1. Când arată EXISTENȚA (în sens larg), de regulă explicit situată în timp sau în spațiu, find substituibil cu unul dintre următoarele verbe: *a exista, a se afla, a se găsi, a viețui, a dura, a ține.* Exemple: *în râurile poluate* **nu** *mai* **sunt** *peşti; în Asia* **sunt** *munții cei mai înalți din lume; Pe Lună* **nu este** *viață; Pâine* **este** *din abundență; In lume* **nu-s** *mai multe Românii...; La maşina asta totdeauna* **e** *ceva care nu merge; De când* **sunt** *eu aşa ceva n-am mai văzut; Altul ca el* n-o să """" **fie** *cât e lumea şi pământul; Cât mai* **e** *până sună de ieşire?; Câți kilometri* **sunt** *de la Braşov până la Bucureşti?; în grupa noastră* **sunt** *zece băieți şi opt fete; într-un kilogram* **sunt** *o mie de grame; Până la vacanța de vară mai* **sunt** *două luni; Alo, cine-i la telefon?; Când* **e** *minte, nu-i ce vinde* (proverb); *Sus* **e** *luna, jos* **e** *norul, / Departe-'i mândra cu dorul* (cântec popular); *Gara* **e** *prin apropiere; El* **e** *în concediu de boală;*

247

Nu e *vreo şmecherie la mijloc?; Copiii* **erau** *la cules; Când* **eram** *în Apahida, totul mi se părea altfel.*

1.2. Când arată o ACȚIUNE PROPRIU-ZISĂ, fiind sinonim cu *a se întâmpla, a avea loc, a se produce, a se desfăşura, a se ține* (= a se derula în timp sau spațiu), *a cădea* (ca dată) etc: *La intersecția din centru* a fost *un accident oribil; Asta* **a fost** *anul trecut; Pe vremuri, nunțile* **erau** *în aer liber; Totul* **a fost** *doar în vis; Asta* **e** *a treia oară când îți spun să-ți bagi mințile-n cap; Totul* **a fost** *din cauza lui; Când* **sunt** *semifinalele la box?; Când* **e** *ziua ta?; întâlnirea cu foştii absolvenți* va **fi** *peste o lună; Şi ce i dacă mi vine şi el?*

1.3. Când arată CONTINUITATEA (DESFĂŞURAREA) în timp, fiind sinonim cu *a dura, a dăinui, a ține, a data, a se împlini, a trece* (o perioadă): *Casa aceasta* **e** *de pe vremea lui Al. I. Cuza; De când* **e** *ziarul?;* E *mult de-atunci;* **Sunt** *zece ani de când nu l-am mai văzut; Mâine* vor fi *trei săptămâni de când aplecat.*

1.4. Când arată MIŞCAREA, fiind sinonim cu *a merge, a trece, a se duce, a da (pe) la, a umbla: Când* **am fost** *cu el la ştrand, m-am întâlnit cu un vechi prieten;* **Ai fost** *azi la şcoală?; Pe unde* **mz-ai fost** *toată ziua?*

1.5. Când arată ORIGINEA, PROVENIENȚA, fiind sinonim cu *a se trage, a fi de loc, a-şi avea originea, a proveni: De unde* **eşti?;** *Cafeaua* **este** *este din Columbia; El* **este** *din Turda; Voi* **sunteți** *de*

la țară; Cadoul **e** *de la mătuşă-sa*[236].
1.6. Când arată PREȚUL, VALOAREA, CANTITATEA, MĂRIMEA (în timp), fiind sinonim cu *a costa, a valora, a face* (= a valora), *a dura, a ține: Cât* **e** *legătura de morcovi?; Biletul de intrare ezece mii de lei; Cât* e *dolarul la cursul oficial?; Ora de curs universitar* **e** *50 de minute.*
1.7. Când are alte sensuri: *a pleca* sau *a sosi (La ce oră* **e** *trenul tău?); a trebui, a fi dat (Când* **e** *să ți se întâmple, tot se întâmplă; Dacă tot* e *să plecăm, atunci să plecăm acum); a însemna, a prevesti, a fi semn (că) (Ce* **e** *când visezi cu război?).*
în toate aceste situații *a fi* este predicativ şi, dacă este la mod personal, are funcția de predicat verbal. De aceea, folosit personal, substantivul (pronumele) în nominativ pe lângă el va fi subiect, nu nume predicativ: *E* **lume** *multă pe stradă?; Când e* **ziua** *ta?; Aici e* **ceva** *care nu merge; Cât e* **pachetul** *de chibrituri?*
[236] Adverbele de loc, prin însuşi înțelesul lor circumstanțial, nu pot fi nume predicative pe lângă *a fi* singur. De altfel, nici cele de timp, cu excepții nesemnificative *(E târziu; E devreme)* nu au această funcție şi din acelaşi motiv.

în fara subiectului (în nominativ), *a fi* predicativ este însoțit de diverse complemente circumstanțiale (de loc, de timp, cantitativ etc), exprimate prin diverse părți de vorbire.
Când arată prețul (valoarea etc), *a fi* este determinat de un complement intern: *Cartea e opt* **dolari.**
Se înțelege că în rest, dacă *a fi* nu este nici auxiliar de timp şi nici de diateză (vezi T 49), este auxiliar predicativ, calitate în care va fi însoțit obligatoriu de un nume predicativ sau de o subordonată predicativă.
*2. O discuție specială în privința încadrării la verbe predicative / auxiliare predicative reclamă *a fi* dintr-o serie de "expresii fixe" prin care se exprimă diferite aspecte ce privesc:
(a) starea FIZIOLOGICA: *mi-e foame, ți-e sete, li-ifrig* etc;
(b) starea SUFLETEASCĂ: *mi-e dor, mi-e ruşine, ți-ijenă* etc;
(c) starea ATMOSFERICĂ: *e noapte, e ziuă, e toamnă* etc.
Din punctul de vedere al formei, toate aceste expresii sunt unipersonale, având verbul *a fi* utilizat exclusiv la persoana a IlI-a, singular, iar substantivul din structura la numărul singular. (Multe dintre ele sunt defective de plural.)
Caracterul aparte din punctul de vedere al interpretării sintactice a acestor grupări îl dă prezența în structură a lui *a fi,* susceptibil de a fi AUXILIAR PREDICATIV sau VERB PREDICATIV, şi a unui singur substantiv în nominativ interpretabil fie ca nume predicativ, fie ca subiect, respectiv, într-un exemplu ca *Mi-e foame:*
(1) *e foame* = predicat nominal (e = auxiliar predicativ; *foame* = nume predicativ, substantiv în nominativ);
(2) e = predicat verbal *(a fi* "predicativ", existențial"); goarne = subiect (substantiv în nominativ).
A doua interpretare este cea tradițională, prezentă, şi în manualele şcolare.
O serie de aspecte ale acestor grupări permit însă, cel puțin tot atât de argumentat, şi o altă interpretare, cea de sub (1). Asupra acesteia ne oprim în continuare, formulând câteva argumente ce-i vin în sprijin.
2.1. *A fi* din aceste expresii nu se poate substitui cu nici unul dintre sinonimele «semantice» ale lui *a fi* «predicativ» *(a exista, a se afla, a se găsi* etc.) şi din această cauză nu poate fi predicativ (vezi 1.1. - 1.7.): *îmi* **era** *foame - *îmi* **exista** *foame.*
2.2. Unele dintre expresiile stării sufleteşti sau fiziologice au corespondente verbale simple: *a-i fi jenă - a se jena, a-i fi ruşine - a se ruşina, a-i fi scârbă - a se scârbi, a-i fi teamă - a se teme* etc. (Numărul "corespondențelor" este variabil de la o limbă la alta; vezi, de exemplu, în

germană: *dursten* "a-i fi sete", *hungern* "a-i fi foame", *sich sehnen* "a-i fi dor" etc).
Echivalența semantică (mai mult sau mai puțin totală) dintre expresie *(a-i fi teamă)* şi verb *(a se teme)* conduce la ideea că substantivul este nume predicativ. în caz contrar ar trebui să acceptăm că aceste expresii sunt locuțiuni, cu structura singulară "predicat + subiect".
Pentru aceeaşi interpretare - substantivul-nume predicativ - pledează şi paralelismul: *a-i fi ruşine - a fi ruşinat, a-i fi foame - a fi flămând, a-i fi frică - a fi fricos* etc, componentul nominal al acestora din urmă *(ruşinat, flămând, fricos)* fiind, fireşte, nume predicativ.
2.3. Pentru expresiile stării atmosferice care nu au verbe corespondente *(e ziuă, e noapte, e iarnă* etc.)

se poate invoca paralelismul cu expresiile stări atmosferice formate cu impersonalul *a se face (se face ziuă, se face noapte, se face iarnă* etc), dintre care unele au corespondente verbale simple *(a se face noapte - a se înnopta, a se face primăvară - a se desprimăvăra).*
Că acest *a se face* e auxiliar predicativ, nu încape îndoială, fiind suficient să-l comparăm cu *a se face* personal *(el se face inginer).* Deosebirea la nivelul lui *a se face* între *se face ziuă* şi *(el) se face doctor* constă în opoziţia IMPERSONAL / PERSONAL.
Obţinem astfel două tipuri de serii cu auxiliar predicativ, diferenţiate prin:
(a) STARE / DEVENIRE: *e ziuă / se face ziuă; e noapte* / *se face noapte* etc;
(b) PERSONAL / IMPERSONAL: *El este inginer / E toamnă; El se face inginer / Se face toamnă.*
2.4. Dacă substantivele *(sete, foame, dor, jenă* etc.) din aceste expresii ar fi subiecte, ar trebui ca, în cazul coordonării, să oblige verbul *(a fi)* prin acord la forma de plural, potrivit acordului predicatului cu subiectul *(Aurul este un metal preţios - Argintul este un metal preţios - Aurul şi argintul* **sunt** *metale preţioase).* Or, în cazul de faţă, acordul este imposibil: *Mi-e foame şi sete; E seara şi întuneric,* nu şi **Sunt seară şi întuneric; E vând şi ploaie,* nu şi **Sunt vânt şi ploaie.*
OBSERVAŢIA 1. Posibilitatea de a testa acordul verbului *a fi* cu substantivul la plural (presupus subiect) se exclude, întrucât substantivele din aceste expresii n-au plural.
OBSERVAŢIA 2. Lipsa acordului nu poate fi eventual interpretată ca un acord "prin atracţie", adică numai cu unul dintre substantive, respectiv cu cel mai apropiat, obligatoriu la singular, ca în *A fost odată un moş şi-o babă.* în cazurile de acord prin atracţie, verbul-predicat poate fi întotdeauna şi la forma impusă de acordul gramatical, adică la plural: comp. A fost *odată un*

moş şi-o babă (a fost = singular, acord prin atracţie, numai cu primul termen al subiectului multiplu) cu Au fost *odată un moş şi-o babă (au fost* = plural, acord gramatical cu subiectul multiplu, care contează ca plural).
în cazul expresiilor discutate aici, modificarea nu este posibilă *(Mi-e foame şi sete,* nu şi **îmi sunt foame şi sete).*
Prin urmare, substantivul din structură nu este subiectul lui *a fi,* care, astfel, lipsit de subiect, este impersonal. Singura funcţie care rămâne pentru substantiv este cea de nume predicativ.
2.5. Excluzând expresiile stării atmosferice *(e toamnă, e noapte* etc), celelalte prezintă anumite trăsături sintactice particulare în ce priveşte substantivele din structură.
(a) Comportamentul lor este foarte apropiat de al adverbelor de mod, prin aceea că au grade de comparaţie *(Mi-e foarte dor; Cel mai ruşine i-a fost de fratele tău; Ne este tot atât de jenă de el ca de tine)* şi refuză a fi determinate de adjective.
(b) Şi din punct de vedere semantic aceste substantive se apropie de adverbe, exprimând STĂRI (sufleteşti sau fiziologice) atribuite unui subiect 'o<ric, prezent în forma pronumelui (substantivului) în dativ (complement indirect): Mi-e *sete* (a se compara cu fr. *J'ai soif,* germ. *Ich habe Durst,* în care subiectul logic coincide cu cel gramatical).
Este de remarcat aici că aceste grupări se încadrează în seria mai largă a expresiilor fixe *sa a fi (*= predicate nominale impersonale)[237], în care numele predicativ se exprimă prin adverbe de mod: *mi-e bine (rău, uşor, imposibil), ţi-e de-ajuns (suficient, destid), mi-i indiferent (egal, totuna)* etc. Trecerea de la adverb la substantiv se face aproape «pe nesimţite»: comp. *mi-e greu, mi-e uşor* (adverbe) cu *mi-e frig, mi-e dor* etc. (substantive).
2.6. încercând aproximarea funcţională a substantivului de după *a fii* printr-o «întrebare», aceasta va fi *cum,* una frecventă şi normală pentru nume predicativ, dar nicidecum pentru subiect.
în concluzie, cele trei tipuri de structuri discutate aici prezintă destule trăsături care să justifice şi interpretarea ca predicate nominale impersonale.
O încadrare a acestora la predicativul verbal, ca un fel de verbe «analitice»,
| [e]ste lipsită de orice temei gramatical. (Dacă *a fi* este predicativ, atunci este | predicat verbal singur, iar dacă.esţ^ŢOTxih'ar predicativ, intră ca element component într-un predicat nornin.âlrO'a treia interpretare nu există, mai exact spus, caracterul impersonal rj^ace"cum să-i modifice statutul funcţional.)
OBSERVAŢIA 1. Expresia *ţi-o fi, (că doar nu e$ti spart),* cu sensul "ţi-o fi de-ajuns, destul", conţine un *a fi* auxiliar predicativ impersonal, cu numele predicativ eliptic.
Tot de elipsa numelui predicativ e vorba şi în expresiile: *mi-e să nu te prindă (= mi-e teamă să...), nu mi-e atât de mine, cât de copil (= mi-e teamă, grijă de...).*
OBSERVAŢIA 2. Modelului "a *fi* auxiliar predicativ impersonal -*-nume predicativ" se încadrează şi expresia

exclamativă, la origine, interogativă, *ce mi-e (că ...* sau *dacă ...),* urmată de subiectivă, echivalentă ca înțeles cu *mi-e totuna (indiferent, egal...)* sau *ce importanță are (n-are nici o importantă) (că ...* sau *dacă ...)* şi explicabilă ca *geneză* şi interpretare sintactică prin aceasta din urmă: *Ce mi-e că vine azi ori mâine... (ce* = nume predicativ; e = auxiliar predicativ).

51 VERBE TRANZITIVE / VERBE INTRANZITIVE

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Te-am mai* văzut *undeva.*

(2) *N-am mai* ajuns *la timp.*

B. SOLUȚII:

(1) *am văzut* = verb tranzitiv

(2) *am ajuns* = verb intranzitiv

C. COMENTARIU

0. Prin TRANZITIVITATE se înțelege capacitatea unui verb de a avea în subordine (= de a fi regent pentru) un COMPLEMENT DIRECT (CD)[238]. în functie de această trăsătură, numită şi REGIM sintactic, verbele se împart în |a^ TRANZITIVE (= au sau pot avea un CD) şi (b) INTRANZITIVE (= nu au şi nici nu pot avea un CD):

(aj) *Nora* citeşte *o poveste* (tranzitiv). (a_2) *Ion* merge *la plimbare* (intranzitiv).

OBSERVAȚIE. Verbele tranzitive al căror CD nu este exprimat (= cu valența de tranzitivitate libera) se numesc tranzitive absolute sau folosite absolut: (a_{la}) Am mâncat *la ora opt.*

0.1. în practica analizei gramaticale, clasificarea verbelor în tranzitive şi intranzitive are importanță nu atât luată în sine, cât prin implicațiile pe care le are în interpretarea corectă a altor cuvinte aflate în relație cu verbul (vezi T 72 - T 74, T 80, T81).

1. Verificarea în practică a tranzitivității uzează de mai multe mijloace, complementare de altfel, dintre care reținem două:

(1) Proba complementului direct exprimat prin pronume personal cu formă neaccentuată în acuzativ *(mă, te, îl, o, ne, vă, îi, le):* dacă acesta este

238 ^
In cele de mai jos, tranzitivitatea este tratată în termenii şi conceptele uzuale. (Ca atare nu sunt luate în discuție unele abordări foarte recente, deoarece potrivit acestora trebuie regândit ca interpretare aproape întreg grupul verbal, cu alte opoziții, alte definiții şi, se înțelege, altă terminologie. Vezi, de ex., Draşoveanu, 1997, p. 172-l84.

posibil pe lângă un verb dat şi generează o construcție corectă în română, verbul supus analizei este tranzitiv; viceversa, dacă un verb nu admite unul dintre pronumele menționate (= produce o construcție imposibilă în română), respectivul verb este intranzitiv. Exemple:

(a,) *a citi - (cartea aceasta)* o citesc *(cu plăcere)* —> TRANZITIV; *a iubi* - te *iubesc* —> TRANZITIV; *a constitui - (cea mai mare surpriză)* a constituit-o *(sosirea lui din concediu)* —» TRANZITIV; *a dovedi - (nevinovăția)* şi-a dovedit-o *(cu prisosință)* —» TRANZITIV; *a merita - (pedeapsa)* ş i-a m e r i t a t-o —» TRANZITIV; *a ploua* -mă plouă—» TRANZITIV; *a continua - (lecția)* o vom conținu a *(data viitoare)* —» TRANZITIV; *a ține minte - nu* ne *mai* ține mint e —» t r anz i t i v;

(b^ *a veni* - *mă *vine* -» INTRANZITIV; *a sta* - *îl stă-» INTRANZITIV; *a deveni* - *te devine -» INTRANZITIV; *a-şi da seama/* - **şi-*\ dă seama-» INTRANZITIV.

OBSERVAȚIE. Utilizarea pronumelor neaccentuate cu acuzativ *{mă, te, îl...*) ca mijloc de verificare a tranzitivității se bazează pe faptul că aceste pronume, ca funcție, nu pot fi altceva decât complemente directe. Cele mai multe verbe din limbă sunt tranzitive. Cât priveşte cele intranzitive, deşi reduse ca număr, nu pot fi clasate decât aproximativ pe sfere semantice sau întrebuințări sintactice. La modul general se poate spune că sunt intranzitive de regulă VERBELE DE MIŞCARE *(a merge, a alerga, a fugi, a sosi, a veni, a ieşi, a intra* etc), DE STARE *{a fi, a exista, a sta, a şedea, a rămâne* etc), DE DEVENIRE *{a deveni, a ajunge, a ieşi* etc), alte categorii *(a mira, a conta, a paria, a insista, a stărui* etc).

Din punctul de vedere al întrebuințării sintactice, pot fi aproximate ca intranzitive auxiliarele predicative («copulativele») *(a fi, a deveni, a părea, a rămâne* etc), precum şi o serie de verbe cu forme unipersonale şi însoțite de dativ *(a-i trebui, a-i plăcea, a-i conveni, a-i da prin cap, a-i trece prin minte, a-i reuşi* etc).

Trebuie remarcat că acelaşi verb, în funcție de sensul cu care se foloseşte, poate fi tranzitiv sau intranzitiv.

Verbul *a ajunge,* de exemplu, poate fi (1) tranzitiv, cu sensul "a prinde (din urmă)" *(n-a ajuns trenul - nu l-a ajuns)* sau (2) intranzitiv, cu sensurile: "a sosi" *(a ajuns la gară),* "a deveni" *(a ajuns inginer),*

"a fi suficient" *(Pentru câte vrea să cumpere, nu-i ajung banii).*
Un verb uzual ca *a plăcea* apare în trei tipuri de construcţii:
254
(a) INTRANZITIV, însoţit de un DATIV şi urmat de subiect sau subiectivă: *îmi* plac *fetele; îi* place *gramatica (îmi* place *să înot);*
(b) INTRANZITIV CU REGIM PREPOZIŢIONAL (cu un complement indirect): // place *de Carmen;*
(c) TRANZITIV (rar şi popular): *O* place *pe Nora.*
OBSERVAŢIE. Uneori construcţia tranzitivă este în variaţie liberă cu cea intranzitivă: *Mi-l amintesc pe Ion* (tranzitiv) - *îmi amintesc de Ion* (intranzitiv); *Mi-o aduc cu drag aminte pe Ioana* (locuţiune verbală tranzitivă) / *îmi aduc cu drag aminte de Ioana* (locuţiune verbală intranzitivă)[239]
(2) Contextul "cineva... ceva": dacă un verb dat răspunde pozitiv, adică introdus în acest context generează construcţie corectă în română, este tranzitiv, iar dacă nu se poate folosi în această situaţie, este intranzitiv:
(a_2) *a luca: cineva lucrează ceva* —> TRANZITIV; *a căuta: cineva caută ceva* -» TRANZITIV; *a constitui: cineva constituie ceva* -^TRANZITIV;
(b_2) *a trebui: * cineva trebuie ceva* —> INTRANZITIV; *a fugi: *cineva fuge ceva* —> INTRANZITIV; *a conveni: *cineva convine ceva* -> INTRANZITIV (aici, *a conveni * a stabili).*
Nu pot fr verificate prin acest criteriu două categorii de verbe:
(1) verbele IMPERSONALE, pentru că ele, prin definiţie, sunt lipsite de subiect (pronumele *cineva* din contextul "cineva ... ceva" fiind pe poziţia subiectului): **denva plouă ceva; *cineva ninge ceva;*
(2) auxiliarele predicative toate, care, după cum se ştie, apar în structuri cu două nominative (când sunt folosite personal) şi ca atare pronumele *ceva* nu este aici pe poziţia unui CD, ci a unui NP în nominativ.
Acestea îşi dovedesc însă intranzitivitatea prin imposibilitatea combinării cu un pronume personal neaccentuat în Ac - primul criteriu *(*îl este, * îl devine, * îl rămâne, *îlpare).*
La nivelul frazei, asemenea verbe cu regim oscilant (tranzitiv / intranzitiv) ridică probleme în privinţa aprecierii subordonatei (completivă directă / completivă indirectă), lipsind un indiciu clar. Cel mai adesea dăm câştig de cauză completivei indirecte, deoarece complementul echivalent este prepoziţional: *îmi aduc aminte* că ţi-am trimis un pachet - *îmi aduc aminte* de (trimiterea...) -»COMPLETIVĂ INDIRECTĂ.
255
1.1. în raport cu tranzitivitatea se caracterizează verbele propriu-zise, locuţiunile verbale şi interjecţiile predicative (verbale): **Nu ţine minte** *exemplele* (locuţiune verbală tranzitivă); **Nu-şi dă seama** *de gravitatea situaţiei* (locuţiune verbală intranzitivă); **Iată-/** *pe Ionel* (interjecţie tranzitivă); **Hai** *la o plimbare* (interjecţie intranzitivă).
Toate celelalte părţi de vorbire rămân în afara clasificării în discuţie.
1.2. Tranzitivitatea / intranzitivitatea caracterizează un verb în totalitatea formelor sale flexionare, adică rămâne constantă indiferent de mod, timp, număr şi persoană. în acest sens spunem că tranzitivitatea / intranzitivitatea face parte din notele de conţinut ale verbului.
1.3. Singura categorie - şi nu în totalitate - care impune anumite restricţii tranzitivităţii este DIATEZA. Vom reţine aici următoarele:
(1) Orice verb tranzitiv (la diateza activă) prin trecere la diateza pasivă se INTRANZITIVIZEAZA şi ca atare nu mai poate avea în subordine un complement direct: *Ionel* **a citit** *o carte* (tranzitiv) - *Cartea* **a fost citită** *de Ionel* (intranzitivizat). Vom numi de aceea verbele la diateza pasivă INTRANZITiVIZATE (prin diateză)[240].
OBSERVAŢIE. Asimilabil din acest punct de vedere diatezei pasive este participiul variabil (folosit adjectival): *Cartea* **citită** *aseară m-a impresionat mult.* în fapt, la participiu este greu de spus dacă este intranzitivizat (ca verb) sau este atranzitiv (ca adjectiv).
(2) Tot intranzitivizat se manifestă orice verb însoţit de un PRONUME REFLEXIV ÎN ACUZATIV *{mă, te, se, ne, vă, se):* **Mă supăr** *pe tine;* **Se uită** *cu mirare.* Spre deosebire de diateza pasivă, aici nu e vorba de o blocare a tranzitivităţii, ci de consumarea valenţei de tranzitivitate în cadrul formei verbale prin pronumee reflexiv în acuzativ, care este ocupantul poziţiei de complement direct[241].
Deosebim două situaţii:
(a) Dacă verbul este folosit şi fără pronume reflexiv, tranzitiv fiind, putem considera că apariţia

reflexivului îl intranzitivizează: *mă spăl, mă duc, mă derajnez* etc.
(b) Dacă verbul este folosit numai cu pronume reflexiv sau ca activ este intranzitiv, spunem că verbul este REFLEXIV INTRANZITIV: *se căieşte, se cuvine, se pare, se doarme, se călătoreşte, se întâmplă* etc.
240 Pentru situația "bitranzitivelor", vezi T 52.
1 Despre «blocatorii» tranzitivității şi obținerea prin aceştia a unei "intranzitivi-tăți contextuale", vezi Draşoveanu, 1978, p. 12.
256
OBSERVAȚIE. Pronumele reflexiv în dativ *(îmi, îți, îşi* etc), ca unul care nu poate ocupa poziția complementului direct, nu are nici o legătură cu tranzitivitatea. *(A aminti* şi *a-şi aminti* pot avea deopotrivă complement direct: *Printre alții \-a amintii şi* **pe prietenul** *meu - Printre alții şi \-a amintit şi* **pe prietenul** *meu)*[242].
242
Pentru alte aspecte ale tranzitivității, vezi T 52.
257
T52 VERBE MONOTRANZITIVE / VERBE BITRANZITIVE
STRUCTURI-TIP:
(1) *Instructorul ne-a* **îndemnat** *să-l urmăm.*
(2) *Instructorul ne-a* **învățat** *să-l urmăm.*
SOLUȚII:
(1) *a îndemnat* = verb mono tranzitiv
(2) *a învățat* = verb bitranzitiv
COMENTARIU
0. Excluzând un număr foarte restrâns de verbe (vezi mai jos), toate celelalte, utilizate ca tranzitive RELATIVE (= cu valența de tranzitivitate satisfăcută), au UN SINGUR COMPLEMENT DIRECT şi de aceea se numesc MONOTRANZITIVE sau SIMPLU TRANZITIVE (a *lucra, a avea, a citi, a iubi, a urî* etc).
0.1. Când spunem că un verb mono tranzitiv are un singur complement direct, îl înțelegem pe acesta în oricare din următoarele realizări:
(1) Complement direct SIMPLU, adică exprimat printr-un singur substantiv (pronume etc), care poate fi DUBLAT sau NEDUBLAT în planul expresiei prinr-un pronume personal neaccentuat în acuzativ *{mă, te, îl, o, ne, vă, îi, le),* respectiv:
(la) NEDUBLAT: *Şi* - a v â n d u t maşina; A întâlnit un om *deosebit.*
(lb) DUBLAT printr-un pronume personal neaccentuat, fie prin ANTICIPARE (= pronumele personal neaccentuat se află ÎNAINTEA complementului direct "de bază"), fie prin RELUARE (= pronumele personal neaccentuat se află ca poziție după complementul direct "de bază"): L-a m căutat pe profesor *la şcoală* (/- = complement direct anticipat; *pe profesor* = complement direct "de bază"); Pe profesor l-a m căutat *la şcoală (pe profesor* = complement direct "de bază"; /- = complement direct reluat). Această dublă exprimare a complementului direct constituie o trăsătură specifică limbii române.
258
Se observă imediat că aceste "două" complemente directe (cel de bază + cel "reluant" sau "anticipant"[243]) sunt"două" numai la nivelul expresiei, al formei, nu şi ca înțeles. în acest plan, al conținutului, ele constituie o singură unitate, întrucât ambele se referă la unul şi acelaşi obiect. (în exemplele date, /- şi *pe profesor* trimit la aceeaşi persoană.)
Spunem de aceea că, sub aspectul conținutului, acest complement direct este unul singur, adică satisface o singură valență de tranzitivitate, singura pe care o are verbul monotranzitiv.
(2) Complement direct MULTIPLU, adică exprimat prin două sau mai multe cuvinte coordonate, fiecare în parte complement direct, dar cu alt înțeles, acesta la rându-i nedublat sau dublat prin pronume personal neaccentuat, respectiv:
(2a) NEDUBLAT: *De ziua lui* a primit **cărți, bomboane, ciocolată *şi* un stilou.**
(2b) DUBLAT prin ANTICIPARE sau RELUARE: *l-am* întâlnit *în gară* **pe Ion, Vasile *şi* Măria; Pe Ion, Vasile *şi* Măria** i-a m întâi-**n** i t *în gară*
în cazul (2_b) nu se dublează (prin anticipare sau reluare) fiecare component în parte, ci ÎNTREGUL (complement direct), văzut ca un plural (comp. **Caietul *şi* cartea** *le-am cumpărat ...* cu **Obiectele** *le-am cumpărat...).*
Deşi componentele complementului direct multiplu sunt diferite ca înțeles, datorită coordonării, ele

contează ca o singură unitate, ocupă adică o singură poziție sintactică[244]. Prin urmare, şi complementul direct multiplu satisface o singură valență de tranzitivitate, unica pe care o are verbul monotranzitiv.
OBSERVAŢIE. Se înțelege că valența de tranzitivitate poate fi ocupată şi de o completivă directă, ca poziție alternativă (= ori complement direct, ori completivă directă, nu şi una, şi alta). Dacă subordonata (= completiva directă) este coordonată cu un complement direct (M ă n â n c ă **pâine** *sau* ce găseşte), grupul "complement direct + completivă directă" are statutul unui complement direct multiplu. (în această situație avem deci şi complement direct, şi completivă directă.)
1. Excepție de la aceasta regulă generală face un număr foarte mic de verbe care au sau pot avea în subordine două - dar nu mai multe -
* [3] Preferăm aceşti termeni (= RELUANT şi ANTICIPANT) în locul celor uzuali (RELUAT şi ANTICIPAT), deoarece complementul direct exprimat prin Pronumele personal neaccentuat este cel care dublează, nu care este dublat. Vezi, pentru conceptul de "poziție sintactică", Guțu Romalo, 1973, passim.

complemente directe diferite în conținut şi necoordonate între ele: Pe **Ion** l-am învățat **gramatică.**
Având două valențe de tranzitivitate, ocupabile simultan, ele se numesc verbe BITRANZITIVE sau DUBLU TRANZITIVE. Aceste verbe aparțin în general limbajului didactic-şcolăresc, dar nu exclusiv: *a asculta, a întreba, a învăța, a ruga, a trece, a sfătui, a anunța.*
1.1. De regulă primul este numit complement direct AL PERSOANEI sau al subiectului şi se exprimă prin substantive (pronume) aparținând subgenului personal. El este dublabil prin pronume personal neaccentuat în acuzativ. Al doilea este un complement direct al OBIECTULUI, numit şi complement (direct) secundar şi nu este dublabil prin pronume personal neaccentuat în acuzativ[245]. Primul răspunde la întrebarea pe *cine,* al doilea, la *ce:* **Pe Ionescu** l-am ascultat **lecția** *{pe Ionescu* = complement direct al persoanei, reluat prin pronumele personal /-; *lecția* = complement direct al obiectului, nedublabil)[246].
1.2. Construcția cu două complemente directe are frecvență limitată, cel mai adesea al doilea complement direct fiind înlocuit cu complement indirect sau de altă natură: M-a întrebat **despre atribut;** L-a m ascultat **la lecția** *despre pronume.*
Frecventă este în schimb construcția cu un complement direct (= al persoanei) şi o completivă directă (pe poziția complementuui direct al obiectului): L-a m rugat **să-mi împrumute pixul;** L-a m întrebat ce-a **învățat.**
1.3. Cele două complemente directe ale verbelor bitranzitive se deosebesc atât de complementul direct multiplu, întrucât nu sunt coordonate (comp. A băut **o bere** *şi* **o cafea** cu **L-a** ascultat **lecția),** cât şi de fenomenul dublării, pentru că ele sunt diferite în conținut, se referă adică la obiecte diferite (comp. **Cartea** a terminat-o *ieri* cu L-a m trecut *clasa* - /- şi *clasa* denumesc obiecte diferite).
2. Cunoaşterea verbelor bitranzitive are consecințe deloc neglijabile în realizarea distincției "completivă indirectă / completivă directă" (vezi T 81), respectiv trei dintre restricțiile contextuale pentru ca un verb tranzitiv să poată avea în subordine o completivă directă nu sunt valabile pentru un verb bitranzitiv, şi anume:
2.1. Verbul bitranzitiv cu un complement direct rămâne în continuare cu o valență de tranzitivitate disponibilă, ocupabilă de o completivă
*
245
Vezi Pană Dindelegan, 1974, p. 19-20, unde este considerat complement de alt tip decât cel direct şi numit "obiect secundar".
246
Un verb ca *a trece* poate avea ambele valențe de tranzitivitate ocupate de complemente directe ale obiectului: *Am trecut* **mărfurile Dunărea.**

directă: comp. M-a r u g a t să **mă întorc mai devreme** *(m-* = complement direct; *să mă întorc mai devreme* = completivă directă, verbul fiind bitranzitiv) cu M-a obligat să **mă întorc mai devreme** *(m-* = complement direct; *să mă întorc mai devreme* = completivă indirectă, din imposibilitatea de a mai fi completivă directă, verbul având deja ocupată unica poziție de complement direct).
2.2. Verbele bitranzitive însoțite de un pronume reflexiv în acuzativ *(mă, te, se ne, vă, se),* deci cu o valență de tranzitivitate consumată, rămân **în** continuare tranzitive (= monotranzitive), cea de-a doua valență fiind disponibilă pentru un complement direct sau completiva directă. Vorbim în acest caz de verbe «reflexive» tranzitive în opoziție cu marele rest al verbelor «reflexive» intranzitivizate: comp. Mă învăț **să-mi rezolv singur problemele** *(mă* = pronume reflexiv în acuzativ; *să-mi rezolv singur problemele* = completivă directă)[247] cu M ă oblig **să-mi rezolv singur problemele** *(mă* = pronume reflexiv în acuzativ; *să-mi rezolv singur problemele* — completivă indirectă, din imposibilitatea de a mai fi completivă directă, reflexivul intranzitivizând verbul).
2.3. Tranzitive (= monotranzitive) rămân aceste verbe şi prin trecerea la DIATEZA PASIVĂ sau PARTICIPIU, pierzând o valență de tranzitivitate, pe prima, cea care ar fi consumată de complementul direct al persoanei, dar

rămânând cu a doua disponibilă pentru o completivă directă: comp. Am fost întrebat *adesea* **cum îmi organizez timpul** *(am fost întrebat* = verb la diateza pasivă; *cum îmi organizez timpul* = completivă directă)[248] cu Am fost obligat *adesea* **să-mi organizez altfel timpul** *(am fost obligat* = verb la diateza pasivă; *să-mi organizez altfel timpul* = completivă indirectă, din imposibilitatea de a mai fi directă, verbul fiind la diateza pasivă).
3. Necunoaşterea în acest sens a regimului verbal, monotranzitiv sau bitranzitiv, poate genera - şi de regulă generează - confuzia celor două subordonate, confuzie în ambele sensuri:
3.1. Tratând un verb bitranzitiv ca monotranzitiv şi supunându-l restricțiilor formulate pentru regentul completivei directe (= să n-aibă complement direct, să nu fie însoțit de pronume reflexiv în acuzativ şi să nu fie la diateza pasivă sau la participiu), completiva directă va fi interpretată greşit drept completivă indirectă.
Sau Mă *ascult singur* **lecția** *(mă* = pronume reflexiv în acuzativ, *lecția* = complement direct).
Sau complement direct: *Sunt întrebat* **lecția.**

3.2. în aceleaşi condiții, luând un verb monotranzitiv drept bitranzitiv, se va produce greşeala inversă, respectiv interpretarea completivei indirecte drept completivă directă.
4. Alte verbe bitranzitive decât cele date aici nu există în limba română şi ca atare sunt singurele care, încălcând restricțiile formulate la 3.1., rămân cu o valență de tranzitivitate disponibilă. Se atrage atenția mai cu seamă asupra verbelor ce exprimă "adversitatea afectivă" *(a (se) supăra, a (se) mânia, a (se) înfuria, a (se) enerva* etc), verbe care, utilizate cu pronume reflexiv în acuzativ, la participiu sau cu un complement direct, nu mai pot avea în subordine o completivă directă[249].
OBSERVAȚIE. La valențele de tranzitivitate nu se numără şi aşa-numitul complement intern. Prin urmare un verb ca *a costa (Maşina l-a costat* o avere) nu este dublu tranzitiv, ci monotranzitiv *(o avere* = complement intern).

[249] Vezi, pentru verbele adversității afective, Draşoveanu, 1976, p. 80.

X53 ADVERBE PROPRIU-ZIS PREDICATIVE / ADVERBE APARENT PREDICATIVE

A. STRUCTURI-TIP:
(1) Desigur *că ne vom reîntâlni.*
(2) Sigur *că ne vom reîntâlni.*
B. SOLUȚII:
(1) *desigur* = adverb propriu-zis predicativ (= predicat verbal)
(2) *sigur* = adverb aparent predicativ (= nume predicativ)
C. COMENTARIU
0. în afară de predicatul format pe bază de verb la mod personal sau interjecție predicativă, gramatica limbii noastre cunoaşte şi un tip de predicat oarecum «aparte», exprimat prin anumite ADVERBE (locuțiuni adverbiale) numite tocmai de aceea (adverbe, locuțiuni adverbiale) PREDICATIVE. Numărul acestora este foarte restrâns, iar ca înțeles ele exprimă SIGURANȚA, NECESITATEA, POSIBILITATEA, PROBABILITATEA, IMINENȚA: *desigur, fireşte, de bună seamă, bineînțeles, negreşit, cu siguranță, poate, pesemne, aproape, mai* (= aproape). Exemple: Fireşte *că sunt de acord;* **Poate** *că nu-i bine;* **Pesemne** *că n-a primit scrisoarea ta;* **Aproape** *că le ştie pe de rost.*
Tipul de predicat exprimat prin ele este asimilat celui verbal.
0.1. Adverbele în discuție sunt considerate PREDICATIVE (= predicate verbale) când sunt urmate de conjuncția *că,* prin care se şi introduce SUBIECTIVA[250] de după ele: Poate că *ne vom mai întâlni (Poate* = adverb predicativ (predicat verbal) = propoziție regentă; *că ne vom mai întâlni* = subordonată subiectivă).
OBSERVAȚIE. întrucât adverbul predicativ nu este totuşi... verb, este justificată şi denumirea de PREDICAT ADVERBIAL, respectiv considerarea acestuia ca un predicat distinct de cel verbal.
La interpretarea subordonatei ca SUBIECTIVA se ajunge prin eliminarea altor posibilități (predicativă, completivă directa, completivă indirectă etc.)

0.2. Neurmate de conjuncția *că,* de altfel de nici o conjuncție, IZOLATE sau NEIZOLATE de restul comunicării, ele sunt NEPREDICATIVE, având, din punct de vedere sintactic, statutul cuvintelor incidente (ca "izolate") sau al complementelor circumstanțiale de mod (ca "neizolate"): *El,* **desigur,** *nu-i de vină;* **Poate** *va veni şi el; Câinele e de* **bună seamă** *turbat* (dar şi: *Câinele e,* **de bună seamă,** *turbat).*

în această situaţie se indică a nu se «introduce» conjuncţia *că,* întrucât prin această operaţie transformăm structura dată în altă structură: *Poate voi veni şi eu* = o singură propoziţie *(poate* = complement de mod), nu două *(Poate [că voi veni şi eu]).*
0.2. Dintre notele lor particulare şi tot atâtea dificultăţi practice în recunoaşterea lor ca predicate reţinem:
(1) Nu acceptă în faţa lor auxiliarul predicativ impersonal *a fi,* adică nu pot fi «predicativizate» prin acesta, încât trebuie să le considerăm singure predicative, fără a presupune un *a fi* eliptic: *Poate că a şi sosit -*E poate că a şi sosit.*
(2) înţelesul lor este unul tipic adverbial - arată o CARACTERISTICĂ a unei acţiuni, stări etc. (= siguranţa, necesitatea, probabilitatea etc), cu totul altceva decât verbul-predicat (procesul: acţiune, stare, devenire). Din această cauză adverbul predicativ «glisează» uşor în analiza practică spre adverbul de mod propriu-zis (complement circumstanţial de mod).
(3) La nivelul formei nu posedă nici un indice de predicaţie verbală, adică nici "persoană + număr" şi nici "mod + timp", fapt explicabil de altfel, din moment ce ele nu sunt verbe, ci... adverbe.
Obişnuiţi să identificăm predicatul după prezenţa unui verb la mod personal, exprimat sau neexprimat (subînţeles, eliptic), apariţia unui adverb predicativ trece uşor ... neobservată.
OBSERVAŢIE. Lucrurile se petrec aşa de regulă când adverbul predicativ este încadrat într-o frază mai amplă şi numai conjuncţia subordonatoare de după el (încercuită şi barata) ne atrage atenţia asupra lui.
(4) Deşi predicate, ele nu intră în relaţie cu un subiect, fapt datorat în ultimă instanţă imposibilităţii de a marca persoana (+ numărul), elemente care orientează explicit prin acord predicatul spre subiect.
"0.3. Toate cele de mai sus par a dovedi mai degrabă că aceste adverbe sunt nepredicative decât predicative.
Interpretarea lor ca predicate verbale (= adverbe predicative) se bazează pe următorul raţionament: dacă, de exemplu, în *Pesemne că va ploua, că* este conjuncţie subordonatoare şi, ca atare, potrivit clasei din
264
care face parte, ea introduce obligatoriu o propoziţie subordonată *(va ploua),* atunci regenta ei - şi trebuie să aibă regentă - nu poate fi decât ceea ce a rămas în afara subordonatei, respectiv adverbul *pesemne,* care, automat, devine propoziţie. întrucât semnul propoziţiei este predicatul, adverbul *pesemne,* la care se reduce propoziţia, devine *ipso facto* şi ... predicat.
Se observă în fapt că întreaga demonstraţie se *bazează* pe prezenţa în text a conjuncţiei *că,* interpretată ca atare, adică obligatoriu cuvânt subor-donator la nivelul frazei. De aceea este bine să reţinem aceste adverbe împreună cu conjuncţie cu tot: *poate că ..., fireşte că ..., desigur că ..., bineînţeles că...* etc.
OBSERVAŢIA 1. *Că* este singura conjuncţie cu care apar adverbele predicative, nu şi altele, *să,* de ex., cum adesea se afirmă. *Să* poate apărea numai cu adverbele aparent predicative: *[e] posibil să ...,* [e] *normal să ...,* [e] *firesc să ...(înpoate să ...,* chiar în cadrul unei construcţii impersonale (Poate *să şi plouă, că eu tot nu rămân acasă), poate* nu este adverb, nici predicativ şi nici de alt fel, ci verb predicativ, dovadă variabilitatea modal-temporală: *putea să ..., ar putea să ...)* t
*OBSERVAŢIA 2. Deoarece aceste adverbe, tocmai pentru că sunt adverbe, nu realizează relaţia fundamentală subiect-predicat, ele nu sunt de fapt pe poziţia unui predicat, ci pe poziţia unei propoziţii monomenbre neanalizabile, aşa ca adverbele de afirmaţie şi de negaţie *(da, nu),* încât denumirea adecvată ar fi cea de ADVERBE PROPOZIŢIONALE. De altfel, integrate în frază, ele nu au în subordine decât subiectiva. (Circumstanţialele ce apar pe lângă grupul "adverb predicativ (= «prepoziţional») + subiectivă" determină întotdeauna subiectiva: *Dacă ar fi timp frumos* (1) *poate* (2) *că aş veni şi eu* (3): condiţionala (1) se subordonează subiectivei (3), nu regentei din frază (2)).
1. în practica analizei gramaticale, adverbele predicative sunt vizate de trei tipuri de greşeli:
(1) nerecunoaşterea calităţii lor predicative şi de aici interpretarea lor eronată fie drept complemente circumstanţiale (pe lângă verbul de după conjuncţia *că),* fie, împreună cu conjuncţia *că,* drept locuţiuni conjuncţionale, fraza fiind «văduvită» astfel de un predicat;
(2) confundarea cu ele a altor adverbe de mod, mai exact spus, a «marelui rest» de adverbe de mod, cărora le este străină funcţia predicativă;
(3) considerarea lor eronată ca predicative în toate situaţiile.
1.1. Interpretarea conjuncţiei *că* împreună cu adverbul drept locuţiune conjuncţională *(poate că, fireşte că, desigur că* etc.) se bazează pe o
265
asemănare structurală de suprafaţă cu unele locuţiuni conjuncţionale *(măcar că, mai ales că, chit că*

etc), neglijându-se deosebirea esenţială: *măcar că, mai ales că* etc, urmate de predicatul propoziţiei, nu au existenţă autonomă, cerând cu obligativitate încă o propoziţie, şi anume regenta subordonatei *(Măcar că l-am întâlnit o dată, nu l-aş mai recunoaşte,* nu şi **Măcar că l-am întâlnit o dată)*
Dimpotrivă, *poate că, fireşte că* etc, urmate de predicat, au existenţă autonomă şi putem pune punct după ele, dovadă că în grup există atât regenta, cât şi subordonata: *Poate că l-am mai întâlnit o dată.*
OBSERVAȚIE. Accidental, verbul de după conjuncţia *că* poate fi neexprimat, creând aparenţa unei părţi de propoziţie introduse prin ... conjuncţie. într-o asemenea situaţie verbul trebuie subînţeles: *Mâine vei face mai multe exerciţii fi* p o a t e c ă [le vei face] *mai bune.*
1.2. Asemănătoare ca formă şi, în parte, ca înţeles cu adverbele predicative sunt aproape toate adverbele de mod din expresiile fixe cu *a fi* impersonal *(e rău,e clar, e imposibil, e firesc, e normal, e sigur, e posibil* etc.) urmate de conjuncţiile *că* sau *să,* expresii în care, mai mult sau mai puţin frecvent, *a fi* este eliptic: *Sigur că voi veni; Clar că n-are dreptate; Imposibil să mai greşească.*
Deoarece *a fi* nu este exprimat, ele dau impresia că sunt tot adverbe predicative, mai cu seamă dacă sunt urmate de conjuncţia *că* şi au în subordine o propoziţie subiectivă (comp. Sigur *că vom sosi la timp* cu **Desigur** *că vom sosi la timp).*
în realitate, toate aceste adverbe de mod sunt numai în aparenţă predicative (= nepredicative), căci ele, urmate de *că* sau să, presupun întotdeauna verbul *a fi.* Spunem că *a fi* este eliptic. în consecinţă, adverbul nu este singur predicat, ci numai împreună cu *a fi,* considerat eliptic, adică în cadrul expresiei adverbul are funcţia de NUME PREDICATIV.
Deosebirea dintre adverbele predicative (= predicate verbale) şi adverbele aparent predicative (= nume predicative) se concretizează deci în imposibilitatea / posibilitatea lui *a fi* impersonal: Desigur *că le-am făcut bine I* **Clar** *că le-am făcut bine* ([*e] *desigur I* [e] *clar))*
1.3. Unul dintre adverbele predicative, *poate,* este vizat şi de confuzia cu forma impersonală (de indicativ prezent) a verbului *a putea,* în două ipostaze deopotrivă impersonale: (a) Poate *să se întâmple orice;* (b) *Se* **poate** *că n-am dreptate.*
Deosebirea se poate face în multe feluri, dintre care cel mai uşor şi mai practic este să vedem că în (a) forma *poate* este urmată de *să* (nu de *că),* iar în (b) forma *poate,* deşi urmată de *că,* este însoţită de reflexivul

impersonal *se.* (Adverbul predicativ *poate* provine mai degrabă de la forma *se poate că...* decât de la *poate să...*)
1.4. Funcţie propoziţională (= predicativă) au şi câteva locuţiuni adverbiale (în aceleaşi condiţii): *de bună seamă (că ...), cu siguranţă (că.-), cu certitudine (că...).*
OBSERVAȚIE. Un statut mai puţin clar din acest punct de vedere au locuţiunile *fără îndoială (că ...), fără discuţie (că ...), fără doar ţi poate (că ...).* Ele apar de regulă fără *a fi,* dar nu-l exclud, dând grupări mai mult sau mai puţin uzuale. De aceea pot fi interpretate fie ca predicate verbale (= locuţiuni adverbiale predicative), fie ca nume predicative (într-un predicat nominal cu auxiliarul predicativ *a fi* eliptic).
1.5. Ca încadrare morfologică, indiferent dacă sunt sau nu predicative, ele rămân adverbe de mod. Prin urmare, denumirea "adverb de MOD predicativ" nu este câtuşi de puţin greşită în raport cu denumirea prescurtată "adverb predicativ". (Am spune, dimpotrivă, că denumirea ideală este prima, aşa cum, de ex., unui *când* "relativ" nu-i spunem doar "adverb relativ", ci "adverb de timp relativ", în opoziţie, de ex., cu *atunci^caie* este doar "adverb de timp", nu şi relativ.)

T54
DIATEZA PASIVĂ *(A FI* + PARTICIPIU) / PREDICAT NOMINAL *(A FI* + ADJECTIV)
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *în tabără copiii* **au fost supravegheaţi** *de cinci profesori.*
(2) *în tabără copiii* **au fost foarte veseli.**
B. SOLUŢII:
(1) *au fost supravegheaţi* = predicat verbal **(diateza** pasivă)
(2) *au fost foarte veseli* = predicat nominal
C. COMENTARIU
0. Confuzia "predicat verbal (diateza pasivă)[251] / predicat nominal" cunoaşte, în funcţie de nivelul de

instrucție gramaticală al celui ce analizează, două tipuri:
(1) confuzia propriu-zis «elementară», produsă în unisens,. respectiv interpretarea diatezei pasive în situația ei cea mai clară *{a fi* + participiu + complement de agent exprimat) drept predicat nominal (vezi mai jos);
(2) interpretarea greşită a grupării "a *fi* + participiu" când predicat nominal, când diateză pasivă, fără o motivație gramaticală propriu-zisă, confuzie în ambele sensuri (vezi T 55).
0.1. O examinare, fie ea oricât de sumară, duce imediat la o apropiere a grupării *"a fi* + participiu" nu de celelalte diateze (predicate verbale), ci de un predicat nominal de tip *"a fi* + adjectiv (nume predicativ)". A se compara: *Frunzele* **erau scuturate** *de vânt* (diateza pasivă) - *Frunzele* **erau galbene** (predicat nominal); *Nora* **era apreciată** *la noul loc de muncă* (diateză pasivă) - *Nora* **era fericită** *la noul loc de muncă* (predicat nominal).

[251] în mod curent folosim formularea "predicat verbal la diateza pasivă". în realitate, nu predicatul are diateză (pasivă, reflexivă, activă), ci verbul. Ca atare, formularea corectă ar fi "predicat verbal EXPRIMAT prin verb la diateza pasivă". în mod similar, vorbim de subiect în nominativ, complement indirect în dativ (genitiv, acuzativ) etc, evitând, ca mai lungă, formularea completă şi corectă (subiect exprimat prin substantiv în nominativ, complement indirect exprimat prin substantiv (în dativ etc). Cazuri au nu funcțiile sintactice, ci părțile de vorbire (unele) prin care se exprimă.

268

1. Verbul auxiliar *a fi* din componența diatezei pasive nu are nici o nota - de formă sau de conținut - care să-l diferențieze de *a fi* "auxiliar predicativ". Se deosebeşte în schimb atât *de a fi* "auxiliar de timp", cât şi de *a fi* "predicativ". Obişnuit să identifice în analiza gramaticală predicatul nominal prin auxiliarul predicativ, se înțelege de ce analistul, neluând în considerare al doilea component al grupării, decide «pripit» *că. a fi* este auxiliar predicativ şi deci, împreună cu termenul de după el, formează un predicat nominal.
Or, acel *a fi,* în funcție de termenul celălalt, va fi sau auxiliar predicativ (=> predicat nominal), sau auxiliar de diateză (=> predicat verbal). Prin urmare, simpla prezență a unui *a fi,* care nu este predicativ, nu conduce obligatoriu la un predicat nominal.
2. Al doilea component al diatezei pasive este PARTICIPIUL (variabil): *Merele au fost* **culese** *de nepoți.* Se înțelege astfel că nu vom încadra «automat» termenul de pe lângă *a fi.* la nume predicativ, ci numai după ce îi examinăm statutul morfologic şi sintactic. Apariția unui participiu variabil (acordat cu subiectul) pe lângă *a fi* este primul «avertisment» asupra posibilității ca acest verb să nu fie auxiliar predicativ («copulativ») şi ca atare gruparea în care intră să nu fie un predicat nominal.
Din punctul de vedere al formei, participiul seamănă întocmai cu un adjectiv variabil cu patru forme flexionare (= două pentru singular şi două pentru plural): *bătut* - 0, *bătut-ă, bătuț-i, bătut-e* (comp. cu *bun-0, bun-ă bun-i, bun-e).* Pentru orice verb, participiul ca atare poate fi obținut de la perfectul compus, adăugându-i acestuia desinențele adjectivale proprii. Astfel, de exemplu, de la *am cântat,* perfectul compus (persoana I, singular) al verbului *a cânta,* obținem participiul variabil din diateza pasivă: *cântat, cântată, cântați, cântate.*
OBSERVAȚIE. Orice alt cuvânt pe lângă *a fi,* care, se înțelege, nu este predicativ, în afara participilui este exclus ca posibil component al diatezei pasive.
3. Gruparea *"a fi* + participiu" constituie în mod sigur un verb la diateza pasivă dacă este urmată de un COMPLEMENT DE AGENT EXPRIMAT. Prin acesta se exprimă agentul acțiunii, cel care face acțiunea suferita de subiect: *Candidații au fost examinați* **de către un specialist.**
OBSERVAȚIE. în timp ce complementul de agent exprimat este dovada sigură a diatezei pasive, imposibilitatea aceluiaşi complement de

269

agent exclude în mod cert diateza pasivă *(Pomii sunt înfloriți (*de către cinevd?*[si].
3.1. Trecerea unui verb tranzitiv de la diateza activă la diateza pasivă poartă numele de PASIVIZARE. Structura supusă transformării este constituită din subiect (S), predicat verbal (diateza activă: PV_{act}) şi complement direct (CD), iar cea obținută este formată din subiect gramatical (Sg^J, predicat verbal (diateza pasivă = PV_{pas}) şi complement de agent (C_{ag}). Pasivizarea are ca rezultat următoarele modificări:
- diateza activă (PV_{aot}) —> diateza pasivă (PV_{pas});
- subiectul (S) —> complement de agent (C_{ag});

complementul direct (CD) —» subiect gramatical (Sg,.^). în schemă:
■'GRAM
Ex. *Lupul* (S) *atacă* (PV_{ACT}) *oaia* (CD) —> *Oaia* (S_{GRAM}) *este atacată ($PV_{?AS}$)delup(C_{AG}).*
Se vede astfel că diateza pasivă se defineşte prin raportarea acţiunii la "agent" şi "pacient", respectiv verbul la diateza pasivă arată că subiectul gramatical ("pacientul") suferă acţiunea făcută de către altcineva (complement de agent). întrucât complementul de agent este autorul real al acţiunii, mai este numit uneori şi SUBIECT LOGIC.
3.2. Deoarece construcţia pasivă este una obţinută prin transformare de la cea activă, înseamnă că, cel puţin teoretic, orice propoziţie pasivă completă, care are deci şi complement de agent, poate redeveni activă, cu modificările impuse de transformarea inversă:
³ GRAM
'ACT
Pentru gruparea *"a fi* +participiu" fără complement de agent exprimat, dar teoretic exprimabil, vezi T 55.

Ex.: *Cartea aceasta a fost citită de toţi elevii —> Toţi elevii au citit cartea aceasta.*
Numim această transformare inversă DEPASIVIZARE.
Ajungând prin depasivizare la o construcţie echivalentă ca înţeles, dar cu verbul predicativ la diateza activă, obţinem de fapt dovada că grupul "a *fi* + participiu" exprimă o ACŢIUNE, nu o însuşire, şi, prin urmare, această grupare reprezintă un verb, adică un predicat verbal, nu nominal.
Dimpotrivă, dacă depasivizarea nu este posibilă, grupul "a *fi* + participiu" nu reprezintă un verb la diateza pasivă, ci un predicat nominal, ceea ce înseamnă că a fost apreciat greşit fie participiul, fie complementul de agent, fie amando.ua (vezi T 55).
3.3. O dată dovedită gruparea "a *fi* + participiu" ca diateza pasivă a unui verb, obligatoriu predicativ şi tranzitiv ca activ, *a fi se* dovedeşte nu auxiliar predicativ, ci "auxiliar de diateză". Funcţia grupării este de predicat verbal. în legătură cu analiza unui verb la diateza pasivă sunt de reţinut următoarele:
(1) Verbul care este conjugat la diateza pasivă îl "deducem" din participiu *(bătut* de la *a bate, iubită* de la *a iubi* etc.) şi ca atare informaţiile privind felul verbului (predicativ / auxiliar predicativ, personal / impersonal, conjugarea) se referă la acest verb, nu la auxiliarul *afi.*
OBSERVAŢIE. Cât priveşte REGIMUL (tranzitiv / intranzitiv), reţinem:
(a) Pot trece la diateza pasivă numai verbale care la diateza activă (= forma de bază, cea din dicţionar) sunt tranzitive.
(b) Prin pasivizare, valenţa lor acuzativală (= tranzitivitatea) este blocata, adică verbul la diateza pasivă nu mai poate avea complement direct[253].
De aceea, formularea cea mai potrivită este nu tranzitiv, nici intranzitiv, ci INTRANZITIVIZAT (prin diateză).
(2) Categoriile gramaticale (mod, timp, număr şi persoană)' sunt cele ale lui *afi,* ele contând pentru construcţia pasivă în întregime.
Analiza verbului la diateza pasivă din *Vacanţa de vară* era aşteptată *cu nerăbdare de toţi: era aşteptată* = predicat verbal exprimat prin verbul *a aştepta,* predicativ, intranzitivizat (prin diateză), personal, indicativ, imperfect, pers. a IlI-a, singular, diateza pasivă.
253 ţ,
Centru excepţia legată de verbele dublu tranzitive, vezi T 52.

T55
"A FI+ **PARTICIPIU" -PREDICAT VERBAL (DIATEZA PASIVĂ) / PREDICAT NOMINAL**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Propunerile* **sunt avansate** *de prezidiu.*
(2) *Lucrările* **sunt avansate** *pentru această perioadă.*
B. SOLUŢII:
(1) *sunt avansate* = predicat verbal (verb la diateza pasivă)
(2) *sunt avansate* = predicat nominal
C. COMENTARIU
0. Pe cât de simplă ca număr de operaţii şi asociaţii necesare este identificarea diatezei pasive în prezenţa complementului de agent, pe atât de complicată şi de «nesigură» este interpretarea aceleiaşi grupări *("a fi* + participiu") în situaţiile în care acest complement de agent nu este exprimat, dar este exprimabil, mai greu sau mai uşor. De multe ori interpretarea considerată corectă e mai mult «intuită»

decât argumentată gramatical. Dăm în cele de mai jos câteva puncte de reper, cu valabilitate relativă şi limitată la o categorie sau alta de verbe. Sunt prezentate de fiecare dată în paralel structurile fără complement de agent şi cele însoţite de complement de agent. Notăm: PN = predicat nominal; PV_{pas} - predicat verbal exprimat prin verb la diateza pasivă; $V_{(in)trz}$ = verb (in)tranzitiv; NP = nume predicativ. Pentru imaginea de ansamblu a grupării *"a fi* + participiu" includem în prezentare şi alte situaţii (participii de la V_{intra}) care nu comportă discuţii în privinţa interpretării.

1. Participiul provine de la un V^^ (în orice situaţie) şi ca atare gruparea *"a fi* + participiu" constituie un PN *{a fi* "auxiliar predicativ" + NP exprimat prin participiu adjectival): *Pomii* **erau înfloriţi;** *Copacii* **sunt înmuguriţi;** *Merele* **erau putrezite;** *Compania lui* **e foarte plăcută;** ***El*** e *într-adevăr* **umblat** *prin lume.*

Indiferent dacă ar schimba sau nu sensul, posibilitatea unui complement de agent se exclude.

2. Participiul provine de la un verb utilizat în mod obişnuit INTRANZITIV şi prin urmare participiul este NP. Inserarea unui complement de agent, acolo unde se poate, cu sau fără schimbarea subiectului, modifică sensul construcţiei, respectiv **se** *actualizează*

înţelesul tranzitiv, mai puţin uzual, al respectivului verb: *Copilul* **era adormit** (PN; comp. cu *Copilul* **adormise** - $V_{Mtr!}$) / *Copilul* **era adormit** *de maică-sa* (PV_{pas}; comp. cu *Poveştile îl* **adorm** - V_{ta}); *După o zi de lucru, bunica* **era obosită** (PN; comp. cu *Bunica* **obosise** - V_{ktrz}) / *Bunica* **era obosită** *de atâtea vizite* (PV_{pas}; comp. cu *Atâtea vizite* **o obosiseră** -VoJ; *Masa* **era crăpată** (PN; comp. cu *Masa* **a crăpat** *în două locuri* -Vintiz) / *Stânca* **fusese crăpată** *de dinamită* (PV_{pas}; comp. cu *Dinamita* a **crăpat** *stânca* - V_{ta}); *Lucrările* **sunt avansate** *pentru această perioadă* (PN; comp. cu *Lucrările* **au avansat** *mult* - V_{intra}) / *Propunerile* **sunt avansate** *de prezidiu* (PV; comp. cu *Prezidiul* **a avansat** *propunerile —*

Se poate observa că structurile fără complement de agent corespund verbului intranzitiv, iar cele cu complement de agent exprimat sau «uşor» exprimabil trimit la verbul tranzitiv.

3. Participiul provine de la un VERB REFLEXIV (cu pronume în acuzativ) şi deci intranzitivizat. împreună *cu a fi* formează un PN. Posibilitatea de a introduce un C_{ag} este în principiu exclusă. *Colegul tău* **este** *destul de* încrezut (comp. cu *a* se *încrede* - V_{refl}); *La vârsta lui* **e** *cam* **ramolit** (comp. cu *a* se *ramoli* - V_{refl}); **Era îndrăgostit** *de o studentă* (comp. cu *a* se *îndrăgosti de* - V_{refl}); **Nu e astâmpărat** *deloc băiatul tău* (comp. cu *a se astâmpăra* - V_{refl}); *De când* **sunteţi căsătoriţi (logodiţi, cununaţi)?** (comp. cu *a* se *căsători, a* se *logodi, a* se *cununa* -V_{refl}).

4. Participiul provine de la un verb întrebuinţat atât reflexiv, deci intranzitivizat (model: *a* se *supăra),* cât şi tranzitiv (model: *a supăra (pe cineva)).* în primul caz participiul apare fireşte fără complement de agent

(şTar_e funcţia de NP (situaţia cea mai frecventă). Dacă apare C_{ag}, înseamnă că. este utilizat tranzitiv (model: *a supăra).* Drept criterii ugeneral de analiză la această categorie de verbe se indică a nu se introduce complementul de agent, dacă acesta nu este exprimat, întrucât, practic, se intervine asupra regimului verbului. Subliniem acest lucru, deoarece, altfel, un complement de agent cu sens nedeterminat ("de către cineva") se poate totdeauna insera, ceea ce ar conduce greşit la interpretarea în orice context a construcţiei drept PV_{pas}:

Adesea **era supărat** *pe toată lumea* (PN; comp. cu *a se supăra* - V_{refl}) / **Era supărat** *de prietenii lui cei mai buni* (PN; comp. c u *Prietenii...îl* **supărau** - V_{ta}); *Marea* **e agitată** (PN; comp. cu *a se agita* - V_{refl}) / *Marea* e **agitată** *de furtună* (PV; comp. cu *Furtuna* **agită** *marea* - V_{ta}); *Castraveţii* **nu fuseseră** *bine* **muraţi** (PN; comp. cu *a se mura* - V_{refl}); *{Castraveţii* **fuseseră muraţi** *de mama* (PV; comp. cu *Mama* **murase** *castraveţii* - V_{ta}); *El* **nu fusese amestecat** *în toată istoria aceea* **(PN;**

comp. cu *a se amesteca) I* **Fusese *şi* el amestecat** *de alţii în toată istoria aceea* (PV; comp. cu *Alţii îl* **amestecaseră** *în toată istoria aceea).*

Uneori participiul are alt sens decât cel al verbului de la care provine, fapt verificat prin sinonimie. în aceste cazuri se pierde aproape complet legătura cu verbul originar, participiul nemaifiind deloc simţit ca verb, ci ca adjectiv propriu-zis. Diferenţa de sens este cel mai adesea rezultatul raportării la subiecte cu un anumit înţeles: *Măria* **e împrăştiată** *de felul ei* - PN (comp. cu *Merele* **sunt împrăştiate** *pe jos* - PV_{pas}); *Ionescu* e **ascuns** *din fire* - PN (comp. cu *Casetofonul* **e ascuns** *prin cameră* -**PV_{pas});** *Ea* **e foarte organizată** *în tot ce face* - PN (comp. cu *Excursia* e **organizată** *prin sindicat* — PV_{pas}); *Prietenul tău* **a fost** *întotdeauna* **prefăcut** - PN (comp. cu *Oraşul* **a fost prefăcut** *în scrum); El* **este**

citit *într-adevăr* - PN (comp. cu *Romanul acesta* **e citit** *cu plăcere).*
în general am putea spune că participiile cu sinonime adjectivale clare se cuvin interpretate ca adjective (NP).
5. Participiul provine de la un V_{ta}, fără pronume reflexiv (în acuzativ), utilizat ca atare aproape întotdeauna. Prin urmare, participiul, dacă înțelesul nu-i este diferit de al verbului de origine, are SENS FUNDAMENTAL PASIV, indiferent dacă apare sau nu complementul de agent. în această situație se pune propriu-zis problema interpretării grupării "a *fi* + participiu" în lipsa unui complement de agent, interpretare care se oferă în alternativa: ori PV_{Bas}, ori PN, după cum interpretăm participiul CA ACȚIUNE SUFERITA (pasiv al acțiunii) sau ca O STARE (pasiv al stării). Aprecierea într-un fel sau altul nu este întotdeauna perfect argumentată gramatical, mai cu seamă dacă avem o propoziție independentă redusă la structura "S + *a fi* + participiu: *Masa e ocupată.*
După gradul de argumentare posibilă a interpretării - PV_{pas} / PN -deosebim două situații:
5.1.Propoziția se reduce ca structură la "S + *a fi* + participiu": *Uşa* e **deschisă;** *Cumpărăturile* **sunt achitate;** *Focul* **e aprins; Sunteți aşteptat;** *Rezultatele* **sunt comunicate;** *Meciul* **e câştigat;** *Masa* **e ocupată;** *Camera* **e închiriată;** *Magazinul* **era închis;** *Piedica (de la armă)* **e trasă;** *Strada lui* **nu** e **sistematizată;** *Ediția a H-a* **este revizuită;** *Aerul* **e poluat.**
După cum se vede din exemplele de mai sus, gradul de «presupunere» a unui complement de agent este diferențiat, de la un verb la altul, de la aproape zero la 100%. A se compara: *Magazinul* **e închis** *(Aerul* **e poluat)** cu *Profesorul* **e aşteptat** *(Duşmanul* **a fost învins;** *Rezultatele* **erau comunicate).** La nivel de clasă verbală, putem vorbi de o trecere treptată de la stare la acțiune.
în general, construcțiile reduse (numai) la aceşti trei termeni, mai rar întâlnite în practica analizei gramaticale, exprimă starea.
274
E de menționat că un anumit rol în decizia pentru "stare" (PN) sau "acțiune" (PV_{pas}) îl are timpul auxiliarului *a fi.* Cel mai adesea prezentul şi imperfectul favorizează starea, în timp ce perfectul compus şi mai mult ca perfectul se asociază cu acțiunea. A se compara: *Focul* e **aprins** (PN) cu *Focul* **a fost** *aprins* (PV_{pas}); *Mărfurile* **nu sunt achitate** (PN) cu *Mărfurile* **n-au fost achitate** (PV_{pas}).
5.2. Cel mai adesea gruparea *"a fi* + participiu" este însoțită de diverse complemente, acestea clarificând propriu-zis construcția.
Astfel, în prezența unui fcomplement de mod, de tipul *cu grijă, cu atenție, pe neobservate* etc, construcția exprimă clar pasivul acțiunii: *Uşa* **e deschisă** *cu grijă; Cumpărăturile* **sunt plătite** *până la ultimul leu; Focul* **e aprins** *cu atenție; Rezultatele* **erau comunicate** *treptat; Meciul* e **câştigat** *cu mari dificultăți; Sticla* **e golită** *cu atenție; Masa* **e ocupată** *treptat; Fraza* **e împărțită** *corect în propoziții; Camera* **e închiriată** *ieftin; Frontierele țării* **sunt păzite** *ca ochii din cap; Lecția* **e citită** *în gând.*
în această serie de exemple, complementul de agent este aproape reclamat în propoziție. Acelaşi rol îl pot avea şi alte complemente: *Uşa* **e deschisă** *încetişor; Perdelele* **sunt trase** *spre mijloc;* **Suntem înconjurați** *din toate părțile; Cuvintele de analizat* **sunt subliniate** *cu roşu...; Peştele* **era** *proaspăt* **cumpărat;** *Plecarea* **nu este** *încă* **hotărâtă;** *Funia* **e împletită** *în patru; Scaunul* **e aşezat** *în capul patului; Hârtiile* **sunt împrăştiate** *peste tot; Casa* **e vândută** *de două zile; Ea* **e apreciată** *la şcoală; Ce-i-al tău* **e pus** *deoparte; Banii* **sunt depuşi** *la C.E.C.*
275
T56
PREDICAT *VERBAL* IMPERSONAL / PREDICAT *NOMINAL* IMPERSONAL
A. STRUCTURI-TIP:
(1) E **dovedit** *că lucrurile s-au întâmplat astfel.*
(2) **E clar** *că lucruile s-au întâmplat astfel.*
B. SOLUȚII:
(1) *e dovedit* = predicat verbal impersonal
(2) *e clar* - predicat nominal impersonal
C. COMENTARIU
0. Problema contuziei în discuție se pune pentru două tipuri de expresii, deopotrivă impersonale, cu structuri aparent identice:
(1) PREDICAT NOMINAL IMPESONAL format din *a fi* "auxiliar predicativ" impersonal şi un nume predicativ exprimat prin adverb de mod: **E uşor** *să vorbeşti,* **mai greu** *e să faci;* **E ruşinos** *să nu ştii*

asta; E **limpede** *că pentru examen va învăța.*
(2) PREDICAT VERBAL IMPERSONAL exprimat printr-un VERB la diateza pasivă impersonală: E *unanim* **acceptat** *că pământul se învârte în jurul soarelui, nu invers;* **Era** *bine* **ştiut** *că a doua zi nu vom mai avea această ocazie;* **Fusese demonstrat** *în detaliu că soluția propusă era greşită;* **Nu e admis** *să te retragi;* **E permis** *să trecem în camera de vizavi?;* **N-ar fi indicat** *să pleci acum.*
0.1. Cele două tipuri de grupări au ca note comune : *a fi* "impersonal", caracterul invariabil tipic adverbial al celui de-al doilea component şi calitatea de a cere subordonate subiective. Aceste note pot conduce, greşit, la unificarea sintactică a celor două grupări, în sensul interpretării diatezei pasive impersonale (PV_{pas}) drept predicat nominal impersonal (PN), în cadrul căruia, o dată astfel apreciat, *a fi* devine AUXILIAR PREDICATIV «copulativ», iar participiul, considerat adverb sau, ca rezultat al altei confuzii (vezi T 25), adjectiv, devine NUME PREDICATIV.
1. în vederea deosebirii celor două structuri, în speță pentru identificarea pasivului impersonal, vom reține următoarele:
1.1. Construcția impersonală "a *fi* + participiu (invariabil)" este substituibilă cu aşa-numitul "reflexiv pasiv cu *se* impersonal": **e ştiut** *că...*

- se ştie *că;* e dat *să ...* - se dă *să...;* e acceptat *că...* - se acceptă *că...;* e **demonstrat** *că...* - **s-a** demonstrat *că* etc.
Prin această echivalență obținem proba *că. "a fi* + participiu" este un verb la diateza pasivă.
1.2. Calitatea de particpiu, de la care pleacă de altfel recunoaşterea construcției, se verifică uşor prin raportarea la perfectul compus al verbului *(a şti - am ştiut* —> *ştiut* "participiu") (vezi T 54).
Deşi invariabil ca formă, asemenea unui adverb de mod din construcțiile impersonale cu *a fi (e clar că..., e sigur că* etc), participiul se deosebeşte de acesta din urmă, în afară de proveniența verbală, prin SENSUL PASIV ce poate fi pus în evidență prin complementul de agent. A se compara: *E ştiut* de către **oricine** *că...* cu **E clar* de către oricine *că...* Datorită caracterului impersonal al construcției, complementul de agent în general nu este exprimat, având un CONȚINUT NEDETERMINAT (= neprecizat sau mai greu precizabil). Dacă vrem să-l «introducem», ca mijloc de verificare pentru sensul pasiv al participiului, acesta se va exprima prin substantive sau pronume cu înțeles general sau nedefinit: *de către toată lumea, de către oricine, de către cineva* etc.
OBSERVAȚIE. Pasivul impersonal cu structura "*afi* + participiu" este limitat la un număr relativ restrâns de verbe. De altfel, participiul în general este rar folosit în construcții impersonale: *E* plăcut *să călătoreşti noaptea -plăcut* = adverb de mod < adjectiv < participiu (de la *a plăcea).* întrebuințarea adverbială a unui particpiu presupune ca stadiu intermediar întrebuințarea adjectivală.

T 57 NUME **PREDICATIV MULTIPLU / NUME PREDICATIV** + **COMPLEMENT**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Ionel este* **harnic *şi* ascultător.**
(2) *Ionel este* **ascultător** *şi încă* **de bunăvoie.**
B. SOLUȚII:
(1) *harnic şi ascultător* = nume predicativ multiplu
(2) *ascultător* = nume predicativ; *de bunăvoie* = complement
C. COMENTARIU
0. Asemenea oricărei părți de propoziție, cu excepția predicaltului, numele predicativ poate fi MULTIPLU, adică format din două sau mai multe unități coordonate înte ele: *Colega ta este* **cuminte, harnică** *şi* **inteligentă;** *Clădirile moderne sunt* **din beton** *armat şi* **sticlă;** *Grădina mea e* **mică,** *dar* **frumoasă;** *Meseria lui e* **frumoasă,** *dar* **fără căutare.**
întrucât semnele verbale ale predicației se exprimă o singură dată, prin auxiliarul predicativ, spunem că este multiplu doar numele predicativ, nu şi predicatul. Elementele componente ale unui nume predicativ multiplu, indiferent prin ce se exprimă şi în ce fel sunt coordonate, se referă toate la acelaşi subiect (vezi exemplele de mai sus).
OBSERVAȚIE. Dacă numele predicative se raportează la subiecte diferite, auxiliarul predicativ fiind acelaşi, avem atâtea predicate nominale câte cupluri "subiect - nume predicativ": *El e o capacitate, iar tu, un nimic* (= *El e o capacitate, ia tu* [eşti] *un nimic); Ori tu eşti nevinovat ți ea, mincinoasă, ori amândoi, nişte farsori (= Ori tu eşti nevinovat şi ea* [este] *mincinoasă, ori amândoi* [sunteți] nişte farsori); *Măria s-a făcut ingineră, iar sora ei, doctoriță* (= *Măria s-a făcut ingineră, iar sora ei* [s-a făcut] *doctoriță).*

0.1. Spre deosebire de auxiliarul predicativ, care nu se subînțelege pe lângă fiecare component al numelui predicativ multiplu, numele predicativ pe lângă două sau mai multe auxiliare predicative coordonate se reclamă obligatoriu subînțeles pe lângă fiecare auxiliar predicativ în parte, având
278
atâtea predicate nominale câte auxiliare predicative: *Amicul tău a fost, este şi va rămâne toată viața un visător — Amicu hău a fost* [un visător], *este* [un visător] *şi va rămâne toată viața un visător; Eşti sau pari obosit? = Eşti* [obosit] *sau pari obosit? Erai de mult profesor sau ai devenit abia acum? = Erai de mult profesor sau ai devenit* [profesor] *abia acum?*
0.2. Prin definiție, un nume predicativ nu poate fi coordonat decât cu alt nume predicativ (coordonare omogenă funcțional), nu şi cu altă parte de propoziție.
1. Nesocotind omogenitatea funcțională a unităților ce compun un nume predicativ multiplu, se ajunge uneori în analiză la coordonarea greşită a unui nume predicativ cu un complement, ca şi cum ar forma un nume predicativ multiplu. Indiferent dacă respectivul complement este interpretat corect funcțional (complement) sau este asimilat unui nume predicativ, plasarea lui în raport de coordonare cu numele predicativ duce la greşeli fireşti în stabilirea numărului de predicate. Aparența coordonării ne-o dă prezența unei conjuncții coordonatoare, cel mai adesea adversativă, dublata de neexprimarea a doua oară a predicatului nominal, ca termen regent complementului - de aici aprecierea greşită că avem o singură propoziție, nu două: *El e* **ca pâinea** *caldă, dar numai* **pentru unii.**
în exemplul dat, în ciuda unor aparențe, coordonarea nu se realizează între numele predicativ *ca pâinea* şi complementul indirect *pentru unii,* ci între două propoziții, cea de-a doua având predicatul subînțeles: *El e ca pâinea caldă, dar* [e ca pâinea caldă] *numai pentru unii.*
Aparent coordonate cu un nume predicativ pot fi aproape toate complementele, dar de fiecare dată considerăm predicatul suînțeles în propoziția a doua: *Totdeauna ai fost generos, dar* [ai fost generos] *mereu cu aceiaşi; A rămas repetent, dar* [a rămas repetent] *numai o dată; Azi ați fost ascultători, însă* [ați fost ascultători] *numai de frică; Prietenul tău e într-adevăr curajos, dar* [e curajos] *acasă la el; Copilul e bolnav şi* [e bolnav] *încă de ieri.*
OBSERVAȚIE. Aceeaşi subînțelegere a termenulu regent, în speță a unui adejctiv, o avem şi în cazul unui atribut aparent coordonat cu un complement: *un om harnic, dar numai uneori* (= *un om harnic, dar* [harnic] *numai uneori).*
1.1. Tot o falsă coordonare apare şi între un participiu pasiv, component al diatezei pasive, şi un complement: *Ea a fost admisă, dar* [a fost admisă] *din întâmplare; Propunerile au fost reținute şi* [au fost
279
reținute] *încă repede; Meciul a fost câştigat, dar* [a fost câştigat] *cu mari sacrificii.*
OBSERVAȚIE. în fapt, problema se pune în acelaşi fel şi pentru verbele predicative: *El merge, dar* [merge] *cu maşina; Vin şi eu, dar nu* [vin] *azi, ci* [vin] *mâine.*
280
58 *AFI*+ ADJECTIVE COORDONATE / *A FI* f
PARTICIPII «COORDONATE»
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Tema a fost* lungă şi grea.
(2) *Poezia a fost* **copiată şi memorată.**
B. SOLUȚII:
(1) *lungă şi grea* = coordonare între adjective
(2) *copiată şi memorată* = coordonare între verbe la diateza pasivă
C. COMENTARIU
0. Apropierea formală dintre PREDICATUL NOMINAL de tip *"a fi"* (auxiliar oredicativ) + nume predicativ exprimat adjectival" *(Acest hotel* a **fost** *întotdeauna* foarte elegant şi curat) şi PREDICATUL VERBAL exprimat prin VERB LA DIATEZA PASIVĂ în structura "a *fi"* (auxiliar de diateză) + participiu pasiv" *(Acest hotel* a fost construit *şi special* **dotat** *pentru persoane venite la tratament)* generează adesea în analiză o greşeală legată de caracterul MULTIPLU al funcției, respectiv se extinde conceptul de nume predicativ multiplu, realizat prin adjective coordonate, la nivelul particip iilor, înțelese ca formând cu *a fi* un singur predicat.
Altfel spus, după modelul *Copilul* e harnic şi inteligent, în care *harnic şi inteligent* formează un singur predicat (nominal), cu nume predicativ multiplu, se interpretează ca fiind un singur predicat şi în *Inculpatul* a fost judecat şi condamnat.

Indiferent dacă cele două (sau mai multe) participii sunt recunoscute ca atare, respectiv drept elemente componente ale diatezei pasive, sau nu este sesizată diateza pasivă, ele sunt asimilate «tacit» unor nume predicative, iar *a fi* interpretat ca auxiliar predicativ («copulativ»).
O asemenea analiză este greşită, iar consecinţele ei se prelungesc în altă greşeală, vizând numărul propoziţiilor în frază.
1. Din calitatea de categorie gramaticală - realizată analitic - a diatezei pasive, pe care o considerăm identificată de analist (vezi, pentru aceasta, T 55), rezultă *că. a fi* este un verb auxiliar, în speţă auxiliar al diatezei pasive *(afi$_{mixpas}$).* în această ipostază, *a fi* are o trăsătură pe care auxiliarele predicative («copulative») n-o au, şi anume aceea că nu poate servi în acelaşi timp două sau mai multe participii, între auxiliarul de diateză şi
281
participiu stabilindu-se raportul de 1:1. Drept urmare, putem formula următorul principiu de analiză: dacă avem un şir de două sau mai multe participii (pasive) «coordonate» şi un singur *afi$_{am}$* $_{pas}$, acesta se subînţelege obligatoriu pe lângă fiecare participiu care nu-l are: *Hoţul a fost arestat şi închis = Hoţul a fost arestat şi* [a fost] *închis.* Se vede astfel că raportul de coordonare se stabileşte nu între participii, ci între verbele la diateza pasivă pe care le reprezintă aceste participii. Din punctul de vedere al funcţiei, vom spune că avem atâtea predicate verbale (la diateza pasivă) câte participii. (A se compara, pentru situaţii similare, cu modurile şi timpurile compuse: *Am cântat şi dansat toată noaptea = Am cântat şi* [am] *dansat toată noaptea; Ar face şi drege orice, numai să accepţi = Ar face şi* [ar] *drege orice, numai să accepţi.)*
OBSERVAŢIE. Se atrage atenţia câ participiul pasiv formează diateza pasivă numai cu *a fi,* nu şi cu alte verbe. Dacă apare pe lângă un auxiliar predicativ *(a deveni, a ajunge, a părea* etc), participiul, indiferent de sensul pasiv (= verb) sau activ (= participiu adjectival), are, asemenea unui adjectiv, funcţia de nume predicativ în cadrul unui predicat nominal. în această situaţie, un şir de participii cordonate nu reclamă subînţelegerea verbului, ci formează un nume predicativ multiplu în cadrul unui singur predicat nominal: *Pare* iubit *$i* apreciat *de toţi (iubit şi apreciat* = nume predicativ multiplu); *Datorită comportării sale bizare, a ajuns* ironizat şi ocolit *chiar de prieteni (ironizat fi ocolit* = nume predicativ multiplu).
1.1. Situaţia inversă, adică apariţia unui singur participiu pasiv pe lângă doi (sau mai mulţi) *afi$_{Rlapss}$* la timpuri şi/sau moduri diferite este mai rară: *Aş fi sau aş fi fost încântat de propunerea ta, dacă aş avea mai mult timp; Cântecele Lucreţiei Ciobanu au fost, sunt şi vor fi îndrăgite de marele public.* în asemenea cazuri, în mod firesc se subînţelege participiul, având atâtea predicate verbale la diateza pasivă de câte ori apare
"J*auxpas-
2. La aceeaşi interpretare analitică ne conduce şi ÎNŢELESUL: fiecare participiu din şir, raportat la subiect şi împreună cu *a fi^* $_{pas}$, apărut o singură dată, exprimă câte o acţiune diferită una de alta. Argumentarea se realizează astfel:
(1) Prezenţa raportului de coordonare, marcat sau nu printr-o conjuncţie, obligă la interpretarea identică a tuturor participiilor din şir.
(2) Unul dintre participii, cel pe lângă care este exprimat *a fi.$_{mx}$* $_{pas}$, constituie în mod sigur o diateză pasivă şi, datorită coordonării, şi celelalte participii au acelaşi statut, excluzându-se o «discriminare» funcţională.
(3) Aceste două (sau mai multe) participii, reprezentând două (sau mai multe) verbe la diateza pasivă, nu pot fi luate împreună ca formând un
282
singur predicat verbal la diateza pasivă, deoarece nu există un predicat **multiplu-** Din nou, singura soluţie este să disociem grupul de participii în atâtea predicate verbale (la diateza pasivă) câte participii. Se înţelege că acest număr de predicate va genera tot atâtea propoziţii coordonate.
Alte exemple: *Totul* **a fost revizuit** *şi* **adaptat** *la noile condiţii;* Au **fost scoşi** *în faţa clasei şi* **sancţionaţi** *pentru indisciplină; Zâzania* **era întreţinută, cultivată** *şi abil* **manevrată** *de fostul director ;* **Au fost adoptate** *şi* **generalizate** *noi metode.*
*""^TMai rar, pe lângă un singur *a fi* poate apărea un nume predicativ adjectival, inclusiv multiplu, coordonat în aparenţă cu un participiu pasiv, «rest» din diateza pasivă: *Casa era* **veche, urâtă, murdară** *şi* **prost întreţinută** *de foştii chiriaşi.* Participiul pasiv fiind inclus într-o serie de adjective coordonate cu funcţie de nume predicativ multiplu pe lângă un singur *a fi,* interpretat de la «bun început» ca auxiliar predicativ, prezenţa unui verb la diateza pasivă în asemenea grupări este oarecum «mascată» şi adesea nesesizată. Ca atare, participiu pasiv este aliniat complet adjectivelor şi interpretat

ca un element component (nume predicativ) al numelui predicativ multiplu, în cadrul unui singur predicat, fireşte.
Examinând pe componente presupusul nume predicativ multiplu "adjectival-participial" în raport cu *a fi,* ajungem repede la o contradicție: adjectivele se dovedesc într-adevăr nume predicative, în timp ce participiul pasiv, având şi complementul de agent exprimat sau uşor exprimabil, nu poate fi nume predicativ, el trimițând la diateza pasivă. Prin urmare, acelaşi *a fi* ne apare față de adjective ca auxiliar predicativ, cu care ar forma un predicat nominal, iar față de participiu, ca auxiliar de diateză, cu care ar forma un predicat verbal la diateza pasivă. Or, unul şi acelaşi verb nu poate fi concomitent şi auxiliar predicativ, şi auxiliar de diateză, după cum un predicat nu poate fi «hibrid», adică să înceapă "nominal" (prin adjectivele-nume predicative) şi să se termine "verbal" (prin participiul pasiv). Nu rămâne astfel decât soluția analitică: un predicat nominal (auxiliarul predicativ *a fi* + nume predicativ multiplu exprimat prin adjective) şi un (alt) predicat verbal exprimat prin verb la diateza pasivă *(afi*$_{3mp3S}$ subînțeles + participiu).
Reluând exemplul dat la început, avem: *Casa era* **veche, urâtă, murdară** *şi* [era] *prost* **întreținută** *de foştii chiriaşi.*
Alte exemple similar interpretate: *Mai sărac şi mai bătut de soartă ca* [e]*<- nu e nimeni; Toate intervențiile din sală au fost interesante şi consemnate detaliat în procesul-verbal; De la o vreme încoace e cam ciudat şi parcă obsedat de ceva; Pantalonii îi erau murdari şi găuriți de* [s]*crum de țigară.*
283
OBSERVAȚIE. Dacă în structură apare alt verb decât *a fi,* respectiv un auxiliar predicativ *(a deveni, a rămâne* etc), adjectivul şi participiul pasiv sunt considerate omogene funcțional şi deci pot fi coordonate, generând un nume predicativ multiplu: *El a rămas calm şi neimpresionat de amenințările în cascadă (calm şi neimpresionat* = nume predicativ multiplu; nu se subînțelege auxiliarul predicativ).
284

59 SUPIN / PARTICIPIU

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Acest lucru nu e* **de acceptat.**
(2) *Acest lucru nu* e acceptat.
B. SOLUȚII:
(1) *de acceptat* = supin
(2) *acceptat* = paiticipiu
C. COMENTARIU
0. Făcând abstracție de raportul din punct de vedere etimologic, supinul este constituit, strict formal, dintr-o prepoziție *(de, la, în* etc.) şi un participiu verbal invariabil, asemenea celui din structura unor moduri şi timpuri compuse: *Am terminat* **de scris** *un articol (de scris* = supin) - *Am* **scris** *articolul (scris* = participiu verbal, subunitate în structura perfectului compus). Neținându-se cont de ÎNȚELESUL supinului şi interpre-tându-se greşit participiul invariabil din structura acestuia drept participiu de genul masculin, folosit adjectival propriu-zis sau ca element component al diatezei pasive, se ajunge la considerarea eronată a supinului drept "participiu însoțit de prepoziție" sau, nefăcându-se nici distincția între adjectiv şi particpiu, chiar "adjectiv (în acuzativ) însoțit de prepoziție". Consecințele apar imediat la nivelul analizei morfosintactice, operându-se în consecință cu categorii precum: acord, gen, număr, caz, atribut adjectival etc. Prin acestea, supinul «alunecă» în sfera adjectivului.
1. Teoretic vorbind, din punctul de vedere al formei, supinul nu s-ar putea confunda cu participiul, întrucât:
(1) Supinul este însoțit obligatoriu de o prepoziție *(de, în, la* etc), în timp ce particpiul, prin trăsăturile sale adjectivale, refuză o prepoziție: *Acest lucru e* **de ştiut** - *Acest lucru* e **ştiut.**
(2) Supinul, indiferentd de construcția personală sau impersonală în care apare, este invariabil ÎN FORMĂ: *Romanul acesta e* **de citit** -*Romanele acestea sunt* **de citit.** Dimpotrivă, particpiul, consecință a
285
acordului, este variabil după gen, număr şi caz[254]: *Romanul acesta e* **citit** -*Romanele acestea sunt* **citite.**
Această diferență apare chiar în situația, mai rară, când şi participiul e însoțit de prepoziția *de:* **De**

bătut, *a fost bătut, nu glumă (de bătut* = prepoziție + particpiu) - comp., pentru variabilitate, cu **De bătută,** *a fost bătută* ... /**De bătuți,** *au fost bătuți* ... (Vezi, pentru participiul invariabil, aici mai jos.)
2. Deosebirea între cele două moduri verbale (supinul şi paticipiul variabil) apare şi la nivelul înțelesului: participiul exprimă sub formă de adjectiv o acțiune suferită sau atribuită *{carte* **citită** *cu atenție, drumul* **parcurs** *până acum, omul* **sosit** *aseară, copii* **întorşi** *din vacanță* etc), în timp ce supinul are semnificația unui infinitiv, fiind în esență numele unei acțiuni (stări, deveniri).
2.1. Fără prepoziție şi articulat, supinul se substantivează (= devine substantiv "deverbal): **fumatul** *(oprit în sală),* **cântatul** *{interzis în local),* **mâncatul** *(târziu),* **sculatul** *{devreme),* **mersul** *{înainte al societății),* **scăldatul** *{în apa de munte)* etc.
Aceste substantive provin din participiul invariabil al supinului sau, mai pe scurt, din supin, nu dintr-un participiu variabil de genul masculin, singular. Ca abstracte verbale, ele sunt toate de genul NEUTRU, nu masculin, şi au numai SINGULAR.
Dacă ar proveni din substantivarea participiului (variabil), ar trebui să aibă şi plural (comp. cu **amărâții** *{soarteî), {întâlnirea)* **premiaților** -participii substantivate). Spre deosebire de substantivele provenite din supin, cele provenite din participii nu denumesc acțiuni, ci OBIECTE (ființe, lucruri etc.) care au suferit sau AU FĂCUT O ACȚIUNE: **premiații** *(clasei) = cei care au fost premiați;* **rămaşii** *(în urmă) = cei care au rămas (în urmă).* Prin urmare, un cuvânt ca **învățatul** *{ritmic)* va fi considerat substantiv provenit din supin, de genul neutru, singular, defectiv de plural *{învățatul* (ritmic) * cel care este învățat sau învață (ritmic), ci ACȚIUNEA de a învăța (ritmic); la fel: *fumatul* = acțiunea de a fuma; *cântatul* = acțiunea de a cânta etc).
[254] Din punctul de vedere al acordului, nu există nici o deosebire între numele predicativ exprimat prin adjectiv şi participiul din structura diatezei pasive -comp. *Fata este* **veselă** cu *Fata este* **iubită** *de părinți.* Altfel spus, şi adjectivul, şi participiul se acordă «total», în cele trei categorii solidare - genul, numărul şi CAZUL. Când vorbim de acordul participiului din diateza pasivă menționăm de regulă numai genul şi numărul, trecând sub tăcere cazul, ca şi cum participiul n-ar avea caz sau genul (şi numărul) ar putea apărea iară caz. în realitate, nu e cu nimic mai «jenant» cazul la participiu, formă VERBALĂ, decât... genul.

3. Problema confuziei supinului cu participiul se pune mai cu seamă pe lângă *a fi,* în construcții personale sau impersonale, cu sens activ sau pasiv, construcții care «seamănă» cu diateza pasivă: *Mai e* de **aşteptat** *mult aici? ; La amiază, din cauza soarelui puternic, nu-i* de ***stat*** *pe plajă; Mai e* **de venit** *cineva?; Situația lui nu era* **de invidiat** *de către nimeni; Ocazia aceasta nu-i* **de ratat;** ***El*** *e* **de plâns** *de toți cei care-i cunosc situația; Ea e* **de jieînvins** *la şah; Accidentul a fost* **de neevitat;** ***E*** **de neînțeles** *cum a putut să facă el aşa ceva; E* **de ținut minte** *pe data viitoare că nu-i* **de glumit** *cu asemenea lucruri; E* **de ştiut** *de către oricine că lucrurile nu vor rămâne aşa.*
Asemănarea cu diateza pasivă este mai evidentă în cazul construcțiilor cu sens pasiv, mai ales dacă este exprimat complementul de agent. (Prezența sau posibilitatea acestuia este dovada sensului pasiv.) De remarcat că, de regulă, complementul de agent are sens nedetrminat[255].
3.1. Construcțiile de tip *"a fi* + supin", indiferent de sensul pasiv sau nu al supinului, se cer interpretate ca predicate nominale. Trebuie reținute în mod special construcțiile impersonale cu sens pasiv (urmate de subiective), acestea asemănându-se cu pasivul impersonal. A se compara: Nu e **dat** *oricui să fie un brav pescar (nu e dat* = predicat verbal, verb la pasiv impersonal) - E de văzut *cum se vor desfăşura pe viitor toate acestea (e de văzut* = predicat nominal, format din *e* ("auxiliar predicativ") + *de văzut* (nume predicativ exprimat prin verb la supin). Şi într-un caz, şi în celălalt, predicatul este IMPERSONAL, VERBAL în primul, NOMINAL în al doilea.
Având în vedere că participiul din pasivul impersonal este invariabil, asemenea supinului, iar sensul pasiv este în ambele situații prezent, singura deosebire formală, dar practică, între supin şi participiu este aici prezența, respectiv absența prepoziției *(de).*
255
Vezi, pentru sensul pasiv al supinului, Avram, 1986, p. 169.

T 60 **NUME PREDICATIV / ATRIBUT**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Obligația mea era* **dea-/ spune** *totul.*
(2) *Aveam obligația* de a-i **spune** *totul.*

B. SOLUȚII:
(1) *de a spune* - nume predicativ
(2) *de a spune* = atribut
C. COMENTARIU
0. Strict teoretic vorbind, confuzia între cele două funcții este «alimentată» de numeroase note comune de conținut şi formă (exprimă o caracteristică, au aceleaşi mijloace de construcție, aceiaşi termeni regenți etc).
1. în analiza practică, problema confuziei în discuție se pune mai cu seamă în cazul în care numele predicativ are aceeaşi întrebare cu atributul *(care)* şi apare pe lângă auxiliarul predicativ *a fi:*
(a^ *Intenția lui era* de *a-şi* **petrece** *concediul la mare* (nume predicativ).
(b,) *Avea intenția* de *&-şi* **petrece** *concediul la mare* (atribut).
Confuzia se realizează în sensul interpretării numelui predicativ drept atribut, absolutizând rolul «întrebării».
2. Deosebirea între atribut şi nume predicativ se poate realiza în două feluri:
(1) Caracteristica exprimată prin atribut este prezentată oarecum ca preatribuită, văzută static şi atemporal, în timp ce la numele predicativ, datorită auxiliarului predicativ *(a fi),* aceasta se situează între anumiți parametri modali (reală, posibilă, dorită, condiționată etc.) şi temporali (în prezent, trecut şi viitor). Numele predicativ funcționează întotdeauna într-un cadru temporal şi modal. în fapt, doar numele predicativ (nu şi atributul) realizează, cu ajutorul auxiliarului predicativ, actul propriu-zis al atribuirii.
(2) Raportarea numelui predicativ la substantivul (pronumele)-subiect se face în prezența auxiliarului predicativ, fapt care se reflectă şi în întrebare: ea vizează substantivul (substitutul) numai prin intermediul auxiliarului predicativ, încât întrebarea ne apare pusă, având în vedere
288
topica, în primul rând pe lângă auxiliarul predicativ şi numai prin prelungire - necesară de altfel - pe lângă substantivul cu funcție de subiect.
Reluând cele două exemple, întrebările ne apar sensibil diferite ca extensiune şi componență: (a,) care era intenția...? (nume predicativ) / (b^ care intenție? (atribut).
3. Confuzia în sens invers - interpretarea atributului drept nume predicativ - se datorează nu atât necunoaşterii valorii şi construcției celor două funcții, cât analizei greşite a altor părți de propoziție. Dintre aceste situații reținem:
3.1. Interpretarea GREŞITĂ a lui *a fi* "predicativ" ca AUXILIAR PREDICATIV («copulativ») şi de aici înțelegerea eronată a structurii: *Era acolo un spectacol atât de măreț, încât te credeai într-o lume de basm.*
Nesesizându-se calitatea de verb predicativ a lui *a fi {era = avea loc, se întâmpla),* structura este modificată, obținându-se: *Spectacolul era acolo atât de măreț, încât...* (Din atribut (pe lângă *spectacolul), atât de măreț* devine nume predicativ pe lângă *era.)*
3.2. La acelaşi rezultat greşit (nume predicativ în loc de atribut) se ajunge când subiectul subînțeles nu este recunoscut. în speță, numele predicativ este interpretat drept subiect, iar atributul - nume predicativ: *Dacă* [el] *ar fi fost om* (NP) *mai ponderat* (atribut), *ar fi procedat altfel* devine *Dacă omul* (subiect) *ar fi fost mai ponderat* (NP), *ar fi procedat altfel.*
Se poate uşor constata din cele două situații că sursa comună a confuziei atribut / nume predicativ este de fapt o altă confuzie (subiect / nume predicativ), realizată în ambele sensuri şi antrenând o a treia (nume predicativ / atribut).
289
T 61 NUME PREDICATIV / COMPLEMENT DIRECT (NP / CD)
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Ion pare* **un vecin** *bun.*
(2) *Ion are* **un vecin** *bun.*
B. SOLUȚII:
(1) *un vecin* = NP (nume predicativ)
(2) *un vecin* = CD (complement direct)
C. COMENTARIU
0. Contuzia în discuție, realizată dinspre NP spre CD, are la bază un raționament sprijinit pe câteva note aparent comune celor două părți de propoziție:
(a) Şi într-un caz, şi în celălalt, întrebarea pentru identificarea funcției se pune pe lângă un VERB,

ceea ce dă impresia că verbul este termen regent, iar funcțiile subordonate sunt determinanți de tip complement:
(aj) *Vecinul meu* adevenit **un** *bun* **specialist** *în electronică (Ce a devenit ...?).*
(a_2) *Vecinul meu şi-* a găsit *pentru televizor* un *bun* **specialist** *în electronică (Ce şi-a găsit ...?).*
(b) în ambele situații, întrebarea utilizată este *ce* (vezi exemplele de mai sus), întrebare cel mai adesea şi mai concret folosită pentru complementul direct.
(c) în ordinea lineară a propoziției, cele două funcții ocupă de regulă poziție POSTVERBALĂ (numele predicativ după auxiliarul predicativ, iar complementul direct după verbul tranzitiv).
(d) Când răspund la întrebarea *ce,* se exprimă prin aceleaşi părți de vorbire, dintre care de reținut este substantivul fără prepoziție, cu forma de nominativ-acuzativ (NAc):
(d,) *Ei par* **oameni** *de treabă* (N - NP).
(d_2) *Mi-ai adus în casă numai* **oameni** *de treabă* (Ac - CD).
Or, în lipsa prepoziției, cele două cazuri (N şi Ac) nu se pot deosebi morfologic şi prin urmare ambiguitatea morfologică se prelungeşte în ambiguitate funcțională (sintactică).
1. Deosebirea fundamentală între cele două funcții, care le generează şi pe celelalte, o găsim la nivelul termenului regent.
290
1.1. Prin definiție, complementul direct nu poate apărea decât pe lângă un verb predicativ tranzitiv al cărui determinant este.
Dacă verbul nu este predicativ propriu-zis, ci auxiliar predicativ, sau nu este tranzitiv, problema complementului direct nici nu se mai pune.
1.2. Numele predicativ nu este un determinant al verbului, nu complineşte înțelesul unui verb, ci el se referă la subiect, calificându-l sau identificându-l.
Având în vedere şi faptul că subiectul se exprimă cel mai adesea prin substantiv (substitut), numele predicativ ca determinant al subiectului se apropie de atribut, nu de complement[256].
întrucât funcția de nume predicativ este condiționată ca existență de prezența unui auxiliar predicativ, după cum şi apariția acestuia trimite obligatoriu la un nume predicativ, spunem, că NP şi auxiliarul predicativ se reclamă reciproc, adică nu poate fi conceput unul fără celălalt.
Prin urmare, dacă într-o propoziție dată verbul nu este auxiliar predicativ, nu poate apărea nici funcția de nume predicativ.
Deoarece raportarea numelui predicativ la subiect se face în prezența auxiliarului predicativ, întrebarea funcției de nume predicativ *(ce)* pusă pe lângă regent (substantivul-subiect) «trece» prin auxiliarul predicativ, dând impresia că întrebarea se pune pe lângă verb: *Ion a devenit inginer - Ce a devenit Ioni*
Cu mențiunea că regentul numelui predicativ nu este auxiliarul predicativ, dar întrebarea îl cuprinde şi pe acesta, putem opera cu verbul ca mijloc de distingere a celor două funcții astfel: ori de câte ori într-o propoziție dată un cuvânt răspunde la întrebarea *ce* pusă pe lângă un auxiliar predicativ *(a fi, a deveni, a face, a ieşi* etc), acel cuvânt va fi nume predicativ, excluzându-se complementul direct, şi invers, nici un cuvânt care răspunde la întrebarea *ce* pusă pe lângă un verb predicativ (= care nu este auxiliar predicativ) nu poate fi nume predicativ, ci obligatoriu altceva (complement direct sau subiect).
Prioritatea numelui predicativ față de complement direct pe lângă un auxiliar predicativ se explică şi se argumentează prin:
(a) OBLIGATIVITATEA numelui predicativ pe lângă auxiliarul predicativ, izvorâtă din insuficiența semantică a acestuia din urmă şi presupunerea lor reciprocă;
(b) IMPOSIBILITATEA de apariție a complementului direct datorită caracterului INTRANZITIV al tuturor auxiliarelor predicative. Se vede astfel că cele două funcții nu pot apărea niciodată pe lângă acelaşi verb, nici simultan, nici alternativ:
256 -.,
Vezi, in acest sens, Draşoveanu, 1978, p.22.
291
(1) un auxiliar predicativ cere întotdeauna un nume predicativ şi, ca verb intranzitiv ce este, refuză un complement direct;
(2) un verb predicativ, pentru că nu este auxiliar predicativ, refuză întotdeauna un nume predicativ, dar poate avea un complement direct (dacă este tranzitiv), după cum îl poate şi refuza (dacă este intranzitiv).
Cele două funcții sintactice se exclud reciproc în orice situație.

OBSERVAȚIE. Esența celor două funcții şi criteriul de deosebire rămân aceleaşi şi în situația în care modul verbului (însoțit sau regent) este nepersonal: *O dată* ajuns profesor, *el ți-a luat în serios misiunea (ajuns* = auxiliar predicativ, participiu; *profesor* = nume predicativ, N); T r e c u t clasa *cu mari greutăți, el s-a hotărât să se apuce de acum serios de treabă {trecut* = verb predicativ tranzitiv, participiu[257]; *clasa* = CD, Ac).

[257] Provenit de la verbul bitranzitiv *a trece,* participiul *trecut* rămâne în continuare tranzitiv (= monotranzitiv).

292

62 NUME PREDICATIV / COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Copilul tău este* **altfel.**

(2) *Copilul tău a procedat* **altfel.**

B. SOLUȚII:

(1) *altfel* = nume predicativ

(2) *altfel* = complement circumstanțial **de mod**

C. COMENTARIU

0. Cel mai adesea confuzia între cele două funcții este una *in absentia,* adică e prezentă una dintre funcții şi se exclude cealaltă. Confuzia constă în a interpreta numele predicativ drept complement circumstanțial de mod, nu şi invers. Decizia de încadrare se realizează în termeni exclusivi *(sau ... sau).*

Greşeala în discuție, apreciată ca una dintre cele mai «grave», se explică prin cel puțin patru cauze:

0.1. ÎNTREBAREA *cum,* comună celor două funcții:

(a^ *Ce* **frumos** *a fost azi timpul!* **(Cum** *a fost timpul?)* —» NUME PREDICATIV);

(b,) *Ce* **frumos** *a nins azi!* **(Cum** *a nins?* -> COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD).

întrebarea fiind aceeaşi, se înțelege că ea nu poate constitui un element de diferențiere, ci mai degrabă de "unificare" sau, altfel spus, *cum* ne poate furniza doar indicația că termenul analizat ar putea fi nume predicativ sau circumstanțial de mod, nu şi care anume dintre ele. (Dacă avem în vedere şi elementul predicativ suplimentar, intră şi acesta în competiție.)

Faptul că din confuzia între cele două funcții complementul iese mereu «îmbogățit» statistic, adică numele predicativ este interpretat greşit drept complement de mod, nu invers, se poate explica doar printr-o apreciere SUBIECTIVĂ a întrebării *cum* ca find proprie complementului circumstanțial de mod, ceea ce, fireşte, nu-i adevărat.

293

0.2. Din faptul că întrebarea *cum* se pune pe lângă auxiliarul predicativ se trage concluzia - greşită - că regentul numelui predicativ este auxiliarul predicativ, iar prin aceasta numele predicativ apare ca un fel de determinant al verbului *(a fi, a deveni, a rămâne* etc):

(a_2) *Timpul* este **urât** *azi* - **Cum** este *(timpul)?*

(b_2) *El se* comportă **urât** - **Cum** se comportă *(el)?*

în acest fel văzute lucrurile, fireşte că numele predicativ este sensibil apropiat de un determinant de tip"complement". Dacă analistul nu ştie sau nu observă că verbul pe lângă care apare determinantul este un auxiliar predicativ, îl va interpreta, urmând o logică aproape corectă, drept circumstanțial de mod. In paralel:

(a_3) *Cireşul pare frumos* (—> complement circumstanțial de mod, în locdeNP);^___I+___J

(b_3) *Cireşul se dezvoltă frumos* (—> complement circumstanțial de

Această probabilitate creşte pe măsură ce, de-a lungul «listei» de auxiliare predicative, ne depărtăm de *a fi* (capul de serie).

în acelaşi sens, al apropierii numelui predicativ de complement, se înscrie şi specificul lexical-semantic al auxiliarelor predicative, caracterizate printr-o insuficiență de înțeles, din cauza căreia nici nu pot apărea singure. Această lipsă de autonomie este interpretată adesea ca NECESITATE DE COMPLINIRE. Formularea_eă numele predicativ «completează» ca înțeles auxiliarul predicativ,£îi_ suplineşte adică «infirmi- tatea» lexical-semantică, este uzuală. Asemănarea cu atâtea alte verbe «deficitare» în privința înțelesului «de sine stătător» este imediată. Or, toate celelalte verbe, în afară de auxiliarele predicative, sunt efectiv "complinite", determinate de ... complemente.

în realitate, numele predicativ exprimă o caracteristică a subiectului (substantiv (substitut) în nominativ), nu a auxiliarului predicativ, iar expresia acestei relații, dacă numele predicativ se exprimă prin adjectiv, este acordul în gen, număr şi caz. Din acest punct de vedere, adjectivul-nume predicativ şi adjectivul-atribut se acordă la fel cu regentul (comp. *copilul este frumos* şi *copilul frumos).*

Dimpotrivă, între numele predicativ (adejctival) şi auxiliarul sintactic nu există nici o relaţie gramatical marcată. (Adjectivul, în lipsa unei prepoziţii, se poate subordona numai prin acord în gen, număr şi caz faţă

de un termen care are aceste categorii (substantiv şi substitute). Or, verbul, se Ştie, nu le are şi în consecinţa nu poate fi determinat de adjectiv.)

Prin urmare, numele predicativ nu este un determinant al auxiliarului predicativ, ci al subiectului (substantiv sau substitute)[258].

0.3. Din punctul de vedere al EXPRIMĂRII, cele două funcţii au construcţii comune sau asemănătoare, ceea ce constituie încă un factor favorizant în producerea confuziei. Deosebim două situaţii, în care, cel puţin teoretic, modul de exprimare este inegal implicat în comiterea greşelii:

(1) Ambele funcţii se exprimă prin adverbe de mod, în general de origine adjectivală:

(a_4) *Este* **clar** *că n-are dreptate* (nume predicativ); (b_4) *Vorbiţi mai* **clar,** *vă rog!* (complement circumstanţial de mod); (a_5) *Pare* **ciudat** *că nu ţi-a mai scris* (nume predicativ); (b_5) *De la o vreme se comportă* **ciudat** (complement circumstanţial de mod).

Construcţia fiind identică, ea nu le poate diferenţia.

(2) Cele două funcţii se exprimă diferit: numele predicativ prin adjectiv, iar complementul de mod, prin adverb de mod:

(ag) *Scrisul său este* **frumos** (nume predicativ);

(b_6) *Ionel scrie* **frumos** (complement circumstanţial de mod);

(a_7) *Acest fapt a devenit* **clar** *pentru toţi* (nume predicativ);

(b_7) *Popoarele lumii se pronunţă* **clar** *pentru dezarmare* (complement circumstanţial de mod).

în cazul de faţă, construcţia poate diferenţia cele două funcţii, dar numai cu condiţia ca analistul să ştie că un complement nu se poate exprima prin adjectiv şi, se înţelege, să nu confunde adjectivul cu adverbul. în această din urmă situaţie avem cazul (1).

OBSERVAŢIE. Probabilitatea confuziei scade dacă adjectivul, prin acord cu subiectul, este de alt gen (număr) decât masculin (singular): (a_g) *Copiii tăi sunt* **răi.** (b_g) *Copiii tăi învaţă* **rău.**

0.4. Cauza cea mai importantă în practica analizei, care generează confuzia în discuţie, este NE(RE)CUNOAŞTEREA AUXILIARELOR PREDICATIVE. în funcţie de felul cum sunt interpretate verbele aparţinând acestui inventar, analiza se desfăşoară într-un sens (nume predicativ) sau altul (complement circumstanţial de mod).

258 „ .
vezi, pentru întreaga argumentare, Draşoveanu, 1967, p. 238 şi idem., 1973, P- 266; Neamţu, 1986, p. 57-67.

1. Cele două unităţi, auxiliarul predicativ (V_{cop}) şi numele predicativ (NP), se presupun reciproc, nu pot fi concepute una fără cealaltă, încât nerecunoaşterea uneia face improbabilă recunoaşterea celeilalte. Aşa, de ex., în fraza *Pare ciudat că nu mi-a scris,* interpretarea verbului *pare* ca predicativ atrage după sine interpretarea adverbului *ciudat* drept complement circumstanţial de mod (soluţia greşită) şi invers, interpretarea verbului *pare* ca auxiliar predicativ conduce, în cazul unei logici consecvente, la calitatea de nume predicativ a adverbului *ciudat.* (Nesesizarea acestei corelaţii se soldează cu o greşeală «bizara»: complement de mod pe lângă un auxiliar predicativ sau un nume predicativ pe lângă un verb predicativ.)

Reclamându-se şi, în esenţă, definindu-se una prin cealaltă, numele predicativ şi auxiliarul predicativ nu pot fi identificate una fără referire directă la cealaltă. Pe de altă parte, cum nu putem examina concomitent două cuvinte, ci numai succesiv, adică începând cu unul şi terminând cu celălalt, în cazul de faţă analiza «demarează» dinspre auxiliarul predicativ spre numele predicativ, nu invers. Motivaţia constă în aceea că auxiliarele predicative prezintă un grad sporit de individualizare: auxiliare predicative sunt numai câteva în limbă, în timp ce funcţia de nume predicativ o poate îndeplini, exceptând verbul la mod personal, orice parte de vorbire susceptibilă de a avea funcţie sintactică. (Vezi, pentru acestea, T 46, T 47, T50).

1.1. Aprecierea unui verb ca fiind auxiliar predicativ se realizează în două etape:

(1) Etapa de RECUNOAŞTERE: face sau nu face parte respectivul verb din inventarul, considerat cunoscut, de verbe ce pot fi auxiliare predicative?

Acest inventar, stabilit de specialişti după diferite criterii, TREBUIE MEMORAT ca atare. Ştiind că nu orice verb din limba noastră, care numără mii de verbe, poate fi auxiliar predicativ, ci numai cele

de pe listă, eliminăm eforturile enorme care ar fi necesare pentru a verifica orice verb din text dacă este sau nu auxiliar predicativ.
Inventarul de verbe ce pot fi utilizate ca auxiliare predicative: *a fi, a deveni* şi cele trei sinonime ale sale *(a se face, a ieşi, a ajunge), a rămâne, apărea* (deci 7)[259].
(2) Etapa de VERIFICARE, în care argumentăm că verbul analizat este ÎNTR-ADEVĂR auxiliar predicativ. Această operaţie constă, ca esenţă, în TESTAREA înţelesului cu care verbul dat este utilizat în text
Pe listă nu apare şi *a însemna,* deoarece este tranzitiv, iar auxiliarele predicative sunt toate intranzitive.

prin încercări succesive de a-l substitui cu sinonime. în acest sens, pentru fiecare verb de pe listă sunt stabilite seturile de «înţelesuri» predicative care exclud calitatea de auxiliar predicativ. Posibilitatea de a substitui verbul dat cu un verb predicativ, menţinând în rest construcţia constantă, dovedeşte calitatea de verb predicativ şi invers. (Vezi, pentru sensurile predicative, T 47, **T** 50.)
Ex.: *Ion* **n-a fost** *azi la şcoală - Ion* **n-a mers (nu s-a dus, n-a trecut pe la)** *şcoală* —» substituţie posibliă —> *n-a fost &* auxiliar predicativ (ci predicativ); *Ion* **a** fost *harnic * Ion* **s-a aflat (a trăit, a mers, a avut loc** etc.) *harnic* -» substituţie imposibilă —> *este*= auxiliar predicativ.
în această etapă de verificare a calităţii de auxiliar predicativ, referirea la numele predicativ este obligatorie,. întrucât verbul îl CERE, iar acest cuvânt va răspunde la întrebarea *cum.* Definirea lui se poate face astfel: orice cuvânt care răspunde la întrebarea **cum** pe lângă un auxiliar predicativ este nume predicativ, nu complement circumstanţial de mod.
Se vede astfel că în practică identificarea numelui predicativ, implicit deosebirea de complementul circumstanţial de mod, se realizează numai DUPĂ stabilirea statutuuli verbului - auxiliar (predicativ) sau predicativ. Tot ULTERIOR se constată că de fapt numele predicativ, identificat după verb (auxiliar predicativ), nu se referă la verb[4], ci la subiect. Numele predicativ exprimă o însuşire a obiectului denumit de acesta şi în această calitate îl complineşte, îl determină.
OBSERVAŢIE. Este aici un paradox al analizei gramaticale: descoperim un adevăr servindu-ne de un neadevăr, respectiv identificăm numele la predicativ - determinat al subiectului - prin raportare la un verb, ca şi cum numele predicativ ar fi un complement (al verbului).

T 63 NUME PREDICATIV / SUBIECT (NP / S)
A. STRUCTURI-TIP:
(1) Câinele *e* **prietenul** *omului.*
(2) **Prietenul** *omului e* **câinele.**
B. SOLUŢII:
(1) *câinele* = S; *prietenul* = NP
(2) *prietenul* = S; *câinele* = **NP**
C. COMENTARIU
0. Problema propriu-zisă a deosebirii celor două funcţii se pune în situaţia în care numele predicativ identifica sau califică subiectul, iar modul de construcţie (parte de vorbire, caz) le este identic sau aproape identic: *Gigei este* **minerul** *de care ţi-am vorbit; Gigei este* **un miner** *de clasă.*
0.1. O primă departajare se obţine prin degajarea valorii de calificare a numelui predicativ, asociată cu realizarea "substantiv nedeterminat definit", care în planul formei înseamnă "substantiv nearticulat sau articulat cu articol nedefinit".
De aceea toate contextele în care apar cele două funcţii cu realizări identice sau aproape identice pot fi grupate în două categorii:
(1) UNA dintre funcţii, totdeauna aceeaşi - NUMELE PREDICATIV, SE EXPRIMĂ printr-un SUBSTANTIV NEARTICULAT sau articulat nedefnit, iar cealaltă, totdeauna aceeaşi - subiectul, se exprimă prin orice altceva (vezi, mai jos, 1.)
(2) NICI UNA dintre funcţii NU SE EXPRIMĂ printr-un SUBSTANTIV NEARTICULAT sau articulat cu articol nedefinit (vezi, mai jos, 2.).
1. Numele predicativ se exprimă prin SUBSTANTIV NEARTICULAT sau ARTICULAT CU ARTICOL NEDEFINIT şi CALIFICĂ SUBIECTUL. Indiferent de poziţia celor doi termeni unul faţă de celălalt, repartizarea pe funcţii rămâne aceeaşi: substantivul nearticulat (sau articulat nedefinit) = NP; celălalt termen (indiferent de partea de vorbire prin care se exprimă) = S. în

exemplele mai jos date, subiectul (S) este dat spațiat, iar numele predicativ este îngroşat: Băiatul *tău este* **student;** Electronica *este o* **ştiinţă** *în plin avânt; Fiecare* cetăţean *este* **un ostaş** *al ţării sale; Cele două* tipuri *de maşini*
298
sunt **produse** *ale uzinei noastre;* E i *sunt* **nişte** *vechi* **amici** *'ai tatălui meu;* Acesta e **un câine** *de rasă;* Fiecare *devine cu timpul* **un as** *în meseria lui;* Nimeni *nu e* **specialist** *din naştere;* Cei doi *îmi sunt* **prieteni;** Al treilea *e* **un lăudăros** *fără pereche;* Amândouă *sunt* **fete** *de la ţară;* A munci **eun chin** *pentru unii; E* **o ruşine** a se r i e *cu asemenea greşeli.*
în toate exemplele date, NP răspunde la întrebarea *ce* şi exprimă calificarea subiectului.
1.1. Topica «normală», reflectată de altfel în exemplele date, este "S + Aux_{pred} + NP". Inversarea poziţiei (NP + Aux_{pred} + S) nu aduce după sine inversarea funcţiilor: V i a ţ a (S) e **o luptă (NP) - O luptă** (NP) *e* viaţa(S).
1.2. Cel mai adesea NP concordă în gen, număr şi caz cu S, încât aceste categorii sunt nerelevante aici în analiză.
OBSERVAȚIA 1. Când NUMĂRUL este DIFERIT, avem un indiciu suplimentar în repartizarea pe funcţii - cel care are acelaşi număr cu verbul este în mod sigur subiectul, consecinţă a legii acordului predicatului cu subiectul: O a m e n i i (S, plural) *sunt* (plural) **o** forţă (NP).
OBSERVAȚIA 2. Similar, când unul dintre termeni este pronume la persoana I sau a Ii-a, iar verbul are aceeaşi persoană, în mod cert pronumele, datorită aceleiaşi legi a acordului, este S, indiferent de forma celuilalt termen: *Tu* (S, persoana a Ii-a) *eşti* (persoana a Ii-a) **frate** (NP) *cu Ion?; Spune-i tu toate astea, pentru că* **prieten** (NP) *îi eşti* (persoana a Ii-a) *tu* (S, persoana a Ii-a), *nu eu;* **Vinovatul** *sunt eu, iar* **prostul** *eşti tu.* (Auxiliarul predicativ *{sunt, eşti)* trimite în mod clar la pronume ca subiect, nu la substantiv, fiind anulată relevanţa topicii. Nume predicativ exprimat prin pronume personale de pers. I şi a Ii-a *(eu, tu, noi, voi)* avem numai în exemple de tipul: *Eu sunt* eu *şi tu eşti* **tu;** *în ciuda vitregiei vremurilor,* [voi] *aţi rămas* **voi** *înşivă.)*
2. Nici una dintre cele două funcţii nu se exprimă prin substantiv nearticulat sau articulat cu articol nedefinit: **Schimbarea** *domniilor e* **bucuria** *nebunilor;* **Cel de-al doilea** *este* **amicul** *meu;* **Tovarăşii** *mei sunt* **ceilalţi.**
Din punctul de vedere al înţelesului, între cei doi termeni se stabileşte un raport de echivalenţă contextuală (A=B). în plan logic, spunem că sferele noţiunilor exprimate de aceştia se suprapun, se acoperă reciproc, mai mult sau mai puţin perfect. în gramatică se spune că, în asemenea situaţii, un TERMEN, totdeauna acelaşi - NUMELE PREDICATIV, IDENTIFICĂ PE CELĂLALT, totdeauna acelaşi - SUBIECTUL.
299
Datorită acestei identităţi contextuale, asemănătoare relaţiei de echivalenţă matematică între două elemente, se pune deci, pentru cei doi termeni, problema "care pe care" identifică sau, altfel spus, care este termenul identificat (pasiv) şi care este termenul identificator (activ). De răspunsul la această întrebare depinde nemijlocit interpretarea sintactică a celor doi termeni, respectiv repartizarea lor pe funcţii: SUBIECT = TERMENUL IDENTIFICAT; NUME PREDICATIV = TERMENUL IDENTIFICATOR.
Pentru formularea unei decizii în acest sens, în analizele gramaticale se folosesc, mai mult sau mai puţin explicit, diferite mijloace şi criterii, inegale ca importanţă, proprietate şi grad de concludenţă: înţelesul (criteriul logico-psihologist), întrebările, transformarea «atributivă», accentul şi intonaţia, concordanţa de număr şi persoană etc, toate implicând într-un fel sau altul conceptul de SUCCESIUNE LINEARA (= topica termenilor şi "derularea" în timp a gândirii, a mecanismelor psihologice care stau la baza comunicării)[260].
în acest sens, considerăm că repartizarea pe funcţii urmează modelul: subiect (locul I) + Aux_{pred} + NP (locul al II-lea). Schimbând ordinea prin permutarea termenilor, se schimbă şi funcţiile, respectiv S devine NP, iar NP devine S: **Curăţenia (S) *e* mama (NP)** *sănătăţii I* **Mama** (S) *sănătăţii e* **curăţenia** (NP). Ambele poziţii le avem în următoarele versuri din Eminescu: *Iar* **cerul** (S) *este* **tatăl** (NP) *meu I Şi* mumă-mea (S) *e* **marea** (NP).
OBSERVAȚIE. Această "inversare", teoretic totdeauna posibilă, este limitată practic de realitatea textului concret, în sensul că uneori schimbarea locului celor două funcţii poate implica sau reclama importante reorganizări atât ale propoziţiei date, cât şi ale frazei în care se află.
2.1. Tipurile de structuri în care apar cele două funcţii identificate doar după topică sunt foarte numeroase, în strictă dependenţă de părţile de vorbire prin care se exprimă. în exemplele de mai jos sunt reprezentate cele mai importante: Vorba (S) *lungă-i* **sărăcia** (NP) *omului I* Sărăcia (S) *omului e* **vorba (NP)** *lungă;* **B** a n u **1** (S) *e* **ochiul** (NP) *dracului I* O c h i u 1 (S) *dracului e* **banul** (NP); **I 1** e a n a (S) *este* **prietena** (NP) *mea* /Prietena (S) *mea este* **Ileana** (NP); Foamea (S) *este cel mai bun* **bucătar (NP)** / *Cel mai bun* b u c ă t a r (S) *este* **foamea** (NP); Celde-al treilea (S) *este* **jucătorul** (Np) *meu*

preferat /Jucătorul (S) *meu preferat este* **cel de-al treilea** (NP).

260 Vezi, pentru această temă, *Sinteze,* 1984, p. 322-331; Beldescu, 1957, passim.; Gruița, 1981, p. 87-114.

300

OBSERVAȚIA 1. Substantivele precedate de adjective pronominale sau propriu-zise la superlativ sunt considerate "determinate" (ca şi cum ar fi articulate cu articol hotărât).

OBSERVAȚIA 2. Un statut aparte au structurile în care cele două substantive nu au acelaşi număr şi, indiferent de topică, verbul se acordă mereu cu unul şi acelaşi cuvânt: **Cheia** *inimii lui erau totuşi femeile* /Femeile *erau totuşi* **cheia** *inimii lui;* **Averea** *lui sunt* cărțile/Cărțile *sunt* **averea *lui*[261]*;*** **Obiectivul** *principal al unor țări sunt* înarmările/ înarmările *sunt* **obiectivul** *principal al unor țări*[262]. în asemenea structuri, dând prioritate acordului, vom considera subiect termenul cu care se face acordul.

261 262

Apud *Sinteze,* **1984, p. 230. ApudGruiță, 1981, p. 74.**

301

T 64 PREDICATIVĂ / ATRIBUTIVA

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Dorința noastră fusese* **ca până a doua zi materialul să fie redactat.**

(2) *Dorința noastră* **ca până a doua zi materialul să fie redactat** *nu s-a împlinit.*

B. SOLUȚII:

(1) *ca până a doua zi materialul să fie redactat* = predicativă

(2) *ca până a doua zi materialul să fie redactat* = atributivă

C. COMENTARIU

0. Confuzia predicativă. / atributivă, confuzie *in absentia* şi unilaterală în general (predicativa se interpretează greşit drept atributivă), se produce în cazul în care predicativa răspunde la întrebarea *care,* iar auxiliarul predicativ în regentă este *a fi.*

1. întrebarea *care,* aparținând de obicei atributivei de identificare, se interpretează greşit ca trăsătură ABSOLUTĂ şi EXCLUSIVĂ a atributivei.

Raționamentul este corect şi conduce întotdeauna la atributivă dacă întrebarea este pusă DIRECT pe lângă un substantiv (substitut). în realitate, deosebim două situații:

1.1. întrebarea *care* este pusă într-adevăr direct, neintermediat, pe lângă un substantiv (pronume): *Am primit* pachetul **despre care ți-am vorbit (care** pachet?);// *bate* gândul **să mai încerce o dată (care** gând?).

In această situație, şi numai în aceasta, întrebarea *care* conduce în mod sigur la atributivă.

1.2. întrebarea *care* este pusă tot pe lângă un substantiv (substitut), dar prin intermediul auxiliarului predicativ *a fi,* adică «trece» prin *a fi:* Adevărul e **că nu eşti prea cuminte (care** este adevărul ?, nu **care** adevăr?).

O dată ce întrebarea include şi auxiliarul predicativ *a fi,* subordonata nu poate fi atributivă, ci numai predicativă, ştiind că orice auxiliar predicativ în lipsa unui nume predicativ cere cu necesitate o predicativă.

2. Predicativa de tip *care* (= de identificare) este frecventă în română şi cunoaşte aceleaşi cuvinte introductive ca atributivă de tip *care.* Dăm în

302

paralel câteva exemple, în care singura deosebire între atributivă şi predicativă este absența / prezența auxiliarului predicativ *a fi:*

(1) *N-am avut* intenția sâvâ **jignesc** (atributivă) /Intenția *mea n-a* fost **să vă jignesc** (predicativă);

(2) C o n s t a t a r e a *lui* că **totul merge bine** *nu se baza pe fapte* (atributivă) /Constatarea *lui* era **că *totul* merge bine** (predicativă);

(3) *îşi punea* întrebarea **cine va învinge** (atributivă) /întrebarea era cine va învinge (predicativă).

"2.1. Predicativa apare într-o STRUCTURĂ TOPICĂ FIXĂ: subiect + auxiliar predicativ + predicativă. Locul predicativei este imediat după auxiliarul predicativ.

Dacă schimbăm în regentă ordinea termenilor, se schimbă şi structura: fostul subiect devine nume predicativ, iar fosta predicativă se transformă în subiectivă: *Părerea* (S) *mea este (afi$_{mxprei}$) că ați greşit* (predicativă) -*Este (afi$_{auxpred}$) părerea* (S) *mea* **că ați greşit** (subiectivă).

2.2. Confuzia în discuție vizează numai predicativa de pe lângă *a fi,* nu şi în prezența altor auxiliare predicative (a *deveni, a se face* etc).

Motivația se poate rezuma la următoarele:

(1) Predicativa de pe lângă alte auxiliare predicative decât *a fi nu* răspunde la întrebarea *care.*

(2) în afară de *a fi,* celelalte auxiliare au înțeles lexical relativ uşor sesizabil şi prin urmare sunt

susceptibile de a fi determinate ele însele. De aceea, predicativa nu mai este văzută în relație cu substantivul-subiect, ci cu auxiliarul predicativ, ca şi cum ar fi un determinant al acestuia, şi de aici interpretarea ei greşită drept circumstanțială de mod (vezi T 66) sau completivă directă (vezi T 65).
(3) în privința lui *afi,e* greu de presupus că analistul nu-l observă ca verb şi ca atare aceasta ar fi sursa greşelii. Apropierea între structura cu *a fi* (—> predicativă) şi cea fără *a fi* (-» atributivă), dusă până la identificare,
totdeauna în favoarea celei de-a doua, este posibilă datorită asemantis-mului lexical al verbului *a fi,* apreciat doar ca un verb formal, un cadru «gol» şi de aceea neglijabil. Or, din punct de vedere gramatical, nici un cuvânt nu este neglijabil, cu atât mai puțin un verb.

T 65 PREDICATIVĂ / COMPLETIVA DIRECTA
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Mihai a devenit* **ce-a meritat.**
(2) *Mihai a găsit* **ce-a căutat**
B. SOLUȚII:
(1) *ce-a meritat* = predicativă
(2) *ce-a căutat* = completivă **directă**
C.' COMENTARIU
0. Confuzia predicativă / completivă directă este probabilă în situația când ambele subordonate răspund la întrebarea *ce: Ionel a ajuns* **ce şi-a dorit** (predicativă); *Ionel a obținut* **ce şi-a dorit** (completivă directă).
Excluzând problema exprimării morfologice (= parte de vorbire), care aici, fiind vorba de propoziții, nu se pune, în rest cauzele confuziei sunt aceleaşi ca la nume predicativ / complement direct (vezi T 61), respectiv punerea întrebării *(ce)* pe lângă un verb şi poziția postverbală, la care se adaugă acelaşi cuvânt subordonator introductiv (relativul *ce).*
1. Interpretarea propoziției ca predicativă, nu completivă directă, se argumentează prin caracterul verbului: AUXILIAR PREDICATIV.
Prin definiție, acesta cere un nume predicativ (vezi T 46) sau o subordonată predicativă (= propoziție cu rol de nume predicativ).
Dacă poziția de nume predicativ nu este ocupată, în mod obligatoriu pe lângă auxiliarul predicativ apare o subordonată predicativă şi se exclude orice altă interpretare, respectiv subiectivă sau completivă directă. Predicativa are prioritate absolută[263].
Judecând prin întrebare *(ce),* evitarea confuziei în discuție se bazează pe cunoaşterea inventarului de auxiliare predicative.
Altfel spus, raționamentul este următorul: ori de câte ori o subordonată răspunde la întrebarea *ce* pusă pe lângă un auxiliar predicativ lipsit de nume predicativ (şi verificat ca atare), acea subordonată este în mod sigur predicativă.
Criteriile de deosebire a celor patru subordonate ce răspund la întrebarea *ce* (predicativă, subiectivă, completivă directă, completivă indirectă) sunt formulate de Draşoveanu, 1980, în aşa-numita "lege a priorităților".

X 66 PREDICATIVĂ / CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *El nu este* **cum mi l-am închipuit.**
(2) *El nu procedează* **cum mi-am închipuit**
B. SOLUȚII:
(1) *cum mi l-am închipuit* = predicativă
(2) *cum mi-am închipuit* = circumstanțială de **mod**
C. COMENTARIU
0. Foarte diferitie ca esență gramaticală - conținut al determinării, termen regent, grad de obligativitate etc, cele două subordonate se confundă uneori în analiza gramaticală datorită unor aprecieri subiective diferențiate, cel mai adesea «răsturnate», ale asemănărilor şi deosebirilor: primele sunt supraevaluate ca importanță şi de regulă îmbogățite prin "aparențe", în timp ce ultimele sunt subestimate sau neglijate. Confuzia este una *in absentia* şi unilaterală, respectiv se interpretează greşit predicativa drept circumstanțială de mod.

1. Cauzele care o generează sunt aceleaşi ca în cazul confuziei "nume predicativ / complement circumstanțial de mod" şi acționează în principiu după aceeaşi logică (vezi T 62).
1.1. Predicativa de tip *cum,* singura antrenată în confuzie, luată în sine, adică fără vreo raportare la regent, nu se deosebeşte cu nimic de circumstanțiala de mod.
Pe de altă parte, adverbul relativ *cum,* măcar că, pe lângă multe alte subordonate, le introduce şi pe cele două în discuție, fiind prin urmare nespecific nici uneia dintre ele, acționează aici net în favoarea circumstanțialei de mod, în primul rând pentru că se întâlneşte cu întrebarea *cum.*
1.2. întrebarea *cum,* corectă şi inevitabil pusă pentru ambele subordonate, este apreciată greşit ca întrebare numai a subordonatei modale.
1.3. întrebarea *(cum)* este pusă pe lângă un verb, predicativ sau auxiliar predicativ, ceea ce face ca ambele subordonate să fie «simțite" ca determinând un verb şi prin urmare circumstanțiale de mod. (La întrebarea *cum* nu răspunde altă circumstanțială decât cea de mod. Nu avem în vedere aici predicativa suplimentară.)
305
în fapt, când verbul este auxiliar predicativ, întrebarea *cum* se opreşte numai în aparență asupra auxiliarului predicativ, doar «trece» prin acesta înainte de a ajunge la subiect, termen pe care îl complineşte subordonata răspunzând la întrebarea *cum.*
1.4. Cauza fundamentală a confuziei este nerecunoaşterea auxiliarelor predicative, adică în mintea analistului nu se face «cuplarea» cu lista de verbe susceptibile a fi auxiliare predicative.
Am putea spune că, în timp ce întrebarea *cum* pusă pe lângă verb "prefigurează" circumstanțiala de mod, nerecunoaşterea unui verb ca fiind auxiliar predicativ o transformă pe aceasta în certitudine.
Atâta timp cât nu se cunosc auxiliarele predicative (vezi T 46, T 47), orice alt criteriu de diferențiere a celor două subordonate este sortit eşecului în practica analizei gramaticale.
Chiar dacă se substituie subordonata cu partea de propoziție corespondentă, rezultatul este în esență acelaşi, căci se va aprecia greşit şi partea de propoziție corespunzătoare, respectiv complement de mod în loc de nume predicativ, iar prin derularea raționamentului se va ajunge la circumstanțială de mod în loc de predicativă. Altfel spus, cine greşeşte numele predicativ cu atât mai mult va greşi predicativa.
Tot puțin probabil este ca, nerecunoscând auxiliarul predicativ în regentă, să fie totuşi sesizată raportarea subordonatei la subiect, nu la verb, încât să se recunoască întâi predicativa, prin ceea ce spune despre subiectul regentei, şi abia pe urmă, ca o consecință, auxiliarul predicativ. Legătura predicativei cu subiectul este mai puțin evidentă decât la numele predicativ (adjectival), întrucât, în general, o propoziție este mai anevoie sesizată ca exprimând o caracteristică (însuşire, calitate), mai ales dacă ea - şi e cazul predicativei - nu apare în vecinătatea imediată a unui substantiv (pronume).
In acest sens se vede imediat distanța care separă un adjectiv - nume predicativ de o subordonată predicativă din punctul de vedere al exprimării însuşirii şi al raportării la substantivul-subiect: *El este* leneş - *El este* cum îl ştii.
Dacă auxiliarul predicativ este altul decât *a fi,* deci unul cu un înțeles lexical mai bine conturat *(a deveni, a rămâne, a părea, a se face* etc), această raportare la subiect este sesizată şi mai anevoie, fiind, din cazua verbului, mult estompată: comp. *El este* **cura** ți **l-ai dorit** cu *El a ajuns* **cum** nu şi-a **dorit.**
Iată de ce, în aprecierea unei subordonate de tip *cum* ca fiind predicativă sau circumstanțială de mod, plecăm în analizaă DINSPRE verb (auxiliar predicativ sau predicativ propriu-zis) spre subordonată, nu invers.
306
O dată stabilit că verbul e auxiliar predicativ şi deci îi trebuie un nume predicativ, pe care nu-l are în propoziția lui, subordonata de tip *cum* va fi obligatoriu predicativă, excluzându-se posibilitatea de a fi circumstanțială de mod. Pe lângă un auxiliar predicativ (fără nume predicativ), predicativa are totdeauna prioritate față de circumstanțiala de mod.
Numai după ce auxiliarul predicativ are deja un nume predicativ, adică predicatul nominal este complet, subordonata de tip *cum* va putea fi circumstanțială de mod. (Dacă în regentă nu există auxiliar predicativ, se înțelege că problema predicativei nu se pune şi prin urmare subordonata de tip *cum* nu poate fi decât circumstanțială de mod.)
Din această cauză, etapa de "găsire" a predicatelor nu trebuie să se limiteze doar la sublnierea lor, ci să fie şi analizate, chiar şi numai succint, marcându-se, pentru vizualizare, deasupra verbului, felul predicatului: PV (predicat verbal), PN (predicat nominal). în acest fel, auxiliarul predicativ îl OBLIGĂ

pe analist să țină seama de faptul că nu este un predicat complet şi nici un verb oarecare, ci unul... auxiliar (predicativ).
307

T 67 PREDICATIVĂ / SUBIECTIVĂ

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Voi ați rămas* **ce-ați fost.**

(2) *Rămâne* să **mai discutăm.**

B. SOLUȚII:

(1) *ce-ați fost* = predicativă

(2) *să mai discutăm* = subiectivă

C. COMENTARIU

0. Această confuzie este probabilă în situația în care cele două subordonate răspund la aceeaşi întrebare *(ce),* iar în regentă se află un verb susceptibil de a fi auxiliar predicativ. Deosebim în principiu două situații:

1. Ambele subordonate sunt prezentă în frază pe lângă acelaşi auxiliar predicativ, acesta fiind lipsit atât de nume predicativ, cât şi de subiect: *Ce am aflat în schimb imediat* (1) *este* (2) *că lucrurile se schimbaseră radical* (3). în asemenea situații, rare de altfel, topica decide repartizarea pe funcții, respectiv subordonata antepusă regentei este subiectivă, iar cea postpusă, predicativă, după modelul "subiect + auxiliar predicativ + nume predicativ" *(Masa-i masă şi casa-i casă).* în exemplul dat: 1 = subiectivă; 2 = regentă; 3 = predicativă.

Ordinea "subiectivă + auxiliar predicativ (regentă) + predicativă" este fixă. Cele două subordonate încadrează obligatoriu regenta.

2. în frază e prezentă numai una dintre subordonate, sau subiectiva, sau predicativa, deopotrivă după regentă şi răspunzând la întrebarea *ce.*

Confuzia într-o parte sau alta are drept cauză aprecierea total sau parțial greşită a statutului verbului din regentă (verb predicativ / auxiliar predicativ cu sau fără nume predicativ).

2.1. în regentă apare unul dintre verbele trecute pe lista auxiliarelor predicative, dar e folosit predicativ şi impersonal, refuzând prin urmare o subordonată predicativă şi reclamând în schimb o subiectivă: *El este* **ce-a fost** (predicativă) - *Dacă e* **să ți se întâmple...** (subiectivă); *(e* = predicativ); *El nu pare* ce se crede (predicativă) - *îmi pare* **că nu te prea interesează** (subiectivă; *pare = se pare* = predicativ); *Voi ați rămas* **ce-ați fost** (predicativă) - *Rămâne* **să mai discutăm** (subiectivă; *rămâne* =
308
predicativ); *N-a mai ajuns* **să-şi vadă realizat visul** (predicativă) - *Nu ajunge* **să spui,** *trebuie să şi faci* (subiectivă; *ajunge* = predicativ).

2.2. în regentă apare un auxiliar predicativ, cel mai adesea *a fi,* însoțit de un substantiv în nominativ, analizabil fie ca subiect, fie ca nume predicativ.

în funcție de una sau alta dintre interpretări, subordonata (care răspunde la întrebarea *ce)* va fi predicativă sau subiectivă.

Deosebim două modele structurale, deosebite topic:

(1) Auxiliar predicativ + substantiv în N (nume predicativ) + subiectivă: *Ar fi păcat* **să ratezi ocazia asta;** *E o mare onoare pentru mine* **că tn-ați invitat;** *E un adevărat miracol* **c-a scăpat;** *Pare o nebunie* **să te aventurezi cu maşina pe vremea asta.**

în toate exemplele de mai sus, substantivul din regentă este nearticulat definit şi are funcția de nume predicativ, încât subordonata nu poate fi predicativă, ci subiectivă.

Mai rar, substantivul-nume predicativ este articulat definit: *E vina ta* **că n-ai venit;** *Ar fi culmea* **să reuşeşti;** *A fost ghinionul tău* **că n-am fost acasă.**

OBSERVAȚIE. Extrem de rar, auxiliarul predicativ poate avea atât nume predicativ, cât şi predicativă, aflate obligatoriu în raport de coordonare: *In tinerețea lui fuses, pe rând,* **şofer, mecanic, bucătar *şi* ce s-a mai nimerit.** într-o asemenea situație probabilitatea interpretării predicativei ca subiectivă este de altfel exclusă, întrucât regenta are subiect.

(2) Substantiv-subiect (articulat definit, N) + auxiliar predicativ + predicativă: *Vina ta e* **că nu m-ai ascultat;** *Norocul tău e* **că nu sunt un om răzbunător;** *Culmea ar fi* **să nu reuşeşti.**

Inversiunea topică (auxiliar predicativ + substantiv în N) are ca efect inversarea funcțiilor: *Vina* (subiect) *ta este* **că nu m-ai ascultat** (predicativă) - *E vina* (NP) *ta* că **nu m-ai ascultat** (subiectivă).
309

T 68 CONSTRUCȚII INFINITIVALE RELATIVE / PROPOZIȚII RELATIVE

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *N-avem* de ce ne **teme.**
(2) *N-avem* **de ce să ne temem.**
B. SOLUȚII:
(1) *de ce ne teme* = construcție infinitivală relativă (directă)
(2) *de ce să ne temem* = propoziție subordonată relativă (completivă directă)
C. COMENTARIU
0. Fapt bine cunoscut în analiza gramaticală, CUVINTELE SUBOR-DONATOARE din frază CER după ele, exprimate sau neexprimate, VERBE la MOD PERSONAL (= predicative sau auxiliare predicative): *Nu se poate duce* **cu cine** vrea; *Procedează* **cum crezi** *de cuviință.; Cred* că n u *mai* v i n e[264]. Situate în fruntea unei subordonate, ele sunt precedate de bară şi se încercuiesc, marcând astfel atât începutul unei propoziții, cât şi caracterul ei de subordonată: *N-a venit* **[când** *a fost nevoie de el].*
0.1. De la această regulă generală face EXCEPȚIE cazul în care cuvintele relative (pronume, adverbe) au după ele un verb la mod nepersonal, în speță INFINITIV: *Ai* **unde** *dormi?; N-avem* ce *mai discuta; N-am în* ce *afaceri mă băga' cu tine; Nu-i cu* **cine** *discuta; Bani erau, dar mi era* ce *cumpăra.*
Grupul format din "relativ" (adverbe, pronume şi adjective pronominale) + infinitiv" poartă numele de CONSTRUCȚIE INFINIȚI- VALĂ RELATIVĂ. Aceasta, deşi depăşeşte calitatea unei părți de propo- ziție prin caracterul ei complex şi plurimembru, se tratează totuşi ca o componentă a propoziției în care apare verbul-predicat (= la mod personal). în consecință, într-un exemplu ca *N-avea de ce se teme* avem o singură propoziție.
264
Vezi, despre regimul verbal-personal al conectivelor subordonatoare interpropoziționale, Draşoveanu, 1968, p. 21.
310
Se vede astfel că situația de față «atentează» la caracterul general a două bine cunoscute principii de analiză:
(1) Verbul constituie un predicat (singur sau împreună cu un nume predicativ) numai dacă este la un mod personal (vezi T 46)[265].
(2) Cuvântul subordonator în frază cere un verb la mod personal, nu la mod nepersonal sau altă parte de vorbire[266].
Rezolvarea cazului de față face inevitabilă «sacrificarea» unuia dintre cele două principii: ori admitem că verbul şi la mod nepersonal, în cazul de față infinitiv, poate fi predicat al unei propoziții, numită "infinitivală" (încălcarea primului principiu), ori că relativele pot apărea şi cu verbe la mod nepersonal, care nu sunt predicate (încălcarea celui de-al doilea principiu).
După cum se vede din interpretarea dată, «abaterea» vizează cel de-al doilea principiu.
0.2. Această situație de excepție - relativul «cere» propoziție subordonată, pe care s-o introducă, iar infinitivul, ca mod nepersonal (nepredicativ) ce este, nu poate satisface această «cerință», adică nu poate fi predicat al unei propoziții - este generată şi motivată de echivalența, în română, între CONJUNCTIV (mod personal, predicativ) şi INFINITIV (mod nepersonal, nepredicativ - comp. *Nu poate* să **vină** cu *Nu poate* veni[267].
Construcțiile infinitivale relative provin din propoziții subordonate (introduse prin relative) cu verbul (-predicat) la conjunctiv, prin transformarea, în baza echivalenței amintite, a conjunctivului în infinitiv, relativul menținându-se şi în noua structură: *N-are* cu cine să se plimbe —> *N-are* **cu cine se plimba;** *A avut* ce să spele **după** el —> *A avut* ce spăla **după el.**
Nemaiavând după el verb la mod personal (conjunctiv) şi deci predicat, cuvântul relativ nu-şi mai poate exercita nici calitatea de cuvânt subordonator şi introductiv al unei propoziții. Prin urmare, în analiza frazei, el nu se încercuieşte şi nici nu se barează.
0.3. în limba română, doar două verbe permit după ele construcții infinitivale: *a avea* şi *a fi.*
Cu excepția bine cunoscută a infinitivului cu valoare de imperativ: A **nu** se **fuma** *în sală!;* **A se agita** *înainte de întrebuințare!*
Mai rar, conectivul poate fi urmat de un adverb propozițional: *Mi-a spus* **că da;** *A zis* **că nu (poate, fireşte).**
Şi la fel, mai cu seamă în vorbirea populară, după *a şti: Cine nu ştie* **cânta** ... / *Cine nu ştie* **să cânte** ...
311
Având în vedere subordonatele din care provin (prin transformarea conjunctivului în infinitiv) şi cu care sunt echivalente funcțional, construcțiile infinitivale sunt de doua feluri:
(1) DIRECTE (= echivalente cu o completivă directă), pe lângă *a avea* (personal, tranzitiv): N - a r e

cu ce se **lăuda** *(<N-are* **cu ce să** se **laude);** *Acum nu mai am* **unde te primi** *(<Acum nu mai am* **unde să te primesc);'** *Are* ***el*** **cui da această carte** *(<Are* ***el*** **cui să dea această carte);**
(2) SUBIECTIVE (= echivalente cu o subordonată subiectivă) pe lângă:
(a) *a avea* (impersonal, intranzitiv): N-a re ce se **întâmpla (<** N-a r **e ce să se întâmple);** N - a r e ce se **sparge** (< N-a r e ce **să** se **spargă);**
(b) *a fi* (predicativ, impersonal şi, fireşte, intranzitiv): *Acum nu era* **cine-I asculta** (< *Acum nu era* **cine să-l asculte);** *Nu-i* **cui da invitaţia** (< *Nu-i* **cui să dai invitaţia);** *Mărfuri sunt, dar nu-i cu ce le cumpăra (<Mărfuri sunt, dar nu-i* **cu ce să le cumperi / cumpărăm).**
0.3.1. Construcţiile infinitivale relative (directe sau subiective) sunt analizabile în interior, respectiv:
(1) INFINITIVUL - nucleul construcţiei, a cărui importanţă pentru aceasta este identică celei a predicatului pentru propoziţie - are funcţie de COMPLEMENT DIRECT (pe lângă *a avea* "personal şi tranzitiv") sau de SUBIECT (pe lângă *a avea* "impersonal şi intranzitiv" sau *a fi* "impersonal şi intranzitiv")[268].
(2) PRONUMELE (ADVERBUL) RELATIV are funcţii sintactice pe lângă infinitiv (= cele obişnuite pentru aceste clase de cuvinte: subiect, complement direct, complement indirect, circumstanţial).
Exemple:
(1) *N-are pe ce-şi cumpăra lapte; pe ce-şi cumpăra lapte* = construcţie infinitivalâ relativă directă, formată din:
- *cumpăra* = CD, verb predicativ, infinitiv, prezent, activă...
şi = CI, pronume reflexiv, pers. a III-a, singular, D
- *pe ce* = CI, pronume relativ, invariabil, acuzativ cu prepoziţie *lapte* = CD, substantiv, acuzativ fără prepoziţie
(2) *Nu-i cine conduce; cine conduce* - construcţie infinitivală relativă subiectivă, formată din:
- *conduce* = subiect, verb predicativ, infinitiv, prezent, activă ...
- *cine* = subiect (al infinitiviului), pronume relativ, nominativ.

268 în varianta interpretării acestor construcţii ca «propoziţii infinitivale», infinitivul are funcţia de ... predicat, un «propredicat», la fel ca în contrageri.

OBSERVAŢIA 1. Calitatea de subiect a infinitivului nu este în contradicţie cu calitatea de subiect a relativului: unul este subiect pentru verbul la mod personal, iar celălalt este subiect al infinitivului.
în schemă:
nu-i cine conduce. I______________I
La fel şi în situaţia: infinitivul = CD; relativul = CD
OBSERVAŢIA 2. Se atrage atenţia mai cu seamă asupra construcţiei infmitivale relative subiective pe lângă *a avea* impersonal şi intranzitiv, dată fiind raritatea construcţiei. *(A avea* se utilizează de regulă personal şi tranzitiv.)
(3) Dacă apar şi alte cuvinte în interiorul construcţiei, acestea se sintactic «normal».
1. Nerecunoaşterea construcţiei infmitivale relative - consecinţă imediată: apariţia în frază a unei propoziţii «în plus» - are la bază interpretarea greşită a infinitivului drept mod personal şi deci predicat, fie conjunctiv, fie indicativ (vezi mai jos), greşeală facilitată, aproape «sugerată», am spune, de prezenţa cuvântului relativ.
Distincţia "construcţie infinitivată relativă / propoziţie subordonată relativă" se va realiza în practica analizei gramaticale nu plecând de la relativ, care, la nivelul formei, nu prezintă nici un indiciu că n-ar fi subordonator ca atare, ci de la verb (infinitiv / conjunctiv).
OBSERVAŢIE. Lipsa unor asemenea semne deosebitoare la relative face ca adesea în analiza frazei «pe etape», când se «încercuiesc» cuvintele subordonatoare, să fie încercuite şi aceste relative, urmând ca la «revizia» frazei să se anuleze încercuirea.
Decizia pentru considerarea cuvântului relativ *(care, cine, ce, unde, când* etc.) ca subordonator şi deci "încercuit + barat" sau nesubordonator şi deci "neîncercuit + nebarat" ne-o dă verbul: conjunctiv sau infinitiv.
1.2. Când se trece la identificarea infinitivului, deşi mod verbal deloc problematic, se greşeşte în două feluri, rezultatul fiind de fiecare dată acelaşi (un predicat în plus):
1.2.1. Se interpretează eronat infinitivul drept CONJUNCTIV, avându-se probabil «în minte» modelul de bază (cu modul conjunctiv), scăpându-se din vedere că verbul este lipsit tocmai de semnul conjunctivului *(să).* Ne îndreaptă spre această substituire «tacită» (de mod)

echivalenţa ca înţeles a celor două moduri, întărită, în favoarea conjunctivului, ca mod personal (predicativ), de prezenţa unui relativ.

1.2.2. Se interpretează eronat infinitivul drept INDICATIV, în baza a două trăsături (de suprafață sau aparente):
(1) Lipsa lui *a,* prepoziția specifică infinitivului *{a face, a merge, a citi* etc);
(2) coincidența formei de infinitiv (prezent) cu persoana a IlI-a (singular) de la diferite timpuri ale indicativului (în funcție de conjugarea căreia aparține verbul):
(a) cu IMPERFECTUL (conjugările I şi a **Ii-a):** *N-are ce* **lucra** (comp. cu *El* **lucra** *zilnic la proiect); N-aveau cu cine* **şedea** *la taifas* (comp. cu *El* şedea *la taifas cu amicii);*
(b) cu PREZENTUL (conjugarea a **III-a):** *N-ai de ce* **plânge** (comp. cu *El* **plânge** *de bucurie);*
(c) cu PERFECTUL SIMPLU (conjugarea a IV-a): *Nu aveam cum* **veni** *a doua zi* (comp. cu *El* venire *neaşteptate); N-a avut cum* **coborî** *la prima stație* (comp. cu *El* **coborî** *la prima stație).*
1.2.3. Cum infinitivul nu se poate confunda cu alte forme verbale, căci nu există altele identice, rămâne de dovedit prin ce şi cum anume verbul de după relativ nu este la indicativ (persoana, numărul şi timpurile menționate), ci la infinitiv (mod nepersonal). Avem cel puțin două mijloace în acest sens:
(1) Dacă verbul de după relativ ar fi la indicativ, el ar trebui să fie variabil după număr şi persoană, ceea ce în cazul de față este exclus: **n-am unde merg, *n-ai unde mergi, *n-avem unde mergem, *n-aveți unde mergeți, *n-au unde merg.* Prin aceasta dovedim că nici forma posibilă - *n-are unde merge* - nu aparține indicativului prezent.
(2) Dacă am accepta că în *n-are unde se duce,* forma *se duce* este de persoana a III-a, singular, indicativ, prezent (comp. cu *el se duce),* ar trebui să avem tot indicativ prezent şi în *n-are când sosi, n-are cu ce se îmbrăca,* pentru că sensul de prezent este deopotrivă existent în cele trei exemple. Se vede însă clar că formele *sosi* şi *se îmbrăca* nu coincid cu ale indicativului prezent (comp. cu *el soseşte* şi *el se îmbracă),* ci cu ale altor timpuri, ale căror valori în structurile date sunt excluse.
în concluzie, verbul de după relativ nefiind la indicativ, prezent sau alt timp, nu rămâne a fi decât la infinitiv, mod nepersonal şi prin urmare fără funcție de predicat.
Se indică de aceea ca înainte de a sublinia un verb ca predicat, indiferent de contextul în care se află, să i se verifice întotdeauna apartenența la un anumit mod (timp) sau o anumită persoană.
314
T 69 *A RUGA* + **IMPERATIV** *IA RUGA* + CONJUNCTIV
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Vă rog,* **ascultați-mă.**
(2) ***Vă** rog* **să mă ascultați.**
B. SOLUȚII:
(1) *ascultați* = imperativ (predicat al unei principale)
(2) *să ascultați* = conjunctiv (predicat al unei subordonate)
C. COMENTARIU
0. De la constrcuția *"te rog (vă rog)* + conjunctiv" *(Te rog să vii; Vă rog să veniți),* în care *a ruga* este BITRANZITIV *(te, vă* = complemente directe, *să vii, să veniți* — completive directe), s-a constituit construcția *"te rog (vă rog)* + imperativ" *(Te rog () vino!; Vă rog () veniții),* iar cu inversiune, "imperativ + *te rog (vă rog)": Vino, te rog; Veniți, vă rog; Te rog, nu mă enerva — Nu mă enerva, te rog.*
în analiza practică, se neglijează adesea deosebirea dintre un conjunctiv (mod subordonat) şi un imperativ (mod prin excelență nesubordonat), iar rezultatul, uşor previzibil, este interpretarea greşită a unei principale drept subordonată (completivă directă).
1. în construcția cu imperativ, propoziția de după *te rog (vă rog)* nu este subordonată, ci principală, independentă gramatical (nu şi ca înțeles) de *te rog (vă rog).* Indiferent de poziția formulei *te rog (vă rog),* aceasta este o principală incidență şi prin urmare ambele propoziții sunt principale: *Vă rog, dați-mi un suc - Dați-mi un suc, vă rog - Dați-mi, vă rog, un suc.*
1.1. Expresia *te rog (vă rog),* urmată, precedată sau încadrată de o propoziție cu imperativ, este O FORMULĂ FIXĂ şi ca atare nu se poate face nici o modificare în structura ei: verbul *a ruga* rămâne la indicativ, prezent, persoana I, singular *(te rog)* sau, mai rar, plural *(te rugăm),* diateza activă, iar pronumele personal neaccentuat, la persoana a Ii-a, singular (plural), acuzativ.
Operând vreo modificare - de timp, mod sau persoană la *a ruga,* respectiv de persoană la pronume - imperativul va fi înlocuit de conjunctiv, iar principala se transformă în completivă directă: comp. *Te rog, dă-mi maşina ta* cu *Te rugam să-mi dai maşina ta (Te voi ruga să-mi dai*

315

maşina ta) şi cu // *rog să-mi dea maşina lui (Mă roagă să-i dau maşina mea).*

1.2. De la construcţii de tipul: *Vă rog, daţi-mi o cafea (Daţi-mi o cafea, vă rog; Daţi-mi, vă rog, o cafea)* sau *Vă rog să-mi daţi o cafea* s-a ajuns la construcţii trunchiate de tipul: *Vă rog, o cafea* sau *O cafea, vă rog.* Din fosta propoziţie (cu verbul-predicat la imperativ sau conjunctiv) n-a mai rămas decât un determinant al verbului, în cazul de faţă, un complement direct.

In practica analizei gramaticale, complementul direct (sau alt determinant) trebuie raportat nu la *a ruga,* ci la VERBUL ELIPTIC, dedus din contextul gramatical sau extragramatical. O grupare precum *Un "Snavog cu filtru", vă rog* se evidenţiază astfel ca o frază cu două propoziţii *(Daţi-mi un "Snagov cu filtru", vă rog).*

Că aşa stau lucrurile ne-o dovedesc cert alte tipuri de determinanţi («resturi» din propoziţia cu verbul eliptic), în care nu e posibilă în nici un fel raportarea la *a niga: Cu zahăr, vă rog (*= [O cafea] *cu zahăr, vă rog* = [Daţi-mi o cafea] *cu zahăr, vă rog); Vă rog, fără nervi (=Vă rog,* [fiţi, procedaţi; faceţi; acţionaţi; comportaţi-vă...] *fără nervi); Repede, vă rog* (= [veniţi] *repede, vă rog); De pui pentru mine şi de vită pentru dânsul, vă rog* (= [Friptură] *de pui pentru, mine şi* [friptură] *de vită pentru dânsul, vă rog* = [Aduceţi friptură] *de pui pentru mine şi* [friptură] *de vită pentru dânsul, vă rog).*

După cum interpretăm verbul eliptic (dedus din context) ca fiind la imperativ ([Procedaţi] *fără nervi, vă rog)* sau la conjunctiv *(Vă rog* [să procedaţi] *fără nervi),* propoziţia reconstituită va fi principală (independentă) sau completivă directă (subordonată lui *te rog (vă rog)).*

316

T 70 *A PUTEA* + **"INFINITIV SUBIECT" / "INFINITIV - COMPLEMENT DIRECT"**

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Nu* ***st*** *poate* **spune** *mare lucru.*

(2) *Nu poate* **spune** *mare lucru.*

B. SOLUŢII:

(1) *se spune* = infinitiv, subiect

(2) *spune* = infinitiv, complement **direct**

C. COMENTARIU

0. Potrivit interpretării adoptate aici, *a putea* este un verb PREDICATIV şi, prin urmare, în practica analizei gramaticale "se subliniază" singur ca predicat: **N-am putut** *vedea tot spectacolul.*

în funcţie de caracterul PERSONAL sau IMPERSONAL, *a putea* se comportă ca verb TRANZITIV sau INTRANZITIV.

1. A **putea** PERSONAL TRANZITIV. Regimul său tranzitiv este satisfăcut obligatoriu de (a) un COMPLEMENT DIRECT exprimat prin verb la infinitiv sau (b) de o COMPLETIVĂ DIRECTĂ, al cărei predicat este un verb la CONJUNCTIV.

(a) A ş putea **reveni** *mâine;* (b) A ş p u t e a să **revin mâine.** Infmitivul-complement direct poate fi la oricare dintre cele trei diateze:

(a) activă: Nu poţi **accepta** *propunerea lui?*

(b) pasivă: *Propunerea lui* nu poate **fi acceptată** *de nimeni;* Pot **fi înşelat** *o dată, dar nu de două ori*

(c) reflexivă: N u **mă** pot **concentra** *în acest moment;* **Ţi** - a i putea **aminti** *numele ei?*

Deşi aparţine verbului la infinitiv, reflexivul ocupă obligatoriu poziţie în faţa lui *a putea:* Nu te poţi **debarasa** *de acest prost obicei?* (Verb reflexiv este *a se debarasa,* nu *a putea.)*

Că reflexivul este al infinitivului se poate uşor dovedi prin transformarea infinitivului în conjunctiv, situaţie în care pronumele reflexiv îşi ocupă poziţia firească pe lângă verbul la conjunctiv: Nu se poate **duce** *mâine* -)Nu poate **să** se **ducă** *mâine.*

317

în construcţia cu infinitivul, această repoziţionare nu este posibilă: **Nu poate se duce mâine.* Această particularitate constituie un indiciu în direcţia sudării grupului "a *putea* + infinitiv".

Poziţia reflexivului în faţa lui *a putea* şi identitatea de persoană (şi număr) cu acesta creează nesiguranţă analistului în privinţa sublinierii pronumelui reflexiv în predicat. Cum reflexivul nu aparţine lui *a putea,* fireşte că nu trebuie subliniat ca element component al predicatului, acesta reducându-se la *a putea.* Sublinierea greşită (Nu mă **pot** *plânge de prea mult timp liber)* şi consecinţa directă a acesteia - considerarea lui *a putea* ca reflexiv - se datorează procedeului general de identificare a pronumelui reflexiv prin concordanţă de persoană cu verbul: Ne-a/w *dus la cinema {ne* = pronume reflexiv) — *Ne-au dus la cinema {ne* = pronume personal).

1.1. Aceeaşi poziţie - în faţa lui *a putea* - este ocupată şi de pronumele personale neaccentuate în acuzativ *{mă, te, îl, o, ne, vă, îi, le)* şi dativ *{îmi, îţi, îi, ne, vă, le),* cu funcţie de complement direct (acuzativ), respectiv de complement indirect (dativ): Ne *puteţi* acompania *până la gară?;* Vă *pot* oferi *locul meu.*
Din nou, dacă transformăm infinitivul în conjunctiv, pronumele îşi ocupă locul pe lângă al doilea verb: *Puteţi să* ne *acompaniaţi până la gară?; Pot să* vă *ofer locul meu.*
_*L2.* Faptul că atât pronumele reflexiv în acuzativ *{mă, te, se, ne, vă, se),* cât şi pronumele personal neaccentuat în acelaşi caz *{mă, te, îl* etc.) aparţin verbului la infinitiv menţine verbul *a putea* mereu tranzitiv. De aceea infinitivul de după el, indiferent dacă *a putea* este sau nu precedat de un reflexiv *{mă, te, se* etc.) sau de un complement direct *{îl, o, mă* etc), rămâne cu funcţia de complement direct. în acelaşi fel se explică posibilitatea sau imposibilitatea unei completive directe după grupul *"a putea* + infinitiv". Subordonata determină numai infinitivul şi, după cum acesta este tranzitiv fără complement direct sau tranzitiv cu un complement direct, subordonata este sau nu este completivă directă: *Nu pot crede că ai întârziat (a crede* = tranzitiv fără complement direct; subordonata = completiva directă); *Nu te pot crede că ai întârziat (a crede* - tranzitiv cu un complement direct *{te);* subordonata & completivă directă).
2. Folosit IMPERSONAL, *a putea* devine INTRANZITIV, situaţie în care este urmat de (a) un subiect exprimat prin infinitiv sau (b) de o subiectivă, al cărei predicat este un verb la conjunctiv:
(a) *Aşa ceva nu se poate susţine.*
(b) *Nu se poate să-mi faceţi aşa ceva.*
în timp ce *a putea,* reflexiv impersonal, ca orice reflexiv impersonal provenit de la un verb tranzitiv *{se zice, se spune, se consideră* etc), este

urmat de o subiectivă şi nu ridică probleme speciale, *a putea* impersonal urmat de un infinitiv-subiect se cere examinat mai îndeaproape.
(1) *A putea* este impersonal numai când e urmat de un infinitiv impersonal, de regulă cu reflexivul *se,* sau pasiv: *Nu se poate şti unde s-a greşit; Nu poate fi acceptat că lucrurile stau tocmai aşa.*
Este de neconceput *a putea* impersonal urmat de un infinitiv personal.
(2) După cum reflexivul impersonal acceptă sau nu o subiectivă, după gruparea "a *putea* + infinitiv" avem sau nu subiectivă: *Se poate spune* că **am reuşit** (subordonata este subiectivă); *Nu se poate dormi în gălăgia asta.*
Când gruparea este urinată de o subiectivă, relaţiile se stabilesc din aproape în aproape: S-ar putea **întâmpla** *să aveţi dreptate (se ... întâmpla* = subiect pe lângă *ar putea* impersonal; *să aveţi dreptate* = subiectivă pe lângă *se ... întâmpla).*
(3) Gruparea *"a putea* + infinitiv" impersonală este constituită din două verbe folosite impersonal, din care al doilea, infinitivul, este obligatoriu cu *se (a se întâmpla, a se zice, a se ajunge, a se călători, a se dormi* etc).
Cât priveşte verbul *a putea,* impersonalizarea lui nu este condiţionată de prezenţa lui *se,* dovadă că sunt deopotrivă posibile: **Nu poate** *să se întâmple aşa ceva* şi Nu se **poate** *să se întâmple aşa ceva.* Cum în gruparea "a *putea* + infinitiv" *se* apare o singură dată, întrebarea este căruia din cele două verbe *(a putea* şi infinitivul) aparţine *se.*
Dacă explicăm geneza acestei construcţii impersonale *(nu se poate susţine)* din două verbe impersonale, ambele cu *se (Nu se poate să se susţină),* este greu să argumentăm care din cei doi *se* a fost menţinut, al verbului *a putea* sau al celui următor.
Dimpotrivă, dacă luăm în considerare un *a putea* impersonal fără *se,* reflexivul din construcţie nu poate fi decât al infinitivului. Preconizând această interpretare, reflexivul *se* nu face parte din predicat şi ca atare nu se subliniază în acesta. *(Nu s-ar putea miza pe concursul său?* - predicat = *nu... ar putea.)*

T 71 SUBIECT INCLUS / SUBIECT SUBÎNŢELES

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Nu mai am timp.*
(2) *Măria a venit la noi (l) şi mi-a adus cartea promisă* (2).
B. SOLUŢII:
(1) [eu] = subiect inclus

(2) [Măria] = subiect subînțeles în propoziția (2)
C. COMENTARIU
0. Confuzia între cele două tipuri de subiect neexprimat - inclus si subînțeles - este în primul rând de natură TERMINOLOGICĂ, dinspre cel inclus spre cel subînțeles.
1. Când subiectul este neexprimat pe lângă un predicat (verb) la persoana I sau persoana a Ii-a (singular sau plural), spunem că subiectul este INCLUS, adică DEDUS cu exactitate în formă şi conținut din desinențele verbului, fiind obligatoriu unul dintre pronumele *eu, tu (dumneata), noi, voi (dumneavoastră): Lucrez în această întreprindere abia de două luni* (subiect inclus: [eu]); *Vii deseară la film?* (subiect inclus: [tu]); *Vinerea aceasta avem zi liberă* (subiect inclus: [noi]); *Unde ați stat până acum?* (subiect inclus: [voi]).
în legătură cu subiectul inclus mai reținem:
(a) Din punctul de vedere al înțelesului, acesta este DETERMINAT. (Cel puțin teoretic, acceptăm că cele două persoane care vorbesc SE CUNOSC.)
OBSERVAȚIE. Mai rar, de regulă în proverbe, maxime etc, subiectul inclus are conținut nedeterminat *(tu* = oricine, oricare): *Unde dai şi unde crapă.*
(b) în propozițiile cu subiect inclus, poziția subiectului este liberă, dar poate fi oricând ocupată prin introducerea subiectului în forma unuia dintre pronumele menționate. Nu vom spune prin urmare că asemenea propoziții n-au subiect, ci că acesta este doar neexprimat (inclus), dar oricând exprimabil. De aceea, cu excepții care nu interesează aici, pe
320
lângă un predicat (verb) la aceste persoane nu poate apărea un subiect exprimat prin substantiv şi nici o subiectivă. (Subiectul inclus răspunde numai la întrebarea *cine.)*
2. Cînd într-o propoziție subiectul nu se exprimă, deoarece a fost sau va fi exprimat (cel puțin) o dată într-o altă propoziție din frază, spunem că subiectul este SUBÎNȚELES: Ion a *venit la mine şi* [Ion] *mi-a adus un disc; Deşi* [Gigei] *este cel mai tânăr din echipă,* Gigei *se descurcă foarte bine.*
Mai reținem aici următoarele:
2.1. în ce priveşte cuvântul subînțeles ca subiect, deosebim două situații:
(1) Acesta are aceeaşi funcție (= subiect) şi în propoziția (precedentă sau succedentă) în care apare ca exprimat: *După ce şi-au Jacut lecțiile* (1), copiii *mei se uită la televizor* (2) *(copiii* = subiect subînțeles în (1) şi subiect exprimat în (2)).
(2) Cuvântul subînțeles ca subiect are altă funcție sintactică în propoziția în care apare (atribut, complement): *Când l-am văzut prima dată pe campion* (1), *nu m-a impresionat în mod deosebit* (2) (subiect subînțeles = *{campionul];* în propoziția (1), *pe campion* = complement direct); *Lui Ionel îi place înotul şi de aceea merge zilnic la bazin* (subiect subînțeles = *[Ionel]* ; în propoziția (1), *lui Ionel* = complement indirect); *Cărțile lui Mihai sunt curate, pentru că are grijă de ele* (subiect subînțeles = *[Mihai]* ; în propoziția (1), *lui Mihai* = atribut substantival genitival).
Prin urmare, subiectul subînțeles nu trimite obligatoriu la un cuvânt cu funcție de subiect în propoziția ce-l conține.
2.2. Problema subiectului subînțeles se pune numai pe lângă un predicat (verb) la persoana a IlI-a (singular sau plural). Strict formal, şi desinențele verbului de persoana a IlI-a trimit la un subiect, ce poate fi exprimat prin pronumele *el, ea, ei, ele.* Ca ocupant al poziției subiectului, *el (ea, ei, ele)* are aceeaşi semnificație gramaticală ca *eu (tu, noi, voi).*
Deosebirea între cele două tipuri de pronume ca subiecte se află la nivelul gradului de determinare în conținut. Din acest punct de vedere, pronumele de persoana a IlI-a *(el, ea, ei, ele)* este un fel de "nomen vicarium", un «tipar» care, de la caz la caz, se «umple» cu diferite înțelesuri, cele ale substantivelor înlocuite. Un asemenea pronume are nevoie pentru DECODARE de un substantiv de referință, cel despre care spunem că este «adevăratul» subiect subînțeles. Altfel spus, pronumele *el (ea, ei, ele),* deductibil din desinența verbului, reprezintă subiectul ca semnificație exclusiv gramaticală, nu şi lexicală. De aici tragem două concluzii:
321
(1) în practica analizei gramaticale, subiectul subînțeles nu este propriu-zis pronumele *el (ea, ei, ele),* ci substantivul (sau alt pronume) la care acesta, ca substitut, trimite: *Ion a jucat fotbal* (1) *şi de aceea este obosit* (2) (în propoziția (2), subiectul subînțeles este [el] = [Ion])[269].
(2) Asemenea subiectului inclus, cel subînțeles reprezintă în propoziție o poziție sintactică ce nu poate fi ocupată de un alt subiect sau de o propoziție subiectivă. Aşa se justifică faptul că într-o

propoziție cu subiect subînțeles, la întrebarea *cine* pentru subiect răspundem cu un *el (ea, ei, ele),* ca «tipar» de subiect şi-l putem introduce ca atare în propoziție, ocupând astfel material poziția subiectului: *A spart un geam — Cine a spart un geam? —* El *a spart un geam.*
Dimpotrivă, dacă în propoziție există deja un subiect, inserarea lui *el (ea, ei, ele)* pe poziția subiectului se exclude: *S-a spart un geam* - *E1 *s-a spart un geam.*
OBSERVAȚIA 1. într-o propoziție ca *El, Ion, a plecat,* se înțelege că nu amândouă nominativele *(el, Ion)* reprezintă un subiect, ci numai primul dintre ele, al doilea fiind apoziție. Inversând topica *(Ion, el, a plecat)* se inversează şi rolurile *(el* = apoziție). Nu vom spune deci că cele două nominative ocupă aceeaşi poziție. Nu intră în discuție nici structuri de tipul *El şi Ion au venit,* în care *el ?i Ion (el şi Ion* = un singur subiect, dar multiplu).
OBSERVAȚIA 2. Excepție, la nivelul expresiei, de la poziția unică a subiectului (exprimat sau neexprimat (inclus, subînțeles)), poziție care, o dată ocupată, exclude un al doilea ocupant (= subiect (necoordonat cu primul) sau subiectivă), avem în două situații:
(a) Aşa-numita RELUARE A SUBIECTULUI: *Mara mai venea şi* ea *din când în când s-o vadă pe Persida. (Şi* nu este conjuncție coordonatoare copulativă, ci adverb (comp. cu germ *auch,* fr. *aussi))* Situarea subiectului "reluant" imediat după subiectul de bază face construcția ambiguă funcțional - subiect sau apoziție: *vine el* tata..., *te căptuşeşte ea* mătuşa *Mărioara...*
(b) SUBIECTIVA RELUATĂ în regentă prin subiect: *Cine zice, ala e; Cine se uită mai mult la TV,* acela *câştigă milionul; Ce s-a întâmplat după plecarea mea,* asta *nu mă mai interesează.*
3. încercând o clasificare a subiectului din punctul de vedere al EXPRIMĂRII, aceasta ar arăta astfel:
(1) subiect EXPRIMAT (prin diferite părți de vorbire, prezente ca atare (material) în propoziție): Ion *învață.*
(2) subiect NEEXPRIMAT:
De aceea un enunț ca *A venit el,* utilizat în afara oricărui context lingvistic sau extralingvistic, nu actualizează o semnificație anume. (Cine este «el»?)

(a) inclus: *Unde-ai fost?* [tu]
(b) subînțeles: *Am discutat cu Ion, dar nu m-a convins* [Ion];
(3) subiect INEXPRIMABIL (= subiect zero, lipsa subiectului): *Plouă; Se circulă în viteză.*
OBSERVAȚIE. Subiectul «nedeterminat» *{Sună de intrare; Scrie în ziar că...)* nu este membru al acestei clasificări, ci al clasificării după gradul de determinare în conținut (determinat / nedeterminat) şi, de altfel, el poate fi atât neexprimat, cât şi exprimat[270].
[270] Vezi, Draşoveanu, 1997, p. 123-l24.

T 72 SUBIECT / COMPLEMENT DIRECT (I)
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *S-a stricat* **maşina** *descris.*
(2) *A stricat* **maşina** *de scris.*
B. SOLUȚII:
(1) *maşina* = subiect
(2) *maşina* = complement direct
C. COMENTARIU
0. în structura gramaticală a limbii române există trei părți de propoziție care au realizări identice sau apropiate la nivelul expresiei şi se aproximează prin aceeaşi întrebare - *ce:* NUMELE PREDICATIV (NP), SUBIECTUL (S) şi COMPLEMENTUL DIRECT (CD): *Prietenii mei sunt* **elevi** *fruntaşi* (NP); *în clasa noastră sunt mulți elevi foarte buni* (S); *In clasă avem câtiva* **elevi** *excepționali* (CD).
Notele (propriu-zis sau aparent) comune - exprimarea şi întrebarea -conduc adesea la interpretarea lor eronată. Confuzia cea mai frecventă vizează subiectul şi complementul direct. (Pentru confuziile NP / S şi NP / CD, vezi T 63 şi T 61.)
0.1. Probabilitatea confuziei celor două funcții (S şi CD) este direct dependentă, în analiza practică, de exprimarea lor şi întrebările utilizate, respectiv:
(1) Exprimarea nominală (= substantiv (substitut) cu formă cazuală de NAc) şi întrebarea sunt diferite, adică specializate pe funcții:
(a) formă de NAc fără *pe* şi întrebarea *cine* - subiect (N): **Elevul** *acesta n-are absențe;*
(b) formă de NAc cu *pe* şi întrebarea *pe cine* - complement direct **(Ac): Pe elevul** *acesta îl apreciez în mod deosebi?*[1].
în această situație, strict teoretic vorbind, nu s-ar mai pune problema confuziei funcțiilor în discuție.
(2) Exprimarea nominală şi întrebarea sunt asemănătoare sau identice, respectiv substantivul

(substitutul) *n-are pe* şi ca atare cele două cazuri (N, Ac) sunt total omonime, iar întrebarea este *ce:*

271

Pentru deosebirea dintre CD *cupe* şi CI *cupe,* vezi T 80.

(a) *S-a spart* **un geam** (S, N);
(b) *A spart* **un geam** (CD, Ac);
(c) **Excepţia** (S, N) *confirmă* **regula** (CD, Ac).

în această situaţie se pune propriu-zis problema deosebirii celor doua funcţii sintactice, indiferent dacă în propoziţie sunt prezente ambele funcţii (confuzia *in praesentiă)* sau numai una, cealaltă excluzându-se (confuzia *in absentia).*

1. Cînd cele două funcţii sunt coprezente în structură şi se exprimă prin forma cazuală unică de NAc (fără *pe,* se înţelege), distincţia dintre ele este foarte clară CA FUNCŢII DIRECT OPOZABILE. Această deosebire se poate pune în evidenţă în mai multe feluri:

1.1. Prin CONŢINUT GRAMATICAL: subiectul este agentul (= autorul) acţiunii, iar complementul direct, pacientul (= obiectul asupra căruia se răsfrânge acţiunea), după modelul general "cineva (S) face (acţiune) ceva (CD)": *Zăpada a acoperit pământul.*

1.2. Prin posibilitatea de a înlocui întrebarea *ce* prin *cine* pentru una dintre funcţii, mereu aceeaşi - subiectul, consecinţă a identităţii subiectului gramatical (N) cu cel logic (autor): *Reziduurile poluează* **apele** *{ce* sau *cine poluează...? — reziduurile);* **Tonul^ace muzica; Funcţia** *creează* **organul.**

1.3. Prin poziţia, de regulă fixă, a celor două părţi de propoziţie faţă de verb - subiectul antepus, iar complementul direct postpus: **Alcoolul** *produce* **diabet,** *iar* **fumatul, cancer,** *spun toţi doctorii, chiar şi cei băutori şi fumători.*

Topica (S+V+CD) devine importantă în repartizarea pe funcţii (S, CD) mai ales atunci când, din punct de vedere logico-gramatical, fiecare termen poate fi, alternativ, atât subiect, cât şi complement direct: **Omul** *(5) face* **haina (CD) - Haina** *(S)face* **omul** (CD).

1.4. Dintre cele două funcţii, numai comlpementul direct poate fi substituit printr-un pronume personal neaccentuat de persoana a III-a în acuzativ *(îl, o îi, le): Litoralul aşteaptă* **turiştii** - *Litoralul* îi *aşteaptă*[272].

1.5. Structurile personale permit transformarea pasivă, în urma căreia subiectul devine complement de agent, iar complementul direct devine subiect (gramatical): **Vântul** (S) *împrăştie* **frunzele (CD) -> Frunzele** (Sgrani) *sunt împrăştiate* **de vânt** (complement de agent: C^).

272 P

frecvent CD poate fi dublat prin pronume personal neaccentuat: *cartea* o *citeşte, averea* o *risipeşte.*

OBSERVAŢIE. Procedeul nu se aplică la acele verbe care, deşi tranzitive, nu permit transformarea pasivă din motive semantice *(a avea, a poseda* etc).

2. Când în propoziţie apare numai una dintre cele două părţi de propoziţie, identificarea cu exactitate a funcţiei se face respectând LEGEA PRIORITĂŢII SUBIECTULUI FAŢĂ DE COMPLEMENTUL DIRECT. Potrivit acesteia, ori de câte ori pe lângă un verb dat, dovedit ca nefiind auxiliar predicativ («copulativ»), apare un singur cuvânt susceptibil, prin formă şi întrebare (ce), de a fi subiect sau complement direct, acesta va fi obligatoriu subiect dacă pe lângă respectivul verb nu există un alt subiect, exprimat sau neexprimat, excluzându-se funcţia de complement direct. Această din urmă poziţie poate fi ocupată numai după ce verbul are deja subiect. Fie exemplele:

(1) *S-a rupt* o **creangă:** *o creangă* = subiect, căci are formă de NAc, răspunde la întrebarea *ce,* iar alt subiect pe lângă verbul-predicat nu există.

(2) *A rupt* **o creangă:** *o creangă* - complement direct, căci are formă de NAc, răspunde la întrebarea *ce,* iar subiect există deja pe lângă verbul-predicat ([el (ea, cineva...)] = S subînţeles).

De la aceasta lege a priorităţii subiectului faţă de complementul direct există două excepţii, una reală şi alta aparentă:

(a) Verbul are complement direct, dar n-are subiect: *Aşa a trăsnit* **copacul;** *A plouat* **rufele** *pe sfoară.* (Este vorba de câteva verbe impersonale propriu-zise folosite tranzitiv.)

(b) Interjecţii predicative tranzitive *{iată, iacă, uite, na, poftim): Iată* o **maşină** *splendidă; Poftim* **adeverinţa** *solicitată; Uite* **o situaţie** *mai rară.*

Excepţia de la prioritatea subiectului este doar aparentă, întrucât interjecţiile în discuţie, fiind echivalente cu verbe la imperativ *{priveşte, ia, luaţi* etc), au, ca orice verb la imperativ, subiectul inclus (= *tu, voi).*

2.1. în ciuda faptului că, în general, indiferent de formulare, se cunoaşte această lege a priorităților, confuzia S / CD, de regulă în unisens (= se ia greşit subiectul drept complement direct, nu si invers), este frecventă, fiind întreținută de trei factori ce acționează foarte adesea în direcția anulării cunoştințelor noastre gramaticale.
(1) întrebarea *ce,* folosită cel mai adesea pentru identificarea complementului direct, este APRIORIC interpretată ca aparținând exclusiv complementului direct.
A se compara: *Iubeşte toate* **sporturile (ce** *iubeşte? —> sporturile,* CD) - *îi plac toate* **sporturile (ce** *îi plac? —> sporturile,* CD (greşit) în loc de S).
326
Se cuvine deci insistat asupra ideii că întrebarea *ce* nu este numai a complementului direct şi că prin ea nu ajungem la o anumită funcție, ci la un grup de funcții, cel puțin trei (NP, S, CD).
(2) Forma cazuală de NAc este interpretată greşit ca reprezentând acuzativul, iar de aici, dată fiind legătura "acuzativ-complement direct", şi interpretarea greşită ca funcție - complement direct.
(3) Cel mai important factor favorizant al confuziei S / CD pare a fi din sfera "înțelesului". în speță, aproape toate situațiile care pun problema acestei confuzii comportă un SUBIECT exclusiv GRAMATICAL, nu şi logic. Or, cum cel mai adesea, analistul concepe subiectul ca autor al acțiunii (= subiect logic), se ajunge ca în situația de față subiectul, neavând această calitate, să primească altă interpretare, "respectiv complement direct.
(4) Adesea, fără nici o argumentare formală, se interpretează greşit ca subiect pronumele personal în dativ, formă neaccentuată *(îmi, îți* etc.) sau formă accentuată *(mie, ție* etc.) care însoțeşte unele verbe: **îmi** *place gramatica; \-a venit o idee;* **Lui** îi *trebuie o bicicletă nouă.* Se nesocoteşte, fireşte, cazul dativ, incompatibil în asemenea situații cu funcția de subiect. (O dată interpretat ca subiect dativul, se înțelege că nu se mai caută alt subiect în propoziție, calea spre complement direct fiind «netezită».)
Mai rar, dar nu exclus, se află în aceeaşi situație de false subiecte pronumele personale în acuzativ pe lângă unele verbe tranzitive unipersonale: Mă *doare capul.*
în general «atentează» la funcția de subiect pronumele (substantivele) în dativ care, din punct de vedere logic, ar fi subiecte, ele exprimând persoanele implicate în realizarea acțiunii **(îi** *place fotbalul).*
De aceea se atrage atenția asupra ideii că subiectul stă în NOMINATIV, nu în alte cazuri (G, D, Ac).
(La nivelul analizei gramaticale elementare facem abstracție de aşa-numitele excepții de la nominativul subiectului, excepții în cele din urmă aparente toate. Insistând prea mult asupra excepțiilor există riscul de a interpreta frecvent excepția drept regulă.)
(5) Se utilizează uneori cu o «uşurință» nejustificată conceptul de "subiect subînțeles", fără o verificare propriu-zisă, aproape ca un automatism. Or, se înțelege, o dată înzestrată propoziția cu un subiect, un altul se exclude şi de aceea nici nu mai este «căutat», adevăratul subiect «glisând» de la sine spre complement direct.
In realitate, subiectul subînțeles, dacă el există într-adevăr, trebuie să poată fi introdus explicit pe lângă verb în forma unuia dintre pronumele personale de persoana a III-a *(el, ea, ei, ele),* ca ocupante ale poziției de subiect. Dacă în propoziție există deja un cuvânt cu funcție de subiect,
327
poziția acestuia fiind deci ocupată, introducerea lui *el (ea, ei, ele)* nu se poate opera. A se compara: *A bătut* **covorul** - *[El* sau *ea] a bătut covorul* —■> S subînțeles —> *covorul* & S, ci CD; *S-a bătut covorul* — **El s-a bătut covorul* —> *el* * S (subînțeles) —> *covorul* = S (altul neexistând).
(6) Nu în ultimul rând confuzia S / CD este cauzată de necunoaşterea regimului verbal (tranzitiv / intranzitiv). Altfel spus, chiar dacă n-am cunoaşte legea priorităților, ar trebui să ştim că, prin definiție, un verb intranzitiv, intranzitivizat contextual (prin diateza pasivă, prin pronume reflexiv în acuzativ[273]) sau care are deja un complement direct exclude complementul direct şi, ca atare, cuvântul «în litigiu» neputând fi complement direct, va fi subiect: Nu-i convine **situația; S** e a u d **glasuri** *în şoaptă;* Au fost înființate *noi* **universități;** N u - 1 deranjează **nimic.**
(7) Un rol deloc neglijabil în favorizarea confuziei S / CD ocupă topica, în speță situarea subiectului în multe situații după verbul-predicat, adică pe poziția ocupată în general de complementul direct: *îi plac* **sporturile** (comp. cu *Iubeşte* **sporturile);** *I-a venit* **o idee** (comp. cu *A formulat* **o idee** *năstruşnică)* etc. Mutând subiectul în fața verbului, pe poziția lui de drept, scade şi gradul de probabilitate a confuziei **(Sporturile** *îi plac;* O **idee** *năstruşnică i-a venit).*
2.1. Dăm mai jos câteva din situațiile cele mai frecvente în care subiectul este interpretat greşit drept complement direct. Interpretarea corectă - S, nu CD - se argumentează în toate cazurile prin legea priorităților,

adică prin inexistența unui alt (posibil) subiect pe lângă verbul dat (în propoziție) decât cuvântul de analizat. Obligativitatea subiectului se asociază cu imposibilitatea complementului direct, fapt motivat în vreun fel sau altul.
2.2. Verb(-predicat) INTRANZITIV + S: *îi* plac **sporturile;** *Ne* trebuie **un televizor** *color;* **Asta** nu i-a trecut **prin cap;** *Mi - a* venit **o idee;** Nu-i vine *bine* **rochia.**
2.3. Verb(-predicat) + SE + S:S-a stricat **televizorul;** S-a întâmplat **o nenorocire;** *Pe pod* s-au produs *câteva* **accidente; Asta** nu se cuvine; **Totul** se poate; **Gramatica** s e învață *uşor;* **Regula** se aplică *fără excepții; în Australia* s e vorbeşte **engleza.**
2.4. Verb(-predicat) LA DIATEZA PASIVA + S:Au fost executate *noi* **lucrări** *de asanare a mlaştinilor şi bălților; încă* n - a
273
Vezi, pentru pronumele reflexive în acuzativ ca «intranzitivizatori», Draşoveanu, 1971, p. 334.
328
fost găsită **soluția** *adecvată* (Vezi, pentru verbele dublu tranzitive, care au complement direct şi când sunt la diateza pasivă, T 52.)
2.5. Verb(-predicat) TRANZITIV + CD + S: *Mă* doare **capul;** // calcă **hoții** *o dată la doi ani;* Nu-/ interesează **nimic;** Ce *te* preocupă?;// deranjează **părerea** *ta; Mă* obsedează **chestia** *asta.*
2.6. PREDICAT NOMINAL + S: **Lecția** *aceasta* n u - i *deloc* uşoară; **Nimic** nu e greum *gramatică, dacă înțelegi lucrurile.*
2.6.1. Funcția rămâne aceeaşi, subiect, şi când locul substantivului (pronumelui) îl ia un verb la mod nepersonal (infinitiv, supin): E u ş o r **a** zice, mai greu *e* **de făcut.**
329

T 73 SUBIECT / COMPLEMENT DIRECT (II)

A. STRUCTURI-TIP:
(1) Stricând u-i-s e **jucăria,** *copilul a început să plângă.*
(2) S t r i c â n d u-ş i **jucăria,** *copilul a început să plângă.*
B. SOLUȚII:
(1) *jucăria* = subiect
(2) *jucăria* = complement direct
C. COMENTARIU
0. Problema confuziei subiect / complement direct pe lângă un verb la mod nepersonal, infinitiv sau gerunziu, se pune în aceiaşi termeni ca pe lângă un verb la mod personal şi are aceleaşi cauze (vezi T 72): P 1 ă c â n d u-i *în mod deosebit* **limbile** *străine, a dat concurs de admitere la Facultate de Litere; Ionel a ajuns la gară înainte de* a pleca **trenul.**
0.1. Gradul de probabilitate a confuziei S / CD este mai ridicat în prezența verbului la mod nepersonal, întrucât se adaugă unele elemente noi, «perturbante» pentru competența gramaticală a celui care analizează:
(1) întrucât cel mai adesea subiectul verbului la mod nepersonal este acelaşi cu subiectul verbului la mod personal, el se exprimă o singură dată, iar în analiza gramaticală practică îl «contabilizăm» la verbul-predicat, despre care spunem că în mod necesar îi trebuie subiect. De aceea subiectul verbului la mod nepersonal, coincident cu cel al verbului la mod personal, este... «trecut sub tăcere». De altfel, este vorba aici de o carență mai generală în cunoştințele gramaticale pînă la un anumit nivel, şi anume convingerea că problema de a avea subiect s-ar pune numai pentru verbele la mod personal, adică cele cu funcție de predicat.
(2) Din această cauză, o dată identificat un subiect, cel al verbului la mod personal (= în relație cu predicatul), analistul trece uşor peste posibilitatea existenței unui al doilea subiect, necoordonat, fireşte, cu primul, şi în relație cu un verb la mod nepersonal. Forma de NAc si întrebarea *ce* nu fac decât să ajute la interpretarea acestui subiect, altul decât al verbului la mod personal, drept complement direct.
1. Potrivit celor de mai sus, distincția S/CD pe lângă un verb la mod nepersonal poate fi mai simplu şi mai economic formulată în termenii tranzitivității / intranzitivității verbelor, respectiv SUBIECT pe lângă un
330
verb INTRANZITIV (sau intranzitivizat în vreun fel oarecare) si COMPLEMENT DIRECT pe lângă un verb TRANZITIV.
Cu riscul de a formula un truism, vom spune că verbul intranzitivizat are subiect din cauza imposibilității de a avea complement direct. Ca procedeu de analiză vom reține: un cuvânt dat cu formă de NAc care răspunde la întrebarea ce pusă pe lângă un verb predicativ intranzitiv(izat) este întotdeauna subiect (pentru că nu poate^fi

complement direct)[274].
OBSERVAȚIE. Aici şi în cele de mai jos pornjrn de la premisa că regimul verbal (tranzitiv / intranzitiv) rămâne constant, indiferent de mod (personal sau nepersonal).
2. Toate cele cinci situații date la S pe lângă un verb personal (vezi T 72) se regăsesc şi aici:
2.1. Verb INTRANZITIV (unipersonal) + S: *înainte de a- i* plăcea **handbalul,** *s-a ocupat de muzică;* Trebuindu-/un **redresor** *de baterie, s-a adresat prietenilor;* Venindu-/ *mereu* **idei** *noi, a umplut zeci de caiete.*
2.2. Verb + SE: Dându-i-se **un telefon** *în prealabil, s-ar putea conveni asupra locului întâlnirii;* AplicândUj-se **legea** *întocmai, unii au cam încurcat-o; înainte de a* se conecta **aparatul** *la rețea. verificați starea prizelor;* întâmplându-/-se atâteafn *ultima vreme, nu mă mai miră atitudinea lui; Fără* a /se trimite **invitație** *oficială, nu cred că va veni; Intre timp* dând u — se *noi* **dispoziții** *lucrarea trebuie restructurată integral.*
OBSERVAȚIE. Se reatrage atenția că numai pronumele reflexiv în acuzativ intranzitivizează verbul, nu şi cel în dativ *{îşi):* **D** â n d u — ş. i **banii** *pe nimicuri, a rămas fără abonament la cantină (banii* = CD, nu S).
2.3. Verb la DIATEZA PASIVĂ: Fiind luate *din timp* **măsurile** *corespunzătoare, nu s-a mai produs nici un accident;* Date fiind **circumstanțele,** *trebuie să plecăm imediat; Pentru* a-/ fi aprobată **cererea,** *mai avea nevoie de o adeverință.*
OBSERVAȚIE. Mai rar, gerunziul pasiv apare într-o formă REDUSĂ, fără auxiliarul *a fi* la gerunziu: *O dată* votată **propunerea** *de către*
Pentru elementul predicativ suplimentar substantival în N / Ac, vezi T 85.

Parlament, aceasta devine lege; **Arăturile** *de toamnă* încheiate *în bune condiții, s-a trecut la executarea însătnănțărilor* .
2.4. Verb (tranzitiv) + CD (de regulă pronume personal neaccentuat în Ac): Preocupându-te *prea mult* **problemele** *altora, uiți de ale tale; Este prea inteligent pentru a-l* deranja **aluziile** *noastre; A procedat întotdeauna cum a vrut, fără* a — 1 interesa *câtuşi de puțin* **opinia** *altora.*
2.5. GRUPAREA "AUXILIAR PREDICATIV" (la mod nepersonal) + NUME PREDICATIV": Fiind foarte uşoare **subiectele** *date, mulți candidați au obținut note mari; Pentru* a **se** face **mustul** v i n, *e nevoie de o anumită temperatură.*
Pentru conceptul de REDUCERE (a unei subordonate) şi deosebirea de CONTRAGERE, vezi Draşoveanu, 1997, p. 244-275.

T 74 SUBIECTIVĂ / COMPLETIVĂ DIRECTĂ
A. STRUCTURI-TIP:
(l)Ms-a comunicat *tuturor* **că excursia se amâna.** (2) *Ne-* a comunicat *tuturorck* **excursia se amână** .
B. SOLUȚII:
(1) *că excursia se amână* = subiectivă
(2) *că excursia se amână* = comlpetivă **directa**
C. COMENTARIU
0. Confuzia SUBIECTIVĂ / COMPLETIVĂ DIRECTĂ este una dintre cele mai frecvente la nivelul *analizei* gramaticale elementare şi se motivează în esență prin aceiaşi factori pe care i-am întâlnit şi la SUBIECT / COMPLEMENT DIRECT (vezi T 72, T 73), gravitând în jurul întrebării, al construcției şi al situației din regentă (vezi mai jos).
OBSERVAȚIE. în cele de mai jos este reținută numai subiectiva de tip ce (= care răspunde la întrrebarea *ce),* nu şi cea de tip *cine (=* care răspunde la întrebarea *cine).* Aceasta din urmă, asemenea subiectului ce răspunde la întrebarea *cine,* nu se confundă de regulă cu subordonata completivă directă (comp. **Cine se scoală de dimineață** departe ajunge cu nu apreciază pe **cine** nu **merită).**
0.1. Interpretarea eronată a celor două subordonate, în principiu aprecierea subiectivei drept comletivă directă, foarte rar invers, are la bază absolutizarea câtorva note comune în favoarea completivei directe, la care se adaugă factorul "înțeles" şi examinarea subordonatei fără a lua în considerare situația din regentă. Cu riscul de a repeta unele lucruri spuse la subiect / complement direct (vezi T 72), dată fiind frecvența şi gravitatea acestei confuzii, îi prezentăm pe scurt şi aici cauzele.
(1) întrebarea comună *ce,* interpretată *ab initio* ca proprie completivei directe: *Nu-i place* **să învețe** *(Ce nu-i place? - să învețe* —> (eronat) completivă directă).
Or, întrebarea *ce* ne furnizează doar informația că subordonata AR PUTEA FI completivă directă, nu şi că este în mod sigur completivă directă.

(2) Rolul omonimiei cazuale NAc în confuzia S / CD îl au aici cuvintele introductive comune celor doua subordonate şi de altfel tuturor subordonatelor necircumstanțiale (conjuncțiile *că, să, dacă,* pronumele relative *care, cine, ce* etc, adverbele relative *unde, când,* cwm):N u s e ştie **dacă** *va pleca mâine* (subiectivă) /Nu ştie **dacă** *va pleca mâine* (completivă directă); Nu se ştie **unde** *se va duce* (subiectivă); /Nu ştie **unde** *se va duce* (completivă directă); Nu se ştie **când** *va sosi* (subiectivă) /Nu ştie **când** *va sosi* (completivă directă).

Spunem de aceea că elementele introductive nu ne dau o informație certă cu privire la felul subordonatei.
(3) Subiectiva de tip *ce* permite, din punctul de vedere al înțelesului, «alunecarea» spre completivă directă, întrucât:
(a) Când subiectiva este înlocuibilă cu un subiect, acesta este unul exclusiv gramatical, nu şi logic *(*= autor al acțiunii): Nu se cuvine **să faci aşa ceva** -)Nu se cuvine **asta;** // place *în mod deosebit* **să joace fotbal** *—ț Ii* place fn *mod deosebit* **fotbalul.**
Prin urmare, înlocuind subiectiva cu subiectul, lucrurile nu se simplifică, deoarece posibilitatea de confuzie rămâne aceeaşi, doar deplasată de la subiectivă / completivă directă la subiect / complement direct (vezi T 72).
(b) Intuirea calității de subiectivă este şi mai dificilă în situațiile în care subiectiva nu se poate înlocui cu un subiect, în principiu pe lângă adverbele predicative (vezi mai jos).
1. Distincția subiectivă / completivă directă de tip *ce* se realizează în principiu ca distincția subiect / complement direct (vezi T 72, 73), respectiv ținându-se seama de trei principii ale analizei gramaticale:
(1) Principiul ECHIVALENȚEI FUNCȚIONALE "parte de propoziție - proporiztie subordonată corespondentă", potrivit căruia subiectul şi subiectiva ocupă ALTERNATIV aceeaşi poziție față de verb - şi la fel complementul direct şi completiva directă, numele predicativ şi predicativa etc. (De altfel propozițiile subordonate se şi definesc prin echivalență funcțională cu părțile de propoziție).
(2) Principiul UNICITĂȚII funcțiilor, după care, în cazul de față, un verb poate avea un singur subiect, respectiv complement direct. Dacă sunt două sau mai multe, ele trebuie să fie obligatoriu coordonate.
Prin urmare, o dată ce un verb anumit are subiect, nu mai poate avea subiectivă şi viceversa. (în mod similar se pune problema şi la complement direct - completivă directă.)
OBSERVAȚIE. Nu avem în vedere, fireşte, coordonarea: *Au venit* **Popescu, lonescu, Georgescu** *şi* **cine s-a mai nimerit** (subiect (multiplu) +
334
subiectivă). Nu intră în discuție nici reluarea subiectivei printr-un subiect în regentă (vezi T 71).
(3) Principiul PRIORITĂȚILOR sau al gradului de necesitate, potrivit căruia un verb are nevoie în primul rând de subiect (subiectivă) şi abia pe urmă de complement direct (completivă directă).
Dacă o subordonată dată, care răspunde la întrebarea *ce,* se dovedeşte subiectivă, nu mai trebuie demonstat că nu poate fi completivă directă, aceasta excluzându-se prin definiție *{ori... ori).*
Valabilitatea principiului pleacă de la premisa că orice verb, care nu este impersonal propriu-zis, este în relație sau cu un subiect, sau cu o subiectivă, dar nu orice verb are sau poate avea complement direct (completivă directă).
Ca atare, la orice* subordonată care răspunde la întrebarea *ce* şi nu este predicativă (vezi T 65), în stabilirea funcției (subiectivă sau completivă directă) se procedează IERARHIC, acceptând ca primă posibilitate - şi prin urmare de verificat - subiectiva (= 1. subiectiva; 2. completivă directă). Dacă verbul nu are subiect (exprimat sau neexprimat), subordonata este «automat» subiectivă şi nici nu se mai pune problema de a fi eventual completivă directă (= 1. subiectivă). Se vede astfel că de fiecare dată analiza începe prin «căutarea» subiectului în regentă. Completiva directă apare ca posibilitate numai după ce subordonata nu poate fi subiectivă, regenta având subiect (= 2. completivă directă).
(Pentru eventualitatea ca subordonata, deşi răspunde la întrebarea *ce,* să nu fie completivă directă, ci completivă indirectă, vezi T 81.)
Examinarea posibilităților în ordine inversă - 1. completivă directă; 2. subiectivă - conduce la concluzia inversă şi falsă (completivă directă în loc de subiectivă), constituind un viciu de analiză, întrucât se porneşte de la o premisă falsă, aceea că orice verb are nevoie de complement direct sau completivă directă.
Or, complement direct sau completivă directă au numai verbele tranzitive la diateza activă sau cu pronume reflexive în dativ *{îmi, îți, îşi, ne, vă, îşi),* nu şi cele intranzitive sau intranzitivizate prin diateza pasivă sau pronume reflexive în acuzativ *{mă, tem se, ne, vă, se).*
De asemenea nu intră în jocul tranzitivității adverbele, în speță cele predicative *{fireşte, desigur, poate* etc).
în al doilea rând, exceptând câteva verbe tranzitive unipersonale sau folosite unipersonal *{a durea, a interesa, a obseda, a tenta* etc), verbul regent al subiectivei este totdeauna intranzitiv(izat) şi ca atare nu ar putea avea în nici un fel complement direct sau completivă directă.
335
2. în rezumat, principalele situații în care apare subiectiva de tip *ce* (nu completiva directă), motivate toate prin (a) inexistența sau imposibiltatea unui subiect pe lângă verbul (adverbul) regent şi (b) imposibilitatea comletivei directe, sunt următoarele:
2.1. Verbe (locuțiuni verbale) INTRANZITIVE UNIPERSONALE însoțite de un dativ: *a(-i) plăcea,*

a(-i) conveni, a(-i) veni, a(-i) da prin cap, a(-i) trece prin minte etc: N u - i *prea* place să **asculte de alții;** | (convine **ce ți-am spus; N** u ***ne-*** a dat prin cap **să-l căutăm la telefon.**

OBSERVAȚIA 1. Verbul *a trebui,* utilizat cu sensul "a fi necesar", apare fără dativ şi cere subiectivă: Trebuie să **plecăm imediat.** Chiar dacă pe lângă *a trebui* apare un subiect, acesta nu-I aparține lui, ci predicatului subiectivei, dovadă că acordul vizează acest verb, nu pe *a trebui* (verb unipersonal): Ar trebui fi **voi să mai puneți mâna pe carte** *(voi* (persoana a Ii-a plural) - *să puneți* (persoana a Ii-a plural), nu *voi - ar trebui* (persoana a III-a)). Prin analogie, acceptăm că şi un subiect la persoana a III-a aparține tot verbului din subiectivă, nu lui *a trebui:* **Ion** trebuie **să-mi scrie** *(Ion... să scrie).* Datorită conținutului modal pregnant, *a trebui* evoluează în direcția gramaticalizării, fapt evidențiat prin acordul lui, la anumite timpuri, cu subiectul subordonatei, ca şi cum ar constitui cu verbul următor (la conjunctiv) o singură unitate: **Profesorii** au trebuit **să reexamineze unele lucrări**[276]**.**

OBSERVAȚIA 2. Tot subiective cer câteva verbe intranzitive folosite impersonal: *De aici* rezultă **că nu-l interesează părerea ta;** R ă m â n e **să mai vedem;** Urmează să **ne punem de acord.**

2.2. Verbe cu SE "impersonal":

(1) REFLEXIVE IMPERSONALE: *a se putea, a se cuveni, a se întâmpla, a se cădea, a se nimeri, a se părea* etc.: *Mi* se pare că **ai cam încurcat-o; Nu se c** a **de să faci asta;** S-ar putea să **aveți dreptate;** S - a întâmplat să **nu fie nimeni lângă el.**

OBSERVAȚIE. *A se părea* are adesea pronumele *se* neexprimat: Părea **că lucrurile se vor schimba în bine** *(părea = se părea); îi* pare **că totul e numai o înscenare** *(îi pare = i se pare).*

Penru dificultatea încadrării funcționale a subordonatei de după *a trebui* "acordat" cu un subiect, vezi Draşoveanu, 1997, p. 190. (Autorul nu o consideră nici subiectivă, nici completivă directă sau indirectă, ci COMPLETIVĂ 'NEUTRĂ.)

(2) REFLEXIVE CU SENS PASIV: *a se spune, a se zice, a se afirma, a se considera, a se comunica* etc: S — a comunicat *la radio* că **vremea se încălzeşte; Se** z i **c e că vom avea o toamnă lungă.**

OBSERVAȚIA 1. Verbele în discuție sunt toate tranzitive la diateza activă. Reflexivul *se* le intra^nzitivizează, consumându-le valența de tranzitivitate, ceea ce face ca subordonata de după ele să nu fie completivă directă, ci subiectivă. Imediat ce suprimăm pronumele *se,* verbul redevine tranzitiv propriu-zis şi are subiect (subînțeles), iar subordonata este completivă directă. A se compara: S-a spus **că vom pleca imediat** (subiectivă) cu A spus **că vom pleca imediat** (completivă directă).

OBSERVAȚIA 2. Denumirea de "reflexive pasive (impersonale)" vine de la faptul că au înțeles pasiv şi se pot transforma în construcții pasive (cu *a fi),* al căror complement de agent are sens nedeterminat: *se ştie că... — este ştiut că...*

2.3. VERBE PASIVE IMPERSONALE: Numi-afost dat **să te cunosc mai devreme;** *E unanim* acceptat **că un război nuclear ar distruge planeta.**

OBSERVAȚIE. Complementul de agent este nedeterminat.

2.4. Verbe UNIPERSONALE însoțite de un acuzativ (COMPLEMENT DIRECT): *Mă* doare **că procedează astfel;** Nu-/ tentează **să mai încerce o dată.**

2.5. PREDICATE NOMINALE IMPERSONALE:

(1) Auxiliar predicativ («copulativ») + adverb de mod (NP): N u e bine **să te culci târziu;** E clar **că n-are dreptate;** E frumos **ceai făcut?;** E ruşinos **să nu ştii asta;** Pare ciudat că **nu ți-a scris.** (Vezi, pentru deosebirea acestor adverbe de adjective, T 25.)

OBSERVAȚIA 1. Adesea *a fi* este eliptic: Bine că s-a **întâmplat aşa;** Probabil **că te** va **căuta.** (Vezi, pentru detalii, T 53).

OBSERVAȚIA 2. Pe poziția adverbului de mod pot apărea substantivele *noroc* şi *păcat;* Ar fi păcat să **nu vii;** Noroc că **l-am întâlnit ieri.**

OBSERVAȚIA 3. în cazul în care după aceste expresii impersonale apare un supin sau un infinitiv (cu regim verbal tranzitiv) cu funcție de subiect, subordonata de după ele va fi, se înțelege, nu subiectivă, ci completivă directă: *E uşor de spus* **că n-ai timp;** *E imposibil de înțeles* ce **a**

vrut *să spună.* (în cazul supinului, verificarea tranzitivității se poate face prin intermediul infinitivului: *e uşor* de spus că ... - *e uşor* a spune că ... - *e uşor* a o s p u n e.

(2) Auxiliar predicativ + substantiv (NP): Ar fi culmea **să nu vină;** Pare o prostie **să mai crezi în aşa ceva;** Era un fapt *clar pentru toți* **că şedința îşi atinsese scopul;** E un adevăr *recunoscut* **că fumatul slăbeşte organismul;** *E acelaşi* lucru **dacă-mi scrii** *sau* **îmi dai un telefon.**

(3) Auxiliar predicativ + supin: £ de remarcat **că publicul agreează acest lucru;** *Mai* e de subliniat **că această construcție este relativ recentă;** Ede presupus că **va reuşi.**

2.6. ADVERB PREDICATIV: Poate că aveți dreptate; D e si **-g** u r **că te-ai înşelat;** Aproape **că te-am ajuns; La pământ** m a i **că ajunge al ei păr de aur moale** (M. Eminescu) (Vezi, pentru detalii, T53],

gi. Toate categoriile de verbe mai sus date îşi păstrează în subordine propoziția subiectivă şi atunci când sunt la moduri nepersonale, respectiv gerunziu şi infinitv. Situația este aceeaşi cu a subiectului pe

lângă un verb la mod nepersonal, se explică şi se argumentează în acelaşi fel (vezi T 73). Ca mijloc esenţial de dovedire a calităţii de subiectivă, revers al completivei directe, este caracterul de verb intranzitiv(izat) al regentului, rămas acelaşi, indiferent de modul personal sau nepersonal. Dăm în continuare doar câteva exemple ilustrând toate tipurile de construcţii: Trebuind **să plece pe neaşteptate,** *a lăsat totul vraişte; înainte de a-i* trece prin c a p să **de admitere la Politehnică,** *se pregătise tot timpul numai la istorie;* Tentându-/ **să-şi mai încerce o dată norocul,** *a luat totul de la capăt;* Fiind *n-mi* d a t **să am mereu de-a face *cu* oameni ca tine,** *am hotărât să schimb tactica; Nu pare* a fi prea clar că **lucrurile s-au îndreptat;** *Pentru* ase susţine **că el a greşit,** *e nevoie de fapte, nu de vorbe.*

338

X 75 ATRIBUT / COMPLEMENT

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *A sosit* **pe neaşteptate.** √~

(2) *Sosirea lui* **pe neaşteptate** ***ne-a dat toate planurile peste cap.***

B. SOLUŢII:

(1) *pe neaşteptate* = **complement**

(2) *pe neaşteptate* = atribut

C. COMENTARIU

0. Deosebirea gramaticală fundamentală între cele două părţi de propoziţie secundare se află la nivelul TERMENULUI REGENT ("determinat", "lămurit", "la care se referă", "al cărui înţeles îl precizează sau îl completează").

Acesta, termenul regent, separă net, iată «nuanţe», atributul de complement, respectiv:

0.1. ATRIBUTUL are ca TERMEN REGENT (= determină):

(1) UN SUBSTANTIV: carte **interesantă** (masă **de lemn,** a **naibii** situaţie, campania **împotriva războiului,** plăcerea **de a cânta,** mersul pe **jos,** ziua **de mâine);**

(2) UN PRONUME: careva **din clasă, (e 1 e înseşi,** oricare **dintre elevi,** unul **ca Popescu, toţi** aceştia);

(3) UN NUMERAL: al d o i **1** e a **din dreapta** (trei **dintre ei,** două ca voi).

0.2. COMPLMENTUL are ca TERMEN REGENT (=determinâ):

(1) UN VERB sau O LOCUŢIUNE VERBALA: citeşte **cu plăcere (d** u **-** t **e acasă,** plânge **de bucurie,** a luat-o la fugă **spre pădure,** nu ţine cont **de împrejurări);**

(2) UN ADJECTIV sau O LOCUŢIUNE ADJECTIVALĂ: *un om* d o r -n i c **de aventuri** *(un individ* furios pe *toată* **lumea,** *o vreme* favorabilă **pescuitului,** *este* în stare **de orice);**

(3) UN ADVERB sau O LOCUŢIUNE ADVERBUALĂ: *scrie* **aproape** corect, *mi-a spus-o* cam pe ocolite;

(4) O INTERJECŢIE: h a i acasă (i a t ă **-l;** z d u p ! **în şanţ;** v a i **de noi).**

0.3. Prin urmare, putem defini cele două părţi de propoziţie astfel:

339

(1) Orice cuvânt care determină un substantiv (pronume, numeral) este atribut.

(2) Orice cuvânt care determină un verb (adjectiv, adverb, interjecţie) este complement.

Cele două definiţii fiind exclusive la nivelul termenilor regenţi, înseamnă că nu există, indiferent de înţeles sau alte trăsături, atribute care să determine verbe (adjective etc.) şi nici complemente care să determine substantive (pronume, numerale).

Se vede astfel clar că în definirea atributului şi complementului nu se fac referiri nici la înţeles, nici la întrebări şi nici la modul de exprimare.

OBSERVAŢIE. Trebuie reţinut că adjectivul, deşi «seamănă» formal cu termenii regenţi ai atributului (are gen, număr, caz şi se declină), nu este determinat de atribute, ci de complemente. (Adjectivul are funcţie de atribut, dar nu este determinat de un atribut.)

0.4. Deşi în general şi «teoretic» această deosebire este bine cunoscută, în analiza practică este adesea nesocotită, dându-se -nejustificat sau greşit - câştig de cauză altor criterii, bazate pe aparenţe, fapt care conduce la confuzia celor două funcţii, de regulă având ca rezultat interpretarea greşită a atributului drept complement. Rolul de primă mărime îl au ÎNTREBĂRILE şi «înţelesul" cuvintelor prin care se pot exprima atributul şi complementul.

1. în mintea analistului «infractor», numai COMPLEMENTUL se asociază cu anumite CATEGORII DE ÎNŢELESURI GRAMATICALE şi/sau LEXICALE (loc, timp, cauză, concesie etc), nu şi atributul, ca şi cum acesta nu le-ar avea sau nu le-ar putea exprima. (Un rol deloc neglijabil îl au aici şi clasificările (inclusiv denumirile) celor două părţi de propoziţie, realizate după criterii diferite - după înţeles gramatical la complement, respectiv după formă (construcţie) la atribut.) O dată stabilită această corespondenţă între un anumit înţeles gramatical, adesea puternic marcat de sensul lexical al

cuvântului, şi un anumit fel de complement, ea devine un criteriu absolut de identificare a funcției, aplicată aproximativ astfel: dacă un cuvânt *x* arată locul, el este complement circumstanțial de loc, dacă arată timpul, este complement circumstanțial de timp ş.a.m.d.

în ceea ce priveşte atributul, în acele cazuri, nu tocmai rare, în care este sesizat mai întâi tipul de înțeles şi abia pe urmă (sau deloc) tipul de construcție, se ajunge, în virtutea deprinderii formate la complement, la a încadra un atribut la un anumit tip de complement, fără altă verificare.

Or, la nivel de clase, cele două părți de propoziție exprimă sau pot exprima acelaşi conținut, încât deosebirea nu poate fi găsită aici. Pentru

340

ilustrare, dăm câteva exemple de atribute, grupate pe tipuri de înțelesuri, luate de la complemente, în paralel cu tipurile de complemente corespondente. (Toate exemplele cu (a) sunt atribute, iar cele cu (b) sunt complemente.)

(1) Exprimarea LOCULUI: *(a,)* C a s a **de vizavi** *e nouă* / (b,) Locu--i e ş t e **vizavi;** (a_2) Oamenii **din jur** *îl priveau nedumeriți I* (b_2) S e uita **în jur** *şi nu vedea nimic;* (a_3) *Suntem conştienți cu toții* de mersul **înainte** *al societății I* (b_3) *Nu mai vedeau nimic, dar* mergeau **înainte; (a_4)** Fumatul **în sălile** *de clasă este strict interzis I* (b_4) N u fumați **în sălile** *de clasă.*

(2) Exprimarea TIMPULUI: (a^ S c u 1 a t u 1 **târziu** *nu e sănătos, dar e plăcut I* (bj) Se scoală **târziu;** (a_2) *Este contraindicată* plecarea **mâine / (b_2) Mâine** pleacă *la munte;* (a_3) Tăierea *porcului* **înaintea sărbătorilor** *de iarnă este o veche tradiție la țăranul român I* (b_3) Au t ă- i a t *porcul* **înaintea sărbătorilor** *de iarnă.*

(3) Exprimarea MODULUI: (a^ Mersul pe **jos** *e sănătos I* (bj) Merge **pe jos** *acasă;* (a_2) Izbucnirea **pe** neaşteptate *a incendiului a alertat pompierii I* (b_2) *în sat* a izbucnit pe **neaşteptate** *un incendiu;* (a_3) *Ne indică mereu* examinarea **cu atenție** *a faptelor;* (b_3) /- a examinat **cu atenție.**

(4) Exprimarea CAUZEI: (a^Comiterea **din neatenție** *a greşelilor nu-i o scuză I* (bj) A comis **din neatenție** *câteva greşeli mari.*

(5) Exprimarea SCOPULUI: *(a{)* Expedierea *dosarului* **spre examinare** ***şi*** **rezolvare** *cade în sarcina ta I* (b^ A expediat *dosarul* **spre examinare *şi* rezolvare;** (a_2) *Obiceiul* mersului **după mireasă** *mai există la țară I* (b_2) *Noi* mergem **după mireasă.**..

(6) Exprimarea CONDIȚIEI: (a,)Anunțarea *pompierilor* **în caz de incendiu** *este o datorie a fiecăruia I* **(b^ în caz de incendiu** anunțați *imediat pompierii.*

(7) Exprimarea CONCESIEI: (a^ Plecarea *lui la mare* **în ciuda timpului** *ploios ne-a intrigat I* (b^ A plecat *la mare* **în ciuda timpului** *ploios.*

(8) Exprimarea AGENTULUI: (a,) Recoltatul *cartofilor* **de către copii** *s-a desfăşurat în bune condiții I* (bj) *Cartofii* au fost recolta ț i **de către copii.**

(9) Exprimarea CONSECINȚEI: (a,) Urâțenia *ei* **de speriat** *n-o băgăm în seamă;* (b^ *Era* urâtă **de speriat.**

(10) Exprimarea comparației (= a celui de-al doilea termen al comparației): (a^ *Are* o fată **ca o floare;** (bj) *Este* frumoasă **ca o floare.**

341

(11) Exprimarea atribuirii: (a!) A c o r d a r e a *de subvenții* **agriculturii** *este imperios necesară;* (bj) *Trebuie* acordate *subvenții* **agriculturii.**

După cum se vede din exemplele date, absolutizarea înțelesului vizează mai ales interpretarea greşită a atributelor care exprimă "circumstanțele", înțelesuri în care sunt «specializate» complementele. Aceleaşi înțelesuri ne arată de ce confuzia este în unisens, atributul fiind interpretat drept complement, nu invers.

1.1. Examinarea, chiar sumară, a exemplelelor date indică situația în care confuzia ATRIBUT / COMPLEMENT are gradul cel mai ridicat de probabilitate, şi anume aceea în care se «întâlneşte» ca termen regent un substantiv care denumeşte ACȚIUNI sau STĂRI, în general de origine verbală *{alergare, întoarcere, venire, cântat, mers, sculat, apariție, fugă* etc.) cu O CONSTRUCȚIE frecventă, prin natura conținutului- ei, la COMPLEMENTE, realizată prin ADVERBE *(aici, acolo, vizavi, târziu, odinioară, pe neaşteptate)* sau substantive cu sens local ori temporal, intrinsec sau dobândit în combinație cu o prepoziție *(în casă, la stradă, în jurul parcului, din concediu* etc).

2. O a doua cauză a confuziei în discuție este UTILIZAREA sau încercarea de a utiliza cu orice preț ÎNTREBĂRILE ca mijloc de identificare a funcțiilor. Or, prin acestea, în cazul în care sunt corect puse, nu aflăm propriu-zis o funcție, ci doar aproximăm termenul regent. Altfel spus, în mod normal, într-o întrebare completă se găseşte şi termenul regent sau partenerul de relație al cuvântului pentru care am pus întrebarea: *Ion* a plecat **la teatru - Unde** a plecat...? (termen regent cuprins în întrebare = verbul *a plecat,* deci cuvântul care răspunde la această întrebare *(la teatru)* este un determinant de tip complement).

2.1. Când întrebările puse sunt cele care în mintea noastră se asociază cu un atribut *(care, cefei de*

etc), în mod firesc ajungem la atribut: *A citit* o carte **interesantă** (ce **fel** de carte?).
2.2. Se întâmplă însă adesea ca întrebarea să fie formulată doar "pe jumătate", în sensul necuprinderii în ea a termenului regent. Nefiind pusă pe lângă un cuvânt anume, întrebarea rămâne astfel suspendată, «tară adresă», trimițând la un înțeles care poate fi deopotrivă al unui complement sau al unui atribut. Din cauza presiunii exercitate de înțelesul lexico-gramatical al cuvântului, cel mai adesea aceste întrebări suspendate sunt de tipul *unde (de unde, până unde), când (de când), cum, din ce cauză, cu ce scop* etc, conducând invariabil spre complement. Astfel, bunăoară, în exemplul Tabloul **din dreapta** *stă într-o parte,* întrebarea suspendată *de unde* trimite la ideea de loc şi de aici, greşit, la complement de loc. De aceea, dacă se utilizează întrebarea, aceasta trebuie
342
obligatoriu pusă pe lângă un anumit cuvânt (termenul regent), existând o şansă în plus de a «observa» calitățile morfologice ale termenului regent, de care depinde încadrarea la atribut sau complement.
2.3. Chiar «legate» de un anumit cuvânt, întrebările sunt foarte adesea DERUTANTE, oferindu-se (ca grad de acceptabilitate) în două variante, una de tip *care (ce fel de),* conducând la atribut, şi alta de tip *unde (când, cum* etc), conducând la complement: întoarcerea pe neaşteptate (care întoarcere?; întoarcere cum?); sosirea *lui* mâine (care sosire?; sosirea *lui* când?); plecarea la Bucureşti (care plecare?; plecarea unde?) etc. Cum întrebările de tip *unde (când, cum)* sunt apreciate ca mai «concrete» şi în mai deplina consonanță cu înțelesul lexico-gramatical exprimat (loc, timp, mod etc), adesea, fără altă argumentare, se dă câştig de cauză acestora şi, prin ele, complementului în detrimentul atributului.
2.4. în sfârşit, nu puține sunt cazurile în care nu se poate formula propriu-zis o întrebare. Este vorba în speță de unele atribute ce au ca termeni regenți pronume sau numerale: careva dintre noi, doi dintre copiii *lui,* u n a *ca asta,* d o i din patru etc.
3. Toate cele de mai sus arată cu prisosință că nici înțelesul şi nici întrebările nu constituie un mijloc sigur şi eficient de deosebire a celor două funcții. (La acestea se poate adăuga şi construcția (exprimarea) foarte adesea comună - substantive, pronume, adverbe, verbe la mod nepersonal.) De aceea singurul mijloc practic îl constituie raportarea la termenul regent, care, acolo unde întrebarea este posibilă, este cuprins în aceasta.
In concluzie, «mersul operațiilor» pentru încadrarea unui determinant la atribut sau complement este următorul:
(1) identificarea termenului regent şi încadrarea lui morfologică (substantiv, pronume, numeral / verb, adverb, adjectiv, interjecție);
(2) analiza din punct de vedere morfologic a determinantului;
(3) stabilirea funcției determinantului (atribut sau complement) după natura morfologică a termenului regent.
OBSERVAȚIE. Stabilirea în continuare a felului de atribut (atribut substantival GENITIVAL, atribut pronominal PREPOZIȚIONAL etc.) sau de complement (complement DIRECT, complement CIRCUMSTANȚIAL DE LOC etc.) se face după alte criterii, specifice fiecăreia din cele două părți de propoziție.
343
T76
ATRIBUTUL - **NUME CU DOI TERMENI / NUME CU TREI TERMENI**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *un roman* **de aventuri**
(2) *un roman* **interesant**
B. SOLUȚII:
(1) *de aventuri* = atribut substantival prepozițional
(2) *interesant* = atribut adjectival
C. COMENTARIU
0. în analiza atributului se comit, de regulă, două tipuri de greşeli: una fundamentală - NERECUNOAŞTEREA FUNCȚIEI ca atare, în speță interpretarea (eronată) drept complement (vezi T 75) şi alta secundară, cea reținută aici, legată de CLASIFICARE şi TERMINOLOGIE, noțiuni care, insuficnet sau inexact cunoscute, au drept consecințe formularea unor DENUMIRI INCOMPLETE sau GREŞITE.
0.1. Clasificarea atirbutului şi denumirile rezultate urmează un criteriu strict formal. Operația de clasificare şi denumire se realizează în două etape, aflate în succesiune obligatorie: (1) stabilirea părții de vorbire prin care se exprimă (substantiv, pronume etc.) şi, pentru unele subclase de atribute, (2) identificarea mijlocului de subordonare (caz, prepoziție). Atât (1), cât şi (2), prin derivate în *-al,* sunt reprezentate în numele funcției.
0.2. Prima clasificare (1) - după natura morfologică a părții de vorbire prin care se exprimă - cuprinde toate atributele, respectiv:

(1) atribut SUBSTANTIVAL: *cartea* **elevului;**
(2) atribut PRONOMINAL: *cartea* **lui;**
(3) atribut ADJECTIVAL: *carte* **frumoasă;**
(4) atribut VERBAL: *dorința* de **a progresa;**
(5) atribut ADVERBIAL: *ziua* **de mâine.**
Numele atributelor astfel obținute cuprind obligatoriu DOI TERMENI; primul ("atribut") indică esența funcției (faptul că e atribut, nu complement, subiect etc), iar al doilea ("substantival", "adjectival" etc), felul atributului după partea de vorbire prin care se exprimă. (Pentru atributul exprimat prin numeral, vezi T 26.)

OBSERVAȚIE. Există şi un "atribut interjecțional", neglijabil ca frecvență: **halal** p r i e t e n, *o căruță* zdronca-zdronca.
0.3. A doua clasificare - MIJLOCUL DE SUBORDONARE prin care se completează numele cu AL TREILEA TERMEN - se operează de regulă numai în cadrul atributelor substantivale şi pronominale, celelalte (adjectivale, verbale, adverbiale) nemaifiind supuse în continuare unei clasificări şi ca atare numele lor este format doar din doi termeni.
1. La atributele substantivale şi pronominale, mijloacele de subordonare care permit clasificarea sunt două: CAZUL (neprepozițional) - nominativ, genitiv, dativ şi PREPOZIȚIA, reflectate, prin CARACTERUL lor EXCLUSIV, câte unul - sau cazul, sau prepoziția - în nume[277].
1.1. Atributul substantival realizat CAZUAL cuprinde trei subspecii de atribute:
(1) atribut substantival NOMINATIVAL (= "falsa apoziție" - vezi T 78): *municipiul* **Dej,** *luna* **mai,** *ideile inginerului* **Stamate;**
(2) atribut substantival GENITIVAL: *oamenii* **mării,** *a treia rundă* **a meciului** *de box, intențiile* **celor doi;**
(3) atribut substantival DATIVAL: *domn* **Țării de Jos,** *cumnat* **lui Lică,** *oferirea de premii* **elevilor** *fruntaşi.*
în numele atributului, ca al treilea termen, apare obligatoriu numele cazului neprepozițional (= caz^ nominativ$_{1;}$ genitiv$_b$ dativ,).
*OBSERVAȚIA 1. Acestora li se poate adăuga un al patrulea subtip, atributul (substantival) ACUZATIV AL, realizat:
a. prin substantive aparținătoare subgenului personal în Ac cu morfemul *pe,* având ca termeni regenți doar câteva substantive: Ura, invidia, pizma *(lor)* pe Ion[178];
b. prin substantive cu înțeles temporal în aşa-numitul "acuzativ al timpului" pe lângă substantive de origine verbală: Statul *atâta* vreme / *atâta* **timp** / **ani** *în şir I multă* vreme / *cinci* **ani** etc.) *departe de casă l-a schimbat foarte mult*[279].
OBSERVAȚIA 2. Acceptând că în construcții de tipul Bade **Ioane,** nene **Tudore (Iancule),** coane **Mişule** etc. al doilea substantiv este în vocativ, unul care determină «normal» substantivul din stânga, obținem al
277 278
Vezi, pentru antinomia "cazual / prepozițional", Draşoveanu, 1978, p. 15.
Specie de atribut semnalată şi descrisă de Draşoveanu, 1976, p. 79-83. (Tot aici, se vorbeşte de substantive «tranzitive».)
Vezi, despre acuzativul timpului, Neamțu, 1979, p. 63-73. Dacă se adaugă acestora şi substantivele care denumesc părțile zilei, zilele săptămânii şi anotimpurile, discutabile ca adverbe, atunci şi acestea se încadrează aici: *spălatul* **duminica,** *învățatul* **noaptea,** *întoarcerea* **toamna** etc.

cincilea atribut realizat cazual - atributul substantival VOCATIVAL (= falsă apoziție). (Vezi T 7).
1.2. Pentru atributele substantivale construite prin caz cu PREPOZIȚIE (acuzativ,, genitiv$_3$ şi, mai rar, dativ$_3$), calificativul "prepozițional" este cel de-al treilea termen din numele atributului.
Indiferent de cazul cerut de prepoziție, caz în care prin urmare stă substantivul (acuzativ, genitiv, dativ), numele atributului rămâne acelaşi: atribut substantival PREPOZIȚIONAL;
(1) *pomii* **dinaintea casei,** *campania* **împotriva fumatului** (substantive cu prepoziție, genitiv);
(2) *manual* de **gramatică,** *rochie* **cu picățele,** *floarea* **din grădină** (substantive cu prepoziție, acuzativ);
(3) *două meciuri conform* **regulamentului** (substantiv cu prepoziție (= adverb cu valoare prepozițională), dativ).
OBSERVAȚIE. în aceste construcții, mijlocul de subordonare este exclusiv prepoizția, cazul nefiind decât o forma impusă, goală de funcție (= funcționalitate zero).
1.3. Atributul pronominal cunoaşte aceleaşi realizări (şi denumiri), mai puțin subspecia "atribut

(pronominal) nominatival" şi subspecia "atribut (pronominal) vocatival" respectiv:
(1) atribut pronominal GENITIVAL: *cartea* ei, *dorința* **tuturora;**
(2) atribut pronominal DATIVAL: *fiunte-ți, dorința-I, prieten* **nouă,** *duşman* **celor** *care...;*
(3) atribut pronominal PREPOZIȚIONAL, exprimat prin pronume cu prepoziție, în genitiv *{decizia* **împotriva lui),** dativ *(o victorie* **mulțumită ție),** acuzativ *(omul* **de lângă tine).**
OBSERVAȚIE. La fel ca la atributul substantival, se poate adăuga şi aici atriburtul pronominal ACUZATIVAL, cu aceleaşi restricții (u r a / p i z -m a / i n v i d i a *lui* **pe tine/pe mine/pe oricine** ...)
***1.3.1.** Un statut special ca mijloc de construcție şi denumire are atributul exprimat prin pronume personale neaccentuate în DATIV POSESIV însoțite de prepoziții (locuțiuni prepoziționale) ale genitivului (cu regim NESATISFĂCUT): oamenii **din juru-ți,** soldații **din preajma-i** etc.
La acestea avem două mijloace de construcție - cazul dativ, (= nu dativj, pentru că nu este impus de prepoziție) şi prepoziția (nesuprimabilă). De aceea este un atribut (pronominal) PREPOZIȚIONAL DATIVAL (sau
346
datival cu prepoziție), deosebit atât de atributul (pronominal) datival (prietenu- ți), cât şi de cel (pronominal) prepozițional în dativ (o izbânda grație ție).
1.4. Tot un fel de atribut este considerată APOZIȚIA. în denumirea acestui atribut nu apar calificativele terminale de la celelalte atribute ("genitival", "nominatival", "prepozițional"), chiar dacă stă în genitiv (nominativ etc.) sau are prepoziție. Cel . de-al treilea termen este "apozițional", deci atribut substantival apozițional (atribut pronominal APOZIȚIONAL): *Ionel,* **colegul** *meu, a avut un accident; M-am întâlnit cu Ionel,* **cu vecinul** *tău.* (Vezi, pentru detalii, T 78.)
2. în practica analizei gramaticale, greşelile de terminologie apar sub forma unor denumiri incomplete (a) sau a unor denumiri ce ascund *stricto sensu* incompatibilități (b).
(a) Potrivit celor de mai sus, denumirile cu trei termeni la atributele substantivale şi pronominale sunt singurele complete - atribut substantival genitival, nu doar atribut substantival; atribut pronominal prepozițional, nu doar atribut pronominal etc.
(b) Sunt greşite denumirile care substituie mijloacele de construcție, respectiv utilizarea calificativului GENITIVAL (DATIVAL) în locul celui PREPOZIȚIONAL.
într-un exemplu precum *campania* **împotriva lui Napoleon,** atributul substantival este PREPOZIȚIONAL, nu genitival. Greşite sunt şi denumirile cu patru termeni, reflectând atât prepoziția, cât şi cazul. în *copacul* **dinaintea casei,** atributul substantival *dinaintea casei* este prepozițional, nu genitival prepozițional sau prepozițional genitival. (Este vorba, se înțelege, de situațiile în care prepoziția are regimul satisfăcut, adică forma cazuală este IMPUSĂ de prepoziție.)
2.1. Uneori, după modelul cu trei termeni de la atributele substantivale şi pronominale, se construiesc formații asemănătoare şi la atributul adjectival, respectiv apariția în nume a unui al treilea termen, prin care se reflectă felul adjectivului (calificativ, pronominal, participai, gerunzial, numeral) sau cazul acestuia. E vorba de formații de tipul: "atribut adjectival PRONOMINAL" sau chiar "atribut adjectival PRONOMINAL DEMONSTRATIV" (POSESIV, NEHOTĂRÂT etc), "atribut adjectival genitival" (datival, nominatival). Toate aceste "denumiri" sunt greşite, întrucât nici felul adjectivului şi nici cazul la care stă nu diferențiază
347
modul de construcție, care rămâne constant - ACORDUL. Altfel spus, atributul adjectival nu se subclasifică[280].
*2.1.1. De la denumirea atributului adjectival numai cu doi termeni (= atribut adjectival - şi atât), face excepție atributul exprimat prin adjective posesive în acuzativ (= Ac_2) însoțite de prepoziții (locuțiuni prepoziționale) cu genitivul: oamenii **din jurul său,** copacul **din fața ta,** d **e** c i z i a **împotriva noastră** etc.[281]
Şi aici mijlocul de construcție este dublu - acordul şi prepoziția, fapt pentru care denumirea va fi cu trei termeni: atribut prepozițional adjectival sau atribut adjectival cu prepoziție[282].
2.2. în ce priveşte atributul verbal, exceptându-l pe cel exprimat flexionar-modal, respectiv prin modul gerunziu (raport **privind** *activitatea* ...), cunoaşte numai realizare prepozițională: maşina **de scris,** d o r i n ț a **de a progresa,** *vine* vremea **a pricepe** *omul* ...[283]
Denumirea acestor atribute conține, potrivit clasificărilor din gramaticile româneşti, numai doi termeni[284].
2.3. Atributul adverbial are două tipuri de realizări:
(1) PREPOZIȚIONALE: **astfel de** o a m e n i[285], vremurile **de odinioară,** casa de **vizavi;**
(2) PRIN JUXTAPUNERE (= simplă alăturare): mersul **alene,** s c u **1** a t u **1 devreme,** mersul **înapoi.**
Dacă am reprezenta în numele atributului mijlocul de subordonare, acesta ar conține trei termeni, atribut adverbial prepozițional, respectiv atribut adverbial juxtapus (sau aderent).
Denumirea în uz este cea cu doi termeni, dar deopotrivă justificată este si cea cu trei termeni.

[280] Atributul exprimat prin locuţiuni adjectivale (oameni **de seamă,** p e r s o a-n ă **în vârstă,** băiat **în stare** *să* ...) este asimilat celui substantival prepozi-
ţional.
[281] Vezi, pentru acesta T 29.
[282] Utilizarea calificativelor "adjectival" şi "prepoziţional" într-o ordine sau alta nu prezintă propriu-zis importanţa.
Construcţia atributului verbal exprimat prin infinitiv fără prepoziţie, cu excepţia celei specializate *(a)* pentru infinitiv, este rară. în cazul în care *a* este considerat morfem al infinitivului, atributul se realizează flexionar-modal. Pentru atributul exprimat prin participiu, vezi T 77.
Aici, de fapt, *de* este postpoziţie, nu prepoziţie. în construcţii de tipul oameni **de bine,** credinţa **în mai bine,** adverbul este folosit substantival, iar, ca atribut, se reclamă încadrat la cel substantival.

OBSERVAŢIE. Spre deosebire de atributul exprimat prin locuţiuni adjectivale, care este asimilat celui substantival (prepoziţional), atributul exprimat prin locuţiuni adverbiale (oamenii **din faţă,** maşinile **din jur,** răspândirea *(moliilor)* **peste tot,** plimbările **pe înserate,** mâncatul **pe săturate** etc.) este considerat atribut adverbial, neţinându-se seama de statutul morfologic al componentelor. în ce priveşte mijlocul de subordonare, acesta, cu excepţia locuţiunilor adverbiale însoţite de prepoziţii (oamenii **de peste tot,** oamenii **de prin prejur),** este de tip juxtapunere[286].
Interpretarea acestor atribute ca subordonate prin prepoziţie ar comporta două neajunsuri:
(a) Nu toate locuţiunile adverbiale au ca element iniţial o prepoziţie (î n vâţatul zi **de** zi, răspunsurile **aşa** şi aşa, plimbările **când în când,** deplasarea **ici şi colo** etc).
(b) Prepoziţia nu poate fi în acelaşi timp component al locuţiunii, care este un «întreg», şi element relaţional, adică exterior «întregului».

T 77 ATRIBUT ADJECTIVAL / ATRIBUT VERBAL
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Profesorul a corectat lucrările* **scrise *de*** *elevi acasă.*
(2) *Mi-am reparat maşina* **de scris.**
B. SOLUŢII:
(1) *scrise* = atribut adjectival
(2) *de scris* = atribut verbal
C. COMENTARIU
0. Când sunt la mod nepersonal (infinitiv, gerunziu, supin, participiu) şi depind de un substantiv, verbele au funcţia de atribut. Acesta se împarte în două grupe:
(1) atribut VERBAL, expimat prin verbe la INIFINITV, GERUNZIU (neacordat) şi SUPIN: *datoria* **de a învăţa,** *plăcerea* **de a picta,** *intenţia* **de a persevera** (infinitiv); *copii* **trecând** *strada, fată* **uitându-se-n** *oglindă* (gerunziu); *poezie* **de memorat,** *exerciţiu* **de rezolvat,** *maşina* **de măcinat** *cafea, maşina* **pentru adunat^an** (supin);
(2) atribut ADJECTIVAL, exprimat prin verbe la participiu: *pantaloni* **călcaţi,** *lecţie* **învăţată,** *stradă* **măturată** etc.
0.1. Exprimat prin verbe la infinitiv, gerunziu (neacordat)[287] şi supin, atributul este VERBAL: *datoria de învăţa, plăcerea de a picta, intenţia de a perseva* (infinitiv), *copii trecânt strada, fată uitându-se-n oglindă* (gerunziu), *maşină de scris, lecţie de învăţat, exerciţii de rezolvat* (supin).
0.2. Exprimat prin participiu, totdeauna variabil, atributul, ca încadrare, are o situaţie mai complicată, respectiv:
[287] Singurul care este mod, adică formă verbală. Celălalt, «gerunziul acordat», nu aparţine paradigmei modurilor, ci este un ADJECTIV ca atare, cu toate trăsăturile şi funcţiile adjectivului, inclusiv cea de atribut adjectival *{mână* **tremurândă,** *oameni* **suferinzi,** *ordine* **crescândă,** *lumânări* **fumegânde** etc). Ca atare, la gerunziu ca verb, nici nu se pune problema funcţiei de atribut adjectival. Denumirea proprie a acestui «gerunziu» acordat, în care se reflectă originea, este cea de ADJECTIV GERUNZIAL - vezi, similar, adjectiv PRONOMINAL (= provenit din pronume).

(1) Cel exprimat prin particpiu cu înţeles adjectival clar[288], care nu mai trimite decât formal şi etimologic la un verb *(om cinstit, femeie cultivată, o problemă deosebită, un cetăţean instruit, individ înfipt, o mamă necăjită* etc), este, se înţelege, atribut adjectival.
(2) în ce priveşte participiul cu înţeles verbal (pasiv sau activ), ca în exemplele: *lecţie* **învăţată** *(de ...), lege (de curând)* **votată,** *criminal* **executat,** *teren* **arat** *(de ...), copilul* **ajuns** *acasă, individ* **căzut** *din lună, femeie* **trecută** *de prima tinereţe, copii* **veniţi** *de la ţară* etc, care trimit, nu numai prin formă ,ci şi prin înţeles, la un verb de la care provin, fie la diateza pasivă, fie la diateza activă, încadrarea la un tip sau altul de atribut, respectiv verbal (prin înţeles) sau adjectival (prin formă)

rămâne problematicăj
Decizia nu este de fapt decât consecința, una dintre ele, a interpretării participiului ca formă verbală sau formă adjectivală sau, altfel spus, ca verb sau ca adjectiv.
Argumente sunt şi pentru una, şi pentru alta, evidențiind statutul aparte al acestei forme cu trăsături atât verbale, cât şi nominale (= adjectivale).
Soluția prin urmare se poate formula în trei variante:
(b1) atribut VERBAL-ADJECTIVAL (sau adjectival-verbal), marcând în nume statutul morfologic eterogen, soluție mai puțin obişnuită în sistemul denominativ şi taxonomic din gramaticile româneşti;
(b2) ATRIBUT VERBAL, marcând doar apartenența ca înțeles la paradigma verbală[289];
(b3)ATRIBUT ADJECTIVAL, marcând doar comportamentul flexionar de tip adjectival.
1. Susținem interpretarea acestui atribut ca fiind ADJECTIVAL bazându-ne pe următoarele:
(1) Distincția *participiu* "verb" */participiu* "adjectiv este în foarte multe situații problematică, încât granița mişcătoare dintre cele două «valori» s-ar reflecta şi în distincția, la fel de aproximativă, între atribute[291].
Adică exprimă o însuşire în sensul strict al cuvântului.
2.8Q "
In mod asemănător, acelaşi participiu, dar numai cu sens pasiv, este considerat verb în cadrul unei diateze pasive. (Despre predicatul exprimat prin verb la diateza pasivă spunem că este predicat verbal, nu nominal.
Se cuvine subliniat că nu numai participiul pasiv are înțeles verbal.
O denumire a atributului prin specificulTformei verbale (= atribut participial) n-ar rezolva problema. Mai mul^arreclama-deaurijțȚi similare şi pentru celelalte atribute (atribut gerunzial, atril#âf'iiTfim'tival, atribuf,;. «supinal»).
/^' . .. v r.. ■ i\ ■-■ ;.
li o ***,.*** *S^ X'A*
(2) în cele din urmă, adjectivul este ceea ce este, adică .. adjectiv, nu atât prin faptul că exprimă însuşiri, cât prin aceea că SE ACORDĂ în gen, număr şi caz cu un substantiv (substitut). (Nu toate cele pe care le numim adjective exprimă însuşiri propriu-zise (vezi, de ex., adjectivele pronominale.)
NOTĂ. într-un cuplu precum *oameni* **suferind** *de foame I oameni* **suferinzi** *de foame,* înțelesul este în esență acelaşi, doar forma diferențiază verbul de adjectiv, în particular, absența / prezența acordului.
(3) Luat în sine, aşa-numitul *participiu* "verb" nu are nici o trăsătură specifică şi exclusivă care să-l opună net adjectivului, nici măcar complementul de agent, care poate apărea şi pe lângă adjective "neparticipiale" (vezi adjectivele în *-bil: soluție* preferabilă **de către oricine),** după cum, acelaşi complement de agent nu apare pe lângă orice participiu "verb" (vezi, de ex., *individ* **căzut** *din lună).*
(4) Are în schimb caracteristicile adjectivului[292], dintre care cea fundamentală adjectivului - ACORDUL în gen, număr şi caz.
Acesta, acordul, devine mijlocul său de subordonare, unul, repetăm, tipic adjectival, nicidecum verbal. (Atributele verbale se subordonează fie prepozițional, fie prin însuşi modul nepersonal: *dorința* **de** a **învăța,** *porumb* **de cules,** *oameni* **rătăcind** *prin ceață.)*
(5) Indiferent de înțeles gramatical, putem numi acest participiu ADJECTIV PARTICIPIAL, formulare în care se marchează explicit atât comportamentul flexionar, cât şi «originea» acestui adjectiv.
1.1. O dată încadrat la adjectiv, participiul nu se analizează ca verb (tranzitiv / intranzitiv, personal / impersonal, conjugare), ci ca adjectiv -număr, gen, caz (prin acord cu substantivul) şi, în anumite situații, grad de comparație (intensitate).
Ca adjectiv, participiul aparține grupei adjectivale cu patru forme flexionare *(iubit-0, iubit-ă, iubiț-i, iubit-e).*
Cum nu există adjective participiale care să nu aibă patru forme flexionare, această informație nu este strict necesară în analiza adjectivului.
Vezi SMLRC, p. 211-212. Pentru o examinare de ansamblu a participiului, vezi Draşoveanu, 1997, p. 135-l41.

T 78 APOZIȚIE - NOMINATIV/ ACELAŞI CAZ CU ANTECEDENTUL
A. STRUCTURI - TIP.
Am discutat cu **Ion, amicul** *tău. Am discutat* cu Ion, **cu amicul** *tău.*
B. SOLUȚII:
amicul = apoziție în nominativ *cu amicul* = apoziție în acuzativ
C. COMENTARIU

0. în legătură cu apoziţia, la nivelul analizei gramaticale elementare se comit de regulă două tipuri de greşeli: (a) necunoaşterea cazului şi, de aici, interpretarea lui eronată, când nominativ, când alt caz, fără o motivaţie propriu-zisă; (b) confuzia cu funcţia antecedentului. Cele două greşeli se explică prin necunoaşterea esenţei apoziţiei şi a modului său de construcţie:
1. Din punctul de vedere al înţelesului gramatical, apoziţia este un fenomen sintactic aparte, caracterizat prin aceea că stă pe acelaşi plan cu termenul căruia îi urmează, numit tocmai de aceea ANTECEDENT, adică se «referă» la unul şi acelaşi obiect (= coreferenţialitate sau identitate referenţială). Astfel, în exemplul Ion, **portarul** *echipei noastre, a avut un accident,* termenul antecedent *{Ion)* şi apoziţia *(portarul)* denumesc una şi aceeaşi persoană.
De aceea spunem că apoziţia este o reformulare, o explicitare cu alte cuvinte a antecedentului, fapt care şi permite eliminarea apoziţiei fără a dezorganiza enunţul.
Se vede astfel că apoziţia nu este un determinant propriu-zis al substantivului, unul care să-i reducă sfera de referinţă, cum o face un atribut oarecare, ci, ca fapt explicativ, este un echivalent al antecedentului, ipostaza «parantetică»[293] a acestuia, ceea ce înseamnă că de fapt apoziţia
[293] Vezi, Draşoveanu, 1997, p. 120-l22.

nu este funcţie propriu-zisă. (De aceea este impropriu a numi antecedentul apoziţiei termen regent.)[294]
2. Combinând CONŢINUTUL şi modul de CONSTRUCŢIE, gramaticile vorbesc de două tipuri de apoziţii: (a) DETERMINATIVE (în conţinut) şi NEIZOLATE (ca mod de construcţie) şi (b) EXPLICATIVE (în conţinut) şi IZOLATE (ca mod de construcţie)[295]. Cu toate acestea, gramaticile româneşti, mai cu seamă cele şcolare, încadrează apoziţia de regulă la atribut, ca o subspecie aparte a acestuia (= atribut «apoziţional»).
în acelaşi timp, sunt asimilate apoziţii şi fenomene de limbă ce nu au caracter explicativ, parantetic, fapt evidenţiat atât în planul conţinutului gramatical (= sunt atribute, determinanţi ca atare), cât şi în cel al modului de construcţie (= nu se izolează pri npauze/virgule).
2.1. Apoziţiile DETERMINATIVE, după cum le arată şi numele, sunt atribute propriu-zise şi se exprimă de regulă prin substantive proprii sau asimilabile lor: *râul Mureş, strada Coşbuc, bădiţa Vasile, mătuşa Mărioara, doctorul Popescu, romanul Ion, anul 1907, ora 5* etc.
Apoziţia determinativă nu este izolată prin nici un semn de punctuaţie. (Adesea apoziţia determinativă este numită, tocmai pentru a-i evidenţia caracterul neexplicativ, adică... neapoziţional, FALSĂ APOZIŢIE.). Din punct de vedere sintactic, apoziţiile determinative sunt atribute propriu-zise, numite, datorită cazului nominativ în care stau, atribute substantivale NOMINATIVALE.[296]
2.2. Apoziţiile EXPLICATIVE (sau propriu-zise) au drept conţinut explicarea termenului din faţă (= antecedent).Ele sunt întotdeauna izolate în scris prin perechea de virgule sau alte semne grafice echivalente (pereche de liniuţe, două puncte şi virgulă sau punct, paranteze): Ion, **prietenul** *meu, a avut un accident; Mi-a adus mai multe* lucruri: *două* **pixuri, un ghiozdan** ***şi*** **un penar[297].**
[294] Vezi 3.a.
Apoziţia este una dintre cele mai controversate probleme ale sintaxei româneşti, al cărei statut gramatical rămâne până în prezent neunitar interpretat, atât la nivelul esenţei grmaticale (funcţie, nonfuncţie, subordonată, coordonată, în relaţie de tip special), cât şi în privinţa fenomenalizărilor şi a modului de construcţie (numai pe lângă substantiv sau pe lângă orice parte de vorbire, numai izolată sau şi neizolată, cu referire la un cuvânt ca parte de vorbire sau ca funcţie sintactică etc). Vezi, pentru discutarea exhaustivă a fenomenului, Hodiş, 1990.
[296]
Vezi, Draşoveanu, 1997, p. 122 (vezi şi T 76, 1.2.)
Dacă, altfel decât în manuale, reducem apoziţia la poziţia explicativă (parantetică), formulările aici date sunt pleonastice: apoziţia nu poate fi decât explicativă şi izolată, iar apoziţie determinativă şi neizolată nu există.

OBSERVAŢIE. Catalizarea trăsăturii explicative, dincolo de semnele izolării (perechea de virgule, perechea de liniuţe etc), se realizează adesea prin câteva adverbe explicative - *anume, adică, şi anume* - antepuse apoziţiei: *L-am cunoscut* pe Ion, **adică pe amicul tău.**
Din punct de vedere sintactic, acestea sunt apoziţiile propriu-zise, adică ipostazele explicative ale termenilor antecedenţi. Ele trebuie numite ca atare, adică apoziţii, sau, mai puţin propriu, dar în conformitate cu tradiţia şi terminologia gramaticilor şcolare, ATRIBUTE APOZIŢIONALE.
3. După cum apoziţia este izolată sau neizolată, cazul este sau poate fi diferit:
3.1. APOZIŢIA NEIZOLATĂ are o singură posibilitate cazuală -NOMINATIV, INDIFERENT de cazul termenului regent: *Cartea* doctorului (regent - genitiv) **Popescu** (apoziţie - nominativ) *a fost mult solicitată; Locuieşte* pe strada (regent - acuzativ) **Eminescu** (apoziţie - nominativ).

Faptul că apoziţia neizolată nupoate sta în acelaşi caz cu regentul, altul decât nominativ, se poate foarte uşor demonstra. Astfel, dacă în *Apele* râului **Mureş** *trec prin Aiud,* substantivul *Mureş* ar fi în genitiv, asemenea termenului regent *(râului),* el ar trebui să aibă forma *Mureşului,* exemplul devenind: *Apele* r â u 1 u i, **ale Mureşului,** *trec prin Aiud.* Structura obţinută este posibilă, dar evident alta *(ale Mureşului* = apoziţie izolată). Interpretare similară: *M-am întâlnit* cu inginerul (Ac) **Stamate** (N) (comp. cu *M-am întâlnit* cu inginerul (Ac), **cu Stamate** (Ac)).
Se atrage aici atenţia asupra pericolului de a interpreta greşit cazlu apoziţiei ca fiind acelaşi cu al termenului regent (G, D, Ac). Or, s-a văzut clar că acesta este nominativ, în mod obiectiv nominativ. (Problema unui «acord» nici nu se pune, întrucât un substantiv nu se acordă cu alt substantiv.)
OBSERVAŢIA 1. Se înţelege că în structuri de tipul: Cetatea **Sucevei,** străzile **Clujului,** apa **Şiretului** etc, cuvintele subliniate nu sunt în nominativ, ci în genitiv, marcat clar, nu sunt apoziţii neizolate şi de altfel n-au nimic comun cu apoziţia. (Substantivele subliniate sunt atribute substantivale genitivale.)
OBSERVAŢIA 2. De la nominativul «apoziţiei neizolate» (= al «falsei apoziţii») există două excepţii:
(a) «apoziţia neizolată" în VOCATIV: *bade* **Ioane,** *nene* **Tudore** ...
(b) «apoziţia neizolată» ce are ca termen regent substantivele (cu un comportament morfologic aparte) *domn (doamnă, domnişoară)* şi *tovarăş (tovarăşi),* care obligă la o variaţie cazuală similară: doamna **bibliotecară** (NAc) /doamnei **bibliotecare** (GD) /doamnă **bibliotecară (V).**
355
3.2. Apoziţia izolată are două modalităţi de construcţie cazuală, aflate în raport de variaţie liberă:
(a) în N, indiferent de cazul antecedentului: *(a.)* V a s i 1 e, colegul *meu, este fruntaş* (NN); (a_2) *Invenţia* lui V a s i 1 e, **colegul** *meu, a fost omologată* (GN); (a_3) Lui V a s i **1** e, **colegul** *meu, i-au venit musafiri* (DV); (a_4) *Discut* cu V a s i **1** e, **colegul** *meu* (AcV); **V** a s i **1 e, prietenul** *meu drag!* (VN);
(b) în oricare dinter cazuri, dar obligatoriu acelaşi cu al antecedentului: (b[) Ion, **colegul** *meu, este fruntaş* (NN); (b_2) *Cartea* lui **I** o n, **a colegului** *meu, a avut un mare succes* (GG); **(b_3)** Lui **Ion, colegului** *meu, îi place gramatica* **(DD);** (b_4) Pe **I** o n, **pe colegul** *meu, l-a chemat directorul* (AcAc); (b_5) V a s i 1 e, **prietene!** (VV). în această situaţie, apoziţia repetă întocmai construcţia antecedentului (acelaşi caz, aceeaşi prepoziţie).
Identitatea de construcţie se recunoaşte fie după caz - la GD, acesta fiind marcat într-un fel sau altul, fie după prepoziţie - la Ac, obligatoriu repetată la apoziţie: // *scrie* lui Gigei, *prietenului său din copilărie* (D); *L-am întâlnit* în C r **a** i o v a, în *oraşul care...* (Ac cu prepoziţie). Când termenul antecedent este un substantiv cu funcţie de complement direct, avem două situaţii:
(1) Acuzativul este cu morfemul *pe* repetat la apoziţie: *L-am revăzut* pe Ion Matei, **pe caporalul** *care...*
(2) Acuzativul-complement direct este *fhr&pe: Am recitit* "Răscoa-l a ", **romanul** *care...; Mi-a adus două* scrisori, **una** *de la... şi* **alta** *de la...*
Opţiunea pentru NOMINATIV *(romanul, una, alta),* nu acuzativ, se motivează prin (a) tendinţa generală a limbii noastre de a pune apoziţia în nominativ şi (b) analogia cu situaţii similare - substantivele cu formă de NAc din titluri, anunţuri, diverse propoziţii nominale neanalizabile sunt interpretate ca nominative. (în general, o formă de NAc în afara unei relaţii sintactice marcate este în nominativ.)
3.3. în cazul apoziţiei izolate care «copiază» construcţia termenului antecedent *{l-am dat* lui Gigei, **amicului meu...:** dativ - dativ) ne întâlnim cu două tipuri de greşeli:
(1) încadrarea greşită a cazului apoziţiei, respectiv nominativ în loc de cazul regentului, reprodus de apoziţie şi marcat formal;
(2) nerecunoaşterea apoziţiei, respectiv tratarea ei drept aceeaşi funcţie ca termenul antecedent.
în prima situaţie nu se recunosc formele de genitiv-dativ ale substantivului, diferite de ale nominativului sau se nesocoteşte prepoziţia.
356
(Există aici şi o motivaţie subiectivă greşită, aceea că apoziţia ar sta numai în nominativ.)
în situaţia a doua, cauza confuziei este absolutizarea modului de construcţie. Raţionamentul se desfăşoară cam în felul următor: dacă substantivul e în genitiv, atunci are funcţia de atribut, dacă e în dativ, are funcţia de complement indirect, dacă e în acuzativ, are funcţia de complement (direct, indirect, circumstanţial). Se nesocoteşte însă tocmai specificul apoziţiei, acela de a se referi la una şi aceeaşi realitate cu termenul antecedent. Din această cauză nu este posibilă coordonarea între antecedent şi apoziţie: *Am discutat* despre Ioana, **despre fata** *vecinului & Am discutat* despre Ioana şi despre fata *vecinului. {Ioana* şi *fata (vecinului)* sunt una şi aceeaşi persoană.) Prin urmare, în exemplul dat, complement indirect este numai *despre Ioana,* nu şi *despre fata.*
OBSERVAŢIE. Acordând apoziţiei funcţia termenului antecedent am transformat-o în parte de propoziţie coordonată cu antecedentul (parte de propoziţie multiplă), ceea ce, am vţzut, se exclude.

4. Spre deosebire de diverse părţi de propoziţie, a căror topică nu este în general fixă, apoziţia stă după termenul explicat, numit, tocmai de aceea, ANTECEDENT.
De regulă, apoziţia urmează imediat termenului explicat (E 1, **amicul** *meu...),* dar poate fi şi despărţită prin mai multe cuvinte, determinanţi ai antecedentului, uneori chiar prin propoziţii întregi: A m un prieten *foarte bun, pe care-l cunoşti şi tu de pe vremea când eram studenţi şi mergeam adesea împreună la dans,* **prieten** *care acum s-a mutat la Timişoara.* Greşeala frecvent comisă aici este că nu se sesizează apartenenţa apoziţiei la propoziţia în care se află termenul antecedent şi, de aici, greşeli în segmentarea frazei.
Deoarece între apoziţie şi termenul antecedent se stabileşte un raport de echivalenţă logico-semantică, ca poziţie cei doi termeni sunt PERMUTABILI. O dată cu schimbarea locului se schimbă şi rolurile: Ştefan c el Mare (antecedent), **domnul** *Moldovei* (apoziţie), *a purtat numeroase războaie cu turcii* -Domnul *Moldovei* (antecedent), **Ştefan cel Mare** (apoziţie), *a purtat numeroase războaie cu turcii.*
OBSERVAŢIE. Deoarece apoziţia (= cea reală, izolată) este întotdeaunaj EXPLICATIVĂ, POZIŢIA ei este obligatoriu ÎN DREAPTA termenului explicat, indiferent de raportul de sfere noţionale între ea şi termenul explicat, marca explicită a apoziţiei, obţinută, când nu apare, prin catalizare, respectiv adverbele *adică, anume, şi anume,* ne obligă la această interpretare. De aceea, într-un enunţ
357
ca *Hoţul a furat banii, bijuteriile ţi aparatele,* [adică] **totul,** apoziţie este *totul,* nu substantivele *banii, bijuteriile, aparatele.* Altfel spus, nu credem că apoziţia poate sta în stânga termenului explicat. (Pe acesta nici nu l-am mai putea numi ... antecedent, ci... succedent.)
358
X 79 ATRIBUTIVĂ / CIRCUMSTANŢIALĂ
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *A venit la noi* în vara când a fost seceta **aceea mare.**
(2) A v e n i t *la noi* **când** a fost seceta aceea **mare.**
B. SOLUŢII:
(1) *când a fost seceta aceea mare* = atributivă
(2) *când a fost seceta aceea mare* = circumstanţială (de timp)
C. COMENTARIU
0. Problema confuziei între cele două tipuri de subordonate, în speţă dinspre atributrivâ spre circumstanţiale, se pune de regulă atunci când atributivă se introduce prin ADVERBE RELATIVE (de mod: *cum, precum, după cum;* de timp: *când, de când* etc; de loc: *unde, de unde, pe unde* etc), iar în finala regentei se află un SUBSTANTIV cu prepoziţie care îndeplineşte funcţia de COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL: (a,) *A procedat* în felul cum a crezut de cuviinţă; (a_2) *M-am împrietenit cu el* d in ziua când l-am cunoscut; (a_3) *S-a plimbat* prin locurile unde şi-a petrecut copilăria.
OBSERVAŢIE. în cele de mai jos se presupune că subordonata a fost corect izolată de regentă, respectiv cu bara de despărţire în faţa relativului, nu a substantivului: */Am stat pe locul/ [unde stai tu acum]* (nu */Am stat/ [pe locul unde stai tu acum]).*
0.1. Sursele confuziei sunt mai multe, dintre care sunt de reţinut:
(1) Atributivele în discuţie se introduc prin adverbe relative, elemente de relaţie care, deşi nu sunt specifice subordonatelor circumstanţiale (de mod, de timp, de loc), apar frecvent ca introductive ale acestora: (b,) *A procedat* cum a crezut de cuviinţă (circumstanţială de mod); (b_2) *M-am împrietenit cu el* de când l-am cunoscut (circumstanţială de timp); (b_3) *S-a plimbat* pe unde şi-a petrecut copilăria (circumstanţială de loc).
(2) Se utilizează întrebările *cum, când, unde,* la care răspund, fireşte, circumstanţialele amintite, nu atributivele. Se ajunge la aceste întrebări pe două căi, în aparenţă posibile, dar în fapt greşite, fiecare conţinând câte o eroare:
359
(a) întrebarea nu este pusă pe lângă nici un cuvânt (ca termen regent), ci ea rămâne «fără adresă»: *Toate acestea s-au petrecut pe vremea* **când încă nu apăruseră maşinile** *{când? - când în nu apăruseră maşinile).*
(b) întrebarea este pusă, în virtutea obişnuinţei, pe lângă verbul din regentă: *Ne vom întâlni în locul* **unde ne-am întâlnit ultima oară (Unde** *ne vom întâlni? - Unde ne-am întâlnit şi ultima oară).*
1. Deosebirea atributivei de circumstanţiale în aceste condiţii se poate face în mai multe feluri.
1.1. Ca «avertisment» reţinem faptul că *unde, când, cum* nu sunt cuvinte subordonatoare specializate în a introduce numai circumstanţiale, ci multe alte feluri de subordonate, între care şi atributive.
1.2. Operând cu ÎNTREBAREA, aceasta trebuie pusă obligatoriu pe lângă un cuvânt din regentă. (O întrebare «fără adresă» de tip *unde, când, cum* etc. este total neconcludentă.) Avem două posibilităţi de

a pune înterbarea:
(1) Ataşată verbului din regentă, aceasta rămâne a unei circumstanțiale: Ne-am întâlnit *în seara* **când a fost meciul acela de pomină (Când** ne-am întâlnit?—» TEMPORALĂ). în cadrul acestei operații se comite o eroare: la această întrebare răspunde nu numai subordonata, temporala în exemplul dat, ci şi un cuvânt din regentă *{în seara),* a cărui funcție de circumstanțial de timp este mai presus de orice îndoială. Or, cum nu putem avea şi complement circumstanțial (de timp), şi subordonată circumstanțială (de timp) pe lângă acelaşi verb, fără a fi coordonate între ele, înseamnă că subordonata nu este în mod necesar temporală. Prin urmare nici termenul ei regent nu este verbul.
(2) Ataşând întrebarea substantivului, ca celălalt termen regent posibil, aceasta nu mai apare deloc «firească» în forma *când (unde, cum* etc), ci se impune reformulată *(care, ce fel de),* conducând la atributivă: *Stai* ÎN LOCUL **unde te-am pus** (nu **unde locul?,* ci *în care loc?).*
1.3. Calitatea de atributivă se poate verifica suplimentar prin:
(1) ÎNLOCUIREA adverbului relativ introductiv prin pronumele relativ *care: Am stat o noapte* la hotelul **unde** *ai stat şi tu (unde = în care);*
(2) SUBSTITUIREA întregii subordonate cu un ATRIBUT ADJECTIVAL, de regulă exprimat printr-un adjectiv demonstrativ: *S-au scuturat toți trandafirii* /în seara **când ne-am despărțit:** (...în seara **când ne-am despărțit** -...în seara aceea);
(3) imposibilitatea «mutării» subordonatei în fața termenului regent. Operația are ca rezultat o frază imposibilă în română: *Am trecut şi noi prin* satul **unde-ai fost tu profesor - *Unde-ai fost tu profesor,** *am trecut*
360
şi noi prin satul; *îmi caut* o z i **când să pot merge la film - *Când să pot merge la film,** *îmi caut o zi.*
La o circumstanțială, în schimb, această mutare este posibilă: *Trece foarte repede timpul* **când eşti în vacanță - Când eşti în vacanță,** *trece foarte repede timpul.*
OBSERVAȚIE. Se înțelege că despărțirea subordonatei de regentă şi interpretarea nu sunt condiționate de poziția față de regenta, postpusă în întregime *(/Nu prea-ți plăcea gramatica pe vremea* (1)/ **[când erai** şcolar (2)], sau încadrată de regentă *(/Pe vremea* (2) [când **erai** şcolar (1)] *nu prea-ți plăcea gramatica (2)1.*
1.4. Atributiva de acest tip poate apărea şi pe lângă substantive care, în regentă, nu au funcție de complemente circumstanțiale: *Am revăzut* locurile **unde mi-am petrecut copilăria.**
Interpretarea acesteia drept circumstanțială este mai puțin probabilă datorită imposibilității de a pune o întrebare de tip *unde (când* etc.) pe lângă verbul din regentă. (Funcția subordonatei nu p" oate intra nici aparent în competiție cu funcția substantivului din regentă.)
1.5. Excesul de precauție în interpretarea unei subordonate ca circumstanțială poate duce şi în cealaltă extremă, încadrarea unei circumstanțiale la atributive. în afară de utilizarea greşită a întrebării *(care* pentru *unde, când, cum* etc), cauza constă în nesocotirea termenului regent - adverb (de loc, de timp, de mod), nu substantiv: Ieri, **când am venit de la stadion,** *m-am întâlnit cu doi amici (*când ieri?).* Sunt pasibile de această confuzie mai cu seamă circumstanțialele introduse prin *când, cum, unde* din grupurile adverbiale *atunci când, acolo unde, aşa cum: N-ai venit* atunci **când te-am rugat** *(când te-am rugat* -atributiva (greşit) în loc de circumstanțială de timp).
1.5.1. Aceeaşi interpretare greşită ca atributiva vizează subordonatele concesive situate imediat după un substantiv din regentă perceput greşit, datorită poziției, ca determinat de subordonată: *Lupta pentru o cauză,* **fie ea oricât de nobilă,** *nu justifică şi nici nu scuză crima; Greşeala, oricât ar fi de mică, trebuie nepenalizată; Casa, oricare i-ar fii prețul, o cumpăr; Câinele meu, oricum îl iei, este câinele meu.*
Mijloacele de verificare sunt cel puțin două:
(1) în regentă este prezent sau poate fi introdus adverbul *tot (totuşi),* care are funcție de complement concesiv şi, în acelaşi timp, este corelativul concesivei. (Prezența lui *tot (totuşi)* avertizează asupra unei concesive «prin apropiere».)
361
(2) Subordonata se introduce prin pronume (adjective pronominale) sau adverbe relative nehotărâte compuse cu *ori-,* conective în mare măsură specializate pe concesive **(Orice-aş face,** *(tot) nu-i mulțumiți;* **Oricine-ai** fi, *nu ține figura;* **Oricât îl cerți,** *tot nu rezolvi nimic;* **Oricum o iei,** *n-ai dreptate).*
OBSERVAȚIE. Sensul concesiv «clar», prezența / posibilitatea lui *tot (totuşi)* în regentă şi existența unui cuvânt subordoantor exclud în acelaşi timp o eventuală interpretare a propozițiilor în discuție ca fiind INCIDENTE (cu

aspect formal de subordonate)2 8.

298 De altfel, conceptul însuşi de INCIDENȚĂ (cu aspect formal de) SUBORDONATĂ mai lasă loc unor ajustări şi clarificări. (într-un exemplu ca *Am discutat cu el,* **ce-i drept,** *dar n-am rezolvat nimic,* incidența *ce-i drept* («introdusă» prin pronume RELATIV) presupune la origine demonstrativul cu sens neutral *ceea,* ca apoziție rezumativă şi termen regent al atributivei introduse prin ce.)

362

80 COMPLEMENT INDIRECT / COMLEMENT DIRECT (CI / CD)

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Copiii îi* supără *câteodată* **pe părinți.**

(2) *Copiii* se supără *câteodată* **pe părinți.**

B. SOLUȚII:

(1) *pe părinți* = complement direct (CD)

(2) *pe părinți* = complement indirect (CI)

C. COMENTARIU

0. Problema confuziei celor două complemente se pune în situația când au întrebări comune *(pe cine* sau *ce)* şi construcții identice sau asemănătoare (realizările prin *"pe* + Ac", verbe la infinitiv, gerunziu).

0.1. Deosebirea înte ele se face prin rapprtare la calitțățile termenului regent. Indiferent dacă întrebarea este *pe cine* sau *ce,* termenul regent este examinat conform unui set de patru trăsături, negative toate, pe care le numim RESTRICȚII. Dacă verbul regent le respectă pe toate patru, complementul este direct, iar dacă le încalcă, pe una sau mai multe, complementul este indirect. (Notăm cu [-] respectarea restricției, respectiv cu [+] încălcarea restricției.)

1. Cele partu RESTRICȚII ([-]) / încălcări de restricții ([+]), asociate cu interpretările aferente - [+ CD] / [- CD], adică [+ CI] - sunt următoarele:

I. Verbul regent să nu fie intranzitiv:

V_{reg} [-intrz] / V_{reg} [+intrz] -> [+ CD] / [+ CI];

II. Verbul regent să nu aibă alt CD:

V_{reg}[- CD] / V_{reg} [+ CD] -> [+ CD] / [+ CI];

III. Verbul regent să nu fie la diateza reflexivă cu pronume în acuzativ *{mă, te, se* etc).

V_{reg} [- refl Ac] / V $_{reg}$ [+ refl Ac] -» [+ CD] / [+ CI];

IV. Verbul regent să nu fie la diateza pasivă: V_{reg} [+ pas] / V_{reg} [- pas] -» [+ CD] / [+ CI].

363

OBSERVAȚIE. Nu se supun restricțiilor II, III, IV verbele bitranzitive (vezi T 52).

Se înțelege că încălcarea unei restricții face de prisos examinarea celorlalte.

Dăm mai jos exemple cu "încălcări" ale fiecăreia dintre restricții, toate având aceeaşi consecință: complementul este indirect, nu direct. Exemplele sunt grupate în două serii, după cum întrebarea este pe *cine* sau *ce.*

1.1. întrebare: *pe cine?*

(l)Nu contați **pe mine (pe Gigei, pe el, pe oricine).** încalcă restricția I: V_{reg} [+ intrz.] —> nu CD, ci CI (comp. cuL-a căutat pe Gigei: CD). Alte asemenea verbe: *a paria, a miza* + câteva locuțiuni verbale echivalente sau nu cu ele: *a pune pariu, a pune rămăşag, a pune ochii, a pune mâna.* (Acestea din urmă au în interior un substantiv în acuzativ care consumă valența de tranzitivitate.)

OBSERVAȚIA 1. Dublarea complementului direct prin propnume personal neaccentuat *(mă, te, îl* etc.) nu contează ca alt complement direct.

OBSERVAȚIA 2. Verbelor intranzitive ([+ intrz.]) le sunt asimilate, ca termeni regenți, şi unele construcții cu *a fi,* participii şi adjective din familii flexionare verbale: Mi-e ciudă (ne caz etc.) **pe tine** (nu CD, ci CI); *Maşina* cumpărată (vândută, schimbată etc.) pe *cei doi* **boi..**. (nu CD, ci CI); E furios (nervos, mânios etc.) pe *toți* prietenii (nu CD, ci CI).

(2) N u dă *doi bani* **pe tine (pe nimeni)[299].**

(a) Respectă restricția I: *(a da* = [- intrrz]).

(b) încalcă restricția II: V_{reg} [+ CD] *(bani* = CD pe lângă *nu dă)* -> nu CD, ci CI (compl. Cu **Pe tine** nu te vede).

OBSERVAȚIA 1. Construcția "verb + *ceva* + *pe cineva"* caracterizează aşa-numitele verbe "ale schimbului": *a da, a oferi, a schimba, a primi, a vinde, a cțpța, a cumpțra* etc. Când complementul *cupe* (CI) se exprimă prin substantive care denumesc inanimate, *pe cine* devine *pe ce,* iar confuzia CD / CI este mai puțin probabilă: *A schimbat casa* pe-o maşină (pe ce a schimbat?).

Prezintă mai mică importanță faptul că gruparea *a da doi bani* (pe ...) este / poate fi considerată locuțiune verbală. în acest din urmă caz, ea este asimilabilă celor de tip *a pune pariu (pe ...).*

364

OBSERVAŢIA 2. Prepoziţia *pe* este echivalentă (şi se poate înlocui) cu *pentru, contra, în schimbul* etc, toate fiind prepoziţii excluse din construcţia complementului direct: Pe **casetofon** am p r i m i t *o sumă rezonabilă (pe casetofon= pentru casetofon = în schimbul casetofonului)*[300].
OBSERVAŢIA 3. în situaţii de felul celei de mai sus, când avem două complemente, în aparenţă amândouă directe, totdeauna cel cu *pe* va fi indirect (CI), iar cel fără *pe* (acuzativ neprepoziţional) va fi direct (CD), niciodată invers. Dacă ambele sunt cu *pe,* complementul direct va fi cel dublat prin pronume personal neaccentuat în acuzativ.
OBSERVAŢIA 4. Asimilabile acestei situaţii (verbul regent are deja un CD) sunt unele construcţii cu *a avea (a avea ură, necaz, draci* etc. *pe...).*
(l)S-a supărat **pe mine (pe prieteni, pe Ion** etc).
(a) Respectă restricţia I *(a supăra* = tranzitiv, adică [- intrz]).
(b) Respectă restricţia II *(a supăra* nu are alt CD).
(c) încalcă restricţia III: V_{reg} [+ refl Ac] *(se* = pronume reflexiv în Ac) => nu CD, ci Cf (comp. cu *Şi* **pe mine** *mă* supără *măseaua).*
OBSERVAŢIA 1. Construcţia "verb reflexiv + *pe cineva"* (întrebare: *pe cine?)* caracterizează aşa-numitele verbe ale «adversivitaţii afective»: *a se supăra, a se mânia, a se înfuria; a se enerva, a se şoca, a se întrista* etc. în aceeaşi situaţie sunt: *a se baza, a se bizui, a se întemeia* etc.
OBSERVAŢIA 2. Dacă acest CI se exprimă prin substantive care denumesc inanimate, întrebarea devine *pe ce* şi, din nou, probabilitatea de confuzie cu CD scate (Nu te supără pe **lucruri).**
(4) *Vina* a fost dată **pe tine.**
(a) Respectă restricţia \{*a da* = tranzitiv, adică [- intrz]);
(b) Respectă restricţia II *(a da* nu are alt CD);
(c) Respectă restricţia III (a *da* nu este la diateza reflexivă în acuzativ);
(d) încalcă restricţia IV: V_{reg} [+ pas] *(a fost dată* - verb la diateza pasivă) —> nu CD, ci CI (comp. T e - a dat *şi* **pe tine** *afară de la oră?).*
OBSERVAŢIE. Construcţia "verb la diateza pasivă + *pe cineva"* (întrebare: pe *cine?)* apare la verbele "schimbului" *(a oferi, a vinde* etc).
De aceea *pe* este prepoziţie, nu moffem (al acuzativului). *Pe* din construcţia oricărui CI este prepoziţie (Ac_3).
365
1.1.1. Verificând nerespectarea restricţiilor prin care se elimină CD, se constată că, în fapt, de fiecare dafâ poate fi încălcată o singură restricţie, nu două sau mai multe, ele excluzându-se reciproc. în acest sens spunem că e suficientă o singură "încălcare" pentru a avea CI, nu CD.
Astfel, dacă verbul regent este intranzitiv (V_{reg} [+ intrz] - restricţia I), automat nu se mai pune problema celorlalte trei restricţii (II - de a nu avea un alt CD, III - de a fi la diateza reflexivă sau IV - de a fi la diateza pasivă), căci verbele intranzitive nu pot trece la aceste diateze. (Nu avem în vedere reflexivul impersonal de tipul: *se vine, se pleacă, se călătoreşte* etc.)
La fel, dacă verbul regent are deja un CD (V_{reg} [+ CD] - restricţia II), el nu mai poate fi intranzitiv (restricţia I), nici la diateza reflexivă în acuzativ (restricţia III) şi nici la diateza pasivă (restricţia IV). în sfârşit, un verb la diateza reflexivă în acuzativ (V_{reg} [+ refl Ac] -restricţia IV) nu poate fi intranzitiv, ci intranzitivizat, nu poate avea CD şi, fireşte, nici nu mai poate fi la *diateza* pasivă.
1.1.2. Proba suplimentară pentru calitatea de complement indirect prepoziţional, nu direct, în cazul încălcării vreuneia dintre restricţii, o constituie IMPOSIBILITATEA DUBLĂRII prin pronume personal neaccentuat în acuzativ, indiferent de poziţie: Nu m i z a ţ i *şi* **pe mine** (nu şi: * *Nu* **mă** ^mizaţi **pe mine;** comp. cu N u mă număraţi *şi* pe **mine);\S_-** a supărat **pe mine** (nu şi: ***Mă** s-a supărat *pe mine;* comp. cu Mă supără *şi* ***pe* mine** *atitudinea lui).*
1.2. întrebare: *ce?*
Problema deosebirii celor două funcţii se pune în aceiaşi termeni, cu menţiunea că de fapt această întrebare *{ce?)* este greşit pusă, iar posibilitatea reformulării ei *{ce? —> de ce?, la ce? , în ce? etc.)* constituie un argument în plus că nu e vorba de CD, ci de CI.
în această situaţie *{ce? —»* CD sau CI) se află o serie de realizări verbale ale celor două funcţii, cel mai adesea infinitivul şi, mai rar, gerunziul şi supinul. (în fapt nu e vorba de complemente propriu-zise, ci de contrageri ale completivei directe şi indirecte.)
De remarcat pentru toate exmeplele date mai jos este faptul că infinitivul fără prepoziţie se găseşte în variaţie liberă cu cel prepoziţional[301], varianta uzuală azi fiind cea cu prepoziţie. Se înţelege că în această
301
Se obişnuieşte a se numi infinitivul cu *a* infinitiv fără prepoziţie, iar cel cu *a* + prepoziţie *(pentru, în, spre* etc), infinitiv cu prepoziţie. în faţa unui infinitiv, *a* este marcă a acestui mod, un AFIX MOBIL,

asemenea unui auxiliar (vezi LRC, 1985, p. 231). Uneori, greşit, infinitivul fără *a* este numit şi infinitiv scurt, iar cel cu *a,* infinitiv lung, în loc de infinitiv sintetic / infinitiv analitic. (Infinitiv "lung"
366
ultimă situaţie (infinitv cu prepoziţiile *de, la, pentru* etc.) confuzia CD / CI este mai puţin probabilă, întrucât puţin probabilă este punerea întrebării *ce.*
(1) încalcă restricţia I, adică termenul regent este INTRANZITIV sau ATRANZITFV: *Este* incapabil a face *un lucru util* (comp. cu *Este* incapabil de a face *un lucru util); Sunt* dispus a *mă* întoarce *imediat* (comp. cu *Sunt* dispus de a *mă întoarce imediat); îi* este teamă (jenă, frică, ruşine etc.) a *mai* scoate *un singur cuvânt* (comp. cu îi e teamă de a *mai* scoate *un singurcuvânt).*
în toate exemplele date, cuvintele subliniate sunt COMPLEMENTE INDIRECTE, nu directe (CI, nu CD).
(2) încalcă restricţia II, adică verbul tranzitiv ARE deja UN COMPLEMENT DIRECT: *Mă* îndeamnă *(mă* obligă, mă împinge etc.) a lua *o decizie pripită* (comp. cu *Mă* îndeamnă la a lua *o decizie pripită).* Cuvintele subliniate sunt complemente indirecte, nu directe.
(3) încalcă restricţia III, adică verbul este la DIATEZA REFLEXIVĂ (cu pronume în acuzativ): S e t e m e a face *acest lucru; Tocmai* m ă pregăteam a-^i spune *că...;* Mă gândeam a proceda *altfel* (comp. cu Mă pregăteam de *a-ţi* spune *că...).* Cuvintele subliniate sunt nu complemente directe, ci indirecte.
(4) încalcă restricţia IV, adică verbul este la DIATEZA PASIVA: Sunt obligat a vă atrage atenţia...; S u n t e ţ i invitat a lua parte *la întrunirea noastră* (comp. cu Sunt obligat laavâ atrage atenţia...)
Cu funcţie de complement direct, infinitivul apare destul de rar: î n c e p e a striga *după ajutor; Abia acum* învaţă a conduce *maşina;* N u poate reţine *totul.*
Rare sunt de asemenea fenomenalizările prin supin: S-a săturat (s-a plictisit, s-a lăsat, s-a apucat etc.) de învăţat (CI, nu CD, întrucât verbul este reflexiv în acuzativ). (Comp. cu A terminat de cules *porumbul - de cules* = CD).
Şi mai rar este gerunziul cu funcţie de CD sau CI: S i m t apropiindu-se *cineva* (CD); S-a plictisit *tot* auzindu-I *cum se lamentează* (CI, pentru că verbul este reflexiv).
este numai cel cu *-re (lucrare, mâncare, venire* etc), care, în româna actuala, excluzând câteva expresii *(dormire-ar, închinare-a^, fire-ar* ...) este numai substantiv, nu şi verb. Prin urmare, în cadru paradigmei verbale actuale nu mai avem opoziţia infinitiv lung / infinitiv scurt, căci infinitul ca verb este fără *-re,* adică numai... scurt.)
367
T 81 COMPLETIVĂ INDIRECTĂ / COMPLETIVĂ DIRECTĂ (I)
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *S-a supărat* **pe cine nu era cazul.**
(2) *A sancţionat* **pe cine nu era cazul.**
B. SOLUŢII:
(1) *pe cine nu era cazul* - completivă indirectă
(2) *pe cine nu era cazul* = completivă directă
C. COMENTARIU
0. Cel puţin teoretic, problema confuziei COMPLETIVĂ DIRECTĂ / COMPELTIVĂ INDIRECTĂ, în afară de gradul sporit de frecvenţă, se pune în aceiaşi termeni ca la nivelul propoziţiei (complement direct / complement indirect - vezi T 80) şi se explică prin necunoaşterea sau nesocotirea regimului tranzitiv / intranzitiv(izat) al termenului regent. Ca principiu de lucru se preferă regimului verbal utilizarea întrebărilor. Or, prin acestea putem doar APROXIMA un GRUP DE SUBORDONATE, nu identifica o subordonată, deoarece întrebările sunt fie comune, fie greşit puse.
Cum în practica analizei gramaticale elementare se face în primul rând apel la întrebări, de la acestea plecăm şi în comentariul de mai jos.
0.1. Asemenea complementului indirect echivalent, completiva indirectă are două tipuri de întrebări:
(1) **Cui,** pentru completiva indirectă corespunzătoare complementului indirect în dativ: *Se adresează întotdeauna* cui nu **trebuie;** *Dă informaţii* oricui îl solicită (comp. cu *Dau o carte* colegului *meu; Scriu o scrisoare* mamei). în principiu, acest tip de completivă indirectă nu pune probleme în analiză, întrucât nu are cu ce se confunda. (Nu există altă subordonată care să răspundă la întrebarea *cui).*
OBSERVAŢIE. Completiva indirectă torespunzătoare complementului indirect prepoziţional în genitiv *(Au votat* contra cui nu trebuia - comp. cu *Luptăm* împotriva fumatului) este foarte rară şi de aceea nu este reţinută aici.
368
(2) PREPOZIŢIE + cine sau **ce** *{despre cine (despre ce), de cine (de ce), pentru cine (pentru ce)* etc): *A cumpărat bicicleta* **pentru cine o merită cu adevărat;** *Nu se interesează* **nici de cine i-i apropiat;** *Nu se gândeşte* **la cine crezi tu;** *Eram încredinţat* **că nu i s-a întâmplat nimic grav.**
1. întrebările pe bază de *cine (despre cine, de cine, pentru cine* etc.) se pun de regulă corect şi fără

dificultate, conducând aproape fără echivoc la completiva indirectă. (Pentru cele de tip "prepoziție + *ce",* vezi T 82.)
Singura întrebare pe bază de *cine* comună completivei indirecte şi completivei directe este *pe cine,* situație în care deosebirea între cele două subordonate nu se poate face nicidecum prin întrebare, ci numai prin examinarea termenului regent. întrcuât această întrebare aparține în primul rând completivei directe *{A invitat la expoziție* **pe cine i-i prieten),** apariția ei pentru completiva indirectă este un fapt aparte. O întâlnim pe lângă două tipuri de verbe:
1.1. Ale «adversității afective», utilizate cu pronumele reflexiv în acuzativ sau la participiu (cu valoare adjectivală): *a se supăra (a fi supărat) pe..., a se înfuria (a fi înfuriat) pe..., a se mânia (a fi mâniat) pe..., a se enerva (a fi enervat) pe...:* Nu te înfuria **pe cine nu e cazul;** Est e supărată **pe oricine nu-I de acord cu părerile lui.**
Fiind verbe monotranzitive, când sunt însoțite de pronume reflexiv în acuzativ sau trecute la participiu, ele se intranzitivizează şi ca atare nu mai pot avea în subordine nici complement direct (vezi T 80) şi nici completivă directă. Cum cea mai apropiată prin construcție şi sens de completiva directă este completiva indirectă, subordonata aici în discuție este O COMPLETIVĂ INDIRECTĂ.
OBSERVAȚIE. Acelaşi regim îl au şi adjectivele aparținând aceleiaşi familii flexionare sau cu înțeles asemănător: *nervos, furios, mânios, ciudos* etc.: *E un tip* nervos **tocmai** pe cine îl **ajută.**
1.2. Verbe intranzitive construite cu prepoziția *pe: a miza pe.., a paria pe..., a conta pe...* etc. şi câteva locuțiuni: *a pune pariu, a pune rămăşag, apune ochii, apune mâna:* Contați *şi voi* **pe cine cred eu?**
369

T 82 COMPLETIVĂ INDIRECTĂ / COMPLETIVĂ DIRECTĂ (II)

A. STRUCTURI - TIP:
(1) *Vă asigur* **că ati întârziat.**
(2) *Constat* **că ați întârziat.**
B. SOLUȚII:
(1) *că ați întârziat* = completivă indirectă
(2) *că ați întârziat* = completivă directă
C. COMENTARIU
0. Problema propriu-zisă a confuziei COMLETIVĂ INDIRECTĂ / COMPLETIVĂ DIRECTĂ se pune în cazul în care completiva indirectă răspunde la întrebări de tip "prepoziție + ce" *{de ce, despre ce, la ce, cu ce* etc), întrebări care ocupă o poziție mai «fragilă» în cadrul analizei practice, în sensul că intră adesea în concurență cu întrebarea *ce* şi în mod eronat se dă câştig de cauză acesteia din urmă, iar prin ea completivei directe în locul celei indirecte. De fapt, nu s-ar putea spune că în mintea celui ce analizează greşit are loc, în momentul formulării întrebării, o alegere propriu-zisă, conştientă şi argumentată, între *ce* şi *de ce (la ce, cu ce* etc), ci e vorba mai degrabă de un mecanism inconştient, cel al minimului efort, aici în sensul utilizării întrebării celei mai simple (ce) şi mai «la îndemână».
Consecința imediată este interpretarea greşită a completivei indirecte drept completivă directă: *Nu-mi dau seama* **unde am greşit (Ce** *nu-mi dau seama?* —> completivă directă; întrebare corectă: De ce *nu-mi dau seama?* —> compeletivă indirectă).
Confuzia se face de regulă în unisens, respectiv se interpretează greşit completiva indirectă drept completivă directă nu şi invers.
OBSERVAȚIE. Se înțelege că o subordonată care răspunde la întrebarea *ce* pune problema de a fi completivă directă sau completivă indi- rectă numai după ce, potrivit legii priorităților (vezi mai jos), nu poate fi predicativă sau subiectivă.
370
0.1. în principiu dispunem de trei mijloace de aproximare şi verificare a calității de completivă indirectă / comlpetivă directă a unei subordonate care răspunde - sau «pare» că răspunde - la întrebarea ce, mijloace de altfel complementare: corectitudinea întrebării *{ce),* transformarea în parte de propoziție corespondentă şi examinarea regimului tranzitiv / intranzitiv(izat) al regentului. (Deşi certitudinea interpretării corecte ne-o dă numai ultimul mijloc, le examinăm sumar şi pe celelalte două)
1. Verificarea CORECTITUDINII întrebării *ce:* ori de câte ori o subordonată permite reformularea întrebării *ce* în "prepoziție + ce" *(la ce, de ce, pentru ce* etc), ca şi cum ambele întrebări ar fi posibile, are câştig de cauză întrebarea mai concretă, adică cea cu prepoziție şi, o dată cu aceasta, completiva indirectă. Testarea succesivă a posibilelor «echivalențe», false de altfel, ale întrebării *ce* se realizează

operațional rapid, întrucât inventarul întrebărilor de tip "prepoziție + ce" este redus: [ce] —> [de ce], [la ce], [despre ce], [pentru ce], [cu ce], [asupra a ce], [de la ce]. Statistic, cel mai adesea **se** pune (greşit) înterbarea *ce* în locul lui *de ce* şi *la ce.* (Prin semnul —> înțelegem aici "se reformulează ca" sau "rezultă".)
Exemple:
(1) [ce] —> [de ce] —> completivă indirectă (nu directă) *Nu sunt sigur* **că pot veni;** *L-a acuzat* **că e un impostor;** *Ai grijă* **să nu răceşti;** *Eram convins* **că n-are dreptate;** *Se pregătise"de mult* **să-ți spună asta.**
(2) [ce] —> [la ce] —> completivă indirectă (nu directă): *Prietenii te-au îndemnat* **să faci aşa ceva?;** *Nu mă obliga* **să-ți zic vreo două;** *Am fost silit de împrejurări* **să iau această hotărâre;** *Nu se pricepe* **să facă nimic;** *S-a hotărât* **să abandoneze lucrarea;** *Nu mă opun* **să plecăm chiar acum.**
(3) [ce] —> [pentru ce] —> completivă indirectă (nu directă): *Mulțumeşte părinților tăi* **că te-au crescut mare şi voinic.**
(4) [ce] —> [de la ce] —> completivă indirectă (nu directă): *Nu mă poți împiedica* **să nu fac asta.**
(5) [ce] —> [asupra a ce] —» completivă indirectă (nu directă): *A stăruit în repetate rânduri* **să-i facem o vizită;** *în sfârşit se lămurise* că **nu mai are nimic de pierdut.**
Acest criteriu al transformării întrebării ce în "prepoziție + ce", deşi practic prin rapiditate, prezintă neajunsul de a îndrepta confuzia completivă directă / completivă indirectă în sens invers. Altfel spus, dacă în mod sigur nu vom interpreta o completivă indirectă drept directă, este posibil în schimb să interpretăm o completivă directă drept o completivă indirectă. Aşa, de exemplu, potrivit celor de mai sus, în *L-am întrebat* ce face, subordonata ar trebui să fie completivă indirectă ([ce] —» [despre ce]), când, în realitate, ea este directă.
371
2. TRANSFORMAREA subordonatei în PARTEA DE PROPOZIȚIE corespondentă: în urma acestei operații ajungem la un complement prepozițional, deci indirect, sau neprepozițional, deci direct. Se va vedea cum, de fiecare dată, verbul cere o anumită prepoziție, apariția ei nu a alteia sau a nici uneia, fiind în general previzibilă pentru un vorbitor nativ de română. Spunem în această situație că verbul (adjectivul) are "regim prepozițional"[302]. Prepoziția care apare este aceeaşi cu prepoziția din întrebarea «reală» a subordonatei. Reluând, pe rând, tipurile de întrebări avem:
(1) *a fi sugir* de..., *a acuza (pe cinevajde..., a avea grijă* de..., *a fi convins* de etc. *(Sunt sigur* **de izbândă,** nu şi **Sunt sigur izbândă,* deci complementul indirect, nu direct);
(2) *a îndemna (pe cineva)* la..., *a se pricepe* la..., *a fi silit (de cineva* sau *de ceva)* la... *(Mă îndeamnă* **la perseverență,** nu şi **Mă îndeamnă perseverență,* deci complement indirect, nu direct);
(3) *a mulțumi (cuiva) pentru* (sau *de)... (Vă mulțumesc pentru atetție,* nu şi * *Vă mulțumesc atenție,* deci complement indirect, nu direct);
(4) *a împiedica (pe cineva)* de la... *(El m-a împiedicat* **de la o faptă** *urâtă,* nu şi **El m-a împiedicat o faptă urâtă,* deci complement indirect, nu direct);
(5) *a stărui* **asupra...,** *a insista* **asupra...,** *a se lămuri* **asupra...** *(Am stăruit* **asupra soluției** *date,* nu şi **Am stăruit soluția dată,* deci complement indirect, nu direct).
3. Al treilea mijloc de deosebire a celor două subordonate are în vedere statutul verbului regent, definit prin anumite trăsături, numite RESTRICȚII. După cum le formulăm în termeni pozitivi sau în termeni negativi, examinarea începe cu una sau alta dintre cele două subordonate. O dată dovedită una dintre subordonate, se exclude cealaltă.
3.1. Definirea în trăsături pozitive: o subordonată care răspunde la întrebarea *ce,* corect sau fals formulată, va fi COMPLETIVĂ INDIRECTĂ dacă regentul îndeplineşte una dintre următoarele condiții: (1) sâ fie intranzitiv; (2) să aibă deja un complement direct; (3) să fie la diateza pasivă (participiu); (4) să aibă pronume reflexiv în Ac.
Se poate observa că:
(a) Cele patru trăsături mai sus formulate se exclud reciproc: dacă verb Iu este intranzitiv (1) nu poate avea un complement direct (2) şi nici nu poate fi la diateza reflexivă în Ac (4); dacă are deja un complement

302
Legea prepoziției cerute de regent este dată de Draşoveanu, 1980, ca separând complementul indirect prepozițional de celelalte complemente prepoziționale. Vezi şi Vulişici Alexanrescu, 1995, p .105-l07.

372
direct (2), nu poate fi intranzitiv (1), nici la diateza pasivă (3) sau reflexivă (4) ş.a.m.d.

(b) într-un fel sau altul, fiecare din cele patru trăsături indică un verb intranzitiv(izat), ceea e explică imposibilitatea completivei directe.

3.1.1. Dăm în continuare cele patru tipuri de completivă indirectă rezultate din trăsăturile (l)-(4), (Tr = termen regent).

(1) **T_r=** VERB INTRANZITIV: A m i n s i s t a t **să abandonăm această pistă;** Au stăruit **să-l chemăm şi pe el.**

Cel mai adesea apare ca regent un adejctiv (propriu-zis, participial, locuţiune adjectivală), de regulă ca nume predicativ pe lângă auxiliarul predicativ intranzitiv *a fi: Nu sunt* dispusă **să mai stau de vorbă cu el;** *Sunt* mulţumit **că excursia a reuşit foarte bine;** *Sunt* bucuros **că ne-am revăzut;** *Nu eşti* în stare să **reţii atâta lucru?**

(2) **T** = verb (tranzitiv) care ARE deja UN COMPLEMENT DIRECT: *Cine* te-a îndemnat să **faci asta?;** *Colegii* l-au acuzat că **a copiat;** *Nu-* i d u c e *capul* **să facă mai mult.**

OBSERVAŢIA 1. în aceeaşi situaţie sunt şi locuţiunile verbale în componenţa cărora intră un substantiv în acuzativ fără prepoziţie, care în interior ar avea rol de complement direct: Nu-şi dă seama **că lucrurile s-au schimbat** (completivă indirectă); Ai grijă să **nu răceşti;** N - a i voie **să mai greşeşti o dată.** (Locuţiunea verbală *a ţine minte* are substantivul *minte* în acuzativ cu prepoziţia *în* eliptică şi prin urmare este tranzitivă, urmată de o completivă directă: Nu ţin minte **să te mai fi văzut undeva.)**

OBSERVAŢIA 2. Se înţelege că dacă verbul regent este bitranzitiv *(a ruga, a întreba, a învăţa* etc. - vezi T 52), el poate avea atât complement direct, cât şi completivă directă: Te rog **să nu mă mai deranjezi;** N e întreba **pe fiecare ce profesie au părinţii;** Nu **te-a** învăţat **cum să te comporţi?**

(3) **T_r=** verb la DIATEZA PASIVĂ sau la PARTICIPIU: Eram convins că **era doar o chestiune de moment;** *Candidaţii* sunt invitaţi să **intre în sală.**

OBSERVAŢIE. Verbele bitranzitive rămân tranzitive (= monotranzitive) şi la diateza pasivă şi deci sunt determinate de o completivă directă: Am fost întrebat **de ce am absentat de Ia adunare.**

(4) T_r= verb cu PRONUME REFLEXIV în acuzativ: Nu ne îndoim câ **aveţi dreptate;** Nu s-a gândit **că vom fi şi noi acolo;** N u **te** temi **c-ai s-o păţeşti /Te** pricepi **să repari aparatul acesta?**

373

OBSERVAŢIE. Verbele bitranzitive au completivă directă şi când sunt însoţite de un pronume reflexiv în acuzativ: Nu te-ai întrebat **de** ce **te ocolesc prietenii?**

3.1.2. Se vede clar din cele de mai sus (l-4) că o subordonată care răspunde la întrebarea *ce* poate fi completivă directă numai după ce nu este completivă indirectă, încât în legea priorităţilor completiva directă ocupă ultima poziţie: 1. predicativă *{El* a devenit **ce-a vrut);** 2. subiectivă (Nu se ştie **ce-a vrut);** 3. Completivă indirectă (Nu-mi dau seama **ce-a vrut);** 4. Completivă directă (A găsit ce-a vrut)[303].

3.2. Există şi posibilitatea de a defini mai întâi completiva directă în termeni negativi, adică prin restricţii ce privesc termenul regent. în acest caz, completiva indirectă apare ca rezultat al imposibilităţii de a fi completivă directă, inversându-se poziţiile în legea priorităţilor: 3. completivă directă; 4. completivă indirectă.

în acest sens, verbul regent al completivei directe trebuie să respecte următoarele restricţii: (1) să nu fie intranzitiv, ci, se înţelege, tranzitiv; (2) să nu aibă complement direct; (3) să nu fie la diateza pasivă (particpiu); (4) să nu fie însoţit de pronume reflexiv în Ac.

Pentru calitatea de completivă directă toate cele patru (l-4) restricţii sunt obligatorii. încălcarea uneia dintre ele blochează posibilitatea completivei directe şi nici nu mai este nevoie să le verificăm pe celelalte -automat subordonata este comlpetivă indirectă (vezi, în acelaşi sens, T 80, 2.2.). în această succesiune de operaţii, completiva indirectă este ceea ce rămâne după compeltiva directă.

3.2.1. Marcăm în cele de mai jos cu *[+]* respectarea şi cu [-] nerespectarea restricţiilor formulate pentru completiva directă (l-4). Fie exmplele:

(a) N u v r e a să te **mai vadă:**

(1) = [+]; (2) = [+]; (3) = [+]; (4) = [+]. Respectă toate restricţiile, deci este completivă directă şi se exclude completiva indirectă.

(b) Mă angajez **să termin până mâine lucrarea:**

(1) = M; (2) = [+]; (3) = [+]; (4) = *[-].* Subordonata nu respectă restricţia (4), deci nu este completivă directă, ci completivă indirectă;

(c) N u sunt obligat **să răspund la toate întrebările:**

(0 = M; (2) = [+]; (3) = [-]. Subordonata nu respectă restricţia (3), deci nu este completivă directă, ci completivă indirectă. Restricţia (4) nu mai trebuie verificată;

Această lege a priorităţilor este formulata de Draşoveanu, 1980.

374
(d) M ă sileşte **să iau măsuri** severe:
(1) = [+]; (2) = [-]. Subordonata nu respectă restricția (2), deci nu este completivă directă, ci completivă indirectă. Restricțiile (3) şi (4) nu mai trebuie verificate.
(e)Nu insistați **să vin** la **meci:**
(1) = [-]• Subordonata nu respectă restricția (1), deci nu este completivă directă, ci completivă indirectă. Restricțiile (2), (3), (4) nu mai trebuie verificate.
375

T 83 PRONUME RELATIV - COMPLEMENT / ATRIBUT

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Casa* **în care** stau *este din cărămidă.*
(2) *Casa* pe acoperişul **căreia** *se află antena* **cea** *mai înaltă este a unui prieten.*
B. SOLUȚII:
(1) *în care* = complement (circumstanțial de loc)
(2) *căreia* = atribut (pronominal genitival)
C. COMENTARIU
0. Problema confuziei de funcții (ATRIBUT / COMPLEMENT) la pronumele relativ se pune mai cu seamă în situația în care pronumele relativ introduce o atributivă, al cărei termen regent (substantiv, pronume, numeral) se află, fireşte, în stânga, în propoziția numită tocmai de aceea, regentă. Acest termen, numit uneori ANTECEDENT (Ta), este «reprezentat» în subordonată prin pronumele relativ (Rel): Propunerile pe **care** *ți le-am făcut rămân în picioare* (Ta = *propunerile;* Rel = *(pe) care); Am discutat problema în detaliu* cucei **care** *au fost de față* (Ta = *(cu) cei;* Rel = *care);* Toate **câte** *le-am văzut au fost interesante* (Ta = *toate;* Rel = *câte).*
Greşeala care se comite aici este raportarea pronumelui relativ la antecedent, ca şi cum acesta ar fi regentul pronumelui relativ, iar de aici concluzia imediată este că pronumele relativ are funcție de... atribut: Situația în **care** *te afli nu este de invidiat.* Model de raționament greşit: situația **în care** —> *în care* = atribut.
Se nesocotesc aici următoarele:
(1) Pronumele relativ NU DETERMINĂ antecedentul din din regentă, ci, ca orice pronume, îi ține locul. Prin urmare nu se pune problema ca relativul să fie adjectiv (pronominal) relativ. (Vezi, pentru adjectivele pronominale, T 17.)
(2) Ca membru al subordonatei şi cu funcție sintactică acolo, pronumele relativ nu-şi poate avea termenul regent în altă propoziție, adică nu se
376
, poate trece peste bara de despărțire a propozițiilor. Prin urmare, aplicând , regula pe

exemplul dat: NU *situația [în care...,* CI *situația [în care...* \

t___.__I I.................^

(Relativul se raportează în dreapta, nu în stânga.)
(3) La întrebările *care* şi *ce fel de* puse pe lângă substantivul (pronumele) din regentă nu răspunde pronumele relativ, ci propoziția subordonată introdusă prin relativ. Se vede astfel că avem aici o funcție atributivă, în concordanță cu întrebările *care* şi *ce fel de,* dar ea nu este a relativului, ci a propoziției introduse prin el (propoziția atributivă).
1. Identificarea funcției relativului în subordonată se face ca la oricare pronume, respectiv după caz, prepoziție şi termenul cu care intră în relație, situat în aceeaşi propoziție cu el.
în practica analizei gramaticale, pentru a face mai «concret» şi mai lesne sesizabil înțelesul funcției sintactice exprimate prin relativ, mai exact spus înțelesul lexical pe care se grefează funcția, se recurge adesea la un «artificiu de analiză»: înlocuirea pronumelui relativ cu un substantiv (pronume), în principiu cu antecedentul relativului, cel situat în regenta. A doua propoziție, cea obținută după înlocuire, nesubordonată, fireşte, se încadrează aceluiaşi model structural cu fosta subordonată, dar aprioric acceptată ca mai «uşoară», mai «simplă» în privința analizei.
Fie fraza: Scaunul pe care *stai este şubred,* în care subordonata este *pe care stai.* înlocuind relativul *(care)* cu antecedentul *(scaun),* obținem propoziția *pe scaun stai* cu aceeaşi structură ca *pe care stai.* Prin urmare, funcția pe care o are substantivul cu care am înlocuit relativul *(pe scaun)* este aceeaşi cu a

pronumelui relativ înlocuit *(pe care),* respectiv, aici, complement circumstanţial de loc.
1.1. în legătură cu «înlocuirea» şi identitatea de funcţie trebuie reţinute următoarele:
1.1.1. Identitatea de funcţie a substantivului «înlocuitor» cu a relativului «înlocuit» nu înseamnă că substantivul antecedent are în regentă aceeaşi funcţie ca relativul în subordonată, ci că substantivul care ar apărea pe poziţia relativului ar avea aceeaşi funcţie. Comparând funcţia antecedentului (în regentă) cu funcţia relativului (în subordonată), putem avea coincidenţă sau noncoincidenţă de funcţii: Trenul (subiect) care (subiect) *a plecat este un accelerat;* Trenul (subiect) în care (complement circumstanţial de loc) *s-a urcat este un accelerat.*
1.1.2. Ca membru al propoziţiei subordonate, pronumele relativ are caracteristicile formale (caz, prepoziţie) impuse de poziţia ocupată în acea propoziţie. La înlocuire trebuie deci respectată construcţia pronumelui relativ, respectiv substantivul (pronumele) înlocuitor să perpetueze cazul
377
si prepoziţia relativului înlocuit: *Nu cunosc nici un* tânăr **căruia** *să nu-i placă muzica (căruia* = dativ; substantivul *(tânăr)* ca înlocuitor va fi tot în dativ: **tânărului** *să nu-i placă muzica);* Lacul *în jurul căruia ne-am plimbat este mândria oraşului (în jurul căruia* = genitiv cu prepoziţie; substantivul *{lacul)* ca înlocuitor va fi tot în genitiv cu prepoziţie: **în jurul lacului** *ne-am plimbat).*
Atât cazul, cât şi prepoziţia relativului sunt determinate în principiu de partenerul său de relaţie. De aceea, dacă la înlocuire punem substantivul în alt caz sau cu altă prepoziţie decât cele ale relativului sau îi reproducem construcţia din regentă, propoziţia se dezorganizează: Băieţii cu care *se plimbă Ion sunt de vârsta lui;* **cu băieţii** *se plimbă Ion,* nu ***băieţii** *se plimbă Ion.*
1.1.3. Indiferent de situaţia din regentă, substantivul cu care înlocuim poate fi articulat sau nearticulat, eventual însoţit şi de un determinant, în funcţie de situaţia pe care i-o impune propoziţia, astfel încât aceasta (propoziţia) să fie corectă gramatical: *Ieri am vizitat* căminul **în care** *am locuit ca student;* **în cămin** *am locuit...* (nu ***în căminul** *am locuit...); Ţi-am cumpărat bilet* pentru trenul cu **care** *vei pleca la mare;* **cu trenul** *vei pleca...* (nu ***cu tren** *vei pleca...); L-am cunoscut* î n ziua **în care** *şi-a luat bacalaureatul;* **în ziua** [aceea] *şi-a luat bacalaureatul* (nu ***în ziua** *şi-a luat...* şi nici ***în zi** *şi-a luat...).*
1.2. Din cele de mai sus se poate deduce că pronumele relativ poate avea toate funcţiile pe care în mod obişnuit le are un pronume sau un substantiv. Ilustrăm cu câte un exemplu funcţiile mai frecvente:
(1) SUBIECT: *Bunurile* **care** *ţi se cuvin au fost deja expediate (care -bunurile);*
(2) NUME PREDICATIV: *Din bărbatul înalt şi viguros* **ce** *fusese cândva antrenorul său de lupte nu mai rămăsese decât un bătrânel uscăţiv şi liniştit (ce = (un) bărbat);*
(3) COMPLEMENT DIRECT: *Toate* **câte** *le-am aflat de la voi sunt bune (câte = toate);*
(4) COMPLEMENT INDIRECT (în dativ, genitiv cu prepoziţie, acuzativ cu prepoziţie): *Prietenul* **căruia** *îi scriu este la mare (căruia = prietenului); Colegul* **împotriva căruia** *ai luat cuvântul s-a cam supărat (împotriva cămia = împotriva colegului); Nu-mi mai amintesc toate problemele* **despre care** *am discutat* (despre care = despre probleme);
(5) COMPLEMENT DE AGENT: *Gândiţi-vă la oamenii* **de care** *aţi fost ajutaţi în viaţă (de care = de oameni);*
(6) complemente CIRCUMSTANŢIALE:
(a) DE LOC: *Oraşul* **pe deasupra căruia** *zburăm este Turda (pe deasupra căruia = pe deasupra oraşului);*
378
(b) DE TIMP: *Nu voi uita ziua* în **care** *ne-am cunoscut (în care = în ziua* [aceea]);
(c) DE CAUZĂ: *Boala* de **care** *a murit e nevindecabilă (de care = de boală).*
2. în toate exemplele mai sus date relativul este în raport cu un verb şi ca atare funcţia de atribut se exclude. De altfel, în marea majoritate a situaţiilor relativul este complement (subiect ş.a.), nu atribut. Aceasta nu înseamnă însă că nu poate avea şi funcţie de atribut. Ea apare într-o singură situaţie, şi anume când pronumele relativ *(care* şi, mai rar, *câţi, câte, cine)* stă în GENITIV şi este subordonat unui substantiv, obligatoriu situat în aceeaşi propoziţie cu relativul: *Deşi era vorba de o excursie,* al **cărei** traseu /"/ *cunoştea în detaliu, o aştepta totuşi cu nerăbdare* (al **cărei** traseu **=al excursiei** traseu = traseul excursiei); *Oamenii* în a **căror** familie *intrase prin căsătorie erau originari din părţile Aradului* (în a **căror** familie =ÎNa **oamenilor** familie = în familia **oamenilor).** (Pentru poziţia relativului faţă de substantiv şi alte detalii, vezi T 36.) în această situaţie, pronumele relativ are funcţie de atribut pronominal genitival.
3. Dacă pronumele relativ nu are antecedent, înlocuirea relativului, dacă altfel nu poate fi identificată funcţia, se face cu orice substantiv (pronume) care, perpetuând construcţia relativului înlocuit, este acceptat semantic şi gramatical de verbul subordonatei. Fără antecedent pot apărea toate pronumele relative, iar funcţiile sunt aceleaşi ca la 1. şi 2.: *Dau cartea* **cui** *îi trebuie* **(cui** = *cuiva (elevului, studentului...)* = complement indirect); *Nu*

ştim **ce** *este taică-său* **(ce** = *profesor (inginer...)* = nume predicativ); *Nu ştim* **a cui** lucrare *va fi premiată* (a **cui** lucrare = **a elevului (elevei...)** lucrare = atribut pronominal genitival).
OBSERVAȚIE. Cu totul alta este situația relativelor (pronume, adverbe) când forma lor cazuală şi/sau prepozițională este impusă de regentă (Se plimbă cu cine *îi place)* sau comoprtă fenomenul împletirii subordonatei cu regenta, impunând relativului funcție într-o propoziție din dreapta, alta decât cea în care, ca poziție lineară, apare relativul *(Am citit cartea* pe **care** *cred că* o am *de la tine.)*
379
T84
ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR *ADJECTIVAL* **/COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Răspunsul n-afost considerat* **corespunzător.**
(2) *Nici unul n-a răspuns* **corespunzător.**
B. SOLUȚII:
(1) *corespunzător* = element predicativ suplimentar (adjectiv)
(2) *corespunzător*= complement circumstanțial de mod (adverb de mod)
C. COMENTARIU
0. Elementul predicativ suplimentar (EPS) este o parte SECUNDARA de propozție care (1) ÎNSOȚEŞTE UN VERB, exprimând (2) O CARACTERISTICĂ sau O ACȚIUNE simultană cu acțiunea verbului şi
(3) REFERITOARE la UN NUME (cu diferite funcții sintactice): Studenții *se întorc* **veseli** *de la cursuri* (exprimă o caracteristică); Studenții *se întorc din excursie* **cântând** (exprimă o acțiune).
0.2. Prin conținut, proveniență şi construcție, reflectate în parte şi în definiție, se deosebesc două tipuri de EPS: de aspect NOMINAL (= exprimă o caracteristică) şi de aspect VERBAL (exprimă o acțiune). Având în vedere gradul de «dificultate», probabilitatea erorii şi criteriile de diferențiere de alte funcții, este reținut în lucrarea de fața, ca obiect al analizei gramaticale elementare, numai elementul predicativ suplimentar de aspect nominal, cel mai «simplu» şi în acelaşi timp cel mai reprezentativ ca esență pentru funcția în discuție. în acelaşi timp, în cadrul elementului predicativ suplimentar de aspect nominal deosebim două tipuri, unul ADJECTIVAL şi unul SUBSTANTIVAL (pronominal). (Vezi, pentru acesta din urmă, T 85.)
1. Fie exemplul următor: Copilul *s-a întors* **bucuros** *la şcoală.* ' Examinând cuvântul *bucuros,* constatăm următoarele:
1.1. Din punctul de vedere al înțelesului gramatical, *bucuros* exprimă o caracteristică (= însuşire) a obiectului denumit prin substantivul-subiect *copilul.* Asemănarea cu atributul şi numele predicativ este imediată -comp. cu băiatul **bucuros** (atribut) şi băiatul *este* **bucuros (NP).**
380
1.2. Din punct de vedere gramatical, cuvântul *bucuros* este un adjectiv subordonat prin acord substantivului *copilul.* Acest acord tipic adjectival (în gen, număr şi caz), prin gradul sau de evidența, nu mai necesită nici o demonstrație (comp. cu F e t i ț a *se duce* **bucuroasă** *la şcoală).*
Din nou observăm că EPS are acelaşi comportament ca atributul adjectival şi numele predicativ adjectival. Explicația o găsim în faptul că toate cele trei funcții se exprimă prin adjectiv, parte de vorbire care nu poate fi decât acordată[304].
1.3. Comparând acum structura în care apare adjectivul-EPS cu structurile în care apar adjectivul-atribut şi adjectivul-NP, se observă imediat că apropierea elementului predicativ suplimentar este mai mare de numele predicativ decât de atribut, respectiv:
(1) In timp ce atributul se subordonează substantivului în absența unui verb, numele predicativ şi elementul predicativ se subordonează substantivului (- subiect) în prezența obligatorie a unui verb[305].
(2) în acelaşi timp, deşi apropiat de numele predicativ, elementul predicativ suplimentar se deosebeşte de acesta prin natura verbului prezent în structură: AUXILIAR PREDICATIV («copulativ») pentru numele predicativ, respectiv VERB PREDICATIV pentru elementul predicativ suplimentar. A se compara: *Fetița mea* este **fericită** *(este* = auxiliar *predicativ; fericită* = NP) cu *Fetița mea* se joacă **fericită** *(se joacă* = verb predicativ; *fericită* = EPS).
1.4. Raportând conceptul de element predicativ suplimentar la cele de predicat şl nume predicativ, reținem:
(1) Numele predicativ este o componentă a predicatului (numit tocmai de aceea "nominal"). Această calitate o dobândeşte, în prezența unui *auxiliar predicativ,* care, datorită conținutului lexical-semantic

insuficient, NU POATE FORMA SINGUR UN PREDICAT. (Vezi, pentru detalii, T 46). Spunem de aceea că numele predicativ este un CONSTITUENT NECESAR (= obligatoriu) al predicatului (nominal).
Dimpotrivă, elementul predicativ suplimentar are alt statut: întrucât verbul însoţit este PREDICATIV şi ca atare FORMEAZĂ SINGUR UN PREDICAT (verbal), elementul predicativ suplimentar NU ESTE O COM- PONENTĂ A PREDICATULUI, nici măcar facultativă sau suplimentară. (Predicatul nu poate avea decât componente necesare.)
Se vede astfel că elementul predicativ suplimentar nu trebuie înţeles ca un fel de «nume predicativ suplimentar», adică «în plus», sau ca un al
[4] Vezi, pentru "sistemul triadic" al determinanţilor substantivului, Draşoveanu, 1982, p. 39.
[5] Vezi, pentru "în prezenţa / în absenţa" verbului, Draşoveanu, 1973, p. 269.

doilea nume predicativ. (Verbul însoţit fiind predicativ nu are nevoie de nume predicativ.)
(2) Element predicativ suplimentar înseamnă «fost» nume predicativ într-o altă structură şi automat altă propoziţie, din care auxiliarul predicativ *a fi* a fost suprimat şi, în noua structură, nu se subînţelege. Prin urmare o propoziţie de tipul *Măria se întorcea* **grăbită** *de la şcoală,* provine din cuplul de propoziţii *Măria se întorcea* şi [Măria] *era* **grăbită.**
Reducerea predicatului nominal *(a fi* + NP) din propoziţia a doua la elementul predicativ suplimentar presupune, înaintea suprimării lui *a fi,* un STADIU GERUNZIAL al acestuia[306]: *Eleva citeşte* şi *[eleva]* **este atentă** —> *Eleva citeşte* **fiind atentă** —> *Eleva citeşte* **atentă.**
1.5. Din cele de mai sus rezultă clar deosebirile între elementul predicativ suplimentar şi celelalte părţi de propoziţie exprimate adjectival (atributul şi numele predicativ).
Confuzia între elementul predicativ suplimentar şi complementul circumstanţial de mod, în ciuda lipsei oricăror note comune, se bazează pe trei elemente:
(1) nerecunoaşterea adjectivului, în speţă interpretarea lui greşită ca adverb de mod;
(2) utilizarea întrebării *cum* şi asocierea ei (exclusiv) cu funcţia de complement de mod;
(3) raportarea greşită a adjectivului (sau, greşit, a adverbului) la verbul predicativ, ca şi cum ar fi un complement.
în realitate, deosebirea elementului predicativ suplimentar de complementul circumstanţial de mod este foarte simplă şi implică propriu-zis numai RECUNOAŞTEREA ADJECTIVULUI. întrucât e puţin probabilă evitarea întrebării *cum,* procedeul practic de identificare a elementului predicativ suplimentar poate fi astfel formulat: orice adjectiv (fără prepoziţie) care răspunde la întrebarea **cura** pusă pe lângă un verb predicativ este totdeauna element predicativ suplimentar, niciodată complement circumstanţial de mod[307].
2. Prin raportare la funcţia termenului (substantivului sau substitutului) regent, elementul predicativ suplimentar de tip adjectival se divide în:
2.1. DETERMINANT al unui SUBSTANTIV (substitut) în NOMINATIV-SUBIECT: Oamenii *se priveau* **nedumeriţi;** Copiii *se întorc* **zgomotoşi** *de la şcoală* (vezi toate exemplele de până aici.)
După Draşoveanu,] 967, p. 240.
306
"Nici un complement nu se exprimă prin adjective iară prepoziţie" -Draşoveanu, 1980.

Acordul adjectivului-EPS cu substantivul-subiect este evident: E 1 e -v u 1 *îşi scrie* **liniştit** *temele* -Elevii *îşi scriu* **liniştiţi** *temele* -Eleva *îşi scrie* **liniştită** *temele* — Elevele *îşi scriu* **liniştite** *temele.*
Dacă genul şi numărul adjectivului «se greşesc» foarte rar în analiză, nu atât datorită faptului că acestea s-ar citi direct de la substantivul cu care se acordă, cât din cauza marcării formale (= prin desinenţe) a acestor categorii, CAZUL în schimb este frecvent eronat apreciat, respectiv, ACUZATIV. Explicaţia se află în aceea că se pune întrebarea *cum* pentru caz, ca şi când aceasta ar fi o întrebare a acuzativului. în realitate, la *cum* NU RĂSPUNDE NICI UN CAZ, respectiv nici acuzativul şi nici alt caz, deoarece nu este o întrebare pentru caz. în al doilea rând, la adjective, indiferent de felul lor, cazul nu se află prin întrebări, ci se «citeşte» de la substantivul cu care se acordă. Se vede astfel clar că în situaţia de faţă adjectivul stă în nominativ prin acord cu substantivul-subiect în nominativ, în subsidiar notăm că eroarea de caz (acuzativ în loc de nominativ) este potenţată şi de eroarea de funcţie - complement de mod în loc de element predicativ suplimentar. Or, o dată astfel interpretat adjectivul (= complement de mod), analistului îi pare firesc să fie în acuzativ, nu în nominativ.
2.2. DETERMINANT al unui SUBSTANTIV (substitut) în ACUZATIV-COMPLEMENT DIRECT:

Pe Ion îl *consider* cel **mai harnic** *dintre toţi; Am întâlnit* - o *mult* **îmbătrânită;** *Nu* t *s-am văzut niciodată aşa* **nervos;** V ă *credeam* **plecate** *la mare.*
Şi aici acordul elementului predicativ suplimentar cu substantivul (pronumele) în acuzativ este evident: Pe copil *l-am găsit* **culcat** -Pe copii *i-am găsit* **culcaţi;** Pe fetiţă *am găsit-o* **culcată** -Pe f e t i-ţ **e** *le-am găsit* **culcate.**
Eroarea de caz (altul decât acuzativul) este aici mai puţin probabilă, nu atât datorită identificării corecte a cazului prin acord cu substantivul în acuzativ, cât coincidenţei, în speţă pe baza întrebării *cum,* greşit apreciate ca indicând un acuzativ (vezi mai sus).
Ca la 2.1., cazul adejctivului se «citeşte» de la substantivul (pronumele) regent şi de aceea este un acuzativ.
OBSERVAŢIE. Elementul predicativ suplimentar se poate referi şi la nume cu alte funcţii sintactice, mai puţin frecvente şi pe care nu le-am luat aici în considerare.
383
T85
ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR *SUBSTANTIVAL I* **COMPLEMENT DIRECT (COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL DE MOD)**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Se consideră* **un** *bun* **specialist** *în televizoare.*
(2) *Caută* **un** *bun* **specialist** *în televizoare.*
B. SOLUŢII:
(1) *un specialist* - element predicativ suplimentar (N)
(2) *un specialist* = complement direct (Ac)
C. COMENTARIU
0. Elementul predicativ suplimentar exprimat prin substantiv este în linii mari similar celui adjectival (vezi T 84), respectiv:
0.1. Exprimă o caracteristică a numelui (subiect, complement direct etc), căruia îi este subordonat: *După ce si-a terminat studiile,* P o p e s c u *s-a întors* **medic** *în comuna lui.*
Spre deosebire de cel adjectival, al cărui conţinut gramatical îl constituie calificarea propriu-zisă (= exprimă însuşiri, calităţi), elementul predicativ suplimentar substantival are drept conţinut CLASAREA, asemenea numelui predicativ exprimat prin substantiv nearticulat (comp. *El se* consideră **profesor** cu *El* este **profesor).**
0.2. Apare ÎN PREZENŢA «necondiţionată» a unui VERB PREDICATIV, tranzitiv sau intranzitiv, notă prin care se deosebeşte atât de atribut, cât şi de numele predicativ, şi are istoria derivativă a celui adjectival (vezi T 84).
1. Dintre fenomenalizările elementului predicativ substantival (pronominal) reţinem doar una, cea neprepoziţională.
1.1. Exprimat prin substantiv (pronume) în NOMINATIV, asemenea numelui predicativ de la care provine, subordonat unui substantiv (pronume) - SUBIECT (N): Românul *s-a născut* **poet;** *S-a dus* **medic** *de campanie pe front; A murit simplu* **impiegat** *de mişcare;* Vecinul *meu a ieşit la pensie* **conferenţiar;** Măria *a fost numită* **directoare** *la o fabrică de bomboane; încă din liceul militar se visa* **general;** *El se crede* **altul,** *iar* e a *se consideră mereu* **aceeaşi.**
384
Cazul NOMINATIV al elementului predicativ suplimentar subordonat subiectului se argumentează prin ANALOGIE cu construcţia celui adjectival, fiind într-o perfectă SIMETRIE. A se compara E 1 (subiect, N) *se consideră* **nevinovat** (EPS, adjectiv,- N) - E 1 (subiect, N) *se consideră mare* **specialist** (EPS, substantiv, N). Singura deosebire constă în aceea că la adjectiv cazul este rezultatul acordului, în timp ce la substantiv acesta este un fapt de FLEXIUNE- nu de acord.
OBSERVAŢIE. Verbul din structură este fie intranzitiv, fie intranziti-vizat (prin diateza pasivă sau pronume reflexiv în acuzativ).
1.2. Exprimat prin substantiv (pronume) în ACUZATIV, subordonat unui substantiv (pronume)- COMPLEMENT DIRECT (Ac), în prezenţa unui VERB TRANZITIV, fireşte: îl *consider* **om** *de mare viitor; Pe* I o n e s c u *l-au numit* **şef** *de echipă;* T e *credeam* **copil** *cuminte;* M i — l *doresc* **prieten;** *Peste ani de zile aveam să-l regăsesc* **şef** *de fermă.; Am reîntâlnit-o* **alta.**
Aceeaşi analogie cu elementul predicativ suplimentar adjectival ne serveşte în argumentarea cazului acuzativ la substantiv (pronume). A se compara: *Te* (CD, Ac) *ştiam* **fericit** (EPS, adjectiv, Ac) - T e

(CD, Ac) *ştiam* **amator** (EPS, substantiv, Ac) *de antichităţi.* Elementul predicativ suplimentar adjectival se subordonează prin acord, iar cel substantival prin flexiune (cazul însuşi, Ac).
Vom reţine în concluzie că EPS substantival (fără prepoziţie) este în NOMINATIV dacă se referă la SUBIECT, respectiv în ACUZATIV dacă se referă la COMPLEMENT DIRECT. Observăm astfel o variaţie de caz (N / Ac) la EPS impusă de variaţia cazuală (N / Ac) a termenului regent: El (N) *se consideră* **specialist** (N) - *Alţii* îl (Ac) *consideră* **specialist** (Ac). In fapt, degajarea din forma cazuală unică de NAc *(specialist)* a celor două valori cazuale (N sau Ac) este, în cazul de faţă, destul de complicată din cauza absenţei oricărui indice material deosebitor, fapt ce se reflectă în interpretări oscilante (când N, când Ac), chiar în analize ce depăşesc nivelul elementar[308].
1.3. Atât elementul predicativ suplimentar substantival subordonat subiectului, cât şi cel subordonat complementului direct pot fi precedate de unul din membrii seriei *ca, drept, de* (cu acelaşi sens): *Vin la tine* **ca prieten, nu ca duşman;** *Două luni a funcţionat* **ca gestionar** *la un aprozar;* **Drept cine** *mă iei?; Nu-i place să fie luat* **de fraier;** *L-a citat* ca

[08] Pentru întreaga demonstraţie ce nu şi ar găsi aici locul, vezi Draşoveanu, 1978, p. 1l-32.

martor *în procesul de divorţ; Considerăm acordul* **drept argument** *hotărâtor în subordonarea predicatului la subiect; A luat-o* de **nevastă** *pe Norina.*
în cele mai multe situaţii, substantivul poate apărea atât precedat de *ca (drept, de),* cât şi fără ele,- construcţiile fiind echivalente (= în variaţie liberă); *A plecat* **asistent** *la Craiova = A plecat* **ca asistent** *la Craiova; L-am întâlnit* **şef** *de şantier = L-am întâlnit* ca **şef** *de şantier.*
Aceste cuvinte *{ca, de, drept),* când au SENS CALITATIV, fiind echivalente cu *în calitate de,* nu sunt considerate prepoziţii cu acuzativul, ci adverbe şi ca atare nu impun caz substantivelor (pronumelor) în faţa cărora stau. De aceea spunem că substantivul-EPS este în N sau Ac (neprepoziţional) indiferent dacă este sau nu precedat de un membru al seriei *ca, drept, de* (cu sens calitativ). Prin urmare, într-un exemlpu ca *El ne-a venit ca* **profesor** *de istorie, profesor,* în ciuda lui *ca,* este în nominativ. (Aceste adverbe nu au funcţie sintactică.)[309]
1.4. întrebările la care răspunde *{ce* sau *cum)* şi faptul de a le pune pe lângă un verb, interpretat drept regent, asociate cu eventuale greşeli de stabilire a cazului, fac posibilă confuzia acestui element predicativ suplimentar cu două tipuri de complement - direct şi circumstanţial de mod.
Este de remarcat că, spre deosebire de elementul predicativ suplimentar adjectival, la care partea de vorbire - adjectivul - constituie un mijloc suficient pentru a-l deosebi de complementul circumstanţial de mod, în cazul de faţă partea de vorbire luată în sine nu mai are aceeaşi importanţă, întrucât toate cele trei funcţii (EPS, CD şi complement de mod) se pot exprima deopotrivă prin substantiv.
1.4.1. Criteriul formal fundamental de diferenţiere îl constituie aici modul de construcţie (cazul) şi raportarea la verbul din structură.
(1) Ceea ce se remarcă imediat este că substantivul (pronumele) are formă de NAc şi este fără prepoziţie (pentru *ca = de = drept,* vezi mai sus).
(2) La funcţia de EPS ajungem prin eliminarea celorlalte două funcţii, complementul direct şi complementul circumstanţial de mod, ca imposibile, respectiv:
(a) în nominativ nu există complement circumstanţial de mod, iar în acuzativ trebuie să fie obligatoriu cu prepoziţie, ceea ce nu e cazul aici.
(b) Cât priveşte complementul direct, acesta exclude realizarea în nominativ, iar în acuzativ (cu sau fără *pe)* reclamă ca regent un verb

309
Vezi, pentru detalii, Draşoveanu, 1978. p. 23; Vulişici Alexandrescu, 1995, p. 111.

tranzitiv. în cazul de faţă, chiar dacă s-ar interpeta verbul drept regent, acesta este fie intranzitiv (A ieşit *la pensie* **plutonier),** fie intranziti-vizat prin diateza pasivă sau pronume reflexiv în acuzativ (A fost ales secretar; Se ***e*** r e d e **specialist),** fie cu poziţia complementului direct deja ocupată, încât un al doilea complement direct, verbul fiind monotranzitiv, se exclude (L-au numit **inspector** *la banca).* în nici una dintre ipostaze, verbul n-ar putea accepta un comple- ment direct.
(c) Alte posibilităţi nu mai există: numele predicativ se exclude, verbul fiind predicativ, subiect există în propoziţie, iar un eventual complement indirect de asemenea este exclus în nominativ sau acuzativ fără prepoziţie.
(d) Nu mai rămâne decât... EPS.

T86

GERUNZIUL - **FUNCȚIE CIRCUMSTANȚIALĂ NEMODALĂ / FUNCȚIE CIRCUMSTANȚIALĂ MODALĂ**

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Mi-a spus asta* **glumind.**

(2) Trecând *cineva pe stradă, te-ar putea auzi.*

B. SOLUȚII:

(1) *glumind* = complement circumstanțial de mod

(2) *trecând* = complement circumstanțial condițional

C. COMENTARIU

0. Dată fiind obişnuința de a aproxima funcțiile sintactice prin întrebări, pentru gerunziu se pune de regulă întrebarea *cum,* ceea ce conduce, aproape invariabil, la complement circumstanțial de mod, ca şi cum aceasta ar fi unica funcție a gerunziului. Or, în realitate, gerunziul are cel mai adesea alte funcții, în principiu, cu excepția predicatului, aproape toate celelalte[310].

Ca principiu practic de analiză putem adopta formula potrivit căreia ar putea fi complement de mod numai atunci când întrebarea *cum* nu poate fi înlocuită cu alte întrebări sau cu o subordonată, al cărei predicat este fostul gerunziu trecut la un mod personal (predicativ).

OBSERVAȚIE. Dată fiind frecvența lor scăzută, nu luăm aici în discuție şi funcțiile necircumstanțiale ale gerunziului: ATRIBUT verbal (elevi **culegând** *mere,* femei **uitându-se-n** *oglindă);* SUBIECT (Se aude **fluierând** *un tren;* Se zăreşte **albind** *în depărtare turla unei biserici);* **COMPLEMENT DIRECT (Văd apropiindu-se** *un autobuz;* Aud **sunând** *la poartă);* COMPLEMENT INDIRECT (S - a p **1** i c t i s t *tot* **auzind în** *fiecare zi acelaşi lucru;* M-am săturat *tot* **corectând** *greşelile altora).*

0.1. Funcțiile circumstanțiale pot fi împărțite în MODALE (complement circumstanțial de mod) şi NEMODALE (alte - celelalte -

[310] Vezi, pentru prezentarea în ansamblu, Edelstein, 1972, passim.; vezi şi Draşoveanu, 1997. p. 244-276.

complemente circumstanțiale). în cele de mai jos sunt utilizate de fiecare dată două elemente de identificare a funcției: întrebarea şi subordonata corespondentă.

1. Funcții CIRCUMSTANȚIALE NEMODALE: complemente circumstanțiale de timp, de cauză, de condiție, de concesie etc.

(1) Complement circumstanțial de **TIMP: Mergând** *spre şcoală,* s - a întâlnit *cu un grup de colegi;* **Terminând** *facultatea,* a f o s t repartizat *în satul lui.*

ÎNTREBARE: *când?,* VERIFICARE: transformarea în subordonată temporală: **Intrând** *în casă,* văzu *că cineva i-a umblat printre lucruri* —> **Când a intrat în casă,** văzu că...

(2) Complement circumstanțial de CAUZĂ: **Neînvățând** *cum trebuie,* a căzut *la examen; Trenul* **plecând** *abia peste două ore,* n e — a m *mai* plimbat *puțin prin oraş;* **Crezând** *că nu sunt acasă,* nu m - a *mai* căutat *la telefon.*

ÎNTREBARE: *din ce cauză?;* VERIFICARE: transformare în subordonata cauzală: **Cunoscând** *cartea, filmul* / s - a părut *destul de modest* —> **Deoarece cunoştea cartea,** *filmul* /s-a părut *destul de modest.*

(3) Complement circumstanțial de CONDIȚIE (condițional): **Terminând** *mai repede lecțiile,* ai putea *veni cu noi la film;* **Citind** *mai mult,* vom *şti mai mult;* **Aflându-se** *în situația în care fusese el, alții* s-ar fi dovedit *mai nedescur-careți.*

ÎNTREBARE: *cu ce condiție?;* VERIFICARE: transformare în suboronată condițională: **Acceptând** *că acordul este mijloc de subordonare,* înseamnă *că predicatul este subordonat formal subiectului* —> **Dacă acceptăm** *că acordul este...,* înseamnă *că...*

(4) Complement circumstanțial de CONCESIE (concesiv):- **Vrând, nevrând,** a trebuit *în cele din urmă să renunțe; Chiar* **admițând** *acest lucru, tot* n u sunt convins *că ai dreptate.*

ÎNTREBARE propriu-zisă n-are în afara perifrazei "în ciuda cărui fapt".

VERIFICARE: transformare în subordonata concesivă (ipotetică) introdusă prin *chiar dacă: Chiar* **cerându-şi scuze** *în public, tot* n u l-ar fi iertat—> **Chiar dacă şi-ar fi cerut scuze în public,** *tot* n ui-ar iertat.

în general gerunziul cu funcție de complement concesiv este precedat de adverbul *chiar,* acelaşi pe care îl regăsim în locuțiunea conjuncțională concesivă *chiar dacă,* iar în grupul verbului regent se află adverbul *tot* sau *totuşi,* corelativ «prin excelență» al subordonatei concesive.

După cum reiese din cele de mai sus, identificarea funcției circumstanțiale a gerunziului nu ridică de fapt probleme deosebite, dacă analizăm efectiv posibilitățile funcționale în context, utilizând ca test de

verificare transformarea într-o subordonată circumstanțială, a cărei funcție se consideră, fireşte, recunoscută.

OBSERVAȚIA 1. Prin gerunziu se exprimă şi alte complemente circumstanțiale decât cele amintite aici, de frecvență scăzuta şi cu grad sporit de complexitate a construcției şi, de aici, a identificării, fapt pentru care nu le cuprindem la acest nivel de analiză.

OBSERVAȚIA 2. Toate complementele circumstanțiale date aici sunt de fapt CONTRAGERI de subordonate circumstanțiale.

2. Funcție circumstanțială modală sau de tip *cum:* ceea ce nu se poate încadra celorlalte. Intră aici complementul circumstanțial de mod şi elementul predicativ suplimentar de tip verbal. Date fiind (a) dificultatea de a distinge uneori cele două funcții şi (b) statutul mai puțin clar al gerunziului raportat la ceea ce numim element predicativ suplimentar (vezi T 84 şi T 85), acesta din urmă nu e cuprins aici. La nivelul analizei gramaticale elementare nu socotim deocamdată absolut necesară introducerea acestei distincții. Dăm doar câteva exemple de complemente circumstanțiale de mod: *Vine* **şchiopătând;** *Trece strada* **fugind;** *Mă priveşte* **zâmbind.**

OBSERVAȚIE. în studii mai recente, pare a i se contesta gerunziului (şi infinitivului) funția de EPS, fiind considerat fie complement indirect (contragere a unei completive indirecte) (o *văd* **venind),** fie contrageri gerunziale ale unor propoziții coordonate copulativ *{vine* **râzând).** (Vezi Draşoveanu, 1997, p. 262-264.)

390

T87 *ADVERB DE MOD* **-COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD / COMPLEMENT DIRECT**

STRUCTURI-TIP:

(1) *La oră* se înțeleg **englezeşte.**

(2) *La ora de engleză* vorbea **englezeşte.**

SOLUȚII:

(1) *englezeşte* - complement circumstanțial de mod

(2) *englezeşte* = complement direct

COMENTARIU

0. Interpretarea greşită a complementului direct drept complement de mod este cauzată în situația de față de întrebările oscilante *ce* şi *cum,* deopotrivă posibile, şi de «raritatea» exprimării adverbiale a complementului direct în raport cu realizarea adverbială «firească» a complementului de mod.

1. Complementul direct adverbial este un fenomen sintactic restrâns atât în privința adverbelor de mod prin care poate fi exprimat - derivate cu sufixul adverbial - *este* de la nume de limbi *{englezeşte, franțuzeşte, greceşte, latineşte, ruseşte* etc), cât şi în privința termenului regent -câteva verbe TRANZITIVE *(a şti, a vorbi, a înțelege, a învăța, a pricepe* etc): *El* vorbeşte ruseşte, *iar ea* învață **chinezeşte.**

1.1. Funcția de complement direct, nu de complement circumstanțial de mod, se argumentează în cazul de față prin sinonimie (echivalență) cu un comlement direct (exprimat prin numele limbii respective *(ruseşte* — "limba rusă", "rusa"; *chinezeşte* = "limba chineză", "chineza").

Raționamentul este următorul: dacă *în El* ştie *bine* **bulgara,** substantivul *bulgara* este complement direct (în Ac), prin echivalență lexico-gramaticală acceptăm că şi în *El* ştie *bine* **bulgăreşte,** adverbul de mod *bulgăreşte* este tot compelment direct.

Este de rețniut că adverbul de mod este complement direct numai dacă permite substituția cu un substantiv în acuzativ (obligatoriu fără prepoziție) şi dă un enunț firesc în română. A se compara:

(1) E i vorbeau ruseşte, în care adverbul *ruseşte* = complement direct, deoarece *ruseşte = rusa* (Ei vorbeau **rusa).**

391

(2) Ei vorbeau *ceva* **ruseşte,** în care *ruseşte* ^ complement direct, căci enunțul prin substituție nu este **Ei* vorbeau *ceva* **rusa** (nereperat în română), ci *Ei* vorbeau *ceva* **în rusă,** unde *în rusă* = complement circumstanțial de mod şi ca atare şi *ruseşte* are aceeaşi funcție.

1.1. în măsura în care - şi numai după raționamentul de la 1. - vrem să-i găsim funcției de complement direct şi o acoperire prin «întrebare», se poate verifica, după înlocuirea adverbului cu substantivul, acceptabilitatea întrebării *ce:*

El ştie greceşte = *El* ştie **greaca** (ce *ştie?* - întrebare posibilă).

Dacă adverbul de mod are funcție de complement de mod, nu permite substituția amintită şi nici întrebarea *ce:* *Ei* cântau greceşte ^ *Ei* cântau **greaca.** Substituția dă *Ei* cântau în **greacă (cum** *cântau?* , nu ce *cântau?).*

1.2. Aceleaşi verbe *(a şti, a vorbi* etc.) pot avea în subordine adverbe de mod în - *este* care nu provin de la nume de limbi şi nici nu permit înlocuirea cu un substantiv în acuzativ fără prepoziţie *(duşmăneşte, prieteneşte, prosteşte, soldăţeşte* etc): £7 m i — a vorbit **prieteneşte** -* *El îmi* vorbeşte **prietenul** - *El îmi* vorbeşte **ca (un) prieten.**
Se înţelege că asemenea adverbe nu pot fi complemente directe, ci doar circumstanţiale de mod.
2. Aceleaşi adverbe (în *-este* de la nume de limbi) şi pe lângă aceleaşi verbe *(a vorbi, a învăţa, a şti* etc.) pot avea şi funcţia de SUBIECT: *La ora de franceză* se vorbeşte *numai* **franţuzeşte** (comp. cu *La ora de franceză* se discută *numai* **franţuzeşte** - complement de mod).
2.1. Argumentarea funcţiei de subiect (nu de complement de mod) se poate face prin analogie cu cea de complement direct.
3. Din poziţia 1. (complement direct) se obţine şi funcţia de COMPLEMENT INDIRECT: *A tradus* **din nemţeşte în ruseşte.**

88 CIRCUMSTANŢIALA DE SCOP / CIRCUMSTANŢIALĂ DE LOC

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *A plecat* **să te caute.**
(2) *A plecat* **unde l-ai trimis.**
B. SOLUŢII:
(1) *să te caute* = circumstanţială de scop (finală)
(2) *unde l-ai trimis* = circumstanţială de loc
C. COMENTARIU
0. Interpretarea greşită a circumstanţialei de scop drept circumstanţială de loc, nu şi invers, vizează o categorie de SUBORDONATE INTRODUSE PRIN **SĂ** în dependenţă de anumite verbe, în general de "mişcare cu direcţie", dar nu exclusiv, organizate semantic în câteva grupe:
0.1. *A se duce, a merge, a pleca, a alerga, a fugi* etc: S — a dus **să ia benzină;** Merg să **mătur curtea; PI** e c ă m *imediat* **să-l căutăm; F** u **g să cumpăr pâine.**
0.2. *A veni, a reveni, a se întoarce* etc, la care se adaugă interjecţiile *hai* şi *haide (haidem, haideţi),* echivalente cu imperativul verbului *a veni:* Vino **să-ţi dau ceva;** Au venit să **ridice maşina;** S-au întors **să-ţi dea cheia; H** a i **să-ţi arăt Bucureştiul noaptea...;** Haide **să-i dăm o mână de ajutor.**
0.3. *A intra, a ieşi* etc: A ieşit să **ia puţin aer;** Nu ieşim să **ne plimbăm puţin?;** Am intrat **să-i dau cartea.**
OBSERVAŢIE. Mai rar, avem circumstanţiala de scop şi pe lângă verbe de stare: Rămâi să **iei masa** cu **noi;** Stai **să-ţi dau cartea promisă.**
1. Interpretarea greşită a subordonatelor subliniate drept circumstanţiale de loc ar putea avea cel puţin două cauze:
1.1. încercând, potrivit obişnuitei, să punem O ÎNTREBARE pentru subordonată, aceasta va fi, foarte probabil, *unde,* întrebare specifică subordonatei circumstanţiale de loc, nu *cu ce scop,* întrebarea finalei. Absolutizând rolul întrebării, în mod firesc subordonata n-ar putea fi decât circumstanţială de loc: Ion s-a dus **să cumpere bere - Unde** s - a dus ***Ion?*** (răspuns: **să cumpere bere)** —> circumstanţială de loc.
1.2. De regulă, verbele regente date sunt determinate de subordonate circumstanţiale de loc sau complemente de loc, ceea ce face să «gliseze» şi finalele spre valoarea locală: Merg **unde vreau;** Plecăm **unde ni** se cere; Haideţi **unde e mai cald; S-a** dus **la mare; H** ai la **film;** Vino în casă; Rămâi **unde eşti.**
2. Soluţia corectă - subordonate finale, nu de loc - se argumentează prin următoarele:
2.1. Subordonata circumstanţială de loc nu se introduce niciodată prin conjuncţie, nici *să,* nici altă conjuncţie.
2.2. La întrebarea *unde* nu răspunde propriu-zis subordonata în discuţie, ci un complement circumstanţial de loc neexprimat, dar, într-un fel sau altul, exprimabil: *Se duce s-o felicite - Se duce* [la ea] *s-o felicite; Ion s-a dus să cumpere bere - Ion* s-a dus [în oraş / la restaurant / la magazin...] **să cumpere bere.**
De altfel, adesea complementul de loc este exprimat, situaţie în care confuzia e mai puţin probabilă: *Ai venit* **până aici** *-să-mi spui doar atât?; A ieşit* **pe balcon** *să vadă mireasa; Merge* **în curte** *să se joace.*
2.3. în faţa lui să pute-m introduce un *ca* sau chiar un *pentru ca,* obţinând astfel elementele introductive specifice finalei: *S-a dus* ca să *adune fragi; Am venit repede* **ca** *să-fi spun ceva.*

T89 COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL DE SCOP / COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL DE LOC

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *S-a dus* ***la*** **cules.**

(2) *S-a dus* **la câmp.**
B. SOLUȚII:
(1) *la cules* = complement de scop
(2) *la câmp* = complement de loc
C. COMENTARIU
0. Asemenea confuziei "circumstanțială de scop / circumstanțială de loc", şi cea aici discutată are drept cauză principală absolutizarea rolului întrebării, în speță al întrebării *unde,* la care se adaugă mijloace asemănătoare sau identice de exprimare. Intepretarea gţeşită priveşte mai cu seamă două tipuri de construcții ale complementului de scop: (a) substantiv (substitut) însoțit de prepoziția *după;* (b) supin cu *la.*
1. După + substantiv (substitut): *A mers* **după cumpărături;** *Du-te* **după el** *şi spune-i să revină mai târziu; Am venit* **după rețetă;** *Poliția s-a întors şi* **după al doilea;** *A plecat* **după** *bere.*
întrebarea *unde* şi utilizarea frecventă a prepoziției *după* cu sens local ar putea conduce la interpretarea greşită a construcției drept complement de loc.
Funcția de complement de scop, nu de loc, se argumentează prin următoarele:
(1) în construcțiile date, prepoziția *după* nu are sens local (= situarea în spatele unui obiect). Cum alte valori nu intră aici în competiție, nu rămâne decât valoarea finală: A m e r s **după țigări (bere, rețetă** etc.) **-***după țigări (bere, rețetă) ^ *în spatele (în urma) țigărilor (berii, rețetei)* —> nu complement de loc, ci de scop. (Compară cu: *S-a mutat* **după gară** -*după gară = în spatele gării* —» complement circumstanțial de loc; // *supraveghea mergând* **după el -** *după el = în urma lui* —> complement circumstanțial de loc).

(2) întrucât verbele regente exprimă în general mişcarea, ele permit introducerea unui complement de loc: *s-a dus după chibrituri - S-a dus* [la tutungerie] *după chibrituri.*
(3) Complementul cu *după* se poate transforma într-o subordonată finală, introducând un verb la conjunctiv şi menținând cuvântul inițial în subordonata astfel apărută: *A venit* **după carte** —> *A venit* (ca) **să ia (să-i dai, să-i împrumut etc.) cartea;** *La ora cinci te duci* **după profesor** —» *La ora cinci te duci* **(ca) să-l aduci pe profesor.** (Compară cu: *S-a dus* **după casă** —> **S-a dus* **(ca) să?...,** *după casă t-* complement de scop, ci de loc). (Catalizarea funcției finale prin introducerea unui verb regent absent din structură este un ARTIFICIU DE ANALIZĂ aproape reclamat, altfel, funcția se recunoaşte mai greu.)
OBSERVAȚIE. Uneori numai contextul decide care din cele două valori ale lui *după* - finală sau locală - se actualizează: *Vino* **după maşină -după** *maşină* = "în spatele maşinii"(complement de loc) sau *după maşină* = "(ca) să iei maşina" (complement de scop).
2. SUPIN cu *la* (mai rar cu *în): Duce oile* **la păscut (la iernat, la tuns, la muls);** *Trimite hainele* **la curățat (la spălat, la călcat, la vopsit);** ***S-a*** *dus* **la scăldat (la vânat,' la cules** *(cartofi),* **la adunat** *(fân),* **la pescuit, la arat, la semănat);** *A dat maşina* **la antifonat (la gresat, la reparat),** *S-au dus* **în petit** (comp. cu: *S-au dus* în recunoaştere).
Teoretic ar fi posibile două interpretări: complement circumstanțial de loc şi complement circumstanțial de scop.
2.1. Pentru prima interpretare ar pleda:
(1) întrebarea *unde,* singura posibilă;
(2) valoarea locativă «obişnuită» a prepoziției *la* (direcția şi punctul sau suprafața de contact) - comp. *Merge* **la scăldat** cu *Merge* **la mare;**
(3) posibilitatea prepoziției *la* de a intra în corelație cu prepoziția (compusă) locativă antonimă *de la* ("separarea de punctul de contact inițial"), operând, se înțelege, şi înlocuirea verbelor date cu antonimele contextuale: *Merge* **la scăldat** / *Vine* **de la scăldat;** *Duce oile* **la tuns** / *Aduce oile* **de la tuns** (comp. *Merge* **la şcoală** cu *Vine* de **la** şcoală).
2.2. în favoarea celeilalte interpretări pledează posibilitatea transformării supinlui (cu *la)* într-o circumstanțială de scop introdusă prin *(ca) să,* sensul gramatical rămânând acelaşi: *Duce oile* **la păscut** —» *Duce oile* **(ca) să pască; *S-a*** *dus* **la cules** *cartofi* —> *S-a dus* **(ca) să culeagă** *cartofi; Trimite hainele* **la vopsit** —> *Trimite hainele* (ca) **să fie vopsite.**

Prin transformare obținem finalele cu *să* după verbe de mişcare, de regulă exprimând direcția: comp. *Mergem* **să pescuim** cu *Mergem* să **vedem...**

încercând aceeaşi transformare pentru supinul cu *de la,* aceasta se exclude: *Vine de la pescuit —> [?].* (Altfel spus, supinul cu *de la* şi *din (Vine* de la **arat;** *Se întoarce* **din petit)** este complement circumstanţial de loc.)

OBSERVAŢIE. Supinul cu *la* poate fi şi el complement circumstanţial ■ de loc. dar numai în construcţii ce nu permit transformarea în subordonată circumstanţială de scop: *Ne-am întâlnit ieri* **la cules** *cartofi; Nu-i place* **la adunat** *fân; Când eram* **la adunat** *resturile, el dispărea întotdeauna.*

2.3. în analiză adoptăm cea de-a doua soluţie - complement circumstanţial de scop - motivând-o prin:

(1) corespondenţa, verificată prin transformare, între o parte de propoziţie şi o subordonată, în cazul de faţă între complementul de scop şi circumstanţiala de scop;

(2) inexistenţa unei subordonate circumstanţiale de loc introduse prin conjuncţie *(să, ca să).* Altfel spus, dacă din punct de vedere gramatical supinul cu *la* este echivalent cu o subordonată introdusă prin *să,* iar aceasta în mod sigur nu este circumstanţială de loc, nici supinul cu care este echivalentă nu poate fi complement de loc.

(3) Supinul cu *la* permite inserarea unui complement de loc, între cei doi termeni excluzându-se vreo relaţie de dublare, explicare sau determinare: 5-a *dus la arat - S-a dus* **în câmp** *la arat; A dus casetofonul la verificat* - *A dus casetofonul* **la un specialist (la un atelier, Ia** o **cooperativă)** *la verificat.*

Prin urmare, supinul cu *la* după verbe de mişcare este complement de jscop, iar cu prepoziţia *de la* este complement de loc.

*3. Decizia privind încadrarea morfologică a unei grupări de tip "prepoziţie *(de, la, în, după, de la, din* ...) + participiu invariabil" la supin nu este întotdeauna uşoară, adică nu orice grupare de acest tip reprezintă «automat» un supin, ca formă verbală, ci este în mare măsură dependentă de context.

în acest sens[311]:

(1) în mod sigur, această grupare reprezintă un supin când este determinată de complemente tipice pentru verb (direct, indirect în dativ, circumstanţial): *Şi a reparat maşina* de spălat **rufe;** *Are* de arat

[311] Vezi Pană Dindelegan, 1994, p. 3l-32.

trei **hectare;** *Umblă* după prins **iepuri;** *N-am bani* de dat **altora.;** *S-a dus cu taică-său* la tăiat **lemne** *în pădure;* De bătut **la uşă,** *a bătut, nu-i vorbă.*

(2) Determinată de un adjectiv şi/sau urmată de o prepoziţie, gruparea reprezintă un substantiv în acuzativ cu prepoziţie: *Mergem* la cules **de struguri;** *S-a plictisit* de **atâta** citit.

(3) Fără determinanţi, gruparea are un statut "incert"[312]: *S-a săturat* **de citit;** *L-am găsit* **la cosit.** Decizia, deşi subiectivă, se ia de regulă în favoarea supinului.

\

312

Vezi Pană Dindelegan, *lucr. cit,* p. 32.

T90 COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL DE LOC / COMPLEMENT DIRECT

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Nu pune mâna* **pe mine.**

(2) *Tot* **pe mine** *mă pune de* ***gardă.***

B. SOLUŢII.

(1) *pe mine* = complement circumstanţial de loc

(2) *pe mine* = complement direct

C. COMENTARIU

0. Problema deosebirii celor doua funcţii, problemă impusă de posibilitatea confuziei, apare în cazul unui singur tip de realizări, şi anume atunci când circumstanţialul de loc, asemenea complementului direct, se exprimă prin substantive care denumesc animate (în special cele aparţinând subgenului personal) sau pronume (numerale) care trimit la acestea, în cazul acuzativ cu prepoziţia *pe: Pune haine* **pe tine** *şi du-te! (pe tine* - complement circumstanţial de loc; comp. cu *Chiar* pe **tine** *te-a ales?).*

Confuzia este în unisens - interpretarea greşită a circumstanţialului de loc drept complement direct.

1. Cauza principală a confuziei este întrebarea *pe cine,* care se poate pune nu numai la complementul direct şi indirect, ci şi la cel circumstanţial în realizări de tipul celor de mai sus.

în principiu, problema unui complement cu *pe* de a fi sau nu circumstanțial de loc se pune numai dacă întrebarea *pe cine* se poate substitui cu *unde,* altfel confuzia vizează numai complementele direct şi indirect (vezi T 80).

Argumentarea calității de circumstanțial de loc presupune aici două operații în succesiune:

(1) excluderea calității de complement direct prin încălcarea uneia dintre cele patru restricții (vezi T 80);

(2) posibilitatea înlocuirii întrebării *pe cine* cu *unde.*

Exemplu: *S-a urcat* pe cal *(pe cal:* întrebare - *pe cine?; s-a urcat* -verb reflexiv în Ac -» *pe mine* ?s complement direct; *pe cine? = unde?* —> nu complement indirect, ci complement circumstanțial de loc). (Vezi,

pentru alte exemple ce favorizează confuzia înspre complementul de loc, T91.)

2. Complementul circumstanțial de loc construit cu *pe* şi întrebarea *pe cine* (= *unde)* apare în general pe lângă verbe de mişcare sau de stare intranzitive, reflexive în Ac, pasive sau care au deja un complement direct:

(1) Pe lângă intranzitive (nereflexive): *Au apărut nişte pete* **pe tine;** *Nu-ți stă bine* pe **cal;** *Haina asta stă bine* **pe tine; Pe copil** *e un gândac.*

(2) Pe lângă verbe reflexive în Ac: Pe el *s-a pus o muscă;* **Pe tine** *s-a urcat o gănganie* (comp. cu De pe **păr** *s-a prelins o picătură de apă).*

(3) Pe lângă un verb care are deja un complement direct: *Pune şaua* pe **cal** (comp. cu *Ia şaua* de pe **cal);** *Ia haina* **pe tine;** *Nu scutura praful* **pe mine.**

T 91 COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE LOC / COMPLEMENT INDIRECT

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Duminica şi-o petrece* **la copii.**

(2) *Se gândeşte cu drag* **la copii.**

B. SOLUȚII:

(1) *la copii* = complement circumstanțial de loc

(2) *la copii* = complement indirect

C. COMENTARIU

0. Confuzia comlement circumstanțial de loc / complement indirect, confuzie în unisens, dinspre complementul circumstanțial de loc spre cel indirect, se bazează pe mai mulți factori, dintre care în mod special reținem utilizarea mai mult sau mai puțin corectă a întrebărilor şi înțelesul lexical al cuvintelor prin care se exprimă cele două funcții.

1. Există, în virtutea obişnuinței, «tentația» de a interpreta drept complement indirect orice substantiv (pronume, numeral) care răspunde la o întrebare de tip "prepoziție + *cine* sau *ce (de cine (de ce), la cine (la ce), în cine (în ce), spre cine (spre ce)* etc), indiferent dacă întrebarea pusă este singura posibilă sau în competiție cu altele, a căror justificare este trecută sub tăcere sau nesesizată. Or, la o examinare oricât de sumară, se observă că întrebările de acest gen se împart clar în două grupe:

(1) NEÎNLOCUIBILE cu alte întrebări şi prin urmare susceptibile de a conduce la un complement indirect: *Se gândeşte adesea* **la părinți** *(la cine?); Se gândeşte adesea* **la maşina** *cea nouă (la ce?); Nu se încrede* **în nimeni** *(în cine?); Nu se încrede* în **vorbele** *altora (în ce?); Face* **din țânțar** *armăsar (din cine?, din ce?)* etc.[313];

(2) ÎNLOCUIBILE cu alte întrebări, dintre care reținem pe cele de tip *unde (de unde, până unde): Nu pune mâna* **pe mine** *(pe cine? = unde?); Hai* **la noi** *(la cine? = unde?); S-a dus în vacanță* **la bunici** *(la cine? = unde?); Cartea o am* **de la ei** *(de la cine? = de unde?); Nu da* **în mine** *că fac urât (în cine? = unde?); A aruncat cu o piatră* **în câinele** *vostru (în*

Vezi, pentru distincția "complement indirect prepozițional / complement circumstanțial", Vulişici Alexandrescu, 1995, p. 105.

cine? = unde?); Scot eu dracii **din tine** *dacă nu te astâmperi {din cine? = de unde?); Se îndreaptă* **spre voi** *(spre cine? = unde? (încotro?)); Pot să vin* **până la tine?** *(până la cine? = până unde?); S-a mutat* **de lângă noi** *(de lângă cine? = de unde?).*

în toate exemplele date mai sus, posibilitatea înlocuirii întrebării pe bază de *cine* cu *unde,* ca şi a complementului prepoziţional cu adverbul *undeva (de undeva, până undeva)* constituie dovada sigură că nu **e** vorba de un complement indirect, ci de un complement de loc.
2. Un important factor favorizant al confuziei complement circumstanţial de loc / complement indirect îl constituie o anumită «seducţie» lexical-semantică a termenului prin care se exprimă complementul, în acest sens, cel mai adesea apar greşit interpretate drept complemente indirecte construcţiile pe bază de substantive care denumesc animate, respectiv nume comune şi proprii de persoane, animale, fiinţe în general, sau pronume şi numerale care trimit la acestea, în baza ideii, eronate, fireşte, că animatele nu pot constitui locul de desfăşurare a unei acţiuni, acesta fiind rezervat inanimatelor («lucrurilor», obiectelor şi fenomenelor în accepţiunea uzuală).
în cadrul animatelor, probabilitatea cea mai mare de a fi greşit interpretate - punctul «forte» al confuziei - o au substantivele aparţinând aşa-numitului subgen personal. De aici şi o oarecare rezistenţă în «simţirea» întrebărilor pe bază de *cine (pe cine, la cine, de la cine, în cine* etc.) ca fiind echivalente cu *unde (de unde* etc), iar a complementelor ca substituibile cu adverbele de loc *aici, acolo, undeva* etc.
Imediat ce substantivele care denumesc animate, inclusiv cele aparţinând subgenului personal, se înlocuiesc prin unele ce denumesc inanimate - şi obţinem astfel al doilea mijloc deosebitor - confuzia complement circumstanţial de loc / complement indirect devine puţin probabilă, dacă nu imposibilă sau bizară. Comp. *Se duce* **la părinţi** cu *Se duce* la **gară;** *Scoate el untul* **din tine** cu *Scoate untul* **din frigider;** *Ia mâna* de pe **mine** cu *Ia mâna* **de pe maşina** *mea* etc.
3. Cel mai clar apare deosebirea între cele două funcţii prin raportare la VERBUL REGENT şi PREPOZIŢIA cu care se construieşte complementul, în acest sens, complementul circumstanţial de loc - vizavi de cel indirect - apare pe lângă verbe care exprimă MIŞCAREA (cu sau fără direcţie) sau starea pe loc *(a merge, a trece, a veni, a sosi, a se duce, a băga, a scoate, a sta* etc), iar prepoziţiile utilizate au sens preponderent locativ (indică direcţia sau situarea în spaţiu): *la, în, de la, din , pe la, de pe la, spre, înspre* etc.
402
OBSERVAŢIE. Dată fiind raritatea fenomenului în româna actuală, n-a fost reţinut aici şi aşa-numitul *dativ* "locativ", prezent numai în câteva expresii, numit aşa tocmai pentru că exprimă LOCUL (= complement circumstanţial de loc):: Aşterne-te **drumului...** *(drumului = pe (la) drum); Stătea* înfipt **locului** *(locului = în /pe loc); Iar noi* **locului** n e ţinem... (M. Eminescu); D u c ă - s e **naibii / dracului! D** ă **- 1 naibii / dracului!.** Calitatea de complement circumstanţial de loc se evidenţiază prin echivalenţa cu construcţii prepoziţionale, al căror înţeles locativ este evident, şi prin imposibilitatea dublării cu un pronume personal neaccentuat în dativ. (Comp. cu: *Scrie bunicii / la bunica. - Scrie-i bunicii / la bunica*[3111]*.)*
314
Intr-un enunţ de tipul: *Ia casetofonu Ide aici şi dă-i-l naibii, să mă scap de el,* -i nu-l dublează pe *naibii,* ci este complement indirect, poziţie separată de *naibii.* Vezi, pentru DATIVUL LOCATIV, T 29.
403
T 92 CAUZALĂ / FINALĂ
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *A venit mai devreme,* **pentru că îi place punctualitatea.**
(2) *A venit mai devreme,* **pentru ca nu cumva să întârzie.**
B. SOLUŢII:
(1) *pentru că îi place punctualitatea* — cauzală
(2) *Pentru ca nu cumva să întârzie* = finală
C. COMENTARIU
0. Posibila confuzie între cauzală şi finală are la bază utilizarea întrebării *de ce,* reformulabilă fie ca *din ce cauză,* fie *cu ce scop:*
(aj) *Am venit la voi* **că mi-era dor de frate-tău** *{de ce? —> din ce cauză* —» CAUZALĂ).
(bi) *Am venit la voi* **să-l văd pe frate-tău** *{de ce? —> cu ce scop? —>* FINALĂ).
1. Până la un anumit nivel al intuiţiei şi al cunoştinăelor gramaticale, cele două întrebări pot «părea» uneori posibile deopotrivă pentru una şi aceeaşi subordonată, fapt pentru care criteriul întrebării folosit singur nu este nici operant şi nici exact, conducând la interpretări contradictorii sau la decizii nemotivate prin întrebări:
(a_2) *Am intrat la restaurant,* **că aş fi băut o bere** *{din ce cauză?, cu ce scop?).*
(b_2) *A venit anume mai devreme,* **pentru ca la deschiderea stadionului să fie printre primii intraţi**

{din ce cauză?, cu ce scop?).
în asemenea situații, ca de altfel în general, interpretarea unei subordonate ca finală sau cauzală recurge obligatoriu la alte două mijloace:
1.1. CUVINTELE INTRODUCTIVE, care individualizează într-o oarecare măsură cele două subordonate, respectiv *că* sau formație cu această conjuncție *(pentru că, pe motiv că, din cauză că, mai ales că* etc.) EXCLUDE FINALA, iar *să* ori formație cu *să {ca să, pentru ca... să, numai ca... să)* EXCLUDE CAUZALA.
Prin urmare, când «stăm» între cauzală şi finală, decide cuvântul introductiv: *că* —> CAUZALĂ, iar *să* —> FINALĂ, niciodată viceversa. (în exemplele date: (a_2)*pentru* că —> cauzală; (b_2)*pentru ca...* **să** —> finală.)
404
OBSERVAȚIE. Soluția nu poate fi alta nici dacă cele două subordonate, caz mai rar, sunt COORDONATE: *Pentru* că *nu-i place dezordinea* (cauzală) *şi ca* să-z' *dea o lecție fiului său* (finală), *s-a pucat să aranjeze ambele birouri.*
1.2. RAPORTUL TEMPORAL existent între subordonată şi regenta ei: acțiunea din cauzală, se petrece înaintea celei din regentă (cauza precedă efectul), în timp ce acțiunea din finală se petrece după cea din regentă:
(a_3) *Vino mai repede,* că te aştept ("te aştept înainte de a veni tu").
(b_3) *Vino* să te văd ("te voi vedea după ce vei veni")[315].
Pentru cauzalele al căror termen **regent nu este** exprimat lexical *(Unde-i?,* **că nu-l văd aici),** necuprinse la acest **nivel al analizei,** vezi Draşoveanu, 1997, p. 213-218.
405
T93
INTERJECȚII **CARE CER - COMPLETIVE DIRECTE / CIRCUMSTANȚIALE FINALE**
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Iată* **că ne-am reîntâlnit.**
(2) *Hai* **să-ți arăt** ceva.
B. SOLUȚII:
(1) că *ne-am reîntâlnit* = completivă directă
(2) *să-ți arăt ceva* = circumstanțială finală
C. COMENTARIU
1. Interjecțiile *iată, iacă(tă), uite,* echivalente ale unui verb la imperativ, sunt tranzitive şi urmate în frază de completive directe: Iată **că ne-am reîntâlnit;** Iaca ce-aş vrea *să-ți mai spun;* Uite **cum s-au întâmplat lucrurile..**.
(1) Calitatea de interjecții tranzitive se evidențiază uşor: i a t ă -l, i a c ă t ă-l, u i t e-o. Prin urmare, dacă în i a t -o, *o* este complement direct, prin analogie acceptăm că şi subordonata care ocupă aceeaşi poziție (Iată că **am primit scrisoarea)** este tot completivă directă.
(2) Folosind ca punct de sprijin interjecția *uite,* la origine verb la imperativ *(uite < uită-te),* putem accepta prin analogie că şi celelalte interjecții cu sens asemănător *(iată, iacă)* sunt echivalente cu un imperativ. O dată asimilate acestuia, înseamnă că ele nu sunt lipsite de SUBIECT, ci acesta este INCLUS, respectiv pronumele *tu (dumneata), voi (dumneavoastră).*
Obținem astfel dovada că subordonata n-ar putea fi subiectivă, din moment ce subiect există. Prin urmare nici în cazul de față nu se încalcă legea priorităților - mai întâi subiectiva şi abia după ce se exclude aceasta, prin existența unui subiect în regentă, compeltivă directă.
2. Interjecțiile *hai* şi *haide (haideți, haidem)* exprimă un îndemn la o acțiune (comună) cu interlocutorul, corespunzând imperativului unor verbe de mişcare *(vino, veniți, să mergem):* **Hai** *să-ți arăt noul cartier,* **Haidem** *să mai vedem ce e nou prin magazine;* **Haideți** *să începem lecția.*
în legătură cu aceste interjecții sunt de făcut următoarele observații:
406
(1) Datorită faptului că împrumută desinențe verbale de persoana I plural *(haidem;* comp. cu *să mergem)* şi a Ii-a plural *{haideți;* comp. cu *mergeți, veniți),* stabilindu-se o opoziție față de forma *hai(de),* interpretată ca un fel de persoana a II-a singular, această interjecție se apropie formal foarte mult de un verb - de aici şi interpretarea ei, discutabilă, drept verb la imperativ. Or, este clar că aceste forme nu aparțin prin radical unui verb - nu există un verb **a hai,* iar o eventuală considerare a lor ca forme supletive de imperativ ale verbelor *a veni* şi *a merge,* pe bază de echivalență, se exclude, verbele în discuție avându-şi propriile forme de *veniți; să mergem* - conjunctiv cu valoare de

imperativ (*vino,* imperativ)[31] .
(2) Deşi nu sunt forme verbale şi ca atare nu aparţin unei paradigme verbale, interjecţiile *hai(de), haidem, haideţi* ocupă în propoziţie poziţia unui predicat exprimat prin verb la imperativ *(hai(de) = vino; haideţi = veniţi)* sau conjunctiv cu valoare de imperativ *(haidem = să mergem).* Din această cauză le putem considera în relaţie tipic predicativă cu un SUBIECT INCLUS *(tu, voi, noi).*
(3) Interjecţiile *hai(de), haidem, haideţi* pot fi determinate de diferite complemente circumstanţiale, iar în frază, de subordonatele circumstanţiale. Dintre subordonate reţinem CIRCUMSTANŢIALA FINALA introdusă prin *să:* H a i să vedem expoziţia; H a i să-ţi arăt ceva; Haideţi să mâncaţi ceva (comp. cu V i n o să vedem expoziţia; Veniţi să mâncaţi ceva).
In analiză, pe baza întrebării *unde,* finala introdusă prin *să* este interpretată adesea greşit ca circumstanţială de loc. Cazul în discuţie nu este unul particular, ci vizează confuzia celor două subordonate după verbe de mişcare. (Vezi, pentru excluderea circumstanţialei de loc, T 88.)
3. După interjecţia zău avem subiectivă: Z ă u că regret.
4. Interjecţia vai cere completivă indirectă: Vai de cine nu ştie gramatică!
Consideram de aceea discutabilă ipoteza interpretării acestora ca aparţinând unei paradigme verbale defective, reprezentate numai prin aceste forme.
407

T 94 SUPERLATIV RELATIV / SUPERLATIV ABSOLUT

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Voi sunteţi* **cei mai harnici** *(dintre toţi copiii).*
(2) *Voi sunteţi* **foarte harnici.**

B. SOLUŢII:
(1) *cei mai harnici* = superlativ relativ
(2) *foarte harnici* = superlativ absolut

C. COMENTARIU
0. Confuzia superlativ relativ / superlativ absolut (la adjective şi adverbe) are la bază, în afară de nesocotirea modului de construcţie diferit al celor două forme de superlativ, cel mai adesea o înţelegere inexactă sau chiar eronată a semnificaţiilor pe care le au aici termenii "relativ" şi "absolut". Receptându-i oarecum prin sensurile lor marginale pentru gramatică, redate prin sinonime, respectiv *absolut* = perfect, desăvârşit, la gradul cel mai înalt, pe treapta cea mai de sus, cum nu se poate mai... etc. - toate fiind un fel de "etichete" pentru conceptul de "superlativ" în general (o *realizare* **absolut** fantastică), iar *relativ* = condiţionat, cu aproximaţie, mai mult sau mai puţin... etc. (o *carte* **relativ** intere-s a n t ă), se ajunge să-i opunem cu aceste sensuri şi în privinţa intensităţii însuşirii exprimate prin adjective şi adverbe. Astfel, în mod eronat, se stabileşte un fel de IERARHIE (ordonare) a lor, în sensul că unul (= superlativul absolut) ar exprima o însuşire în grad mai înalt decât celălalt (= superlativul relativ).
Pe de altă parte, dintre cele două forme ale superlativului, indicaţia "cel mai (cea mai etc.)..." o conţine EXPLICIT în expresie superlativul relativ *(cartea* cea **mai** frumoasă), încât calitatea de "superlativ" este cu mult avantajată ca grad de evidenţiere faţă de cea a superlativului absolut *(o carte* **foarte** frumoasă). (Tocmai de aceea locul superlativului cu *foarte* este tot mai mult luat de alte construcţii, cu sens superlativ mai pregnant.)
Se înţelege astfel de ce confuzia se face în ambele sensuri -interpretarea superlativului absolut drept relativ, iar a celui relativ drept absolut.
408
0.1. în realitate, sensurile cu care se folosesc aici ABSOLUT şi RELATIV, cele proprii si fundamentale de fapt, sunt cu totul altele:
(a) *superlativ* RELATIV = exprimă o însuşire a unui obiect în gradul *cel mai înalt* ÎN RAPORT cu alte obiecte sau cu acelaşi obiect în împrejurări diferite: *El este* **cel mai bun** *dintre toţi;*
(b) *superlativ* ABSOLUT = exprimă o însuşire a unui obiect *în gradul cel mai înalt* FĂRĂ RAPORTARE la alte obiecte sau la acelaşi obiect în împrejurări diferite: *El este* **foarte bun.**
Se observă astfel că cele două forme exprimă deopotrivă o însuşire la CEL MAI ÎNALT GRAD - de aceea se şi numesc ambele "superlative". Deosebirea deci nu se află în gradul mai sporit sau mai scăzut de intensitate a însuşirii, ci în modul ei de prezentare - cu referire la (în raport cu) alte obiecte (superlativ relativ) sau fără nici o referire la alte obiecte, adică luată independent (superlativ absolut).
1. Având în vedere sensul deopotrivă «superlativ», deosebirea între cele două tipuri de superlativ se

realizează după modul de construcţie:
1.1. Superlativ relativ: *cel (cea, cei, cele)* + *mai* + adjectiv: *Ea este* **cea mai frumoasă** *(dintre toate).* în structura superlativului relativ al adverbelor, articolul demonstrativ are forma invariabilă *cel: Ei au cântat* **cel mai bine.**
1.2. Superlativul ABSOLUT cunoaşte mai multe tipuri de construcţii, dintre care reţinem aici două:
(1) ADVERB *{foarte, prea, tare, mult)* + ADJECTIV (ADVERB): *Am văzut un film* **foarte interesant;** ***E*** **tare drăguţă** *păpuşa ta!;* **Mult viteaz** *fost-a Ştefan cel Mare; A fost* **o prea frumoasă** *zi de vară.*
(2) ADVERB (LOCUŢIUNE ADVERBIALĂ) *{atât, aşa, cât, oricât, extrem, grozav, absolut, colosal, peste măsură, din cale-afară, al dracului* etc.) + **de** + ADJECTIV (ADVERB): ***Cât*** **de mult** *s-a bucurat când te-a văzut!; Colega ta este* **extrem de silitoare; Oricât de mare** *ţi-ar fi uneori durerea, trebuie s-o învingi*
[317] Se reatrage atenţia că *atât de (aşa de)* din construcţiile exclamative reprezintă un superlativ absolut. Ele pot constitui comparativul de egalitate numai în două situaţii:
(a) precedate de adverbul *tot,* indiferent de exprimarea / neexprimarea celui de-al doilea termen al comparaţiei: **tot aşa,** de **(tot atât** de) **frumoasă** *(ca tine)*;
(b) utilizate singure (= fără *tot),* dar cu exprimarea obligatorie a celui deal doilea termen al comparaţiei: *un om* **aşa** de **bun** *ca dumneata.* (în prezenţa celui de-al doilea termen, comparativul de egalitate poate fi şi nemarcat, coincizând formal cu pozitivul: *o fată* **frumoasă** *ca o floare.)*

*2. în ce priveşte statutul sintactic al acestor adverbe urmate de *de,* lucrurile sunt destul de complicate şi nici pe departe unitar rezolvate, ceea ce face ca şi soluţia şcolara să fie la fel de sinuoasă şi lipsită de fermitate.
Divergenţele terminologice, taxonomice şi conceptuale între specialişti, care motivează această stare de lucruri, vizează mai multe aspecte:
(1) acceptarea / neacceptarea în principiu a comparaţiei ca o categorie gramaticală (cu realizare analitică);
(2) separarea sau nu de categoria comparaţiei a categoriei intensităţii (intensitatea relativă (comparativă) / intensitatea absolută (necomparati-
vă));
(3) numărul membrilor acestei categorii (= aşa-numitele grade de comparaţie şi/sau de intensitate) în funcţie de stadiul de gramaticalizare (= de exprimare morfematică).
2.1. Exprimarea intensităţii însuşirii prin comparaţie se acceptă în general ca find gramaticalizată, adică având unităţi specializate morfema-tic, ceea ce permite degajarea membrilor categoriei, indiferent de o denumire sau alta. (în gramaticile uzuale: COMPARATIV DE EGALI- TATE *(tot atât / tot aşa / la fel de buna),* COMPARATIV DE SUPERIORITATE *(mai bună),* COMPARATIV DE INFERIORITATE *(mai puţin bună)* şi SUPERLATIV RELATIV (de inferioritate sau de superioritate), numit uneori şi COMPARATIV SUPERLATIV *(cea mai (puţin) bună.)*
O dată intrate în structura acestor «grade de comparaţie (şi intensitate)», adverbele *mai, mai puţin, tot aşa de* etc, ele devin morfemele acestei categorii şi, pri nurmare, numai la modul general şi figurat le mai putem numi «determinanţi de intensitate», adică «un fel de» complemente.
Altfel spus, dacă le acceptăm statutul morfematic, de «semne» gramaticale ale gradelor de comparaţie, nu se mai pune problema de a le interpreta altfel decât împreună cu adjectivul (adverbul), ca subunităţi (= afixe mobile proclitice) în paradigma adjectivului (adverbului)[318].
2.2. Exprimarea intensităţii absoulte în schimb, adică în afara unei comparaţii propriu-zise (= «gradele» pozitiv şi superlativ absolut: *om* **bun,** *om* foarte **bun,** *om* **extraordinar** de **bun)** se dovedeşte prea puţin sau deloc gramaticalizată (= realizată morfematic).
(1) Pozitivul este un grad de intensitate şi/sau de comparaţie numai ca opozant al celorlalte, care îl au ca termen de referinţă. Adjectivul la pozitiv SEMNALEAZĂ PREZENŢA ÎNSUŞIRII - şi atât, ftră nici o
31S T_
In alte limbi, acestor afixe proclitice le corespund sufixe specializate (vezi în latină, în germană, în rusă etc).

informaţie explicită privind gradul ei de intensitate (relativă sau absolută), este forma de bază, forma-etalon, gradul neutru sau zero de intensitate. (La nivelul epresiei, acestuia nu-i corespunde nici un segment pozitiv.)

(2) Superlativul absolut - sau ceea ce numim în general superlativ absolut — indică la modul absolut (= în afara unei comparații) diferite grade de intensitate a însuşirii, toate situate DEASUPRA celei neutre. în planul expresiei, superlativul absolut cunoaşte o «puzderie» de realizări, cărora, în afară de înțelesul superlativ, nu li se poate găsi o notă comună.
Acest registru foarte larg nu permite ÎN PRINCIPIU considerarea acestor mijloace de realizare ca fiind ... morfeme. (E foarte greu de admis ca un membru al unei categorii gramaticale, indiferent care este, să aibă
şi zeci de morfeme ce exprimă în esență acelaşi înțeles.)
O linie de demarcație aici între ceea ce este gramaticalizat şi ceea ce nu este gramaticalizat se poate realiza, cel puțin pentru şcoală, dar va fi una convențională şi mereu atacabilă, deoarece nu se *bazează* pe o argumentație gramaticală propriu-zisă.
în acest sens, am putea considera specializat pentru superlativ absolut adverbul FOARTE, singurul care, ataşat adjectivului (adverbului), exprimă o însuşire la un grad foarte înalt fără alte conotații şi, prin aceasta, se apropie de un morfem, având şi un corespondent exact în alte limbi. Am putea spune, prin urmare, că exprimarea superlativului absolut cu *foarte* este una gramaticalizată, iar prin aceasta *foarte* s-ar reclama inclus în paradigma adjectivului.
Toate celelalte realizări ale «ideii» de superlativ absolut se plasează la nivel lexical (-sintactic) şi/sau expresiv (-afectiv), putând fi considerate adverbe (locuțiuni adverbiale) de sine stătătoare, determinanți ai adjectivului (adverbului) de tip complemente de mod. Cu alte cuvinte, în exemple de tipul: *Ioana e tare* **drăguță;** *Maşina e prea* **scumpă;** *Expunerea a fost* **extrem de** *interesantă,* adjectivele sunt la un superlativ absolut realizat lexical-sintactic, în timp ce în *Ioana este* **foarte harnică,** adjectivul este Ia superlativ absolut gramatical[319].
[319] Se înțelege că exprimarea ideii de superlativ dispune de multe alte mijloace (fonetice, derivative, suprasegmentale, expresive etc), care, de la caz la caz, permit sau nu disocierea sintactică. (Este de la sine înțeles că în grupări de tipul *zmeul zmeilor (prostul proştilor* etc), substantivele în genitiv plural constituie poziție sintactică de sine stătătoare (= atribut substantival genitival), după cum în *arhiplin, superdotat, rarisim* etc. nu se pune în mod obiectiv problema disocierii. Vezi, pentru o analiză detaliată a COMPARAȚIEI şi intensității, inclusiv a superlativului, cu numeroase subclasificări şi inovații terminologice, lordan-Robu, 1978, p. 34l-343 şi 403-408.
411
T 95 *NU*- CU VERB SUBÎNȚELES / FĂRĂ VERB SUBÎNȚELES
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *L-ai căutat sau* **nu?**
(2) Nu, *nu mai vin azi.*
B. SOLUȚII:
(1) *nu* = cu verb subînțeles *{nu* **[l-ai căutat])**
(2) *nu* = fîră verb subînțeles
C. COMENTARIU
0. Prin faptul că adverbul de negație *nu* este foarte strâns legat de verb, căruia îi dă forma negativă, ori de câte ori acest adverb apare fără verb (sau altă parte de vorbire pe care s-o nege) se pune problema subînțelegerii / nesubînțelegerii verbului-predicat. încercăm în cele de mai jos o ordonare a situațiilor mai importante în care apare *nu* rară verb, în funcție de acest imperativ al analizei practice — subînțelegerea / nesubîn-țelegerea verbului-predicat.
1. NU - SEMN AL UNUI PREDICAT NEGATIV SUBÎNȚELES:
1.1. Consecință a COORDONĂRII: *Vii sau* **nu** [vii]?; *E interesantă sau* **nu** [e interesantă] *cartea pe care ți-a dat-o?; El ştie să învețe, dar tu,* **nu** [ştii]; *Noi învățăm, iar voi* **nu** [învățați]; *Cu tine mă pot înțelege, dar cu amicul tău,* **nu** [mă pot înțelege].
1.2. Consecință a SUBORDONĂRII, de regulă prin conjuncțiile *dacă (de)* şi *că: Să fii cuminte, că de* **nu** [eşti cuminte], *se supără bunica; L-am' întrebat dacă acceptă invitația noastră şi mi-a spus că* **nu** [o acceptă].
OBSERVAȚIE. In ultimul exemplu, prin analogie cu gruparea *că da,* adverbul *nu* ar putea fi interpretat şi propozițional, fără a mai subînțelege predicatul (vezi mai jos).
1.3. în expresiile cu sens afirmativ *cum să nu, cum nu, ba bine că nu,* echivalente ca înțeles cu adverbele *fireşte, bineînțeles, de bună seamă* etc:
(1) *Sunteți amabil să-mi spuneți cât e ceasul? - Cum să* **nu** [vă spun].
(2) *Ți-arplăcea să ai o casă ca asta? - Cum* **nu** [mi-ar plăcea].
412
Se poate presupune că la origine aceste propoziții "trunchiate" au avut

caracter interogativ-exclamativ.
(3) *L-a ascultat ieri la istorie?* - *Ba bine că* nu [l-a ascultat],
în ultimul exemplu avem, fireşte, două propoziţii *(ba bine* =
principala, cu predicat exprimat prin adverb predicativ; *că nu* [l-a ascultat]
= subordonată subiectivă).
OBSERVAŢIE. în gruparea *nu şi nu,* adverbele pot fi interpretate fie ca prepoziţionale (= propoziţii negative neanalizabile), fie ca semne ale subînţelegerii a două predicate: *îi spun în fiecare zi să înveţe, dar el nu şi nu (... dar el* nu [învaţă] *şi* nu [învaţă].
2. *NU* "prepoziţional" - formează singur o propoziţie negativă (= nu se subînţelege verbul-predicat):
2.1. *Nu* singur, ca răspuns negativ la o întrebare (afirmativă sau negativă): - *Poţi veni şi tu?* - Nu.
2.2. *Nu* urmat de o propoziţie negativă "explicativă", care repetă predicatul din întrebare: - *Ai fost ieri la ştrand?* - Nu, *n-am fost;* - *N-ai uitat să-mi aduci cartea promisă?* — Nu, *n-am uitat.*
Cea de-a doua propoziţie poate fi interpretată fie ca o apozitivă pe lângă prima *(Nu),* fiind un fel de reluare, de explicare a ei, fie ca principală independentă, fără să fie în vreun raport gramatical cu prima.
OBSERVAŢIE. Acelaşi grup de două propoziţii îl avem şi ca răspuns la o întrebare în care e negată o altă parte de propoziţie decât predicatul: - Nu *la discotecă v-a(i cunoscut?* — Nu, *nu la discotecă.* In cea de-a doua propoziţie trebuie subînţeles predicatul (.. .*nu la discotecă* [ne-am cunoscut]), *nu* fiind un semn al predicatului negativ.
2.3. *Nu* ca replică negativă şi interogativă la o altă propoziţie: *Profesorul n-a sosit încă.* — Nu?
2.4. *Nu* ca replică negativă la o altă propoziţie şi urmat de o propoziţie afirmativă sau negativă: *Colegii tăi vin cu trenul de 11.* — Nu, *vin cu trenul de 14* (sau Nu, *nu vin cu trenul de 11).*
2.5. *Nu* precedat de adverbul de mod cu sens adversativ *ba,* ca replică negativă la o altă propoziţie (enunţiativă sau interogativă): *Voi aţi spart geamul.* - Ba nu; - *Voi aţi spart geamul?* - Ba nu.
Gruparea adverbială *ba nu* formează o propoziţie neanalizabilă.
OBSERVAŢIE. Mai rar şi popular, în locul lui *nu* apare *ba,* folosit ca adverb de negaţie: - *Ai adus cartea?* - Ba.
413
3. *Nu* "propoziţional" are ca opozant AFIRMATIV pe *da* "propoziţio-nal" (= propoziţie afirmativă).
Asemenea lui *nu,* adverbul *da* poate apărea singur sau urmat de o propoziţie explicativă:
3.1. Ca răspuns la o întrebare afirmativă: - *Vii mâine la film?* - Da.;'
- *A intrat deja profesorul în clasă?* - Da, *a intrat.*
Aceeaşi este situaţia şi când întrebarea vizează o altă parte de propoziţie decât predicatul: - *Tu mi-ai luat pixul?* - Da. (sau - Da, *eu ţi-am luat pixul).*
OBSERVAŢIE. Pentru insistenţă, se poate folosi *da* repetat, constituind un şir de propoziţii independente (= neaflate în raport una cu alta): - *Veniţi cu noi în excursie?* - Da, da, da.
3.2. Ca răspuns afirmativ la o întrebare negativă, *da* este precedat de adverbul de mod cu sens adversativ *ba:* - *Nu-l cunoaşteţi pe prietenul meu?* - Ba da.
La fel ca *da* singur, *ba da* poate fi urmat de o propoziţie explicativă:
- *Nu mi-ai adus cartea promisă?* — Ba da, *ţi-am adus-o.*
Pe aceeaşi poziţie apare ca răspuns afirmativ *ba da* şi când întrebarea negativă vizează alte părţi de propoziţie decât predicatul: - *Nu tu mi-ai dat ieri telefon?* - Ba da (sau - Ba da, *eu ţi-am dat telefon).*
OBSERVAŢIE. Accidental, *da* din *ba da* este înlocuit cu predicatul: *Profesorul de istorie nu ne ascultă azi lecţia.* - *Ba ne* **ascultă** *(ne ascultă* este pe poziţia lui *da).* Se înţelege câ în asemenea situaţii avem o singură propoziţie. *Ba* nu este aici un adverb de negaţie, echivalent cu *nu,* ci un adverb cu sens adversativ, aproximativ sinonim cu *dimpotrivă.*
3.3. Ca răspuns în forma unei subordonate introduse de regulă prin *dacă* sau *că: L-am întrebat dacă vine cu noi în excursie şi mi-a răspuns că* da; *L-am întrebat dacă vine sau nu la noi şi dacă* da, *cu ce tren.*
3.4. *Da* în opoziţie cu *nu,* fie în răspunsuri, fie în întrebări: - *Ei, ce-a spus antrenorul?* - *Şi* da, *şi* **nu;** - *Mă aştepţi mâine la gară?* Da *sau* **nu?;**
- *Comunică-mi răspunsul tău exact:* da *sau* **nu?**
OBSERVAŢIE. în formulări de tipul: *a spune "da", a spune "nu".* cele două adverbe sunt substantivate, la fel ca în *cuvântul "nu", răspunsul este "nu", răspunsul este "da".*
414
T 96 CAZURI *CU* ÎNTREBĂRI / CAZURI *FĂRĂ* ÎNTREBĂRI
A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Ionel este* **elev.**
(2) *Ionel este* **harnic.**
B. SOLUȚII:
(1) *elev* = nominativ cu întrebare (ce? = întrebare pentru caz)
(2) *harnic* = nominativ fără întrebare *{cum?* ^ întrebare pentru caz)
C. COMENTARIU
0. în practica analizei gramaticale de tip şcolar, dar nu exclusiv, întrebărie sunt printre cele mai la îndemână şi mai solicitate mijloace de identificare a cazurilor.
Fără a le nega, la acest nivel, utilitatea în bloc, atragem atenția asupra faptului că absolutizarea importanței lor în forma utilizării ca mijloace exclusive (= aflarea «cu orice preț» a cazului printr-o întrebare) constituie sursa a numeroase greşeli, vizând toate cele cinci cazuri.
Aprecierea eronată a cazului prin întrebări este legată în principiu de trei categorii de fapte:
(1) nesesizarea tipului de caz şi a naturii morfologice a părții de vorbire în care se materializează:
(2) mânuirea greşită a întrebărilor;
(3) utilizarea unor întrebări care nu sunt proprii cazurilor (= nu ne conduc la nici un caz, pentru că nu sunt întrebări ale cazurilor).
1. în legătură cu domeniul întrebărilor şi gradul lor de proprietate vom reține următoarele:
1.1. Folosirea întrebării pentru a afla cazul NU-ŞI ARE NICI O JUSTIFICARE LA SUBSTANTIVELE (substitutele) CU PREPOZIȚII (1) şi la ADJECTIVE de toate felurile (2).
(1) Dacă substantivul (subsitutul) are prepoziție, încadrată la unul dintre cele trei tipuri (prepoziții cu genitivul, prepoziții cu dativul, prepoziții cu acuzativul), PREPOZIȚIA ARATA CU EXACTITATE CAZUL. Prin urmare nu este nevoie de întrebare, fie că în aceasta apare aceeaşi prepoziție ca la cuvântul de analizat *{Scrie* cu **creionul** - Cu ce scrie?), fie că se pune o întrebare care este de fapt pentru funcție, nu pentru caz şi prin urmare mai mult încurcă decât ajută *{Cerul este* fără

nori - **Cum** *este cerul?).* Se înțelege deci că pentru identificarea cazului cunoaşterea regimului prepozițiilor este absolut necesară. (Vezi, în acest sens, T 4, T 5.)
OBSERVAȚIE. Ca indicator de caz, *pe* de la acuzativul complementului direct *(pe cine)* are acelaşi rol ca orice prepoziție cu acuzativul.
(2) La ADJECTIVE, indiferent de felul lor, CAZUL NU SE AFLĂ PRIN ÎNTREBĂRI, ci se "citeşte direct de la substantivele (substitutele) cu care obligatoriu adjectivele se acordă (în gen, număr şi caz). Prin urmare CAZURILE ACORDATE N-AU ÎNTREBĂRI şi este absolut firesc să fie aşa, o dată ce la adjective cazurile sunt exclusiv categorii de formă, consecință a acordului cu substantivele.
întrebările *care* şi *ce fel de* puse pe lângă substantiv (fa t a **harnică,** o fată **harnică)** sunt pentru funcție (atribut), nu pentru caz (acuzativ sau alt caz). Dovada este faptul că aceleaşi întrebări *(care, ce fel de)* le punem pe lângă substantiv indiferent de cazul acestuia şi, o dată cu el, şi al adjectivului. Măsura adevărată a erorii în aflarea cazului la adjective prin întrebări ne-o dau adjectivele posesive: dacă folosim o întrebare - şi aceasta poate fi numai *al (a, ai, ale) cui* - adjectivele posesive ne apar, greşit, fireşte, numai în genitiv (vezi, pentru detalii, T 17 - T 21).
în aceeaşi situație se află ca grad de impropriet ate şi întrebarea *cum,* pusă uneori (greşit) pentru a afla cazul adjectivului cu funcție de nume predicativ *(Măria este* **bucuroasă)** sau element predicativ suplimentar *(Măria îl privea* **bucuroasă).** Nici *cum* nu este întrebare pentru caz, ci pentru funcții (nume predicativ, element predicativ suplimentar, complement de mod).
Se înțelege că celelalte întrebări (pe bază de adverbe interogative: *unde, când, cât* etc.) nici nu mai intră în discuție.
1.2. Vocativul, indiferent dacă se manifestă în substantive (pronume: *tu, voi)* sau, ca urmare a acordului, în adjective (vezi T 8), nu are întebare. încercarea de a-i găsi una, de regulă *cine,* se soldează cu interpretarea lui greşită drept nominativ (vezi T 6).
1.3. Nu au întrebări propriu-zise dativul POSESIV (vezi T 9), dativul LOCATIV *(asterne-te* **drumului...:** *unde?; cui?)* şi dativul ETIC (Mi ți-/ *trânti cât era de mare).* Nici acuzativul neprepozițional prin care se exprimă timpul *(Citeşte toată* **noaptea;** *A stat două* **săptămâni** *la mare)* nu se află propriu-zis prin întrebări, acestea fiind ale complementului de timp *(când?; cât timp?).* Acuzativul se identifică aici indirect, prin funcție.

1.4. Utilizăm întrebările - sau şi întrebările - pentru a identifica numai CAZURILE

NEPREPOZIŢIONALE (N, G, D, Ac) manifestate în substantive (substitute). întrebări pentru cazuri sunt numai *cine* (+ formele declinate) şi *ce,* respectiv:

(1) *Cine* - întrebare pentru NOMINATIV şi numai nominativ. Corespondenţa dintre *cine* şi NOMINATIV se poate formula astfel: orice substantiv (substitut) care răspunde la întrebarea *cine* este în nominativ, dar nu orice substantiv (substitut) în nominativ răspunde la întrebarea *cine.* Funcţional, nominativul care răspunde la întrebarea *cine* se repartizează pe SUBIECT şi NUME PREDICATIV: **Dumneavoastră** (S) *sunteţi* **tatăl** (NP) *elevului Popescu?*

(2) Al (a, ai, ale) cui - întrebare exclusiv pentru GENITIV materializat în substantive (substitute): *Copilul* **vecinului** *este bolnav; Copilul cel mic* **al vecinului** *este bolnav; Povestea* **lui** *e povestea* **fiecăruia.**

Regula se poate formula astfel: orice substantiv (substitut) care răspunde la întrebarea *al (a, ai, ale) cui* este în genitiv şi numai în genitiv. Nu există substantiv (substitut) care să răspundă la alte întrebări decât *al **(a,** ai, ale) cui.*

OBSERVAŢIA 1. întrebarea se pune întotdeauna în faţa substantivului regent (vezi T 3), altfel ea devine *cui* şi conduce greşit la dativ.

OBSERVAŢIA 2. în structura numeralului ordinal, indiferent de întrebuinţare (substantivală sau adjectivală), *al (a)* nu are nici o legătură cu genitivul (vezi T 16). (Pentru situaţia posesivelor, vezi T 18 - T 20.)

OBSERVAŢIA 3. Nu răspund la întrebarea *al (a, ai, ale) cui* genitivul ca element component al unei locuţiuni adverbiale: *Bea* **al dracului!**

(3) *Cui* - întrebare exclusiv pentru dativ: *De 8 Martie oferim* **femeilor** *flori; Preot* **deşteptării** *noastre,* **semnelor** *vremii profet...* (M. Eminescu).

OBSERVAŢIE. Pentru situaţia specială a "dativului posesiv", vezi T 9.

Deosebirea genitivului de dativ prin întrebări presupune utilizarea corectă a acestora (vezi T 3).

1.5. *Ce* - întrebare comună pentru NOMINATIV şi ACUZATIV: *S-a spart* **un geam** (N) / *Am spart* **un** geam (Ac).

Numai după această întrebare, cele două cazuri nu pot fi deosebite. (Vezi, pentru N / Ac, T 2, T 72, T 73.) Cert este că la aceasta întrebare nu răspund genitivul şi dativul.

OBSERVAŢIE. întrebarea *ce* este în primul rând. pentru funcţii (subiect, nume predicativ, element predicativ suplimentar, complement direct

417

şi, greşit pusa, şi pentru complement indirect), identificarea cazului sau funcţiei este scăzut. Randamentul ei în

2. Vom reţine în concluzie că singurele întrebăţri utilizabile în identificarea cazurilor, de regulă în «cooperare» cu alte mijloace, sunt *cine (al (a, ai, ale) cui,)* şi *ce.* Celeltlate întrebări - *care, ce fel de, unde, când, cum câţi (câte)* etc. - nu furnizează nici o informaţie despre caz.

*3. ANEXĂ. întrebarea *ce face* se întrebuinţează ca întrebare lexica-lizată pentru predicatul ce se exprimă prin verbe de acţiune[320]: *Ionel* s-a **dus** *la munte — Ce-a făcut Ionel?*

Această întrebare se deosebeşte de toate celelalte întrebări prin existenţa în componenţa ei a unui verb la mod personal, totdeauna acelaşi, *a face,* utilizat în întrebare cu aceleaşi categorii gramaticale (mod, timp, număr, persoană) ca ale predicatuliu pentru care se pune întrebarea.

în acelaşi timp, interogativul *ce,* ca pronume, prezintă un statut aparte, în sensul că aici nu mai substituie un nume (în N sau Ac), răspunsul la întrebarea *ce face* (nu la *ce* singur) fiind un predicat. Nu se poate spune nici că este un substitut (interogativ) al predicatului, deoarece, ca răspuns, predicatul ocupă nu poziţia lui *ce,* ci poziţia grupării întregi *ce face.* Cum predicatul, mai exact spus verbul la mod personal, nu are o subordonată corespondentă, se înţelege că nu există nici o propoziţie care să răspundă la această întrebare. într-o exprimare metaforică, am putea spune că întrebarea *ce face* prezintă singura situaţie în care înţelesul nu este încorporat într-o formă, cele două categorii fiind concepute ca entităţi distincte: *face* = simbol pur al conceptului de acţiune verbală, cadrul (modelul) verbal, iar *ce* = substitut al substanţei ca atare, existente concret în fiecare verb de acţiune. încercând explicitarea grupării prin "desfacere", *ce face = ce (fel de) acţiune face.*

în general predicatul se recunoaşte fără întrebare, el având semne formale proprii: *persoană* şi număr (+ mod, timp). Nici o altă parte de vorbire nu se schimbă după categoria persoanei, menţinând semnificaţia lexicală aceeaşi. Prin aceasta se deosebeşte de pronumele care au persoană (personale, reflexive etc), la care fiecare persoană are altă semnificaţie lexicală şi gramaticală. Persoana la pronume este comparabilă cu genul la substantiv (acesta are gen, dar nu se schimbă după gen;

substantivul *masă,* de exemplu, este de genul feminin, dar nu poate trece la ... masculin sau neutru; pronumele *eu* este de persoana întâi şi nu poate trece la persoana a doua, căci *tu* este ALT pronume). Vezi, pentru gruparea verbelor după criterii semantice, Coteanu, 1982, p. 159-l62.
418
întrebarea *ce facel* nu substituie la drept vorbind decât o parte dintre predicate, cele exprimate prin verbe de acțiune propriu-zisă.
Dacă predicatul se exprimă prin verbe exterioare acestei categorii, întrebarea *ce face* nu e posibilă: *El* **are** *un câine.* - ***Ce face** *el?; îmi* **trebuie** *o carte.* - ***Ce face?;** *Ne* **place** *gramatica.* - * *Ce face?*
419
T97
PROPOZIȚII PRECEDATE / NEPRECEDATE CELE DOUĂ PUNCTE
DE
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Ionel a întrebat:* - **Când vine vecinul tău din concediu?**
(2) *Ionel a întrebat* **când vine vecinul tău din concediu.**
B. SOLUȚII:
(1) *Când vine vecinul tău din concediu* = principală
(2) *când vine vecinul tău din concediu* = subordonata (completivă directă)
C. COMENTARIU
0. Cu unele excepții, cele două puncte ([:]) constituie, în textul scris, marca izolării sintactice, semnul că unitatea ce le urmează (cuvânt, propoziție) nu este legată de unitatea ce le precedă, nici prin subordonare şi nici prin coordonare: *Ion zise: - Caută-mă după-masă la birou.*
Altfel spus, prin cele două puncte se întrerupe continuitatea lanțului sintactic, ceea ce urmează fiind unitate INDEPENDENTĂ.
Această «independență» este doar de natură gramaticală, întrucât din punctul de vedere al înțelesului există o relație între unitățile separate prin cele două puncte, ceea ce face ca «independența» în ansamblu a unităților una față de alta să fie doar relativă.
0.1. Ca marcă a unui nonraport gramatical, cele două puncte prezintă importanță deosebită în analiză, cu referire specială la interpretarea sintactică a cuvintelor (propozițiilor) ce se află după acest semn de punctuație.
în mod firesc, cele două fapte, absența legăturii gramaticale şi prezența celei de înțeles, acționează antinomic (= în sensuri opuse) asupra celui ce analizează textul, conducând adesea, sub presiunea înțelesului, la interpretări eronate.
1. O asemenea situație ne-o oferă «cele două puncte» când constituie SEMN AL TRECERII DE LA VORBIREA INDIRECTĂ LA VORBIREA DIRECTĂ, cu sau fără liniuță de dialog: *Zis-a mama către mine: -Insoară-te, măi copile!* (folclor).
Cu această valoare, cele două puncte sunt precedate de CUVINTE DE DECLARAȚIE (de regulă verbe şi locuțiuni verbale care înseamnă "a
420
spune, a întreba, a răspunde") sau cu un sens ce trimite la acestea: *La despărțire ne-a* spus *doar atât: - Să nu uitați niciodată vorbele mele!*
Uneori cuvântul de declarație poate lipsi: *Se uită spre mine încruntat: - Unde mi-ai'fost până acum?*
1.1. Propoziția ce urmează celor două puncte în vorbirea directă este o PRINCIPALĂ, nelegată sintactic de verbul de declarație.
în legătură cu «sesizarea» şi interpretarea acestei propoziții ca principală independentă, nu subordonată (completivă) verbului de declarație, se atrage atenția asupra următoarelor aspecte care se impun «treptat» observației analistului:
(1) Reproducerea de către vorbitor a spuselor cuiva după un verb de declarație se poate face în două feluri, ÎNȚELESUL fiind ACELAŞI;
(a) fără cuvânt de legătură (= subordonator) sau DIRECT: *Ionel m-a întrebat: - Mergi mâine la consultații?*
(b) cu un cuvânt de legătură (= subordonator) sau INDIRECT: *Ionel m-a întrebat dacă merg mâine la consultații.*
în cazul (a) propoziția a doua este o principală independentă, iar în (b), o subordonată. Reținem de aici o primă constatare: propoziția în vorbirea directă de după cele două puncte n-are cuvânt subordonator,

semn al calităţii ei de principală.
(2) Deosebirea propoziţiei de tip (a) de cea de tip (b) trebuie făcută după prezenţa celor două puncte şi absenţa cuvântului subordonator, NU după ÎNŢELES şi nici prin ÎNTREBĂRI, deoarece:
(a) In general, verbele de declaraţie sau folosite cu acest rol au un înţeles «insuficient» şi de aceea nu pot apărea de regulă singure, ci însoţite de un determinant (complement sau completivă). Nu spunem doar *El a zis (a întrebat, a comunicat* etc), ci *El a zis (a întrebat, a comunicat* etc.) "ceva": Ne-a întrebat **dacă suntem de-acord: I-a** m *mai* atras *o dată* atenţia **să nu mă facă de râs; I-a** m spus *clar* **să nu se ducă Ia film decât duminica.**
Prin înlocuirea cuvântului subordonator cu cele două puncte si operând anumite modificări vizând persoana şi (uneori) modul verbului, obţinem principale în vorbirea directă: *Ne-a întrebat:-* **Sunteţi de-acord?;** *I-am atras încă o dată atenţia:* - **Să nu mă faci de râs!;** *I-am spus clar:* -**Să nu te duci la film duminica.**
Se vede limpede că şi în această a doua serie de exemple cuvântul de declaraţie reclamă o complinire, neputând încheia comunicarea la cele două puncte. Obligativitatea apariţiei unei propoziţii (sau a mai multora) după două puncte este identică celei din prima serie. Prin urmare, legătura de înţeles între propoziţiile situate de-o parte şi de alta a celor două puncte este evidentă.
421
Din această cauză suntem «tentaţi» să interpretăm propoziţia a doua, cea din vorbirea directă, ca subordonată faţă de verbul de declaraţie, respectiv, în funcţie de caracteristicile acestuia, completivă directă (cel mai adesea), completivă indirectă etc.
(b) încercând aproximarea felului propoziţiei de după cele două puncte prin întrebări, acestea sunt aceleaşi şi deopotrivă posibile în seria (a) şi seria (b), ceea ce ar conduce greşit la interpretări identice (completive directe, completive indirecte etc).
OBSERVAŢIE. Dacă după cele doua puncte se află o frază, nu este obligatoriu ca prima propoziţie să fie principală. Fraza poate începe cu subordonata, principala apărând după aceea: *A doua zi ne-a spus: - Dacă tot nu v-aţî hotărât încă,* eu mă retrag **din** combinaţie.
(3) Principala de după două puncte poate fi enunţiativă propriu-zisă, enunţiativă-exclamativă sau interogativă: *M-a oprit pe stradă şi mi-a spus cu răceală:* - **M-a bucurat succesul dumitale;** *Se uită pe fereastră şi apoi se întoarse spre noi:* - **Ce zi splendidă** e **azi!;** *Bunica l-a întrebat pe Ionel:* - **Te duci azi după apă minerală?**
Susceptibilă de a fi interpretată ca subordonată (completivă directă, completivă indirectă etc.) este mai cu seamă principala interogativă parţială, adică cea care are în frunte un cuvânt interogativ): *M-a întrebat cu subînţeles:* - **Unde** *mi-aifost, şmecherule?*
Eroarea este facilitată de forma identică a cuvintelor interogative şi relative. Altfel spus, cuvintele interogative sunt luate drept relative, caz în care propoziţiile în discuţie nu pot părea decât... subordonate. (Cuvintele relative, se ştie, sunt subordonatoare.) Se neglijează însă un fapt esenţial -calitatea de interogative a propoziţiilor, marcată la sfârşit prin semnul întrebării. Or, propoziţiile interogative sunt totdeauna principale. (Nu există interogative directe (= cu intonaţia interogativă marcată prin semnul întrebării) subordonate.) Prin urmare, propoziţiile fiind principale, cuvintele lor «introductive» nu sunt relative (pronume sau adverbe), ci interogative («neîncercuite» în analiza frazei). A se compara: (a) *M-a întrebat:* - **Cu cine a fost azi Popescu la film?** (propoziţie interogativă principală; *cu cine* = pronume interogativ nesubordonator); (b) *M-a întrebat* **cu cine a fost azi Popescu la film** (propoziţie subordonată;^*cu cine* = pronume relativ, cuvânt subordonator). (Vezi, pentru interogative 7 .relative, T 34.)
Identificarea interogativei reclamă atenţie deosebită mai ales când după cele două pucnte avem o frază mai lungă, iar interogativa nu se află la începutul frazei. încercuirea «mecanică» a oricărui cuvânt cu forma de
422
"interogativ-relativ" *(care, cine, ce, cum, unde, când* etc.) ca relativ (= subordonator) are drept consecinţă neidentificarea principalei interogative, în speţă interpretarea ei ca subordonata (completivă directă, completivă indirectă etc): *întorcându-se spre client, îi spuse pe un ton plictisit: -Dacă tot aveţi intenţia să cumpăraţi casa, aşa cum mi-aţi declarat în repetate rânduri, iar preţul vă convine,* ce rost mai are toată vorbăria asta? (Ultima propoziţie este principală, iar *ce* este adjectiv interogativ.)
(4) Orice text în care avem fenomenul sintactic mai sus descris cuprinde în fapt DOUĂ FRAZE independente sintactic. Prin urmare, principala de după cele două puncte nu se coordonează cu

principala de dinaintea celor două puncte şi nu apare în aceeaşi schemă cu prima. (Nu se leagă prin linie orizontală, ci, în cazul că fiecare are în subordonare alte propoziţii (secundare), se constituie în scheme separate. Cele două puncte nu marchează un raport, nu sunt asimilabile juxtapunerii.)
OBSERVAŢIE. Cele două puncte ([:]) prin care se face trecerea de la vorbirea indirectă la vorbirea directă sunt coresopndentele perechii de virgule sau de liniuţe prin care se inserează în vorbirea directă vorbirea indirectă, aceasta din urmă fiind reprezentată prin propoziţii incident(al)e: *N-ai mai fost de mult pe la noi,* îmi spuse bătrânul şi două lacrimi îi apărură pe obraji, *că tinerii de astăzi uită repede de unde au plecat.*
Atât cele două puncte, cât şi perechea de virgule / liniuţe sunt semnele lipsei unui raport sintactic.
423
T98
ENUMERARE DETERMINATIVĂ / ENUMERARE EXPLICATIVĂ
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Părţile propoziţiei sunt:* **subiectul, predicatul, atributul şi complementul.**
(2) *Părţile propoziţiei sunt următoarele:* **subiectul, predicatul, atributul şi complementul.**
B. SOLUŢII:
(1) *subiectul, predicatul, atributul şi complementul* = enumerare determinativă (aici: NUME PREDICATIV MULTIPLU)
(2) *subiectul, predicatul, atributul şi complementul* = enumerare explicativă (APOZIŢIE MULTIPLĂ)
C. COMENTARIU
0. A doua funcţie importantă a celor două puncte este anunţarea unei ENUMERĂRI, fie la nivel de propoziţie, fie la nivel de frază. (Pentru prima funcţie, vezi T 97.)
Deosebim două tipuri de enumerări, după cum este ABSENT sau PREZENT termenul ANTECEDENT, adică cel care este detaliat sau dezvoltat:
1. Enumerări DIRECTE (= fără termen antecedent) sau DETERMINATIVE: *De ziua lui a primit:* **un set** *de creioane colorate,* **trei cărţi, o minge** *de fotbal şi* **un rucsac;** *Siguranţa şi corectitudinea în identificarea atributivei se datoresc:* **corespondenţei** *desăvârşite a acesteia cu atributul,* **conjuncţiilor** *specializate în mare măsură şi* **întrebărilor** *clare: Dintre colegii lui, la film au fost:* **Ionescu, Georgescu, Popescu** *si* **Vasilescu.**
Termenii enumerării se constituie în determinanţi propriu-zisi ai verbului sau ai altui termen ce precedă cele două puncte (complemente, nume predicative, subiecte). Relaţia sintactică este una absolut normală, termenii enumerării constituind o parte de propoziţie multiplă. Cele două puncte nu marchează aici lipsa unui raport sintactic, ci doar simplul fapt al enumerării şi adesea, tocmai din această cauză, pauza din faţa enumerării nici nu este marcată în scris: "... se disting mai multe feluri de propoziţii,
424
dintre care mai importante sunt *propoziţiile* enunţiative propriu-zise, *propoziţiile* optative *ii propoziţiile* imperative..." *(Sinteze,* 1984, p. 189).
1.1. Enumerarea DIRECTĂ (determinativă) o găsim si la nivelul frazei, mai cu seamă în stilul ştiinţific: *De aici rezultă:* **(1) că adjecth ui stă pe lângă substantiv; (2) că este acordat cu substantivul; (3) că îl dtermină; (4) că are funcţie de atribut adjectival;** *în acest sens trebuie:* **(1) să examinăm regentul; (2) să stabilim tipul de relaţie; (3)** să **aproximăm natura determinantului.**
Adesea conjuncţia subordonatoare nu se repetă în faţa fiecăreia dintre subordonatele ce constituie enumerarea, ci se exprimă o singură dată în faţa celor două puncte, contând însă pentru fiecare din secundarele coordonate: //; *exemplul "A citit toată noaptea", cuvântul "noaptea" nu este adverb,* **deoarece: (a) are formă de feminin, singular, iar adverbul nu are gen şi număr; (b) adjectivul "toată" (feminin, singular) nu s-ar putea acorda cu un adverb; (c) permite variaţia singular / plural (toată noaptea / toate nopţile).**
Prin urmare, propoziţiile de după cele două puncte se interpretează gramatical ca si cum n-ar fi precedate de două puncte. (în primele două exemple - subiective, iar în al treilea - cauzale.)
2. ENUMERĂRILE INDIRECTE sau EXPLICATIVE au totdeauna un termen antecedent, pe care îl detalizaă, îl analizează în componente, cu alte cuvinte îl "explică". Din punct de vedere gramatical, termenii enumerării se află în APOZIŢIE faţă de cuvântul antecedent. Se poate spune că orice enumerare cu termen antecedent este constituită din apoziţii (sau propoziţii apozitive).

Termenul antecedent este de regulă un substantiv cu un sens foarte general *(fel, soi, categorie, clasă, grupă, lucru* etc), însoțit de un determinant care anunță propriu-zis enumerarea (numerale cardinale, adjective nehotărâte cu sens cantitativ, alte adjective care cer o concretizare): "După scopul comunicării propozițiile se împart în d o u ă grupe mari: *enunțiative* si *interogative" (Sinteze,* 1984, p. 189); *Oamenii sunt de* d o u ă *feluri:* **buni** *şi* **răi**[321]**;** *I-a adus o* mulțime *de cadouri:* **ciocolată, gumă** *de mestecat,* **o rachetă** *de tenis,* **o trusă** *de traforaj şi multe alte* **mărunțişuri;** "*... raporturile sintactice sunt de* două *feluri:* **de coordonare *şi* de subordonare"** *(Sinteze,* 1984, p. 194.)
Absența substantivului *(oameni)* după cele două puncte face ca adjectivele *buni* şi *răi* să fie substantivate. (în caz contrar, trebuie subînțeles de două ori substantivul *oameni,* care, în acest caz, constituie enumerarea explicativă.)
425
OBSERVAȚIE. Când termenul antecedent este însoțit de un numeral cardinal, acesta anticipă numărul exact al membrilor enumerării.
Foarte adesea enumerarea este anunțată de adjectivul *următor (următoare, următori),* folosit uneori şi substantival: *Au fost premiați* următorii *elevi:* **Ionescu, Georgescu** *şi* **Popescu;** *A scris părinților să-i trimită* următoarele: **un fler** *de călcat, două* **cutii** *de detergent,* trei **cămăşi** *de bumbac şi o* **pijama.**
în aceeaşi situație se află. pronumele (adjectivul) *tot (toată, toți, toate): A înghesuit în geamantan* tot *ce-a găsit prin cameră:* **ciorapi, pantofi, cămăşi, cărți**[322]**.**
Prezența unui determinant (din grupa celor menționați) pe lângă antecedent nu este obligatorie: *Verbul are funcție de predicat numai dacă este la moduri personale:* **indicativul, conjunctivul, condiționalul, prezumtivul şi imperativul;** *La ziua onomastică i-a invitat pe prietenii săi cei mai buni:* **pe Mirel, pe Gigei** *şi* **pe Gabi.**
Membrii enumerării se constituie într-o opoziție multiplă şi, ca orice apoziție, este identică referențial cu termenul antecedent (= se referă la una şi aceeaşi realitate):. *Am primit de la el trei* o b i e **c** t e: **un stilou, un ceas şi o carte** ((cele) trei obiecte *=un stilou, un ceas, o carte).*
Eliminând termenul antecedent, enumerarea pierde calitatea de apoziție, membrii ei constituindu-se într-o parte de propoziție multiplă (subiect, complement etc): *Au venit următorii colegi:* **Ionescu, Georgescu, Vasilescu** *{colegi* — subiect, termen antecedent; *Ionescu, Georgescu, Vasilescu* = apoziție multiplă în enumerare explicativă) / *Au venit: Ionescu, Georgescu, Vasilescu (Ionescu, Georgescu, Vasilescu* = subiect multiplu în enumerare determinativă).
Construcția enumerării explicative (cazul şi prepozițiile termenilor componenți) poate să fie aceeaşi cu a antecedentului sau diferită de a acestuia: *în cursul dezbaterilor, s-au evidențiat două* carențe *grave în activitatea grupei: slaba* **pregătire** *la seminarii şi* **frecvența** *scăzută la cursuri (carențe* = nominativ; *pregătire, frecvența* = nominativ); *Se va acorda atenție sporită următoarelor* p r o b **1** e m e: **pregătirea** *la cursuri şi seminarii,* **frecvența** *la ore* ***şi*** **disciplina** *în cămine (probleme* = dativ; *pregătirea, frecvența* şi *disciplina* = nominativ).
în practica analizei gramaticale, problema ce poate apărea aici este nerecunoaşterea apozițiilor de după două puncte şi interpretarea lor drept funcții sintactice «obişnuite» (subiect, complement, atribut) în raport direct cu partenerul de relație al antecedentului: *I-a adus două* veşti:
"T o t satul: *oameni, copii, câini* fac alai după militari" (Şerban, 1970, p. 181.)
426
una *bună şi* **alta** *rea (una* şi *alta* luate greşit drept complemente directe pe lângă *a adus); De două* lucruri *cel puțin nu m-am plâns niciodată:* de **foame** *şi* **de sete** *(de foame* şi *de sete* luate greşit drept circumstanțiale de cauză pe lângă *nu m-am plâns).*
La baza greşelii se află, teoretic vorbind, neidentificarea sau neglijarea termenului antecedent al enumerării, mai ales atunci când membrii enumerării au acelaşi mod de construcție ca antecedentul.
în raționamentul celui ce analizează se produce fie o deplasare de funcție (de la antecedent la enumerare), fie o apreciere greşită a celor două poziții (antecedent şi enumerare) situate de-o parte şi de alta a acestui semn de punctuație, respectiv ca având aceeaşi funcție sintactică şi prin urmare aflându-se într-un raport de coordonare.
în primul caz, deviația de la raționamentul corect constă în nesocotirea faptului că şi antecedentul are funcție sintactică, iar în al doilea caz se încalcă un principiu de bază al coordonării, acela potrivit căruia raportul de coordonare se stabileşte între termeni diferiți ca înțeles. Or, aici, termenul antecedent şi componenții enumerării se află într-un raport de echivalență logică şi prin urmare nu pot fi coordonați: *Hoțul a luat* totul: **rochii, pantofi, bani, bijuterii** *(totul = rochii, pantofi, bani, bijuterii* şi deci nu **iotul şi rochii, pantofi...).*
2.1. Enumerarea explicativă apare şi la nivel de frază, luând forma PROPOZIȚIILOR APOZITIVE (coordonate): *în legătură cu atributul aş vrea să reținem două* 1 u c r u r i: **că determină un substantiv (substitut)** *şi* **că în numele lui se reflectă partea de vorbire** *prin care se exprimă* (antecedent = *lucruri); Uite ce-am aflat despre tine la şedința cu părinții:* **că eşti obraznic, că întârzii**

la ore *şi* **că uiţi acasă carnetul de** elev (antecedent = *ce); Colega noastră are numeroase* calităţi: este **inteligentă şi harnică, îşi ajută colegii, are o comportare civilizată la facultate şi în societate** *şi* **îndeplineşte munci de răspundere în cadrul organizaţiei de tineret a unui partid important** (antecedent = *calităţi)*[32']*.*

[323] Pentru alte valori gramaticale ale celor două puncte, vezi Drincu, 1983, p. 105-l09.

427

T 99

COORDONAREA PRIN ***CI-*** **FĂRĂ SUBÎNŢELEGERE / CU SUBÎNŢELEGERE**

A. STRUCTURI-TIP:

(1) *Nu proză,* ci *poezii scrie.*

(2) *Nu scrie proză,* ci *poezii.*

B. SOLUŢII:

(1) *ci-* coordonare fără subînţelegere *(nu proză,* ci *poezii)*

(2) *ci* = coordonare cu subînţelegere *(Nu scrie proză,* ci [scrie] poezii.)

C. COMENTARIU

0. Conjuncţia coordonatoare adversativă *ci* apare atât în PROPOZIŢIE (= între două părţi de propoziţie), cât şi în FRAZĂ (între două propoziţii). Opoziţia puternică marcată prin *ci* se concretizează în faptul de a pretinde întotdeauna - cel puţin în limba română actuală - primei unităţi coordonate, celei din stânga, să fie NEGATIVĂ, după modelul nu A, ci B (unde *A* şi *B* sunt cele două unităţi coordonate, propoziţii sau părţi de propoziţie): *Nu cu trenul,* ci *cu maşina va pleca la mare; Nu citeşte,* ci *ascultă muzică.*

Calitatea primei unităţi *(A)* de a fi negată este dată de adverbul de negaţie *nu* care o însoţeşte şi mai rar de prefixul negativ *ne-,* când se exprimă printr-un verb la gerunziu *{Nefiină acasă, ci la serviciu, i-am lăsat un mesaj în cutia de scrisori).*

Cunoaşterea acestei particularităţi construcţionale, simbolizate în formula de mai sus *(nu A, ci B),* tradusă în analiza pe text prin "căutarea" perechii negative *(nu A)* a lui *B,* are adesea importanţă covârşitoare în interpretarea corectă a celei de-a doua unităţi coordonate (B), respectiv ca parte de propoziţie, nu propoziţie subordonată şi viceversa (]), ca propoziţie subordonată, nu principală şi viceversa (2). în fond, problema fundamentală aici este de a stabili care sunt cele două unităţi *(A* şi *B)* coordonate prin *ci.*

0.1. Ca premise generale în analiza corectă avem:

(1) Cu excepţii neglijabile, care de altfel nu privesc situaţia de faţă, coordonarea, inclusiv cea adversativă prin *ci,* se realizează între unităţi OMOGENE FUNCŢIONAL (subiect + subiect, nume predicativ + nume predicativ, complement direct + complement direct, predicat + predicat

428

etc.) şi situate de regulă la ACELAŞI NIVEL - *intrapropoziţional* (parte de propoziţie + parte de propoziţie) sau *interpropoziţional* (propoziţie + propoziţie), mai rar intrapropoziţional + interpropoziţional (vezi mai jos).

(2) Unitatea negativă *(A)* este cea ÎN FAŢA căreia se află *nu,* fie aceasta propoziţie sau parte de propoziţie. Ca atare, prima unitate coordonată prin *ci* "se descoperă" imediat, având semnul de recunoaştere explicit marcat.

(a) Dacă *nu* se află în faţa predicatului, pe care îl neagă, propoziţia devine negativă şi ca atare ea este unitatea^: **Nu** se **plimbă** *cu maşina lui, ci o preferă pe a tatălui său.*

(b) Dacă *nu* stă în faţa altei părţi de propoziţie (subiect, atribut, nume predicativ etc), spunem că propoziţia este afirmativă. Unitatea *A* este deci nu propoziţia, ci respectiva parte de propoziţie negată: *Ioana este* nu **inteligentă** *propriu-zis, ci mai mult harnică.*

1. Dintre situaţiile posibile dăm următoarele, toate în funcţie de unitatea *A*:

1.1. Unitatea negată *A* este PREDICAT (verbal sau nominal), iar unitatea *B* coordonată prin *ci* trebuie să fie tot un predicat, exprimat sau neexprimat. Prin predicatele coordonate, *ci* se plasează deci la nivel interpropoziţional (= coordonează două propoziţii).

(1) ***B*** **= predicat EXPRIMAT:** *N-am mai trecut pe acasă,* **ci** *am venit direct la tine.*

(2) B = predicat NEEXPRIMAT (total sau parţial): *Nu vreau bere, ci o cafea, caldă* (= *Nu vreau bere, ci* [vreau] *o cafea caldă).* Alte exemple cu aceeaşi interpretare: *Nu este proastă,* **ci** *doar leneşă; N-a fost admis,* **ci** *respins de comisie; Nu e cald,* **ci** *chiar frig; Acolo n-am întâlnit un funcţionar amabil,* **ci** *unul arţăgos; Nu beau suc,* **ci** *lapte; Nu discutăm acum despre mine,* **ci** *despre tine; Nu l-am întâlnit*

la facultate, **ci** *pe stradă; N-a murit de foame,* **ci** *de sete; Nu veni mâine,* ***ci*** *poimâine.*
Indiferent de funcția sintactică a cuvântului în fața căruia se află *ci* (subiect, nume predicativ, atribut, complement direct etc. - vezi exemplele date), nu el este termenul *B* coordonat cu *A,* ci predicatul subînțeles, acelaşi ca în *A,* dar afirmativ. Coordonarea este deci între propoziții, nu între părți de propoziție. în caz contrar, ar trebui să acceptăm fie că (a) adverbul de negație *nu,* deşi aparține verbului '(din *A),* neagă o altă parte de propoziție (subiect, complement etc), fie că (b) neagă atât predicatul, cât şi o altă parte de propoziție. Ambele supoziții sunt nejustificate gramatical.
E adevărat că, lăsând la o parte părțile de propoziție "în aparență" coordonate (/Vw *vine* **cu mine,** *ci* **cu tine),** fraza redusă la cele două predicate n-are sens *{*Nu vine, ci vine),* dar situația este aceeaşi şi când al
429
doilea predicat *este* exprimat: **N-a plecat** *cu Ionescu, ci* **s-a dus** *cu Popescu* (eliminând complementele, obținem: **N-a plecat, ci s-a dus).*
1.2. Unitatea negatei (= *nu A)* este ALTĂ PARTE DE PROPOZIȚIE DECÂT PREDICATUL şi prin urmare şi unitatea *B,* coordonată prin *ci,* este la fel, adică altă parte de propoziție decât predicatul. Spunem că în această situație *ci* se află efectiv în fața unității B. Rezultatul coordonării este o parte de propoziție MULTIPLĂ:
(1) NUME PREDICATIV + NUME PREDICATIV: *Ion a devenit* **nu inginer,** *ci* **profesor;**
(2) ATRIBUT + ATRIBUT: *Acest om* **nu prietenos,** *ci mai degrabă* **politicos** *mi-a făcut multe servicii;*
(3) COMPLEMENT DIRECT + COMPLEMENT DIRECT: **Nu pe tine** *te caută, ci* **pe mine;**
(4) COMPLEMENT INDIRECT + COMPLEMENT INDIRECT: Nu **mie,** *ci* **ție** *ți-a telefonat;*
(5) COMPLEMENT CIRCUMSTANțiAL + COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL: **Nu la munte,** *ci* **la mare** *voi pleca în concediu;* **Nu mâine,** *ci* **azi** *mergem la teatru; îl privea* **nu cu plăcere,** *ci* **cu teamă.**
OBSERVAȚIE. La nivel de SUBIECTE coordonarea este problematică, întrucât este antrenat acordul predicatului cu subiectul, numai cu unul, nu şi cu celălalt. De aceea este preferabil să interpretăm coordonarea între două propoziții: *Nu eu am spus asta, ci tu (= Nu eu am spus asta, ci tu* [ai spus]; *Nu tu, ci eu am spus (- Nu tu* [ai spus], *ci eu am spus).*
1.3. Dacă ,4 (= *nu A)* este O PROPOZIȚIE PRINCIPALĂ, şi *B* este tot principală: *Nu venim la voi,* **ci** *ne ducem la teatru.*
1.4. Dacă *A (= nu A)* este SUBORDONATĂ, şi *B* este tot subordonată.
1.4.1. A doua subordonată are cuvântul subordonator EXPRIMAT: *îți ordon* să *nu te duci la film, ci să-ți faci temele.*
Faptul că *A* trebuie să fie negativ ne spune clar că perechea coordonată a Iui *B (să-ți faci temele)* este *să nu te duci la film,* nu *Iți ordon.*
1.4.2. A doua subordonată *(B)* are cuvântul subordonator NEEXPRIMAT: *Banii* pe **care** *nu-i cheltuise, ci-i pusese deoparte îi prindeau bine acum (= ...pe care nu-i cheltuise, ci* [pe care] *îi pusese deoparte* - două atributive coordonate adversativ).
Cel mai adesea propoziția subordonată B, indiferent de felul ei, aflată în raport de coordonare prin *ci,* nu repetă cuvântul subordonator, acelaşi ca la *A.* De aceea există pericolul interpretării lui *B* ca principală, mai cu seamă dacă se află la mare distanță în frază de perechea ei negativă,.
430
distanța estompând într-o oarecare măsură raportul de opoziție forte. în asemenea situații, singurul mijloc sigur de interpretare corectă îl constituie găsirea în stânga ei a perechii negative. Felul acesteia, marcat prin cuvânt subordonator, va fi şi al propoziției *B,* fapt verificat prin posibilitatea introducerii şi în fața ei a cuvântului subordonator de la *A.* Dintre subordonatele aflate în stânga lui B, aceea va fi *A* care-l conține pe *nu.* în exemplele de mai jos marcăm cuvintele subordonatoare ale secundarelor coorondate prin *ci,* respectiv ale celei de-a doua, neexprimate, dar subînțelese, prin punere între paranteze drepte: // *obseda gândul* că *nu-l va mai solicita pe el, cum Jacuse de atâtea ori când avea de făcut o traducere urgentă, ci* [că] *se va adresa colegului său, față de care...* (coordonate: *că nu-l va mai solicita pe el..., ci* [că] *se va adresa...); El răspunse* că, *din anumite motive", nu crede că aceştia au fost cei cu care prietenul său s-a plimbat în seara tragicului accident, ci* [că] *părerea lui este...* (coordonate: *că... nu crede..., ci [cUpărerea lui este...).*
1.5. SUBÎNȚELEGERI DE PROPOZIȚII sau GRUPURI DE PROPOZIȚII:

(1) *Nu vreau* (1) *să spun* (2) *că punctul dumneavoastră de vedere este greşit* (3), *ci doar că opinia mea este alta* (4).
în fraza de mai sus, coordonarea adversativă prin *ci* nu se realizează între propoziţiile (1) şi (4), căci (1) este principală, iar (4) este secundară, şi nici între (2) sau (3) şi (4), căci (2) şi (3) sunt afirmative. Singura soluţie, pentru a respecta modelul *nu A, ci B,* este subînţelegerea grupului *vreau să spun,* prin care perechea lui (1) *(nu vreau)* este o propoziţie subînţeleasă (3'). Fraza astfel interpretată devine: *Nu vreau* (1) *să spun* (2) *că punctul dumneavoastă de vedere este greşit* (3), *ci* [vreau] (3') [să spun] (3") *doar că opinia mea este alta* (4).
OBSERVAŢIE. în ceea ce priveşte realizarea practică a schemei la o asemenea frază, numele propoziţiilor subînţelese pot fi marcate cu "prim" ['], "secund" ["], "terţ" ['"] şi puse între bare drepte. Schema frazei de mai sus arată astfel:
adv.
.[3']
t
[3"]

(2) *M-a rugat* (1) *să nu spun* (2) *unde am fost* (3), ci *unde ar fi trebuit* (4) *să fiu* (5). Perechea coordonată adversativ prin *ci* cu 2 este o subordonată subînţeleasâ: *să spun* (3"), fraza devenind: *M-a rugat să nu spun unde am fost,* ci [să spun] *unde ar fi trebuit să fiu.*
(3) *M-am gândit să afirm că n-am înţeles situaţia aşa cum a fost ea prezentată în darea de seamă, ci cum a fost prezentată de cei care au luat cuvântul* (perechea propoziţiei *că n-am înţeles situaţia aşa* este subînţeleasă: [că am înţeles-o].
1.6. Coordonarea unei părţi de propoziţie cu o propoziţie: *Vino la noi nu mâine, ci când poţi tu* (coordonare între complementul circumstanţial de timp negat *nu mâine* şi subordonata temporală *când poţi tu).* Poziţia unităţilor coordonate poate fr inversată: *Vino la noi nu când poţi tu, ci mâine* (aceeaşi interpretare).
Când *nu* se află în faţa cuvântului subordonator al secundarei, aceasta se află pe poziţia unei părţi de propoziţie negate şi prin urmare se constituie în mod cert ca termen *A* (= *nu A): Ţi-a telefonat* nu *pentru că i-a fost dor de tine,* ci *pentru că i-am spus eu; Apreciază în mod deosebit* nu *pe cine e mai inteligent,* ci *pe cine e mai harnic; Mi-a spus că ai plecat mai devreme,* nu *ca să ajungi acasă,* ci *ca să te întâlneşti cu prietenii la meci.*

***T 100 IN PROBLEMA RELATIVELOR** *CUMULANTE*

0. Fie următoarele enunţuri: •

(1) *Du-te* la **cine** *are nevoie de tine.*
(2) *Bătea* **pe cine** *îi ieşea în cale.*
(3) *Pe la poarta* **cui** *mi-i drag, /Treabă n-am, da' tot îmi fac.*
(4) *Am dat cartea* **cui** *mi-a cerut-o.*

0.1. Examinând organizarea sintactică a acestor enunţuri, se observă imediat următoarele «particularităţi»:
(1) Toate subordonatele sunt introduse prin pronume relative ale căror forme cazuale sau/şi prepoziţii sunt cerute de un termen (verb, substantiv) situat în regentă *(a se duce la..., a bate pe..., poarta* + G, *a da* + D), nu în subordonată *{*are nevoie la..., *a ieşi pe (cineva)...).*
(2) Forma cazuală şi prepoziţia le conferă funcţie sintactică în regentă, nu în subordonată, funcţie care, luată în sine, este aceeaşi cu a subordonatei «introduse», încât aceasta apare* doar ca o dezvoltare (= o «expansiune») a relativului: compl. circ. de loc în (1), compl. direct în (2), atr. pron. gen. în (3), compl. indirect în (4). (Subordonatele, la rândul lor, sunt: circumstanţială de loc în (1), compl. directă în (2), atributivă în (3), compl. indirectă în (4)).
Cele două particularităţi, care sunt fapte obiective de limbă si ca atare, în forma dată, nesupuse «interpretărilor», au drept consecinţe logice două «abateri» deloc neglijabile de la algoritmul analizei sintactice, atât în privinţa frazei, cât şi a subordonatei, aducând în faţa analistului adevărate anomalii.
1. O interpretare sintactică unitară şi convingător argumentată gramatical a acestor construcţii, «bizare» pentru analist, dar absolut fireşti şi uzuale în limbă, lipseşte.
Indiferent din ce parte şi cu ce argumente sunt «atacate» aceste structuri, într-un punct sau altul se sacrifică anumite principii de analiză "[4].

1.1. încadrarea relativului ca funcție în regentă, aşa cum ar cere construcția cazuală, face cu subordonata să rămână fără marcă a subordonării (= fără cuvânt «introductiv»), punându-i sub semnul întrebării chiar calitatea si numele de ... subordonată"".
Vezi, pentru o dezbatere de ansamblu a acestor construcții, Guțu, 1973, p 122 Dindelegan, 1994, p. 93-96; Hazy, 1985, p. 148-l51.
Eventual ar trebui numită subordonată ...«nelegată», perechea tot atât de nefericitei formulări cuprinse în «incidență legată» (=contradicție în termeni).
433
OBSERVAȚIE. Ipoteza ca relativul să aibă funcție într-o propoziție (aici, în regentă) şi să-şi exercite calitatea relațională (= să fie «introductiv») pentru altă propoziție (aici, subordonată) este discutabilă prin natura lucrurilor, iar de o subordonare prin juxtapunere nu poate fi vorba.
1.1.1. în acelaşi timp, subordonata este lipsită de un component necesar în mod obiectiv - SUBIECTUL. Or, este evident că, în fiecare dintre subordonate, verbul este PERSONAL, adică reclamă ocuparea poziției de subiect, dar acesta nu este exprimat şi, fără a opera anumite tranformări la granița dintre cele două propoziții, nici exprimabil în vreun fel. (Altfel spus, se exclude interpretarea subiectului ca fiind eliptic, subînțeles sau inclus, din moment ce structurile date sunt complete.)
1.2. Pornindu-se de la necesitatea subordonatei de a avea un subiect al predicatului personal, s-a formulat bine cunoscuta soluție a subiectului în alte cazuri decât nominativul (= aşa-numitele excepții reale de la nominativul subiectului, respectiv subiect în acuzativ, în genitiv şi în dativ, reprezentate toate prin pronume relative - vezi cele patru exemple)™.
Raționamentul pare a fi următorul: dacă verbul (din subordonată) este personal şi deci trebuie să aibă subiect, atunci, un altul în afară de relativ neexistând, înseamnă că relativul TREBUIE să fie... subiect. în acest fel, relativul, inclus fraudulos în subordonată şi cu funcție numai aici, face ca aceasta să fie completă, adică «în ordine». (Se înțelege că funcția relativului în subordonată (= subiect) nu coincide cu funcția subordonatei introduse - circumstanțială de loc în (1), completivă directă în (2) etc).
' O asemenea soluție, în ciuda audienței destul de largi, nesocoteşte flagrant următoarele:
(1) Verbul la mod personal (= predicativ) nu contractează în relație prin acord un substantiv (substitut) decât dacă acesta este în NOMINATIV. Condiția este obligatorie (= fără excepții)[327]. Prin urmare, forme de tipul *la cine, pe cine* şi *cui,* al căror caz în mod evident nu este nominativ, nu pot ocupa poziția subiectului prin forța lucrurilor.
ARGUMENT COLATERAL. Nici una dintre subordonatele date nu poate funcționa, în urma suprimării regentei, ca interogativă (directă) - şi asta tocmai pentru că interogativul (= fostul relativ) nu-i aparține şi nu ocupă poziția subiectului: **La cine are nevoie de tine?; Pe cine îi ieşea în cale?; *Cui mi-i drag?; *Cui mi-a cerut-o?*
326 327
Vezi GLR, 1963, voi. II, p. 90-91. Vezi Draşoveanu, 1982 , p. 37.
434
(2) Imposibilitatea unui subiect în alt caz decât nominativul este izbitoare şi concretă în situațiile în care predicatul subordonatei este unul «nominal», în a cărui structură intră un nume predicativ adjectival: *Cartea am dat-o căreia a fost* cea mai serioasă *dintre ele.*
Este evident că adjectivul *serioasă* cu formă de nominativ se acordă cu un subiect în nominativ, nu cu unul în ... dativ. (Forma de dativ este *serioase,* nu *serioasă.)* [1]
Prin analogie, acceptăm acelaşi lucru şi în prezența relativului *cine (cui),* care nu *realizează* la nivelul expresiei opoziția de gen: *Pe la poarta* cui *mi-i* drag...
Prin urmare, predicatul trimite prin acord la un subiect, dar acesta nu este relativul, deoarece nu stă în nominativ.
1.3. într-o a treia interpretare, derivată de fapt din prima (vezi 1.1.), relativul este considerat ca aparținând sintactic ambelor propoziții şi implicit cu funcții în ambele:
(a) subiect în subordonată (= «excepție» de la nominativul subiectului);
(b) diferite funcții în regentă (= pe lângă un termen din regentă), impuse ca fireşti de forma cazuală şi/sau prepoziții, funcții identice cu ale subordonatelor introduse ((1) *la cine* = compl. circ. de loc - *la cine are nevoie de tine* = subord. circ. de loc; (2) *pe cine* = compl. direct - *pe cine îi ieşea în cale* = subord. compl. directă etc). *
Pe lângă argumentele aduse la 1.1., împotriva acestei soluții pot fi invocate următoarele:
(1) Un cuvânt cu o formă dată, indiferent care este aceasta, nu poate avea simultan două funcții sintactice (diferite sau nu).

(2) Un cuvânt cu o formă dată, indiferent care este aceasta, nu dispune simultan de două mijloace separate de relaționare (cu doi parteneri de relație), căci nu poate fi în acelaşi timp în două cazuri. Altfel spus, *cui,* de exemplu, din *Mergeți pe la casa* cui *vă are,* ca genitiv ce este, nu se poate «lega» decât o singură dată de un singur regent (= *casa).* Mijlocul său de relaționare este cazul, genitivul însuşi (= flectivul = desinența de genitiv). Un alt mijloc nu mai are, unul care să-l facă supraordonat verbului din dreapta. (Ar putea fi supraordonat numai dacă ar fi nominativ, dar nu este: relativul *cui* este în genitiv şi numai în genitiv, nu şi în genitiv, şi în nominativ.)
Rezultă din cele de mai sus că nu se poate argumenta satisfăcător nici una dintre soluțiile privind încadrarea şi funcția sintactică a relativelor din aceste construcții, ceea ce, de altfel, era de aşteptat, o dată ce fenomenul sintactic în discuție este unul aberant.
1.4. O a patra soluție posibilă, care respectă anumite teze şi principii în analiza sintactică, cele încălcate în interpretările precedente, pleacă de la

premisa că structurile în discuție, aşa cum se prezintă ele în textul concret, sunt NEANALIZABILE în termenii şi conceptele uzuale.
în vederea unei astfel de analize trebuie să se INTERVINĂ în text cu anumite MODIFICĂRI, încălcându-se astfel un alt principiu al analizei gramaticale, şi anume cel al INTEGRITĂȚII textului. Modificările operate au drept rezultat refacerea unei STRUCTURI DE BAZĂ, preexistente textului dat (= de analizat), structură care explică generarea construcției.
în esență, ca operație tehnică, relativul cu construcție aberantă funcțional este înlocuit cu o grupare de tip "demonstrativ + relativ", care acoperă şi justifică două funcții, una în regentă, realizată prin demonstrativ, a cărui construcție este perpetuată de către relativ după suprimarea demonstrativului, şi alta în subordonată, aparținând relativului cu formă de nominativ.
Model: *Răspund* **cui** *îmi cere* —> *Răspund* **aceluia care** *îmi cere.*
Prin urmare, forma unui *la cine,* de exemplu, din enunțul *Du-te* **la cine** *îți place,* este rezultatul unei COMPRIMĂRI a grupării *la acela care* prin reducerea (= eliminarea) demonstrativului *{acela)* şi preluarea formei lui cazuale (şi a prepoziției) de către relativ: *la acela* (Ac) *care* (N) —> *la cine* (Ac). Relativul rămas în urma comprimării, identic sau nu cu cel din constrcuția de bază, este unul CUMULANT funcțional, unul care are «ceva» funcțional-construcțional atât din demonstrativul suprimat, cât si din relativul păstrat (cu modificările de rigoare).
Acest fapt explică de ce funcția relativului cumulant (= calitatea lui de membru al propoziției) nu poate fi tratată în termenii "sau în regentă, sau în subordonată", dar, prin faptul că e totuşi un singur cuvânt, nici în termenii "şi în regentă, şi în subordonată". Singura soluție care s-ar impune pentru a-l putea analiza ar fi DECUMULAREA lui, refacerea grupării de origine. Consecința imediată pe planul frazei este modificarea funcției subordonatei, care, determinând demonstrativul din regentă apărut în urma decumulării, va fi întotdeauna o ATRIBUTIVĂ.
Se vede astfel că segmentarea unei fraze de acest tip, în care, din cauza relativului, subordonata este ÎMPLETITĂ[328] cu regenta, nu se poate realiza decât după decumulare (= după «despletire»).
într-un enunț de tipul *cartea a dat-o* **cui** *n-avea nevoie de ea,* trasarea barei de despărțire a subordonatei de regentă în fața lui *cui* sau după acesta ar fi deopotrivă nejustificată, iar o plasare a lui *cui* în ambele propoziții ar
Vezi, pentru conceptul de împletire a subordonatei cu regenta, GLR, 1963, voi. II, p. 265; Dindelegan, 1984, p. 93-96.

face imposibilă fizic bara. *(Cui,* ca un singur cuvânt, nu poate fi despărțit în două... cuvinte.)
Se vede astfel că, dacă nu admitem subiectul în alte cazuri decât nominativul şi, de altfel, toate funcțiile cu construcții neacceptațe structural de subordonatele introduse, cum susținem aici, asemenea fraze nu sunt nici segmentabile şi nici analizabile.
SOLUȚIE DE COMPROMIS: segmentarea frazei în fața relativului, ca si cum acesta i-ar aparține în mod firesc subordonatei introduse, iar relativul cumulant analizat numai după decumulare (= demonstrativ + relativ, cu funcțiile aferente). Felul subordonatei va avea funcția demonstrativului obținut în urma decumulării. Exemplu: *Mergeți fiecare pe la casa* **cui** vă are; *cui vă are* = subordonată atribuțivă; *cui* = pronume relativ cumulant = *aceluia care (aceluia* = atr. pron. gen.; *care* = subiect, N).
2. Fenomenul relativului cumulant este discutat de regulă în gramatici legat de «excepțiile» de la

nominativul subiectului, dar, de fapt, acesta nu este decât un caz particular, una dintre fenomenalizările relativului cumulant.
Cel puțin teoretic, problema se pune în acelaşi fel ori de câte ori forma relativului este impusă de un termen din regentă (verb, adjectiv, adverb, substantiv), indiferent dacă relativul este pronume sau adjectiv pronominal şi indiferent dacă relativul rezultat în urma decumulării este subiect sau nu în subordonată[329].
Exemple:
Se îndrepta **spre ce** *vedea cu ochii (spre ce —> spre ceea ce);*
Nu se încrede în ce-/ *spui tu (în ce —> în ceea ce);*
S-a aşezat alături **de cine** *s-a nimerit (de cine —> de acela care);*
Achiziționarea a *tot* **ce** *este necesar îi depăşeşte puterile financiare (a (tot) ce —> a (tot) ceea ce);*
Şi-a dat seama de **ce** *sentimente nutreşte față de ea (de ce sentimente —> de acele sentimente pe care.)*
Nu-i întotdeauna amabil **cu cine** *trebuie (cu cine —> cu acela care);*
Nu-i vinovat de cei *spui tu (de ce —> de ceea ce).*
Accidental, cele două funcții ale relativului cumulant pot fi identice: *Nu face* ce-/ *spui (ce —> ceea ce);*

[329] Vezi, pentru o dezbatere detaliată, Dindelegan, 1994, p. 93-96, după care sunt date sau construite exemplele ce urmează.

S-a întors de la cine / care *l-ai trimis, (de la cine / care —> de la acela la care);*
Dă cartea cui *îi trebuie (cui —> aceluia căruia).*
în cazul în care prin decumulare funcțiile sunt identice deoarece si verbul din subordonată are acelaşi regim (vezi exemplele de mai sus), decumularea, ca principiu de analiză, este facultativă, respectiv relativul poate fi analizat ca aparținând doar subordonatei.

***T 101 INTEROGATIVE - POZIȚIE LINEARĂ (= FUNC-ȚIE ÎN INTEROGATIVĂ) / POZIȚIE STRUCTURALĂ (= FUNCȚIE ÎN NEINTEROGATIVĂ)**

A. STRUCTURI-TIP:

1 2

(1) /Cine ți-a comunicat / [că se amână excursia?]

2 1 2

(2) **[Cine** / spuneai / că te-a invitat la masă?]

B. SOLUȚII:

(1) *cine* = subiect în propoziția interogativă (1)

(2) *cine* = subiect în propoziția neinterogativă (2)

C. COMENTARIU

0. în mod normal, cuvântul interogativ (pronume, adjectiv pronominal, adverb) dintr-o propoziție interogativă directă (= aşa-numita interogativă PARȚIALĂ) se încadrează şi structural în ea, adică îndeplineşte o anumită funcție sintactică în acea propoziție. Când interogativa este singură (= principală independentă), regula este, prin forța lucrurilor, fără excepție: *Cine a mai venit?; Ce-a devenit prietenul tău?; Căruia nu-iplace cartea mea?; Unde s-a dus?*
în fiecare dintre exemplele date, interogativul are funcție sintactică pe lângă verb, uşor pusă în evidență prin răspunsul la întrebare *(cine* = subiect; *ce* = nume predicativ; *căruia* = complement indirect; *unde* = complement circumstanțial de loc.)
0.1. Dacă e vorba de o frază formată prin subordonare, interogativa, principală, fireşte, apare de regulă pe locul întâi în frază: **Cine ți-a permis** *să mă deranjezi tocmai acum?*
Interogativa conține cuvântul interogativ situat, ca poziție limeară, obligatoriu în POZIȚIE INIȚIALĂ: De ce *nu i-ai spus că l-am căutați*
Se vede astfel că, în esență, o frază interogativă este construită pe principiul propoziției interogative, respectiv cuvântul interogativ, ca INDICATOR INTEROGATIV al frazei, se află în fruntea acesteia. (Interogativă (şi principală) este acea propoziție care, în lanțul succesiunii lineare a propozițiilor în frază, conține cuvântul interogativ.)
0.2. Din punct de vedere STRUCTURAL, respectiv ca FUNCȚIE SINTACTICĂ, interogativul ce

figurează topic în fruntea principalei, numită tocmai de aceea interogativă, se poate afla în două situații:
(a) cu funcție în interogativă, adică încadrat ca membru sintactic în aceasta: **Cine** *v-a spus că mâine nu avem cursuri? {cine* = subiect în principala interogativă);
(b) cu funcție în altă propoziție decât interogativa principală, respectiv într-una dintre subordonate: **Cine** *ziceai că m-a căutat? {cine* = subiect în subordonata completivă directă). Alte exemple: **Unde** *crezi că mi-a spus să-l aştept? {unde* = circumstanțial de loc în ultima propoziție); **Cui** *ar fi mai bine să ne adresăm? {cui* = complement indirect în propoziția a doua).
Această discordanță între locul interogativului (= poziția lineară) într-o propoziție (= în principala interogativă) şi funcția sintactică (= poziția structurală) îndeplinită în altă propoziție (= în subordonate) se evidențiază în analiză prin două operații complementare:
(1) Conținutul gramatical (= ceea ce exprimă ca funcție sinactică) şi construcția interogativului (caz, prepoziție) sunt compatibile cu situația din subordonată, unde se află un anumit termen cu care interogativul intră «firesc» în relație. într-un exemplu ca **Despre** *ce ar fi mai indicat* s ă discutăm *azi?,* este evident că *despre ce* se subordonează verbului *să discutăm,* întrucât acest verb în mod obişnuit are în subordine un complement indirect construit cu prepoziția *despre {a discuta despre* ...), în timp ce *ar fi mai indicat* nu permite în principiu un determinant construit cu *despre.*
în exemplul **Cine** *credeți că* a venit?, *cine,* subiect în nominativ, nu poate aparține verbului *credeți,* care trimite la un subiect de persoana a Ii-a, plural (= *voi, dumneavoastră),* nu de persoana a III-a. *{Cine,* ca toate pronumele apersonale, este pe poziția unui pronume de persoana a Hl-a: *el, ea, ei, ele.)*
(3) Răspunsul la întrebarea formulată prin interogativ, partea de propoziție care apare ca «răspuns», îşi ocupă locul de drept în propoziția în care îşi are partenerul de relație: **Cu cine** *crezi că m-am întâlnit? - Cred că te-ai întâlnit* **cu profesorul (cu el, cu cineva ...); Unde** *ar fi mai bine să aşezăm fotoliul? - Ar fi mai bine să aşezăm fotoliul* **în colț (aici, acolo** ...); **Ce** *crezi că a devenit prietenul meu? — Cred că prietenul tău* ***a*** *devenit* **inginer (profesor, doctor** ...).
OBSERVAȚIE. «Răspunsul» poate apărea şi pe poziția ocupată linear în propoziția interogativă de interogativ, dar acest fapt nu este concludent, fiind vorba doar de o chestiune de topică: **Cu** ce *ziceai că te ocupi? - Cu* **agricultura** *ziceam că mă ocup —> Ziceam că mă ocup* **cu agricultura.**
440
Acest decalaj - încadrare topică într-o propoziție şi funcție sintactică într-alta - se explică prin POZIȚIA FIXĂ a cuvântului interogativ în fruntea propoziției interogative, indiferent dacă aceasta este independentă sau are în subordine secundare.
0.2.1. în legătură cu topica pronumelui (adverbului) interogativ şi caracterul interogativ al propoziției mai trebuie reținute următoarele:
(1) Cuvântul interogativ, indiferent de propoziția căreia îi aparține structural, funcționează ca indicator interogativ în principală, nu în subordonată. în caz contrar, ar trebui:
(a) fie să acceptăm că într-o frază interogativă principala poate fi enunțiativă, iar subordonata interogativă, ceea ce, evident, nu se poate dovedi,
(b) fie să interpretăm atât principala, cât şi subordonata ca deopotrivă interogative - una prin intonație interogativă (= principala), iar alta prin cuvânt interogativ (= subordonata), ipoteză care, de asemenea, se exclude. (O frază formată prin subordonare nu poate fi «dublu interogativă».)
OBSERVAȚIE. Din punctul de vedere al INTONAȚIEI, cele două tipuri de fraze interogative (cu elementul interogativ aparținând structural principalei şi, respectiv, subordonatei) sunt identice: **Cine** *spunea că te-ani căutat? —* **Cine** *spuneai că m-a căutat?*
(2) într-o frază interogativă, cuvântul interogativ nu poate fi «repoziționat» din principala interogativă în care este situat ca poziție lineară în subordonata căreia îi aparține structural fără ca fraza să se dezorganizeze sau să dea cosntrucții imposibile ori nefireşti: **Unde** *crezi că s-a dus? - *Crezi că* **unde** *s-a dus? (* Crezi* **unde** *că s-a dus?; * Crezi că s-a dus* **unde?**).
De aceea spunem că interogativă este propoziția în care se situează linear interogativul, nu cea în care se încadrează structrual. în pofida nonapartenenței sale structurale la principala interogativă, cuvântul interogativ îşi îndeplineşte în această propoziție rolul de indice de interogație, nu în secundară.
Prin imposibilitatea deplasării interogativulului, poziția acestuia nu constituie o simplă problemă de ... topică. Altfel spus, apariția interogativului în principală nu aparține variației topice, NU este adică un fenomen de TOPICĂ INVERSĂ.
Ca atare, fraza **Unde** *crezi că am uitat geanta?* şi fraza **Pe masă** *cred că am uitat geanta* nu se

încadrează la acelaşi model topic. în prima frază,
441
unde are topică fixă, iar în a doua, *pe masă* este într-adevăr o inversiune (—> *Cred că am lăsat geanta* pe masă.).
1. Cunoaşterea fenomenului apartenenţei structurale a interogativului la altă propoziţie decât interogativa şi sesizarea lui în analiza gramaticală are importanţă atât pentru stabilirea exactă a FUNCŢIEI sintactice a INTEROGATIVULUI, cât şi pentru IDENTIFICAREA corectă a SUBORDONATELOR şi a RAPORTURILOR dintre ele.
1.1. FUNCŢIA SINTACTICĂ a pronumelui (adverbului) interogativ se stabileşte, ca pentru orice alt cuvânt, prin raportare la partenerul de relaţie.
După gradul de abatere, teoretic posibil, de la interpretarea corectă a funcţiei, cauzată de nesocotirea încadrării interogativului în subordonată, deosebim două situaţii:
1.1.1. Pentru interogativele oarecum «specializate» pe anumite funcţii, totdeauna aceleaşi, fie prin sensul lexical, fie prin construcţie, încadrarea interogativului în interogativă sau în subordonată are mai puţină importanţă pentru funcţia însăşi.
Operând cu ea ca şi cum ar fi un «prefabricat», analistul n-are cum o greşi, întrucât ea rămâne aceeaşi, indiferent la ce termen se raportează.
Aşa e cazul adverbelor interogative *unde (*= compl. circ. de loc), *când* (= compl. circ. de timp), al pronumelor interogative în dativ: *cui, căruia, căreia, cărora, câtor* (= compl. ind.), al pronumelor interogative *al (a, ai, ale) cui (căruia, căreia, cărora, câtor)* în genitiv fără substantiv (= nume predicativ): **Unde** *vrei să mergem? (unde* = c.c. loc în subordonată; aceeaşi funcţie ar avea şi dacă l-am subordona verbului din interogativă).
Alte exemple identic interpretabile: **Când** *ai zis că trebuie să mă duc la doctor? (când* = c.c. timp în ultima subordonată); **Cui** *crezi că i-am împrumutat casetofonul? (cui* = compl. indirect în subordonată); **Căruia** *te-ai gândit să-i spui mai întâi? (căruia* = compl. indirect în subordonată); A **cui** *crezi că este umbrela aceasta? (a cui* = nume predicativ în subordonată).
Se înţelege că în fiecare dintre exemplle date, având în vedere termenul regent, subordonarea este propriu-zis posibilă numai în secundară.
OBSERVAŢIE. Structurile în care interogativul are statut ambiguu ca apartenenţă structurală (= la oricare dintre propoziţii) sunt rare: Cui *i-ai promis să-i dai casetofonul?*
1.1.2. Celelalte interogative au funcţii sintactice diferite după cum sunt încadrate în interogativă sau în subordonată şi, ca atare, pentru o
442
interpretare corectă a funcţiei, încadrarea exactă şi justificată a interogativului este absolut necesară. Nesocotirea acesteia duce în analiză la confuzi de tipurile: nume predicativ / subiect, nume predicativ / complement direct, nume predicativ / compl. circ. de mod, subiect / complement direct etc.
Dăm în cele de mai jos câteva asemenea situaţii, grupate pe cuvinte interogative:
(1) CUM - nume predicativ / complement circ. de mod: Cum *ziceai că va fi vremea? {cum -* nume predicativ în subordonată pe lângă *a fi;* prin raportare greşită la *ziceai, cum* —» compl* circ. de mod).
OBSERVAŢIE. Dacă ambele verbe sunt predicative, problema acestei confuzii nu se pune, singura funcţie posibilă fiind compl. circ. de mod: Cum *crezi că s-a descurcat?*
NOTĂ. Mai rar, în jocul confuziei poate intra şi un element predicativ suplimentar: Cum *a zis că-l cheamă? {cum* = element predicativ supliemntar pe lângă *cheamă,* nu compl. circ. de mod pe lângă *a zis).*
(2) CINE - subiect / nume predicativ: Cine-# *închipui că eşti, stimabile? {cine* = nume predicativ în subordonată, nu subiect în interogativă).
(3) CE - nume predicativ / compl. direct: Ce *vrei să te faci când vei fi mare? {ce* = nume predicativ pe lângă *să te faci,* nu compl. direct pe lângă *vrei);* Ce *crezi că este taică-său? {ce* = nume predicativ pe lângă *este,* nu compl. direct pe lângă *crezi).*
NOTA. Numele predicativ poate aparţine unei subordonate la mare distanţă de interogativă: Ce *spuneai că voia să devină fiică-sa? {ce* = nume predicativ în ultima subordonată).
(3a) CE - subiect / compl. direct: *Ct-ai spus că-ţi mai trebuie? {ce* = subiect pe lângă *trebuie,* nu compl. direct pe lângă *ai spus)*[3i0].
NOTĂ. în prezenţa substantivului, *ce* devine adjectiv interogativ, cu funcţie de atribut adjectival, încadrat în subordonată împreună cu acesta: Ce filme *ziceai că-i plac? {filme* = subiect pe lângă *plac,* nu complement direct pe lângă *ziceai; ce* = atribut adjectival pe *lâng&filme,* nominativ.)
[330] Deopotrivă avem şi situaţia inversa: aparent subiect pe lângă un verb intranzitiv, când în fapt e vorba de un compl. direct în subordonată: Ce *vă place mai mult* să citiţi? *{ce* = compl. direct pe lângă *să citiţi,* nu subiect pe lângă *place.)*

443

(3b) CE - element predicativ suplimentar / compl. direct: Ce *mi-ai spus că se crede el în ultima vreme? (ce* = element predicativ suplimentar pe lângă *se crede,* nu compl. direct pe lângă *ai spus).*

OBSERVAȚIE. Dacă ambele verbe sunt tranzitive, funcția de compl. direct a lui *ce* nu poate fi greşită, indiferent la care verb se raportează: Ce *vrei să faci? (ce* = compl. direct în subordonată). Aprecierea greşită a regentului duce la interpretarea greşită a subordonatei (vezi mai jos, 1.2.).

1.2. încadrarea corectă a interogativului - în propozția interogativă sau în subordonată - are consecințe şi asupra identificării subordonatei. Această problemă se pune în mod special pentru completiva directă în situația în care ambele verbe, atât cel din interogativă, cât şi cel din subordonată, sunt tranzitive: **Ce** *credeai că voi face dacă nu primesc răspunsul?;* **Pe cine** *îți imaginezi că l-am întâlnit acolo?;* **Câte** *ai reuşit să rezolvi pană acum?;* **Pe care** *doriți să-l cumpărați?*

Strict teoretic, pronumele interogativ ar putea fi complement direct în oricare dintre propoziții, verbele lor fiind tranzitive.

Dacă este încadrat sintactic în interogativă, verbul tranzitiv, o dată ce are satisfăcută valența de tranzitivitate, n-ar mai putea avea în subordine o completivă directă. Secundara ar putea fi completivă indirectă sau de alt tip, dar nu completivă directă, după modelul: V ă d **că pleacă** *(că pleacă* = compl. directă), dar // văd **că pleacă** *(că pleacă* * compl. directă, întrucât *văd* are deja un compl. direct - *îl); Pe cine* îndemni **să facă aşa ceva** *(să facă aşa ceva* * compl. directă, deoarece *îndemni* are deja un compl. direct — *pe cine).*

Or, în fiecare dintre exemplele date (cu interogative), subordonatele sunt completive directe, iar pronumele interogative au funcția de complement direct nu în interogative, ci în completivele directe.

Verificarea se poate face în mai multe feluri:

(a) Complementul direct obținut ca răspuns pentru interogativ se plasează în subordonată: Ce-a/ *vrea să-ți aduci de la târg? — Aş vrea să-mi aduci de la târg* un **cal.**

NOTĂ. Dacă substantivul (pronumele) - compl. direct din răspuns ar aparține regentei interogative, el n-ar pennite să fie «mutat» în subordonată.

(b) Cu excepția lui ce, celelalte interogative cu funcție de compl. direct sunt sau pot fi reluate prin pronume personale neaccentuate în

444

acuzativ (/7, *o, ii, ie),* iar locul acestora este în subordonată: Pe care *vrei să ți-\ cumpăr?*

NOTĂ. în cazul în care interogativul este într-adevăr compl. direct în regentă, şi dublantul său *(îl, o, îi, le)* se află tot în regentă: Pe care îl *chemi să te ajute?;* Pe câți îi *crezi că spun adevărul?* (Se înțelege că în aceste exemple subordonatele nu mai pot fi completive directe.)

Prin urmare, de încadrarea corectă a interogativului-complement direct în interogativă sau în subordonată depinde şi interpretarea subordonatei ca fiind compeltivă indirectă sau completivă directă.

Mai rar, interpretarea greşită a interogativului drept subiect pe lângă un verb intranzitiv din regentă, în loc de complement direct în subordonată, are ca rezultat interpretarea greşită şi a subordonatei ca fiind altceva decât subiectivă: Ce *vă place mai mult să citiți? (ce* = compl. direct în subordonată, nu subiect în regentă; subordonata = subiectivă); Ce *trebuie să-ți mai dau?* (aceeaşi interpretare).

2. Subordonata care conține, ca membru al ei, un interogativ, are în mod obligatoriu cuvântul relațional (= conjuncția subordonatoare) pe locul al doilea, primul, în ordine lineară, fiind ocupat de cuvântul interogativ situat în stânga, în fruntea principalei interogative, care întrerupe succesiunea componentelor subordonatei: Cine *ziceai* că m-a căutat? *(ziceai* = principală interogativă; *cine ... că m-a căutat* = compl. directă.) (Se înțelege că în operația de segmentare a frazei, interogativul va purta acelaşi număr ca propoziția subordonată căreia îi aparține:

2 1 2

[Cine / ziceai / că m-a căuțaț?]

OBSERVAȚIE. Este posibilă şi o segmentare lineară (/Cine ziceai/[că m-a căutat?]), făcând abstracție în analiza frazei de apartenența stmcturală a interogativului la subordonată şi dând câştig de cauză funcției (= mărcii) interogative[3]".

Oricum am proceda, se «sacrifică» un fapt de limbă:

(a) Dacă optăm pentru prima variantă, după segmentarea frazei, subordonata este «completă» structural, dar rămâne regenta interogativă fără marca interogativă.

(b) Dacă optăm pentru a doua variantă, regenta interogativă are în ea marca interogativă, dar şi un corp străin din punct de vedere structural, cel care lipseşte sugbordonatei.

[331] Vezi, Dingelegan, 1994, p. 103.

445

(c) Pentru că este un singur cuvânt, interogativul nu poate aparține ambelor propoziții, adică din punct de vedere fizic nu-l putem accepta o dată în regentă, în calitatea lui de interogativ, şi încă o dată în subordonată, în calitatea lui de pronume (adverb), constituent al unei propoziții[332].

332

Deşi privită adesea cu rezerve, formularea "împletirea subordonatei regenta" din GLR, 1963, voi. II, p. 265, nu este lipsită de temei.

cu
***T 102 RELATIVE - POZIȚIE LINEARĂ (= FUNCȚIE ÎN RELATIVĂ) / POZIȚIE STRUCTURALĂ (= FUNCȚIE ÎN NERELATIVĂ)**
A. STRUCTURI -TIP
1 2 3
(1) *I Am citit o carte I* **[despre care** *am auzit] [că se bazează pe fapte efectiv reale].*
------' 1 3 2 3
(2) / *A cumpărat casa I* **[pe care** / *am vrut I s-o cumpăr şi eu].*
B. SOLUȚII:
(1) *despre care* = complement indirect în relativă (prop. nr. 2)
(2) *pe care* = complement direct în nerelativă (prop. nr. 3).
C. COMENTARIU
0. Fenomenul apartenenței relativului ca funcție sintactică la altă propoziție decât la cea în care apare ca poziție în lanțul succesiunii lineare este unul relativ frecvent, de acelaşi tip ca la interogative[333] şi explicabil prin acestea:
Nu-mi amintesc **despre cine** *trebuie* **să dau o referință;**
Am văzut în fotografie hotelul în **care** *ni s-a spus* **că vom fi cazați;**
Premiul **pe care** *sperai* **să-l câştigi tu** *l-a obținut altcineva.*
La fel ca în cazul interogativelor, nu e vorba de o simplă variantă topică, întrucât relativul nu poate fi "mutat" din propoziția în fața căreia apare în cea căreia îi aparține fără să se dezorganizeze gramatical fraza.
Se vorbeşte în asemenea cazuri de o "împletire" a regentei cu subordonata[334], respectiv a propoziției în care apare relativul în linearitatea topică cu cea în care are funcție sintactică:
12 3 ■
Arată-mi cartea **din care** *spuneai* **că ai extras citatul acesta.**
în exemplul dat, "împletirea" vizează propozițiile 2 şi 3, mai exact, relativul *din care* (compl. circ. de loc) situat topic în 2 aparține propoziției 3.
[333] Vezi T 101.
[334] Vezi GLR, 1963, voi. II, p. 265.

în legătură cu fenomenul în sine de apartenență funcțională a relativului (pronume, adverb) la altă propoziție decât cea în fața căreia stă, nu este nimic «în litigiu»[1] \ lucrurile fiind aceleaşi ca la interogative ' .
Problemele complicate privesc aici sintaxa frazei şi sunt generate de dubla calitate a relativului - cea de element relațional pentru o subordonată, asemenea unei conjuncții subordonatoare, şi cea de parte de propoziție obligatoriu încadrată într-o propoziție, într-una anume.
în analizele sintactice uzuale, apar două modele (= scheme) de reprezentare structurală a frazelor de acest țip, bazate pe două interpretări diferite ale raportului dintre funcția relațională şi cea structurală (= parte de propoziție) a relativelor (pronume, adjective pronominale, adverbe).
1. Relativul îşi poate exercita funcția relațională şi pentru altă propoziție decât cea căreia îi aparține structural. Astfel, propoziția în fața căreia stă relativul în fraze de acest tip este o SUBORDONATĂ RELATIVĂ, mijlocul ei de subordonare find însuşi relativul. (în exemplul dat: 1 = *arată-mi cartea* = principală; 2 = *din care spuneai* = atributivă relativă, dependentă de 1; 3 = *că ai extras citatul acesta* = compl. directă, dependentă de 2.
Schemă: 1
Argumente:
(1) într-o frază interogativă formată prin subordonare, propoziție interogativă este cea în care se atlă topic elementul interogativ (pronume, adverb), indiferent dacă acesta îi aparține sau nu structural. (Cu alte cuvinte, dacă interogativul poate avea funcție interogativă într-altă propoziție decât cea căreia îi aparține structural, şi relativul, care provine dintr-un interogativ, îşi poate exercita calitatea de marcă relațională în acelaşi fel[337].)
(2) Asemenea interogativului, şi relativul are poziție fixă în frază şi nu poate fi «mutat» în propoziția căreia îi aparține structural. (Se înțelege că la analiza «de interior», relativul este "văzut" în propoziția căreia îi aparține.)

Din punctul de vedere al valorii subordonatoare, relativul este interpretat ca un relativ oarecare, respectiv ca şi cum n-ar apartine altei
Nici un specialist nu contestă această interpretare sintactică. Aceleaşi tipuri de dificultăţi în analiza propoziţiei şi a frazei.

337 Vezi Dindelegan, 1994, p. 103.

propoziţii. Altfel spus, «anomalia» este plasată la nivelul propoziţiei, nu la cel al frazei.
în fapt, ceea ce se propune în gramatici sub numele de "împletire a subordonatei cu regenta" este, ca operaţie tehnică, un compromis: pe de o parte segmentăm fraza ca şi cum relativul s-ar încadra structural în propoziţia în care este situat topic şi pe care deci o introduce, iar pe de alta parte se «ţine seamă» de încadrarea reală atât în analiza sintactică a relativului, cât şi în raporturile dintre propoziţii, respectiv în relaţie cu subordonata de după ea relativa se comportă ca şi cum n-ar conţine relativul. (De exemplu, în *Nu ştiu ce vrea să facă.,* propoziţia *să facă* este compl. directă pe lângă *vrea,* făcând abstracţie de relativul *ce,* care nu este complement direct pe lângă *vrea,* căci, altfel, l-ar intranzitiviza, fâcându-l inapt pentru compl. directă.)
Din punct de vedere didactic, cel puţin la nivel gimnazial, modelul prezentat are avantajul de a fi relativ simplu şi în linia unui anumit algoritm de segmentare a frazei (în unităţi (= propoziţii) cu graniţe distincte), respectând caracterul linear al relaţiilor dintre propoziţii.
2. Dacă nu se acceptă disocierea funcţiei relaţionale a relativului de cea structurală (= de parte de propoziţie), respectiv posibilitatea de a subordona (= a introduce) o propoziţie şi de a avea funcţie sintactică în altă propoziţie, interpretarea structurii sintactice a frazei este cu totul alta.
Făcând abstracţie de poziţia fixă a relativului, acesta este reaşezat mental în propoziţia din care face parte structural, urmând ca şi funcţia relaţională (= subordonatoare) să şi-o exercite pentru această propoziţie, ca şi cum aceasta n-ar mai avea un cuvânt subordonator.
Reluând exemplul dat, după rearanjarea componentelor structurale, segmentarea are ca rezultat:
1 = *arată-mi cartea; 2 = spuneai;* 3 = *din care ... că ai extras citatul acesta.*
Astfel reanalizată, structura frazei pune în evidenţă două lucruri mai puţin obişnuite:
(1) Propoziţia, din faţa căreia a fost mutat relativul (2. = *spuneai),* devine, în lipsa unui cuvânt subordonator, principală, una aparte, ca racterizată prin aceea că nu este coordonată cu cealaltă principală[3'\] dar nu este nici o incidenţă propriu-zisă, deoarece nu este eliminabilă din frază şi, de altfel, nici nu are semnele unei incidente (= perechea de pauze, în scris, perechea de virgule). Ea se încadrează în frază prin secundara din subordinea ei, situată în dreapta şi introdusă prin conjuncţie subordona-

338 De o coordonare prin juxtapunere nu poate fi vorba.

toare. Din această cauză a fost şi este numită INCIDENŢĂ LEGATĂ («la urmă» sau «în dreapta»[339]).
(2) Propoziţia în care a fost repoziţionat ca membru sintactic relativul devine DUBLU SUBORDONATĂ, adică depinde de două regente, avânt pentru fiecare dintre cele două relaţii câte un cuvânt subordonator (în exemplul analizat: *din care* şi *să).* Primul, *din care,* o subordonează prop. nr. 1 *(arată-mi cartea),* faţă de care este o ATRIBUTIVĂ (termen regent = *cartea),* iar al doilea, *că,* o subordonează prop. nr. 2, faţă de care este~t>-COMPLETIVĂ DIRECTĂ (termen regent = *spuneai).*
Schemă:
ATR.3 CD, respectiv,
neai
arată-mi cartea
din care ... **că** *ai extras citatul*
OBSERVAŢIE. Dacă acceptăm că relativul *(din care)* subordonează propoziţia căreia îi aparţine structural (= 3), e de la sine înţeles că nu poate subordona simultan şi propoziţia în care se află ca poziţie lineară (= 2). De aceea o schemă de tipul
3 se exclude.
Ne întâlnim aici cu o situaţie mai puţin obişnuită, aceea în care o propoziţie este în acelaşi timp, ca specie de subordonată, de două feluri, deoarece are DOUĂ CUVINTE SUBORDONATOARE prin care se raportează la DOUĂ REGENTE DIFERITE, neaflate în relaţie una cu alta.

339 Vezi Hodiş, 1967, p. 97. Vezi, tot aici, bibliografia dublei subordonări.

OBSERVAȚIE. Problema dublei subordonări nu se pune decât la secundarele cu relative, nu şi la cele conjuncționale.
2.1. Fenomenul dublei subordonări este bine reprezentat în limba română nu numai ca frecvență, ci şi ca diversitate a rolurilor sintactice pe care subordonata le poate avea. Acestea, prin raportare la cele două regente, pot fi OMOGENE (= identice) sau ETEROGENE (= diferite), în funcție de natura morfologică a termenilor regenți[340].
(1) cu funcții identice:
Câți *se întâmplă s-o aibă se socoteau sluțiți...* (subiectivă -subiectivă);
"[...] *lua ca bază lecția din anul precedent [...]* **pe care** *avea obligația s-o îmbunătățească"* (atributivă - atributivă);
Spune-mi **cine** *bănuieşti* că *ajacut-o* (completivă directă - completivă directă).
(2) cu funcții diferite:
"[...] *scrisori* **care** *nu trebuie* să *mai slujească* [...]" (atributivă -subiectivă);
"[...] *interesul* **pe care** *păreți* că-/ *purtați vaporului meu"* [...] (atributivă - predicativă)[341].
2.2. Uneori se vorbeşte de dublă subordonare şi în situațiile în care o secundară apare pe lângă două regente coordonate. Deosebim două situații:
(1) Subordonata este de acelaşi fel raportată la ambele regente: 1 2 3
Nu pot si nici nu vreau **să mai aud de asta** (3 = completivă directă atât pe lângă 1, cât şi pe lângă 2.
(2) Subordonata are funcții diferite raportată la cele două regente:
1 2 3
Nu vrea şi nici nu-i vine să **mai creadă aşa** ceva (Subordonata este completivă directă prin raportare la 1 şi subiectivă prin raportare la 2[342]).
[340] Exemplele şi interpretarea sunt după Hodiş, 1967, p. 99 şi urm.
[341] în construcții mai complexe pot apărea şi propoziții TRIPLU SUBORDONATE *(Mi-a aruncat nişte priviri ciudate* pe care *nu ştiu* **cum** *trebuie* să *le interpretez.* "Propoziția *pe care ... cum ... să le interprez* este de trei ori subordonată, cumulând trei funcții sintactice distincte: *atributivă* fața de substantivul regent *priviri,* subordonare realizată prin relativul pe **care;** *completivă directă* a verbului tranzitiv regent *(nu) ştiu,* conectis^âind **cum;** *subiectivă* față de verbul unipersonal (folosit impersonal) *trebuit,* irâport sintactic realizat prin conjuncția subordonatoare să" (Hodiş, 1967/&JMJÎ)). ., V<. ,
Indiferent de situație, (1) sau (2), dubla dependență a subordonatei este mai mult decât discutabilă din punct de vedere gramatical, deoarece o dublă relație reclamă două cuvinte subordonatoare, iar în structurile date este unul singur şi ca atare subordonează o singură dată[343].
(De o subînțelegere a cuvântului subordonator pentru una (= cealaltă) dintre relații nu poate fi vorba decât la coordonarea subordonatelor: *Deşi e străin şi* [deşi] *nu cunoaşte oraşul, se descurcă bine.*)
Chiar dacă semantic subordonata se referă / se poate referi la două propoziții, gramatical este preferabil şi argumentat să o considerăm în relație numai cu o subordonată, în speță cu cea în vecinătate imediată, în caz contrar se încalcă linearitatea relațiilor.
OBSERVAȚIE. Subînțelerea subordonatei pe lângă una dintre regente ar fi un artificiu de analiză care ar complica inutil lucrurile *(Nu are şi nici nu-i vine* **să dea atâția bani** - *Nu are* [să dea atâția bani] *ți nici nu-i vine* **să dea atâția bani).** în plus, acest model ar trebui să-l extindem şi la nivel intrapropozițional: *Cântă şi dansează toată* **noaptea** *(Cântă* [toată noaptea] *şi dansează toată* **noaptea);** *O minte iubitoare şi iscoditoare* **de noutăți...** *(O minte iubitoare* [de noutăți] *şi iscoditoare* de **noutăți**...).
[342] Uneori raportarea este posibilă numai la una dintre regente, a doua: *Privi şi înțelese* **că era de prisos** (Hodiş, 1967, p. 100-l01).
[343] Vezi Draşoveanu, Dumitraşcu, Zdrenghea, 1966 ,p. 26.

T 103 PRINCIPALE / FALSE PRINCIPALE
A. STRUCTURI-TIP:
(1) Sie *plânge că-l doare capul şi* **spune asta peste tot.**
(2) *Se plânge că-l doare capul şi* **nu poate citi.**
B. SOLUȚII:
(1) *spune asta peste tot* = principala
(2) *nu poate citi* = falsă principală
C. COMENTARIU

0. Dintre cele patru deosebiri fundamentale existente între propozițiile principale şi cele secundare (+/- înțeles de sine stătător, -/+ funcție sintactică, -/+ întrebare, -/+ cuvânt subordonator), în practica analizei gramaticale solicitată propriu-zis este doar ultima. în acest sens:
(1) Propozițiile PRINCIPALE EXCLUD ÎN MOD NECESAR UN CUVÂNT SUBORDONATOR, exprimat sau neexprimat. Altfel spus, cuvântul introductiv (subordonator) în fața unei principale este o imposibilitate şi ca atare nu există principală «introdusă» printr-un asemenea cuvânt relațional. ABSENȚA acestuia devine automat SEMNUL DE RECUNOAŞTERE a principalei.
(2) Dimpotrivă, propozițiile SECUNDARE (şi obligatoriu subordonate) AU ÎN MOD NECESAR CUVINTE INTRODUCTIVE SUB ORDONATOARE, fie acestea EXPRIMATE sau NEEXPRIMATE. Ele marchează formal dependența (subordonarea) acestor propozții față de alte propoziții. Nu există subordonată care să n-aibă în vreun fel sau altul cuvânt subordonator. Prezența unui asemenea cuvânt este semnul sigur al calității de propoziție secunadră.
0.1. Din cele de mai sus rezultă imediat că APARIȚIA cuvântului subordonator în fața unei propoziții este O PREZENȚĂ REALA (ABSOLUTĂ) si rezolvă FĂRĂ ECHIVOC încadrarea la propoziții secundare, în timp ce ABSENȚA lui poate fi, până la un punct, AMBIGUĂ - sau REALĂ (propriu-zisă, absolută), sau APARENTĂ (falsă, relativă). După cum această «absență» este propriu-zisă sau aparentă, propoziția «lipsită» de cuvântul subordonator este principală propriu-zisă sau aparentă principală (= secunadră). Absență absolută înseamnă INEXISTENȚA cuvântului subordonator, IMPOSIBILITATEA lui, în timp ce absența
453
aparentă este o formă a existenței, în speță ipostaza numită în gramatici "neexprimarea" cuvântului subordonator. Prin urmare (a) inexistența şi neexprimarea cuvântului subordonator sunt două lucruri diferite şi (b) nu orice propoziție care n-are cuvânt subordonator în față este neapărat principală, ci numai aceea la care nu este posibil cuvântul subordonator. Egalizarea în analiză a inexistenței cuvântului subordonator cu neexprimarea lui are ca rezultat interpretarea greşită a secundarelor drept principale.
în principiu, deosebim două situații în care este probabilă această confuzie, situații generate de cele două fenomenalizări ale neexprimării: ELIPSA şi SUBÎNȚELEGEREA.
NOTA. Cuvântul subordonator neexprimat este pus între paranteze drepte
1. Cazurile de ELIPSĂ a cuvântului subordonator sunt foarte rare: *Ai carte, ai parte; Dai, n-ai; Vrei, nu vrei, bea Grigore aghiazmă.* In general este vorba de fraze scurte, alcătuite din câte două (trei) propoziții. Imposibilitatea, din punctul de vedere al înțelsului, a coordonării lor *(Dai, n-ai & Dai şi n-ai)* exclude posibilitatea ca amândouă să fie principale, făcând în schimb necesară interpretarea uneia ca secundară. Care anume este principală şi care secundară, respectiv în fața căreia considerăm cuvântul subordonator eliptic, este un fapt decis de înțelesul frazei, fiind vorba cel mai adesea de combinații fixe, interpretate prin tradiție într-un anumit fel *(Dai, n-ai* = [Dacă] *dai, n-ai,* nu *Dai,* [dacă] *n-ai).*
2. Cazurile de subînțelegere a cuvântului subordonator, frecvente în limba română, apar toate în cadrul coordonării a două sau mai multe secundare de acelaşi fel, dependente, fireşte, de aceeaşi regentă. în general, în asemenea situații cuvântul subordonator nu apare pe lângă fiecare dintre secundarele coordonate, ci el se exprimă o singură dată, la prima dintre ele (de la stânga la dreapta), urmând ca în fața celorlalte, identic fiind, să se subînțeleagă: *Mi-a spus* că *va veni şi îmi va aduce cartea* (= *Mi-a spus* că *va veni şi* [că] *îmi va aduce cartea);* **Deşi** *pare atent la lecții şi învață mult acasă, nu obține rezultatele aşteptate (=* **Deşi** *pare atent la lecții şi* [deşi] *învață mult acasă...).*
Se înțelege deci că problema "falselor" principale se pune numai la frazele care conțin fenomenul coordonării, nu şi la cele formate doar prin subordonare. La acestea din urmă, orice propoziție care nu are cuvânt subordonator exprimat este în mod obligatoriu principală şi este exclusă posibilitatea de a fi o secundară «deghizată», cu un cuvânt subordonator subînțeles.
454
întrucât coordonate pot fi nu numai secundarele, ci şi principalele, analistul trebuie sa decidă corect felul propoziției (propozițiilor) coordonate. în acest sens, ținem seama de următoarele:
(a) Coordonarea se realizează între propoziții omogene funcțional, adică de acelaşi fel, fie principale, fie secundare. Se exclude posibilitatea de a fi coordonate principale cu secundare.
(b) în interpretare, omogenitatea funcțională se acceptă ca "propagată" de la stânga la dreapta, de la prima propoziție din şir spre celelalte. Potrivit acestui principiu, într-un şir "a + b + c" de propoziții

coordonate, interpretarea propozițiilor *c* şi *b* depinde de interpretarea propoziției *a* sau, altfel spus, ştim ce fel de propoziții sunt c şi *b* numai după ce aflăm felul propoziției *a* (principală sau secundară). Se ia ca punct de reper prima propoziție din şirul de coordonate, cea care nu este coordonată cu nimic în stânga, deoarece forma acesteia (± cuvânt subordonator) nu lasă loc echivocului în privința calității de secundară sau principală. Se vede astfel că în cadrul coordonării identificarea propoziției-pereche, a primei coordonate - principală sau secundară, are importanță covârşitoare în formularea deciziei corecte de încadrare a celorlalte propoziții din lanț.
în privința gradului de «evidență», orice frază poate fi redusă, ca schemă ultimă, la trei seturi de propoziții: PRINCIPALE «clare» (necoordonate în stânga), SECUNDARE «clare» (cu mijloacele (cuvintele) subordonatoare exprimate) şi PROPOZIȚII DE ANALIZAT (al căror fel trebuie stabilit), caracterizate prin coordonare în stânga şi absența reală sau aparentă a unui cuvânt subordonator.
Luând un model de frază cu trei propoziții (1, 2, 3), din care două sunt coordonate prin *şi,* în schemă am avea:
sau
1 Pr.
2 Sec. lPr.

f

2 Sec.
si
SI
3 [?], respectiv:
3 Pr., sau 1 Pr.
Sec.2----3 [Sec]
Detaliind modelul în funcție de poziția propozițiilor în lanțul linear al frazei, obținem următoarele ipostaze (Sec. = secundară; Pr. = principală; ev. coord. = cuvânt coordonator; Pr. an. = propoziție de analizat):
2.1. Sec. + ev. coord. + Pr. an. + Pr.:
455
Dacă nu încetezi cu calomniile şi nu îți vezi de treabă, o vei sfârşi prost.; *Pentru că ai trecut prin oraşul lui, dar nu l-ai căutat, s-a cam supărat.*; *Dacă n-ai timp sau ți se întâmplă ceva, anunță-mă imediat.*
în acest model, a doua propoziție coordonată - şi lanțul s-ar putea prelungi cu a treia, a patra etc. propoziție — având ca pereche în stânga o secundară «clară», iar o alta neexistând, va fi evident tot secundară, de acelaşi fel cu prima, subînțelegându-se cuvântul subordonator: Dacă *nu încetezi cu calomniile şi* [dacă] *nu-ți vezi de treabă, o vei sfârşi prost.*
Notând propozițiile în ordinea apariției (1,2, 3), avem schema:
3Pr.
1 Sec. şi 2[Sec]
în general, acest model structural nu creează dificultăți în interpretarea propoziției "de analizat" ca secundară şi putem generaliza: orice propoziție coordonată în stânga şi precedată doar de propoziții secundare va fi obligatoriu o secundară. Lărgind astfel sfera, am cuprins şi situațiile în care propoziția regentă secundarelor este la rândul ei o secundară şi situată în stânga lor: *Fără să-şi dea seama dacă se înşală sau doar i se pare, vecinul meu avu pentru prima oară bănuiala...* (= *Fără să-şi dea seama dacă se înşală sau* [dacă] *doar i se pare, vecinul meu ...* Schemă:
4Pr.

,1

ec. (regentă)
2 Sec. sau 3 [Sec]
2.2. Pr. + Sec. + ev. coord. + Pr. an.
în acest model structural, propoziția de analizat (Pr. an.), cea fără cuvânt subordonator, dar coordonată în stânga, în funcție de perechea ei coordonată - principală sau secundară, poate fi principală sau

secundară.
2.2.1. Pr. + Sec. + ev. coord. + [Pr.]: *N-a spus că-mi va scrie şi nici nu mi-a scris = N-a spus că-mi va scrie de şi nici nu mi-a scris.*
456
Schemă:
1 Pr _
I
2 Sec.
si
3Pr.
2.2.2. Pr. + Sec. + ev. coord. + [Sec.]: *Nu m-a căutat* fiindcă *nu l-a interesat părerea mea şi de altfel nici n-a vrut — Nu m-a căutat fiindcă nu l-a interesat părerea mea şi* [fiindcă] *de altfel nici n-a vrut.*
Schemă:
1 Pr. -^
2 Sec.
si
■- 3 [Sec]
întrucât, din motive lesne de înţeles, greşeala comisă de regulă aici constă în interpretarea secundarei coordonate drept principală (coordonată), nu invers, detaliem în continuare câteva aspecte practice ale acestei probleme, legate toate, ca esenţă, de subînţelegerea cuvântului subordona-tor.
(1) Două sau mai multe secundare coordonate se situează sau în faţa, sau în urma regentei (principală sau la rândul ei secundară), dar niciodată cu regenta situată între ele. Blocul de secundare nu poate fi dislocat de regentă. Fraza *Deşi avea experienţă şi schimba mereu maşinile, nu era un şofer grozav* permite libertatea topică *Nu era un pofer grozav, deşi avea experienţă şi schimba mereu maşinile,* însă nu şi *Deşi avea experienţă, nu era un şofer grozav şi schimba mereu maşinile.* (Fraza este posibilă şi cu această din urmă topică, dar în acest caz propoziţia a treia este principală).
(2) în cadrul unui şir de secundare coordonate, cuvântul subordonator poate fi neexprimat şi deci subînţeles la toate secundarele din sir, exceptând-o pe prima - aceasta, dacă e secundară, nu poate avea cuvântul subordonator neexprimat. Altfel spus, acesta poate fi subînţeles numai după ce a fost, cel puţin o dată, exprimat. Propagarea subînţelegerii acestuia se realizează numai de la stânga la dreapta, adică progresiv.
(3) Potrivit omogenităţii funcţionale, un şir de secundare coordonate între ele reclamă în principiu UTILIZAREA ACELUIAŞI CUVÂNT SUBORDONATOR. Ca atare, identificarea cuvântului subordonator ce trebuie subînţeles nu pune probleme deosebite: *N-a venit la întâlnirea noastră,* deşi *i-am trimis din timp invitaţie şi am vorbit cu el şi la telefon = N-a venit ...,* deşi *i-am trimis ... şi* [deşi] *am vorbit...* în măsura în care anumite subordonate au o gamă mai largă de cuvinte sub ordonatoare, identice ca sens gramatical, cuvântul subordonator subînţeles poate fi
457
diferit la nivelul expresiei de cel exprimat. Astfel, de exemplu, la subordonata finală avem seria sinonimică *să, ca să, pentru ca ... să,* la cea cauzală seria *pentru că, fiindcă, deoarece, din cauză că* ş.a.m.d.
(4) Dacă o propoziţie (coordonată) PERMITE un cuvânt subordonator, unul deja apărut la o secundară anterioară, presupusa ei pereche, în mod sigur propoziţia în discuţie este o secundară, deoarece există secundare al căror cuvânt subordonator este subînţeles, dar nu există principale care să admită în structura lor cuvinte subordonatoare. Ca instrument de lucru, se poate porni apriori de la ideea că orice propoziţie coordonată în stânga este susceptibilă de a fi secundară, cu marca subordonării neexprimată. Ca mijloc de validare se încearcă introducerea explicită a cuvântului subordonator, realizând dubla ei relaţionare - cu perechea ei coordonată secundară (pe orizontală) şi cu regenta (pe verticală). Se obţine astfel modelul de schemă în triunghi:
1
Suplimentar, se poate face abstracţie de prima coordonată, "citind" doar cuplul format din regentă şi propoziţia în discuţie. Această ultimă operaţie se bazează pe faptul că propoziţiile coordonate, egale funcţional şi deopotrivă subordoante aceleiaşi regente, îşi pot inversa locurle, între anumite limite semantice: *L-am întrebat dacă pleacă sau* [dacă] *mă aşteaptă - L-am întrebat dacă mă aşteaptă sau* [dacă] *pleacă; Fiindcă mi învaţă şi* [fiindcă] *bate străzile, va rămâne repetent - Fiindcă bate străzile*

şi [fiindcă] *nu învaţă, va rămâne repetent.*
NOTA. La coordonarea adversativă, datorită specificului ei logico-semantic, această inversare nu este în principiu posibilă. '
Dacă prin ambele probe obţinem fraze «normale» ca înţeles şi formă gramaticală, propoziţia de analizat ese secundară." Exemple:
(a) *Mi-a telefonat că nu poate trece azi pe la mine, dar îmi va trimite prin cineva cartea promisă.*
(a_t) *Mi-a telefonat* (1) *că nu poate trece azi pe la mine* (2), *dar* [că] *îmi va trijnite prin cineva cartea promisă* (3).
458
Schemă:
dar
(3).
(a_2) ***Mi-a telefona*** **(1) [că]** *îmi* ***va*** *trimite* **prin cineva cartea** *promisă* Schemă:
(b)t *Te comporţi cu el ca şi cum totul ar fi în ordine şi ar merita să fie numai el apreciat.*
(bj) *Te comporţi cu el* **(1) ca şi cura** *totul ar fi iţi ordine* (2) *şi* [ca şi **cum]** *ar merita* (3) *să fie numai el apreciat* (4).
(b_2) *Te comporţi cu el* (1) [ca şi **cum]** *ar merita* (3) *să...*
(c) *Nu ştim dacă soţul ei a aflat întâmplător sau i-a spus cineva de acest accident.*
(c_t) *Nu ştiu* **(1) dacă** *soţul ei a aflat întâmplător* (2) *sau* [dacă] *i-a spus cineva de acest accident* (3).
(c_2) *Nu ştiu* (1) **[dacă]** *i-a spus cineva de acest accident.*
(d) *Eram încredinţat că nu i s-a întâmplat nimic grav, ci e doar ameţit de spaimă.*
(d;) *Eram încredinţat* (1) că *nu i s-a întâmplat nimic grav* (2), *ci* [că] ***e*** *doar ameţit de spaimă* (3).
(d_2) *Eram încredinţat* (1) **[că]** *e doar ameţit de spaimă* (3).
(5) în operaţia de cuplare pe orizontală a propoziţiei de analizat cu principala sau secundara trebuie examinată cu atenţie posibilitatea de realizare a raportului de coordonare indicat de cuvântul coordonator existent în text (copulativ, adversativ, disjunctiv), compatibilitate dependentă în mare măsură de înţelesurile logico-semantice ale propoziţiilor puse în relaţie.
în acelaşi fel trebuie procedat şi pe verticală, verificând corectitudinea subordonării propoziţiei de analizat la regentă, dacă propoziţia în discuţie s-a dovedit coordonată cu secundara şi în consecinţă dependentă de aceeaşi regentă.
459
în exemplul *Se plânge mereu* (1) *că munceşte prea mult* (2), *dar n-are dreptate* (3), cuplarea lui (3) se poate face numai cu (1), deci la nivel de principale. O altă de cuplare, respectiv (3) cu (2), se exclude, întrucât fraza astfel interpretată n-ar avea nici un înţeles: *Se plânge mereu că numceşte prea mult, dar* [că] *n-are dreptate* (şi deci: *Se plânge mereu* [că] *n-are dreptate).*
Dimpotrivă, în fraza *Se plânge mereu* (1) *că munceşte prea mult* (2), *dar n-are spor la lucru* (3), cuplarea lui (3) este posibilă doar cu (2) *(Se plânge mereu* (1) *că munceşte foarte mult* (2), *dar* [că] *n-are spor la lucru* (2). ((Coordonarea este la nivel de secundare.) Cuplarea inversă, a lui (3) cu (1), se exclude, înţelesurile celor două propoziţii nepermiţând un raport adversativ: *Se plânge mereu (...),* dar *n-are spor la lucru.*
Alt exemplu: *Nu ştiu* (1) *dacă ţi-a telefonat* (2) *sau ţi-a scris* (3). Cuplarea lui (3) cu (1) (principala) este ca înţeles nefirească, neputând reclama pe *sau (Nu ştiu (...) sau ţi-a scris),* în timp ce cuplarea cu (2) (secundara marcată prin *dacă)* justifică întru totul utilizarea conjuncţiei *sau: (dacă) ţi-a telefonat sau* [dacă] *ţi-a scris* şi deopotrivă subordonarea la (1) *(Nu ştiu (...)* [dacă] *ţi-a scris).*
Schemă:
1
sau
(6) în esenţă, această dublă cuplare, de coordonare (pe orizontală) cu o secundară marcată şi de subordonare (pe verticală) faţă de o regentă, se realizează la fel şi în frazele mai lungi şi cu structuri mai complexe, în cazul cărora secundarele fără cuvânt subordonator exprimat pot fi la mare distanţă de prima secundară coordonată, cea marcată. Succesiunea propoziţiilor coordonate este astfel întreruptă de alte propoziţii, obligatoriu tot secundare, încât sesizarea coordonării (la "distanţă") este mai anevoioasă.
întrucât în stânga propoziţiei de analizat, presupusa subordonată, se află un bloc de secundare, între care în mod sigur şi perechea ei coordonată, fiecare cu marcă proprie de subordonare, se pune

problema identificării acestei perechi şi, o dată cu aceasta, a subînțelegerii cuvântului ei subordonator. Cuplarea se face prin încercări succesive de la dreapta la stânga cu fiecare dintre propozițiile susceptibile de a-i fi pereche coordonată şi în paralel subordonarea la câte o regentă comună. Ne oprim cu subînțelegerea cuvântului subordonator şi cuplarea acolo unde cuvântul
460
subordonator introdus este posibil, iar raportul de coordonare astfel interpretat rezistă exigenței logico-semantice a cuvântului coordonator (alăturare -*şi,* opoziție -*dar, însă, ci,* excludere - *sau, ori* etc). în mod firesc, elementul coordonator trebuie să ocupe poziție între cele două secundare. O dată astfel aproximată, se verifică subordonarea ei față de regenta în comun cu perechea ei coordonată, respectiv dacă cele două propoziții - determinata şi determinanta - pot intra într-un asemenea raport.
Dimpotrivă, în caz că nu e posibilă introducerea cuvântului subordonator şi, automat, nici coordonarea cu secundara şi nici subordonarea la regentă, avem dovada că propoziția de analizat nu este secundară, ci principală coordonată cu o altă principală.
Dăm câteva exemple cu secundare coordonate la distanță, al căror cuvânt subordonator nu este exprimat. (Cuvântul subordonator subînțeles este notat între paranteze drepte).
"Se sfătuiră dar între dânşii, şi iar se sfătuiră, se tot sfătuiră până ce n-ajunseseră a se dumiri *că* toată carnea pe care a pus-o vițeluşa, ca să se facă vițea şi din vițea junincă, e carne adunată din nutrețul de pe hotarul lor (...) şi [că] numai pielea e a lui Păcală..." (apud CT, 842).
"Adu-ți aminte *că* te-am rugat dacă pleci de dimineață, până n-oi fi eu deştept, să închizi uşa de la drum, dar [că] dumneata n-ai închis-o ..." (apud CT, 874).
"Lică răspunse *că* nu crede că aceştia să fi fost oamenii cu fețele acoperite ce l-au călcat pe arendaş şi au săvârşit în ziua următoare faptele din drumul de țară, ci [că] argintăria arendaşului a fost ascunsă de cineva la casa lui Buză Ruptă ..." (apud CT, 724).
(7) Când într-o frază sunt posibile, cel puțin teoretic, două coordonări ale unei propoziții fără cuvânt subordonator, atât cu principala, cât şi cu secundare, decizia de încadrare se bazează pe posibilitatea / imposibilitatea subînțelegerii cuvântului subordonator. Altfel spus, dăm câştig de cauză cuvântului subordonator, posibil a fi neexprimat la o subordonată, dar exclus la o principală.
Fie exemplul: *E adevărat* (1) *că în timpul luptelor de mai târziu nici unui comandant de companie nu i-a dat prin cap* (2) *să ocupe aceste tranşee* (3) *care parodiau în mic satele lui Potemkin* (4), *iar* nemții nu s-au simțit obligați (5) *să vie pe şosea* (6), *încât să poată fi vânați ca iepurii, cu puşca* (7), *ci* ei au ocupat dealurile cu păduri... (8).
Cele două propoziții evidențiate, 5 şi 8, la rândul lor coordonate între ele (prin *ci),* ar permite două cuplări:
461
(a) cu principala (1), fără a subînțelege, fireşte, un cuvânt subordonator: *E adevărat* (...), *iar nemții nu s-au simțit obligați* (...), *ci ei au ocupat* (...).
(b) cu subordonata introdusă prin *că* (2), subînțelegând această conjuncție:
E adevărat că (...) *nici unui comandant de companie nu i-a dat prin cap* (...), *iar* [că] *nemții nu s-au simțit obligați* (...), *ci* [că] *ei au ocupat.*
Potrivit principiului de mai sus, se dă câştig de cauză propozițiilor subordonate (varianta b).
462

***T 104 FUNCȚII COMPARATIVE / FUNCȚII ÎN CONSTRUCȚIE COMPARATIVĂ**

A. STRUCTURI-TIP:
(1) *Fata lui e* **ca o floare.**
(2) *Fata lui e mai mult tânără* **decât frumoasă.**
B. SOLUȚII:
(1) *ca o floare* = nume predicativ comparativ
(2) *decât frumoasă* - nume predicativ în construcție comparativă
C. COMENTARIU
0. Prin COMPARAȚIE se înțelege operația de ALĂTURARE a doua sau mai multe OBIECTE cu scopul de a se stabili ASEMĂNĂRILE şi DEOSEBIRILE dintre ele[344].
Constatarea asemănărilor şi deosebirilor dintre obiecte are ca premisă obiectivă existența unor ÎNSUŞIRI COMUNE obiectelor, inerente sau atribuite, prezente în măsură egală sau diferită la două sau mai multe obiecte.

0.1. Categoria comparației poate fi descrisa şi analizată din cel puțin două puncte de vedere, corespunzând la două planuri diferite:
(1) LOGIC, stabilind în fiecare construcție comparativă elementele REALE care se compară (= ce cu ce se compară) şi ÎNSUŞIREA care permite comparația;
(2) GRAMATICAL, stabilind TERMENUL DE COMPARAȚIE (= B), inclusiv FUNCȚIA acestuia, şi TERMENUL COMPARAT (=A), inclusiv FUNCȚIA acestuia.
1. Din punct de vedere logic, avem următoarele situații:
(1) Se compară DOUĂ OBIECTE cu aceeaşi însuşire prezentă în grad identic sau diferit:
Măria *este tot aşa de inteligentă ca* **Ioana; Măria** *este mai (puțin) inteligentă decât* **Ioana; Ion** *se văietă (tot aşa de tare) ca* **un copil; Ion** *se văietă mai tare decât* **un copil** (se compară **Măria** cu **Ioana, Ion** cu **un copil).**
[344] Vezi DEX, p. 177.

(2) Se compară UN OBIECT cu el însuşi, cu aceeaşi însuşire, dar în împrejurări diferite:
Ioana *e mai fericită decât anul trecut* (se compară **Ioana** cu **Ioana).** ' (3) Se compară DOUĂ ACȚIUNI cu aceeaşi însuşire prezentă în grad diferit sau egal: *Mai mult* **ghiceşte** decât **ştie** (se compară **a ghici** cu **a şti);** *E mai uşor* **a zice** *decât* **a face.**
(4) Se compară O ACȚIUNE cu ea însăşi, cu aceeaşi însuşire, dar în împrejurări diferite: *Azi* **au dansat** *mai bine decât ieri* (se compară **a dansa** cu **a dansa).**
(5) Se compară DOUĂ ÎNSUŞIRI (ale unui obiect) cu aceeaşi caracteristică, prezentă în grad diferit: *Ea este mai mult* **tânără** *decât* **frumoasă** (se compară **tânără** cu **frumoasă).**
(6) Se compară DOUĂ CARACTERISTICI, inclusiv circumstanțe, ale unei acțiuni, cu aceeaşi însuşire, prezentă în grad diferit sau identic: *învață mai degrabă* **uşor** *decât* **bine** (se compară **uşor** cu **bine);** // *place să doarmă tot aşa de mult* **ziua** *ca şi* **noaptea** (se compară **ziua** cu **noaptea).**
2. în PLAN GRAMATICAL, elementele comparate din punct de vedere logic se suprapun termenilor comparați (A şi B), dar nu obligatoriu:
Exemplu^ *Ion cântă ca-n tinerețe:*
(a) logic, se compară *Ion* cu *Ion (= Ion cântă* [acum] *cum cânta* [Ion] *în tinerețe.);*
(b) gramatical, se compară [acum] cu *în tinerețe,* termenul A fiind neexprimat, dar dedus din context.
Exemplu$_2$: *Ieri ai fost mai cuminte decât azi*
(a) logic, se compară *tu* şi *tu* (= *ieri* [tu] *ai fost mai cuminte decât* [eşti tu] *azi.)*
(b) gramatical, se compară *ieri* cu *azi.*
întrucât în gramatică operăm cu termeni şi funcții, nu cu obiecte, analiza gramaticală se interesează preponderent de termenii aflați în comparație, mai exact de cel de-al doilea termen (B), care este totdeauna subordonat şi însoțit de *ca, decât, cât, din (dintre),* ca semne explicite ale comparației.
în cadrul unei comparații realizate formal, termenul B este obligatoriu exprimat, în timp ce A poate fi şi neexprimat (eliptic sau subînțeles): *E mai cald decât ieri* (B = *(decât) ieri;* A = [azi]).
3. După natura funcției termenului A, cel care se compară, exprimat sau subînțeles, deosebim două tipuri fundamentale de comparație, cu consecințe diferite în ceea ce priveşte interpretarea sintactică a lui B:

3.1. Raportarea logică a lui B se face la un A-subiect: **Colegul** *tău s-a comportat* ca **un** *adevărat* **domn** (A = *colegul,* subiect; B = *ca un ... domn);*
Ziua *este mai scurtă* **decât noaptea** (A = *ziua,* subiect; B = *noaptea).*
în această situație spunem că termenul B are FUNCȚIE COMPARATIVA.
După termenul regent din punct de vedere gramatical, deosebim următoarele funcții comparative:
(1) COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL (de mod) COMPARATIV, cu termen regent = verb, adjectiv, adverb: Recită **ca un artist;** E bună **ca pâinea** *caldă,Se descurcă* mai bine **decât tine.**
OBSERVAȚIE. Fenomenalizările comparației la nivelul expresiei sunt de o mare varietate atât în privința realizărilor celor doi termeni ai comparației (A şi B) şi a corespondenței / noncorespondenței cu elementele comparate în mod real, cât şi la nivelul exprimării însuşirilor în baza cărora se realizează comparațiile-adjective, adverbe, verbe, prezente explicit sau implicit în text. *
în marea majoritate a cazurilor, comparația nu apare în propoziție în forma ei completă (= «saturată»), ci într-o variantă «comprimată», «sublimată», rezultat al eliminării unor elemente ce pot fi deduse sau subînțelese. Cel mai adesea adverbul la comparativ de egalitate, ca expresie a însuşirii unei acțiuni, nu apare, fiind oarecum «absorbit» de verb, care, apărând astfel singur, se constituie în însuşire complexă ce stă la baza comparației:

Merge ca trenul <Merge tare /iute ca trenul <Merge tot aşa de tare /iute ca trenul <Merge tot aşa de tare cum merge trenul <Merge tot aşa de tare cum [tare] *merge trenul.*

(2) NUME **PREDICATIV COMPARATIV, cu termen regent = substantiv (substitut) cu funcţie de subiect, subordonare realizată în prezenţa unui auxiliar predicativ:**

Ea este **ca o floare;** *El pare* **ca un drac; Ca tine** *nu e nimeni, nu-i nimeni pe lume...; S-a făcut* **cât un munte.**

OBSERVAŢIE. Din numele predicativ comparativ, prin suprimarea auxiliarului predicativ, se obţine şi un ATRIBUT COMPARATIV: *o fată* **ca o floare,** *un copil* **ca un drăcuşor,** *un cap* **ca un bostan.** *(Acest om este* **ca tine** > *acest om* **ca tine >** *un om* **ca tine.)** Alte exemple: *o minte* **ca de savant,** *o casă* **ca de pe vremuri,** *o bătaie* **ca la carte,** *un palat* **ca din poveşti.**

în mod asemănător se explică un complement (de mod) comparativ al unui adjectiv subordonat unui substantiv care nu este subiect *(unui om mai leneş* **decât tine).**

465

(3) ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR COMPARATIV, cu termen regent = substantiv (substitut) cu funcţie de subiect (complement direct), subordonare realizată în prezenţa unui verb predicativ: *Ea mă privea* **ca vrăjită;** *Maşina merge* **ca nouă;** *Ne privea* **ca picaţi** *din lună; Ţeava strălucea* **ca dată** *cu şmirghel.*

3.2. Raportarea logică a lui B se face la un A cu orice funcţie sintactică în afară de subiect: *A citit romanul* **ca pe un articol** *de ziar* (A = *romanul,* complement direct); *Vorbeşte mai mult despre el* decât **despre realizările** *lui* (A = *despre el,* complement indirect).

B repetă funcţional pe A, inclusiv modul său de construcţie, constituindu-se ca o a doua funcţie sintactică de acelaşi fel în propoziţie (= la fel ca A).

Despre această a doua funcţie spunem că este ÎN CONSTRUCŢIE COMPARATIVĂ.

OBSERVAŢIE. Termenul A poate fi exprimat sau neexprimat: O *ţine* ca pe o **comoară** (A = o); *îi place mai mult* la voi **decât** la **noi** (A = *la voi); Se simte* ca acasă (A= neexprimat = [aici, undeva ...]).

Felul funcţiei în construcţie comparativă (atribut, nume predicativ, complement etc.) se recunoaşte după funcţia termenului A (= cel care se compară), pe care B îl repetă funcţional.

Trăsătura "în construcţie comparativă" este dată de prezenţa semnelor formale ale comparaţiei: ca, decât, cât.

OBSERVAŢIE. Având în vedere termenul regent, acelaşi cu al lui A (verb, adjectiv, substantiv etc.), se înţelege că denumirea generală de "complement de mod comparativ" pentru toate aceste construcţii se elimină de la sine.

Dintre funcţiile în construcţie comparativă, le reţinem pe următoarele:

(1) ATRIBUT în construcţie comparativă: *Era o femeie mai degrabă tânără* **decât frumoasă.**

(2) NUME PREDICATIV ÎN CONSTRUCŢIE COMPARATIVĂ: *Casa era mai mult mare* **decât frumoasă;** *Romanţa este mai degrabă de*

factură cultă **decât de factură** *populară; După cele întâmplate, eram mai mult morţi* decât **vii.**

(3) ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR ÎN CONSTRUCŢIE COMPARATIVĂ: *Te credeam mai degrabă inginer* **decât medic;** *După vârstă, te consideram mai mult student* **decât asistent;** *Ar putea fi numit*

466

tot aşa de bine compozitor **ca şi interpret;** *Preferă cafeaua mai mult dulce* **decât amară.**

(4) COMPLEMENT DIRECT ÎN CONSTRUCŢIE COMPARATIVĂ: *L-a tratat* **ca pe un oaspete** *de seamă; Te iubeşte* **ca pe copilul** *lui; Am discutat mai mult politică* **decât literatură;** *Vorbeşte mai bine germana* **decât franceza.**

(5) COMPLEMENT INDIRECT ÎN CONSTRUCŢIE COMPARATIVĂ: *Mi-a dat şi mie* **cât ţie;** *Acestei probleme îi vom acorda mai multă atenţie* **decât celorlalte;** *E mai bun de inginer* **decât de profesor;** *Am vorbit mai mult despre vreme* **decât despre lucruri** *serioase; Casa lui e mai aproape de gară* **decât de centru;** *Se fereşte de mine* **ca de dracu;** *O vreme mai favorabilă pescuitului* **decât vânatului.**

OBSERVAŢIE. Accidental, funcţia care se compară poate lipsi: *Se fereşte* **ca de dracu;** *Se teme* ca de bombe.

(6) COMPLEMENT DE AGENT ÎN CONSTRUCŢIE COMPARATIVĂ: *Această carte e solicitată mai mult de profesori* **decât de elevi;** *Această carte e tot aşa de solicitată de studenţi* **ca şi de profesori;** *A fost bătut* **ca de poliţie.**

(7) COMPLEMENT CIRCUMSTANŢIAL DE TIMP ÎN CONSTRUCŢIE COMPARATIVĂ:

Se plimbau **ca mai de mult** (A = subînțeles: [atunci, cândva ...]); *Discutau* **ca odinioară** (A = subînțeles).; *Azi a plouat mai mult* **decât ieri;** *Lucrează mai bine noaptea* **decât ziua;** *Mai bine mai târziu* **decât niciodată;** *Şi azi s-a comportat* **ca ieri.**
(8) COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE LOC ÎN CONSTRUCȚIE COMPARATIVĂ: *îi place mai mult la țară* **decât la oraş;** *Se simte mai bine aici* **decât acolo;** *Te va invita mai curând la botez* **decât la nuntă.**
Frecvent, A este neexprimat: *Se simte* **ca în paradis;** *A fost mai fericit* **decât oriunde;** *A plecat* **ca de la o casă** *străină; Am dansat* **ca la nuntă;** *Simțiți-vă* **ca acasă.**
(9) COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD ÎN CONSTRUCȚIE COMPARATIVĂ: *Vorbele tale sună mai mult a poruncă* **decât a rugăminte;** *Şi în trei s-au descurcat* **ca în patru;** *L-a găsit* **ca din întâmplare;** *Merge* **ca pe roate;** *învață mai mult pe de rost* **decât temeinic;** *M-au tratat mai mult civilizat* **decât amabil;** *Scrie mai degrabă citeț* **decât frumos.**
(10) COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE CAUZĂ ÎN CONSTRUCȚIE COMPARATIVĂ: *Mai repede se moare de sete* **decât de foame;** *Plânge tot aşa de uşor de fericită* **ca şi de necăjită;** *A venit mai*
467
mult din obligație **decât din plăcere;** // *doare mâna* **ca de o injecție;** *S-a roşit toată* **ca de o** *mare* **plăcere.**
(11) COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE SCOP ÎN CONSTRUCȚIE COMPARATIVĂ: *M-aş duce mai bine după apă minerală* **decât după țigări;** *Am plecat* **ca după mireasă.**
(12) COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL CONDIȚIONAL ÎN CONSTRUCȚIE COMPARATIVA: *Te anunț mai degrabă în caz de reuşită* **decât în caz de nereuşită;** *Se va proceda* **ca în caz de război.**
(13) COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL SOCIATIV ÎN CONSTRUCȚIE COMPARATIVĂ: *Se plimbă mai mult cu câinele* **decât cu copiii.**
(14) COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL INSTRUMENTAL ÎN CONSTRUCȚIE COMPARATIVĂ: *Scrie tot aşa de frumos cu creionul* **ca şi cu pixul;** *Călătoreşte mai mult cu trenul* **decât cu avionul.**
3.2.1. Verificarea funcției în construcție comparativă se poate face în două feluri:
(1) Prin eliminarea adverbelor comparative *(ca, decât)* şi a termenului A (cu eventualele adjective sau adverbe care-l însoțesc), se obține funcția «obişnuită»: *Se teme de operație* **ca de moarte** —> *Se teme* **de moarte;** *Ea e mai mult obosită* **decât supărată —>** *Eae* **supărată.**
(2) La acelaşi rezultat ajungem transformând construcția comparativă în propoziție comparativă: *M-au tratat* **ca pe un intrus** —> *M-au tratat cum ar trata* **un intrus;** *Azi ne-am simțit mai bine* **decât ieri** —> *Azi ne-am simțit mai bine decât ne-am simțit* **ieri** ; *L-a găsit* **ca din întâmplare** —> *L-a găsit cum l-ar găsi* **din întâmplare;** *Merge* **ca pe roate** —> *Merge cum ar merge* **pe roate.**
468
T 105 CONJUNCȚII *COORDONATOARE I* ADVERBE *NECOORDONA TOARE
A. STRUCTURI-TIP:
(1) *îmi scrie mereu şi-mi trimite pachete.*
(2) *Nu-mi mai scrie de mult,* **nici** *nu-mi mai trimite pachete.*
B. SOLUȚII:
(1) *şi* = conjuncție coordonatoare
(2) *nici* = adverb (necoordonator)
C. COMENTARIU
0. Inventar selectiv de conjuncții coordonatoare:
(1) COPULATIVE: *şi*
(2) ADVERSATIVE: *iar, dar, însă, ci*
(3) DISJUNCTIVE: *sau, ori.*
0.1. în cele de mai jos sunt reținute doar trei grupe de unități, al căror statut, deşi clarificat în bună parte în literatura de specialitate de o anumită orientare, rămâne încă ambiguu şi oscilant în materialele de uz didactic.
1. Aşa-numitele conjuncții (locuțiuni conjuncționale) coordonatoare «conclusive»: *deci, aşadar, prin urmare, de aceea, în consecință* etc.: *N-a învățat,* **deci / aşadar / de aceea / prin urmare / în**

consecinţă *a căzut.*
Calitatea de conjuncţii coordonatoare a acestora poate fi infirmată în multe feluri, dintre care reţinem unul, pe cel mai concret şi mai evident: posibilitatea apariţiei în faţa lor a incontestabilei conjuncţii coordonatoare copulative *şi,* anulând *pauza* (virgula în scris) obligatorie din stânga lor: *Nu m-a sunat* şi *deci e supărat; Nu s-a sculat la timp* şi *de aceea a întârziat.* .
Or, două propoziţii nu pot fi simultan coordonate în două feluri: copulativ prin *şi,* «conclusiv» prin *deci (de aceea, prin urmare* etc), ceea ce înseamnă că una din două nu este conjuncţie coordonatoare. Cum ,sv este incontestabil conjuncţie, rămâne ca *deci (de aceea* etc.) să fie altceva, respectiv, prin eliminare, numai adverb. Se vede astfel că, de fapt, nu

există o coordonare conclusivă, ea fiind una copulativă, realizată joncţional (cu *şi)* sau prin juxtapunere (pauză, virgulă[345]).
2. în aceeaşi situaţie, adică fără calităţi conjuncţionale, sunt unităţile *şi... şi* (din coordonarea copulativă de aspect pozitiv) şi *nici... nici* (din coordonarea copulativă de aspect negativ)[346]. în acest sens:
2.1. *Şi... şi: Bea* şi *vin,* şi *bere;* Şi *cântă,* şi *dansează.*
Având în vedere că între cele două unităţi (părţi de propoziţie sau propoziţii) există un raport de coordonare şi că în română există o conjuncţie copulativă şi *(colegi* şi *colegele au plecat în excursie),* se pune întrebarea dacă şi în situaţia dată (şi A, şi B) coordonarea se realizează prin *şi,* unul din cei doi sau amândoi, şi, prin urmare, dacă şi este conjuncţie.
Detaliind puţin lucrurile, observăm următoarele:
(1) Cei doi *şi* din cuplu, pe care, în funcţie de poziţie, îi notăm $şi_{1}$ respectiv $şi_2$ *(Este* **şij** *frumoasă,* $şi_2$ *inteligentă.),* sunt identici ca expresie şi sens, încât, dacă unul este conjuncţie, şi celălalt trebuie să fie la fel.
(2) Prin situare obligatorie în faţa primei unităţi coordonate, $şi_1$ se refuză încadrat la conjuncţii coordonatoare, întrucât acestea ocupă în mod necesar poziţie între unităţile coordonate (A şi B).
O dată exclus dintre conjuncţiile coordonatoare, $şi_x$ se reclamă aliniat adverbelor (de întărire). Este vorba de unul şi acelaşi *şi* "adverbial" ca în: *A venit* şi *Troian; Ştie* şi *gramatică;* Şi *Andrei e plecat de acasă,* structuri în care, evident, nu se mai poate pune problema unei coordonări prin *şi.* în asemenea situaţii, *şi* este ataşat obligatoriu termenului pe care îl precedă, asemenea oricărui determinant antepus regentului.
(3) Cel de-al doilea *şi (şij)* ocupă poziţie aparent conjuncţională, adică între unităţile coordonate: *Mi-a trimis şi cărţi,* şi *reviste* (comp. cu *Mi-a trimis cărţi* şi *reviste).* Se observă însă imediat că între unităţile coordonate, pe locul pauzei, marcate în scris prin virgulă, se poate insera, în faţa lui $şi_u$ încă un *şi*[iA1]*: Mi-a adus şi^ veşti bune* şi $şi_2$ *veşti rele.*
în mod logic, dintre cei trei *şi (şi*$_r$*, şi*$_2$*, şi)* numai unul poate avea sarcină relaţională, numai unul poate fi mijlocul de realizare a coordonării. (Un singur raport de coordonare (A şi B) nu poate avea decât o singură conjuncţie coordonatoare, nu două sau mai multe.)
Faptul că $şi_2$ permite în faţa lui un *şi* este dovada că nu $şi_2$ *realizează.* raportul de coordonare, ci tocmai acest *şi* nou introdus. (în situaţia în care
345
Vezi argumentaţia la Draşoveanu, 1968, p. 27-33, reluată în 1997, p. 240-241. Vezi şi LRC, 1985, p. 282-283; Vulişici Alexandrescu, 1995, p. 22-23. [346] Vezi, pentru bibliografia problemei, nota precedentă; vezi şi Vulişici Alexandrescu, 1995, p. 21.
Sau un *dar* (cu menţinerea pauzei): *Mi-a adus şi veşti rele,* **dar** *şi veşti bune.*

acesta nu apare, locul lui liber este marcat prin pauză în vorbire, respectiv virgulă în scris.)
Se vede astfel că $şi_2$ este identic cu $şi_u$ adică tot un *şi* "adverbial" şi deopotrivă ataşat termenului în faţa căruia stă, nu un*şi* între termeni[348].
OBSERVAŢIE. Structurile ce conţin cuplul adverbial *şi... şi* completate cu conjuncţia coordonatoare *şi (Scrie şi poezie şi şi proză)* par puţin «nefireşti» din cauza coincidenţei ca expresie a conjuncţiei *şi* cu adverbul *şi.* (Dacă n-ar fi aşa, nici nu s-ar mai pune problema unei «coordonări» prin *şi... şi* -comp. cu franceza *(şi* "conjuncţie" = *et, şi* "adverbial" = *aussi)* sau cu germana *(şi* "conjuncţie" = *und, şi* "adverb" = *auchj).*
(4) Calitatea adverbială a cuplului $şi_t$ ... $şi_2$ este dovedită şi de faptul că sunt unităţi accentuate, în timp ce *şi* "conjuncţie" este lipsit de accent.
în concluzie, coordonarea în prezenţa lui *şi* ... *şi* se realizează prin juxtapunere sau, dacă este prezentă conjuncţia

şi, prin joncţiune. Deoarece *şi* este un adverb de întărire, cuplul *şi... şi* realizează un cumul pozitiv.
OBSERVAŢIE. în fraza segmentată în propoziţii, *şi* "adverbial" nu rămâne între bare, ci se include în propoziţie: */ Mi-a spus I [că şi bea], [şi fumează]; I Mi-a spus I [şi că bea], [şi că fumează].*
2.2. *Nici... Nici:* Nici *nu bea,* nici *nu mănâncă; N-are* nici *activitate,* nici *vechime.*
Nici... nici este opozantul negativ al cuplului adverbial pozitiv *şi... şi,* funcţionând în cadrul unei coordonări copulative sau adversative[349].
Argumentele aduse în sprijinul calităţii adverbiale a lui *şi ... şi* (omogenitatea ca sens, poziţia în faţa unităţii coordonate, nu între ele, posibilitatea lui *şi* "conjuncţie" *(Nici nu cântă* şi *nici nu dansează)* şi accentul) sunt valabile şi pentru *nici... nici.*
La acestea se adaugă un fapt deloc neglijabil: spre deosebire de *şi,* cuvântul *nici* nu este niciodată conjuncţie, ci întotdeauna adverb de negaţie. Neputând fi singur conjuncţie (Nici *nu-l interesează),* e puţin probabil că în cuplu *(Nu ştie* nici *una,* nici *alta;* Nici *nu umblă,* nici *nu vorbeşte) nici* ar putea dobândi valoare conjuncţională.
în concluzie, atât *şi... şi,* cât şi *nici... nici* sunt cupluri adverbiale, iar coordonarea în prezenţa lor, lără conjuncţia şi, se realizează prin juxtapunere.
[348] Tot adverb este *şi* în cuplurile *nu numai... ci* şi, *atât... cât* şi (vezi Draşoveanu, 1997, p. 236).
Nici *nu învaţă, dar* nici *nu ştie.*
Al
3. în cadrul coordonării disjunctive, în funcţie de calitatea morfologică originară a elementelor relaţionale, se vorbeşte de cupluri conjuncţionale şi cupluri adverbiale cu valoare conjuncţională.
3.1. *Sau ... sau, ori ... ori:* **Sau** *vii,* **sau** *pleci;* **Ori** *e albă,* **ori** *e neagră.*
Cuplurile aici în discuţie permit următoarele constatări:
(1) Luate fiecare independent, adică în afara cuplurilor date, *sau* şi *ori* sunt indiscutabile conjuncţii coordonatoare disjunctive: *Vii* **sau** *pleci?; Ştii* **ori** *nu ştii?*
(2) Deşi unităţile coordonate în prezenţa acestor cupluri sunt despărţite prin pauză (virgulă), aceasta nu marchează locul sau lipsa unei conjuncţii coordonatoare, ceea ce înseamnă că raportul de coordonare este în mod cert unul disjunctiv. (Introducerea unui *şi,* de ex., dezorganizează enunţul: **Sau ştii şi sau nu ştii.*)
(3) Dacă este eliminat cuplul *sau ... sau (ori ... ori),* obţinem de asemenea o dezorganizare a enunţului, o structurare ambiguă, neclară sau un alt enunţ: *Sau vii, sau pleci —> Vii, pleci.*
(4) Interpretarea gramaticală a acestor cupluri *(sau ... sau, ori ... ori)* nu este câtuşi de puţin simplă, dacă ţinem la respectarea unor principii ferme în gramatică şi la evaluarea consecinţelor asupra analizei gramaticale în ansamblu.
Sunt posibile mai multe variante:
(a) Ambele componente ale cuplurilor sunt deopoztivă conjuncţii coordonatoare - interpretarea uzuală, inclusiv şcolară[350].
în acest model interpretativ ne apare o conjuncţie în plus, primul *sau (ori),* care, în mod obiectiv, n-are ce lega, deoarece în stânga nu există alt termen. (în operaţia de segmentare a frazei, cei doi *sau (ori)* ne-ar apărea în egală măsură exteriori structurii propoziţiilor coordonate: *Sau [vii,] sau [pleci].)*
(b) Conjuncţie coordonatoare este numai al doilea *sau (ori),* cel care ocupă poziţia fireasca în coordonare (= între unităţile coordonate), rămânând ca primul *sau (ori)* să fie o conjuncţie «nerelaţională», un fel de «avertizor» al celei de-a doua[351], funcţionând asemenea unui CORELATIV.
Se ştie însă că elementele corelative, atât în coordonare, cât si în subordonare, nu sunt de natură conjuncţională, ci de natură adverbială (compară cu: nu *numai... ci şi;* de **aceea** *...fiindcă,* **totuşi** ... *deşi,* aşa de
350
351
Soluţie care, făcând abstracţie de unele consecinţe, la care elevul nu se :ândeşte, poate fi promovată în analiza gramaticală şcolară.
Această discriminare funcţională s-ar justifica printr-un paralelism cu corespondentul din germană: *sau* = "oder"; *sau ... sau* = "eritweder ... oder".

... *încât* etc.)[352]. Ar însemna deci ca primul *sau (ori)* să fie diferit morfologic de al doilea, respectiv ... adverb şi încadrat în structura primei coordonate: *[Sau vii,] sau [pleci].* Se înţelege că şi o asemenea soluţie este discutabilă.
NOTA. O eventuală interpretare a grupării *(sau ... sau, ori ... ori)* ca locuţiune conjuncţională sau

conjuncție compusă se exclude prin forța evidenței.
——"Ț£). Spre deosebire de *sau (ori)* "conjuncții simple" *(Vii* sau *pleci?),* unitățile *sau (ori)* din cuplurile în discuție poartă, amândouă şi deopotrivă, accentul sintactic, asemenea adverbelor din *nici ... nici, şi ... şi,* particularitate ce ne-ar conduce la un statut adverbial pentru ambele componente ale cuplurilor *sau ... sau (ori ... ori)* şi, implicit, la negarea calităților conjuncționale. (în afara adverbelor relative *(unde, când* etc), nu există alte adverbe care să funcționeze conjuncțional.)
în această variantă, coordonarea s-ar realiza prin ... JUXTAPUNERE, rolul adverbelor *sau ... sau (ori ... ori)* fiind acela al unor amplificatori lexico-gramaticali obligatorii ai disjuncției[353]. (în analiza frazei, cei doi *sau (ori)* ar fi încadrați în propozițiile coordonate: *[Sau vii], [sau nu vii]* -comp. cu: *[Nici nu cântă], [nici nu dansează.].*
NOTĂ. Spre aceeaşi interpretare ne-ar conduce însuşi înțelesul logico-gramatical al acestor cupluri, situat la acelaşi nivel, în opoziție directă cu *şi... şi:* DISJUNCȚIE LOGICĂ - sau *A,* sau *B* **(ori** A, ori B) / CONJUNCȚIE LOGICĂ - şi *A,* şi *B,* simetrie prea evidentă ca să ducă la interpretări morfologice total diferite.
3.2. *Când... când, ba ... ba, acum ... acum, a(i)ci ... a(i)ci, fie ... fie:* **Când** *râde,* **când** *plânge;* **Acum** *e soare,* **acum** *ploua;* Ba *vine,* ba *nu vine; N-a venit la cenaclu,* **fie** *că n-a ştiut,* **fie** *că a pierdut autobuzul.*
în legătura cu aceste cupluri, reținem următoarele:
(1) Raportul realizat prin ele / în prezența lor este asimilat de regulă coordonării disjunctive, deşi, de fapt, nu este vorba de o disjuncție
[352] Vezi Draşoveanu, 1997, p. 239-241.
[353] Cazurile de lipsă a acestora sunt cu totul excepționale şi numai în coordonarea concesivelor: *Vii, nu vii, eu tot plec* (= Sau *vii,* sau *nu vii, eu tot plec = Indiferent dacă vii sau [dacă] nu [vii], eu tot plec)*

propriu-zisă (= opoziție cu excludere reciprocă), ci de o COORDONARE ALTERNATIVĂ[354].
(2) Cu excepția *lui fie* (provenit din conjunctivul *fie* al verbului *a fi),* celelalte elemente din cupluri sunt adverbe, niciodată conjuncții, nici coordonatoare, nici subordonatoare.
(3) Intrate în aceste cupluri, ele n-au cum dobândi valoare conjuncțio-nală, rămânând ceea ce sunt, adică adverbe.
(4) Coordonarea alternativă este realizată prin juxtapunere[355], iar adverbele au rolul unor amplifufatori lexico-gramaticali obligatorii care «explicitează» alternanța.
Concluzia care poate fi degajată din cele de mai sus (vezi 2. şi 3.) este că toate cuplurile omogene (ca expresie şi înțeles) care apar în coordonare *(nici.. .nici, şi... şi, sau... sau, ori... ori, fie ...fie, ba .. .ba, când... când, acum ... acum, a(i)ci .. a(i)ci)* sunt de natură ADVERBIALĂ, adică NECONJUNCȚIONALĂ, iar COORDONAREA, ca raport, se *realizează* propriu-zis prin JUXTAPUNERE.
Vezi Avram, 1986, p. 331.
354
[355] Vezi, în acelaşi sens, Avram, *lucr. cit,* p. 229; Vulişici Alexandrescu, 1995, p.22.

***T106 ÎN PROBLEMA GRUPĂRILOR "AUXILIAR PREDICATIV LA MOD NEPERSONAL + NUME PREDICATIV"**
0. Fie următoarele exemple:
(1) *înainte* **să devină inginer,** *Gigei fusese maistru într-o fabrică; Deoarece* **n-a fost atent,** *Ion a comis câteva greşeli elementare; De mult nutrea speranța* **să fie pe placul** *socrilor;* Să **fii om** *e lucru mare,* **să fii domn** *e întâmplare; E greu* **să ajungi un** *hun* **specialist;** *Poți* **să fii generos** *chiar dacă nu eşti bogat; Nu te consideram* **să fii în stare** *de aşa ceva; Fără* **să fie** *propriu-zis* **frumoasă,** *e totuşi agreabilă; Când* **eram student,** *mergeam adesea în excursii.*
(2) *După ce* **a ajuns** *ce şi-a dorit, nu ne-a mai băgat în seamă; Deoarece* **este** *cum îl ştii de-o viață, nu te aştepta la prea multe de la el; întrucât* **părea** *să fie cam obosit, l-am lăsat în pace.*
în toate subordonatele din frazele date la (1), PREDICATUL, potrivit interpretării gramaticale uzuale, este unul NOMINAL, numit în consecință (= "predicat nominal"), a cărui structură este formată din "AUXILIAR PREDICATIV (= «verb copulativ») + NUME PREDICATIV" *(să devină inginer, n-a fost atent, să ajungi un specialist, eram student* etc).
Prin această structură predicatul nominal se constituie în opozant al predicatului verbal.
în exemplele de la (2), predicatul nominal este redus ca extensiune la auxiliarul predicativ, poziția numelui predicativ fiind ocupată de propoziția SUBORDONATĂ (numită tocmai de aceea)

PREDICATIVĂ.
Deoarece, după cum se vede, îi lipseşte o componentă, în practica analizei gramaticale şcolare (şi nu numai aici) este numit de regulă PREDICAT NOMINAL INCOMPLET *(a ajuns, este, părea).*
0.1. Trecând auxiliarul predicativ la un mod nepersonal (aici, gerunziu, infinitiv, supin), exemplele de mai sus devin:
(1) *înainte de* **a deveni inginer,** *Gigei fusese maistru într-o fabrică;* **Nefiind atent,** *Iona a comis câteva greşeli elementare; De mult nutrea speranța de* **a fi pe placul** *socrilor;* A **fi om** *e lucru mare,* **a fi domn** *e întâmplare; Egreu* **de ajuns un** *bun* **specialist;** *Poți* **fi generos** *chiar dacă nu eşti bogat; Nu te consideram* **a fi în stare** *de aşa ceva; Fără* a fi *propriu-zis* **frumoasă,** *e totuşi agreabilă;* **Fiind student,** *mergeam adesea în excursii.*

(2) Ajungând *ce şi-a dorit, nu ne-a mai băgat în seamă;* **Fiind** *cum îl ştii de-o viață, nu te aştepta la prea multe de la el;* **Pârând** *să fie cam obosit, l-am lăsat în pace* [56].
1. Comparând din punctul de vedere al funcției sintactice şi al terminologiei grupările "auxiliar predicativ + nume predicativ", se constată, în afară de asemănări şi deosebiri obiective, un grad diferit de dificultate, ambiguitate şi chiar «anormalitate» în interpretarea gramaticală de la un tip (0.) la altul (0.1).
1.1. în ceea ce priveşte gruparea "auxiliar predicativ la mod personal + nume predicativ" (tipul 0.: *să devină inginer, n-a fost atent, eram student* etc), lucrurile, datorită tradiției gramaticale româneşti şi, pe baza acesteia, obişnuinței formate şi consolidate în şcoală, ne par a fi «clare» şi «normale», atât în latura" conceptuală, cât şi în cea terminologică, luându-le ca «date», respectiv ca şi cum nici n-ar putea fi altfel. (Ni se pare absolut «firesc» să vorbim de un predicat nominal, opus celui verbal, să-i acceptăm structura binară ca pe un fapt obiectiv (=două componente, fiecare cu individualitate lexicală şi gramaticală), să vorbim de auxiliare predicative şi intentarul acestora, de părțile de vorbire prin care exprimă numele predicativ etc.)
în realitate, pentru că nu ne «deranjează» în mod deosebit aici, trecem sub tăcere sau pur şi simplu nu ne interesează o serie de aspecte nu tocmai clare şi bine puse la punct, pentru ca în alte împrejurări să ne dea de gândit sau chiar să ne pună în situația de a nu găsi o ieşire.
în acest sens:
(a) în numele acestui predicat apare numai a doua componentă, numele predicativ nu şi auxiliarul predicativ, componenta cea mai importantă gramatical, «semnul» explicit al funcției predicative.
(b) Nume predicativ nu înseamnă «nume» cu funcție de predicat, ci «nume» care intră în componența unui predicat, acordându-i acestuia o anumită semnificație lexicală şi autonomie comunicativă.
(c) Nu orice realizare a componentei pe care o numim cu acest termen (= nume predicativ) este «nume». (Adverbul şi verbul la mod nepersonal nu aparțin numelui.)
(d) Numele predicativ, ca însoțitor al auxiliarului predicativ, se dovedeşte în cele din urmă funcție sintactică de sine stătătoare, aliniată celorlalte (complement, atribut etc), fapt recunoscut, deşi oarecum deghizat şi pe ocolite, chiar de gramatica tradițională, din moment ce între
Vezi, pentru multe alte exemple în poziții sintactice diferite, Tunsoiu, 1967,
p. 149-l65.

funcțiile părților de vorbire (substantiv, adjectiv, adverb etc.) numele predicativ apare constant şi firesc alături de subiect, atribut etc.
Se vede astfel că deja aici, la predicatul nominal «banal» ca interpretare, apare ceva «în neregulă» față de restul părților de propoziție, inclusiv predicatul verbal, lucru care va ieşi în prim plan la construcțiile nepersonale, şi anume o funcție (= nume predicativ) în interiorul altei ... funcții (= predicatul nominal).
(e) Cu toate că are structură binară, adică este altfel decât predicatul verbal sau alte părți de propoziție, reduse în plan lexical la un singur cuvânt (= parte de vorbire «de sine stătătoare», nu simplu instrument gramatical de tip prepoziție, articol, auxiliar morfologic etc), această trăsătură nu se reflectă în nume.
Altfel spus, predicatul nominal este considerat o parte de propoziție «simplă», nu compusă şi nici dezvoltată (cum sunt părțile de propoziție exprimate prin cuvinte compuse sau locuțiuni ale părților de vorbire).
1.2. Prin trecerea auxiliarului predicativ de la mod personal (eram *băiat)* la mod nepersonal **(fiind**

băiat), gruparea "auxiliar predicativ + nume predicativ" NU mai este un PREDICAT (nici nominal şi nici de alt fel) în sensul uzual al termenului. (Potrivit majorităţii gramaticilor româneşti, funcţia predicativă a verbului este condiţionată de FORMA PERSONALĂ, ADICĂ DE UNUL DINTRE «MODURILE PERSONALE», NUMITE DE ACEEA şi predicative (indicativ, conjunctiv, condiţional-optativ, imperativ, prezumtiv)[357].
în legătură cu interpretarea sintactică a acestor grupări şi denumirea lor, se cuvin spuse următoarele:
1.2.1. Dacă acceptăm predicatul nominal, în ciuda celor mai sus spuse, ca o singură parte de propoziţie, trebuie să procedăm la fel şi cu structura obţinută după trecerea auxiliarului predicativ la mod nepersonal.
Argumente:
(a) Auxiliarul predicativ, exceptând trecerea de la un mod personal la un mod nepersonal, nu suferă nici o altă modificare gramaticală sau semantică. (Are acelaşi «înţeles», reclamă în acelaşi fel un nume predicativ şi trimite deopotrivă la un subiect ca partener de relaţie.)
(b) Numele predicativ rămâne la modul absolut identic celui din structura predicatului nominal (= are acelaşi conţinut gramatical, se exprimă prin aceleaşi părţi de vorbire, este în acelaşi fel construit (caz, prepoziţie, acord, juxtapunere) şi se subordonează în acelaşi fel unui

[357] Excepţia pe care o constituie infinitivul predicativ echivalent cu un imperativ **(A nu se călca** *pe iarbă!;* **A se agita** *înainte de întrebuinţare!)* este nesemnificativă.

subiect, indiferent dacă acesta este comun cu al verbului la mod personal sau este diferit de al acestuia).
1.2.2. Se înţelege însă că, faţă de predicatul nominal, componentele acestei părţi de propoziţie, pe care deocamdată n-o numim, evidenţiază o serie de trăsături aparte, mai cu seamă în forma unor improprietăţi terminologice:
(a) Auxiliarul «predicativ» nu este semnul unui predicat nominal, adică nu este ... predicativ.
OBSERVAŢIE. Inconvenientul nu s-ar înlătura propriu-zis prin înlocuirea calificativului «predicativ» cu unul mai general şi supraordonat de exemplu, «sintactic», urmând a vorbi, în funcţie de situaţie, de auxiliar sintactic predicativ, respectiv auxiliar sintactic nepredicativ, căci, dincolo de lipsa de consistenţă şi proprietate, acest lucru ne-ar obliga la instituirea aceleiaşi opoziţii (predicativ/ nepredicativ) la toate verbele. Or, despre un verb, *a lucra,* de exemplu, spunem că este predicativ indiferent daca este la mod personal sau la mod nepersonal, adică indiferent dacă are sau nu, într-o situaţie dată, funcţie de predicat.
Calificativul «predicativ» trebuie înţeles aici ca POSIBILITATE de a intra în structura unui predicat nominal, posibilitate care devine realitate sau nu, în funcţie de modul personal sau nepersonal al auxiliarului. (în definitiv, orice termen este o convenţie.)
(b) Numele «predicativ» nu este component în structura unui predicat nominal, ci în structura unei părţi de propoziţie cu alte roluri sintactice (complemente, atribute etc), adică, din nou,... nepredicativ[358].
OBSERVAŢIE. Fără îndoială că o formulare de tipul «nume predicativ nepredicativ» ar conţine explicit o contradicţie în termeni, iar o alta de tip "nume nepredicativ" n-ar rezolva mare lucru, fiind aproape un pleonasm în limbaj de specialitate, ştiut fiind că numele este prin natura lucrurilor ... nepredicativ. Ca atare, dacă ne mulţumim cu acest termen, adică nu-l înlocuim cu altul, posibilităţile de a-l reforma sunt foarte reduse. Putem în schimb să operăm o ajustare semantică, nedeductibilă din nume, respectiv să înţelegem prin «nume predicativ» însoţitorul obligatoriu al auxiliarului «predicativ», numit în acest fel (= auxiliar «predicativ») indiferent dacă este sau nu component în structura unui predicat nominal.
încercări de înnoire şi adecvare terminologică există în literatura de specialitate, dar rezultatele lor au o circulaţie restrânsă şi nicidecum prezente în manualele şcolare. Astfel, de exemplu, pentru numele predicativ s-au propus termeni de tipul: adjunct predicativ, adjunct verbal, predicativ etc. (Vezi, pentru întreaga problematică, Neamţu, 1986, p. 87-93.)

AVERTISMENT. Atâta timp cât în gramatica şcolară (şi nu numai aici) vom menţine distincţia "verb predicativ / verb nepredicativ (= «copulativ», «auxiliar predicativ») şi (consecinţa acesteia) distincţia "predicat verbal / predicat nominal", carenţele terminologice şi conceptuale vor rămâne în esenţă aceleaşi, chiar dacă, aşa ca aici şi aiurea, se încearcă o mascare a lor prin operaţii de cosmetizare.
Dimpotrivă, în cazul în care gramaticile noastre ar recunoaşte predicativitatea tuturor verbelor (la mod personal, se înţelege), indiferent de semantica lor lexicală, ceea ce ar implica inexistenţa categoriei auxiliarelor predicative (= «copulativelor»), problema unor asemenea părţi de propoziţie nu s-ar mai pune, căzând de la sine. (Altfel spus, auxiliarele predicative "trecute" la verbele predicative "normale" ar îndeplini singure orice funcţie sintactică, iar numele predicativ, numit eventual altfel, ar constitui parte de propoziţie (= unitate) de sine stătătoare, nu subunitate, nu parte a unei părţi de propoziţie.) Cum distanţa dintre dorinţă şi putinţă este mare, rămânem deocamdată, cel puţin la acest nivel al analizei gramaticale, cu cei doi termeni, oricât de improprii şi nefericiţi ar fi, auxiliarul predicativ şi numele predicativ.

1.3. Interpretarea sintactică a grupării se oferă în două variante, de audienţa diferită:
1.3.1. în cea mai mare parte a literaturii de specialitate, gruparea în discuţie (auxiliar predicativ la mod nepersonal + nume predicativ) cu elementele ce gravitează în jurul ei este considerată CONTRAGERE a unei SUBORDONATE. în funcţie de rolul sintactic al contragerii, acelaşi cu al subordonatei «necontrase», vorbim de contrageri ale cauzalelor, finalelor, temporalelor, subiectivelor etc. (vezi exemplele date la 0. şi 0.1.). în numele contragerii figurează numele modului nepersonal prin care a fost contrasă - infinitiv, gerunziu etc, respectiv contragere gerunzială, contragere infmitivală etc. (a unei subordonate de un anumit fel). într-un exemplu ca **Fiind băiet,** *păduri cutreieram ...* (M. Eminescu), *fiind băiet* este o contragere gerunzială a unei subordonate temporale.
OBSERVAŢIE. Nu deschidem aici discuţia cu privire la încadrarea contragerii ca unitate sintactică - parte de propoziţie cu structură complexă (dezvoltată)[359], propoziţie subordonată ca atare sau unitate de sine stătătoare, altceva decât partea de propoziţie şi propoziţia[360]. în această interpretare, gruparea "auxiliar predicativ la mod nepersonal + nume predicativ" are pentru

[359] Vezi'GLR, 1963, voi. II, p. 82.
[360] Vezi, pentru întreaga discuţie, Draşoveanu, 1997, p
consideră contragerea contrasă".)
domeniu al sintaxei frazei,
245-250. (Autorul numind-o "propoziţie

I

contragere (= propoziţia contrasă) rolul pe care îl are predicatul (nominal) pentru propoziţia «necontrasă»[361], adică stă pe poziţia acestuia, ceea ce îi şi atrage numele de PREDICAT CONTRAS sau PROPREDICAT (= pentru / în loc de predicat- vezi, similar, *pronume).*
Se înţelege că fenomenul propriu-zis al contragerii (= al trecerii verbului de la mod personal la mod personal cu suprimarea conectivului subordonatei) vizează numai auxiliarul predicativ, nu şi numele predicativ. (Din acest punct de vedere, nu există nici o deosebire între auxiliarul predicativ şi o contragere prin mod nepersonal a unui verb predicativ oarecare.)
Rezultă clar de aici că, în aceşti termeni, este «rezolvat» atât statutul funcţional al grupărilor, cât şi numele lor: PROPREDICAT al propoziţiei contrase. (Dacă este o subordonată, cum avem în toate exemplele până aici discutate, în numele acesteia apare, fireşte, şi funcţia: propoziţie cauzală (finală, atributivă, temporală etc.) contrasă[362].)
Analiza pe componente a propredicatului nominal este aceeaşi cu a predicatului nominal şi, întocmai ca la acesta din urmă, mai puţin ... nefirească.
1.3.2. La nivel şcolar, unde conceptul de contragere este mai puţin riguros şi întrebuinţat de multe ori pentru fenomene sintactice care nu au nimic de-a face cu o contragere, o asemenea analiza (= în termenii subordonatelor contrase şi a propredicatului sau predicatului contras) este mai puţin uzuală, respectiv, atunci când nu sunt ocolite deliberat, grupările discutate sunt asimilate unor părţi de propoziţie (atribute, complemente etc).
Posibilitatea transformării construcţiei personale într-una nepersonală (şi invers) dovedeşte existenţa unei echivalenţe funcţionale: **Fiind bolnav,** *n-am mai venit* - **Deoarece ara fost bolnav,** *n-am mai venit.* (Funcţia cauzală este deopotrivă prezentă în ambele construcţii. în general, funcţia acestor grupări nu ridică probleme deosebite pentru analist, putând-o uşor verifica prin transformare într-o subordonată.)
Această echivalenţă se încadrează în aşa-numita CORESPONDENŢĂ dintre părţile de propoziţie şi propoziţiile subordonate, corespondenţă care este absentă doar în ce priveşte predicatul verbal şi auxiliarul predicativ din structura predicativul nominal. (Aşa-numita subordonată predicativă este corespondenta numelui predicativ, nu a predicatului verbal sau nominal.)

361
Draşoveanu, 1997, p. 248. La Hazy, 1971, apare denumirea de "predicat endent". Pentru «princiț
1997, p. 260-261.
dependent". [62] Pentru «principalele contrase», pe care nu le discutăm aici, vezi Draşoveanu,

Datorită structurii lor binare, asemenea predicatelor nominale de la care provin, structuri neîntâlnite în restul realizărilor, aceste părţi de propoziţie au un statut mai puţin bine definit, ceea ce se reflectă în analiza lor care se îndepărtează de un standard operaţional şi terminologic, carenţe care, din păcate, nu pot fi eliminate.
în acest sens:

(1) Dacă le luăm ca părţi de propoziţie, structura lor nu poate fi decât binară, iar analiza trebuie să degaje componentele, oricât de «şocante» ni s-a părea denumirile lor, cu care suntem obişnuiţi numai la predicatul nominal (= auxiliarul predicativ şi numele predicativ).
(2) Cea mai delicată dintre probleme este individualizarea lor terminologică faţă de aceleaşi părţi de propoziţie din restul situaţiilor (comp. **întârziind** *n-a mai ajuns trenul* (complemnt circumstanţial de cauză) cu **Fiind leneş,** *n-a mai ajuns trenul* (complement circumstanţial de cauză).
(3) încercând o individualizare terminologică a acestor grupări, aceasta nu poate porni decât de la structura lor, una în mod evident diferită de a părţilor de propoziţie numite «simple».
în gramatica limbii române, calificativul «simplu» participă ca opozant în mai multe cupluri: SIMPLU / MULTIPLU, SIMPLU / DUBLAT, SIMPLU / COMPUS, SIMPLU / DEZVOLTAT, SIMPLU / COMPLEX etc.
(a) Primele două opoziţii nu intră în discuţie, deoarece predicatul nu poate fi nici multiplu[35] şi nici dublat[364].
(b) Nepotrivit este aici şi opozantul «compus», deoarece acesta în sintaxă se utilizează mai cu seamă în formularea «predicat compus» de către cei care susţin categoria verbelor auxiliare de modalitate (a *putea, a trebui* etc). în acest perimetru, «predicat compus» înseamnă predicat format din DOUĂ VERBE (un auxiliar de modalitate şi un verb predicativ «obişnuit»: **Nu poate citi; Nu poate să vină; Trebuie luate măsuri)[365].**
Or, în cazul grupărilor aici discutate, cel de-al doilea component este doar accidental un verb, doar una dintre fenomenalizările numelui predicativ.
[363] în cadrul predicatului, unul singur, multiplu poate fi doar numele predicativ *(Ion este* **harnic, frumos, inteligent** *şi* **bogat).**
[364] Dublarea priveşte numai complementul direct, complementul indirect al atribuirii (în dativ sau construcţie echivalentă cu dativul) şi subiectul *(L-am văzut pe Ion; Elevului nu-i place gramatica aşa cum se predă acum; Mar a mai venea şi* ea *din când în când s-o vadă pe Persida).*
Pe poziţia celui de-al doilea verb poate apărea şi gruparea "auxiliar predicativ + nume predicativ": *Nu poate* **fi profesor** *la vârsta asta.*
481
(c) în gramatica limbii române, se vorbeşte de părţi de propoziţie DEZVOLTATE (sau COMPLEXE)[366] în două situaţii:
(c,) realizate prin cuvinte compuse şi locuţiuni (substantivale, verbale, adverbiale etc): *Locuieşte* **în Cluj-Napoca;** *N-are* **ţinere de minte; A luat-o la fugă** *spre pădure;*
(c_2) realizate prin diferite tipuri de construcţii şi contrageri (infinitivale, gerunziale, comparative, exceptive etc.)[367]. Este de remarcat aici că partea de propoziţie dezvoltată (complexă) nu este limitată la nucleul verbal (infinitivul, gerunziul etc), ci în ea se includ şi partenerii de relaţie ai verbului **(Intrând în casă,** *văzu că...; N-are* **cu cine discuta).**
(d) Am putea conveni, prin abolirea sinonimiei "dezvoltat - complex", să rezervăm calificativul "complex" (= cu structură complexă) numai părţilor de propoziţie cu structura "auxiliar predicativ la mod nepersonal + nume predicativ"[368], chiar dacă pentru predicatul nominal nu utilizăm acest calificativ. (Predicatul nominal nu are nevoie de el, deoarece nu are altă structură (completă sau incompletă) decât cea binară.)
Am vorbi în acest sens de subiect cu structură complexă, atribute cu structură complexă, complemente cu structură complexă, elemente predicative suplimentare cu structură complexă[369].
(4) Un impas terminologic greu de depăşit îl reprezintă ATRIBUTUL (cu structură complexă), care, lucru îndeobşte cunoscut, se clasifică şi se denumeşte după partea de vorbire prin care se exprimă (= atribut substantival, atribut pronominal, atribut adjectival etc). Or, în cazul de faţă, ca parte de propoziţie cu structură complexă, acesta se exprimă printr-un grup de părţi de vorbire - un verb (auxiliar predicativ) + un substantiv (adjectiv, pronume etc.) (ca nume predicativ).
Exemplu: *Dorinţa* de **a** fi **premiant** *o are aproape orice copil.* Ce fel de atribut este *de a fi premiant* - verbal (pentru că îl conţine pe *a fi)* sau substantival (pentru că îl conţine pe *premiant)!* Denumirea cu un singur termen, cu oricare, nu respectă clasificarea atributului.
[366] Cei doi termeni par a fi consideraţi sinonimi în GLR, 1963, voi. II, p. 82.
[367] Vezi GLR, 1963, voi. II, p. 82-84.
[368]
[369]
Vezi, Neamţu, 1993, p. 10.

Soluția aceasta terminologică este doar o aproximare, deoarece poate fi încălcată de cel de-al doilea membru al părții de propoziție cu structură complexă, numele predicativ, care la rându-i poate fi complex: *Părând a fi bolnav, l-am scutit de participare (părând a fi bolnav* = complement circumstanțial de cauză cu structură complexa, format din auxiliarul predicativ *părând,* gerunziu ... + nume predicativ cu structură complexă, format din auxiliarul predicativ *a fi,* infinitiv ... + numele predicativ *bolnav,* exprimat prin adjectiv, nominativ ...). (Analiza desfăşurată devine o adevărată ... povestire.)

O eventuală denumire cu doi termeni (verbal-substantival sau, de la caz la caz, verbal-adjectival, verbal-adverbial etc.) ar reclama denumirea în acelaşi fel şi a predicatului din care a provenit printrecerea auxiliarului predicativ la mod nepersonal, adică ... predicat verbal-substantival, predicat verbal-adjectival, predicat verbal-pronominal etc. sau, cu un termen generic, predicat verbal-nominal. Or, în gramatica limbii române, orice predicat cu structura "auxiliar predicativ + nume predicativ" este numit (doar) predicat... nominal[370].

IDEE TERMINOLOGICĂ. Dacă în denumirea "predicat nominal" calificativul "nominal" înseamnă că predicatul are în structura lui un termen numit (mai mult sau mai puțin propriu) «nume» (predicativ)[371], iar primul component (= predicat) trimite la auxiliarul predicativ, adică la indicatorul şi generatorul propriu-zis al funcției predicative , atunci putem proceda similar şi în cazul în care auxiliarul predicativ este la mod nepersonal, adică nu mai este indicator şi generator al funcției predicative, ci al alteia, în speță, aici, al celei atributive, prin modul nepersonal, asemenea oricărui alt verb.

înlocuind în denumirea "predicat nominal" primul termen cu numele noii funcții, atribut, obținem ATRIBUT NOMINAL. (Aşa cum prin predicat nominal nu înțelegem că (predicatul) se exprimă numai prin nume, nici prin atribut nominal nu vom înțelege că se exprimă (numai prin nume.)

Se înțelege că un atribut nominal are structură complexă şi se analizează pe componente asemenea unui complement (subiect etc.) cu structura complexă.

OBIECȚII POSIBILE.

(a) Atributul «nominal» nu se **opune unui atribut** «verbal», cum se opune predicatul nominal celui **verbal. (în realitate, nici predicatul**

Există şi punctul de vedere potrivit căruia predicat nominal propriu-zis este doar cel cu auxiliarul predicativ *a fii,* considerat asemantic lexical, urmând ca predicatul cu alte auxiliare predicative *(a deveni, a se face, a ieşi* etc.) să fie numit predicat verbal-nominal sau nominal-verbal (vezi Diaconescu, 1957, p. 105-l20). Distincția este discutabilă, ea bazându-se exclusiv pe criterii semantice. (Chiar dacă *a fi* este / ar fi asemantic lexical, el rămâne totuşi un verb, membru «deplin» al acestei grupări, nu un «simplu» auxiliar morfologic. Prin urmare, orice predicat cu această structură, indiferent de auxiliarul predicativ din componență, ar trebui numit... verbal-nominal.)

Nominal provine de la *nume.*

Dintre părțile de vorbire, numai verbul poate crea propriu-zis predicativitate.

nominal nu opune numele verbului, ci este vorba de două tipuri de structuri: verb + nume / verb.)

(b) Atributul nominal nu se poate subclasifica propriu-zis (atribut substantival, atribut adjectival etc), deoarece numai a doua componentă (= numele predicativ) cunoaşte varietate morfologică (substantiv, adjectiv, pronume etc).

(c) Calificativul «nominal» ar putea fi tot atât de bine aplicat şi celorlalte funcții cu aceeaşi structură binară (subiect, complement etc). La acestea însă nu este neapărat necesar, deoarece în numele lor nu apare numele părții de vorbire prin care se exprimă.

(d) Termenii "nominal" şi "structură complexă" nu se încadrează prea clar ca membri corelativi şi opozanți ai altora într-un sistem terminologic riguros definit.

1.3.3. în concluzie, interpretarea sintactică a grupărilor de tip "auxiliar predicativ la mod nepersonal + nume predicativ", dacă nu introducem conceptul de contragere (cu toată familia), nu se poate face decât în termenii părților de propoziție cu structură complexă, cu analiza aferentă a componentelor şi cu toate inconvenientele conceptuale şi terminologice.

Se înțelege că în cazul în care auxiliarul predicativ la mod nepersonal este lipsit de nume predicativ, deoarece este urmat de o subordonată predicativă, partea de propoziție cu structură complexă va fi incompletă, aşa ca predicatul nominal incomplet.

TEST-GRILĂ din raorfosintaxa propoziției

I. Haşuraţi pătratul din dreptul variantei pe care o consideraţi corectă ca analiză gramaticală a cuvântului subliniat. (La o propoziţie nu poate fi haşurat decât un singur pătrat.)

1. După toate *câte* mi s-au întâmplat, nu mai cred nimic.

D a. atribut adjectival / adjectiv pronominal relativ, acuzativ

D b. complement circumstanţial de timp / pronume relativ, **acuzativ** cu prepoziţie

D c. subiect / pronume relativ, nominativ

D d. altă interpretare

2. Dragul meu prieten, te rog să mă ierţi.

□ a. adjectiv, vocativ / fără funcţie sintactică

□ b. substantiv provenit din adjectiv prin **articulare, vocativ** / **feră** funcţie sintactică

□ c. atribut adjectival / adjectiv, vocativ

□ d. altă interpretare

3. Ne întâlnim la ora *şapte.*

□ a. atribut substantival nominatival / numeral cardinal cu valoare substantivală, acuzativ

□ b. atribut adjectival / numeral cardinal cu valoare adjectivală, acuzativ

D c. complement circumstanţial de timp / numeral cardinal cu valoare substantivală, acuzativ

□ d. altă interpretare

4. **Te** crezi *în stare* de aşa ceva?

□ a. element predicativ suplimentar / locuţiune adverbială de mod

D b. element predicativ suplimentar / locuţiune adjectivală, nominativ

□ c. complement circumstanţial de mod / locuţiune adverbială de mod

□ d. altă interpretare

485

5. Nu te interesează opiniile *celorlalte* candidate?

□ a. atribut pronominal genitival / pronume nehotărât, genitiv D b. atribut adjectival / adjectiv pronominal nehotărât, genitiv

D c. atribut pronominal genitival / pronume demonstrativ (de diferenţiere), genitiv D d. altă interpretare

6. Neatent *cum* este, face greşeli una după alta.

D a. conjuncţie subordonatoare cauzală (= *cum* "cauzal") / fără funcţie sintactică

D b. nume predicativ / adverb relativ de mod (= *cum* "modal")

D c. complement circumstanţial de cauză / adverb relativ cu valoare cauzală D d. altă inteipretare

7. Nu se lasă *convins* nici în ruptul capului.

□ a. complement circumstanţial de mod / participiu cu valoare adverbială modală

Q b. element predicativ suplimentar / adjectiv participial, nominativ

□ c. element predicativ suplimentar / adjectiv participial, acuzativ

□ d. altă interpretare

8. Le-a trimis felicitări celor două surori *ale sale.*

□ a. atribut pronominal genitival / pronume posesiv, genitiv D b. atribut adjectival / adjectiv pronominal posesiv, genitiv D c. atribut adjectival / adjectiv pronominal posesiv, dativ

□ d. alta interpretare

9. *îmi* duc în fiecare zi câinele la plimbare.

□

n

□

□

a. atribut pronominal datival / pronume reflexiv, dativ posesiv

b. pronume reflexiv, dativ, marcă a diatezei reflexive / fără funcţie sintactică

c. complement indirect / pronume personal, dativ

d. altă interpretare
10. De-a lungu-/ se întinde câmpul nesfârşit.
D a. complement circumstanțial de loc / pronume posesiv, genitiv cu locuțiune prepozițională
D b. atribut pronominal datival / pronume personal, formă neaccen-tuată, dativ posesiv
486
D c. complement circumstanțial de loc / pronume personal, formă neaccentuată, dativ posesiv cu locuțiune prepozițională D d. altă interpretare
11. Calul pe *care* a pariat a trecut ultimul linia de sosire.
D a. complement direct / pronume relativ, acuzativ cu morfemul *pe*
D b. complement indirect / pronume relativ, acuzativ cu prepoziția *pe* D c. atribut pronominal prepozițional / pronume relativ, acuzativ cu prepoziția *pe* D d. altă interpretare
12. N-are *cum* sosi aşa de repede.
D a. predicat verbal / verb predicativ, conjunctiv, prezent
D b. predicat verbal / verb predicativ, indicativ, perfect simplu
□ c. complement direct / verb nepredicativ, infinitiv, prezent
□ d. altă interpretare
13. Ce-ai vrea să-mi placă la tine, urâtule?
D a. subiect / pronume interogativ, nominativ
D b. subiect / pronume relativ, nominativ
□ c. complement direct / pronume interogativ, acuzativ D d. altă interpretare
14. Ioane, fii *cuminte]*
□ a. nume predicativ / adverb de mod
D b. nume predicativ / adjectiv, nominativ
□ c. nume predicativ / adjectiv, vocativ
□ d. altă interpretare
15. A ținut seama de părerile *amândurora.*
□ a. atribut adjectival / adjectiv pronominal nehotărât, genitiv
□ b. atribut adjectival / numeral colectiv cu valoare adjectivală, acuzativ
D c. atribut substantival genitival / numeral distributiv cu valoare substantivală, genitiv D d. altă interpretare
16. Fiind *singur* de la zece ani, a muncit din greu ca să iasă la liman. D a. element predicativ suplimentar / adjectiv, nominativ
□ b. complement circumstanțial de mod / adverb de mod
487
□ c. nume predicativ / adjectiv, acuzativ
□ d. altă interpretare
17. Fumatul *interzis* în sală.
□ a. predicat verbal / verb la participiu (= participiu cu valoare predicativă)
□ b. nume predicativ / adjectiv participial, nominativ, cu elipsa lui *a fi* (= ţeste])
□ c. atribut adjectival / adjectiv participial, nominativ
□ d. altă interpretare
18. După *atâta* timp petrecut împreună, se cunoşteau relativ bine. D a. atribut adverbial / adverb de mod
D b. complement circumstanțial de timp / adverb de timp
□ c. adjectiv pronominal nehotărât, face parte dintr-o locuțiune adverbială de timp / fără funcție sintactică autonomă
D d. altă interpretare
19. Când *ți-ai* cumpărat maşina asta?
□ a. complement indirect / pronume personal, dativ
D b. atribut pronominal datival / pronume reflexiv, dativ posesiv
□ c. complement indirect / pronume reflexiv, dativ G d. altă interpretare
20. *Poate* să şi plouă, că eu tot plec.

□ a. predicat verbal / adverb (de mod) predicativ
D b. complement circumstanțial concesiv / adverb concesiv provenit
din verbul *a putea* "impersonal"
□ c. predicat verbal / verb predicativ, impersonal, tranzitiv, indicativ, prezent
□ d. altă interpretare
488
II. REZOLVARE ŞI ARGUMENTARE a soluțiilor (R = rezolvare; A= argumentare)
1. R: ■ = c; *câte* = subiect / pronume relativ, nominativ. A:
(1) Trebuie să. fie, prin forța evidenței, un relativ-interogativ, aici, datorită caracterului neinterogativ al enunțului; numai relativ.
(2) Nu are după el în subordonată un substantiv pe care să-l determine şi cu care să se acorde —> nu este adjectiv (relativ), ci pronume (relativ) —> nu a.
(3) Prepoziția *după* nu-i aparține lui, ci nehotărâtului *toate* din regentă —> *câte* nu este în acuzativ cu prepoziție —» nici a, nici b.
(4) Făcând parte din propoziția pe care o introduce, nu stabileşte relație intrapropozițională în stânga, nu determina nehotărâtul *toate* din regentă şi nici nu se acordă cu acesta, ci îl reprezintă în subordonată -4 nu este atribut de nici un fel —> nu a.
(5) Se raportează în dreapta, la verbul intranzitivizat (prin *se) s-au întâmplat* —> nu poate fi complement direct şi nici în acuzativ —> nici a, nici b.
(6) Verbul sobordonatei, ca orice verb care nu este (folosit) impersonal absolut, cere subiect sau subiectivă. Cum nu are subiectivă, iar un alt cuvânt susceptibil de a fi în nominativ cu funcție de subiect în afară de *câte* nu există —> *câte* = subiect, nominativ.
2. R: ■ = c; *dragul* = atribut adjectival / adjectiv, vocativ. A:
(1) Deşi articulat cu articol hotărât enclitic, adjectivul *(dragul)* nu este substantivat, deoarece substantivul *(prieten)* este prezent în structură —> nu b. Articularea este pozițională, datorată antepunerii adjectivului față de substantiv (comp. *dragul meu prieten* cu *prietenul meu drag).* (în lipsa substantivului (**Dragul** *meu, te rog să* ...), ar fi fost... substantiv.) (Dacă ar fi fost substantiv, n-ar fi avut funcție sintactică.)
(2) Substantivul este în vocativ. Deşi nu are aici desinență proprie (comp. *prieten* cu *prietene),* vocativul se pune în evidență prin pauză (virgulă în scris) şi calitatea de formă de adresare directă —> nu nominativ.
(3) Prin acord cu substantivul, adjectivul va avea acelaşi număr (= singular), acelaşi gen (= masculin), acelaşi caz (= v o c a t i v).
489
(4) Ca orice adjectiv, indiferent de cazul în care stă, inclusiv vocativ, *dragul* este un atribut adjectival -)nua.
3. R: ■ = d; altă interpretare. A:
(1) *Şapte* = numeral cardinal.
(2) Are întrebuințare substantivală stând pe poziția unui substantiv propriu sau comun cu rol de identificare (comp. cu *anul* **1917,** *luna* **decembrie,** *râul* **Mureş,** *doctorul* **Stamate).**
(3) N u are întrebuințare adjectivală, căci nu exprimă propriu-zis cantitatea. în această din urmă ipostază, ca numeral cantitativ, el ar trebui să reclame un substantiv la plural, ca orice numeral cardinal de la *doi* în sus, cu care să fie acordat, adică, aici, *şapte ore.* (Or, este clar că nu-i aşa: *ora şapte ^ şapte ore)* —> nu b.
(4) Prepoziția *la* nu-i aparține lui, ci substantivului regent din stânga, iar de un acord cu acesta, în lipsa întrebuințării adjectivale, nu poate fi vorba, adică *şapte* nu este în acuzativ —> nu **a** şi nici b.
(5) Determină substantivul *(la) ora,* adică are funcția de atribut (substantival) -> nu c.
(6) Stă în nominativ, ca orice numeral cardinal (de identificare) în această poziție. (La nominativ se ajunge prin imposibilitatea de a fi în acuzativ - nu există acuzativ fără prepoziție, în afara celui temporal, care să fie atribut.) —> nu a, nici c.
(7) Analiza corectă: *şapte* = atribut substantival nominatival (= falsă apoziție) / numeral cardinal cu valoare (= întrebuințare) substantivală, nominativ.
4. R:| A:
= d; altă interpretare.
(1) Gruparea *în stare* este echivalentă cu *capabil* (= termen de identificare), adică este o locuțiune.
(2) Se raportează, în prezența verbului predicativ *(te crezi),* la subiectul inclus [tu], cu care *capabil* se

acordă în gen, număr şi caz: *Te crezi* **capabil** - *Te crezi* **capabilă** - *Vă credeți* **capabili** - *Vă credeți* **capabile.** Prin urmare, *capabil* = adjectiv, iar *în stare* (prin echivalență) = locuțiune adjectivală, nu adverbială —» nu **a** şi nici c.
(3) *în stare,* ca orice locuțiune adjectivală, nu are, luată în sine, nici gen, nici număr şi nici caz. în cazul de față: *în stare* = locuțiune adjectivală
490
formată din substantiv (singular, feminin, nearticulat) cu prepoziție, în acuzativ. Altfel spus, locuțiunea adjectivală nu are, în afara de comparație, categoriile gramaticale ale adjectivului cu care este echivalentă. Altfel, ajungem într-o situație fără ieşire, paradoxală: *în stare,* având o prepoziție *(în),* nu poate fi decât în acuzativ, nu în nominativ (= nu există substantiv în nominativ cu prepoziție), în timp ce adjectivul echivalent *(capabil)* este, prin acord, în nominativ. (La fel: *stare* = feminin, *capabil* = masculin.) —» nu b. (în aceiaşi termeni s-ar fi pus problema şi dacă în loc de nominativ s-ar fi dat la b acuzativ sau oricare alt caz.)
(4) Asemenea adjectivului, locuțiunea adjectivală are numai trei funcții: atribut, nume predicativ, element predicativ suplimentar.
(5) Prezența verbului predicativ *(te crezi)* exclude posibilitatea funcțiilor de atribut şi nume predicativ —> (prin eliminare) element predicativ suplimentar.
Notă. Complementul circumstanțial de mod nu se exprimă prin adjectiv sau locuțiune adjectivală -^nuc.
(6) Analiză: *în stare* = element predicativ suplimentar / locuțiune adjectivală, formată din substantiv cu prepoziție, acuzativ
5. R: ■ = d; altă interpretare. A:
(1) *celorlalte* este o formă a pronumelui sau adjectivului demonstrativ de diferențiere *(celălalt, cealaltă, ceilalți, celelalte),* opusul demonstrativului de identitate *(acelaşi, aceeaşi, aceiaşi, aceleaşi)* —> nu a, nici b.
(2) Este situat între două substantive, ceea ce înseamnă că în mod sigur intră în relație cu unul dintre ele, fie prin acord, fie prin caz, fie cu primul, fie cu al doilea.
(3) Substantivele între care se află sunt deopotrivă de genul feminin şi la numărul plural, asemenea demonstrativului *celorlalte* —> genul şi numărul nu constituie un indiciu privind selectarea substantivului determinat.
(4) Forma cazuală, marcată prin desinența internă - *or (celorlalte),* este de genitiv-dativ (la nominativ-acuzativ = *celelalte).*
(5) Primul substantiv *(opiniile)* este în nominativ, al doilea *(candidate = candidate[\or\),* în genitiv. (Al doilea substantiv apare în contextul specific genitivului, adică după un substantiv articulat enclitic şi ca atare nu se pune problema de a fi în dativ sau în alt caz.)
491
(6) Prin raportare la primul, demonstrativul ar trebui să fie un pronume în genitiv, nu un adjectiv, pentru că o formă cu desinența - *or* (de genitiv-dativ) nu poate fi în mod obiectiv în nominativ, adică nu se acordă.
(7) Prin raportare la al doilea substantiv (în genitiv), *celorlalte* ar trebui să fie adjectiv, deoarece există şi identitate de caz - genitiv. (Forma sincretică de genitiv-dativ se *actualizează,* şi aici numai ca genitiv.)
(8) Demonstrativul determină substantivul al doilea cu care se acordă obligatoriu în gen, număr şi caz. Dovezi:
(a) Schimbând numărul substantivului, se schimbă obligatoriu şi numărul demonstrativului: *celorlalte candidate* (plural) —» *celeilalte candidate* (singular).
Acelaşi acord este evident dacă înlocuim substantivul cu un altul de alt gen: *celorlalte candidate* (feminin) —> *celorlalți candidați* (nu şi: *^celorlalți candidate* sau **celorlalte candidați).*
(b) Dimpotrivă, operând aceleaşi schimbări la substantivul din stânga, demonstrativul nu suferă modificări: *opiniile celorlalte candidate* -» *opinia celorlalte candidate* —> *copiii celorlalte candidate* —> *celorlalte* = adjectiv demonstrativ, acordat cu substantivul *candidate,* în genitiv —> nu a, nici b.
(9) Analiză: *celorlalte* = atribut adjectival / adjectiv demonstrativ (de diferențiere), genitiv (plural, feminin).
6. R: ■ = b; *cum* = nurne predicativ / adverb relativ de mod. A:
(1) Adverb relativ de mod cu valoare cauzală nu există şi, implicit, nici complement de cauză —» nu c.
(2) *Cum* poate fi conjuncție subordonatoare cauzală (= fără funcție sintactică) dacă:
(a) Este echivalent şi prin urmare înlocuibil, fără schimbări în text, cu o conjuncție (locuțiune conjuncțională) cauzală «clară», de tip *fiindcă {deoarece, pentru că, din cauză că, din moment ce, o dată ce).*

(b) Introduce o subordonată cauzală situată obligatoriu în fața regentei, de exemplu: Cum *nu mai avea bani de plătit, l-au dat afară din local.*
Nici una dintre cele două condiții nu este respectată, ceea ce înseamnă că nu este un *cum* "cauzal" ->nua.
(3) Prin eliminare, nu mai rămâne decât adverb relativ de mod.
492
(4) Dintre cele trei funcții posibile aici - complement circumstanțial de mod, element predicativ suplimentar şi nume predicativ, prezența auxiliarului predicativ conduce la ultima.
Notă. Inversarea topică *{Neatent* **cum** *este,* ... —> **Cum** *este neatent,* ...), în ciuda unei echivalențe gramaticale de ansamblu a enunțului, are ca rezultat o cu totul altă organizare sintactică a frazei, respectiv:
(a) Fosta circumstanțial modal *{cum este),* având ca termen regent adjectivul *atent,* devine circumstanțială de cauză (cum *este neatent),* având ca termen regent verbul din regentă *{=face).*
(b) Adjectivul *neatent,* din nume predicativ în cadrul predicatului nominal al cauzalei reduse ([fiind] *neatent),* devine nume predicativ pe lângă auxiliarul predicativ *este* dintr-o cauzală.
(c) *Cum,* din adverb relativ de mod cu funcție de nume predicativ în subordonata modală, devine conjuncție subordonatoare introductivă a unei cauzale.
Practic am transformat complet textul, analizând altceva decât ce a fost dat.
7. R: ■ = b; *convins* = element predicativ suplimentar / adjectiv participial, nominativ. A:
(1) *Convins* este participiul verbului *a convinge.*
(2) Ca orice participiu, teoretic trebuie să aibă întrebuințare adjectivală (= adjectiv participial sau participiu cu valoare adjectivală).
(3) Se acordă în gen, număr şi caz cu subiectul neexprimat, în nominativ (= [el]). Dovadă: [El] *nu se lasă* **convins** - [Ea] *nu se lasă* **convinsă** —> adjectiv participial în nominativ —> nu a, nici c.
(4) Ca adjectiv (participial) fără prepoziție, *convins* nu poate avea decât trei funcții: atribut adjectival, nume predicativ, element predicativ suplimentar, nu şi complement circumstanțial de mod —> nu a.
(5) Prezența verbului predicativ *{se lasă)* exclude funcțiile de atribut adjectival şi nume predicativ. Prin eliminare nu mai rămâne decât element predicativ suplimentar —> b.
493
8. R: ■ = c; *ale sale* = **atribut adjectival** / **adjectiv** pronominal posesiv, dativ. A:
(1) *Ale sale* este întotdeauna un posesiv, niciodată pronume personal, indiferent de context. (La pers. a III-a, pronume personale sunt *lui, ei, lor.)*
(2) Stă după un substantiv, în vecinătatea imediată a acestuia (= nu este despărțit de substantiv printr-un verb) şi îl determină, ceea ce înseamnă că va fi un atribut.
(3) Conținându-l pe *ale,* ar putea fi pronume posesiv sau adjectiv pronominal posesiv.
(4) Acordul în gen şi număr cu substantivul *{surori)* se impune prin forța evidenței *{surori ale sale,* nu **surori ai săi, *surori a sa).*
(5) Acordul fiind total, înseamnă că vizează şi cazul, respectiv: *surori* = dativ; *ale sale* = dativ —> nu **a** şi nici b.
(6) Acordul conduce la calitatea de adjectiv pronominal posesiv şi funcția de atribut adjectival —> nu a.
Notă. Acordul adjectivului pronominal posesiv *sale* se realizează «peste» *ale,* care în mod obiectiv nu poate fi în dativ. (Forma de dativ de la *ale* este *alor)*
Factori perturbanți în analiză: prezența lui *ale* "şi" întrebarea *ale cui*
9. R: ■ = a; *îmi* = atribut pronominal datival / pronume reflexiv, dativ posesiv. A:
(1) *îmi* = formă neaccentuată —> pronume personal sau reflexiv. (Numai pronumele au forme neaccentuate.)
(2) *îmi* are aceeaşi persoană (I) cu verbul şi, prin urmare, este pronume reflexiv, nu personal —» nu b.
(3) *îmi* este în dativ.
(4) *îmi* este echivalent ca înțeles gramatical cu un adjectiv pronominal posesiv **(îmi** *duc câinele = îl duc pe câinele* **meu),** adică este un dativ posesiv.
(5) *îmi* este, ca dativ posesiv, un determinant al substantivului, nu al verbului. (Acesta, verbul, este factorul condiționant.) —> nu complement indirect —> c, ci atribut pronominal datival —> a.
(6) Nu este (doar) marcă a diatezei reflexive şi, ca atare, fără funcție sintactică, deoarece poate fi

înlocuit fie cu un adjectiv pronominal posesiv
494
(vezi mai sus), fie cu un pronume personal neaccentuat cu acelaşi înţeles posesiv: îi *duc în fiecare zi câinele la plimbare.*
10. R: ■ = c; *{de-a lungu-)i* = complement circumstanţial de loc / pronume personal, forma neaccentuata, dativ posesiv cu locuţiune prepoziţională. A:
(1) -/ = formă neaccentuată a unui pronume. (Numai pronumele are forme neaccentuate.)
(2) Este la pers. a III-a, singular.
(3) Este un pronume personal, nu reflexiv (reflexivul ar avea forma *-şi).* (Alte pronume nu au forme neaccentuate, deci nici posesivele) —> nu a. .
(4) Este în dativ, nu în genitiv. (Genitivul nu are forme neaccentuate.) Alt caz se exclude. (Forma de acuzativ este *îl, o.)* —> nu b.
(5) *De-a lungu-* = locuţiune prepoziţională al cărei regim normal (= genitival) nu este satisfăcut, deoarece *—i* nu poate fi în genitiv.
(6) Ca înţeles, pronumele personal *-i* este echivalent cu un adjectiv pronominal posesiv *(său)* sau cu un genitiv *(lui)* —> dativ posesiv. (La fel ca pentru *său* sau *lui,* calificativul "posesiv" (= «pe poziţia posesorului») este aici, în lipsa obiectului posedat, impropriu, dar un altul nu avem.)
(7) Nu determină locuţiunea prepoziţională *de-a lungu-,* ci, împreună cu aceasta, determină verbul *se întinde* —^complement, nu atribut. (Verbul nu este determinat de atribute.) —> nu b.
(8) Locuţiunea prepoziţională are sens locativ, iar verbul cere un complement circumstanţial de loc.
Notă. Dativul posesiv are funcţie de atribut (pronominal datival) numai dacă n-are prepoziţie.
11. R: ■ = b; *pe care* = complement indirect / pronume relativ, acuzativ cu prepoziţia *pe.*
A:
(1) *Care* este un pronume relativ. Nu poate fi adjectiv pronominal relativ, deoarece nu are un substantiv după el, cu care să se acorde în gen, număr şi caz. (Ca adjective, relativele apar numai antepuse unui substantiv nearticulat: *care cal, ce cal, câţi cai).* Dacă substantivul este cu prepoziţie, relativul ocupă poziţie între prepoziţie şi substantiv: *cu* care *cal, în* ce *problemă, înaintea* **cărui** *eveniment.)*
495
(2) *Care* nu intră în relaţie cu substantivul din stânga *{calul),* care face parte din altă propoziţie, ci îl reprezintă în subordonata introdusă. Dacă l-am înlocui în aceasta, ar ocupa aceeaşi poziţie: *pe care a pariat* —■» *pe cal a pariat.* Prin urmare, *pe care* nu este determinant de tip atribut (pronominal prepoziţional) —» nu c.
(3) In relaţie cu verbul din subordonată, *pe cal* va fi un complement direct sau indirect. (Datorită sensului gramatical abstract al lui *pe,* alte funcţii se exclud.)
(4) Nu poate fi complement direct deoarece:
(a) Verbul *a paria* este intranzitiv. Dovadă: nu permite combinaţia cu un pronume personal neaccentuat în acuzativ *(*mă pariază, * te pariază, * îl pariază).*
(b) Nu este şi nici nu poate fi reluat prin pronume personal neaccentuat în acuzativ *(*pe care l-a pariat).* (Complementul direct exprimat prin relativul *care* este întotdeauna reluat în limba literară.) —> nu a.
(5) Prin eliminare, nu mai rămâne decât complement indirect.
12. R: H = d; altă interpretare. A:
(1) Forma verbală *sosi* nu reprezintă un conjunctiv pentru că nu-l are şi nici nu-l permite pe *să: *să sosi.* Introducerea acestuia duce la schimbarea formei verbale (= *să sosească).* Cele două forme *(sosi* şi *să sosească)* sunt echivalente ca înţeles gramatical, dar reprezintă două moduri diferite —> nu a.
(2) Forma *sosi* coincide cu pers. a III-a, singular a perfectului simplu *(el* sosi), dar nu este un perfect simplu, dovadă că imediat ce schimbăm verbul, coincidenţa dispare: *n-are cum* face (perfect simplu: *(el)* făcu) —> nu b.
(3) Schimbând persoana verbului din stânga *(a avea),* forma celui de-al doilea verb rămâne invariabilă: *n-am cum* sosi *(n-ai cum* sosi; *n-avem cum* sosi, *n-au cum* sosi), ceea ce înseamnă că este un mod nepersonal —> nu a şi nici b.
(4) Forma *sosi* aparţine infinitivului prezent, aşa-numitul infinitiv fără *a,* mod nepersonal.
(5) Verbul regent *(n-are)* este tranzitiv şi ca atare cere un complement direct, poziţie ocupată de infinitivul *sosi.*

Dovadă suplimentară: transformând infinitivul în conjunctiv, subordonata obținută este o completivă directă: *N-are* cum să sosească aşa de repede.
(6) Verbl *a sosi* este un verb predicativ, nu nepredicativ —> nu c. (Verb predicativ înseamnă verb care formează un predicat verbal când este la mod personal, nu verb la mod nepredicativ sau nepersonal. Verb nepredicativ înseamnă verb care nu poate forma un predicat verbal singur (= auxiliar morfologic sau auxiliar predicativ.)
(7) Analiză: *sosi* = complement direct / verb predicativ, infinitiv, prezent.
Factor perturbant în analiză: prezența relativului *cum,* care, în mod normal, este urmat de verb la mod personal.
Gruparea "relativ + infinitiv" se numeşte construcție infinitivalâ relativă.
,
13. R: H = b; *ce* = subiect / pronume interogativ, nominativ. A:
(1) *Ce* este un pronume interogativ, nu relativ. Dovadă: caracterul interogativ al enunțului în fața căruia se află, marcat în scris prin semnul întrebării —> nu b.
(2) *Ce* nu se încadrează structural (= ca funcție sintactică) în principala interogativă, deşi topic se află în fața ei şi-i acordă caracter interogativ.
Dovezi:
(a) Răspunzând întrebării formulate prin interogativă, obținem: *Aş vrea să-mi placă* ceva (ochii, vestimentația, caracterul etc). Ca atare, *ce* nu poate fi complement direct (acuzativ) pe lângă verbul *a vrea,* deşi acesta este tranzitiv —> nu c.
(b) Subordonata este o completivă directă a verbului din principală *(ai vrea),* ceea ce înseamnă, încă o dată, că *ce* nu este complement direct al acestui verb. (Un verb monotranzitiv nu poate avea simultan complement direct şi completivă directă, iar a interpreta subordonata altfel decât completivă directă ar fi o absurditate.)
(3) în relație cu verbul din subordonată, verb intranzitiv personal (în conținut) şi unipersonal (în formă), *ce* nu poate fi decât subiect. (Verbul cere subiect, iar un altul în afară de *ce* nu există.) —> a.
Factor perturbant în analiză: «împletirea» subordonatei cu regenta, respectiv un cuvânt situat într-o propoziție are funcție în altă propoziție. (Fenomenul în discuție priveşte numai interogativele şi relativele, situație datorată poziției lor fixe în fața unei propoziții.)
497
14. R: ■ = b; *cuminte* = nume predicativ / adjectiv, nominativ. A:
(1) *Cuminte,* prin poziția lui pe lângă auxiliarul predicativ *a fi (fii),* este nume predicativ.
(2) Construcția în care apare este una personală, adică auxiliarul predicativ este în relație cu un subiect în nominativ, aici un subiect inclus ([tu]), cu care numele predicativ se acordă.
Verificare: *Ioane, fii* cuminte! (singular, masculin) / *Copii, fiți* cuminți! (plural, masculin). Prin urmare, *cuminte* este adjectiv, nu adverb —> nu a. (Fiind adjectiv variabil cu două forme flexionare, una pentru singular (ambele genuri) şi alta pentru plural (ambele genuri), acordul este «evident» şi manifest în număr: *cuminte /cuminți.*
(3) Ca adjectiv cu funcție de nume predicativ, *cuminte,* ca orice nume predicativ, este numai în nominativ, prin acord cu subiectul. (Nu există nume predicativ adjectival în alt caz decât nominativul.) —> b.
(4) Subiectul nu este exprimat, el fiind inclus (= [tu] = *Ioane),* nu are funcție sintactică şi deci nu poate fi nici subiect. Prin urmare, *cuminte* ca adjectiv nu se acordă cu substantivul în vocativ *(Ioane)* şi, de aceea, nu este în vocativ —> nu c.
15. R: ■ = d; altă interpretare. A:
(1) *Amândurora* este un numeral colectiv (de la *amândoi, amândouă),* nu de alt fel, deci nici distributiv *(câte doi, câte două)* şi nici pronume sau adjectiv pronominal nehotărât —> nu a, nici b şi nici c.
(2) Are desinența tipică de genitiv-dativ *-or(a)* şi ca atare nu poate fi vorba în mod obiectiv de nominativ sau acuzativ —> nu b.
(3) Apare în contextul normal al genitivului, adică după un substantiv articulat enclitic, fiind deci în genitiv.
(4) Substantivul pe care-l determină *(părerile)* este în acuzativ (cu prepoziție), cu totul alt caz decât al numeralului.

Prin aceasta dovedim că numeralul colectiv *amândurora,* neacordându-se cu substantivul regent, are valoare substantivală, nu adjectivală —> nu b. (Va fi, prin urmare, un atribut substantival.)
(5) Analiză corectă: *amândurora* = atribut substantival genitival / numeral colectiv cu valoare substantivală, genitiv.
498
16. R: ■ = d; altă interpretare. A:
(1) Apărând pe lângă auxiliarul predicativ *a fi* la gerunziu (= *fiind), singur* trebuie să fie nume p r e d i c a t i v, nu element predicativ suplimentar şi nici complement circumstanţial de mod —> nu a şi nici b. (Elementul predicativ suplimentar apare pe lângă un verb predicativ. Compelementul circumstanţial de mod nu poate apărea pe lângă auxiliarul predicativ *a fi* singur.)
(2) *Singur* este un adjectiv. *(Singur* nu poate fi niciodată altceva decât adjectiv, spre deosebire de marea majoritate a adjectivelor care pot fi utilizate, cu forma de masculin, singular, ca adverbe.) Dovada calităţii adjectivale: *Fiind* **singur / singură** *de la zece ani ...* —» nu b.
(3) Ca adjectiv, *singur* se acordă în gen, număr şi caz cu subiectul (substantiv sau substitut) în nominativ, indiferent dacă acest subiect este acelaşi cu al verbului la mod personal sau diferit de al acestuia. în cazul de faţă, subiectul este acelaşi cu al verbului la mod personal (= *Ion)* —> nu c.
>
(4) Analiză: *singur* = nume predicativ / adjectiv, nominativ. Notă: Numele predicativ împreună cu auxiliarul predicativ *fiind*
formează o parte de propoziţie (cu structură) complexă, respectiv un complement circumstanţial de cauză. (în termenii contragerilor, *fiind singur* = predicat al contragerii cauzale sau propredicat al subordonatei cauzale contrase.)
17. R: B = d; altă interpretare. A:
(1) *Interzis* este participiul de la verbul *a interzice.*
(2) Enunţul dat este o propoziţie independentă. în această calitate, ea trebuie să aibă un predicat. Interpretarea participiului ca funcţie extrapredicativă, inclusiv cea de atribut, ar lipsi propoziţia de predicat. (Alt cuvânt susceptibil de a avea ceva de a face cu predicatul nu există.) —> nu c.
(3) într-o propoziţie independentă, participiul luat în sine, ca orice mod nepersonal, mai puţin infinitivul, nu poate fi predicat de nici un fel —> nu a.
(4) Este mai mult decât evident că propoziţia are ca purtător al indicilor de predicaţie (= semnul predicatului) un verb eliptic, şi anume *a fi: Fumatul [este]* **interzis** *în sală.*
499
(5) în funcţie de interpretarea participiului variabil *interzis, a fi* este auxiliar predicativ sau auxiliar de diateză, de care depinde interpretarea predicatului într-un fel sau altul.
(6) Participiul are sens pasiv evident, verificabil prin complementul de agent cu înţeles nedeterminat (= *de către cineva: autorităţi, patron* etc).
Prin urmare, gruparea "a fi + participiu" ([este] *interzis)* constituie o diateză pasivă (aici, a verbului *a interzice)* şi, implicit, are funcţia de predicat verbal, nu nominal —> nu b.
(7) Analiză: *interzis* = predicat verbal / verbul predicativ *a interzice,* indicativ, prezent, pers. a IlI-a, singular, diateza pasivă (cu elipsa auxiliarului *a fi).*
18. R: H = d; altă interpretare. A:
(1) Substantivul *timp* este în acuzativ, caz impus de prepoziţia *după,* care-i aparţine lui, nu altcuiva.
(2) Cuvântul *atâta* situat între prepoziţie şi substantivul căruia îi aparţine prepoziţia nu poate determina decât substantivul *{timp),* fiind un a t r i b u t, nu un complement —> nu b.
(3) Gruparea *atâta timp* nu constituie o locuţiune adverbială (nici de mod şi nici de timp), deoarece fiecare dintre cele două «componente» poate fi înlocuită prin altele *{mult timp, puţin timp, atâta vreme)* sau trecută la plural *{atâtea vremuri, atâtea timpuri, multe vremuri)* —> nu c.
(4) *Atâta* intră în relaţie prin acord cu substantivul *vreme,* ceea ce înseamnă că este un adjectiv (pronominal nehotărât). Accidental, acest adjectiv are aceeaşi formă şi la masculin şi la feminin: *atâta timp, atâta vreme.* Imediat ce se înlocuieşte *atâta* cu un cuvânt din aceeaşi sferă a «cantităţii», acordul este evident: **mult** *timp I* **multă** *vreme,* **puţin** *timp I* **puţină** *vreme.* Acelaşi lucru se întâmplă şi prin trecerea substantivului la plural: **atâtea** *timpuri.* Avem astfel dovada că *atâta* este un adjectiv (pronominal) nehotărât, nu adverb (de mod sau de timp) —> nu a, nici b.
(5) Adjectivele (de orice fel) şi pronumele au numai două genuri, masculin şi feminin, nu şi neutru. Pe lângă un substantiv de genul neutru, la singular adjectivul are formă de masculin *{deal* **înalt -**

comp. cu *băiat* **înalt),** iar la plural, formă de feminin *{dealuri* **înalte** - comp. cu *fete* **înalte).** De aceea spunem că *atâta* = cu formă de masculin, nu de neutru.
(6) Ca adjectiv, el are funcția de atribut adjectival, nu adverbial -> nu a.
(7) Analiză: *atâta* = atribut adjectival / adjectiv (pronominal) nehotărât, singular, cu formă de masculin, acuzativ (acordat).
500
19. R: ■ = c; *ți-* = complement indirect / pronume reflexiv, dativ. A:
(1) Este un pronume reflexiv neaccentuat, nu personal, datorită identității de persoană cu verbul *(-ți* = pers. a Ii-a; *ai cumpărat* = pers. a Ii-a) —> nu a.
(2) Este o formă de dativ, dar nu de dativ posesiv, deoarece nu este echivalentă ca înțeles gramatical şi nici nu se poate înlocui cu un adjectiv pronominal posesiv. ("Maşina" nu este "a ta" înainte de a o fi cumpărat.) Nefiind dativ posesiv, nu poate fi nici atribut pronominal d a t i v a 1 —> nu b.
(3) Pronumele reflexiv *-ți* poate fi înlocuit cu un pronume personal *(i-ai cumpărat,* ne-a *cumpărat),* adică nu este o marcă a diatezei reflexive, ci un pronume reflexiv ca atare, cu funcție sintactică, cea proprie dativului (= complement indirect)—> nu (eventual) d.
20. R: ■ = d; altă interpretare A:
(1) Ca formă, s-ar putea încadra la adverb sau la verb.
(2) Fiind urmat de *să,* nu poate fi un adverb predicativ (din seria *desigur, fireşte* etc). (Toate adverbele predicative sunt urmate numai de *că,* nu şi de *să.)* —> nu b.
(3) Conjunctivul de după el *(să plouă)* este predicatul unei subordonate, care îşi cere o regentă, obligatoriu în stânga. Prin aceasta, în ciuda sensului concesiv, *poate* trebuie să fie predicat al acestei regente, ceea ce exclude calitatea de complement circumstanțial concesiv. (Un cuvânt dat nu poate fi în acelaşi timp complement într-o propoziție şi predicat în aceeaşi propoziție sau în alta. Dacă l-am considera pe *poate* complement, ar rămâne subordonata *(să şi plouă)* fără regentă.) —> nu b.
(4) *Poate* este un verb (predicativ), fapt verificabil prin variația după mod şi timp: ar putea *să plouă,* putea *să plouă.* (Unui adverb, predicativ sau nu, îi este străină această variație.) —> nu a şi nici b.
(5) *Poate* este folosit impersonal, adică este lipsit de subiect. (Evidențierea valorii impersonale se poate realiza şi prin introducerea unui *se* "impersonal": se *poate să plouă.)* Subordonata de după nu poate fi decât subiectivă.
(6) *Poate* este utilizat aici intranzitiv, trăsătură explicabilă prin impersonalizare. Datorită caracterului intranzitiv, se exclude completiva directă —» nu c.
(7) Analiză: *poate* = predicat verbal / verb predicativ, impersonal, intranzitiv, indicativ, prezent.
501

BIBLIOGRAFIE

Andrei - Ghiță, 1983 - Mihail Andrei, Iulian Ghiță, *Limba română: fonetică, lexicologie, gramatică, stil şi compoziție,* Bucureşti. **Anghelescu - Popescu,** 1976 - N. Anghelescu Temelie, Adrian Gh. Popescu, *Dificultăți ale analizei gramaticale,* Bucureşti. **Anghelescu - Constantinescu,** 1985 - N. Anghelescu Temelie, Silviu Constantinescu, *Analize gramaticale,* Bucureşti. **Avram, 1956** - Mioara Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate şi părțile de propoziție,* în SG, I, p. 14l-l64. **Avram,** 1965 — Mioara Avram, *O specie modernă a atributului în dativ şi alte probleme ale determinării atributive,* în LR, XIV, nr. 4, p. 415-428. **Avram,** 1968 — Mioara Avram, *Cu privire la definiția complementului de agent şi a complementului sociativ,* în LR, XVII, nr. 5, p. 468-483. **Avram,** 1986- Mioara Avram, *Gramatica pentru toți,* Bucureşti. **Barbu,** 1995 - Dan Barbu, *Structura logică a morfosintaxei limbii române,* Bucureşti. **Bejan,** 1971 - Dumitru Bejan, *Despre rolul adverbelor din grupul "adverb + conjuncție",* în CL, XVI, nr. 2, p. 313-322. **Bejan,** 1995 - Dumitru Bejan, *Gramatica limbii române. Compendiu,* Cluj. **Beldescu,** 1957 — G. Beldescu, *Contribuții la cunoaşterea numelui predicativ,* SRLR, Bucureşti. **Berceanu,** 1971 — Barbu B. Berceanu, *Sistemul gramatical al limbii române (reconsiderare),* Bucureşti. **Bertea,** 1993 — Mircea Bertea, *Gramatica explicativă a limbii*

române
(pentru elevi, studenți, profesori), partea a Ii-a, Chişinău. **Ciompec,** 1985, Georgeta Ciompec, *Morfosintaxa adverbului românesc.*
Sincronie şi diacronie, Bucureşti. **Coleaşă, 1981** — Iancu Coleaşă, *Probleme de gramatică română. întrebări*
şi răspunsuri, Bucureşti. **Constantinescu,** 1977 - Silviu Gh. Constantinescu, *Exerciții de sintaxă,* Bucureşti. **Coteanu,** 1982 - Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române,*
Bucureşti. CT, 1970 - Virgiliu Dron, S. Gh. Constantinescu, *Culegere de texte*
literare pentru analize gramaticale, Bucureşti. **DEX,** 1975 - *Dicționarul explicativ al limbii române,* Bucureşti.

Diaconescu, 1977 — Ion Diaconescu, *Infinitivul în limba română,*
Bucureşti. **Diaconescu,** 1989 — Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române*
actuale. Construcție şi analiză, Bucureşti. **Diaconescu,** 1957 — Paula Diaconescu, *Rolul elementului verbal în*
componența predicatului nominal, în SG, p. 105-l20. **Dimitriu,** 1982 - C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată.*
Sintaxa, Iaşi.
Dimitriu, 1994 - C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată,* Iaşi. **Draşoveanu,** 1966 - D.D. Draşoveanu, *Elemente de analiză sintactică*
(fraza), în D.D. Draşoveanu, Pompiliu Dumitraşcu, Mircea
Zdrenghea. *Analize gramaticale şi stilistice,* Bucureşti, ed. a Ii-a. **Draşoveanu,** 1967, D.D. Draşoveanu, *Despre elementul predicativ*
suplimentar, în CL, XII, nr. 2, p. 235-242. **Draşoveanu,** 1968 - D.D. Draşoveanu, *Observații asupra cuvintelor*
relaționale, în CL, XIII, nr. 1, p. 19-32. **Draşoveanu,** 1969 - D.D. Draşoveanu, *O clasificare a cazurilor cu*
aplicare în problema posesivelor, în CL, XIV, nr. 1, p. 77-83. **Draşoveanu,** 1970 - D.D. Draşoveanu, *Un acord discutabil,* în CL, XV,
nr. 2, p. 307-313. **Draşoveanu,** 1971 - D.D. Draşoveanu, *O categorie sintactică - unicitatea,*
în CL, XVII, nr. 2, p. 325-385. **Draşoveanu,** 1973 - D.D. Draşoveanu, *Sintagma "verb + adjectiv" - o certitudine?,* în CL, XVIII, nr. 2, p. 265-277. **Draşoveanu,** 1976 - D.D. Draşoveanu, *Un atrivut acuzatival,* în CL, XXI,
nr. 1, p. 79-83. **Draşoveanu,** 1978 - D.D. Draşoveanu, *De la morfemul* pe *la un sistem al determinanților substantivului,* în *Probleme de sintaxă,*
Cluj-Napoca, p. 1l-32. **Draşoveanu,** 1980 - D.D. Draşoveanu, *Curs de sintaxă a limbii române contemporane,* ținut la Facultatea de Filologie, Cluj-Napoca, anul
univ. 1980/1981. **Draşoveanu,** 1982 - D.D. Draşoveanu, *Nominativul şi acuzativul - schițe*
sintactice cu adnotări, în CL, XXVII, nr. 1, p. 37-47. **Draşoveanu,** 1985 - D.D. Draşoveanu, *Două timpuri gramaticalizate -*
"mai puțin ca perfectul" şi "mai puțin ca viitorul", în CL, XXXI,
nr. 1, p. 92-98. **Draşoveanu,** 1995 - D.D. Draşoveanu, *Adjectivul în zona complementului*
- "un călător fraudulos", în: *Excelsior,* anul IV, nr. 8, p. 10-l3. **Draşoveanu,** 1997 - D.D. Draşoveanu, *Teze şi antiteze în sintaxa limbii*
române, [Cluj-Napoca].

Drincu, 1983 - Sergiu Drincu, *Semnele ortografice şi de punctuație în*
limba română, Bucureşti. **Edelstein,** 1972 -' Frieda Edelstein, *Sintaxa gerunziului românesc,* Bucureşti. **Evseev,** 1974 - Ivan Evseev, *Semantica verbului. Categoriile de acțiune,*
devenire şi stare, Timişoara. Fişe, 1978 - Valentin Vlad, Patriciu Ştirbu, Voichița Vlad-Budoiu, *Fişe de*
analize gramaticale structurale. Culegere de exerciții, Cluj-
Napoca. **Florea,** 1983 - Melania Florea, *Structura grupului nominal în limba*
română contemporană, Bucureşti. Gencărău, 1997 - Ştefan Gencărău, *Sintaxa limbii române. Fraza.*

Dificultăţi. Exerciţii, Cluj-Napoca. **GLR,** 1963 - *Gramatica limbii române,* ed. a Ii-a, Editura Academiei,
Bucureşti. **Goga,** 1995 - Mircea Goga, *Gramatica limbii române fără profesor,*
Cluj-Napoca. **Grădinarii,** 1974 — Alexandrina Grădinaru, *încercare de delimitare contextuală a verbelor copulative în limba română,* în PLG, VI, p.
129-l43. **Gruiţă,** 1969 — G. Gruiţă, *Observaţii asupra pronumelui posesiv,* în
StUBB, Philologia, fasc. 2, p. 143-l46.
Gruiţă, 1981 - G. Gruiţă, *Acordul în limba română,* Bucureşti. **Gruiţă,** 1987 — G. Gruiţă, *Contribuţii la studiul numeralului românesc,* în
CL, XXXI, nr. 1, p. 2l-30. **Gruiţă,** 1994 - G. Gruiţă, *Gramatică normativă. 77 de întrebări / 77 de răspunsuri,* Cluj-Napoca.
Guţu, 1956 - Valeria Guţu, *Semiauxiliarele de mod,* în SG, I, p. 56-83. **Guţu Romalo,** 1957 - Valeria Guţu-Romalo, *Propoziţii relative,* în SG,
II, p. 165-l66. **Guţu Romalo,** 1963 - Valeria Guţu Romalo, *Despre clasificarea părţilor secundare de propoziţie,* în LR, XII, nr. 1, p. 25-35. **Guţu Romalo,** 1968 - Valeria Guţu Romalo, *Morfologia structurală a*
limbii române (substantiv, adjectiv, verb), Bucureşti. **Guţu Romalo,** 1972 - Valeria Guţu Romalo, *O problemă controversată*
în gramatica românească: diateza, în LL, 1(28), p. 12-22. **Guţu Romalo,** 1973 - Valeria Guţu Romalo, *Sintaxa limbii române.*
Probleme şi interpretări, **Bucureşti.** Hazy, 1965 - Ştefan Hazy, *Predicate verbale compuse?,* în CL, X, nr. 2,
p. 289-297.

Hazy, 1971 - Ştefan Hazy, *în legătură cu încadrarea cuvântului "până",*
în CL, XVI, nr. 2, p. 345-348. Hazy, 1974 - Ştefan Hazy, *Analiza contextuală a predicativităţii.*
Predicatul compus şi cel condiţionat. Rezumatul tezei de doctorat,
Bucureşti. Hazy, 1977 - Ştefan Hazy, *Construcţii prepoziţionale atipice,* în CL,
XXII, nr. 2,p. 177-l80. **Hazy,** 1985 - Ştefan Hazy, *Manifestări ale regimului prepoziţiilor,* în CL, XXX, nr. 2, p. 148-l52. Hazy, 1997 - Ştefan Hazy, *Predicativitatea: determinare contextuală analitică,* Cluj-Napoca. **Hodiş,** 1969a - Viorel Hodiş, *Elementul predicativ suplimentar. Contribuţii,* în LR, XVIII, nr. 2, p. 139-l47. **Hodiş,** 1969b - Viorel Hodiş, *Subordonarea multiplă a propoziţiilor*
relative, I, în LL, XX, p. 93-l08. **Hodiş,** 1969c - Viorel Hodiş, *Aspecte ale multiplei subordonări în frază,*
în CL, XIV, nr. 2, p. 247-253.
Hodiş, 1990 - Viorel Hodiş, *Apoziţia şi propoziţia apozitivă,* Bucureşti. **Hristea,** 1998, - Theodor Hristea, *Limba română. Teste rezolvate, texte de*
analizat şi un glosar de neologisme. In sprijinul celor care (se) ■ pregătesc pentru admiterea în învăţământul superior, pentru
olimpiade şi bacalaureat, Bucureşti. **ILR,** 1978 - *Istoria limbii române,* de un colectiv coordonat de Florica
Dimitrescu, Bucureşti. **Iordan,** 1956. — Iorgu Iordan, *Limba română contermpoană,* ed. a Ii-a, Bucureşti. **Iordan-Robu,** 1978 - Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română*
contemporană, Bucureşti. **Irimia,** 1976 - Dumitru Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Verbul,* [Iaşi]. **Irimia,** 1983 - Dumitru Irimia, *Structura gramaticală a limbii române.*
Sintaxa, Iaşi. **Irimia,** 1987 - Dumitru Irimia, *Structura gramaticală a limbii române.*
Numele şi pronumele. Adverbul, Iaşi,. **LRC,** 1974 - *Limba română contemporană,* sub conducerea acad. Ion
Coteanu, voi. I, Bucureşti. **LRC,** 1985 - *Limba română contemporană. Fonetica. Fonologia. Morfologia* (sub coordonarea acad. Ion Coteanu), ediţie revizuită şi
adăugită, Bucureşti.

Manoliu, 1967 - Măria Manoliu, *Genitivul pronumelui personal în limba*

română contemporană, în "Elemente de lingvistică structurală",
Bucureşti, p. 274-290. **Manoliu-Manea,** 1968 - Măria Manoliu-Manea, *Sistematica substitutelor din limba română contemporană standard,* Bucureşti. **Metea-Drincu,** 1974 - Alexandru Metea, Sergiu Drincu, *Analize gramaticale,* [Timişoara]. **Milaş,** 1991 - Constantin Milaş, *Dativul posesiv,* în: CL, XXXVI, nr. l-2, p. 67-74. **Muţiu-Bercea,** 1985 - Ioan Muţiu, Liviu Petru Bercea, *Exerciţii de gramatică,* [Timişoara]. **Neamţu,** 1970 - G.G. Neamţu, *Despre calitatea de pronume a lui* **cel** (cea, cei, cele), în CL, XV, nr. 2, p. 313-322. **Neamţu,** 1971 - G. G. Neamţu, *Despre auxiliare. Cu privire specială în* **a** fi, în CL, XVI, nr. 2, p. 355-363. **Neamţu,** 1979a - G.G. Neamţu, *Despre* **acuzativul timpului** *în limba română,* în CL, XIV, nr. 1, p. 63-73. **Neamţu,** 1979b - G.G. Neamţu, *Conjuncţii (locuţiuni conjuncţionale) temporale?,* în StUBB, Philologia, nr. 2, p. 9-l5. **Neamţu,** 1981 - G.G. Neamţu, *în problema "articolului nehotărât"* **un,** o, în StUBB, Philologia, fasc. 1, p. 26-33. **Neamţu,** 1986 - G.G. Neamţu, *Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal,* Bucureşti. **Neamţu,** 1989 - G.G. Neamţu, *Elemente de analiză gramaticală. 99 de confuzii / distincţii,* Bucureşti. **Neamţu,** 1993a - G.G. Neamţu, *Poziţii gramaticale analizate şi comentate (IV-V),* în "Excelsior", Anul II, nr. 6, p. 8-l0. **Neamţu,** 1993b - G.G. Neamţu, **Cel** (cea, cei, cele) - *schiţă morfosintactică,* înCL, XXXVIII, nr. l-2, p. 19l-203. **Neamţu,** 1995 - G.G. Neamţu, *Curs de morfologie a limbii române contemporane,* ţinut la Facultatea de Litere, U.B.B., Cluj-Napoca, anuluniv. 1995/ 1996. **Neamţu,** 1996 - G.G. Neamţu, *Statutul gramatical al lui cel (cea, cei, cele) în structura superlativului relativ,* în StUBB, XLI, Philologia, l,p. 7-l5. Nica, 1988 - Dumitru Nica, *Teoria părţilor de vorbire. Cu aplicaţii la adverb,* Iaşi. **Nicolescu,** 1969 - Aurel Nicolescu, *Probleme de analiză a frazei,* Bucureşti. Nicolescu, 1970 - Aurel Nicolescu, *Probleme de sintaxă a propoziţiei,* Bucureşti.
506
Novac - Coleaşă, 1973 - Alexandru Novac şi Iancu Coleaşă, *Culegere de fraze analizate sintactic,* Bucureşti. **Pană Dindelegan,** 1974 - Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformaţională a grupului verbal în limba română,* Bucureşti. **Pană Dindelegan,** 1994 - Gabriela Pană Dindelegan, *Teorie şi analiză gramaticală,* Ediţia a Ii-a, Bucureşti. **Popescu,** 1993 - Ştefania Popescu, *Gramatica practică a limbii române cu o culegere de exerciţii,* Ediţia a V-a revăzută, Bucureşti,. **Popescu,** 1995 - Florin D. Popescu, *Limba română.* Manual pentru clasele a Xl-a şi a XII-a (şcoli normale, licee şi clase cu profil umanist), Bucureşti. **Probleme,** 1971 - Mircea Zdrenghea, Stela Zdrenghea, *Probleme de analiză morfologică,* Bucureşti. **Sintaxa,** 1977 - Valeria Botiş, Măria Vulişici Alexandrescu, loan Comănescu, *Sintaxa propoziţiei. Texte şi analize,* [Timişoara]. **Sinteze,** 1984 - *Sinteze de limba română,* Ediţia a III-a revăzută şi din nou îmbogăţită, coordonator Theodor Hristea, Bucureşti. **SMLRC,** 1967 - Iorgu Iordan, Valeria Guţu Romalo, Alexandru VNiculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane,* Bucureşti. **Staţi,** 1968 - Sorin Staţi, *Categoria determinanţilor obligatorii,* în LL, XVII, p. 183-l90. **Steer,** 1972 - Alexandru Steer, *Despre funcţia sintactică a lui* **a** fi + *"participiu",* în "Lucrări ştiinţifice. Filologie", Institutul Pedagogic Oradea, p. 4l-52.
Stuparu, 1997 - Ada Stuparu, *Limba română în 1001 de grile,* Crai ova. **Şerban,** 1970 — Vasile

Şerban, *Sintaxa limbii române (curs practic),* Ed .a
Ii-a revizuită şi completată, Bucureşti. **Şerban,** 1974 — Vasile Şerban, *Teoria şi topica propoziţiei în româna*
contemporană, Bucureşti. **Şuteu,** 1962 - Flora Şuteu, *Atribut pronominal sau complement indirect?,* în LR, XI, nr. 3, p. 267-276. **Teodorescu,** 1972 - Ecaterina Teodorescu, *Propoziţia subiectivă,* Bucureşti. **Teiuş,** 1977 - Sabina Teiuş, *Există coordonare conclusivă?,* în CL, XXII,
nr. 2, p. 239-241.
Toşa, 1983 - Alexandru Toşa, *Elemente de morfologie,* Bucureşti. **Trandafir,** 1982 - Gh. D. Trandafir, *Probleme controversate de*
gramatică a limbii române actuale, Craiova. **Tunsoiu,** 1967 - Olga Tunsoiu, *Verbe copulative la mod nepersonal. Note*
sintactice, în AUB, 16, p. 149-l65.

Vasiliu, 1952 - Em. Vasiliu, *Problemele articolului şi funcţiilor sale în*
limba română, în LR, I,, nr. I, p. 32-36. **Vlad,** 1960 - Carmen Vlad, *Categoria gramaticală a persoanei la*
substantive, în SCL, XI,, nr. 5, p. 80l-977. **Vulişici-Alexandrescu,** 1995 - Măria Vulişici-Alexandrescu, *Sintaxa*
limbii române, Oradea. **Zdrenghea,** 1955 - Mircea Zdrenghea, *Adjective determinative sau pronume (posesive, demonstrative, interogative-relative şi*
nehotărâte)?, în LR, IV, nr. 4, p. 83-90. **Zdrenghea,** 1956 - Mircea Zdrenghea, *în legătură cu vocativul,* în LR, V,
nr. 6, p. 55-59. **Zdrenghea,** 1960a - Mircea Zdrenghea, *Este vocativul un caz?,* în SCL,
XI, nr. 3, p. 797-801. **Zdrenghea,** 1960b - Mircea Zdrenghea, Un, o - *articol numeral,*
pronume, în LR, IX, nr. 5, p. 37-39. **Zdrenghea,** 1965, Mircea Zdrenghea, *Articol sau pronume?,* în *Omagiu*
Rosetti,p. **1029-l032. Zdrenghea,** 1970 - Mircea Zdrenghea, *Limba română contemporană - morfologia* (curs litografiat), Cluj. **Zugun,** 1996 — P. Zugun, *Funcţiile sintactice ale verbului "copulativ"*
***a** fi,* în StUBB, XLI, Philologia, 1, p. 3l-35.

CUPRINS

511

Tiparul executat sub comanda nr. 90137
la Imprimeria „ARDEALUL" Cluj
B-dul 21 Decembrie nr. 146
ROMÂNIA